אור החיים על במדבר

אור החיים על התורה

geulaquiz.com

פרק א

א **בְּמִדְבַּר סִינַי וְגוֹ'.** רַ"ל דָּרְשׁוּ (במדבר רבה א:א) הֲבָנוֹת יְקָרוֹת בְּפָסוּק זֶה, וְנִשְׁאַר לְהָעִיר לָמָּה לֹא הִשְׁוָה ה' מְדוֹתָיו יִתְבָּרַךְ בְּשִׁעוּר הַדְּבָרִים, כִּי כְּשֶׁהִזְכִּיר הוֹדָעַת הַמָּקוֹם הִקְדִּים מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת שֶׁהוּא מִדְבַּר סִינַי וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר פֵּרַט הַמָּקוֹם וְאָמַר **בְּאֹהֶל מוֹעֵד**, וּכְשֶׁהִזְכִּיר הוֹדָעַת הַזְּמַן הִקְדִּים זִכְרוֹן פֵּרַט הַזְּמַן וְאָמַר **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי** וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר מַחְבֶּרֶת כְּלָלוּת הַזְּמַן וְאָמַר **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית.**

וְנִרְאֶה כִּי הַכָּתוּב אַדְרַבָּה הִשְׁכִּיל לְדַבֵּר בְּשִׁעוּר שָׁוֶה, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (שמות רבה מה:ו) "הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי" – שֶׁמְּקוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא טָפֵל לוֹ, וּלְעֵרֶךְ זֶה יִהְיֶה טָפֵל כָּל הַמָּקוֹם לְגַבֵּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר חוֹנָה שָׁם הָאֱלֹהִים, וּמֵעַתָּה מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת הוּא אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמִּדְבָּר הוּא פֵּרָט טָפֵל לוֹ, וּלְהָעִירְךָ הַכָּתוּב בְּכַוָּנָה זוֹ סִדֵּר סְמוּךְ לָזֶה מַאֲמַר **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ** וְגוֹ' **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית**, אִם כֵּן מַאֲמַר בְּאֹהֶל מוֹעֵד הוּא מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת וְלָזֶה נִסְדַּר בָּאַחֲרוֹנָה כִּסְדֶר שָׁנָה הַשֵּׁנִית שֶׁנִּסְדַּר אַחַר מַאֲמַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. וְתֵדַע כַּמָּה הוּא מֻפְלָג מָקוֹם אֲשֶׁר ה' שָׁם מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁבִּשְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁבֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן עָמְדוּ רְווּחִים שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁיִּשְׂרָאֵל (בראשית רבה ד,ד ; ה,ו), חֲרֵי שֶׁהַגַּם שֶׁהוּא לָעַיִן מוּעָט הוּא מְרֻבֶּה לְצַד הַשּׁוֹכֵן בּוֹ בָּרוּךְ הוּא.

ב **שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ וְגוֹ'.** צָרִיךְ לָדַעַת מִסְפָּר זֶה לָמָּה. וְרַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הֵבִיא דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמְרוּ כִּי כְּשֶׁבָּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם חָזַר לִמְנוֹתָם, עַד כָּאן, וְזֶה לֹא יַסְפִּיק לְיַשֵּׁב הַפָּשָׁט, כִּי הָיָה לוֹ לִמְנוֹתָם קוֹדֶם חוֹדֶשׁ נִיסָן לֹא אַחַר כָּךְ, גַּם בְּהַפְלָגַת זְמַן חוֹדֶשׁ יָמִים.

וְנִרְאֶה לִי בְּהַקְדִּים לַחְקוֹר זֹאת, כִּי בַּמִּסְפָּר שֶׁאַחַר הָעֶגֶל שֶׁהוּא מִסְפָּר שֶׁבְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי (שמות לח:כו) בָּאוּ לִכְלַל חֶשְׁבּוֹן שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, שֶׁיֵּשׁ בְּמִסְפָּר זֶה נוֹסָף עַל מִסְפַּר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים בְּהֶמְשֵׁךְ זְמַן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, הֲגַם שֶׁכְּלָה בָּהֶם הָעֶגֶל בִּשְׁלֹשָׁה מִינֵי מִיתוֹת: מַגֵּפָה, חֶרֶב בְּנֵי לֵוִי, הַשְׁקָאַת אֵפֶר הָעֶגֶל. וּבַמִּסְפָּר שֶׁלָּפָנֵינוּ שֶׁהוּא אַחַר שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים מִמִּסְפָּר הַשֵּׁנִי, רוֹאֵנִי שֶׁלֹּא הוֹסִיפוּ עַל מִסְפָּר הַקּוֹדֵם לוֹ אֶפִלּוּ אֶחָד. וְהַדָּבָר כְּמַעַט זָר לְמְאֹד שֶׁלֹּא הוֹסִיפוּ, שֶׁאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ זְמַן זֶה לֹא יָבוֹאוּ מֵהֶם לְכְלַל עֶשְׂרִים, וּמַה גַּם שֶׁלֹּא אֵרַע לָהֶם חִסָּרוֹן וְנוֹסָף שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן.

וַיִּגְדַּל הַקּוֹשְׁיָא לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּפְּסִיקְתָא (זוטרתא), וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקוּדִים" וְגוֹ', וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "בֶּקַע וְגוֹ' לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף" וְגוֹ', לָמַדְנוּ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בְּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא חָסְרָה מֵהֶם נֶפֶשׁ אַחַת, עַד כָּאן. דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לְפִי הַנִּרְאֶה רְחוֹקִים, שֶׁהֲלֹא אַדְרַבָּא בְּהַשְׁכִּיל עַל דָּבָר אָנוּ רוֹאִים שֶׁחָסְרוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁחָסְרוּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ עֲסוּקִים בְּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן.

אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁעָלָה בְּיָדֵינוּ שֶׁכָּל שֵׁבֶט לֵוִי שׁוֹקְלִים שְׁקָלִים (שקלים א,ג), אֵין קֻשְׁיָא, כִּי בַּמִּסְפָּר שֶׁבְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי הָיוּ הַלְוִיִּם בִּכְלַל הַמִּסְפָּר, אֲבָל בַּמִּסְפָּר שֶׁלָּפָנֵינוּ לֹא נִכְנְסוּ הַלְוִיִּם, וּמֵעַתָּה חֲרֵי שֶׁהוֹסִיפוּ כָּל מִסְפַּר הַלְוִיִּם, וְלָזֶה אָמַר בְּסָמוּךְ לַמִּסְפָּר **וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהִנְנִי רוֹאֶה שֶׁלֹּא הָתְפָּקְדוּ בַּמִּסְפָּר הַקּוֹדֵם, וְהֵן אֱמֶת אִם אָמַר הַכָּתוּב כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַחַר פָּרָשַׁת הַדְּגָלִים הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁקִּיְּמוּ מַאֲמַר ה' שֶׁצִּוָּה שֶׁלֹּא יִפְקְדוּ אוֹתָם, וּמִמַּה שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם חֲרֵי זֶה מְרֻאֶה בָּאֶצְבַּע כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר, אַל תִּתְמַהּ עַל הַמִּסְפָּר שֶׁהוּא בְּשָׁוֶה לַמִּסְפָּר הַקּוֹדֵם בְּלֹא תוֹסֶפֶת – וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ, וַחֲרֵי לְךָ הַיִּתְרוֹן.

וּפְרוּשׁ דִּבְרֵי הַפְּסִיקְתָא יָצִיץ וְזָרַח, כִּי מַה שֶּׁמָּצִינוּ חֶשְׁבּוֹן עָצוּם כָּזֶה שֶׁשָּׁוֶה בְּמִסְפָּר שֵׁנִי לְשֶׁלָּפָנִים, זֶה יַגִּיד כִּי הֵן הֵנָּה שֶׁהָיוּ בַּמִּסְפָּר הָרִאשׁוֹן, וּבְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמִּסְפָּרוֹת לֹא נֶעְדַּר מֵהֶם אֶחָד, וְהַנּוֹסָפִין בַּמִּסְפָּר מִלְּאוּ חֶסְרוֹן מִסְפַּר הַלְוִיִּם שֶׁהָיוּ בַּכְּלָל הָרִאשׁוֹן וְלֹא בִּכְלַל מִסְפָּר הַשֵּׁנִי. וְלָזֶה נִתְחַכֵּם ה' לוֹמַר לְמֹשֶׁה לָשֵׂאת אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וְגוֹ', בְּכִוּוּן שֶׁהָיָה זְמַן שֶׁהִגִּיעַ הַמִּסְפָּר לַמִּסְפָּר הָרִאשׁוֹן לְבַד הַלְוִיִּם, לְהָעִירְךָ בְּמַה שֶׁאָמַר בְּפָסִיקְתָא שֶׁהַמִּסְפָּר עַצְמוֹ הָרִאשׁוֹן הָיָה כְּמִסְפָּר הַשֵּׁנִי וְלֹא מֵת אֶחָד וְנִכְנַס אַחֵר בְּמְקוֹמוֹ. וְהַטַּעַם, לְצַד שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, עַל דֶּרֶךְ (דברים ד:ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' חַיִּים כֻּלְּכֶם". וְנוּכַל לוֹמַר גַּם לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁהֵבִיא רַשִׁ"י שֶׁכְּשֶׁבָּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם וְכוּ', שֶׁבָּחַר בִּזְמַן זֶה לְטַעַם הַנִּזְכָּר.

ג **תִּפְקְדוּ אוֹתָם.** חָזַר לוֹמַר כֵּן וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁקָּדַם לוֹמַר **שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ** וְגוֹ', לְהָעִירְךָ בְּכַוָּנַת אָמְרוֹ **שְׂאוּ** שֶׁיְּכַוֵּן עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני במדבר א) שֶׁאָמְרוּ שֶׁנִּתְקַנְּאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם בְּיִשְׂרָאֵל מַה רָּאוּ לְהִתְקָרֵב וְכוּ', אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הָבִיאוּ לִי סֵפֶר אִיקּוֹנִין שֶׁלָּכֶם, וְנִמְצָא כָּל אֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזוֹ מִשְׁפָּחָה הוּא, עַד כָּאן. חֲרֵי כִּי יַקְפִּיד ה' עַל הַיִּחוּס וְיַשְׁפִּיל כָּל הֶחָסֵר סֵפֶר אִיקּוֹנִין, לָזֶה כְּשֶׁבָּא ה' לְצַוּוֹת לִפְקֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָדַם לוֹמַר **שְׂאוּ** לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת וְרוֹמְמוּת, לְמְצוֹא לְכָל אֶחָד סֵפֶר אִיקּוֹנִין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם. וְאַחַר כָּךְ בֵּאֵר מַה הִיא הַמַּעֲלָה, **מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה** וְגוֹ' **תִּפְקְדוּ אוֹתָם**, וּמֵעַתָּה צְרִיכָה לְגוּפָהּ.

יח **וְאֶת כָּל הָעֵדָה וְגוֹ' בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ.** יוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בַּיּוֹם עַצְמוֹ נִקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים עַל הַדָּבָר, וְהַדָּבָר נִגִּיד שֶׁכָּל אֶחָד הָיָה לוֹ יְחוּסוֹ אֶצְלוֹ בְּלֹא טֹרַח הָרְאָיָה וְהָעֵדֵיוֹת. גַּם שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם הֻכְרוּ הַיְּחוּסִין שֶׁל כֻּלָּן, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּתְיַלְּדוּ** סָמוּךְ לְמַאֲמַר "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ" וְגוֹ':

וַיִּתְיַלְּדוּ וְגוֹ'. כְּתַב רַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה: הֵבִיאוּ סֵפֶר יְחוּסֵיהֶן וְעַדֵי חֶזְקַת לֵידָתָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְיַחֵס עַל הַשֻּׁבָט. וְהִשִּׂיג רַמְבַּ"ן כִּי לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְכָל זֶה, עַד כָּאן. וְאוּלַי כִּי הֻצְרְכוּ לְחֶזְקַת לֵידָה לְמֵיחוּשׁ מַמְזֵר שֶׁמִּפִּיר אָבִיו, וְהַכָּרַת מַמְזֵרוּתוֹ תִּהְיֶה מֵהַלֵּידָה, וְצָרִיךְ לְהָבִיא חֶזְקַת לֵידָה, פְּרוּשׁ שֶׁנּוֹלַד בְּכַשְׁרוּת, וְזוֹלַת זֶה יוּכַל הַמַּמְזֵר לוֹמַר סֵפֶר יוֹחֲסִין עַד יַעֲקֹב אֲשֶׁר הוֹדִיעַתּוּ אִמּוֹ.

כ **כָּל יוֹצֵא צָבָא.** אָמַר הַכָּתוּב כֵּן בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּסְפָּר, לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מִכָּל הַבָּאִים לִכְלַל הַמִּסְפָּר שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לָצֵאת בַּצָּבָא, אֶלָּא כֻּלָּן גִּבּוֹרֵי כֹּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ **כָּל**, פְּרוּשׁ, כָּל אֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא צָבָא. וְזֶה נַס שֶׁאֵינוֹ בָּאוּמוֹת, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בְּכָל הַמִּסְפָּרִים שֶׁלָּהֶם אֶחָד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָצֵאת בַּצָּבָא:

מז **וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ וְגוֹ'.** פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (פסוק ב') כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמָר זֶה.

מט **לֹא תִפְקֹד וְגוֹ' לֹא תִשָּׂא.** פְּרוּשׁ, בֵּין עַל יְדֵי כֹּפֶר נֶפֶשׁ בֵּין שֶׁלֹּא עַל יְדֵי כֹּפֶר נֶפֶשׁ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא.

עוֹד יְכֻוַּן לוֹמַר, שֶׁהֲגַם שֶׁיָּבֹא לְיָדְךָ מִסְפָּר שֶׁל נְשִׂיאוּת וּמַעֲלָה שֶׁהוּא מִסְפַּר הַדְּגָלִים, אַף עַל פִּי כֵן **לֹא תִשָּׂא.**

פרק ב

ג **וְהַחֹנִים וְגוֹ'.** אָמַר **וְהַחֹנִים** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לְצַד שֶׁקָּדַם מִצְוַת חֲנִיָּה סָבִיב לַמִּשְׁכָּן הוֹסִיף לְהַתְנוֹת סִדְרָן.

לג **וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'.** פְּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁמִּסְפָּר זֶה מִסַּפַּר הַכָּבוֹד וְהַמַּעֲלָה, שֶׁעָשׂוּ כְּסֵדֶר הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּרְדוּ עִם הַשְּׁכִינָה בְּהַר סִינַי כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה ב,ג), אַף עַל פִּי כֵן **לֹא** וְגוֹ', לְצַד כִּי מִצְוַת ה' הִיא "לֹא תִפְקֹד וְלֹא תִשָּׂא".

פרק ג

א **תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וְגוֹ'.** וְלֹא מָנָה אֶלָּא תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן, לוֹמַר כִּי בְּנֵי אַהֲרֹן יֵחָשְׁבוּ עַל מֹשֶׁה לְצַד שֶׁהוּא הִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם וְחִיּוּ, דִּכְתִיב (דברים ט:כ) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' לְהַשְׁמִידוֹ" וְגוֹ', וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה ז:א) שֶׁהוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ לְהַצִּיל אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר.

וְאָמְרוֹ **בְּיוֹם דִּבֶּר** וְגוֹ', לוֹמַר זְמַן שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, וְכָלַל עוֹד בָּזֶה סִבַּת קַבָּלַת תְּפִלָּתוֹ שֶׁהוּא לְצַד שֶׁדִּבֶּר ה' אֵלָיו בְּהַר סִינַי וְנַעֲשָׂה צִיר נֶאֱמָן לַה' בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה:

ג **אֵלֶּה שְׁמוֹת וְגוֹ' הַמְּשֻׁחִים וְגוֹ'.** חָזַר לוֹמַר **אֵלֶּה שְׁמוֹת** פַּעַם שְׁנִיָּה, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁאָמַר בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה "אֵלֶּה שְׁמוֹת" וְגוֹ' וְלִגְמֹר אוֹמֶר **הַמְּשֻׁחִים** וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן לְמַעֵט שֶׁלֹּא נִמְשְׁחוּ אֶלָּא אֵלּוּ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֵלֶּה** לְמַעֵט זוּלָתָם, וּמִפָּסוּק רִאשׁוֹן לֹא נִשְׁמַע זֶה לְצַד שֶׁאָמַר "וְאֵלֶּה" שֶׁלֹּא תִשְׁמַע שֶׁפָּסַל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּדְמוּ לָהֶם, וְהָבֵן.

טו **כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וְגוֹ'.** טַעַם מִבֶּן חֹדֶשׁ, כְּפִי זְמַן אֲשֶׁר בָּאוּ הֵמָּה תַּחְתֵּיהֶם שֶׁהֵם הַבְּכוֹרוֹת, וְלָמָּה יִתֵּן הַבְּכוֹר פִּדְיוֹנוֹ כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן לֵוִי בִּמְקוֹמוֹ? וְאִם תֹּאמַר לָמָּה אֵין הַלְוִיִּם פּוֹדִים כְּמוֹ כֵן מֵאָז וָהָלְאָה אֶת הַבְּכוֹרוֹת, וְלֹא יִצְטָרְכוּ יִשְׂרָאֵל פִּדְיוֹן לִבְכוֹרֵיהֶם? יֵשׁ לוֹמַר כִּי אוֹתָם הַלְוִיִּם כְּבָר נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָיוּ אָז, וְאֶת בְּנֵיהֶם הֵקִים ה' תַּחַת אֲבוֹתֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי נִתְקַדְּשׁוּ הֵם וּבְנֵיהֶם עַד עוֹלָם. וְאוּלַי כִּי לָזֶה כָּפַל ה' בְּמַאֲמָרוֹ בְּמַה שֶׁכָּתַב בַּפָּסוּק **וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם** וְגוֹ' **וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם**, פְּרוּשׁ הֶחְלִטוּ הֵם וּבְנֵי בְנֵיהֶם, מֵעַתָּה אֵין לֵוִי שֶׁיִּפְדֶּה בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל הַבָּא אַחַר כֵּן פֶּטֶר רֶחֶם.

לט **כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם וְגוֹ'.** רַמְבַּ"ן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה תָּמַהּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לְתָמְהַּ בּוֹ, כִּי הַלְוִיִּם הֵן הֵמָּה יְדִידֵי ה' וּקְרוֹבָיו וַאֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ בָּעֵגֶל וְלֹא נִגְּפוּ וְלֹא הוֹרְגוּ וְלֹא הוֹשְׁקוּ, וְאֵיךְ נִתְמַעֲטוּ כָּל כָּךְ מִכָּל הַשְּׁבָטִים שֶׁאֵינָם מַגִּיעִים בְּמִסְפָּרָם מִבֶּן חֹדֶשׁ לַחֲצִי שֵׁבֶט הַקָּטָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְלִכְשֶׁתַּעֲמֹד עַל מִסְפָּרָם מִבֶּן עֶשְׂרִים לֹא יַגִּיעַ לְשָׁלִישׁ וּלְרֶבַע. וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁנֵי דְרָכִים: הָאֶחָד הוּא לְצַד שֶׁהֶרְבּוּ בָּא מִצַּד הָעִנְיָן, דִּכְתִיב (שמות א:יב) "וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה" וְגוֹ', וְדֶרֶךְ שִׁנּוּי מִטַּעַם כַּיָּצוֹא שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. וּבְעִינַי טַעַם הַשִּׁנּוּי רָחוֹק, כִּי לֹא נִמְצָא רֹאשׁ שֵׁם הַמְעֻטַת הַזֶּרַע בְּכַעַס אֲבִיהֶם עָלָיו הַשָּׁלוֹם. וְעוֹד תִּמְצָא בַּמִּסְפָּר הַבָּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א כג:ג) הָיוּ הַלְוִיִּם שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה עַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, וּבְמִסְפָּרָם בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא בָּאוּ לִכְלַל חֶשְׁבּוֹן שְׁמוֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים, נִמְצְאוּ שֶׁהוֹסִיפוּ אַרְבָּעָה חֲלָקִים בְּקֵרוּב עַל מִסְפָּר זֶה, וּבְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּא שָׁם לֹא בָּאוּ לְכֻלָּל חֶשְׁבּוֹן שְׁמוֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים, נִמְצְאוּ שֶׁהוֹסִיפוּ אַרְבָּעָה חֲלָקִים בְּקֵרוּב עַל מִסְפָּר זֶה, וּבְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּא שָׁם לֹא בָּאוּ לְכֻלָּל מִסְפַּר הָאָמוּר כָּאן, וּבְאוֹמֶד מִסְפָּר זֶה לִכְשֶׁיִּהְיוּ נִמְנִים מִבֶּן עֶשְׂרִים עַד בֶּן מֵאָה וַמַּעְלָה כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְנִים יִשְׂרָאֵל יָכוֹל לִהְיוֹת מִסְפָּרָם כִּגְדוֹל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וַמַּעְלָה וְאַיֵּה כַּעַס אֲבִיהֶם?

וְטַעַם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הָעִנּוּי הוּא טַעַם נָכוֹן, אֲבָל לֹא יָצְדַק לְפִי מַאֲמַר חֲזַ״ל (בראשית רבה עט:א) שֶׁאָמְרוּ לֹא מֵת יַעֲקֹב עַד שֶׁהִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לְכָלַל מִסְפַּר שִׁשִּׁים רִבּוֹא. וּבְהֶכְרֵחַ לְיַשֵּׁב הַכְּתוּבִים לְפִי דִּבְרֵיהֶם זַ״ל כִּי אָמְרוֹ ״כֵּן יִרְבֶּה״, פֵּרוּשׁ, כְּמוֹ כֵן בַּשִּׁעְוּר הָרִאשׁוֹן יִרְבֶּה, וְלֹא הָיָה מִתְמַעֵט הֲגַם שֶׁהָיוּ הוֹרְגִים מֵהֶם וּמְעַנִּים אוֹתָם, הָיָה כֹּחַ בְּיִשְׂרָאֵל לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן לְמַלְאוֹת הֶחָסֵר. וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (שמות א,ז) ״וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ מְפֹנִי״ וגו׳, לְצַד כִּי בִּימֵי יַעֲקֹב הָיוּ קְטַנֵּי קְטַנִּים וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂים רֹשֶׁם בָּעִיר, וּכְשֶׁגָּדְלוּ עָשׂוּ פְּרִסּוּם. וּמֵעַתָּה הָרִבּוּי הָיָה קֹדֶם הָעִנּוּי, וְלָמָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן לְשֶׁבֶט לֵוִי? וְאֵין לוֹמַר שֶׁהָיוּ כְּמוֹ כֵן רַבִּים כִּשְׁאָר הַשְּׁבָטִים בְּעֵת פְּטִירַת אֲבִיהֶם וְנִתְמַעֲטוּ אַחַר כָּךְ, וּלְצַד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם הָעִנּוּי לֹא חָזְרוּ לְהִתְרַבּוֹת, כִּי גַּם עַל זֶה דָּן אָנֹכִי לָמָּה יִתְמַעֲטוּ מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. וְרַזַ״ל אָמְרוּ (במדבר רבה ה:א) שֶׁהָיָה הָאָרוֹן מְכַלֶּה בָּהֶם, זֶה הָיָה אַחַר מִנּוּי עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם.

וְהַנָּכוֹן בְּעִנְיַנֵי הוּא, כִּי שֵׁבֶט לֵוִי מַעֲשֶׂה אֶחָד לָהֶם כְּמַעֲשֶׂה עַמְרָם אֲשֶׁר שִׁלַּח אֶת אִשְׁתּוֹ בִּשְׁביל גְּזֵרַת הַבֵּן הַיִלּוּד. וְהַטַּעַם, לְצַד שֶׁהָיוּ מְעֻנָּגִים וְלֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ, לֹא נָמַס לְבָבָם כָּל כָּךְ לִרְאוֹת נְטִיעֵיהֶם מֻשָּׁלָכִים בַּיְאוֹר, כְּמַעֲשֶׂה אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצַּד הַשִּׁעְבּוּד וְעֹל הָעֲבוֹדָה הוּזַל וְהוּקַל בְּעֵינֵיהֶם וּבְלִבָּם לִרְאוֹת יַלְדֵיהֶם מֻשְׁלָכִים בַּיְאוֹר. גַּם שֶׁהָיוּ מְזֻלְזָלִים בְּעֵצָמָן לְיֹלֶד וְלַעֲוֹב בַּשָּׂדוֹת וּבְמִחְלוֹת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֵין אָדָם נִכְבָּד שֶׁנַּפְשׁוֹ מְכֻבֶּדֶת עָלָיו כְּשֶׁבֶט לֵוִי עוֹשֶׂה כֵּן. וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי עַמְרָם שִׁלַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא הֵצָרַךְ הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ אֶת הַדָּבָר, שֶׁגַּם בְּעַמְרָם לֹא הִגִּיד הַכָּתוּב הָעִנְיָן אֶלָּא מֵהַשְׁכָּלַת הָעִנְיָן נוֹדַע, וּלְלַמֵּד עַל כָּל שִׁבְטוֹ יָצָא. וְזוֹ הִיא סִבַּת מִעוּטָם, כִּי אִם אֵין גְּדָיִים אֵין תְּיָשִׁים. וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁעַמְרָם הֶחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, אֵין לִלְמֹד מִמֶּנּוּ שֶׁכֻּלָּם הֶחְזִירוּ, כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר בָּא אֵלָיו הַדָּבָר בִּנְבוּאָה כְּמַאֲמַר חֲזַ״ל בָּאַגָּדָה (שמות רבה פ״א, סוטה יב.) וּבְדִבְרֵי הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (חלק ב יא:) בְּפָסוּק ״וַיֵּלֶךְ אִישׁ״ וגו׳, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ גַּם כֵּן (שמות רבה פ״א) בְּפָסוּק ״וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ״ וגו׳, שֶׁהָלְכָה לִרְאוֹת מַה יִּהְיֶה בִּנְבוּאָתָהּ.

וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה שִׁבֶּט בֶּן תּוֹרָה יַעֲשֶׂה מִעוּט פְּרִיָה וְרִבְיָה. אוּלַי שֶׁדָּנוּ בָהּ לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה (ישעיהו סה:כג), וְכֵיוָצֵא בָּזֶה מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ (תענית יא.) שֶׁאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנַת רָעָבוֹן הֲגַם שֶׁיֵּשׁ מְנִיעַת פְּרִיָה וְרִבְיָה, וְדָנוּ כְּמוֹ כֵן לְצַד כִּלּוּי הַבָּנִים הַזְּכָרִים נִמְנְעוּ כָּל עִקָּר, וּמֵעַתָּה אַדְרַבָּא עָשָׂה ה׳ עִמָּהֶם נֵס שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵהֶם מִסְפַּר זֶה, וְלָזֶה אַחַר זְמַן שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים גַּם הֵם בְּפִרְיָה וְרִבְיָה פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וגו׳ יוֹתֵר מִשֶּׁאָר הַשְּׁבָטִים.

מא **וְאֶת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם וגו׳.** פֵּרוּשׁ, הַבְּהֵמוֹת שֶׁהֵם חַיָּבִים בִּפְדְיוֹן שֶׁהֵם פִּטְרֵי חֲמוֹרִים, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שמות י״ג:י״ג) ״וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה״, וְדַוְקָא פֶּטֶר חֲמוֹר אֲבָל בְּכוֹרוֹת הַטְּהוֹרוֹת לֹא, כִּי הַתְּמִימִין אֵינָם בְּנֵי פִדְיוֹן, וּבַעֲלֵי מוּמִין מִשֶּׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי מוּמִין רֵגַע אֶחָד בִּרְשׁוּת [הַבְּעָלִים], (הַבְּכוֹר) זָכָה בּוֹ וַהֲרֵי הוּא אֶצְלוֹ כְּחֻלִּין וּמַה מָּקוֹם לְפִדְיוֹן.

מה **וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי ה׳.** הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמַר **אֲנִי ה׳**, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני שס״ד) עֲתִידָה עֲבוֹדָה שֶׁתַּחְזוֹר לַבְּכוֹרוֹת, לֹא יֵרְדוּ הַלְוִיִּם מִהְיוֹת לַה׳, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהָיוּ לִי אֲנִי ה׳** כְּשֵׁם שֶׁשִּׁמְּי לְעוֹלָם וָעֶד כְּמוֹ כֵן יִהְיוּ לִי הַלְוִיִּם:

מז **וְלָקַחְתָּ חֲמִשֶּׁת וגו׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר ״וְלָקַחְתָּ״ בְּוָא״ו, כֵּינָן שֶׁמַּאֲמָר זֶה הוּא גְּזֵרַת מַאֲמַר **וְאֶת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה** וגו׳? וְאוּלַי כִּי בָּזֶה הֵעִיר כַּוָּנַת כָּתוּב הַקּוֹדֶם לָזֶה ״וְאֶת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה״ וגו׳, שֶׁגְּזֵרָתוֹ הוּא ״מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּקַּח פִּדְיוֹן בְּכוֹרוֹת הָעוֹדְפִים עַל הַלְוִיִּם מֵאֶת הַבְּכוֹרוֹת וְלֹא מֵהַלְוִיִּם, שֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁפָּדוּ בְּבֶהֱמַת הַלְוִיִּם בְּהֶמְתָּם כְּמוֹ כֵן יִפְדּוּ הַנּוֹתָרִים מֵהֶם, וְקַל וָחוֹמֶר הוּא. תַּלְמוּד לוֹמַר ״מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, פֵּרוּשׁ, יִהְיֶה הַפִּדְיוֹן. וְכֵן אָמַר בַּמַּעֲשֶׂה **וַיִּקַּח מֹשֶׁה** וגו׳ **מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת הַכֶּסֶף**, וְהוֹסִיף לוֹמַר מִצְוָה שְׁנִיָּה שֶׁיִּהְיֶה הַפִּדְיוֹן חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְלָקַחְתָּ״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו. וְחָזַר לוֹמַר **תִּקָּח**, שֶׁיִּקַּח הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא כָּפוּל, וְשֶׁדָּבָר זֶה מְעַכֵּב בַּפִּדְיוֹן.

נא **וַיִּתֵּן מֹשֶׁה וגו׳ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וגו׳.** קָשֶׁה, אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב **עַל פִּי ה׳**, מַה מָּקוֹם לוֹמַר **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳** וגו׳? וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמַעֲשֶׂה זֶה הַטָּבָה לְאַהֲרֹן אֲחִיו וּבָנָיו, וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר כִּי הָיָה לְמֹשֶׁה נַחַת רוּחַ לְהֵיטִיב לְאָחִיו, לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וְשָׁלַל בְּחִינַת מַחְשָׁבָה זוֹ מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא חָשַׁב בְּמַעֲשֶׂה זֶה רְצוֹן הַנְּתִינָה לְאָחִיו אֶלָּא לְקַיֵּם מַאֲמַר ה׳ הָיָה לוֹ הַחֵפֶץ בְּמַעֲשֵׂהוּ.

פרק ד

ב **נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת.** לְפִי מַה שֶּׁהֶעֱלָנוּ בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, כִּי עַל יְדֵי נְתִינַת הַכּוֹפֶר הוּא נְשִׂיאַת רֹאשׁ לָהֶם, וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב בְּמִסְפָּרָם ״כִּי תִשָּׂא״ (שמות ל:יב), מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַלְוִיִּם שֶׁלֹּא נָתְנוּ כּוֹפֶר בְּמִסְפָּרָם, אָמַר ״פְּקוֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי״, אִם כֵּן לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב אֶת לְשׁוֹנוֹ בַּלְוִיִּם עַצְמָן וְחָזַר לוֹמַר **נָשֹׂא** וְלֹא פְּקוֹד?

וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁנִּתַּן ה׳ לָהֶם עֲבוֹדָה פְּנִימִית לָשֵׂאת אָרוֹן וְשֻׁלְחָן, לָזֶה יֵחֵס לָהֶם לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת רֹאשׁ בְּעֶרֶךְ גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי שֶׁיִּהְיוּ הֵם מְעֻלִּים מֵהֶם, וַהֲגַם שֶׁגֵּרְשׁוֹן הוּא בְּכוֹר לֵוִי, קְהָת בָּחַר לוֹ יָהּ כִּי מִמֶּנּוּ יָצָא אוֹר לָעוֹלָם, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְשׁוּרַת הַדִּין שֶׁעָנָף זֶה יִשָּׂא אַרוֹן הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה שָׂיָצָא מִקְּהָת. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי**, מִטַּעַם שֶׁאָמַרְנוּ, לְצַד שֶׁהוּא אֶמְצָעִי בֵּין גֵּרְשׁוֹן וּבֵין מְרָרִי, וְיִתְיַחֵס אֵלָיו תּוֹךְ.

ג **לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה.** שִׁנָּה מֵהָאָמוּר בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי ״לַעֲבֹד עֲבוֹדָה״ וְאָמַר **לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה**, הֵעִיר בָּזֶה שֶׁאֵין בִּכְלָלוּת מַעֲשֵׂה בְּנֵי קְהָת עֲבוֹדָה, לְצַד שֶׁהָאָרוֹן הוּא אַרְבָּעָה נוֹשְׂאָיו אֶת נוֹשְׂאָיו (במדבר רבה פ״ד), וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ אֶלָּא מְלָאכָה. עוֹד נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת סֵדֶר נָכוֹן בְּמַשָּׂאָם כְּשֶׁנּוֹשְׂאִים בַּפֶּתַח וְכִוּוּן הַהֲלִיכָה לְצַד כְּבוֹד אֲרוֹן אֱלֹהִים כְּנוֹשֵׂא אֲדוֹנוֹ עַל כְּתֵפוֹ, לָזֶה קָרָא עֲבוֹדָתָם מְלָאכָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֲבוֹדַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי׃

יט **וְזֹאת עֲשׂוּ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ הַמַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּנֵי קְהָת בִּרְשׁוּת עַצְמָן לָשֵׂאת כְּחֶפְצָם, שֶׁאָז לְצַד חִבַּת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ הַכֹּל רָצִים לַעֲבֹד וְנִמְצְאוּ שׁוֹגְגִים בַּדָּבָר, אֶלָּא יָשִׂימוּ אוֹתָם אַהֲרֹן וּבָנָיו אִישׁ אִישׁ וְגוֹ׳ וּבָזֶה כָּל אֶחָד מַכִּיר מְקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ** וְגוֹ׳, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת** פֵּרוּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי רְאִיָּה כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּפֵרוּשׁ **וְשָׂמוּ** הוּא שֶׁלֹּא יוֹעִיל בְּהַכָּרַת כָּל אֶחָד מְקוֹמוֹ לְבַד אֶלָּא לֹא יִכָּנֵס לָשִׂים יָדוֹ לָשֵׂאת עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו׃ פְּלוֹנִי שִׂים יָדְךָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי לִשָּׂא, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׂמוּ אוֹתָם**, וְלָזֶה תִּמְצָא בְּמִצְוַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן הֻגַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת״ וְגוֹ׳ לֹא אָמַר ״וְשָׂמוּ״ וְגוֹ׳ (במדבר ד׃כז).

וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ. פֵּרוּשׁ, כִּי בְּהִתְעַסְּקָם בָּאָרוֹן שֶׁבּוֹ הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיִּים יַאֲרִיכוּ יָמִים, וְלַחֲשֹׁשׁ הַהֶזֵּק שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מֵהַנְּגִיעָה וְהָרְאוּת בּוֹ אָמַר **וְלֹא יָמֻתוּ**׃

חסלת פרשת במדבר

כא **וַיְדַבֵּר ה׳ וְגוֹ׳ נָשֹׂא.** הֵצַרְךָ לוֹמַר **וַיְדַבֵּר** פַּעַם שְׁנִיָּה, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁאָמַר ״וַיְדַבֵּר ה׳״ בְּמִסְפַּר בְּנֵי קְהָת הַקּוֹדֵם שֶׁבְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, לְצַד שֶׁבָּא לוֹמַר עִנְיָן אַחֵר לְבַד הַמִּסְפָּר, וְהוּא שֶׁיְּנַשֵּׂא וִירוֹמֵם בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן לְעֶרֶךְ בְּנֵי מְרָרִי, וְעִנְיָן זֶה הוּא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁאֵין נְשִׂיאוּת זֶה בְּגֶדֶר נְשִׂיאוּת בְּנֵי קְהָת שֶׁהֵם נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן, לָזֶה קָבַע לוֹ דִּבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְלָזֶה כְּשֶׁצִּוָּה עַל מִסְפַּר בְּנֵי מְרָרִי אָמַר ״בְּנֵי מְרָרִי וְגוֹ׳ תִּפְקֹד״, לֹא קָבַע לָהֶם דִּבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁאֵין לָהֶם מַעֲלָה אֶלָּא מִנְיָן, מִמַּה שֶׁאָמַר ״תִּפְקֹד״ וְלֹא ״תִּשָּׂא״.

אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ׳. וּלְהַלָּן בַּמִּסְפָּר אָמַר **וְאֶל אַהֲרֹן** (במדבר ד׃לד), לְצַד כִּי שָׁם בָּא הַצִּוּוּי לְאַהֲרֹן כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה סֵדֶר הָאָמוּר בְּעִנְיָן מַשָּׂאָם שֶׁל בְּנֵי קְהָת, דִּכְתִיב ״וְשָׂמוּ אוֹתָם וְגוֹ׳ וְלֹא יָמֻתוּ״, לָזֶה אָמַר **וְאֶל אַהֲרֹן**, מַה שֶּׁאֵין צֹרֶךְ לָזֶה בְּמַשָּׂא בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן.

כג **תִּפְקֹד אוֹתָם.** כְּפֵל לוֹמַר **תִּפְקֹד**, פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר בְּעִנְיַן בְּנֵי קְהָת (במדבר ד׃כ).

לִצְבֹא צָבָא וְגוֹ׳. וּבִבְנֵי קְהָת אָמַר ״לִצְבֹא״ לְבַד, כִּי הֵם הָיוּ נוֹשְׂאִים כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ הַפְּנִימִיִּים, לָזֶה אָמַר ״לִצְבֹא״, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַה שֶּׁלָּפָנֵינוּ הֵם צוֹבְאִים צָבָא הַצּוֹבֵא קֹדֶשׁ שֶׁהֵם הַיְרִיעוֹת וְגוֹ׳ וְהַקְּרָשִׁים וְגוֹ׳ שֶׁהֵם צָבָא הַקֹּדֶשׁ, לָזֶה אָמַר **לִצְבֹא צָבָא**, מֵעַתָּה הֵם צוֹבְאִים הַצָּבָא.

ל **לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד.** וּלְהַלָּן בִּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן אוֹמֵר ״עֲבוֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד״, לְצַד כִּי עֲבוֹדַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן הִיא בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַצְמוֹ שֶׁנּוֹשְׂאִים יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וְגוֹ׳, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנֵי מְרָרִי שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא הַקְּרָשִׁים וְהָאֲדָנִים וְגוֹ׳ שֶׁהֵם עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁנּוֹשְׂאִים יְרִיעוֹת אֹהֶל מוֹעֵד, וְלָזֶה אָמַר **לַעֲבֹד אֶת** וְגוֹ׳ **הַקְּרָשִׁים** וְגוֹ׳ שֶׁהֵם עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד, וְלָזֶה לֹא חָשׁ לוֹמַר ״לַצָּבָא״ לְבַד, שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב דִּבְרֵיו, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן לְהָעִירְךָ בַּהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין עֲבוֹדָתָם לַעֲבוֹדַת בְּנֵי קְהָת, לְצַד שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם אָמַר עֲבוֹדָה בְּאֹהֶל וְאֵין הֶכֵּר בִּדְבָרָיו לַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין שְׁנֵיהֶם, לָזֶה כָּתַב שִׁנּוּי ״לִצְבֹא צָבָא״ מְשַׁנֶּה מִמַּה שֶּׁכָּתַב בִּבְנֵי קְהָת ״לַצָּבָא״, וּלְצַד הֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן לִבְנֵי מְרָרִי הֶעִירְךָ בְּשִׁנּוּי אַחֵר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ.

לד **וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה.** טַעַם שְׁלִשָּׁתָם׃ מֹשֶׁה שְׁלִיחַ ה׳, אַהֲרֹן הַנִּמְסָרִים לוֹ דִּכְתִיב (במדבר ג׃ט) ״נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ״, נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל הַמּוֹסְרִים אוֹתָם בִּמְקוֹמָם לַעֲבֹד, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (במדבר ג׃ז) ״וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה״ וְגוֹ׳. וּמַה שֶּׁלֹּא אָמַר כֵּן בְּמִסְפַּר הַלְוִיִּם מִפְּנֵי חִדּוּשׁ, לְצַד כִּי מִסְפַּר הַהוּא הָיָה עַל פִּי ה׳ לְצַד שֶׁהָיָה הַמִּסְפָּר גַּם לְמַה שֶּׁבַּעֲרִיסָה, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה ג,ט) שֶׁבַּת קוֹל הָיְתָה אוֹמֶרֶת׃ בְּאֹהֶל זֶה יֵשׁ כָּךְ וְכָךְ, לָזֶה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא מֹשֶׁה נְבִיא ה׳.

לו **אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת.** וְלֹא אָמַר ״וּשְׁבַע מֵאוֹת״ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בִּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן ״וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים״, וּבִבְנֵי מְרָרִי ״וּמָאתָיִם״, ״וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים״. אוּלַי רָמַז בְּחֶסְרוֹן וָא״ו לְקָרַח וְאוֹתָם שֶׁמֵּתוּ עִמּוֹ שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי קְהָת, אוֹ אוּלַי כִּי מִסְפַּר הַשְּׁבַע מֵאוֹת מְשֻׁנֶּה בְּהַדְרָגָה מִמִּסְפַּר הָאֲלָפִים מִטַּעַם מַעֲשֶׂה קֹרַח, לָזֶה לֹא אָמַר ״וּשְׁבַע מֵאוֹת״ לְהוֹסִיף עַל עִנְיַן רֹאשׁוֹן לְהַשְׁווֹתָם יַחַד. וַהֲגַם שֶׁלֹּא נִתְפָּרְסָם בַּתּוֹרָה בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא אֶלָּא קֹרַח, אֶפְשָׁר שֶׁעָנַף שֶׁל קֹרַח נָטוּ קְצָת אַחֲרָיו, אוֹ לְצַד שֶׁלֹּא מָחוּ בּוֹ אֶחָיו וּקְרוֹבָיו.

מט **עַל פִּי ה׳ פָּקַד וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, הַמִּנּוּי שֻׁמְּנָה אוֹתָם בְּנֵי קְהָת עַל דָּבָר זֶה וּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן עַל דָּבָר זֶה וְגוֹ׳, הָיוּ כָּל הַפְּקִידוֹת עַל פִּי ה׳. וְאָמְרוֹ **בְּיַד מֹשֶׁה**, פֵּרוּשׁ, כָּל הַמִּנּוּיִים מֹשֶׁה מִנָּה אוֹתָם, לֹא שֶׁצִּוָּה לְאַהֲרֹן לְמַנּוֹת. וְאַחַר שֶׁפָּקַד אוֹתָם מֹשֶׁה, עַל פִּי מַעֲשָׂיו הָיָה מִתְנַהֵג אַהֲרֹן לָשׂוּם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ. וְאָמְרוֹ ״וּפְקֻדָיו״, פֵּרוּשׁ פְּקוּדָיו שֶׁמִּנָּה אַהֲרֹן וּבָנָיו עַל שֵׁבֶט לִוִי כָּאָמוּר לְמַעְלָה, גַּם הוּא אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה.

פרק ה

ב **צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וישלחו וגו׳.** טַעַם סְמִיכוּת פָּרָשָׁה זוֹ לְשֶׁלְפָנֶיהָ, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ עַל הַרְחָקַת הַלְּוִיִּם מִדְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים וּמִנָּה עֲלֵיהֶם הַכֹּהֲנִים כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ, הִטִּיל גַּם עַל יִשְׂרָאֵל הַרְחָקַת אֶת שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לִכָּנֵס לְמַחֲנֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ:

ג **אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן.** פֵּרוּשׁ, דַּוְקָא כָּל עוֹד שֶׁהוּא שׁוֹכֵן, אֲבָל הוּגְלְלוּ הַפָּרוֹכוֹת מוּתָּרִים מְצוֹרָעִים לִכָּנֵס לַמַּחֲנוֹת (מנחות צה:).

ו **אִישׁ וְגוֹ׳ כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל וְגוֹ׳.** אָמַר **לִמְעוֹל** וְלֹא אָמַר מַעַל, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי; פסיקתא ב׳; בבא קמא קי.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּמְשַׁקֵּר בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּע לוֹ לַשֶּׁקֶר, וְהַגַּם שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר הַדָּבָר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, חָזַר וְנִשְׁנָה לִפְרָטֵי הַדִּינִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בּוֹ. כְּפִי זֶה יָעִיר הַכָּתוּב כִּי מִשְׁעַת מַעֲשֶׂה הַחֵטְא שֶׁהוּא הַגֶּזֶל וּכְפִירַת מָמוֹן יַחְשׁוֹב הוּא לְמָעוֹל מַעַל בַּה׳ לְשָׁבַע בִּשְׁמוֹ כְּשֶׁיִּתְבָּעוּהוּ לְדִין, שֶׁאִם לֹא כֵן הֲרֵי הוּא בְּהִשָּׁבוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם** שֶׁהוּא גְּזֵלַת מָמוֹן חֲבֵרוֹ מִשְׁעַת מַעֲשֶׂה הִנֵּה הוּא מַסְכִּים לִמְעוֹל מַעַל בַּה׳.

וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא. לְצַד שֶׁהוּא חָטָא בִּשְׁבוּעָה בַּה׳, יִפָּעֵיל הַגֵּרָעוֹן בַּנֶּפֶשׁ. וְשִׁנָּה ה׳ לוֹמַר לְשׁוֹן יָחִיד, וְכָל מַה שֶּׁלְפָנָיו וּמַה שֶּׁלְאַחֲרָיו לְשׁוֹן רַבִּים. מִלְפָנָיו אָמַר: **כִּי יַעֲשׂוּ** וְגוֹ׳, מִלְאַחֲרָיו: **וְהִתְוַדּוּ**, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא כִּי כְּשֶׁיַּרְגִּישׁ הַכָּתוּב בִּכְגוֹן זֶה הוּא הֶרְגֵּשׁ גָּדוֹל, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ מִזֶּה בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ויקרא ז:כא). גַּם דִּקְדֵּק לוֹמַר תֹּכֶת **הַהִוא** לְלֹא צֹרֶךְ, יְעוֹרֵר הַכָּתוּב שֶׁהַפַּעַם הַלָּז יַעֲשֶׂה רֹשֶׁם לִמְקוֹר נַפְשׁוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּקָּרֵא נֶפֶשׁ, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תָּבִין שֶׁעַל הַמּוֹעֵל הוּא מְדַבֵּר לָזֶה אָמַר **הַהִוא** וְלֹא אָמַר ״וְאָשְׁמָה נַפְשׁוֹ״. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (אחרי מות סז.) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק ״נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַּלַּיְלָה״ (ישעיהו כו:ט) בְּדִיּוּק נָכוֹן:

ז **וְהֵשִׁיב אֶת אַשָּׁמוֹ.** שִׁנָּה לְדַבֵּר לְשׁוֹן יָחִיד, הֲגַם שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר לְשׁוֹן רַבִּים ״וְהִתְוַדּוּ״, לְצַד שֶׁהַוִּדּוּי שָׁוִים הֵם בּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאָשָׁם אֵינוֹ בְּהַשָּׁוָאָה, לְצַד שֶׁהוּא בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד כָּאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ויקרא ה:ז-יג), וְנֶאֱמַר הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּשִׁעוּר זֶה לְשׁוֹן יָחִיד, כִּי אֵין צֹרֶךְ לְשַׁנּוֹת לִכְתֹּב בְּעִנְיָן אַחֵר.

ט **וְכָל תְּרוּמָה וְגוֹ׳ לוֹ יִהְיֶה וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל הַכָּתוּב עִנְיָן אֶחָד שָׁלֹשׁ פְּעָמִים: **וְכָל תְּרוּמָה וְגוֹ׳ לוֹ יִהְיֶה, וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו** וְגוֹ׳, **אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן** וְגוֹ׳. עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים **לוֹ יִהְיֶה**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי פֵּרְשׁוּ ״לוֹ יִהְיֶה״ בָּא לָתֵת הַבְּכוּרִים שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית כַּתְּרוּמָה הַמּוּבָאִים בֵּית ה׳ שֶׁיִּהְיוּ לוֹ לַכֹּהֵן נְתוּנִים. ״לוֹ יִהְיוּ״ שֶׁאָמַר בְּפָסוּק שֵׁנִי לוֹמַר שֶׁאִם הַכֹּהֵן הִקְרִיב קָדָשָׁיו אֲפִלּוּ בְּמִשְׁמָרָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ חֲרֵי הֵם שֶׁלּוֹ, וְאָמְרוּ ״וַאֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה״ אִם נָתַן לוֹ פְּדְיוֹן בְּכוֹר בְּנוֹ וּמֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה וְלֹא יַחְזִירֵם, וְהַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל צְרִיכִין אָנוּ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל פִּי פְּשׁוּטוֹ.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, שֶׁהֵם מְלַמְּדִים כְּלָלוּת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת אֲשֶׁר חָלַק ה׳ לַכֹּהֲנִים, וּכְתָבָם רַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק א׳ מֵהִלְכוֹת בִּכּוּרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת שֶׁנָּתַן לַכֹּהֲנִים נְחָלָקִים לַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים, שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה. הָא׳ הֵם קָדָשִׁים שֶׁזּוֹכִים מִן הַמִּקְדָּשׁ וְאֵלּוּ הֵם: בְּשַׂר חַטָּאת, בְּשַׂר אָשָׁם, שַׁלְמֵי צִבּוּר, מוֹתַר הָעוֹמֶר, שְׁיָרֵי מְנָחוֹת, שְׁתֵּי הַלְּחֶם, לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁמֶן מְצוֹרָע, עוֹרוֹת קָדָשִׁים, חָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה, הַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר, בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהַבְּכוּרִים. חֲרֵי אֵלּוּ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַתָּנוֹת שֶׁכָּלָן צְרִיכִין הַבְּעָלִים לַהֲבִיאָם וְלִתְּנָם לַכֹּהֵן וְכֻלָּן קֹדֶשׁ. חֲלוּקָה ב׳ הֵם הַתְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחַלָּה. וְהַג׳ הֵם הַמַּתָּנוֹת, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, שְׁדֵה אֲחֻזָּה, פִּדְיוֹן הַבֵּן, פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, גֶּזֶל הַגֵּר, וְהַחֲרָמִים, שֶׁהֵם חוּלִּין וְעַל הַכֹּהֵן לְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם, עַד כָּאן.

וְאַלָּה הֵם דִּבְרֵי הַכְּתוּבִים: כְּנֶגֶד חֲלוּקָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהֵם אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַתָּנוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת, שֶׁהֵם קֹדֶשׁ וּצְרִיכִין יִשְׂרָאֵל לַהֲבִיאָם וְלִתְּנָם לַכֹּהֵן, אָמַר **וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל** – חֲרֵי הַזְּכִיר עֲלֵיהֶם שֵׁם קֹדֶשׁ, **אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה׳** – חֲרֵי הַזְּכִיר הֲבָאָתָם שֶׁהֵם יַקְרִיבוּ אוֹתָם לַמָּקוֹם הַמְקֻדָּשׁ. וּכְנֶגֶד חֲלוּקָה שְׁנִיָּה שֶׁהֵם תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, אָמַר **וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ**, הַזְּכִיר לְשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ לוֹמַר כִּי מְדַבֵּר בַּמַּתָּנוֹת הַמְּקוּדָּשִׁים, וְלֹא הִזְכִּיר בָּהֶם הַקָּרְבָּה כִּי הַכֹּהֵן יְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם. וּכְנֶגֶד שֶׁבַע מַתָּנוֹת אָמַר **אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן** – לֹא הִזְכִּיר שֵׁם קְדוּשָּׁה לְצַד שֶׁהֵם חוּלִּין גְּמוּרִים, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר יִתֵּן** שֶׁאֵין לַכֹּהֵן זְכוּת בָּהֶם אֶלָּא מִשְׁעַת נְתִינָה כְּדִין הַמַּתָּנוֹת עַד שֶׁיְּגִיעַ לְיַד הַמְקַבֵּל. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּהִלְכוֹת מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה (פרי תואר סימן ס״א). וְאָמַר **לוֹ יִהְיֶה** שֶׁאֵין לַכֹּהֵן זְכוּת בָּהֶם אֶלָּא מִשְׁעַת נְתִינָה כְּדִין הַמַּתָּנוֹת עַד שֶׁיְּגִיעַ לְיַד הַמְקַבֵּל. וּמֵעַתָּה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בְּמַה שֶּׁחִלְּקָם הַכָּתוּב לְשִׁשׁ הַדְּרָגוֹת, לוֹמַר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מִשֵּׁשׁ חֲלוּקוֹת ״לוֹ יִהְיֶה״, שֶׁצָּרִיךְ לָקַחַת כָּל הַבָּא לוֹ מֵהֶם, וְלֹא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר עַל חֲלוּקָה אַחַת מֵהֶם לְבַד.

יב **דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַרְתָּ וְגוֹ׳ אִישׁ אִישׁ וְגוֹ׳.** כָּפַל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם שִׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ, גַּם כָּפַל לוֹמַר **אִישׁ אִישׁ**, לְצַד שֵׁשׁ שִׁתֵּי הַדְּרָגוֹת בְּסוֹטוֹת: אַחַת נְקִיָּה וְאַחַת טְמֵאָה. הַטְּמֵאָה תִּצְבֶּה בְּטֶנָהּ וְתִפֹּל יֶרֶךְ וְגוֹ׳, וְהַטָּהוֹרָה מַשְׁבַּחַת וְנִזְרָעָה זָרַע. לָזֶה אָמַר דִּבּוּר וַאֲמִירָה – דִּבּוּר לַטְּמֵאָה, וַאֲמִירָה רַכָּה לַטָּהוֹרָה אֲשֶׁר יְקֻנָּא לָהּ בַּעְלָהּ, כִּי ה׳ יִתְמֹךְ לִבָּהּ בַּיְעוּדִים הַנֶּאֱמָרִים אִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה. וּלְטַעַם זֶה עַצְמוֹ כָּפַל לוֹמַר ״אִישׁ אִישׁ״, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה יב:) בְּאָמְרוֹ ״וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל״ – אִם מָעֲלָה בוֹ מַעַל אִיהוּ בְּקֶרֶי וְכוּ׳. וּמֵעַתָּה יֵ׳אמַר אָדָם אִם קִנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְיוֹדֵעַ הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁאֵין בּוֹ מַעַל, תִּהְיֶה

בְּדִיקָתָהּ אֲצָלוֹ מִמַּעֲשָׂיו בִּמְקוֹם הַשְׁקָאָה, וְיֹאמַר לְהַחְזִיקָהּ בְּטַהֲרָה אֲפִלּוּ אַחַר קִנּוּי וּסְתִירָה. לָזֶה אָמַר **אִישׁ אִישׁ** – בֵּין הַיּוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ כִּי הוּא אִישׁ טָהוֹר בֵּין אֲשֶׁר לֹא טָהוֹר, צָרִיךְ לַהֲבִיאָהּ אֶל הַכֹּהֵן.

וְאוּלַי כִּי לָזֶה כִּוֵּן הַכָּתוּב בְּכָל **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, בֵּין לְמִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁלֹּא לְהָבִיא מִטַּעַם שֶׁיּוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא טָהוֹר, גַּם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרַע חֻזְקָתוֹ, וְאָמְרוֹ **וְאָמַרְתָּ** אֲמִירָה רַכָּה לְהֶחְפֵּץ בַּדָּבָר, אוֹ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֶשְׁנוֹ בְּדִבּוּר קָשֶׁה וַאֲמִירָה רַכָּה: מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעַל הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּבּוּר קָשֶׁה כִּי תִּגְלֶה רָעָתוֹ בְּקֶהָל, אַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ לוֹ טוֹבָה לְהַרְחִיקוֹ מִמִּכְשׁוֹל לְבַל יִשְׁפֹּב עִם טְמֵאָה בִּתְמִידוּת; וּלְמִי שֶׁהוּא נָקִי יֵשׁ לוֹ דִּבּוּר קָשֶׁה לְהַכְרִיחוֹ לְבַזּוֹת בְּאִשְׁתּוֹ, וְיֵשׁ לוֹ אֲמִירָה הַסּוֹעֶדֶת הַלֵּב שֶׁתִּנָּקֶה הָאִשָּׁה וְנִזְרְעָה זֶרַע וְגוֹ׳:

טו **וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְגוֹ׳.** עַד סוֹף כָּל הָעִנְיָן. יֵשׁ לְהָעִיר בָּעִנְיָן: א׳ מַה הִיא כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמַר **מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן**, לָמָּה הֻצְרַךְ לְזִכָּרוֹן, וּמַה גַּם שֶׁהַמַּעֲשֶׂה אֵינוֹ רָחוֹק לְהַצְרִיךְ זִכָּרוֹן. גַּם לָמָּה יִתְיַחֵס לְמִנְחַת שְׂעוֹרִים שֶׁהִיא מַזְכֶּרֶת עָוֹן, וַהֲלֹא רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהוּא קָרְבַּן מִנְחָה חֲדָשָׁה לְיִשְׂרָאֵל מִמְּחֻדֶּרֶת הַפֶּסַח. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת הַכַּוָּנָה בְּמַעֲשֶׂה זֶה שֶׁל מַיִם קְדוֹשִׁים, מַה מַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל מַיִם, וְלָמָּה נִקְרְאוּ קְדוֹשִׁים, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (סוטה טו:, ספרי) שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי שֶׁהוּא הַכִּיּוֹר, גַּם לָזֶה יֵשׁ לְהַשְׁכִּיל לָמָּה יָצוּ ה׳ עַל דָּבָר זֶה. גַּם מַה הוּא פְּעֻלַּת הַסֵּפֶר לְהַשְׁקוֹתָהּ בּוֹ, בִּשְׁלָמָא מַה שֶּׁעָשָׂה מֹשֶׁה בְּעֶגֶל שֶׁהִשְׁקָה אֶת יִשְׂרָאֵל הוּא עַל דֶּרֶךְ "תְּיַסְּרֶךָּ רָעָתֶךָ" (ירמיהו ב:יט). גַּם לָמָּה מִן הַמִּקְדָּשׁ. גַּם דִּקְדֵּק שֶׁיִּהְיֶה מֵהַמְּזֻמָּן בַּמִּקְדָּשׁ (סוטה שם) וְלֹא יַחְפֹּר, נִפְלָאִים מִמֶּנִּי הַדְּבָרִים. גַּם אָמְרוֹ **וְנָתַן אֶל הַמָּיִם** וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הֶעָפָר צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְרַבָּנָן סוֹבְרִים שֶׁאִם הִקְדִּים הֶעָפָר לַמַּיִם פָּסוּל, מַה מְעַכֵּב דָּבָר זֶה, וְרוֹאֲנִי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּמִצְוָה זוֹ חֻקָּה לִסְתֹּם פִּי שׁוֹאֵל לֵאמֹר לֹא תִשְׁאַל. גַּם אָמְרוֹ **מֵי הַמָּרִים** לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה יִקָּרֵא לָהֶם מָרִים, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי אָמְרוּ: "מָרִים" – נֶהְפָּכִים הַמַּיִם לִהְיוֹת מָרִים, דָּבָר אַחֵר עַל שֵׁם סוֹפָן, מְמָרְרִין אֶת הַגּוּף. וּבְגִמָרָא (סוטה כ.) אָמַר אַבּוּהּ דִּשְׁמוּאֵל צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן דָּבָר מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם, מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב: "הַמָּרִים", שֶׁמָּרִים כְּבָר, עַד כָּאן. וְהַדְּבָרִים תְּמוּהִים, לָמָּה סָתַם ה׳ הַדְּבָרִים בְּמִצְוָה זוֹ, נוֹסָף עַל תְּמִיהַת הַדָּבָר בְּכְלָלוּתוֹ.

וְאָפְשָׁר לְפָרֵשׁ הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִידִיעָה בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הֲלֹא הִשְׁמַעְתִּיךָ בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (בראשית ב:א) בְּפָסוּק "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ׳ וַיְכַל אֱלֹהִים" וְגוֹ׳ כִּי כָל נִבְרָא וְהוֹוֶה תִּכְסוֹף וְתִכְלֶה תַּאֲוָתוֹ לְהִדָּבֵק אֶל הָאֱלֹהִים חַיִּים בָּרוּךְ הוּא, וְהֶרְגֵּשׁ תֹּאבוֹן זֶה יֶשְׁנוֹ גַּם בִּבְלִתִּי נוֹעֲצֵי כָּל אֶחָד כְּפִי שִׁיעוּר הָרוּחָנִיּוּת אֲשֶׁר הִטְבִּיעַ בּוֹ הַבּוֹרֵא כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְקִיּוּמוֹ וְלָתֵת שֶׂבַח לְבוֹרְאוֹ, כְּאָמְרוֹ (משלי ט״ז:ד׳) "כֹּל פָּעַל ה׳ לַמַּעֲנֵהוּ". עוֹד מָצִינוּ לְרַזַ״ל שֶׁאָמְרוּ (בראשית רבה פ״ה) טַעַם שֶׁנִּקְרְאוּ מַיִם בּוֹכִים לְצַד שֶׁה׳ פִּלֵּג הַמַּיִם חֶצְיָם לְמַעְלָה וְחֶצְיָם נִשְׁאֲרוּ לְמַטָּה מִתַּחַת לַיַּבָּשָׁה, הַמַּיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לְמַטָּה הֵם בּוֹכִים וּמִתְאַנְּחִים עַל שֶׁלֹּא זָכוּ לְהִתְקָרֵב לֵאלֹהִים חַיִּים בַּחֲצִי הֶעָלְיוֹן, כִּי הוּא זֶה כּוֹסֵף הַנִּבְרָאִים יַחַד וְתִקָּוָתָם.

עוֹד הֵן הֶרְאָנוּ ה׳ אֶת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ לְקַבֵּעַ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים מִימֵי אָדָם, וּבְחֶטְאוֹ נִתְקַלְקְלָה הָאֲדָמָה וְנִבְּהָ כְּפִי הַמְּלוּכָה מְקוֹר הַבְּרָכָה מִן הָעוֹלָם (בראשית רבה פי״ט), עַד עֵת בּוֹא דְּבָרוֹ בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה וַיַּחְשֹׂק לְמַעֲשֵׂה יָדָיו לָדוּר בַּתַּחְתּוֹנִים. וְזֶה לְךָ הָאוֹת מַאֲמָרוֹ בְּמִדְבָּר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ מִקְדָּשׁ, וְלֹא הִמְתִּין עַד בּוֹאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת, שֶׁהָיָה נִשְׁאָר זְמַן מוּעָט אִם לֹא הָיָה מַעֲשֵׂה הַמְרַגְּלִים. וּכְשֶׁהִתְעִיבוּ עָוֹל אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁיָּרְדָה שְׁכִינָה וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹדוֹ שְׁנִים רַבּוֹת, סִלֵּק ה׳ שְׁכִינָתוֹ וְשָׁב לִמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן שָׁמַיִם לָרוּם. וּמֵעַתָּה זוֹלַת הַחֲטָאִים אֲשֶׁר יְסוֹבְבוּ תִּהְיֶה דִּירַת אֱלֹהִים חַיִּים בַּתַּחְתּוֹנִים, וּבָזֶה וּמָחָה ה׳ דִּמְעַת הַמַּיִם הַבּוֹכִים וְיוּסַר חֶרְפַּת הָאָרֶץ, וְיִשְׂמְחוּ הַמַּיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵרְרָהּ ה׳ וְרָחַם מְפֻנָּה דּוֹד עוֹלָם, וְהִנֵּה עַתָּה עֵת דּוֹדִים. וְאִם יְסוֹבְבוּ הַחֲטָאִים יָשׁוּב הַדָּבָר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה וְיָרוּם הַכִּסֵּא, וְעַל זֶה יִדְווּ הַדּוֹיִם לְקוֹל תִּתּוֹ מַיִם. וְצָרִיךְ לְהָעִיר אֹזֶן בְּלִמּוּדִים אֵלּוּ כִּי הֲטָבַת יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי וְהַכְשָׁרָתָם הָיָה גַּם כֵּן רָאוּי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ בָּאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה וְדִירַת ה׳ בַּתַּחְתּוֹנִים כְּבָעֶלְיוֹנִים וְיִתְעַלֶּה מְקוֹמֵנוּ זֶה, כִּי הַמַּעֲלָה וְהַיְרִידָה תְּלוּיָה בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳.

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה מא,ז): חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת וְכוּ׳, חֵרוּת מִיֵּצֶר הָרַע, וְעַל יְדֵי עָוֹן הָעֶגֶל חָזַר הַכִּיעוּר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ הַשָּׂטָן, וְלֹא הוֹעִיל הֲטָבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְמָקוֹם מוּגְבָּל תּוֹךְ מַחֲנֵיהֶם, אֲבָל כְּלָלוּת הָעוֹלָם נִשְׁמַ״וּ בְּיוֹם זַעַם וְחָזַר קַב הַמָּוֶת לָעוֹלָם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּזְּמַן הַמְּקֻוֶּה אֲשֶׁר יֹאבַד כָּל בְּחִינַת הָרַע, כְּאָמְרוֹ (זכריה י״ג:ב׳) "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", שֶׁאָז אַרְצֵנוּ תִּקָּרֵא אֶרֶץ הַחַיִּים כִּי בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח.

וּשְׁמוֹר לְךָ הַדְּבָרִים, וְעַל פִּיהֶם נַעֲלֶה בִּמְסִלַּת כַּוָּנַת הָעִנְיָן עַל נָכוֹן, כִּי יְצוּ ה׳ בְּקִנְאוֹת אִישׁ אִשְׁתּוֹ כִּי יִבְדְּקֶנָּה בְּמַעֲשֶׂה זֶה שֶׁיְּבִיאֶנָּה אֶל מָקוֹם אֲשֶׁר שָׁם חוֹנֶה הָאֱלֹהִים, וּכְבָר הַעִירוֹתִיךָ כִּי לְמָקוֹם הַהוּא יִקָּרֵא "אֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה" לְצַד שֶׁשָּׁכְנָה שָׁם שְׁכִינָה, וְאֵינָהּ בִּכְלַל אָרוּר אֲשֶׁר אֵרְרָה ה׳. גַּם מַיִם אֲשֶׁר שָׁם לֹא תֵרַד עֵינֵיהֶם דִּמְעָה, כִּי לָמָּה יִבְכּוּ וְלָמָּה יֵרַע לִבָּבָם. וְצִוָּה ה׳ שֶׁיִּקַּח מֵהַמַּיִם הָהֵם קְדוֹשִׁים, יִקָּרְאוּ קְדוֹשִׁים בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה׳ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ, וּבָזֶה הֵעִירְךָ מַעֲשֵׂה הַמַּיִם, וְאֵין דִּבְרֵי סוֹתְרִים חָס וְשָׁלוֹם דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיוּ מְקֻדָּשִׁים בַּכִּיּוֹר, אֶלָּא מִמַּה שֶׁדִּבֵּר ה׳ בְּדֶרֶךְ זֶה נִתְכַּוְּנוּ לְדִבְרֵי גַּם כֵּן אֱלֹהִים חַיִּים.

גַּם צִוָּה לָקַחַת מִן הֶעָפָר הַמְּקֻדָּשׁ דַּוְקָא, לְצַד שֶׁהוּא קָרוֹב לַקָּדוֹשׁ וְעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, וְצִוָּה שֶׁלֹּא יַחְפּוֹר בְּדֶקֶר אֶלָּא מִן הֶעָפָר הַמּוּכָן לִפְנֵי ה׳ בְּלֹא הֶפְסֵק בִּנְיָן, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה טו:), לְצַד הֱיוֹתָם יוֹתֵר קְרוֹבִים וּמַרְגִּישִׁים בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָה בָּהֶם, מַה שֶּׁהֻרְגַּשׁ זֶה אֵינוֹ בְּעָפָר שֶׁהוּא חוּץ לַמִּקְדָּשׁ, כִּי

לֹא טָעַם טַעַם זֶה עַד הֵנָּה לַעֲשׂוֹת אֶת אֲשֶׁר חָפֵץ ה׳ עֲשׂוֹת.

וְצִוָּה ה׳ שֶׁיִּתֵּן הַמַּיִם תְּחִלָּה וְהֶעָפָר לְמַעְלָה, הַטַּעַם כַּפֶּרֶד אֲשֶׁר הֵמָּה בָּעוֹלָם. וְתִמְצָא שֶׁחֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁאִם הִקְדִּים הֶעָפָר לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אָמְרוּ אִם הָיוּ מְעֹרָבִים כְּשֵׁרִים, וְהוּא הָעִנְיָן עַצְמוֹ שֶׁהֵם סְדוּרִים מַיִם וְעָפָר, כִּי יֵשׁ חֵלֶק שֶׁהַמַּיִם לְמַטָּה וְהֶעָפָר לְמַעְלָה וְיֵשׁ חֵלֶק שֶׁהַמַּיִם אֵצֶל הֶעָפָר, אֲבָל עָפָר לְמַטָּה אֵין דֶּגְמָא זוֹ בְּסֶדֶר מַיִם הַחַיִּים. וּלְר׳ שִׁמְעוֹן שֶׁאָמַר שָׁם (סוטה טז.) אֲפִלּוּ עָפָר לְמַטָּה, סוֹבֵר שֶׁאֵין לְהַקְפִּיד כִּי יֵשׁ מַיִם לְמַעְלָה מֵהֶעָפָר, וְדַי שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ הַמַּיִם בַּכְּלִי וְזֶהוּ חִיּוּתָם לְהַרְגִּישׁ בַּהֶרְגֵּשׁ הַצָּרִיךְ לָעִנְיָן.

וְצִוָּה ה׳ לִכְתּוֹב פָּרָשַׁת סוֹטָה בָּאַזְכָּרוֹת שֶׁבָּהּ, וּמוֹחֲקִים כָּל הַכָּתָב בַּמַּיִם וּבֶעָפָר הַהוּא, וְהַטַּעַם לָתֵת כֹּחַ בָּהֶם לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַחְפְּצוּ עֲשׂוֹת.

וְצִוָּה עוֹד שֶׁיַּקְרִיב מִנְחָה מֵהַשְּׂעוֹרִים, הַטַּעַם דּוּגְמָא לְמִנְחָה פְּחוּתָה שֶׁהֵבִיא קֶרֶן בְּתְחִלַּת הָעוֹלָם, וְזֶה נִסְבַּב מֵחֵטְא אָדָם וְחַוָּה, וְהוּא הַזְכָּרַת עָוֹן אֲשֶׁר גָּרַם בְּכִי לַמַּיִם וּקְלָלָה לָאֲדָמָה, וְהוּא מַאֲמַר **מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן**, וְאָז יַשְׁקֶה הָאִשָּׁה הַמַּיִם. וְהִנֵּה בְּבוֹא הַמַּיִם הָהֵם בְּמֵעֵי הָאִשָּׁה בְּמֵימְחוּי הַשֵּׁם בְּתוֹכוֹ, אִם הָאִשָּׁה טְמֵאָה הִנֵּה הַשֵּׁם הַהוּא עַל יְדֵי הַמִּנְחָה שֶׁמַּזְכֶּרֶת עָוֹן יִזְכּוֹר עָוֹן הַקּוֹדֵם וְיַרְגִּישׁוּ הַמַּיִם, וּבָזֶה יִהְיוּ מָרִים כִּי יִזְכְּרוּ יְגוֹנָם וּבְכְיָתָם וַה׳ מָחָה אֶת דִּמְעָתָם. וְהִנֵּה הָאִשָּׁה הַטְּמֵאָה תְּסוֹבֵב מָרָתָם וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמָּרִים לְמָרִים, יַחְתְּכוּ מֵעֶיהָ וְיַעֲשׂוּ בָהּ נְקָמָה, כִּי זֹאת הָאִשָּׁה הַגּוֹרֶמֶת בְּכְיָתָם, וּבְכֹחַ הַשֵּׁם הַנָּתוּן בָּהֶם יִנָּקְמוּ נְקָמָתָם מִמֶּנָּה. וְהַיּוֹדֵעַ חֵטְא חַוָּה בְּזוּהֲמַת נָחָשׁ יֵדַע כִּי זֶה הוּא עָוֹן הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הֶעֱלָה שְׁכִינַת אוֹר עֶלְיוֹן מֵעוֹלָם זֶה הַתַּחְתּוֹן, וּכְפִי זֶה הָאִם יִמְצָא אִישׁ אֶת אִוְּלוֹ וִישַׁלְּחֻנּוּ, וִיקַיְּמוּ בָּהּ הַבָּא לְהָרְגָךְ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ, וַיַּעֲשׂוּ נְקָמָה בָּהּ בֵּין הַמַּיִם בֵּין הֶעָפָר שֶׁלִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ גֶּרֶם רָעָה, וַהֲגַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַכָּתוּב אֶלָּא מַיִם יֵשׁ בּוֹ גַּם הֶעָפָר.

כח **וְאִם לֹא נִטְמְאָה וְגוֹ׳ וּטְהוֹרָה וְגוֹ׳.** כָּפַל לוֹמַר ״וּטְהוֹרָה״, לְצַד שֶׁבָּא לוֹמַר כִּי מִלְּבַד שֶׁתִּנָּקֶה הָאִשָּׁה מֵהַמַּיִם וְלֹא יַשְׁחִיתוּהָ, עוֹד לָהּ ״וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע״. לָזֶה הִתְנָה **וּטְהוֹרָה**, פֵּרוּשׁ, לֹא נִטְמֵאת בִּנְתִינַת שְׁכִיבָתוֹ שֶׁל אִישׁ מִבַּלְעֲדֵי אִישָׁהּ, **וּטְהוֹרָה** מִדָּבָר מְגֻנֶּה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה הַנּוֹאָפִים הַקּוֹדְמִים לְבִיאָה, חֶשֶׁק הַזּוֹלֶת וְחִבּוּק וְנְשׁוּק וְדוֹמֶה לוֹ. אָז הוּא שֶׁיֵּטִיבוּ לָהּ הַמַּיִם כְּכָל הַכָּתוּב. אֲבָל אִם לֹא נִטְמְאָה אֲבָל לֹא נִטְהֲרָה מֵעֲנְפֵי הַחֵטְא, הֲגַם שֶׁתִּנָּקֵי מֵהָעֹנֶשׁ לֹא יַגִּיעוּהָ טוֹבוֹת הָאֲמוּרוֹת.

וְתִמְצָא שֶׁבִּשְׁבוּעַת הַכֹּהֵן אָמַר **כִּי שָׁטִית תַּחַת** וְגוֹ׳ **וְכִי נִטְמֵאת** וְגוֹ׳, וְקָשֶׁה, מַה הוּא כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמַר ״כִּי שָׁטִית״, אִם הוּא ״כִּי נִטְמֵאת״ – לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר ״וְכִי נִטְמֵאת״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְעִנְיַן דְּבָרִים הַקּוֹדְמִים לַטֻּמְאָה שֶׁהוּא חֶשֶׁק הַזּוֹלֶת וְכוּ׳, וְהִתְנָה **וְכִי נִטְמֵאת** אָז הוּא שֶׁיִּהְיֶה לָהּ עֹנֶשׁ, וְאָמַר בְּהַפְכִיּוּת אִם לֹא הָיוּ שְׁתֵּי הַחֲלוּקוֹת תִּנָּקֶה מֵהָרַע וְתִצְלַח בְּדָבָר טוֹב, וְחַלּוּקָה הָאֶמְצָעִית מוּבֶנֶת מֵאֶמְצָעִיּוּת הַדְּבָרִים. וְרַז״ל אָמְרוּ (סוטה יח.) ״וּטְהוֹרָה הִיא״ מֵאִישׁ אַחֵר, וּלְדַרְכֵּנוּ אִישׁ אַחֵר נִכְלָל בְּמַאֲמַר לֹא נִטְמְאָה, כִּי דֶּרֶךְ כְּלָל אָמַר בֵּין מֵאִישׁ זֶה בֵּין מֵאַחֵר.

פרק ו

ב **דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַרְתָּ וְגוֹ׳.** כָּפַל הַכָּתוּב לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם שִׁנָּה לְשׁוֹנוֹ, אוּלַי שֶׁיְּכַוֵּין לִשְׁנֵי מִינֵי נָזִיר שֶׁאֶחָד מְשֻׁבָּח מֵחֲבֵרוֹ, וְהוּא נְזִירוּת כְּהַהוּא שֶׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים (נדרים ט.) שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, מִיָּמַי לֹא אָכַלְתִּי וְכוּ׳ אֶלָּא פַּעַם וְכוּ׳ הָעֲבוֹדָה שֶׁאֲגַלְּחַ לַשָּׁמַיִם וְכוּ׳, עָלֶיךָ אָמַר קְרָא ״נָזִיר לְהַזִּיר לַה׳״, יְעַיֵּן שָׁם. לָזֶה אָמַר **דַּבֵּר** כְּנֶגֶד שְׁאָר נְזִירוּת, **וְאָמַרְתָּ** כְּנֶגֶד נְזִירוּת הַמְּעֻלֶּה, וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **נָזִיר לְהַזִּיר לַה׳** וְלֹא אָמַר לְהַזִּיר לַה׳, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כְּנֶגֶד שְׁנֵי מִינֵי נְזִירוּת, **נָזִיר** כְּנֶגֶד כָּל הַנְּזִירוּת שֶׁיַּזִּיר עַצְמוֹ, וּמַאֲמַר **לְהַזִּיר לַה׳** כְּנֶגֶד נְזִירוּת שֶׁהִיא מִתְּחִלָּתָהּ לַה׳ כְּמַעֲשֵׂה אוֹתוֹ אָדָם שֶׁהִזִּיר כְּשֶׁרָאָה בָּבוּאָה שֶׁלּוֹ.

ט **וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ.** אָמַר תּוֹסֶפֶת וָא״ו, גַּם אָמַר תֵּיבַת **רֹאשׁ**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא טוּמְאַת שׁוּגֵג, אַף עַל פִּי כֵן לֹא מִלְּבַד שֶׁנִּטְמָא גּוּפוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ קְדוּשָּׁה שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ, דִּכְתִיב ״נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ״.

עוֹד יְרָצֶה לוֹמַר, כִּי לֹא סָתַר הַנְּזִירוּת מֵאָז וָהָלְאָה לְבַד, אֶלָּא וְטִמֵּא גַּם כֵּן רֹאשׁ נִזְרוֹ, פֵּרוּשׁ, תְּחִלַּת הַנְּזִירוּת, וְהוּא מַה שֶׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **וְהַזִּיר לַה׳** וְגוֹ׳ **וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ.** וּמַה שֶׁחָזַר לוֹמַר אַחַר כָּךְ **כִּי טָמֵא נִזְרוֹ**, וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶׁקָּדַם בְּמַאֲמַר ״וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ״, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לְבַעַל דִּין לוֹמַר שֶׁלֹּא טִמֵּא אֶלָּא יוֹם אֶחָד שֶׁהוּא הַתְּחִלַּת הַנְּזִירוּת, וּמַאֲמַר **וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים** גִּלָּה כִּי לֹא יוֹם אֶחָד לְבַד מִתְּחִלַּת הַנְּזִירוּת יִטְמָא אֶלָּא שְׁנֵי הָרִאשׁוֹנִים וְלֹא כָּל הַיָּמִים, וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר ״כִּי טָמֵא נִזְרוֹ״ בְּדֶרֶךְ כְּלָל.

כג **דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְגוֹ׳ לֵאמֹר.** אָמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **לֵאמֹר**, אוּלַי כִּי חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֵאמֹר״ כִּי מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא לֵאמֹר. עוֹד יִרְצֶה שֶׁלֹּא לְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁהָיוּ אָז בַּנִּמְצָא לְבַד הוּא מְצֻוֶּה, אֶלָּא גַּם לְדוֹרוֹת. עוֹד נִתְכַּוֵּן לְשׁוֹן רוֹמְמוּת, לוֹמַר כִּי מִצְוָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ דִּבּר דִּבֵּר מֶלֶךְ לְקַיֵּם הַדָּבָר, גַּם יֵשׁ בָּהּ מַעֲלָה לַכֹּהֲנִים כִּי הַבְּרָכוֹת מְסֻרָם ה׳ בְּיָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ ״דַּבֵּר וְגוֹ׳ לֵאמֹר״.

כד **יְבָרֶכְךָ ה׳ וְיִשְׁמְרֶךָ.** הִקְדִּים הַבְּרָכָה וְאַחַר כָּךְ הַשְׁמִירָה, לוֹמַר שֶׁיְּצַוֶּה ה׳ שְׁמִירָתוֹ לָהֶם לְפִי עֵרֶךְ הַבְּרָכָה וּגְדֻלָּתָהּ. עוֹד יִרְצֶה שֶׁכָּל כָּךְ תִּהְיֶה גְּדֻלַּת הַבְּרָכָה עַד שֶׁיְּצַטָּרֵךְ ה׳ לִשְׁמָרְךָ. עוֹד יִרְצֶה **יְבָרֶכְךָ** וְלֹא יְסַבֵּב רָעָה מֵהַבְּרָכָה כְּדֶרֶךְ ״פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ״ וְגוֹ׳ (דברים ח:יב).

כה **יָאֵר ה׳.** פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָסָךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁבָּזֶה יָאִיר אוֹר שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל:
וִיחֻנֶּךָּ וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, יִתֵּן לְךָ חֵן וַחֲנִינָה. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (בראשית לט:כא) ״וַיְהִי ה׳ אֶת יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ״ וְגוֹ׳:

כו **יִשָּׂא ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, אִם סְבִבוּ מַעֲשִׂים עַד שֶׁהִבְדִּילוּ עֲוֹנוֹתֵיכֶם בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹהֵיכֶם – יִשָּׂא ה׳ הַמַּבְדִּיל. **וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם,** פֵּרוּשׁ, הוּא הֶפֶךְ הַפֵּרוּד, וְהַמַּשְׂכִּיל בְּתֹרַת שָׁלוֹם יֵדַע כִּי הוּא זֶה יְסוֹד עוֹלָם הַמַּחֲזִיק בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים, וְהוּא כְּלִי הַמַּחְזִיק בְּרָכָה כְּשֶׁאֵין מַפְרִיד, וְזֶה הוּא סוֹד ״וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ שֶׁנֶּאֱמַר אוֹמֵר ״וַאֲנִי אֲבָרְכֵם״.

פרק ז

א **בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה.** רַז״ל אָמְרוּ (במדבר רבה פי״ב) ״כַּלַּת״ כְּתִיב, וְרוֹאֲנִי כִּי בְּסֵפֶר תּוֹרָה כְּתוּבָה בְּוָא״ו, וַאֲנִי אוֹמֵר כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה כָּאֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ אֵינָם נִמְסָרִים לְכָל מֵרִים יָד בְּתוֹפְשֵׁי הַתּוֹרָה, כִּי יְסוֹבֵב הַדָּבָר הַכְּפָרָה וְהַזְּלְזוּל בִּכְבוֹד מוֹרִים. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי סֵדֶר תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה וְתֵיבוֹתֶיהָ וְאוֹתִיּוֹתֶיהָ סְפוּרוֹת מְזֻקָּקוֹת חֲצוּבוֹת מִמַּחְצַב קָדוֹשׁ וְנוֹרָא, נִפְלָאִים הֵמָּה לַמַּכִּיר בָּהֶם וְיוֹתֵר פְּלִיאוֹת נֶעֱלָמִים מֵעֵין כֹּל. וְאָעִירְךָ גַּרְגִּיר אֶחָד, וְהוּא הֲלֹא תִמְצָא כִּי יֵשׁ אוֹתִיּוֹת נִרְגָּשׁוֹת בְּמִבְטָא הַתֵּיבוֹת וְאֵינָם בִּכְתָב, כְּגוֹן ״יְהוֹשֵׁעַ״ כִּי בַּמִּבְטָא יֶשְׁנוֹ לְהֶרְגֵּשׁ שֶׁל אוֹת הַיּ״ו בֵּין שִׁי״ן לָעַי״ן וְאֵינָהּ בַּמִּכְתָּב, וְיֶשְׁנָהּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינָהּ נִרְגֶּשֶׁת שֶׁהִיא בֵּין הֵ״א לְשִׁי״ן. וְהֶעָרָה זֹאת תְּכוֹנֵן דַּעַת מַשְׂכִּיל לְהַכִּיר כִּי אוֹתִיּוֹתֶיהָ סְפוּרוֹת מְזֻקָּקוֹת וְאִי אֶפְשָׁר לְהוֹסִיף אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, הֲגַם כִּי תִצְטָרֵךְ לְמִבְטָא הַקְּרִיאָה וְתִהְיֶה נִקְרֵאת הֲגַם שֶׁאֵינָהּ כְּתוּבָה, וְתִהְיֶה קְרִי וְלֹא כְּתִיב. וְקָבְעָה הַתּוֹרָה הַנִּוְא״ו שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ לְהָעִיר בַּנִּסְתָּרוֹת. וְאוּלַי כִּי מִזֶּה הִשְׂכִּילָךְ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְצָרֵף שִׁלְשָׁה אוֹתִיּוֹת מִשְּׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בִּשְׁמוֹ שֶׁל צַדִּיק, וְלִסְמֹךְ שִׁי״ן וְעַי״ן לְהָעִיר אֶל ש״ע נְהוֹרִין. וְאִם הָיָה מְסֻדָּר וָא״ו בִּמְקוֹמָהּ הָיְתָה נִפְסֶדֶת הַיְדִיעָה בַּדָּבָר כִּי לֹא פֹּרַשׁ. וְהִנֵּה מְבִינֵי מַעֲרָכוֹת הָאוֹתִיּוֹת הֵמָּה יַשְׂכִּילוּ מִשְׁבְּצוֹתָם, וְהֵם הָאוֹמְרִים כִּי ״כַּלַּת״ כְּתִיב וְהַנִּוְא״ו הִיא מֻשְׁאֶלֶת שָׁם בְּהַשְׁאָלָה. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין כִּי הוּא סוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אֲשֶׁר מִתְיַחֶדֶת לוֹ וְקִיְּמָה בּוֹ ״נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר״ (ירמיהו לא:כב). וְזֶה שִׁעוּר הַדְּבָרִים ״כַּלַּת״ כְּתִיב, פֵּרוּשׁ תֵּבָה זוֹ שֶׁל ״כַּלּוֹת״ זֶה פֵּרוּשָׁהּ: קַח מֵהַכָּתוּב ״כַּלַּת״ כְּדֵי שֶׁתִּבְנֶה אֲשֶׁר תְּכַוֵּן אֵלָיו הַתֵּבָה, וְאוֹת הַנִּוְא״ו הִיא בְּחִינַת הֶחָתָן, וְהוּא סוֹד נֶעְלָם וָא״ו תּוֹךְ ״כַּלַּת״, וְהָבֵן. וּדְרָשָׁה זוֹ אֵין אָדָם דּוֹרְשָׁהּ מִדַּעְתּוֹ אִם לֹא תַּקְדִּים הַהַכָּרָה בַּדְּבָרִים עַל בּוּרְיָן וַאֲמִתּוּתָם מִפִּי מְקַבְּלֵי תּוֹרָה וְסוֹדוֹתֶיהָ וּרְמָזֶיהָ.

ה **קַח מֵאִתָּם וְגוֹ׳.** אָמְרוּ **מֵאִתָּם,** לְלַמֵּד שֶׁעַדַיִן הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמְּבִיאִים וְלֹא בָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְטַעְמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְצַד שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה שֶׁיִּשָּׂאוּ הַמִּשְׁכָּן עַל הָעֲגָלוֹת לֹא רָצָה לְקַבֵּל כִּי לְמָה הֵם רְאוּיִים, וְהַנְּשִׂיאִים שֶׁעָרוּ בְּדַעְתָּם כִּי הַקָּרָשִׁים וְהָאֲדָנִים מַשָּׂא גָּדוֹל שֶׁצָּרִיךְ לַעֲגָלוֹת, וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

י **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם וְגוֹ׳.** נִרְאֶה כִּי כֻּלָּם כְּאֶחָד רָצוּ לְהַקְרִיב בְּיוֹם רִאשׁוֹן לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁרָצוּ שֶׁיִּתְחַנֵּךְ מִכֻּלָּם יַחַד, וַה׳ אָמַר **נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם** וְגוֹ׳, וְאָמַר כִּי בְּכָל הַשָּׁנִים עָשָׂר יָמִים יֶחְשֹׁב חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְלָזֶה אַחַר אָמְרוֹ **נָשִׂיא אֶחָד** וְגוֹ׳ אָמַר פַּעַם אַחֶרֶת **לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ** לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וְכָאן לֹא אָמַר ה׳ לְמֹשֶׁה ״קַח מֵאִתָּם״ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, מִשּׁמַע שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ רְשׁוּת לָזֶה, כִּי וַדַּאי שֶׁיִּקַּח קָרְבָּנוֹת וְכָל הַמּוּבָא בֵּית ה׳ זָהָב וָכֶסֶף, אֶלָּא לְצַד שֶׁבָּאוּ יַחַד אָמַר ה׳ אֵלָיו כִּי יְסַדְּרֵם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם. אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי לְרַזַ״ל בְּסִפְרֵי שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַגִּיד שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּתְנַדְּבוּ הַנְּשִׂיאִים לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן כָּךְ נִתְנַדְּבוּ לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא קִבֵּל מֹשֶׁה מֵהֶן עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר ״יַקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת״ וְגוֹ׳, עַד כָּאן. רַז״ל דִּיְקוּ יִתּוּר אָמְרוֹ **יַקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם** שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְדָרְשׁוּ שֶׁבָּא לִרְשָׁיוֹן, הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא קִבֵּל מֵהֶם. וְיֵשׁ לָנוּ לַחְקֹר זֹאת, לָמָּה יָמֵאן מֹשֶׁה מִקַּחַת מִיָּדָם נִדְבַת ה׳. וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא רָצָה לְקַבֵּל מֵהֶם עַד שֶׁיֵּדַע אִם ה׳ חָפֵץ שֶׁהֵם יַחְנְכוּ הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מֹשֶׁה אוֹ אַהֲרֹן, וּמַה גַּם שֶׁלֹּא רָאָה עִמָּהֶם שֵׁבֶט לֵוִי, וְעַיֵּן בְּתִחִלַּת פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם, וְהוּא הַדִּין שֶׁהָיָה מִסְתַּפֵּק בְּכָל אֶחָד שֶׁיָּבֹא לַחֲנֹךְ הַמִּזְבֵּחַ בְּקָרְבָּנוֹ, אֲבָל זוֹלַת זֶה בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה מְקַבֵּל.
וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם וְגוֹ׳. אָמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים,** לוֹמַר שֶׁהֵם עַצְמָם טָרְחוּ בַּהֲבָאַת הַנְּדָבָה עַד הַמִּשְׁכָּן, הֲגַם שֶׁהֵם נְשִׂיאִים לֹא חָשׁוּ לִכְבוֹדָם. עוֹד יִרְצֶה שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ הַקָּרְבָּן וּנְתָנוּהוּ בְּיַד הַמְקָרִיב, אֶלָּא הִקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּסָמוּךְ לוֹ, לוֹמַר כִּי אִלּוּ יַקְרִיבוּ רִאשׁוֹנָה בְּאֵין קוֹדֵם לָהֶם, וּכְמוֹ כֵן יִכָּוֵן הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **וַיַּקְרִיבוּ אֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן** הָאָמוּר בָּעֲגָלוֹת, לוֹמַר כִּי הֻקְדְּשָׁם הוּא לְצָרְכֵי מִשְׁכָּן לְשֵׁאת עֲלֵיהֶם קְרָשָׁיו וְגוֹ׳:

יב **הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קָרְבָּנוֹ.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **אֶת קָרְבָּנוֹ**? וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהֵבִיא מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל הַשֵּׁבֶט. וּלְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי פיסקא מח) שֶׁדִּיְקוּ דָּבָר זֶה מִמַּה שֶּׁכָּפַל לוֹמַר בְּכָל אֶחָד ״זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן״ וְגוֹ׳ ״זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל״, מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאוּ מִשֶּׁלָּהֶם, טַעַם אָמְרוֹ **קָרְבָּנוֹ,** לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת הַקָּרְבָּה: א׳ הַפְלָגַת זְכֻיּוֹתָיו וְקָרְבָתוֹ לִפְנֵי ה׳ כָּאָמוּר בָּעִנְיָן בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יג,י) נִפְלָאִים מַעֲשָׂיו

שֶׁל נַחְשׁוֹן, וְהַב׳ הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ. לָזֶה אָמַר **הַקְרֵיב אֶת קָרְבָּנוֹ**, פֵּרוּשׁ, הִקְרִיב קָרְבָּן הָאָמוּר בָּעִנְיָן עִם קָרְבָּנוֹ הַנַּעֲלָם שֶׁהוּא סֶגֶל מַעֲשֶׂה הַטּוֹב אֲשֶׁר הִפְלִיא עֲשׂוֹת. וְתֵדַע כִּי עִם קָרְבַּן הָאָדָם יִתְיַחֲדוּ וְיִתְעַדּוּ כֹּחוֹת הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר סָבְבוּ מִמֶּנּוּ וַאֲשֶׁר אֵלָיו. עוֹד לָצֵד כִּי בְּחִינַת הַקָּרְבָּן יַפְעִיל הַקָּרֻבַת עִנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְהֵעִיד הַכָּתוּב כִּי הַשִּׂיגָה יַד נַחְשׁוֹן לְהַקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ, פֵּרוּשׁ הַצָּרִיךְ לְהַקְרִיב מִנִּיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה וַעֲנָפֶיהָ הִקְרִיב וְיִחֵד יַחַד כָּל הַצָּרִיךְ לְהִתְקָרֵב וּלְהִתְיַחֵד מִבְּחִינָתוֹ, וְהוּא מַאֲמַר **הַמַּקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ**, וְזֶה יַעֲשֶׂה בְּכֹחַ וּבְכַוָּנָה בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּן.

לְמַטֵּה יְהוּדָה. וְלֹא אָמַר "נָשִׂיא" כְּכָל הָאָמוּר בְּכָל הַמַּטּוֹת, לוֹמַר כִּי רָאוּי הוּא נַחְשׁוֹן לְהַקְרִיב רֹאשׁוֹן הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה נָשִׂיא וּמַעֲלָתוֹ מִצַּד עַצְמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל שְׁאָר הַנְּשִׂיאִים כִּי מַעֲלָתָם הִיא לְצַד הֱיוֹתָם נְשִׂיאֵי הַשֵּׁבֶט לְבַד. עוֹד יִרְצֶה לְהַפְלִיג מַהוּתוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מַחְשִׁיב עַצְמוֹ כְּנָשִׂיא אֶלָּא כְּאֶחָד מִבְּנֵי הַשֵּׁבֶט. וּלְצַד שֶׁמָּצִינוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא במדבר פסוק מ״ח) שֶׁבִּקְּשׁוּ לִדְרֹשׁ בִּשְׁמוֹת הַנְּשִׂיאִים כָּל אֶחָד כְּפִי מַעֲשָׂיו, נִרְאֶה כִּי צַדִּיק זֶה שְׁמוֹ גַּם כֵּן יַגִּיד כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר הָיָה יָחִיד שֶׁנִּתְנַדֵּב לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בִּירִידָה לַיָּם, וְהוּא אָמְרוֹ **נַחְשׁוֹן** אוֹת נו״ן מִתַּחַלֶּפֶת בְּלָמֶ״ד בְּאוֹתִיּוֹת דטלנ״ת, שֶׁהַגַּם שֶׁהָיָה נַחְשׁוֹל שֶׁל יָם גּוֹבֵר בֵּין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ עַמִּי, נָדַב וְיָרַד לַיָּם, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לז:).

יג וְקָרְבָּנוֹ. אָמַר תּוֹסֶפֶת וָא״ו מִתְּחִלַּת הַמַּעֲשֶׂה, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמַאֲמַר הַמַּקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ כִּי יְכַוֵּן לַנַּעֲלָם, יְצַדֵּק לוֹמַר בְּזִכְרוֹן הַנִּגְלֶה **וְקָרְבָּנוֹ.** גַּם לִשְׁאָר הַדְּרָכִים הוֹסִיף בּוֹ וָא״ו לִרְמוֹז לְיִתְרוֹן אֲשֶׁר בְּצַדִּיק זֶה יָרוּם וְגָבַהּ מְאֹד.

יח בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְגוֹ׳. הִקְדִּים שֵׁבֶט יִשָּׂשכָר, לְצַד הֱיוֹתוֹ בֶּן תּוֹרָה הוּרַם שִׁבְטוֹ וְקָדַם לִרְאוּבֵן הַבְּכוֹר, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא גַּם זְבוּלוּן הַמַּחְזִיק בְּיָדוֹ לִלְמֹד, דִּכְתִיב (דברים לג:יח) "שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר" וְגוֹ׳, יָשַׁב בְּצִלּוֹ וְקָדַם לִרְאוּבֵן:

הִקְרִיב נְתַנְאֵל וְגוֹ׳ נָשִׂיא יִשָּׂשכָר. הִקְדִּים הַזְכָּרַת שְׁמוֹ לְזִכְרוֹן הַנְּשִׂיאוּת, לַעֲשׂוֹת לוֹ גֶּדֶר הַמַּעֲלָה גַּם בְּלֹא חֲשִׁיבוּת הַנְּשִׂיאוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל שְׁאָר הַנְּשִׂיאִים שֶׁהִקְדִּים זִכְרוֹן הַנְּשִׂיאוּת לִשְׁמָם. וּבִשְׁמוֹ הִזְכִּיר זִכְרוֹן הַתּוֹרָה וְאֶמְצָעוּת קִנְיָנָהּ, זִכְרוֹן הַתּוֹרָה **נְתַנְאֵל** – נָתַן אֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ד:ב) "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם". אֶמְצָעוּת קִנְיָנָהּ **בֶּן צוּעָר** – שֶׁאֵין הַתּוֹרָה נִקְנֵית אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין, כְּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה (גיטין נז.) "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל". וְאוּלַי כִּי לְצַד זֶה גַּם כֵּן הִקְדִּים זִכְרוֹן שְׁמוֹ, לוֹמַר כִּי לְצַד הַמִּפְעָל הָרָשׁוּם בִּשְׁמוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ זָכָה לִהְיוֹת נָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים.

יט הִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ. כָּל זֶה מְיֻתָּר אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "הִקְרִיב נְתַנְאֵל", אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לְהַגְדִּיל בְּחִינוֹת הַנּוֹסָפוֹת בְּזִכְרוֹן הַקָּרֻבַת נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. וְתִמְצָא שֶׁהִזְכִּיר בְּנַחְשׁוֹן זִכְרוֹן הַקָּרְבָּן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים: **הַמַּקְרִיב** וְגוֹ׳, **קָרְבָּנוֹ** וְגוֹ׳, **וְקָרְבָּנוֹ.** אֶחָד זִכְרוֹן הִתְקָרְבוּתוֹ לְהַקְדִּים רִאשׁוֹנָה, וְאֶחָד לִבְחִינַת הַקָּרְבָּן הַנַּעֲלָם, וְאֶחָד לַקָּרְבָּן עַצְמוֹ. כְּמוֹ כֵן בְּנָשִׂיא שֶׁל תּוֹרָה הִזְכִּיר שָׁלֹשׁ קָרְבָּנוֹת: **הִקְרִיב נְתַנְאֵל** וְגוֹ׳, **הִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ**, וּבִשְׁאָר הַנְּשִׂיאִים לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא הַזְכָּרַת הַקָּרְבָּן הַמּוּבָא בֵּית ה׳, כִּי לֹא יוּכְלוּ עֲשׂוֹת כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט יִשָּׂשכָר.

וְטַעַם אָמְרוֹ "הִקְרִיב" בְּלֹא יו״ד, לְדְרוֹשׁ הַמָּסוֹרֶת שֶׁהוּא לְשׁוֹן צִוּוּי וְהוּרְמָנוּתָא, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה עַל פִּי מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי נב) שֶׁעֵרְעֵר רְאוּבֵן עָלָיו, לָזֶה בָּא מַאֲמַר אֲדוֹן הָרְשׁוּת וְאָמַר **הַקְרֵב**, לָזֶה כָּתַב בְּלֹא יו״ד לִרְמוֹז זֶה.

כד אֱלִיאָב בֶּן חֵלוֹן. נִקְרָא כֵן לְצַד שֶׁהוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד לְיִשָּׂשכָר לִלְמוֹד תּוֹרָה יִקָּרֵא אָב, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהִקְדִּימוֹ מֹשֶׁה לְיִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב (דברים לג:יח) "שְׂמַח זְבוּלֻן וְגוֹ׳ וְיִשָּׂשכָר" וְגוֹ׳, וְהוּא מַאֲמַר **אֱלִיאָב** פֵּרוּשׁ, לִי יִתְיַחֵס לִקְרוֹת אָב, הֲגַם שֶׁהוּא **חֵלוֹן** פֵּרוּשׁ חוּלִין, שֶׁאֵינוֹ בֶּן תּוֹרָה וְעוֹסֵק בִּפְרַקְמַטְיָא חוּלִין עוֹלָם הַזֶּה, אַף עַל פִּי כֵן דִּין אַבָּא לְמַלְכָּא.

ל אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵיאוּר. אוּלַי שֶׁיִּרְמֹז לְרְאוּבֵן אֲשֶׁר מָחַל לוֹ ה׳ עָוֹן הָרְשׁוּם בַּתּוֹרָה (בראשית לה:כב) "וַיִּשְׁכַּב" וְגוֹ׳, וְהֶעֱלָה לוֹ צָרִי לְמַחֲלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **אֵלִי** פֵּרוּשׁ אֱלֹהַי, **צוּר** עַל דֶּרֶךְ (ירמיהו ח:כב) "הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד", **בֶּן שְׁדֵי אוּר** כְּאֵן רָמַז לָעִנְיָן הָרָשׁוּם בַּתּוֹרָה "וַיִּשְׁכַּב" וְגוֹ׳, וְהַצָּרִי הוּא שֶׁתִּכֵּף לְמַאֲמַר "וַיִּשְׁכַּב" וְגוֹ׳, אָמַר "וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר" בָּזֶה רִפָּא הַנֶּגַע. וּלְדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (שבת נה.) כָּל הָאוֹמֵר רְאוּבֵן חָטָא וְכוּ׳ הֵן הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהֶרְאָה ה׳ בְּסִמִיכוּת "וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב" וְגוֹ׳:

לו שְׁלוּמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי. יִרְמוֹז לְשִׁמְעוֹן שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ אֵל עַל חֵטְא יוֹסֵף וַיֶּאֱסוֹר אוֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר, גַּם מַה שֶּׁשִּׁלֵּם ה׳ בְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי, **צוּרִי שַׁדָּי** שֶׁה׳ אָמַר לְכָלְיוֹנוֹ דַּי, דִּכְתִיב (במדבר כה:ח) "וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה".

מב אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. יִרְמֹז לֶהֱיוֹת שֶׁנֶּאֶסְפוּ לְעֲרֵיהֶם תְּחִלָּה עַל פִּי ה׳ כָּאָמוּר, זוּלַת גִּבּוֹרֵי חַיִל שֶׁעָבְרוּ כָּל חָלוּץ וְגוֹ׳, וְהוּא אָמְרוֹ **אֶל יָסָף.** עוֹד עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג לֹא הָיְתָה בִּכְלַל מַתְּנַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתַּן ה׳ לְאַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרֵי (חלק ב פיסקא רצט) וְזֶה לְשׁוֹנָם: פְּרָט לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁנִּטְלָתָ מֵעַצְמְךָ, עַד כָּאן. וּמְצִינוּ שֶׁמִּשְׁפַּט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ (שביעית פ״ט מ״ב) כַּיָּדוּעַ, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת מַטּוֹת בְּפָסוּק "עֲטָרוֹת" וְגוֹ׳, לָזֶה קָרְאוֹ **אֶלְיָסָף** לְצַד שֶׁהוֹסִיף לְטוֹל יוֹתֵר מִמַּתְּנַת ה׳ וְהִסְכִּים ה׳ עִמָּהֶם. **בֶּן דְּעוּאֵל** פֵּרוּשׁ, שֶׁעָשׂוּ הֶכֵּר לְעֵדוּת לָדַעַת כִּי הֵם יְדוּעֵי עוֹבְדֵי אֵל כְּאֶחָד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, כְּאָמוּר בִּיהוֹשֻׁעַ (כב:כז, כב:לד).

מח **אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד.** רַז״ל אָמְרוּ (תנחומא) רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה הָיוּ דּוֹרְשִׁים אֶת הַשֵּׁמוֹת: ״אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד״ – אֵלַי שָׁמַע וְלַאֲדוֹנָתוֹ לֹא שָׁמַע, עִמִּי הָיָה הוֹדוֹ וְלֹא עִם הָרְשָׁעִים, עַד כָּאן. נִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **אֵלַי שָׁמָע**, שֶׁטַּעַם שֶׁפֵּרֵשׁ יוֹסֵף לֹא לְצַד שׁוּם מֵחוּשׁ אֲשֶׁר יְסַבֵּב מֵהַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא לְצַד יִרְאַת ה׳, כְּאָמְרוֹ (בראשית לט:ט): ״וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים״, וְהוּא מַאֲמַר **אֵלַי שָׁמָע.** עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (סוטה לו:) שֶׁנִּדְמָה לוֹ דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְכוּ׳, וְהֵן יָדוּעַ כִּי הוּא מַרְאֶה הַשְׁכִינָה, כִּי אָבִיו בִּמְקוֹמוֹ לֹא יָדַע דָּבָר וַאֲפִלּוּ אִם עוֹדֶנּוּ חַי, אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר **אֵלַי שָׁמָע.** וְכָפַל לוֹמַר עוֹד **עַמִּיהוּד** לְרָמֹז מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (שם): ״וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ״, פֵּרוּשׁ ״לִשְׁכַּב״ וְגוֹ׳ כְּפִשׁוּטוֹ, ״לִהְיוֹת עִמָּהּ״ – שֶׁתִּבְעָה מִמֶּנּוּ לִקְרוֹב בְּשָׂרוֹ לִבְשָׂרָהּ וְלֹא רָצָה, וְהוּא מַאֲמַר ״עִמִּי הוֹדוֹ״ וְכוּ׳. וְרַז״ל שֶׁאָמְרוּ ״עִם רְשָׁעִים״ לְשׁוֹן רַבִּים, אוּלַי שֶׁכַּוָּנָתָם לוֹמַר שֶׁלֹּא מֵאֶשֶׁת פּוֹטִיפַר לְבַד נִשְׁמַר אֶלָּא מִכָּמָּה כַּיּוֹצֵא בָּהּ.

נד **גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר.** אָמְרוּ רַז״ל הַנִּזְכָּרִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: גַּמְלִיאֵל – עִמִּי גְּמוּלִים טוֹבִים, בֶּן פְּדָהצוּר – פְּדָאנִי מִבֵּית הַסּוֹהַר, עַד כָּאן. וְיִרְמוֹז עוֹד עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **גַּמְלִיאֵל** שֶׁיּוֹסֵף אָמַר כִּי גְּמָלוֹ ה׳ חֲסָדִים טוֹבִים בְּעַד הַמַּעֲשֶׂה, חֲגַם שֶׁהוּא פְּדָאוֹ בְּמַה שֶּׁהֶרְאָהוּ דְּיוֹקְנוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **פְּדָה צוּר.**

ס **אֲבִידָן בֶּן גִּדְעוֹנִי.** רֶמֶז לְשָׁאוּל שֶׁהוּא אָבִי, שֶׁבֵּן קָרָא לוֹ דָּוִד (שמואל א כד:יב) ״וְאָבִי רְאֵה גַּם רְאֵה״, דָּן שֶׁנִּדּוֹן לִגְדֹּעַ הַמַּלְכוּת מִמֶּנּוּ, כְּאָמְרוֹ (שמואל א טו:כח) ״קָרַע ה׳ אֶת מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ״. עוֹד יִרְמֹז לְמָרְדְּכַי אֲשֶׁר אִבֵּד זֶרַע עֲמָלֵק.**בֶּן גִּדְעוֹנִי** – בֶּן אוֹתוֹ שֶׁנִּגְדְּעָה מַלְכוּתוֹ שֶׁל שָׁאוּל בִּשְׁבִילוֹ.

סו **אֲחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישַׁדָּי.** אוּלַי שֶׁרָמַז לְשִׁמְשׁוֹן, וְאָמְרוֹ **אֲחִי** יִרְמֹז לְרוּחַ ה׳ שֶׁהָיְתָה עִמּוֹ, דִּכְתִיב (שופטים י״ד:ו׳) ״וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ ה׳״, וּכְווֹנָה בְּשֵׁם אֲחִי עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קכ״ב:ח׳) ״לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי״, **עֶזֶר** שֶׁהָיָה ה׳ בְּעֶזְרוֹ נֶגֶד אוֹיְבָיו. וְאָמַר **בֶּן עַמִּישַׁדָּי** יִרְמֹז לְאַחַר שֶׁנִּקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו וְקָרָא לַה׳ וְהָיָה עִמּוֹ וְנָקַם מֵאוֹיְבָיו.

עב **פַּגְעִיאֵל בֶּן עָכְרָן.** יִרְמוֹז עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (ספרי דברים שנ״ה) שֶׁאָשֵׁר הִגִּיד לְאֶחָיו מַעֲשֶׂה רְאוּבֵן וּנְזִפוּהוּ, וּכְשֶׁהוֹדָה רְאוּבֵן הוֹדוּ לְדִבְרֵי אָשֵׁר וְקֵרְבוּהוּ, וְהוּא מַאֲמַר **פַּגְעִי אֵל** פֵּרוּשׁ, פָּגְעוּ אֵלָיו אֶחָיו אַחַר שֶׁעָבְרוּהוּ.

עוד יִרְצֶה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ ״בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר״ (דברים לג:כג). וְאָמְרוּ רַז״ל (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בְּבָנִים כְּאָשֵׁר, עַד כָּאן. וּמְצִינוּ שֶׁבִּרְכַּת הַבָּנִים תְּסוּבַּב מִשְׁכּוּנַת הַקְּדוּשָׁה, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֲרוֹן הַתּוֹרָה אֲשֶׁר חָנָה בְּבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם הַגִּתִּי וְכוּ׳ (ברכות סג:), וְהוּא מַאֲמַר **פַּגְעִי אֵל** שֶׁפָּגַע בּוֹ אֵל אֲשֶׁר מִזֶּה נִתְבָּרֵךְ בְּבָנִים. וְאָמְרוֹ **בֶּן עָכְרָן** יִרְמֹז לָעֲכִירוּת הַבָּתּוּלִים מִבְּנוֹתֵיהֶם, כְּמַאֲמָרָם ז״ל (תנא דבי אליהו רבה פרק ט) שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם דַּם בְּתוּלִים.

עח **אֲחִירַע בֶּן עֵינָן.** יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי דברים לג:כג) בְּפָסוּק ״שְׂבַע רָצוֹן״, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה נַפְתָּלִי שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ בְּיַמִּים, בְּדָגִים, בְּפַרְגְּיוֹת, ״וּמָלֵא בִּרְכַּת ה׳״ יָם גִּינוֹסַר, עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר **אֲחִי רַע**, פֵּרוּשׁ שֶׁחֵלֶק אֶחָיו הָיָה בְּעֵינָיו רַע בְּעֵרֶךְ חֶלְקוֹ, וְהָיְתָה עֵינוֹ מְלֵאָה מֵחֵלֶק שֶׁנָּפַל בְּגוֹרָלוֹ.

פד **בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וְגוֹ׳.** כָּאן הִצְדִּיק דִּבְרֵינוּ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, כִּי כֻּלָּן הִקְרִיבוּ יַחַד בְּיוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁנִּסְדְּרָה נִדְבָתָם אֶחָד לְיוֹם.

מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן. וְאוּלַי שֶׁיִּשְׁבַּח הַכָּתוּב אוֹתָם שֶׁמַּעֲצָמָן עָשׂוּ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא מַאֲמַר **מֵאֵת נְשִׂיאֵי** פֵּרוּשׁ מֵאִתָּם הָיָה הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא הֻצְרְכוּ לְהַגִּיעַ מֵהַזּוּלַת. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (ספרי ח״א נ״ג) שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁשָּׁווּ כֻּלָּן בְּמִצְוָה אַחַת וּזְכוּת אֶחָד, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ אָמְרוֹ זְכוּת אֶחָד הוּא בְּעִנְיַן הַקְרָבָן הָאָמוּר בָּעִנְיָן, אֲבָל יִמָּצֵא בָּהֶם הִדְרָגוֹת זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, כִּי נַחְשׁוֹן גָּדוֹל מִכֻּלָּן.

פז **כָּל הַבָּקָר לָעֹלָה.** אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר כִּי גֶּדֶר אֶחָד לְכֻלָּן. וְכֵן אָמַר **בָּקָר וָבַח הַשְּׁלָמִים** לְשׁוֹן יָחִיד לְטַעַם זֶה עַצְמוֹ.

פט **הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו.** לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (שמות כ:א), כִּי דִּבּוּר הַיּוֹצֵא מֵה׳ הָיָה נוֹצֵר מִמֶּנּוּ מַלְאָךְ וְהוּא הַמְדַבֵּר לַנָּבִיא, וְעַל פִּי זֶה יִשַּׁבְתִּי כָּל תֵּיבַת ״לֵאמֹר״ הָאָמוּר בְּדִבּוּרֵי ה׳, וְהוּא אָמְרוֹ **הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו**, פֵּרוּשׁ, קוֹלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר לוֹ, וַהֲגַם שֶׁהַתֵּיבָה דִּגּוּשָׁה כְּמוֹ מִתְדַּבֵּר, לְצַד שֶׁהַקּוֹל הוּא עַצְמוֹ הַדִּבּוּר יֻצְדַּק לֵאָמֵר כְּסֵדֶר זֶה, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

חסלת פרשת נשא

פרק ח

ב **דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַרְתָּ.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, במדבר פרק טו) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְנוֹרָה לְפָרָשַׁת נְשִׂיאִים? לְפִי שֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנֻכַּת נְשִׂיאִים חָלְשָׁה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנֻכָּה לֹא הוּא וְלֹא שִׁבְטוֹ. אָמַר לוֹ

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ״חַיֶּיךָ שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם, שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת עֶרֶב וָבֹקֶר״ וְכוּ׳, עַד כָּאן. הִנֵּה דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה צְרִיכִין בֵּאוּר, מַה נָּחְמָה זוֹ עוֹשָׂה לַחֲלִישׁוּת דַּעְתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן עַל חֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים שֶׁלֹּא הָיָה בַּכְּלָל, הֲלֹא אֵין מַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה מַקְבִּיל לַחֲנֻכָּה? גַּם לָמָּה לֹא הִנִּיחַ דַּעְתּוֹ בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהוּא מַקְרִיב, תְּמִידִין, וּמוּסָפִין, וְהַקְּטֹרֶת, גַּם בְּהַקָּרֻבַת הַחֲנֻכָּה עַצְמָהּ שֶׁל כָּל הַנְּשִׂיאִים חֲרֵי הוּא הַמַּקְרִיב, וְלָמָּה לֹא רָצָהוּ אֶלָּא בַּמְּנוֹרָה?

וְיִתְיַשֵּׁב הָעִנְיָן בְּתֵת לֵב לְמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמִנָּחוֹת בְּפֶרֶק שְׁתֵּי מִדּוֹת (מנחות פח.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מְסַלְּקָן וּמַנִּיחָן בָּאוּלָם וּמְקַנְּחָן בִּסְפוֹג וְנוֹתֵן בָּהֶם שֶׁמֶן״ וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְלִסְבָרַת הַחוֹלֵק עַל סְבָרָא זוֹ וְסוֹבֵר דִּקְבִיעֵי נֵרוֹת, סוֹבֵר גַּם כֵּן שֶׁהָיוּ קָנִים שֶׁבָּהֶם נֵרוֹת קְבוּעִים דַּקִּים, וְהָיָה כּוֹפְפָם לְמַטָּה עַד שֶׁהָיָה מְטִיבָם וּמְקַנְּחָם וְחוֹזֵר וְזוֹקְפָם כְּבָרִאשׁוֹנָה, כִּדְמוּכַח שָׁם מִדִּבְרֵי רַשׁ״י דִּבּוּר הַמַּתְחִיל שֶׁל פְּרָקִים וְכוּ׳:

וַאֲנִי אוֹמֵר, אִלּוּ הָיִיתִי שָׁם הָיִיתִי מוֹכִיחַ וְדָן לִפְנֵיהֶם מֵהַכְּתוּבִים דְּלָא קְבִיעֵי נֵרוֹת. הָרִאשׁוֹן, מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ כְּשֶׁהִזְכִּיר כָּל פְּרָטֵי מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה לֹא הִזְכִּיר פְּרָט זֶה שֶׁעָשָׂה ״לְמוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ״, שֶׁאִם הַנֵּרוֹת קְבוּעִים כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמַּעֲשֶׂה חָל זִכְרוֹן הַדָּבָר. וְעוֹד רְאָיָה אַחֶרֶת, מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (במדבר ד:ט): ״וְלָקְחוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת נֵרֹתֶיהָ וְאֶת מַלְקָחֶיהָ וְאֶת מַחְתֹּתֶיהָ וְאֶת כָּל כְּלֵי שַׁמְנָהּ״, חֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע שֶׁאֵין הַנֵּרוֹת קְבוּעִים, שֶׁאִם לֹא כֵּן חֲרֵי הַנֵּרוֹת בִּכְלַל הַמְּנוֹרָה הֵם וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְפָרְטָם, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵינָם קְבוּעִים וְלָזֶה הַצָּרִךְ לְפָרְטָם כְּמַלְקָחֶיהָ וּכְמַחְתֹּתֶיהָ שֶׁהֵם בִּפְנֵי עַצְמָם.

שׁוּב רָאִיתִי כָּזֶה בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים ב׳ ד:כ) ״וְאֶת הַמְּנוֹרוֹת וְנֵרוֹתֵיהֶם״, חֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי בְּזִכְרוֹן מְנוֹרוֹת לֹא יִכָּלְלוּ נֵרוֹתֵיהֶם. וְגַם רָאִיתִי לְרַשׁ״י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שָׁם שֶׁכָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: לְהוֹצִיא מִלֵּב הַמְפָרְשִׁים נֵרוֹת הָיוּ עֲשׂוּיִים מִגּוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה וַאֲדוּקִים בָּהּ, שֶׁחֲרֵי כְּתִיב ״מְנוֹרוֹת וְנֵרוֹתֵיהֶם״ וְכוּ׳, עַד כָּאן, יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו בְּאֹרֶךְ. הָא לְמַדְתָּ שֶׁשַּׁשְׁטִיּוֹת הַכְּתוּבִים יַגִּידוּ כִּי לֹא קְבִיעֵי נֵרוֹת.

וּכְפִי זֶה נִשְׁכִּיל כַּוָּנַת תְּשׁוּבַת ה׳ לְאַהֲרֹן, כִּי אַהֲרֹן הָיָה מִתְאַנֵּחַ עַל חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְהֵשִׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ״חַיֶּיךָ שֶׁלְּךָ״ וְכוּ׳, פֵּרוּשׁ, מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה שֶׁמּוֹרִיד הַנֵּרוֹת וּמַנִּיחָן בָּאוּלָם וּמְקַנְּחָם וְחוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ מֵחָדָשׁ וּמַדְלִיקָהּ, חֲרֵי כָּל יוֹם כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חָדָשׁ שֶׁמְּחַנֵּךְ הוּא הַמְּנוֹרָה בְּכָל הַדְּלָקָה וְהַדְלָקָה. וְאָמְרוּ ״מַדְלִיק וּמֵטִיב עֶרֶב וָבֹקֶר״ וְלֹא מָצִינוּ הַדְלָקָה אֶלָּא בָּעֶרֶב, חֲרֵי אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד (פרק ג משנה ט) כִּי נֵר מַעֲרָבִי צָרִיךְ לִהְיוֹת דּוֹלֵק יוֹתֵם וְלַיְלָה, וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״לְהַעֲלוֹת נֵר״ – נֵר מַעֲרָבִי דּוֹלֵק תָּדִיר, מְצָאוֹ שֶׁכָּבָה מְדַשְּׁנוֹ וּמַדְלִיקוֹ מִמִּזְבֵּחַ הָעוֹלָה, עַד כָּאן. חֲרֵי שֶׁיֵּשְׁנָהּ לְהַדְלָקָה וַהֲטָבָה לַיְלָה וְיוֹם, וְנִמְצָא שֶׁמְּחַנֵּךְ בְּכָל יוֹם הַמְּנוֹרָה, וְהֵם לֹא חָנְכוּ אֶלָּא פַּעַם אַחַת הַמִּזְבֵּחַ. וְהוּא מַה שֶּׁכָּפַל הַכָּתוּב בְּמַאֲמָרוֹ **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, ״דַּבֵּר״ – דִּבּוּר הַצָּרִיךְ לְמִצְוָה, ״וְאָמַרְתָּ״ – מַעֲנֶה רַךְ הַמְיֻשָּׁב הַדַּעַת מֵחֶלְשָׁתָהּ, שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁחָלְשָׁה דַּעְתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וֶהֱשִׁיבוֹ כִּי שֶׁלּוֹ גָּדוֹל וְכוּ׳. גַּם תִּתְפָּרֵשׁ תִּבַת **וְאָמַרְתָּ** לְשׁוֹן מַעֲלָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוּ (דברים כו:יז) ״אֶת ה׳ הֶאֱמַרְתָּ״, שֶׁהֱשִׁיבוֹ שֶׁלּוֹ מְעֻלֶּה מִכֻּלָּן.

וְגַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר קְבִיעֵי נֵרוֹת, הִנֵּה הוּא אוֹמֵר שֶׁהָיוּ הַקָּנִים שֶׁבּוֹ הַנֵּרוֹת דַּקִּים, שֶׁהָיָה יָכוֹל לִכְפּוֹף וּלְהוֹרִיד הַנֵּרוֹת לְמַטָּה עַד שֶׁיְּקַנְּחֵם וְלַחֲזוֹר לְהַעֲלוֹתָם, וּבְאֶמְצָעוּת הַקִּנּוּחַ וְכוּ׳ יֶחְשַׁב כְּמְחַנֵּךְ וַחֲרֵי הוּא מְחַנֵּךְ בְּכָל יוֹם, וְיִתְיַשֵּׁב עֵרֶךְ הַכָּתוּב עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי.

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר בְּהַדְלִיקְךָ. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (במדבר רבה פט״ו; ספרי) בּוֹ דְּרָשׁוֹת רַבּוֹת. גַּם צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא צִוָּה ה׳ מִצְוָה זוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, כִּי הִיא מִצְוָה הַנּוֹהֶגֶת מִיּוֹם רִאשׁוֹן בָּעֲבוֹדָה. וְעוֹד הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה הַמִּצְוָה עַצְמָהּ שֶׁמְּצַוֶּה כָּאן בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה (שמות כ״ה:ל״ז): ״וְהֶעֱלָה אֶת נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ״, וְלָמָּה חָזַר לִשְׁנוֹתָהּ. עוֹד לָמָּה אָמַר **יָאִירוּ** וְלֹא צִוָּה לְנוֹכַח לַמְצַוֶּה: ״תָּאִיר״, כְּשֵׁעוּר ״בְּהַעֲלֹתְךָ״, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר גַּם כֵּן בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה: ״וְהֵאִיר עַל עֵבֶר״ וְגוֹ׳.

אָכֵן בְּמַה שֶׁהִקְדַּמְתִּי בְּמַאֲמַר חֲזַ״ל (מנחות צח:) יִתְיַשֵּׁב הַכֹּל עַל נָכוֹן. כִּי אָמְרוּ **בְּהַעֲלֹתְךָ** לְצַד שֶׁהַנֵּרוֹת לֹא הָיוּ קְבוּעִים, יְצוֹ ה׳ שֶׁבְּכָל עֵת אֲשֶׁר יוֹרִידֵם לְקַנְּחָם וְיַעֲלֶה אוֹתָם לְסִדְרָם בִּמְקוֹמָם, יְסַדְּרֵם בְּדֶרֶךְ שֶׁיָּאִירוּ אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה וְגוֹ׳, וְלָזֶה לֹא אָמַר גַּם כֵּן ״תָּאִיר״, כִּי אֵין הַמִּצְוָה בִּשְׁעַת הַדְּלָקָה שֶׁיְּצַדֵּק לוֹמַר ״תָּאִיר״, אֶלָּא הַמִּצְוָה הִיא עַל סֵדֶר הַנָּחָתָם שֶׁיְּיַסְּדֵם בְּסֵדֶר שֶׁיָּאִירוּ אֶל מוּל וְגוֹ׳, וְהָבֵן:

וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב לָמָּה הֶצְרֵךְ לַחְזוֹר לְצַוּוֹת לָזֶה, כִּי לְצַד שֶׁעַד עַתָּה הָיָה מֹשֶׁה עוֹשֶׂה כְּסֵדֶר זֶה בִּשְׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, וְחָשׁ ה׳ שֶׁיָּדִין אַהֲרֹן בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵין מְעַכֵּב סֵדֶר הַנָּחָתָן, וְאַדְרַבָּא יוֹתֵר הוּא סֵדֶר נָכוֹן שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת יְשָׁרִים פִּיפִיּוֹתֵיהֶם וְלֹא בַּאֲלַכְסוֹן, לָזֶה צִוָּה ה׳ שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן שֶׁדָּבָר זֶה מְעַכֵּב. וּבְחַר לְסַדֵּר מִצְוָה זוֹ כָּאן וְלֹא סִדְּרָהּ עִם סִדּוּרֵי הַקָּרְבָּנוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וַעֲבוֹדָה הַמְעַכֶּבֶת, לְהוֹדִיעֵנוּ הַקְפָּדַת אַהֲרֹן וְרִצּוּיוֹ, מַה שֶּׁנִּזְכַּר בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.

אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ. טַעַם הַדָּבָר יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (כב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת״ וְגוֹ׳ – וְכִי לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ? וַהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ! אֶלָּא עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. מַאי עֵדוּת? אָמַר רַב: זוֹ נֵר מַעֲרָבִי שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ וּמְמֻנֶּה הָיָה מַדְלִיק וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם, עַד כָּאן. עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יְצוֹ ה׳ לְהָאִיר אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה שֶׁהוּא נֵר הַמַּעֲרָבִי, לְהַרְאוֹת כָּל נֵר וָנֵר שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא בִּשְׁבִיל עֵדוּת אֲשֶׁר יַגִּיד נֵר הַפּוֹנִים אֵלָיו כֻּלָּם, לְהַרְאוֹת נְסוֹ הַנִּזְכָּר.

וּמַה שֶּׁרָאִיתִי שֶׁדִּקְדְּקוּ הַתּוֹסָפוֹת הָתָם בְּתָמִיהַת ״וְכִי לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ״ וְכוּ׳, מִטַּעַם כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְכוּ׳, וְלֹא אָמְרוּ ״וַהֲלֹא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְאוֹרוֹ שֶׁל

מָקוֹם״, לַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי אֵינוֹ דְּקִדּוּק, כִּי תַצְדִּיק הַתְּמִיהָה מֵהַמַּרְגִּישׁ לָהֶם יוֹתֵר מִדְּבָרִים הַבָּאִים בֶּאֱמוּנָה כִּי ה׳ בָּרָא שֶׁמֶשׁ וְרֵיחַ הַמְאִירִים לָעוֹלָם, וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב עִם הַהִיא שֶׁהֵבִיאוּ מִשְׁלְהֵי כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְכוּ׳ (מנחות פו:), יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרֵיהֶם.

וַיֵּשׁ לָנוּ לַחְקוֹר זֹאת מֵעַתָּה, שֶׁלֹּא בָּא הַמְּנוֹרָה אֶלָּא לְהַגִּיד נִסָּה שֶׁבְּנֵר מַעֲרָבִי הָיָה מַסְפִּיק בְּנֵר מִצְּדָהּ הָאֶחָד וְנֵר מִצְּדָהּ הַשֵּׁנִי, וְיֵשׁ לוֹמַר כְּפִי הַפְּשָׁט שֶׁהוּא לְנוֹי, שֶׁאַחַר שֶׁהוּצְרְכָה בְּיָאתָהּ לָרֶמֶז הַנִּזְכָּר אֵין נָכוֹן לְהָבִיא בֵּית ה׳ אֶלָּא דָּבָר מְתֻקָּן וְנָכוֹן שֶׁבַּמְּנוֹרוֹת.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִרְמֹז בְּשִׁבְעָה נֵרוֹת לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵם שִׁבְעִים אוּמּוֹת, כָּל אֶחָד יִרְמֹז לִכְלַל הָעֲשִׂירִי. יִרְמֹז כִּי כֻּלָּן מְאִירִים לְנוֹכַח הַמַּעֲרָבִי, שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמַּעֲרָב כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן, וְרָמַז גַּם כֵּן שֶׁכֻּלָּן כָּלִים וְנֵר יִשְׂרָאֵל לֹא יִכְבֶּה. וְתִמְצָא שֶׁהָאֹרֶת הַנֵּרוֹת אֵינוֹ אֶלָּא בַּלַּיְלָה, וְהוּא סוֹד הַגָּלוּת שֶׁנִּקְרָא לַיְלָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֹא זְמַן הַיְשׁוּעָה הַמִּתְיֻחֶס לָהּ בֹּקֶר, כְּתִיב (ישעיה כא:יב) ״אָתָא בֹקֶר״ וְגוֹ׳, יִכְבֶּה נֵר הָאוּמּוֹת וְיִשָּׁאֵר מִכְּלוּתָם נֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם. גַּם רָמַז בְּמִצְוַת הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת שֶׁיְּכַוֵּן הַמַּדְלִיק בְּהַדְלָקָתָם שֶׁתִּהְיֶה הֶאָרָתָם לְמוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, שֶׁהַכֹּל יִהְיוּ לְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְיַחֵס לָהֶם שֵׁם פָּנִים, כַּיָּדוּעַ לַמְּבִינִים.

ג **וַיַּעַשׂ כֵּן וְגוֹ׳ כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **אֶל מוּל פְּנֵי** וְגוֹ׳, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר ״וַיַּעַשׂ כֵּן״ וְגוֹ׳. עוֹד חָזַר לוֹמַר **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ׳, וְהוּא הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ שֶׁאָמַר ״וַיַּעַשׂ כֵּן״ וְגוֹ׳. יְכַוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אָמְרוּ **וַיַּעַשׂ כֵּן** כְּנֶגֶד פֵּרוּק הַנֵּרוֹת וְקִנּוּחָם כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה כַּחֲדָשָׁה, שֶׁבָּזֶה יֵצְדַק הַחִנּוּךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וְאָמְרוּ **אֶל מוּל פְּנֵי** וְגוֹ׳ כְּנֶגֶד סֵדֶר הַנָּחָתָן שֶׁיִּהְיוּ פִּיפִיּוֹתֵיהֶם אֶל מוּל פְּנֵי וְגוֹ׳. וְאָמְרוּ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** לְצַד שֶׁהַדִּבּוּר הָיָה בַּיּוֹם, וּבָא לוֹמַר שֶׁאָז בִּזְמַן שֶׁנִּצְטַוָּה עָשָׂה מַעֲשֶׂה הָאָמוּר. לָזֶה אָמַר **כַּאֲשֶׁר** וְגוֹ׳, לוֹמַר שֶׁעָשָׂה בִּזְמַן שֶׁצִּוָּה ה׳ שֶׁהִיא בָּעֶרֶב. וְהַגַּם שֶׁאָמַרְנוּ כִּי יֶשְׁנָהּ לַהַדְלָקָה בַּיּוֹם בְּנֵר מַעֲרָבִי, דָּבָר זֶה לֹא הָיָה אֶלָּא בִּזְמַנִּי יְרִידַת עַם ה׳, שֶׁהָיָה כָּבֶה נֵר מַעֲרָבִי (יומא לט:), לֹא בִימֵי אַהֲרֹן, וּמַה גַּם בְּתִחִלַּת הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן. גַּם רָמַז בְּאָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ׳ לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, כִּי מַה שֶּׁעָשָׂה אַהֲרֹן לֹא עָשָׂאוֹ לְצַד הַמַּעֲלָה וְהַכָּבוֹד אֲשֶׁר הֶאֱמִיר אוֹתוֹ ה׳, אֶלָּא לְצַד עֲשׂוֹת מִצְוַת ה׳, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים מ:ט) ״לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי״.

ד **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה וְגוֹ׳.** טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר פָּסוּק זֶה פַּעַם אַחֶרֶת כָּאן, וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁאָמַר כְּבָר בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה וּבְפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל, יִתְיַשֵּׁב בֵּין לְמַאן דְּאָמַר לָא קְבִיעֵי נֵרוֹת, שֶׁבָּא לְהָסִיר מִכְשׁוֹל הַטָּעוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמַּאֲמַר ״בְּהַעֲלֹתְךָ״ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהָיָה מְפָרֵק וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָם, וּמִזֶּה תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי גַּם שְׁאָר הַמְּנוֹרָה אֵין חִיּוּב בְּקִיּוּמָהּ מִקְּשָׁה, שֶׁהֲרֵי גַּם הַנֵּרוֹת בִּכְלַל חֵלֶק מֵהַמְּנוֹרָה הֵם, וּמְצִינוּ שֶׁהֵם מְפֹרָקִים, וְנָדוּן מֵהֶם כְּדִין דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא וְכוּ׳ לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל, שֶׁהַגַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״מִקְשָׁה״ זֶה הָיָה בִּתְחִלָּה, אֲבָל אַחַר כָּךְ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר יַחְפֹּץ. לָזֶה אָמַר **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה** וְגוֹ׳, שֶׁכֵּן הִיא עוֹמֶדֶת, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד כִּי הַנֵּרוֹת יָצְאוּ מֵהַכְּלָל מִקְשָׁה שֶׁל הַמְּנוֹרָה וְלֹא תִּלְמוֹד מֵהֶם. וּלְמַאן דְּאָמַר קְבִיעֵי נֵרוֹת גַּם כֵּן בָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁעָמְדָה הַמְּנוֹרָה בְּמַעֲשֶׂה מִקְשָׁה גַּם אַחַר שֶׁהִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ.

ו **קַח אֶת הַלְוִיִּם וְגוֹ׳.** פֵּרֵשׁ רַשׁ״י קֻחֵם בִּדְבָרִים. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁיַּבְדִּילֵם מִיִּשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת לָהֶם מַחֲנֶה לְוִיָּה לְצַד הַצּוֹרֶךְ בְּטַהֲרָתָם יוֹתֵר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָעֵד מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **וְטִהַרְתָּ אוֹתָם**, חֲרִי שֶׁבְּצָרְכֵי טַהֲרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

יט **וַאֲתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתוּנִים לְאַהֲרֹן וְגוֹ׳.** כָּפַל לוֹמַר תֵּיבַת ״נְתוּנִים״, יְכַוֵּין לְחַיֵּב הַמְקַבֵּל לְקַבֵּל הַמַּתָּנָה, שֶׁלֹּא לוֹמַר אִי אֶפְשִׁי לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ. וְהַגַּם שֶׁבְּמִשְׁפְּטֵי אִישׁ לַחֲבֵרוֹ יָכוֹל לְמָאֵן כָּל עוֹד שֶׁלֹּא הִגִּיעָה לְיָדוֹ וְלֹא זָכָה בָּהּ, כָּאן מְחִיבָם לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם צַד לְמָאֵן בְּמַתָּנָה זוֹ, כִּי בְּאֶמְצָעוּת זֶה יֵאָסֵר עַל הַכֹּהֲנִים עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם וְיִתְחַיְבוּ מִיתָה עָלֶיהָ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי (במדבר יח:ג) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״, אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם שֶׁהַרְמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ג׳ מֵהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: לְוִיִּם שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים וְכוּ׳ חַיָּבִים מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אֲבָל הַכֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת הַלֵּוִי אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה, עַד כָּאן, עַל כָּל פָּנִים יֶשְׁנוֹ לָעֹנֶשׁ וְנִגְרָע מֵעֲבוֹדָתָם בַּעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ. וּלְטַעַם זֶה יֵשׁ מָקוֹם לְמָאֵן, לָזֶה כָּפַל לוֹמַר ״נְתוּנִים״ בְּעַל כָּרְחָם.

מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר הַכָּתוּב ה׳ פְּעָמִים ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ בְּפָסוּק זֶה לְלֹא צֹרֶךְ. רַז״ל דָּרְשׁוּ (ויקרא רבה ב:א) שֶׁהוּא מַרְאֶה הַחִבָּה כָּפַל זִכְרוֹן שְׁמוֹתָם חָמֵשׁ פְּעָמִים בְּפָסוּק אֶחָד כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, וְהוּא דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב נִרְאֶה כִּי בְּדִיּוּק נֶאֶמְרוּ הַזְכָּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ **מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** יְכַוֵּן אֶל הַכְּלָלוּת, וְכַמַּאֲמָר הַקּוֹדֵם: ״קַח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, וְאָמְרוּ **לַעֲבֹד עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** יְכַוֵּן אֶל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה וְהַלְוִיִּם עוֹבְדִים עֲבוֹדָתָם, וְלָזֶה הֻצְרַךְ לוֹמַר ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְלֹא אָמַר ״עֲבוֹדָתָם״, שֶׁאָז הָיְתָה נֶאֱבֶדֶת הַכַּוָּנָה אֲשֶׁר כִּוֵּן לָהּ הַכָּתוּב. וְאָמְרוּ **וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** חוֹזֵר אֶל הַכְּלָלוּת, וְחָשׁ לוֹמַר ״לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם״ שֶׁאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁחוֹזֵר אֶל הַקּוֹדֵם שֶׁהֵם הַבְּכוֹרוֹת לְבַד, לָזֶה נֶאֱמַר ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ לוֹמַר שֶׁעַל הַכְּלָלוּת הוּא אוֹמֵר. וְאָמְרוּ **וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל** וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר ״וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם נֶגֶף״, נִתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעַ כִּי אָמְרוּ ״וּלְכַפֵּר״ וְגוֹ׳ ״וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם נֶגֶף״ אֵין אַחַת גְּזֵרַת חֲבֵרְתָּהּ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְכַפֵּר וְגוֹ׳ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף, אֶלָּא הֵם שְׁתֵּי הַדָּרָגוֹת הַטּוֹבָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם מִתַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ הַמְּסוּבָּבִים

מֵהַחֲטָאִים, וְעוֹד, לֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגַע בְּגִשְׁתָּם, וְכַוָּנָה זוֹ מוּבֶנֶת מִמַּה שֶׁאָמַר "בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁזֶּה יַגִּיד הֶבְדֵּל הַמַּאֲמָר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר לְמַעְלָה. וְאָמְרוּ **בְּגָשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁלֹּא יִגְּשׁוּ אֶלָּא הַיְחִידִים, עַל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְצֹף עַל הַדָּבָר. וּמָצִינוּ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁיִּקְצֹף ה׳ עַל הַכְּלָלוּת בִּשְׁבִיל הַפְּרָט, וְצֵא וּלְמַד מֵעֲדַת קֹרַח מַאֲמַר ה׳ שָׁם (במדבר טז,כא): "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" וְגוֹ׳, וְהַצֶּרֶךְ מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל לַה׳ עַל הַדָּבָר. וְעַיֵּן שָׁם הַטַּעַם.

כ **וַיַּעַשׂ וְגוֹ׳ וְכָל עֲדַת וְגוֹ׳ כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה כָּפַל לוֹמַר "כֵּן עָשׂוּ", עוֹד שִׁנָּה שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר **כָּל עֲדַת** וְגָמַר אָמְרוֹ **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּכֶפֶל "כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל הַבְּכוֹרוֹת, וּבָא לְהַחֲזִיק טוֹבָה לַבְּכוֹרוֹת יוֹתֵר, שֶׁהַגַּם שֶׁנִּטְלוּ מִקּוֹמָן בַּעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ עָשׂוּ כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳, הֲגַם כִּי כְּפִי הַטֶּבַע אֱנוֹשִׁי יַכְאִיב לִבָּם וְלֹא יְדַקְדְּקוּ עֲשׂוֹת כְּכָל פְּרָטֵי הַמִּצְוָה. וְלָזֶה שִׁנָּה בְּמַאֲמָרוֹ מִלְּשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ "כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְאָמַר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, כִּי לֹא עַל כֻּלָּן מְדַבֵּר הַכָּתוּב כָּאן אֶלָּא עַל פְּרָט אֶחָד כָּאָמוּר.

פרק ט

א **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב סֵדֶר הָרֶגֶל לְהַקְדִּים זִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ וְאַחַר כָּךְ זִכְרוֹן הַשָּׁנָה, שֶׁכֵּן תִּמְצָא בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר שֶׁאָמַר "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית". גַּם כִּי בְּסֵדֶר זֶה שֶׁכָּתַב נִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לְהַפְסִיק בְּאֶמְצַע זִכְרוֹן הַזְּמַן בְּמַאֲמַר **לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן אִם הָיָה מַקְדִּים זִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ וְאַחַר כָּךְ זִכְרוֹן הַשָּׁנָה, שֶׁאָז יֹאמַר "לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" אַחֲרֵי כֵן. עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה נִשְׁתַּנְּתָה פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. אָכֵן יִתְבָּאֵר בְּהָעִיר עוֹד אָמְרוֹ **וַיַּעֲשׂוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בִּתְחִלַּת עִנְיָן. עוֹד קָשֶׁה לָמָּה הֵצֶרֶךְ ה׳ לְצַוּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַפֶּסַח, וַהֲלֹא כְּבָר צִוָּה כָּאָמוּר בְּפָרָשַׁת בֹּא אֶל פַּרְעֹה (שמות יב:מג). וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר לָזֶה כִּי חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְוַת פֶּסַח אֶלָּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְבוֹאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת וְלֹא בַּמִּדְבָּר, לָזֶה בָּא לוֹמַר בַּמִּדְבָּר **וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח**, וְזֶה דָּבָר רָחוֹק.

וְנִרְאֶה כִּי כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא, לְצַד שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה (שמות י"ב:מ"ג) "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", וְתַנְיָא בַּמְּכִילְתָּא וְזֶה לְשׁוֹנָם: "כָּל בֶּן נֵכָר" – אֶחָד יִשְׂרָאֵל מוּמָר וְאֶחָד גּוֹי בְּמַשְׁמַע, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וּלְצַד שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל עָשׂוּ הֶעֱגֵל וְכוּ׳, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין ה.) כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְיֵאָמֵר עָלָיו בֶּן נֵכָר, מֵעַתָּה יֵשׁ מָקוֹם לָדוּן בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. וַהֲגַם שֶׁנִּתְרַצָּה ה׳ לְמֹשֶׁה בִּתְפִלּוֹתָיו וּבְמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל, עִם כָּל זֶה עוֹדָם לֹא נִתְבַּשְּׂרוּ שֶׁנִּתְכַּפֵּר עָוֹן הֶעֱגֶל וְיֵשׁ סָפֵק בַּדָּבָר. לָזֶה בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנָתַן רְשׁוּת וְאָמַר לָהֶם **וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח**, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַיַּעֲשׂוּ** לוֹמַר מִלְּבַד מַה שֶּׁהֻבְטְחוּ שֶׁנִּתַּם ה׳ עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת, עוֹד לָהֶם שֶׁהֻכְשְׁרוּ לִהְיוֹת רְאוּיִם לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח.

וּמֵעַתָּה בָּאנוּ לְהַשְׁכִּיל לְהֵטִיב שִׁנּוּי הַקְדָּמַת זִכְרוֹן הַשָּׁנָה, כִּי כֵּיוָן שֶׁכָּל עַצְמוֹ לֹא בָּא הַמַּאֲמָר כָּאן אֶלָּא לְהַכְשִׁירָם לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, לָזֶה פָּתַח דְּבָרָיו הִזְכִּיר **שָׁנָה הַשֵּׁנִית**, לְהַשְׁכִּיל סוֹבֵב הַמַּאֲמָר, שֶׁהוּא לְצַד שֶׁהָיָה זֶה אַחַר מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, מַה שֶּׁאֵין הַדָּבָר מֻשְׁכָּל בְּהַזְכָּרַת זְמַן הַחֹדֶשׁ שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּיֵּם בָּזֶה הֶעֱרַת הַדָּבָר. וְלָזֶה לֹא אָמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁלֹּא בָּא לְצַוּוֹת לָזֶה אֶלָּא לְרִשְׁיוֹן, וְדֵי בְּהוֹדָעַת הַמִּשְׁפָּט לְמֹשֶׁה שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין. וְאוּלַי לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפִסְחִים (ו.) שֶׁמַּאֲמָר זֶה הָיָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, נוֹכַל לוֹמַר כִּי זֶה הַמַּאֲמָר הָיָה קֹדֶם יְרִידַת שְׁכִינָה לַמִּשְׁכָּן בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וְהִקְדִּים ה׳ מַאֲמָר זֶה לְבַשְּׂרָם שֶׁכְּשֵׁרִים הֵם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח וְאַחַר יָרְדָה שְׁכִינָה. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ אַחֲרֵי זֶה **וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן.**

ו **וַיְהִי אֲנָשִׁים וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד עַל הָרַבִּים, וְעוֹד לָמָּה הֵצֶרֶךְ לוֹמַר **וְלֹא יָכְלוּ** לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח אַחַר שֶׁהוֹדִיעַ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים? וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַל הַפֶּסַח כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ בִּפְסָחִים (דף ו.) שֶׁמַּאֲמַר "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח" הָיָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּמִן הָרָאוּי הָיָה לָהֶם לְהִשְׁתַּמֵּר מִטֻּמְאָה, וְתָבֹא הַסְּבָרָא לְהַטִּיל בָּהֶם דִּפְי אֲשֶׁר לֹא שָׁמְרוּ אֶת מִצְוֹת ה׳ וְנִטְמְאוּ וְלֹא חָשְׁשׁוּ לְמִצְוַת פֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר **וַיְהִי** לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר כִּי לֹא הָיָה אֶלָּא עִנְיָן טֻמְאָה אַחַת אֲשֶׁר נִטְמְאוּ הָאֲנָשִׁים בָּהּ, וְעִנְיַן טֻמְאָה זֶה עַצְמוֹ לֹא הָיָה בְּיָדָם לְהִשְׁתַּמֵּר מִמֶּנּוּ וּבְעַל כָּרְחָם הָיוּ נִטְמָאִים, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה כה:), בֵּין לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שֶׁאָמַר נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ, בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא, בֵּין לְרַבִּי יִצְחָק שֶׁאָמַר טְמֵאֵי מֵת מִצְוָה הָיוּ צְרִיכִין לְטַמֵּא הֲגַם שֶׁיָּדְעוּ שֶׁטֻּמְאָתָם נִמְשֶׁכֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז מַאֲמַר **וְלֹא יָכְלוּ** לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח לוֹמַר שֶׁלֹּא יָכְלוּ לִשְׁמֹר עַצְמָן מֵהַטֻּמְאָה לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. וְאָמְרוּ **בַּיּוֹם הַהוּא**, כְּבָר דִּקְדְּקוּ רַז"ל (פסחים צ:) לְמַר כְּדַעְתּוֹ וּלְמַר כְּדַעְתּוֹ. עוֹד יְרֵצֶה בְּאָמְרוֹ לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁהָיוּ יְחִידִים הוּא שֶׁלֹּא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, אֲבָל אִם הָיוּ צִבּוּר הָיוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח כִּי בָא בְּטֻמְאָה. שׁוּב רָאִיתִי בְּסִפְרֵי מְרַז"ל שֶׁדִּיְקוּ כֵּן.

לְנֶפֶשׁ אָדָם. אָמְרוּ "לְנֶפֶשׁ אָדָם" לוֹמַר, אֲבָל לְטֻמְאַ שֶׁרֶץ יְכוֹלִין הֵם, עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסחים צ.) שֶׁאָמְרוּ שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טְמֵא שֶׁרֶץ וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ לָעֶרֶב, אֲבָל טְמֵא מֵת הֲגַם שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְהוּא אָמְרוּ "בַּיּוֹם הַהוּא". וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶם בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, כְּתִיב "בַּיּוֹם הַהוּא" – הוּא שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין, אֲבָל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו הָיוּ יְכוֹלִין. וְגַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר "בַּיּוֹם הַהוּא" נִטְמְאוּ, יֶשְׁנוֹ לְפֵרוּשֵׁנוּ בְּמַאֲמַר "לְנֶפֶשׁ אָדָם" לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה שֶׁרֶץ שׁוֹחֲטִין עָלָיו.

וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְגוֹ׳. טַעַם קָרְבָתָם לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, לְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב כְּדֵי שֶׁתִּבָּא הַהוֹרָאָה מִמֹּשֶׁה תֵּכֶף וּמִיָּד לַכֹּהֵן לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם אִם כֵּן יוֹרֶה.

וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא פֶּרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (בבא בתרא קיט.) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֶפְשָׁר עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלֹא אָמַר וְכוּ׳, אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֶׁהוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים וּבָאוּ וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּמַאי קָא מִפַּלְגִי? מָר סָבַר חוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב, וּמָר סָבַר אֵין חוֹלְקִין, וְהִלְכְתָא חוֹלְקִין, וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין, וְלֹא קַשְׁיָא – הָא דְּפָלֵיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא, הָא דְּלָא פָּלֵיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. הִנֵּה מִמַּה שֶׁאָמְרוּ הִלְכְתָא חוֹלְקִין וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין, וְהֶעֱמִידוּ אָמְרָם הִלְכְתָא חוֹלְקִין בְּדְפָלֵיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין בְּדְלָא פָּלֵיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא, הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים שֶׁחוֹלְקִין רַבִּי יֹאשִׁיָּה וְאַבָּא חָנָן בַּקְּצָוֹת – מָר סָבַר חוֹלְקִין אֲפִלּוּ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד, וּמָר סָבַר אֵין חוֹלְקִין אֲפִלּוּ חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד, שֶׁבֶּזֶה יֵצְדֵק לוֹמַר הִלְכְתָא וְכוּ׳ וְהִלְכְתָא וְכוּ׳ מִכָּלָל דְּפָלִיגִי.

וְיֵשׁ לָנוּ לַחְקוֹר זֹאת: מִנַּיִן לוֹ לַשַּׁ״ס לְהַעֲמִיד מַחְלוֹקֶת זוֹ שֶׁחוֹלְקִין בַּקְּצָוֹת, וּמַה גַּם הֱיוֹת הֵפֶךְ הַכְּלָל שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְהַעֲמִיד מַחְלוֹקֶת רַ״ל בַּקְּצָוֹת? וְאִם לְצַד שֶׁלֹּא נוֹדַע מַחְלָקְתָּם אִם בְּשֶׁחוֹלֵק וְכוּ׳ אִם בְּשֶׁאֵין חוֹלֵק וְכוּ׳, אֵין הֶכְרֵעַ לוֹמַר שֶׁאֵין חוֹלְקִין אֶלָּא בְּשֶׁאֵין חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ׳, אֲבָל כְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ׳ מוֹדִים שֶׁחוֹלְקִין, אוֹ גִּלְּךְ לְצַד זֶה שֶׁאֵין חוֹלְקִין הַמַּנְאִים אֶלָּא כְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ׳, אֲבָל כְּשֶׁאֵין רַבּוֹ חוֹלֵק מוֹדִים שֶׁאֵין חוֹלְקִים לוֹ כָּבוֹד, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הֶעֱמִיד הַשַּׁ״ס מַחְלוֹקֶת בַּקְּצָוֹת? זֶה דּוֹחַק, שֶׁהָיָה לוֹ לְהַשַּׁ״ס לַעֲמוֹד עַל מַשְׁמָעוּת דִּבְרֵי הַמַּנְאִים קוֹדֶם כְּמִנְהָג הַשַּׁ״ס, וְיִגָּלֶה מַחְלָקְתָּם, וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר הִלְכְתָא וְכוּ׳.

וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי הַשַּׁ״ס דִּיֵּק שֶׁחוֹלְקִין בַּקְּצָוֹת מִתּוֹךְ מַחְלָקְתָּם מִמַּה שֶׁחוֹלְקִין, כִּי בִּשְׁלָמָא אִי אָמְרִינַן שֶׁחוֹלְקִין בַּקְּצָוֹת שַׁפִּיר, אֶלָּא אִם אֵינָם חוֹלְקִין אֶלָּא בַּחֲלוּקָה אַחַת וְשָׁוִים בַּחֲבֶרְתָּהּ, לָמָּה פָּלֵיג תַּנָּא עַל דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲמִיד דְּבָרָיו בַּחֲלוּקָה שֶׁיּוֹדֶה בָּהּ הוּא? גַּם זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק, כִּי זֶה הַטַּעַם צוֹדֵק בִּדְבְרֵי אַבָּא חָנָן שֶׁחוֹלֵק בַּקְּצָוֹת אֲפִלּוּ דְּלָא פָּלֵיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא, אֲבָל רַבִּי יֹאשִׁיָּה מִי יֹאמַר שֶׁסּוֹבֵר אֵין חוֹלְקִין אֲפִלּוּ פָּלֵיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא? וְעוֹד, גַּם עַל הַחוֹלֵק אֲנִי דָּן מִי גִּלָּה לוֹ שֶׁתַּנָּא קַמָּא בְּכָל הַקְּצָוֹת הוּא אוֹמֵר?

אָכֵן הַטַּעַם הוּא, כִּי מִמַּה שֶׁהֵצְרִךְ רַבִּי יֹאשִׁיָּה לְסָרֵס הַמִּקְרָא וּלְדָרְשׁוֹ, וְהוּא הֵפֶךְ פְּשַׁט הַכָּתוּב, חֲרִי זֶה מַגִּיד כִּי לֹא מָצָא לוֹ דֶּרֶךְ לְהַעֲמִידוֹ בְּלֹא סָרוּס. וְאִם הָיָה סוֹבֵר רַבִּי יֹאשִׁיָּה שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב, הָיָה לוֹ לְהַנִּיחַ הַכָּתוּב כִּפְשׁוּטוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ כְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד. וְיֻצְדְּקוּ הַדְּבָרִים בְּהָאִישׁ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה עָנָו מְאֹד, שֶׁהָיָה חוֹלֵק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן אָחִיו, וּמַה גַּם שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ. עוֹד מְצָאנוּהוּ שֶׁהָיָה חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מכילתא פרשת בא יב) שֶׁאָמְרוּ כְּשֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לִפְנֵי פַּרְעֹה, מֹשֶׁה חוֹלֵק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן שֶׁיַּקְדִּים בַּדִּבּוּר וְאַהֲרֹן לְמֹשֶׁה, וְהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם. הִנֵּה הוּא חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד.

וּמִמַּה שֶׁסָּרַס הַמִּקְרָא גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁאֵין חוֹלְקִין וְכוּ׳ אֲפִילּוּ חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד, וּמִמַּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ גַּם כֵּן בְּעִנְיַן בְּנוֹת צְלָפְחָד דִּכְתִיב ״וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר״ וְגוֹ׳ (במדבר כז:ב), וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֶפְשָׁר עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְכוּ׳ וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר וְלֹא אָמַר וְכוּ׳ וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים בָּעֵדָה וְהָעֵדָה וְכוּ׳, אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֶׁהוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים וְכוּ׳, וּמֵבִיא הַשַּׁ״ס הָעִנְיָן עַצְמוֹ שֶׁהֵבֵאנוּ לְמַעְלָה. וְהִנֵּה מִמַּה שֶׁרָאִינוּ שֶׁחָלַק אַבָּא חָנָן בַּעֲמִידַת בְּנוֹת צְלָפְחָד לִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים וְהָעֵדָה, מִן הַסְּתָם לֹא הָיוּ הַנְּשִׂיאִים חוֹלְקִין כָּבוֹד לְכָל הָעֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֹשֶׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר אַבָּא חָנָן שֶׁחָלְקוּ לָהֶם כָּבוֹד. הָא לָמַדְתָּ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד אֲפִילּוּ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד, וּמֵעַתָּה הִרְוַחְנוּ טַעַם נָכוֹן לָמָּה נֶחְלְקוּ שְׁתֵּי פְּעָמִים רַבִּי יֹאשִׁיָּה וְאַבָּא חָנָן.

ז **לָמָּה נִגְרַע וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת טַעֲנַת הָאֲנָשִׁים בְּמַאֲמַר ״לָמָּה נִגָּרַע״, הֲלֹא טַעְמָם בְּפִיהֶם יַעֲנוּ ״אֲנַחְנוּ טְמֵאִים״, וּמַה מְבַקְּשִׁים לִתֵּן לָהֶם תּוֹרָה חֲדָשָׁה. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁנִּטְמְאוּ בִּרְשׁוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר טְמֵאֵי מֵת מִצְוָה בֵּין לְמַאן דְּאָמַר נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, חָשְׁבוּ כִּי יָדַיִן ה׳ אוֹתָם כַּטְּהוֹרִים, וּכְשֶׁם שֶׁמָּצִינוּ (פסחים עז.) שֶׁיִּתְרָצֶה ה׳ עֲשׂוֹת הַפֶּסַח בְּטוּמְאָה בְּצִבּוּר, לָזֶה טָעֲנוּ **לָמָּה נִגָּרַע**, וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁעָשׂוּ מִצְוָה יִהְיוּ נִגְרָעִים מִקָּרְבַּן פֶּסַח? אוֹ יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ לַפֶּסַח תַּשְׁלוּמִין כַּחֲגִיגָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה, שֶׁאָמְרוּ (חגיגה ט.) חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הֶרֶגֶל, כְּמוֹ כֵן יַצּוּ ה׳ לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ פֶּסַח לְמָחָר, וְהוּא מַאֲמַר **בְּמוֹעֲדוֹ** שֶׁהוּא מוֹעֵד הַפֶּסַח.

וְאוּלַי כִּי לָזֶה דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **בַּיּוֹם הַהוּא**, פֵּרוּשׁ, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל טֻמְאָתָם הָיָה, לָזֶה בָּאוּ בַּיּוֹם הַהוּא כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹתוֹ תַּשְׁלוּמִין לְמָחָר.

וּלְדָרָךְ זֶה אָנוּ מַרְוִיחִים טַעַם שֶׁה׳ אָמַר מִצְוָה זוֹ שֶׁל פֶּסַח שֵׁנִי אַחַר שֶׁשָּׁאֲלוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיִּהְיוּ טְהוֹרִים בְּתוֹךְ יְמֵי הַפֶּסַח כַּנִּדּוֹן שֶׁלָּנוּ, אַף עַל פִּי כֵן אֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח כַּחֲגִיגָה אֶלָּא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי.

עוֹד יְרָצֶה אָמְרוֹ **לָמָּה נִגָּרַע**, פֵּרוּשׁ: כֵּיוָן שֶׁהָיָה יוֹם שְׁבִיעִי לְטֻמְאָתָם, טוֹעֲנִים שֶׁיְּכוֹלִין לִשְׁחוֹט עֲלֵיהֶם פִּסְחֵיהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טְמֵא שֶׁרֶץ, כֵּיוָן שֶׁהֵם נִטְהָרִים לָעֶרֶב וְאֵין לָהֶם טֻמְאָה אֶלָּא בַּיּוֹם הַהוּא, וְהוּא מַאֲמַר **בַּיּוֹם הַהוּא**, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ עִנְיָנִים אֲחֵרִים, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

יג **וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא כָּתַב עִנְיַן הַמְבַטֵּל פֶּסַח בִּזְמַנּוֹ עַד עַתָּה וְלֹא כְּשֶׁכָּתַב מִצְוֹת הַפֶּסַח, וּלְפִי מַה שֶּׁנֶּחְלְקוּ בְּעִנְיָן זֶה (פסחים צג.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תָּנוּ רַבָּנָן חַיָּב עַל הָרִאשׁוֹן וְחַיָּב עַל הַשֵּׁנִי דִּבְרֵי רַבִּי, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר חַיָּב עַל הָרִאשׁוֹן וּפָטוּר עַל הַשֵּׁנִי, רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף עַל הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן לֹא עָשָׂה הַשֵּׁנִי, וְאָמְרוּ שָׁם בִּפְסָחִים וּשְׁלָשְׁתָּם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, יֵעָנֵין שָׁם. מֵעַתָּה לְכָל אַחַת מֵהַסְּבָרוֹת הִנִּיחַ הַכָּתוּב לוֹמַר עַד כָּאן לְכָל אֶחָד מֵהַסְּבָרוֹת כְּדַרְכּוֹ, מַה שֶּׁלֹּא הָיִינוּ שׁוֹמְעִין כֵּן אִם הָיָה מְצַוֶּה בְּמִקּוֹמוֹ.

יד **וְכִי יָגוּר.** אָמַר בְּתוֹסֶפֶת רָא״ו, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהַטִּיל עַל יִשְׂרָאֵל מִשְׁפַּט הַגֵּרִים לְבַל יְזַלְזְלוּ בַּמִּצְוֹות, וְלָזֶה אָמַר **וְכִי יָגוּר** מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, וּמַה עִנְיָן רִאשׁוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם זֶה לְיִשְׂרָאֵל.

וְעָשָׂה וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּתַב ״וְעָשָׂה״ בְּתוֹסֶפֶת רָא״ו בִּתְחִלַּת עִנְיָן. עוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לַחְזֹר לוֹמַר **כֵּן יַעֲשֶׂה**, וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁבָּא לִשְׁלֹל גֵּר תּוֹשָׁב, וְלָזֶה אָמַר **וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר** וְיִהְיֶה מֵאוֹתָם שֶׁעוֹשִׂים פֶּסַח, דְּהַיְנוּ גֵּר שֶׁמְּקַיֵּם הַתּוֹרָה, עַל זֶה אֲנִי מְצַוֶּךָּ לְחַקֵּק הַפֶּסַח וְגוֹ׳ כֵּן יַעֲשֶׂה. וְאֵין פֵּרוּשׁ זֶה מַסְפִּיק, כִּי מוּבָן הוּא הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּגֵר גָּמוּר.

וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי (במדבר ט:יד) וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, חֲרֵי שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין שְׁנֵי פְּסָחִים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה שְׁנֵי, תַּלְמוּד לוֹמַר ״וּלְאֶזְרַח״, מָה אֶזְרָח שֶׁלֹּא עָשָׂה וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב ״וְעָשָׂה״ בְּתוֹסֶפֶת רָא״ו, לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן מַעֲשֶׂה הָרִאשׁוֹן אָז יִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי כְּשֶׁלֹּא הֻכְשַׁר. וּכְפִי זֶה אָמְרוּ **וְעָשָׂה** תְּנַאי הוּא, אָז הוּא **כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וְגוֹ׳ יַעֲשֶׂה**, פֵּרוּשׁ חֻקַּת הַפֶּסַח הוּא שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם כֵּן בְּתַשְׁלוּמִין, אֲבָל אִם אֵינוֹ בְּפֶסַח רִאשׁוֹן אֵינוֹ בְּפֶסַח שֵׁנִי.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה פֵּרֵט הַכָּתוּב הַגֵּר בְּמִצְוָה זוֹ מִכָּל הַמִּצְוֹות. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא פֶּסַח שֶׁהִשְׁוָה הַגֵּר לְאֶזְרָח, כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״חֻקָּה אַחַת״ וְגוֹ׳, עַד כָּאן, עִם כָּל זֶה לָמָּה לֹא בָּחַר לְפָרֵט אֶלָּא בְּמִצְוַת פֶּסַח? אָכֵן לְצַד שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין הַגֵּר חַיָּב בְּפֶסַח, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה לֹא הוּא וְלֹא אֲבוֹתָיו בְּמִצְרַיִם, וְאֵין מָקוֹם לְמַעֲשֶׂה פֶּסַח אֶצְלָם כִּי לֹא פֶּסַח ה׳ עַל בָּתֵּיהֶם בְּמִצְרַיִם. וְזֶה דּוֹמֶה לְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ביכורים א,ד) גֵּר מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר וְכוּ׳, כְּמוֹ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה. לָזֶה חִדֵּשׁ הַכָּתוּב דִּין זֶה כָּאן וְאָמַר **וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח**, הוֹסִיף בּוֹ תּוֹסֶפֶת פֵּרוּשׁ, שֶׁהֲגַם שֶׁאֵינוֹ מֵהַיּוֹצְאִים מִמִּצְרַיִם, אַף עַל פִּי כֵן מִלְּבַד שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹות, וְאַף גַּם זֹאת ״וְעָשָׂה פֶּסַח״ וְגוֹ׳:

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אִתְּכֶם**, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁאַתֶּם רוֹאִים זֶה חָדָשׁ מִקֶּרוֹב בָּא, עִם כָּל זֶה אִתְּכֶם הוּא כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ, וִיצִיאָתֵנוּ מִמִּצְרַיִם הָיְתָה גְּאֻלַּת עוֹלָם גַּם לָנֶפֶשׁ הַגֵּר, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה בַּגְּלָלָהּ הָיָה בַּנִּסָּתָר, כִּי שֹׁרֶשׁ הַקְּדֻשָּׁה אֶחָד הוּא, וּכְשֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם הָיְתָה כְּלָלוּת הַקְּדֻשָּׁה טְבוּעָה בְּטֶמְאַת מִצְרַיִם, וְאִם חָס וְשָׁלוֹם הָיָה כְּלָלוּת הַקְּדֻשָּׁה נִטְבָּע אֵין תְּרוּפָה לָעֲנָפִים, כִּי הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעִקָּר, וְהַצָּלַת הָעִקָּר נוֹגַעַת גַּם לָעֲנָפִים.

וְאָמַר **חֻקַּת הַפֶּסַח**, חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר: הֵן הָאֱמֶת כִּי עָשׂה כָּל מִשְׁפְּטֵי פֶּסַח, אֲבָל דְּבָרִים שֶׁהֵם מַמָּשׁ דִּבְרֵי שֶׁקֶר, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר לְהַגִּיד ״עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ״ וְגוֹ׳ וְכַדּוֹמֶה, עֲדַיִן דָּן אָנֹכִי כִּי לֹא יִשְׁעוּ בִּדְבָרֵי שֶׁקֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר ״חֻקַּת הַפֶּסַח״, כִּי יָכוֹל יוּכַל דַּבֵּר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, כִּי הָיָה הָיָה גַּם הוּא בְּמִצְרַיִם בִּבְחִינַת הַשָּׁרָשִׁים. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (שמות כ״ג:ט׳) ״וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר״.

וְאָמְרוּ **כֵּן יַעֲשֶׂה** בָּא לְחוֹבָה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִרְשׁוּת שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר ״כֵּן יַעֲשֶׂה״ חוֹבָה, וּמַאֲמַר **חֻקָּה אַחַת** בָּא לְהַשְׁווֹת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ:

טו **וּלְפִי הֶעָלוֹת.** אָמַר רָא״ו בִּתְחִלַּת עִנְיָן, לוֹמַר כִּי עִנְיַן הֶעָנָן אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן הָיָה מְשַׁמֵּשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים: אֶחָד הוּא לְמִכְסֶה עַל הָאֹהֶל לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת, וְהוּא מַאֲמַר **כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל (עַל) הָעֵדוּת**, וְהוֹסִיף עוֹד וְאָמַר **וּלְפִי** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ וְעוֹד הָיָה הֶעָנָן לְצֹרֶךְ זֶה, שֶׁלְּפִי הֵעָלוֹתוֹ יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיִּדְעוּ זְמַן הִנָּסְיָעָה וּזְמַן הַחֲנָיָה.

וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הוּא אָמְרוֹ **וְאַחֲרֵי כֵן** וְגוֹ׳, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת גְּזֵרָה בַּמַּאֲמָר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״וּלְפִי הֵעָלוֹת וְגוֹ׳ יִסְעוּ״, כְּשִׁעוּר מַאֲמָר הַסָּמוּךְ ״וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן וְגוֹ׳ שָׁם יַחֲנוּ״. וְנִרְאֶה שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר ״אַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ״ הָיָה נִשְׁמָע שֶׁזֶּה הוּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְלֹא כֵן הוּא הַכַּוָּנָה, אֶלָּא שֶׁהַגְּזֵרָה הוּא בְּמַאֲמָר הַכָּתוּב הַמּוּבָא אַחַר כָּךְ **עַל פִּי ה׳** וְגוֹ׳, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **וּלְפִי הֶעָלוֹת** וְגוֹ׳, וְאַחֲרֵי כֵן הוּא שֶׁיִּהְיוּ נוֹסְעִים וְגוֹ׳, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן **עַל פִּי ה׳** וְגוֹ׳, חֲרֵי הֵם נוֹסְעִים עַל פִּי ה׳.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה, שֶׁזּוּלַת כֵּן אִם הָיָה אוֹמֵר ״אַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ״, הָיְתָה הַגְּזֵרָה בְּתֵבַת ״אַחֲרֵי כֵן״, וְהָיָה הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹסְעִים קֹדֶם אֶלָּא אַחֲרֵי כֵן, וְאֵין בַּנִּשְׁמָע שֶׁהָיוּ עַל כָּל פָּנִים נוֹסְעִים כְּשֶׁהָיָה נוֹסֵעַ הֶעָנָן. לָזֶה אָמַר **וְאַחֲרֵי כֵן** כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִרְדֶּפֶת לְמַעְלָה וְתָבֹא הַגְּזֵרָה בְּמַאֲמַר ״יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, כְּאִלּוּ אָמַר ״וּלְפִי הֵעָלוֹת וְגוֹ׳ יִסְעוּ״. וְאִם הָיָה אוֹמֵר בְּסֵדֶר זֶה ״וּלְפִי הֵעָלוֹת וְגוֹ׳ יִסְעוּ״, אָז הָיָה נִשְׁמָע שֶׁשַּׁבָּעֲלוֹתוֹ הוּא שֶׁמִּתְחִיבִים לִסַּע, וְאֵין בַּמּוּבָן שֶׁאִם יִרְצוּ לִסַּע שֶׁתִּמְנָעֵם מְנִיעַת עֲלִיַּת הֶעָנָן, לָזֶה אָמַר ״וּלְפִי הֵעָלוֹת וְגוֹ׳ וְאַחֲרֵי כֵן״ לוֹמַר וְלֹא קֹדֶם.

יח **עַל פִּי ה׳ יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳.** וְהֶעָנָן יַגִּיד אֲשֶׁר פִּי ה׳ יְקֻבְּנוּ.

כָּל יְמֵי וְגוֹ׳ וּבְהַאֲרִיךְ וְגוֹ׳. בָּא הַכָּתוּב לְסַדֵּר כָּל בְּחִינוֹת הַנְּהָגוֹת הֶעָנָן, וּלְלַמֵּד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ חֲפֵצִים בַּאֲשֶׁר יַחְפֹּץ ה׳. וְהִתְחִיל בְּעִנְיַן אֲרִיכוּת זְמַן הַחֲנִיָּה וְאָמַר **כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן יַחֲנוּ**, פֵּרוּשׁ יַחֲנוּ – יִחְפְּצוּ לַחֲנוֹת, וְלָזֶה לֹא אָמַר חָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁעָשׂוּ לְצַד הַהֶכְרֵחַ מֵהַמְּנְהִיג, וְהוֹסִיף לוֹמַר **וּבְהַאֲרִיךְ** וְגוֹ׳ לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ יַאֲרִיךְ כָּל כָּךְ יָמִים רַבִּים אַף עַל פִּי כֵן יַחֲנוּ, וְאָמְרוֹ **וְשָׁמָרוּ** וְגוֹ׳ לוֹמַר כִּי מִלְבַד שֶׁהָיוּ חוֹנִים כָּל זְמַן וְכוֹ׳ עוֹד מוֹדִיעַ כִּי לֹא הָיוּ עוֹשִׂים הַדָּבָר לְצַד שֶׁהָיוּ חֲפֵצִים בְּשֶׁבֶת וְלֹא בְּהִלּוּךְ אֶלָּא לְצַד שְׁמִירַת דִּבַּר ה׳, וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׁמָרוּ** וְגוֹ׳ הַגַּם שֶׁהֵם יָמִים רַבִּים. וְאָמְרוֹ **וְלֹא יִסָּעוּ** וְלֹא אָמַר וְלֹא נָסְעוּ, לִשְׁלֹל בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב כְּאִלּוּ אָמַר וְלֹא יַחְפְּצוּ לִסַּע.

כ **וְיֵשׁ אֲשֶׁר וְגוֹ׳ יָמִים מִסְפָּר.** גַּם זֶה מְסַפֵּר בְּשֶׁבַח יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַגַּם שֶׁלֹּא יַחֲנוּ לְפוּשׁ אֶלָּא יָמִים מוּעָטִים – יִסְעוּ בְּהֶעָלוֹת הֶעָנָן. וְאָמַר **עַל פִּי ה׳ יַחֲנוּ**, וְאֵין שַׂיָּכוּת לְזִכְרוֹן שְׁנֵיהֶם אֶלָּא לְמַסָּע, נִתְכַּוֵּן לְהַשְׁוֹוֹת הַנְּסִיעָה לַחֲנִיָּה, לוֹמַר: כְּשֵׁם שֶׁעַל פִּי ה׳ יַחֲנוּ בְּרָצוֹן וְהַשְׁלָמַת דַּעַת לָנוּחַ מֵהַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ כֵן בָּרָצוֹן הַשָּׁלֵם הָיוּ נוֹסְעִים, הֲגַם שֶׁהָיוּ נוֹחִים זְמַן מוּעָט.

וְרָאִיתִי שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל "יָמִים מִסְפָּר" – שִׁבְעַת יוֹמִין, וּלְפִי דְּבָרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה אֵין מָקוֹם לִדְבָרֵינוּ לוֹמַר שֶׁבָּא לְשַׁבֵּחַ יִשְׂרָאֵל כִּי יֵשׁ בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה יָמִים לָנוּחַ מִן הַדֶּרֶךְ. וְלִדְבָרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁבֵּין בְּפֶרֶק הַחֲנִיָּה וּבֵין בְּפֶרֶק הַנְּסִיעָה, הֲגַם שֶׁהָיָה לָהֶם הָרָצוֹן, לֹא הָיוּ עוֹשִׂים הַדָּבָר אֶלָּא לְצַד הֱיוֹת הַדָּבָר מַאֲמְרוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהוּא אָמְרוֹ **עַל פִּי ה׳ יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה׳ יִסָּעוּ**:

כא **וְיֵשׁ אֲשֶׁר וְגוֹ׳ מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְגוֹ׳.** מִכָּאן וָאֵילָךְ בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ הַהַדְרָגוֹת שֶׁהָיוּ בְּשִׁנּוּי חֲנָיָתָם, וְהִתְחִיל מִזְּמַן חֲנִית לַיְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ **מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר**, וְאָמַר סְמוּךְ לָהּ זְמַן חֲנִית יוֹם וְלַיְלָה כְּאָמְרוֹ **יוֹמָם וָלָיְלָה**, וְאָמַר סְמוּךְ לָהּ זְמַן שְׁנֵי יָמִים, כְּאָמְרוֹ **יוֹמַיִם**, וְסָמוּךְ לָהּ **חֹדֶשׁ**, וְסָמוּךְ לָהּ **יָמִים** שֶׁהוּא שָׁנָה. וְהוֹדָעָה בָּזֶה אֵינוֹ כַּהוֹדָעָה בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִין פָּסוּק "וּבְהַאֲרִיךְ" וּפָסוּק "וְיֵשׁ אֲשֶׁר וְגוֹ׳ יָמִים מִסְפָּר", שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים זִכְרוֹן יָמִים מִסְפָּר לְזִכְרוֹן עֶרֶב עַד בֹּקֶר. וְאֵין לוֹמַר כִּי שְׁנֵי פְּסוּקִים "וּבְהַאֲרִיךְ" וְ"יֵשׁ וְגוֹ׳ יָמִים מִסְפָּר" הֵם זִכְרוֹן דֶּרֶךְ כְּלָל מַה שֶּׁפֵּרַט אַחַר כָּךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּכְּלָל מַה שֶּׁבַּפְּרָט שֶׁהוּא מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְיוֹמָם וָלַיְלָה. אֶלָּא וַדַּאי כִּי שְׁנֵי כְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים יַגִּידוּ עִנְיָן אֶחָד כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וְשִׁלְשָׁה כְּתוּבִים הָאַחֲרוֹנִים יַגִּידוּ הַדְרָגוֹת שִׁנּוּיֵי הָעַכָּבָה שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּנִּים מִגֶּדֶר לַיְלָה אַחַת לְגֶדֶר שָׁנָה אַחַת. וְהַטַּעַם בָּזֶה לְפִי מַאֲמַר אַנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁטַּעַם הָעֲבָרָתָם בַּמִּדְבָּר הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הַשְּׁבוּיוֹת בְּיַד שׁוֹכֵן מִדְבַּר צִיָּה, אֲשֶׁר עַל כֵּן הַיּוֹדֵעַ נִסְתָּרוֹת הָיָה מְשַׁעֵר שִׁעוּר אֲשֶׁר יַסְפִּיק לְבָרוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה, וְהָיוּ מִתְעַכְּבִים כְּפִי הַצֹּרֶךְ, גַּם לֹא הָיוּ חוֹנִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְבָרֵר וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁיַּסְפִּיק בּוֹ הַבְּרוּר בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הִלּוּכָם בּוֹ.

כב **בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, יְסַפֵּר כָּאן בְּשֶׁבַח יִשְׂרָאֵל שֶׁאֲפִלּוּ כָּל כָּךְ נִתְעַכֵּב הֶעָנָן שָׁנָה אַחַת יַחֲנוּ בִּרְצוֹנָם, **וּבְהַעָלֹתוֹ** אֲפִילוּ לֹא יִתְעַכֵּב אֶלָּא מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן – נוֹסְעִים. וְהִשְׁוָה הַכָּתוּב שְׁנֵיהֶם, רְצוֹן הַנְּסִיעָה שֶׁהָיְתָה לָהֶם בְּשֶׁלֹּא הָיָה מִתְעַכֵּב אֶלָּא לַיְלָה אַחַת לָרָצוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם לִנְסוֹעַ אַחַר שָׁנָה אַחַת, כִּי וַדַּאי יַחְפְּצוּ לִסַּע, וְהִשְׁוָה הַכָּתוּב רָצוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם בִּנְסִיעָה אַחַר שָׁנָה אַחַת לִנְסִיעָה אַחַר לַיְלָה אַחַת לַחֲנִיָּתָם שֶׁלֹּא הָיוּ קָצִים בְּעַכָּבַת הַחֲנִיָּה לְצַד אַחַת, כִּי וַדַּאי יַחְפְּצוּ לִסַּע, וְהִשְׁוָה הַכָּתוּב רָצוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם בִּנְסִיעָה אַחַר שָׁנָה אַחַת לִנְסִיעָה אַחַר לַיְלָה אַחַת לַחֲנִיָּתָם שֶׁלֹּא הָיוּ קָצִים בְּעַכָּבַת הַחֲנִיָּה לְצַד הַזְּמַן שֶׁלֹּא הָיָה כָּל כָּךְ אָרוֹךְ כְּמוֹ כֵן בַּחֲנִיָּתָם שָׁנָה אַחַת, וְנֶאֱמַר אוֹמֶר הַטַּעַם, **עַל פִּי ה׳** שֶׁלֹּא הָיוּ חֲפֵצִים אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מַאֲמַר ה׳. וְאָמְרוֹ שָׁמְרוּ **אֶת מִשְׁמֶרֶת ה׳** פֵּרוּשׁ, הָיוּ מַמְתִּינִים כַּשִּׁיעוּר אֲשֶׁר יַמְתִּין ה׳ לִסַּע אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה.

וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַקְדִּים שְׁנֵי פְּסוּקִים רִאשׁוֹנִים, פָּסוּק **וּבְהַאֲרִיךְ** וּפָסוּק **וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה** וְגוֹ׳, אִם לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִנֵּה הוּא בְּיִתֵּר שֶׁבַח בְּגָמָרְן שֶׁל דְּבָרִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ. הִנֵּה אִם לֹא קָדַם מַאֲמַר **וּבְהַאֲרִיךְ** הֶעָנָן עַל הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ׳ **וְיֵשׁ** וְגוֹ׳ לֹא הָיִינוּ מְפָרְשִׁים בְּמַאֲמַר "וּבְהַאֲרִיךְ עַל הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ׳ עַל פִּי ה׳" וְגוֹ׳ כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, אֶלָּא הָיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ מַמְתִּינִים בַּזְּמַן הָאָרוֹךְ וְהָיוּ נוֹסְעִים בַּזְּמַן הַמּוּעָט וְלֹא אֶחָרוּ וְלֹא קָדְמוּ, אֲבָל יְדִיעַת הָרָצוֹן הַשָּׁלֵם כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים, אֶלָּא אַחַר שֶׁהַקְּדִים שֶׁלֹּא קָדְמוּ וְלֹא אֶחֱרוּ בַּפְּסוּקִים הָרִאשׁוֹנִים כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁאֲפִלּוּ כְּחוֹשֵׁב לֹא חָשְׁבוּ לְהַקְדִּים וּלְאַחֵר, בָּא הַכָּתוּב וְהֵעִירָנוּ בְּגָמְרָן שֶׁל דְּבָרִים לְהָבִין מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהֶם. וּמַה שֶּׁאָמַר עוֹד **עַל פִּי ה׳ בְּיַד מֹשֶׁה**, רַז״ל כְּבָר דָּרְשׁוּ (ספרי חלק א פרק ד) שֶׁהָיָה הֶעָנָן מִתְעַגֵּל וְלֹא הָיָה מִזְדַּקֵּף עַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר "קוּמָה ה׳" וְגוֹ׳.

פרק י

ב **עֲשֵׂה לְךָ וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לַחֲצוֹצְרוֹת לְמַסַּע הַמַּחֲנוֹת, הֲלֹא עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל עַל הֶעָנָן וּכְשֶׁיִּרְאוּהוּ נוֹסֵעַ נוֹסְעִים? וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹסְעִים יַחַד, אֶלָּא יַקְדִּים דֶּגֶל יְהוּדָה וְאַחֲרָיו בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן נוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן וְאַחֲרָיו דֶּגֶל רְאוּבֵן וְכוֹ׳, לָזֶה הָיָה צָרִיךְ לַחֲצוֹצְרוֹת כְּדֵי שֶׁכָּל אֶחָד יֵדַע הַזְּמַן בְּדִיּוּק שֶׁיִּסַּע בּוֹ בָּזֶה אַחַר זֶה. עוֹד נִרְאֶה בְּדַקְדּוּק עוֹד אָמְרוֹ תִּבַּת **לְךָ** שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ שֶׁלֹּא הָיָה מִזְדַּקֵּף הֶעָנָן עַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לוֹ "קוּמָה" וְגוֹ׳, וְהָיָה הַדָּבָר תָּלוּי בְּיַד מֹשֶׁה. וּמֵעַתָּה נוּכַל לוֹמַר גַּם כֵּן שֶׁיָּצוּ ה׳ שֶׁכְּמוֹ כֵן תִּהְיֶה נְסִיעַת יִשְׂרָאֵל עַל פִּי

מֹשֶׁה לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לוֹ כָּבוֹד לְמַפַּע הֶעָנָן שֶׁלֹּא יִסַּע עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ "קוּמָה", וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **לָךְ**, פֵּרוּשׁ לִרְשׁוּתְךָ וּלְמַאֲמָרְךָ. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (ספרי כאן) "עֲשֵׂה לְךָ" – מִשֶּׁלְךָ, גַּם דָּרְשׁוּ (במדבר רבה טו,טו) "לְךָ" – אַתָּה מְשַׁמֵּשׁ וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

ו **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית.** וְלֹא הָיָה מַסְפִּיק בִּתְקִיעָה אַחַת לְכֻלָּן, כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִ לְמַעֲרָב וְצָפוֹן תְּקִיעָה אַחַת לִשְׁנֵיהֶם, כְּאָמְרָם בְּסִפְרֵי (ב' ע"ג). הַטַּעַם לְצַד שֶׁהָיוּ מוֹרִידִים הַמַּשְׂכֵּן וְנוֹסְעִים בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיִּסְעוּ דֶּגֶל בְּנֵי רְאוּבֵן תֵּימָנָה, לָזֶה צָרִיךְ תְּקִיעָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אַחַר נְסִיעַת הַמִּשְׂכָּן:

יא **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ וְגוֹ'.** הִקְדִּים זִכְרוֹן הַשָּׁנָה לְזִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ, כְּדֵי לְהַסְמִיךְ מַאֲמַר "נַעֲלֶה הֶעָנָן" לְמַאֲמַר "בְּעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ", כִּי כֵן הוּא יוֹפִי שִׁעוּר הַדִּבּוּר.

כט **נֹסְעִים אֲנַחְנוּ וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר זֶה, הֲלֹא יָדוּעַ הָיָה הַדָּבָר לָהֶם? וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִרְגִּישׁוּ מִזֶּה וְאָמְרוּ (ספרי במדבר י:כט) שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁלֹּא נִשְׂאַר לָהֶם אֶלָּא נְסִיעָה אַחַת וְיִגִּיעוּ לְמָחוֹז חֶפְצָם. וְיִתְבָּאֵר עוֹד הַכָּתוּב בְּהָעִיר בְּמַאֲמַר **אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם** שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר תֵּבַת "אוֹתוֹ". אָכֵן לְצַד שֶׁלֹּא הִבְטִיחַ ה' בְּהַבְטָחוֹתָיו לַאֲבוֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ אֶלָּא אֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי דברים רצ"ט) וּכְתַבְנוּהוּ לְמַעְלָה (במדבר ז:מב), וּלְצַד שֶׁהָיוּ אָז נוֹסְעִים לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אָמַר לְחוֹבָב: "נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אוֹתוֹ אֶתֵּן" גַּם כֵּן "לָכֶם", הֲגַם שֶׁלֹּא נְתָנוֹ לַאֲבוֹתֵינוּ יִתֵּן אוֹתוֹ לָנוּ, כִּי יָדַע בִּנְבוּאָה מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרֵי (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם: פָּרַט לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁנִּטַּלְתֶּם מֵעַצְמְכֶם, עַד כָּאן, אַף עַל פִּי כֵן הִסְכִּים ה' וּנְתָנָהּ לָהֶם.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **אוֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם**, רָמַז כִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג יִתֵּנֶם ה' לָהֶם, בְּכִנּוּי, לְרָמֹז גַּם אֶל מֹשֶׁה כִּי הוּא לְכָדָהּ וְהוֹרִישָׁהּ לִשְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה, וְדַקְדֵּק לוֹמַר "אוֹתוֹ" לְמַעֵט אֶרֶץ כְּנַעַן כִּי לֹא לְמֹשֶׁה יִתְּנֶנָּה אֶלָּא לִיהוֹשֻׁעַ.

לָכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ וְגוֹ'. כַּוָּנַת הַדְּבָרִים הוּא לְצַד שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי ח"א קל"ב) אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים וְלֹא לַגֵּרִים, וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לָתֵת חֵלֶק וְנַחֲלָה לִבְנֵי חוֹבָב תּוֹךְ יִשְׂרָאֵל זוּלַת בִּדְרֶךְ מַתָּנָה מֵחֶלְקָם, וְלָזֶה כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְהַבְטִיחוֹ דִּקְדֵּק לוֹמַר לוֹ **וְהֵטַבְנוּ לָךְ** פֵּרוּשׁ מֵחֵלֶק יִשְׂרָאֵל יִתְּנוּ לוֹ בְּתוֹרַת הֶטְבָּה. וּלְצַד שֶׁחָשׁ מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יַחְפְּצוּ בְּמַאֲמַר מֹשֶׁה מֵחֶמֶשׁ סִבּוֹת אֲשֶׁר יְסַבְּבוּ מֵהַדָּבָר, שָׁלֹשׁ יְסַבְּבוּ מִבְּחִינַת הַמַּתָּנָה, וּשְׁתַּיִם מִבְּחִינַת הַהֶטְבָּחָה. שָׁלֹשׁ מִבְּחִינַת הַמַּתָּנָה: א' לְצַד שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ הַנִּשְׁפָּע מֵהַמַּשְׁפִּיעַ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (ירושלמי ערלה א,ג) מַאן דְּאָכִיל דְּלָאו דִּילֵיהּ וְכוּ', ב' לְצַד שֶׁיִּתְמַעֵט כְּבוֹד הַמְקַבֵּל מַתָּנָה בְּעֵינֵי הַנּוֹתֵן וְלֹא יִהְיֶה עוֹמֵד בְּעֵינָיו בְּכָבוֹד הָרִאשׁוֹן, ג' לְצַד הִמְעָטַת הַמַּתָּנָה בְּעֶרֶךְ אָדָם גָּדוֹל תִּהְיֶה לוֹ לְחֶרְפָּה וְיִמְאַס מְצִיאוּתָהּ מֵהֶעְדֵּרָהּ. שְׁתַּיִם מִבְּחִינַת הַהֶטְבָּחָה: א' מִצַּד שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁיְּנָחֵם מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֵּר לַעֲשׂוֹת, אוֹ מִצַּד צָרוּת עַיִן כִּי תֵּרַע עֵינוֹ מִתַּת מִטּוּבוֹ, אוֹ כִּי יִתְמַעֵט אַהֲבַת הַמַּבְטָח מִמֶּנּוּ בְּלִבּוֹ, וְהַב' לְצַד שֶׁלֹּא תַּשִּׂיג יָדוֹ עֲשׂוֹת, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כו) בְּפָסוּק "אִמְרוֹת ה' אִמְרוֹת טְהוֹרוֹת", וְלָזֶה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה בְּנֹעַם דְּבָרָיו וְהֵסִיר כָּל הֶחָמֵשׁ חֲשָׁשׁוֹת הַנִּזְכָּרִים.

וּפֶתַח דְּבָרָיו הָאֵירוּ בְּמַאֲמַר **לָכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ בְּעֵד הֲלִיכָתְךָ עִמָּנוּ הֵטַבְנוּ לָךְ, וּמֵעַתָּה הַהֶטְבָּה אֵינָהּ בְּחִנָּם וְיָכוֹל לְתָבְעַ וּלְהוֹצִיא בְּדֵינִים, וּבְדֶרֶךְ זֶה הוֹסֵר מֵחוֹשׁ הַבּוּשָׁה דְּמֵאַן דְּאָכִיל דִּלְאוֹ דִּילֵיהּ, גַּם מֵחוֹשׁ הִמְעָטַת בְּכִבּוּדוֹ לְצַד שֶׁנֶּהֱנָה מִמֶּנּוּ, גַּם מֵחוֹשׁ בְּטוּל הַהֶטְבָּחָה כִּי יִתְנַחֵם שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ הוֹלֵךְ עִמָּם וְעוֹזֵב אַרְצוֹ וְנַחֲלָתוֹ אֶלָּא בְּתִנְאֵי זֶה. וְאָמְרוּ **וְהֵטַבְנוּ לָךְ** כֵּאן פֵּרֵשׁ שִׁעוּר הַהֶטְבָּה שֶׁיִּהְיֶה חֵלֶק בְּנֵי חוֹבָב מֵהַטּוֹב מִכָּל חֵלֶק עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ חֵלֶק הַמֻּבְחָר, וְכֵן אָמְרוּ רַז"ל (ספרי במדבר י:כט) שֶׁנָּתְנוּ לוֹ דָּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ.

וְאָמְרוּ **כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב**, בָּזֶה סָתַר שְׁנֵי הַמֻּחוֹשִׁים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵהַמֻּחוֹשִׁים שֶׁרָשַׁמְנוּ, וְהֵם: הַמְעָטַת הַהֶטְבָּה וּמְנִיעַת הֶשֵּׂג יָד לְקַיֵּים הַבְטָחוֹן, כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב וְטוֹבַת ה' מֻפְלֶאת הִיא, וּלְשֵׁיעוּר זֶה תִּהְיֶה הַהֶטְבָּה גְּדוֹלַת הָעֵרֶךְ וּרְאוּיָה לְהִתְכַּבֵּד, גַּם חֲזָקָה וּבְרִיאָה וְאֵין בָּהּ חֲסָרָה כִּי ה' לֹא אִישׁ הוּא וְגוֹ' וְיִתְנֶחָם, וּבְפָרָט מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב, כִּי דַּוְקָא עַל הָרָעָה הוּא שֶׁנִּחָם דִּכְתִיב (שמות ל"ב:י"ד) "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה". וְדִקְדֵּק לוֹמַר "עַל יִשְׂרָאֵל" לְתוֹסֶפֶת חִזּוּק הַטּוֹב, לְצַד שֶׁהוּא לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא יִנָּחֵם עַל הַטּוֹבָה לָהֶם.

ל **כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְגוֹ' אֵלֵךְ.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר תֵּבַת **אֵלֵךְ**, וַהֲלֹא מוּבָן הוּא מֵאָמְרוֹ "לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם" וְגוֹ'? יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מכילתא יתרו) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת חֹתְנוֹ", רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שִׁלְּחוֹ מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר אָמַר לוֹ: כְּלוּם הַנֵּר מְהַנֶּה אֶלָּא בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ? מָה אֲנִי מְהַנֶּה בֵּין חַמָּה וּלְבָנָה? אֶלָּא אֲנִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי וּמְגַיֵּר כָּל בְּנֵי מִדְינָה וַאֲבִיאֵם לִלְמֹד וְכוּ'. יָכוֹל הָלַךְ וְלֹא עָשָׂה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר (שופטים א:טז) "וּבְנֵי קֵינִי" וְגוֹ'. מִתּוֹךְ דִּבְרֵיהֶם מַשְׁמַע שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר שֶׁיִּתְרוֹ לֹא נִתְגַּיֵּר, וְשִׁלְּחוֹ מֹשֶׁה מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר נִתְגַּיֵּר. וּלְדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם יִתְיַשֵּׁב יִתּוּר **אֵלֵךְ** עַל נָכוֹן. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם אֶל אַרְצִי**, וְלֹא לְטַעַם חֲבִיבוּת אַרְצִי לְבַד, אֲבָל זוּלַת זֶה הָיִיתִי

יוֹשֵׁב, לֹא כֵן הוּא אֶלָּא אֵלֵךְ עַל כָּל פָּנִים. וְלִסְבָרַת רַבִּי אֶלְעָזָר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **לֹא אֵלֵךְ** פֵּרוּשׁ, לַחֲלוּטִין בַּהֲלִיכָה זוֹ, **כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי** פֵּרוּשׁ, אֶל אֲשֶׁר יֵאוֹת לִבְנֵי אַרְצִי וּמוֹלַדְתִּי, אֵלֵךְ לְגַיְּרָם וְלָשׁוּב. וְכָפַל לוֹמַר "אַרְצִי וּמוֹלַדְתִּי" לוֹמַר: אִם אֶמְצָא מָקוֹם אֲגַיֵּר כָּל בְּנֵי מְדִינָתִי, וּלְפָחוֹת בְּנֵי מוֹלַדְתִּי.

לא אַל נָא תַּעֲזֹב אוֹתָנוּ וְגוֹ'. לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁמְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה, חֲגַם שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּתֵבַת "נָא". וּכְנֶגֶד טַעֲנַת שֶׁרְנָא בְּטִיהֲרָא שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ מִמֶּנּוּ, אָמַר הַטַּעַם **כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר**, וְעַל יָדֶךָ הֵאִירוּ דְּרָכֵינוּ בַּעֲצָתְךָ, דִּכְתִיב (שמות י"ח:כ"א) "וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם" וְגוֹ' וְהִסְכִּים ה' עַל עֲצָתְךָ, וּכְתִיב "וַיִּבְחַר מֹשֶׁה" וְגוֹ', אִם כֵּן יָכוֹל אַתָּה לְהָאִיר אֲפִלּוּ לְפָנַי חַמָּה וּלְבָנָה.

וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **אַל נָא**, פֵּרוּשׁ אֵין נָכוֹן עַתָּה לַעֲזֹב אוֹתָנוּ, וְהַטַּעַם – **כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ: בְּשִׁלְמָא אִם לֹא בָּאתָ אֶצְלֵינוּ כָּל עִקָּר אֵין אֲנִי חוֹשֵׁשׁ לְךָ, אֲבָל עַתָּה שֶׁבָּאתָ וְיָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְכֻסִּים בַּעֲנָנִים וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מְקוֹמָם, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פי"ט, ראש השנה ג.) בַּפָּסוּק "כִּי גָזַע אַהֲרֹן וְגוֹ' וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי לְצַד שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד הֵכַּר מְקוֹמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֱמוֹר מֵעַתָּה: קוֹדֶם לָכֵן לֹא נוֹדַע תַּחֲנוֹתָם, וְחוֹבָב הוֹדִיעוֹ ה' חֲנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד לוֹ שֶׁהִסְכִּים ה' לְמַה שֶּׁהֵאִיר עֵינֵיהֶם בַּעֲצָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהָיִיתָ לָּנוּ** וְגוֹ', וְאֵין נָכוֹן לַעֲזֹב אוֹתָם אַחַר כָּל זֶה, כִּי יֵשׁ בָּזֶה חִלּוּל הַשֵּׁם, כִּי יֹאמְרוּ שֶׁעָמַד עַל אֱמוּנָתָם וְהֶחְשִׁיבוּהוּ כָּל כָּךְ וְעָזַב אוֹתָם – אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶצְדִּיקוּ אֶצְלוֹ מוֹפְתֵי הָאֱמוּנָה, וְאֵין נָכוֹן עֲשׂוֹת כֵּן. וּכְשֶׁלֹּא קִבֵּל, גָּרְשׁוֹ מֹשֶׁה מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם.

לב וְהָיָה כִּי תֵלֵךְ וְגוֹ' וְהָיָה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וְהָיָה** פַּעַם שְׁנִיָּה. עוֹד, כָּל הַכָּתוּב מִיֶּתֶר, שֶׁהֵן הֵן הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן. וְיִתְבָּאֵר לְשִׁתֵּי הַסְּבָרוֹת: לְסִבָרַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תֵּיבַת "וְהָיָה" וְגוֹ' נִמְשֶׁכֶת עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – "וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם", וְהָיָה כְּמוֹ כֵן כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ תֵּחָשֵׁב בְּמַדְרֵגָה זוֹ, וְלֹא תִהְיֶה בְּגֶדֶר נֵר לִפְנֵי חַמָּה וּלְבָנָה כְּמַאֲמָרְךָ לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יִרְצֶה שֶׁתַּעֲמֹד בְּמַצָּב זֶה גָּדוֹל בְּעֵינֵינוּ.

וְאָמְרוֹ **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁרָצָה לָלֶכֶת וְלַחֲזוֹר, אָמַר אֵלָיו אֵין נָכוֹן לָלֶכֶת וְלַחֲזוֹר, כִּי אֲנִי רוֹצֶה שֶׁתִּהְיֶה מָצוּי בְּעֵת אֲשֶׁר ה' יִתֵּן הַטּוֹב לְעַמּוֹ, כְּדֵי שֶׁנֵּטִיב לְךָ בַּחֵלֶק הַיָּפֶה מִמֶּנּוּ, אֲשֶׁר לֹא כֵן אִם לֹא תִהְיֶה מָצוּי בְּעֵת חִלּוּק הָאָרֶץ. וְנִתְרַצָּה עַל הַדָּבָר, אֶלָּא שֶׁאַחַר זְמַן כְּשֶׁרָאָה שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, הָלַךְ לַעֲשׂוֹת דְּרוֹ הַטּוֹב לְגַיֵּר בְּנֵי עִירוֹ וְחָזַר, וְנִמְצָא בְּעֵת הַטָּבַת ה' לְיִשְׂרָאֵל כְּמַאֲמַר מֹשֶׁה. וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא יֵרְאֶה בְּעֵינֵי עַצְמוֹ הֱיוֹתוֹ גֵּר שֶׁיִּהְיֶה כְּמַדְרֵגָה שְׁפֵלָה מֵהָעָם, כְּמַאֲמַר "כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי" שֶׁיּוֹרֶה שֶׁחָפֵץ לָלֶכֶת בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכִּירִין. לָזֶה אָמַר לֹא כֵן הוּא, אֶלָּא **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב ה' יִהְיֶה עִמָּנוּ**, פֵּרוּשׁ, עִם כֻּלָּנוּ יַחַד, שֶׁלֹּא יַחְשְׁבוּהוּ כְּמַדְרֵגָה שְׁפֵלָה מֵהֶם. וְעוֹד שֶׁיִּהְיֶה לְךָ חֵלֶק הַטּוֹב וְהַמֻּבְחָר שֶׁבַּחֲלָקִים, וְהוּא מַאֲמַר "וְהֵטַבְנוּ לָךְ".

לה וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וְגוֹ' קוּמָה ה' וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר. וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (עץ חיים שער ל"ב פרק א) שֶׁרָשַׁמְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁטַּעַם הֲלִיכַת יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיְתָה לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הַשְּׁבוּיוֹת בִּרְשׁוּת שׁוֹכֵן מִדְבַּר צִיָּה. וְצָרִיךְ אַתָּה לָדַעַת כִּי הַחִיצוֹנִים יֶשְׁנָם בִּשְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: א' הוּא בְּחִינַת הַמֹּסִית וְהַמְפַתֶּה לַנִּדְבָּק בּוֹ לְהָרַע וּלְהַשְׁחִית, ב' בְּחִינַת הַמַּזִּיק וְהַמְחַבֵּל וְאֵין בְּטִבְעוֹ לְפַתּוֹת. וּבָא הַמַּאֲמָר כָּאן **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן** כִּי כְּשֶׁנּוֹסֵעַ וּמִתְדַּבְּקִים בּוֹ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה וּכְשֶׁמִּתְבָּרְרִים נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה מִתְפּוֹצְצִים וּמִשְׁתַּבְּרִים הַקְּלִפּוֹת, וְהוּא מַאֲמַר **קוּמָה ה'**, **וְיָפֻצוּ אוֹיְבֶיךָ** שֶׁהֵם הַקְּלִפּוֹת הַנֶּאֱחָזוֹת בְּנִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִתְפּוֹצְצוּ, וַאֲלֵיהֶם רָמַז בְּתֵבַת **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, וּכְנֶגֶד בְּחִינַת הָרַע הַמְפַתֶּה אֶת הָאָדָם אָמַר **וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ** פֵּרוּשׁ, אוֹתָם בְּחִינוֹת הַמַּשְׂנִיאִים דֶּרֶךְ ה' בְּלִבּוֹת בְּנֵי אָדָם יָנוּסוּ. וְאָמְרוֹ לְשׁוֹן רַבִּים לְצַד הֱיוֹתָם רַבִּים הַמְפַתִּים, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּיוֹמָא (יומא סט:) שֶׁיֵּשׁ יֵצֶר הָרַע שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁל זְנוּת וְכוּ'.

וְכָל זֶה בִּנְסֹעַ, פֵּרוּשׁ בְּדֶרֶךְ נְסִיעָה, וּכְשֶׁהָיָה חוֹנֶה הָיָה אוֹמֵר בְּאֹפֶן אַחֵר, כִּי ה' כְּשֶׁחוֹנֶה בְּמָקוֹם אֶחָד יַגִּיד בָּזֶה כִּי הַמְּקוֹמוֹת שֶׁלֹּא חָנָה שָׁם לֹא הָיָה שָׁם בְּרוּר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁיִּטָּרֵף לַחֲנוֹת שָׁמָּה וְיִסְפִּיק מַעֲבָר דֶּרֶךְ שָׁם, וּבְמָקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנֶה שָׁם יַגִּיד כִּי שָׁם יֵשׁ נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְעַכֵּב בִּשְׁבִילָם שָׁם. וְעַל זֶה הָיָה מְכַוֵּן מֹשֶׁה וְאוֹמֵר בְּנֻחֹה **שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ שֶׁיָּשִׁיב נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה לְקַבֵּץ כָּל הָרִבְבוֹת וַאֲלָפִים הַנִּקְרָאִים יִשְׂרָאֵל כִּי כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִקָּרְאוּ יִשְׂרָאֵל. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּתֵבַת **אַלְפֵי** לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרַבָּנוּת, וְתִמְצָא כִּי נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר שָׁבָה ס"מ הָרָשָׁע הָיוּ רַבִּים וְנִכְבָּדִים, וְצֵא וּלְמַד רוּחַ מִנַּיִן יָצָתָה, וְיִכַּוֵּן מֹשֶׁה בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל לְהִתְעַצֵּם כֹּחַ קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל בְּעֶזְרַת ה' לְנַצֵּחַ וּלְבָרֵר כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא בַּמָּקוֹם הַהוּא.

פרק יא

י וַיִּחַר אַף ה' מְאֹד. טַעַם **מְאֹד**, לְצַד שֶׁכָּל עוֹשֶׂה רִשְׁעָה לְצַד תִּגְבֹּרֶת הַפִּתּוּי וַעֲרֵבוּת הָאִסּוּר יֵשׁ לָדוּן בּוֹ צַד הָאוֹנֶס, אֲבָל אֵלּוּ שֶׁמְּבַקְּשִׁים לָשׁוּב הֲרֵי הֵם כִּמְגָרִים בָּהֶם יֵצֶר הָרַע וְאֵין גֶּדֶר רַע גָּדוֹל בָּזֶה.

וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע. כִּי יַקְפִּיד הָאִישׁ עַל מַעֲשֶׂה יָדָיו, וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בִּשְׁמוּאֵל (תענית ה.) שֶׁחִסְּרוּ מִנְיָנוֹ שֶׁלֹּא יִרְאֶה בָּרָעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת שָׁאוּל,

וּכְמוֹ כֵן רַע עַל מֹשֶׁה מַעֲשֶׂה בִּלְתִּי הָגוּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁרַע בְּעֵינַי מֹשֶׁה מַה שֶּׁחָרָה ה׳ אַפּוֹ מְאֹד כָּל כָּךְ, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי חלק א צה) שֶׁהֶרְאָה ה׳ לְמֹשֶׁה פֻּרְעָנוּת שֶׁעָתִיד לְהָבִיא וְאָמַר לְפָנָיו: ״רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי הָגוּן הוּא שֶׁתִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר וְתַהַרְגֵם״ וְכוּ׳, עַד כָּאן:

יא לָמָּה הָרַעְתָּ וְגוּ׳ וְלָמָּה וְגוּ׳. קָשֶׁה לָמָּה הִתְחִיל בְּתַרְעוֹמֶת הַנֶּזֶק וְאַחַר כָּךְ בְּתַרְעוֹמֶת מְנִיעַת הַתּוֹעֶלֶת, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״לָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן״ וְגוּ׳ וְ״לָמָּה הֲרֵעֹתָ״ וְגוּ׳? אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי א,צא) בְּפָסוּק ״לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם״, שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: ״בָּנַי סַרְבָנִים הֵם, טַרְחָנִים הֵם וְכוּ׳, מְקַלְלִים אֶתְכֶם, סוֹקְלִים אֶתְכֶם בָּאֲבָנִים״ וְכוּ׳, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְעַל זֶה בָּא מַאֲמַר מֹשֶׁה כָּאן **לָמָּה הָרַעְתָּ**, פֵּרוּשׁ, הִשַּׁלְתָּ עָלַי הָרָעָה הַזֹּאת לְסָבוֹל רָעוֹת בָּנֶיךָ, וְאַחַר שֶׁקִּבַּלְתִּי הָיָה מִן הָרָאוּי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ לָתֵת לִי עוֹזֵר לְשָׂא עִמִּי בָּעֹל הַגָּדוֹל, וְלֹא כֵן עָשִׂיתָ שֶׁנָּתַתָּ עָלַי כָּל הַמַּשָּׂא. וְאָמַר **לֹא מָצָאתִי** חֶסֶר א׳, לוֹמַר אֲפִלּוּ מְצוּיִי, פֵּרוּשׁ, דָּבָר מוּעָט מֵהַחֵן לֹא הִשַּׂגְתִּי.

או יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **לָמָּה הֲרֵעֹתָ** כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְאָמְרוֹ **וְלָמָּה לֹא מָצָאתִי** פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁנָּתַתָּ עָלַי עֹל הַדָּבָר הַזֶּה יֵשׁ לִי לִטְעוֹן לָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן לְצַד שֶׁשָּׂמְתָּ עָלַי מַשָּׂא כָּל הָעָם, וּפֵרוּשׁ לָמָּ״ד שֶׁל **לָשׁוּם** הִיא לָמָּ״ד הַסִּבָּה. וְאָמַר זֶה מֹשֶׁה, לְצַד שֶׁרָאָה כִּי בְּקֹשׁ שֶׁלֹּא יִתֵּן לָהֶם בָּשָׂר וְלֹא יַהַרְגֵם כְּדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ וְלֹא מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה׳ לְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ. גַּם רָאָה הַמְּסֻבָּב מֵהֶם, שֶׁהֵם גָּרְמוּ לוֹ מִיתָה בַּמִּדְבָּר וְכַמָּה עֲנָפֵי הַיְגוֹן אֲשֶׁר סָבַב לוֹ מֵהֶם אֲשֶׁר לֹא כֵן הָיָה מִן הָרָאוּי לְהִשְׁתַּלֵּם עַל יְגִיעוֹ וְסִבְלוֹתָיו.

יב הֲאָנֹכִי הָרִיתִי וְגוּ׳. דִּבֵּר בְּסֶדֶר זֶה, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין יט:) שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה כְּאִלּוּ יְלָדוֹ, גַּם אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקוני זוהר ע׳) שֶׁכָּל נְשָׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹר הַמִּדְבָּר הָיוּ עַנְפֵי נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְהוּא הָיָה לָהֶם לְאָב. לָזֶה לֹא אָמַר הָאָב אֲנִי לָעָם הַזֶּה אוֹ אִם בָּנַי הֵם, כִּי כֵן הוּא כְּפִי הָאֱמֶת, שֶׁהוּא הָיָה אָב לִנְשָׁמוֹתָם וְנִקְרָאִים בָּנָיו גַּם כֵּן לְצַד שֶׁלִּמְּדָם תּוֹרָה, אֶלָּא **הֲאָנֹכִי הָרִיתִי** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד צַד הֱיוֹתָם עֲנָפָיו אָמַר, מַה בְּכָךְ, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הוֹרָה גֶּבֶר מֵהֶם לֹא יִתְחַיֵּב בְּטִפּוּלָם, וּכְנֶגֶד שֶׁנִּקְרָאִים בָּנָיו לְצַד שֶׁלִּמְּדָם תּוֹרָה אָמַר, **אִם אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ**, כִּי דַוְקָא בֶּן הַבָּא בֶּן דֶּרֶךְ לֵידָה לֹא הַבָּא מֵאֲמְצָעוּת לִמּוּד תּוֹרָה.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּכֻלָּם **הָרִיתִי וְילַדְתִּיהוּ** לוֹמַר שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁעָלָיו שֶׁל הָעָם הוּא כְּמַשָּׂא שֶׁל אָב וְשֶׁל אֵם יַחַד, שֶׁדּוֹמֶה לְבֶן שֶׁיִּלְּדתּוּ אִמּוֹ וּמֵתָה, שֶׁהָאָב יַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה הָאָב וְהָאֵם. וְאוּלַי גַּם כֵּן שֶׁרָמַז לִשְׁנֵי זְמַנִּים שֶׁחַיָּב הָאָב לְשָׂא עֹל הַבֵּן, הָאֶחָד הוּא דְּבַר תּוֹרָה שֶׁהוּא עַד בֶּן שֵׁשׁ עַד בֶּן שֶׁבַע (כתובות סה:), וְהַשֵּׁנִי מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים עַד בֶּן שֹׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה (כתובות מט.). וַהֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא תִּקְּנוּ חַז״ל תּוֹסֶפֶת זְמַן זֶה, הוּא עִנְיַן מַשְׂכֹּל לְדַעַת אֱנוֹשׁ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן מֹשֶׁה שֶׁהָיָה נָבִיא. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז״ל (יומא כח:) קַיִם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲפִלּוּ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא תִּקְּנוּם, כְּמוֹ כֵן יָדַע נְבִיא ה׳ מִתַּקָּנַת חַז״ל. וְאָמַר עַל שְׁנֵי הַזְּמַנִּים **הֲאָנֹכִי הָרִיתִי** כְּנֶגֶד חִיּוּב הַתּוֹרָה, אִם **אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ** כְּנֶגֶד חִיּוּב דִּבְרֵיהֶם.

וּפֵרוּשׁ תֵּיבַת ה״א שֶׁל הֲאָנֹכִי הִיא ה״א הַהַנָּחָה, פֵּרוּשׁ, שְׁמִתְרַצֶּה מֹשֶׁה לְהִתְחַיֵּב בְּמַה שֶׁחַיָּב הָאָב לַבֵּן וַאֲפִלּוּ חִיּוּב שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וְאַף עַל פִּי כֵן הִנֵּה אֵלֶּה אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים הֵמָּה לְמַעְלָה מִזְּמַן הַקָּצוּב, וְלָמָּה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי ״שֶׁאֲהוּ בְחֵיקֶךָ״ לְאָדָם גָּדוֹל בְּשָׁנִים? לוֹ יְהֵא שֶׁהֵם בָּנַי – הֲרֵינִי פָּטוּר מֵהֶם. וְעוֹד חוֹזֵר וְטוֹעֵן: לוֹ יְהֵא שֶׁיָּדוּן בָּהֶם דִּין קָטָן לְצַד שֶׁהֵם מוּשְׁלָלִים בְּהַשָּׂגַת הַמָּזוֹן וְדִינָם כְּקָטָן, אַף עַל פִּי כֵן לֹא מִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁשּׁוֹאֲלִים מִמֶּנִּי לָתֵת לָהֶם בָּשָׂר. וְהוּא אָמְרוֹ **מֵאַיִן לִי בָּשָׂר**, פֵּרוּשׁ, בִּשְׁלָמָא אִם הָיוּ שׁוֹאֲלִין מָזוֹן הַצָּרִיךְ – יִתְחַיֵּב מִדִּין אָב, אֲבָל הֵם שׁוֹאֲלִין מוּתָרוֹת. וְעוֹד, הֲגַם שֶׁהֵם מוּתָרוֹת, אִם הָיָה לוֹ עַל הָאָב לְשַׁעְשֵׁעַ בְּנוֹ כְּפִי יְכָלְתּוֹ, אֲבָל מֵאַיִן לִי וְגוּ׳?

יד לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי וְגוּ׳. כָּאן הֵחֵלִיט הָרָצוֹן, כִּי לֹא תַּרְעוֹמֶת לְבַד הוּא מִתְרַעֵם אֲבָל יַסְכִּים לָשֵׂאת, אֶלָּא גִּלָּה דַּעְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לָשָׂא לְבַדּוֹ, וְנָתַן הַטַּעַם לֹא חָס וְשָׁלוֹם שֶׁמִּמְּאֵן עֲשׂוֹת מַאֲמַר ה׳ אֶלָּא שֶׁשִּׁעֵר שֶׁהוּא מַשָּׂא כָּבֵד מִמֶּנּוּ וְלֹא יוּכַל שְׂאֵתוֹ:

טו וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי וְגוּ׳. פֵּרוּשׁ, חָשׁ כִּי יֹאמַר ה׳ אֵלָיו לָשֵׂאת בְּעַל כָּרְחוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא יוּכַל, עַל מְנָת כֵּן יַעֲבֹד ה׳ עַד יְצִיאַת נְשָׁמָה, דִּכְתִיב (דברים ו:ה) ״בְּכָל נַפְשְׁךָ״. לָזֶה אָמַר **וְאִם** וְגוּ׳ **הָרְגֵנִי נָא**, פֵּרוּשׁ, עַתָּה מָסַר נַפְשׁוֹ וְלֹא יִשָּׂא עוֹד הַמַּשָּׂא לְבַדּוֹ. וְנָתַן הַטַּעַם **וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי**, פֵּרוּשׁ, דָּבָר הַגּוֹרֵם רַע לַנֶּפֶשׁ שֶׁעָלָיו יַקְפִּידוּ הַצַּדִּיקִים. וְהָרָעָה אֲשֶׁר עָלֶיהָ צָעַק לִבּוֹ הִיא שֶׁאִם יַהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל יִתְחַיְּבוּ כְּלָיָה וְנִמְצָא שֶׁגָּרְמוּ לוֹ לְהַעֲנִישָׁם. גַּם לָזֶה יֵחָשֵׁב תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר (משלי יז:כו) ״גַּם עָנוֹשׁ לַצַּדִּיק״ וְגוֹ׳.

וְכָפַל לוֹמַר **הָרְגֵנִי נָא הָרוֹג**, לוֹמַר שֶׁהָרוֹג הוּא אִם לֹא יַהַרְגֵהוּ ה׳, כִּי וַדַּאי שֶׁיַּהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן כְּשֶׁה׳ הוֹרֵג אוֹתוֹ אֵינוֹ הוֹרֵג אֶלָּא אָדָם הָרוֹג, גַּבְרָא קְטִילָא קָטִיל, וְתֵיבַת ״הָרוֹג״ נִדְרֶשֶׁת בְּנִקּוּד שׁוּרוּק. וְרַז״ל אָמְרוּ (ילקוט במדבר תשל״ה; מדרש תהלים כג) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִם לֹא אֲתֵּן הֵם הוֹרְגִים אוֹתִי, וְאִם אֲדַבֵּר כְּנֶגְדְּךָ אַתָּה הוֹרְגֵנִי. וְהַכָּתוּב יְכַוֵּין לְכָל הַדְּרָכִים.

טז אֶסְפָּה לִי וְגוּ׳ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא אָמַר ״אֶסְפָּה לִי וְגוּ׳ שִׁבְעִים זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל״, יִרְמֹז לְמַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה טו,כא) שֶׁהַשִּׁבְעִים וְזִקְנִים שֶׁאָסַף בְּמִצְרַיִם נֶהֶרְגוּ כֻּלָּן עִם חוּר, לָזֶה אָמַר אֵלָיו שֶׁיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אֲחֵרִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר תֵּיבַת **לִי** שֶׁיִּתְכַּוֵּן בַּדָּבָר לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְעֶהוּ

הַשָּׂטָן בְּזָקֵן שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן, וּכְשֶׁיִּהְיֶה לִשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע.

עוֹד נִתְכַּוֵּן שֶׁאֶסְיְפֶתָּם תִּהְיֶה לַה׳, שֶׁיְּקַבְּלוּ הַמְּנוּי וְהַשָּׂרָה מֵה׳ עַל יִשְׂרָאֵל וְלֹא מִמֹּשֶׁה. עוֹד יְרֻצֶּה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם, הֲגַם שֶׁזְּקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים נֶהֶרְגוּ, לֹא יִמְנְעוּ עַצְמָם הֵם מִגֶּשֶׁת אֶל הַמְּנוּי, הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱסָפִים, פְּרוּשׁ נֶהֱרָגִים, לִי לִשְׁמִי, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים מד:כג) ״כִּי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ״.

זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו. פְּרוּשׁ, שֶׁהֵם בְּעֵינֵי הָעָם נֶחְשָׁבִים וְיכוֹלִין לְרְדוֹת בָּהֶם וְיֶחֶרְדוּ לְמַאֲמָרָם, וְהוּא מַאֲמַר **וְשֹׁטְרָיו.**

יז **וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ וְגו׳.** טַעַם סֵדֶר זֶה, לְהַרְאוֹתוֹ כִּי ה׳ נָתַן בּוֹ כֹּחַ שֶׁיָּכוֹל שְׂאֵת מַשָּׂא כָּל הָעָם, וּכְשֶׁמֵּאֵן חָזַר וְנָטַל מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁצָּרִיךְ לַבָּאִים לָשֵׂאת עִמּוֹ בְּמַשָּׂא הָעָם.

וְלֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ. כָּאן הֶחְלִיט מִמֶּנּוּ הַחֲזָרָה, פְּרוּשׁ שֶׁהֲגַם שֶׁיַּחְזֹר מֹשֶׁה לוֹמַר אֶשָּׂא לְבַדִּי, אָמַר ה׳ אֵלָיו לֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ. עוֹד רָמַז לוֹ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַדָּבָר לֹא תִשָּׂאֵר הַנְּשִׂיאוּת וְהַמַּעֲלָה לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ, וְהוּא מַאֲמַר **וְלֹא תִשָּׂא** לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת רֹאשׁ – לֹא תִהְיֶה לְבַדְּךָ כְּבַתְּחִלָּה. שׁוּב בָּא לְיָדֵי מַאֲמַר חֲז״ל (במדבר רבה פט״ו) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אֲנִי נָתַתִּי לְךָ בִּינָה וַדַּעַת לְפַרְנֵס אֶת בָּנַי וְתִתְיַחֵד אַתָּה בְּאוֹתָהּ גְּדֻלָּה, עַכְשָׁיו מִשֶּׁלְּךָ הֵם נוֹטְלִים, עַד כָּאן. עוֹד יִתְבָּאֵר לִסְבָרַת הָאוֹמְרִים (סנהדרין יז.) ״וְלֹא יָסָפוּ״ – לֹא פָּסְקוּ, וּבָזֶה **וְלֹא תִשָּׂא** לְשׁוֹן נְבוּאָה, כְּאָמְרוֹ (מלאכי א:א) ״מַשָּׂא דְּבַר ה׳״, פְּרוּשׁ לֹא תִהְיֶה אַתָּה נָבִיא לְבַדְּךָ אֶלָּא יִהְיוּ כָּל הַזְּקֵנִים נְבִיאִים גַּם כֵּן.

יח **הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וְגו׳.** טַעַם שֶׁלֹּא נָתַן עַד מָחָר, לְפִי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי כאן) שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתֵיבַת ״הִתְקַדְּשׁוּ״, וְזֶה לְשׁוֹנָם: הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפוּרְעָנוּת, עַד כָּאן. לָזֶה לֹא רָצָה ה׳ לָתֵת לָהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד, עַד שֶׁהוֹדִיעָם כִּי פּוּרְעָנוּת הוּא נוֹתֵן לָהֶם בִּנְתִינַת הַבָּשָׂר, וְהִתְרָה בָּהֶם וְהֶאֱרִיךְ לָהֶם זְמַן וְאָמַר עַד **לְמָחָר**, וּבָזֶה יִהְיֶה לָהֶם הַלַּיְלָה לְחֶשְׁבּוֹן הַנֶּפֶשׁ, אוּלַי יָשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וְיִנָּחֵם ה׳ עַל הָרָעָה, כִּי לֹא יַחְפּוֹץ ה׳ לְהַשְׁחִית עַמּוֹ.

וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר. אָמַר **וַאֲכַלְתֶּם** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמַר לָהֶם הָכִינוּ עַצְמְכֶם וְכוּ׳, כְּפִי זֶה יֻצְדַּק לוֹמַר ״וַאֲכַלְתֶּם״, כִּי הוּא הוֹדַעַת עִנְיָן נוֹסָף עַל הָרִאשׁוֹן: הִתְקַדְּשׁוּ לְפוּרְעָנוּת, וְעוֹד וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר.

כִּי בְכִיתֶם וְגו׳. מַשְׁמַע כִּי יַקְפִּיד ה׳ עַל הַבֶּכִי, וְצָרִיךְ לָדַעַת מַה כְּעוּר יֵשׁ בַּבֶּכִי מִצַּד עַצְמוֹ. וְנִרְאֶה כִּי טַעַם הַהַקְפָּדָה הוּא לְצַד שֶׁהַבֶּכִי יוֹרֶה עַל חִסָּרוֹן הַמַּחְלָט בִּשְׁלֵימַת הַהַשָּׂגָה, שֶׁאִם לֹא כֵן הָיָה לָהֶם לִשְׁאֹל מֵה׳ כְּבֶן הַשּׁוֹאֵל מֵאָבִיו אֶת אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשׁוֹ, וּמִמַּה שֶּׁבָּכוּ יוֹרֶה כִּי הַדָּבָר מַחְלָט אֶצְלָם כִּי ה׳ אֵין לוֹ כֹּחַ וְשָׁלוֹם לָתֵת שְׁאֵלָתָם, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **מִי יַאֲכִלֵנוּ**, לוֹמַר אֵין מִי שֶׁיּוּכַל עֲשׂוֹת דָּבָר זֶה. וְכֵן תִּמְצָא בּוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל (ספרי) שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין כֹּחַ וְכוּ׳, וְזוֹ כְּפִירָה בִּיכֹלֶת הַיָּכוֹל עַל כֹּל בָּרוּךְ הוּא. וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחֲרֵי זֶה.

בְּאָזְנֵי ה׳. פְּרוּשׁ, שֶׁלֹּא חָשׁוּ לְדַבֵּר כַּדָּבָרִים הָאֵלֶּה, הֲגַם שֶׁה׳ שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וְהַמְדַבְּרִים מַרְגִּישִׁים וְיוֹדְעִים כִּי שׁוֹמֵעַ שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וְיֵשׁ בָּזֶה חֲצִיפוּת גְּדוֹלָה עַד מְאֹד לוֹמַר דִּבְרֵי כְּפִירָה בְּאָזְנֵי ה׳, וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה:

כִּי טוֹב לָנוּ וְגו׳. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ תֵּיבַת **כִּי כִּי**, גַּם אֵין לָהּ שִׁעוּר נָכוֹן בְּקוֹטֶב לָשׁוֹן הַנִּשְׁמָע. וְאוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי כָּל כָּךְ עָצְמָה תַּאֲוַת הַבָּשָׂר עַד שֶׁבָּחֲרוּ בְּמִצְרַיִם לֶאֱכוֹל בָּהּ בָּשָׂר. עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי ה׳ לֵאמֹר**, פְּרוּשׁ, טַעַם הַבֶּכִי שֶׁהִשְׁמַעְתֶּם לְאָזְנֵי ה׳ הוּא ״מִי יַאֲכִילֵנוּ בָּשָׂר״, זֶה הָיָה בְּגֶדֶר הַמַּאֲמָר, אֲבָל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בּוֹחֵן לִבּוֹתָם יוֹדֵעַ כִּי חֶפְצָם בְּתַכְלִית הַדְּבָרִים הוּא כִּי יוֹתֵר טוֹב לָהֶם מִצְרַיִם, כִּי בּוֹחֲרִים אֶרֶץ מִצְרַיִם מִשֶּׁבָּת בִּשְׁכוּנַת הַשְּׁכִינָה, וְלָזֶה חָרָה אַף ה׳ בָּהֶם וְאָמַר הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֻרְעָנוּת. וּבָזֶה תִּמְצָא נַחַת רוּחַ בְּמַאֲמַר ה׳ שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף **יַעַן מְאַסְתֶּם אֶת ה׳ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם** וְגוֹ׳, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁהַזְכִּיר זֶה בִּדְבָרֵיהֶם, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ יִתְיַשֵּׁב עַל נָכוֹן. גַּם יָדַיִךְ אָמְרוּ **מְאַסְתֶּם אֶת ה׳** בִּיתְרוֹן תֵּיבַת ״אֶת״, כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמְּאַסוּ לִהְיוֹת עִם ה׳ הַשּׁוֹכֵן אִתָּם וְחוֹשְׁקִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.

וְנָתַן ה׳ לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ. עוֹד שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר ״וְנָתַן״ וְגוֹ׳ וְאָמַר **וַאֲכַלְתֶּם**, וַהֲלֹא מוּבָן הוּא הַדָּבָר שֶׁיֹּאכְלוּ הַנִּתָּן לָהֶם. וְנִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר לָהֶם שֶׁהֲגַם שֶׁאָמַר ״הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר״ וְגוֹ׳ וּפֵרַשְׁנוּהוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְלֹא יִהְיֶה פֻּרְעָנוּת, וְלָזֶה נָתַן לָהֶם זְמַן עַד מָחָר, כָּל זֶה יִהְיֶה קֹדֶם נְתִינַת הַבָּשָׂר לָהֶם, אֲבָל אַחַר שֶׁיִּתֵּן לָהֶם הַבָּשָׂר לֹא תּוֹעִיל הַחֲרָטָה וְהַתְּשׁוּבָה לָהֶם שֶׁלֹּא יֹאכְלוּהוּ, וְהוּא מַאֲמַר **וְנָתַן ה׳ לָכֶם בָּשָׂר** אֹז **וַאֲכַלְתֶּם**, צְרִיכִין אַתֶּם לֶאֱכֹל בְּחִיּוּב. וּבְרֶדֶךְ רָמַז כַּפָּל לוֹמַר כֵּן לְרַמֵּז לָהֶם שֶׁאִם יַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה גַּם כֵּן עַל כָּל פָּנִים יֹאכְלוּ בָּשָׂר, כִּי יָצָא דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, וְהֵם לֹא הֵבִינוּ הַדְּבָרִים, אוֹ הֵבִינוּ וְלֹא הִצְדִּיקוּ.

יט **לֹא יוֹם אֶחָד וְגו׳.** טַעַם אָרְכָּן שֶׁל דְּבָרִים, וְהַכַּוָּנָה בָּהֶם, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמַאֲמַר ״וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר״ כִּי מִצְוַת מֶלֶךְ הוּא לְחַיְּבָם לֶאֱכוֹל, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ לְךָ אָדָם שֶׁתַּשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בְּיוֹם אֶחָד, וְיֵשׁ בִּשְׁנַיִם, וְיֵשׁ בַּחֲמִשָּׁה, וְיֵשׁ בַּעֲשָׂרָה, וְיֵשׁ בְּעֶשְׂרִים, וְיֹאמַר הָאָדָם ״הִנֵּה הִשְׁלַמְתִּי תַּאֲוָתִי״ וְלֹא יֹאכַל עוֹד, לָזֶה בָּא דִּבֶּר מֶלֶךְ לְהַמְשִׁלִים תַּאֲוָתוֹ בְּיוֹם אֶחָד כָּתַב אַזְהָרָה ״לֹא יוֹם אֶחָד״, וּלְהַמְשִׁלִים תַּאֲוָתוֹ בִּשְׁנַיִם בָּאָה עָלָיו הָאַזְהָרָה ״וְלֹא יוֹמָיִם״, וְכֵן כֻּלָּם, וְהִגְבִּיל לָהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּחִיּוּב הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּמְאָסוּהוּ וְהָיָה לָזָרָא בְּטָבַע אֱנוֹשִׁי תְּמוּרַת הַתַּאֲוָה בּוֹ, וּמֵעַתָּה כָּל הַמְבַטֵּל מֵאֲכִילָתוֹ יוֹם אֶחָד הֲרֵי זֶה עָבַר עַל לָאו וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה:

כא **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וגו׳ הֲצֹאן וּבָקָר וגו׳.** נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי הַדְּבָרִים מִמִּי שֶׁאָמָרָם, שֶׁאֵין נָכוֹן לֵאָמֵר כָּזֶה אֲפִלּוּ מֵאָדָם שֶׁלֹּא הִכִּיר גְּדֻלַּת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְאִישׁ הָאֱלֹהִים. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) מֵהֶם חָשְׁבוּ לוֹ לְחֵטְא, וּמֵהֶם אָמְרוּ כִּי עַל מַפַּלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִתְפַּלֵּא, לָמָּה יוּמְתוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְגוֹ׳ בִּשְׁבִיל הַבָּשָׂר. וְהַדָּרְשָׁה תִּדָּרֵשׁ, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ לְיַשֵּׁב פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים **וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֹתֵן.** עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה תְּמִיהָא הִיא זֹאת **הֲצֹאן וּבָקָר** וְגוֹ׳, גַּם בְּלֹא נֵס יֵשׁ לָהֶם מִקְנֶה לְזוֹן מִמֶּנּוּ חֹדֶשׁ יָמִים, וּמִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב (שמות י״ב:ל״ח) ״וְגַם עֵרֶב רַב וְגוֹ׳ וְצֹאן וּבָקָר״ וְגוֹ׳. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִגְזִים כָּל כָּךְ בְּכָל דְּגֵי הַיָּם שֶׁצָּרִיךְ כָּל דְּגֵי הַיָּם לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶם חֹדֶשׁ יָמִים, וַהֲלֹא כָּל הָעוֹלָם אוֹכְלִים דָּגִים שֶׁהֵם כִּפְלַיִם כָּל כָּךְ פְּעָמִים עַל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל?

אָכֵן יִתְיַשְּׁבוּ הַכְּתוּבִים בִּשְׁנֵי דְּרָכִים. הָאֶחָד, כְּשֶׁאָמַר ה׳ אֵלָיו שֶׁיִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר סְתָם, הֵבִין מֹשֶׁה מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים כִּי מִין אֶחָד שֶׁל בָּשָׂר יִתֵּן לָהֶם, לָזֶה אָמַר לְפָנָיו **שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף** וגו׳, פֵּרוּשׁ וּמִנַּיִן רַב כָּזֶה יִמָּצֵא בָּהֶם דֵּעוֹת שׁוֹנוֹת, זֶה יַחְפֹּץ בְּשַׂר צֹאן, וְזֶה יַחְפֹּץ בָּקָר, וְזֶה אַיִל וּצְבִי, וְזֶה עוֹפוֹת, וְזֶה דָּגִים, **וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֹתֵן לָהֶם** מַשְׁמַע מִין בָּשָׂר אֶחָד, מַה הִיא הַבָּשָׂר שֶׁתִּתֵּן, **הֲצֹאן וּבָקָר וגו׳ וּמָצָא לָהֶם**, פֵּרוּשׁ מְבַקְּשָׁם, **אִם אֶת כָּל דְּגֵי** פֵּרוּשׁ מִינֵי דָּגִים וְגוֹ׳ **וּמָצָא לָהֶם** פֵּרוּשׁ מְבַקְּשָׁם, הֲלֹא כְּשֶׁתִּתֵּן לָהֶם בְּשַׂר צֹאן וּבָקָר יֹאמְרוּ חֲפֵצִים בְּאַיָּל וּצְבִי, וּכְשֶׁתִּתֵּן לָהֶם אַיָּל וּצְבִי יֹאמְרוּ חֲפֵצִים בִּבְשַׂר עוֹפוֹת, וּכְשֶׁתִּתֵּן לָהֶם עוֹפוֹת יֹאמְרוּ דָּגִים. וְרָשַׁם שְׁנֵי קְצָווֹת הַבָּשָׂר, צֹאן וּבָקָר, וְקָצָה הָאַחֲרוֹן – בְּשַׂר דָּגִים, וְהַדָּרָגוֹת אֶמְצָעִיִּים שֶׁבֵּין בְּשַׂר צֹאן וּבָקָר לִבְשַׂר דָּגִים מוּבָנִים. וְאָמַר **כָּל דְּגֵי הַיָּם** פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יוֹעִיל בְּמִינִים מֵהַדָּגִים אֶלָּא אִם יָבִיא כָּל מִינֵי דָּגִים שֶׁבַּיָּם, שֶׁזּוּלַת זֶה – הַמִּין הֶחָסֵר יִבְכּוּ עָלָיו, וּמֵעַתָּה אֵין סְתוּמַת פִּיהֶם זוּלַת כָּל מִינֵי בָּשָׂר בְּהֶמָה וְחַיָּה וְכָל מִינֵי עוֹפוֹת וְכָל מִינֵי דָּגִים הַמַּסְפִּיקִים לָהֶם חֹדֶשׁ יָמִים. נִמְצֵאת אוֹמֵר שֶׁעִקַּר הַפְּלָאתוֹ הָיְתָה לְצַד שֶׁהֵבִין מִדִּבְרֵי ה׳ כִּי מִין אֶחָד שֶׁל בָּשָׂר, וְאֵין הָכִי נַמִּי אִם הָיָה אוֹמֵר שֶׁיִּתֵּן לָהֶם כָּל מִינֵי שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁל בָּשָׂר לֹא הָיָה מַתְמִיהַּ. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים וְדִבְרֵי מֹשֶׁה חֵן. וְעִקַּר כַּוָּנַת מֹשֶׁה בָּזֶה אוּלַי יִמָּנַע מִתֵּת הַבָּשָׂר וְלֹא יָמוּתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי ה׳ תָּלָה זֶה בָּזֶה.

וְדָרָךְ שֵׁנִי עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות נח.) שֶׁאָמְרוּ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה נֵס לַשֶּׁקֶר, וּלְצַד שֶׁאָמַר ה׳ אֵלָיו שֶׁהַבָּשָׂר הוּא חַרְבָּם כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר יא:כ) בְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י ״וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא״ שֶׁכֵּן קוֹרִין וְכוּ׳ לְחֶרֶב זָרָא, אִם כֵּן לֹא עַל הַנֵּס מְדַבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁיֹּאכְלוּ מִבָּשָׂר הַנִּמְצָא. וְעַל זֶה תָּמַהּ שֶׁאֵין נִמְצָא לָהֶם לֶאֱכֹל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמַאֲמַר **בָּשָׂר אֹתֵן לָהֶם** שֶׁנִּרְאֶה שֶׁיִּתֵּן מֵחָדָשׁ, פֵּרוּשׁ הוּא שֶׁיִּתֵּן לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹלוֹ, לְצַד שֶׁעַד עַתָּה לֹא הָיָה לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹל מִמְּקֻנֵיהֶם וְהָיוּ לַעֲבוֹדַת ה׳, וְאָמַר ה׳ כִּי יִתֵּן לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹל בָּשָׂר. וּמַאֲמַר **אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם**, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהָיוּ לָהֶם דָּגִים מֵהַבְּאֵר שֶׁהָיְתָה הוֹלֶכֶת עִמָּהֶם, אֲבָל לֹא הָיָה לָהֶם הִסְתַּפְּקוּת אֲפִלּוּ לְיוֹם אֶחָד בַּחֹדֶשׁ, כְּשֶׁשָּׁעָר מֹשֶׁה דָּבָר הַצָּרִיךְ לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא שִׁלְשִׁים יוֹם שִׁעֵר שֶׁכָּל דָּגִים שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת שָׁם בַּנִּמְצָא לֹא יַסְפִּיקוּ. וּבְדָרָךְ נֵס כְּבָר אָמַרְנוּ שֶׁסָּבַר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה ה׳ נֵס לְתַכְלִית דָּבָר רַע כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וּלְדָרָךְ זֶה תְּמִיהַּ מֹשֶׁה תְּמִיהָא וְאֵין עָלָיו אַשְׁמַת דָּבָר, כִּי אֵינוֹ עוֹשֶׂה חֶסְרוֹן בִּיכֹלֶת ה׳ חָס וְשָׁלוֹם.

כג **הֲיַד ה׳ תִּקְצָר וגו׳ תִּהְיֶה לְךָ דְּבָרִי וגו׳.** יִתְבָּאֵר עַל פִּי שְׁנֵי הַדְּרָכִים שֶׁכָּתַבְנוּ, לְדָרָךְ הָרִאשׁוֹן שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁתְּמִיהַּת מֹשֶׁה הָיְתָה כִּי לֹא יִסְתַּפְּקוּ כֻּלָּם בְּמִין בָּשָׂר הַנִּתָּן לָהֶם וְתַרְעוֹמְתָם עוֹמֶדֶת לָעַד, הוֹדִיעוֹ ה׳ כִּי יֵשׁ יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לָתֵת מִין בָּשָׂר שֶׁיְּמַלֵּא כָּל תַּאֲוָתָם בּוֹ, וְהוּא מַאֲמַר **הֲיַד ה׳ תִּקְצָר**, פֵּרוּשׁ לָתֵת בְּמִין בָּשָׂר אֶחָד דֵּי סִפּוּקָם כָּל אֲשֶׁר יִתְאַוּוּ כָּל הַמִּתְאַוִּים. וְאָמְרוֹ **עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי**, פֵּרוּשׁ דָּבָר אֶחָד שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה אוֹ דִּבּוּר אֶחָד שֶׁאֲמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת יִהְיֶה יָקָר כָּל כָּךְ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הִסְתַּפְּקוּת לְכָל חֶלְקֵי הַתַּאֲוֹת שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת, שֶׁיִּתֵּן לָהֶם מִין בָּשָׂר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּל מִינֵי בָּשָׂר שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת בָּעוֹלָם. וְשִׁעוּר תֹּכֶן **יִקְרְךָ** הוּא יִהְיֶה יָקָר אֲצִלְךָ כְּשֶׁתִּרְאֶה יָקָר הַפְּעָלָה. אוֹ יִתְפָּרֵשׁ **יִקְרְךָ** יִהְיֶה לְךָ מִמֶּנּוּ יָקָר כְּשֶׁיִּתֵּן ה׳ עַל יְדֵי מֹשֶׁה מִין הַבָּשָׂר שֶׁאֵין כְּמוֹהוּ יִהְיֶה לְמֹשֶׁה יָקָר וּגְדֻלָּה בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל לְהַאֲמִין בּוֹ וּבִנְבוּאָתוֹ וְיִתְיַקֵּר בְּעֵינֵיהֶם.

וּלְדָרָךְ שֵׁנִי שֶׁכָּתַבְנוּ שֶׁתְּמִיהַּת מֹשֶׁה הָיְתָה לְחָשְׁבוֹ שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ יִשְׁבְּעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מֵהַנִּמְצָא, אֲבָל מֵהַנֵּס, לֹא יַעֲשֶׂה נֵס לְדָבָר כָּזֶה, אָמַר ה׳ אֵלָיו **הֲיַד ה׳ תִּקְצָר** פֵּרוּשׁ הַאִם נָכוֹן שֶׁיַּד ה׳ חָס וְשָׁלוֹם תִּקְצָר, וְאִם כֵּן אִם לֹא נַעֲשֶׂה הַנֵּס יֹאמְרוּ כִּי לֹא תַּגִּיעַ יָד עֶלְיוֹנָה עֲשׂוֹת מְבַקְּשָׁם, וְלָזֶה יַחְפֹּץ ה׳ עֲשׂוֹת נֵס שֶׁלֹּא כְּסִדְרוֹ בִּשְׁבִיל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֵר **עַתָּה תִּרְאֶה** בְּמַה שֶּׁאֲנִי עוֹשֶׂה תִּרְאֶה **הֲיִקְרְךָ דְבָרִי** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ יִהְיֶה יָקָר בְּעֵינֶיךָ מִכָּאן וּלְהַלְאָה דְּבָרִי, פֵּרוּשׁ דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לִי לְכִבּוֹדִי, כְּשֶׁתִּרְאֶה שֶׁאֲנִי מְקַלְקֵל הַשּׁוּרָה וְעוֹשֶׂה נֵס לַשֶּׁקֶר בִּשְׁבִילִי שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ שְׁמִי, מִזֶּה תֵּדַע שִׁעוּר הַקְפָּדָתִי עַל הַדָּבָר אִם גָּדוֹל אוֹ קָטָן הוּא. וְתִמְצָא רַז״ל (קידושין מ.) שֶׁהִפְלִיאוּ לוֹמַר בְּעִנְיַן חִלּוּל הַשֵּׁם שֶׁהַקְפָּדָתוֹ גְּדוֹלָה.

כד **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר וגו׳.** הִקְדִּים הַדְּבָרִים אֶל הָעָם, וְאַחַר כָּךְ אָסַף הַזְּקֵנִים, אֲשֶׁר לֹא כֵן מָצִינוּ בְּסֵדֶר דִּבְרֵי ה׳ אֵלָיו שֶׁהִקְדִּים אֲסִיפַת זְקֵנִים וְאַחַר כָּךְ ״וְאֶל הָעָם תֹּאמַר״ (במדבר יא:יח), לְצַד שֶׁדָּן בְּדַעְתּוֹ כִּי דַּעַת עֶלְיוֹן הִיא לְהַקְדִּים מַאֲמָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהַקְדִּים הָאֲסִיפָה לֹא הָיָה לוֹ לְצַוּוֹת לוֹ מַאֲמַר הָעָם, אֶלָּא הֵרֵי זֶה מַגִּיד שֶׁיַּקְדִּים מַאֲמָר לָעָם וְאַחַר כָּךְ יֵאָסֵף הַזְּקֵנִים לְאֹהֶל וְיַעֲשֶׂה כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן.

וַיַּעַם אֲשֶׁר הִקְדִּים ה׳ מַאֲמַר הָאֲסִיפָה, לְצַד שֶׁבָּזֶה הָיְתָה תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר ״לֹא אוּכַל לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת כָּל הָעָם״, לָזֶה הִקְדִּים לְהַשִּׁיבוֹ עַל דְּבָרָיו תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ צִוָּהוּ לְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיָדַע ה׳ כִּי מֹשֶׁה חָכָם לֵדַע הַצָּרִיךְ לְהַקְדִּים, כְּמוֹ שֶׁכֵּן הִשְׂכִּיל עֲשׂוֹת.

עוֹד אֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי מַאֲמַר **וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דִּבְרֵי ה׳** הֵם דִּבְרֵי אֲסִיפַת הַזְּקֵנִים לְבַד, וְחָשַׁב עַד אֲשֶׁר יִגְמֹר מַה שֶּׁצִּוָּה ה׳ בַּאֲסִיפַת הַזְּקֵנִים וְיֵצֵא לְדַבֵּר אֶל הָעָם מַאֲמַר שֵׁנִי ״וְאֶל הָעָם תֹּאמַר״, וְגַם מִדִּבְרֵי מְרַרַשׁ תַּנְחוּמָא מַשְׁמַע כֵּן.

כה **וַיֵּרֶד ה׳ וְגוֹ׳ וַיְדַבֵּר אֲלֵיו.** צָרִיךְ לְדַעַת מַה דִּבֵּר ה׳ אֵלָיו. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְכָל זֶה וְלֹא נִבָּא אוֹתָם מִבְּלִי כָּל סֵדֶר הַמּוּכָן. וְיִתְבָּאֵר הֶעְנְיָן עַל פִּי מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (פנחס רכ.) בְּפָסוּק ״לָכֵן אֱמוֹר הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם״, כִּי יָצוֹ ה׳ עַל מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר ״הִנְנִי נוֹתֵן״ וְגוֹ׳, וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁזָּכָה כְּבָר מֹשֶׁה בִּבְרִית הַשָּׁלוֹם וְשֶׁלּוֹ יֶחְשַׁב, וּכְשֶׁרָצָה לִתְּנוֹ לְפִנְחָס נִמְצָא שֶׁכְּבָר נָתְנוֹ לְמֹשֶׁה וְזָכָה בּוֹ, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹזֵר וְנוֹטֵל מַתְּנוֹתָיו. כְּמוֹ כֵן הַנְּבוּאָה נָתַן לְמֹשֶׁה לְמָנָה, וְכָל הַבָּא לְהִתְנַבֵּא מֹשֶׁה הוּא הַנּוֹתֵן מֵהַטַּעַם הַנִּזְכָּר, וְלָזֶה יִקָּרֵא אֲדוֹן הַנְּבִיאִים. וְהוּא מַאֲמַר ה׳ כָּאן שֶׁצִּוָּה לָאֻסַּף הַזְּקֵנִים וְהוּא עִמָּהֶם, וַיֵּרֶד ה׳ בֶּעָנָן. וְאָמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֲלֵיו** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן שְׁרָרָה וּמֶמְשָׁלָה, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים מז:ד) ״יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ״, שֶׁעָשָׂה ה׳ הַשְׁרָרָה בְּדָבָר זֶה אֲלֵיו, פֵּרוּשׁ לְמֹשֶׁה, וּבִרְשׁוּתוֹ וּבִרְצוֹנוֹ הֶאֱצִיל וְגוֹ׳.

וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ. אָמְרוֹ **וַיָּאצֶל**, אוּלַי שֶׁרוֹמֵז לְמִקּוֹר רוּחַ הַנְּבוּאָה שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ, וּבְדֶרֶךְ זֶה יֻצַּדַּק לֵאמֹר וַיָּאצֶל, וְאָמְרוֹ **מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו**, פֵּרוּשׁ מֵאוֹתָהּ הַבְּחִינָה שֶׁעָלָיו, אֲבָל הַנֶּאֱצָל בָּא מֵהַמְּאַצִּיל בָּרוּךְ הוּא וְלֹא שֶׁיּוֹצִיא מִמֹּשֶׁה וְלִתֵּן עַל אֲחֵרִים. אוֹ יֵאמַר **מִן הָרוּחַ** אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְאָמַר **וַיָּאצֶל** לְצַד שֶׁאֵין הֶבְדֵּל לָרוּחַ שֶׁעוֹדְנוּ עָלָיו לָרוּחַ הַנִּתָּן מִמֶּנּוּ לַזְּקֵנִים. וּלְדֶרֶךְ זֶה יְכֻוַּן בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר עָלָיו** עַל הַחֵלֶק הַנֶּאֱצָל בְּעַצְמוֹ שֶׁעוֹדְנוּ עָלָיו אַחַר וַיָּאצֶל. וּלְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (במדבר רבה טו,יט) כְּשֶׁמָּנָה הַמַּעֲלוֹת שֶׁהָיוּ לַשְּׁנַיִם יוֹתֵר מֵהַשִּׁבְעִים, מָנָה גַּם כֵּן שֶׁהַשִּׁבְעִים נְבוּאָתָם מִשֶּׁל מֹשֶׁה וְהַשְּׁנַיִם מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

וַיְהִי כְּנוֹחַ. אָמַר **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יט), שֶׁהַזְּקֵנִים הִתְנַבְּאוּ מַאֲמַר ״הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר״, אֵין לְךָ צַעַר גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁאָמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּתִחִלַּת נְבוּאָתָם יָכִינוּ עַצְמָן לְפֻרְעָנוּת.

וְאָמְרוֹ ״**וַיִּתְנַבְּאוּ**״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, לוֹמַר שֶׁמִּלְבַד שֶׁהָיוּ כְּלִי מַכְשֵׁר לָנוּחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ, עוֹד לָהֶם שֶׁהִתְנַבְּאוּ. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁנְּבוּאָתָם הָיְתָה תֵּכֶף וּמִיָּד, כְּאָמְרוֹ ״כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם וְגוֹ׳ וַיִּתְנַבְּאוּ״. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי סְבָרַת הָאוֹמְרִים ״וְלֹא יָסְפוּ״ שֶׁלֹּא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ יוֹם, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״וַיְהִי כְּנוֹחַ״ וְגוֹ׳ לְשׁוֹן צַעַר כַּנִּזְכָּר, וְעוֹד צַעַר אַחֵר לָהֶם שֶׁהִתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ.

כו **וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת: א׳ כַּוָּנַת מַאֲמַר ״וַיִּשָּׁאֲרוּ״ מִנַּיִן נִשְׁאֲרוּ. ב׳ לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שְׁמָם. ג׳ אָמְרוֹ **וַתָּנַח עֲלֵיהֶם** וְגוֹ׳, מִמָּה נַפְשָׁךְ – אִם הֵם מֵהַשִּׁבְעִים חֲרֵי כְּבָר הִזְכִּירָם הַכָּתוּב בִּכְלַל הַשִּׁבְעִים, דִּכְתִיב ״וַיֶּאֱצֶל וְגוֹ׳ וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים״, כִּי מֵאָמְרוֹ ״וַתָּנַח״ מַשְׁמַע דָּבָר חָדָשׁ שֶׁלֹּא הִזְכַּר עַד עַתָּה, וְאִם אֵינָם מֵהַשִּׁבְעִים הֲלֹא לֹא אָמַר ה׳ אֶל מֹשֶׁה אֶלָּא שִׁבְעִים. ד׳ אָמְרוֹ **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** אֵין יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה. ה׳ אָמְרוֹ **וְלֹא יָצָאוּ** הֲלֹא מֵאָמְרוֹ ״וַיִּשָּׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה״ מוּבָן הַדָּבָר שֶׁלֹּא יָצְאוּ. ו׳ אָמְרוֹ **וַיִּתְנַבְּאוּ** לְבַסּוֹף שֶׁהָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם בִּכְּנֵי עַצְמוֹ וְהַנַּעֲשֶׂה מֵהֶם בִּכְּנֵי עַצְמוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְגוֹ׳ וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ״, וְלָמָּה כָּתַב הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר הַנָּכוֹן?

וְרַ״ל נֶחְלְקוּ (ספרי במדבר צה:) מִנַּיִן נִשְׁאֲרוּ. יֵשׁ אוֹמְרִים מֵהַשִּׁבְעִים וּשְׁנַיִם שֶׁבֵּרַר מֹשֶׁה מִיִּשְׂרָאֵל, שִׁשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט בְּשָׁוֶה, וְהִגְרִיל לְהוֹצִיא הַשְּׁנַיִם הַיִּתְּרִים עַל הַשִּׁבְעִים שֶׁאָמַר לוֹ ה׳, וְהֵם הַשְּׁנַיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר כִּי מֵהַשִּׁבְעִים נִשְׁאֲרוּ שֶׁלֹּא רָצוּ לִכָּנֵס לְאֹהֶל מוֹעֵד לְצַד עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת וְנִשְׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה, עַד כָּאן. לִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהַשִּׁבְעִים נִשְׁאֲרוּ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה״ לְצַד חָשְׁבָם עַצְמָן כְּשִׁירַיִם. **שֵׁם הָאֶחָד** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ יְדוּעִים הָיוּ בְּמִדּוֹת יְשָׁרוֹת וּמוּחְזָקִים בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלְּסִבָּה זוֹ נִשְׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה, שֶׁזּוֹלַת זֶה יֵשׁ לָעָם לְרַנֵּן אַחֲרֵיהֶם שֶׁמְּאָסוּ חָס וְשָׁלוֹם בְּנַחַת הָרוּחַ עֲלֵיהֶם וְנִמְצְאוּ מְחַלְּלִים הַשֵּׁם וְיִמְאָסֵם עֶלְיוֹן לְסִבָּה זוֹ. אֶלָּא לְצַד שֶׁשֵּׁם הָאֶחָד הַמְיֻחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי לוֹ מֵידָד, לָזֶה לֹא דָנוּ בָּהֶם הַמַּעֲשֶׂה לְהָרַע, וּבָזֶה לֹא נִמְאָסוּ. **וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ** עַצְמָהּ שֶׁנָּחָה עַל הַשִּׁבְעִים, לֹא מִנְעָתָם הַהַרְחָקָה שֶׁהָיְתָה בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמַּחֲנֶה וְנָחָה גַּם עֲלֵיהֶם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַתָּנַח**, לוֹמַר שֶׁשָּׁם קָנְתָה מְקוֹמָהּ הָרוּחַ, כְּאָמְרָם שֶׁשְּׁאָר הַשִּׁבְעִים פָּסְקוּ וְאֵלּוּ לֹא פָּסְקוּ נְבוּאָה מֵהֶם. וְקָרֵם שֶׁהִזְכִּיר הַנְּבוּאָה הִזְכִּיר דְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יַצְדִּיקוּ הָעָם כִּי דִּבְרֵי נְבוּאָה בְּפִיהֶם אֱמֶת, וְאָמַר **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** פֵּרוּשׁ מֵאוֹתָם הַשִּׁבְעִים שֶׁנִּכְתְּבוּ. וּכְדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב שֶׁהַכְּתוּבִים הֵם שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּפִתְקֵי הַגּוֹרָלוֹת, לָזֶה אָמַר ״וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה״, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לָצֵאת. וּבָזֶה נֶאֱמְנוּ דִּבְרֵיהֶם שֶׁהָיוּ נְבוּאָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּתְנַבְּאוּ.** וְזוֹלַת הַתְּנַאי הַנִּזְכָּר מִי יַחְזִיק דִּבְרֵיהֶם לְדִבְרֵי נְבִיאוּת. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדְּקדּוּקִים.

וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֵהַשִּׁבְעִים וּשְׁנַיִם נִשְׁאֲרוּ, יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיִּשָּׁאֲרוּ** פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יְתֵרִים עַל הַשִּׁבְעִים בַּמַּחֲנֶה, **שֵׁם הָאֶחָד** וְגוֹ׳, אַף עַל פִּי כֵן ״וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ״ גַּם כֵּן, מִלְּבַד שֶׁנָּחָה עַל הַשִּׁבְעִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה ״וַיֶּאֱצֶל מִן הָרוּחַ וְגוֹ׳ וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ״. וְיֵרֵיק עַל נָכוֹן לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר ״וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ״, לְצַד שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁנָּתַן הָרוּחַ אֶלָּא עַל הַשִּׁבְעִים, הוֹדִיעֲךָ ה׳ שֶׁגַּם נָחָה עַל הַשְּׁנַיִם. וְאָמַר **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** וְגוֹ׳, בָּא לָתֵת טַעַם לְהַצְדָּקַת נְבוּאָתָם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, וְאָמַר ״וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים״ פֵּרוּשׁ, בַּפִּתְקִים שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זָקֵן. וּמֵעַתָּה חֲרֵי רְאוּיִים הֵם לִנְבוּאָה כַּיּוֹצֵא בַּשִּׁבְעִים וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּתְנַבְּאוּ. וּכְדֵי שֶׁלֹּא תָּבִין שֶׁהֵמָּה בַּכְּתוּבִים שֶׁבָּאוּ הָאֹהֱלָה, לָזֶה בֵּרַר הַכָּתוּב וְאָמַר ״וְלֹא יָצְאוּ״ בַּפִּתָקִין לָבֹא הָאֹהֱלָה.

וָדָרֶךְ דְּרֹשׁ, אוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהַשְּׁנַיִם שֶׁלֹּא יָצְאוּ בַּפְּתָקִין נִכְלְמוּ וְנִכְנְסוּ בַּמַּחֲנֶה, מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ כֵּן כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּצְאוּ כֻּלָּם לְאֹהֶל מוֹעֵד, וְהַשְּׁנַיִם נֶחְבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה. וַיַּרְא ה׳ בָּשְׁתָּם וּכְלִימָתָם ״וַיִּתְנַבְּאוּ״, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהֵמָּה בַּכְּתוּבִים** שֶׁהֵן הַפְּתָקִין, וּמִטַּעַם זֶה וְלֹא יָצְאוּ מֵהַמַּחֲנֶה, וַחֲנָנָם ה׳ וּמִלֵּא תַּאֲוָתָם ״וַיִּתְנַבְּאוּ״.

כז וַיָּרָץ הַנַּעַר וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה נִתְרַעֵשׁ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד שֶׁנִּתְנַבְּאוּ. וְעוֹד לוֹ שֶׁרָעַשׁ עֲלֵיהֶם לְתִתָּם בְּבֵית כֶּלֶא, וְכִי כָּל הַמִּתְנַבֵּא נֶעֱנָשׁ עַל שֶׁנִּבָּא? וְזֶה מִן הַתִּימָה. וְיֵשׁ לָתֵת טַעַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּפְּתָקִין, כִּי לְצַד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל עַל פִּי ה׳ שֶׁיִּתֵּן רוּחַ נְבוּאָה עַל שִׁבְעִים, וַעֲכְשָׁיו נִבְּאוּ גַּם הַשְּׁנַיִם, יֵשׁ לָחוּשׁ לְאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים: אוֹ לֹא יֵאָמֵן מֹשֶׁה חָס וְשָׁלוֹם בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ שִׁבְעִים, אוֹ הַמִּתְנַבְּאִים נִבְּאוּ שֶׁקֶר. וְלִסְבָרַת הָאוֹמֵר כִּי הָיוּ מֵהַשִּׁבְעִים, הִגִּידוּ לְמֹשֶׁה הַמַּעֲשֶׂה הַבִּלְתִּי הָגוּן, שֶׁהוּא אָמַר שֶׁיִּלְכוּ לְאֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם עָמְדוּ בַּמַּחֲנֶה וְנִבְּאוּ שָׁם, וְיֵשׁ בָּזֶה שְׁתַּיִם רָעוֹת: אַחַת שֶׁלֹּא קִיְּמוּ דְּבַר מֹשֶׁה, וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבָּזָה גִּלּוּ דַּעְתָּם שֶׁלֹּא רָצוּ שֶׁתֵּאָצֵל עֲלֵיהֶם הָרוּחַ מֵרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אֶלָּא מִמְּקוֹר הָרוּחַ וּמִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה.

כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ׳ כְּלָאֵם. צָרִיךְ לָדַעַת עַל מִי סָמַךְ יְהוֹשֻׁעַ לְהוֹרוֹת לִפְנֵי רַבּוֹ, וּמַה גַּם לְהוֹרוֹתוֹ כֹּה וְכֹה תַּעֲשֶׂה, וְזֶה מֵהַזְּרוּת. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (עירובין סג.) כָּל דְּמוֹתִיב מִלָּה קָדָם רַבֵּיהּ אָזֵיל בְּלָא וְלַד, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ״ וְגוֹ׳. וְאֶפְשָׁר לָתֵת טַעַם לְמַעֲשֶׂה יְהוֹשֻׁעַ עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַה נִּבּוֹאָה אָמְרוּ? מֹשֶׁה מֵת יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס, עַד כָּאן. לָזֶה כְּשֶׁשָּׁמַע יְהוֹשֻׁעַ הַדְּבָרִים, בָּחַר לְדַבֵּר לִפְנֵי רַבּוֹ כְּדֵי שֶׁיְּגַלֶּה דַּעְתּוֹ כִּי מְאוֹסִים הַדְּבָרִים אֶצְלוֹ וְאוֹמְרֵיהֶם, וְכִי שֶׁקֶר בְּפִיהֶם. וּבָזֶה שָׁלַל הַחֶשְׁד כִּי יַחְפֹּץ הוּא בַּדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים לְמַעֲלָתוֹ וּגְלָלָה הַהַפְכִּיוּת בְּרִצּוֹנוֹ.

וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי מֹשֶׁה **כְּלָאֵם** – פֵּרוּשׁ, תֵּן אוֹתָם בַּמִּשְׁמָר עַד אֲשֶׁר יָבֹא דָּבָר מֶלֶךְ מִשְׁפָּט עֲשׂוֹת, אוֹ כַּלֵּם מִן הָעוֹלָם. וְטַעַם הַדָּבָר בֵּין לִסְבָרַת הָאוֹמֵר חוּץ מֵהַשִּׁבְעִים בֵּין לִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהַשִּׁבְעִים, מֵהַטְּעָמִים שֶׁכָּתַבְנוּ. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אֲדֹנִי מֹשֶׁה**, שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ הֱיוֹת הוּא אָדוֹן אֶלָּא הֱיוֹת לוֹ אֲדוֹנוֹ מֹשֶׁה, לִשְׁלֹל הָרָצוֹן בַּנֶּאֱמַר כִּי יָמוּת מֹשֶׁה וְהוּא יַכְנִיס. וִידַיֵּק גַּם כֵּן מַאֲמַר **וַיַּעַן** שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה לַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים עָלָיו בַּנְּבוּאָה הַהִיא, כִּי לֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה וּצְרִיכִין לִנָּתֵן בְּבֵית כֶּלֶא. וְאַף עַל פִּי כֵן עָנָשׁוֹ הַכָּתוּב, כִּי סוֹף סוֹף הֵשִׁיב דָּבָר בְּפִנֵי רַבּוֹ (דברי הימים א ז:כז).

כט הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וְגוֹ׳. לִסְבָרַת הָאוֹמֵר שֶׁהָיוּ מֵהַשִּׁבְעִים, יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״הַמְקַנֵּא אַתָּה בִּשְׁבִיל כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא רָצוּ הָאֲנָשִׁים לָבֹא לְקַבֵּל הַנְּבוּאָה מִמֶּנִּי? מִי יִתֵּן כָּל עַם ה׳ נְבִיאִים וְלֹא יִהְיוּ מְקַבְּלִים הַנְּבוּאָה מִמֶּנִּי אֶלָּא מֵה״, כְּאִלּוּ. וְהוּא מַאֲמַר **כִּי יִתֵּן ה׳ אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם** בְּלֹא אֶמְצָעוּת מֹשֶׁה, כִּי שָׁם מְקוֹר הָעֲנָוָה וְהֶחְלֵט הֶעְדֵּר הַהַקְפָּדָה. וְלִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהַפְּתָקִין יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי״, פֵּרוּשׁ לְמַאֲמָרִי שֶׁאָמַרְתִּי שִׁבְעִים וְנִבְּאוּ שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם, ״מִי יִתֵּן אֶת״ וְגוֹ׳, וְהַטַּעַם ״כִּי יִתֵּן ה׳ אֶת״ וְגוֹ׳ – פֵּרוּשׁ שֶׁהַשִּׁבְעִים שֶׁאָמַר ה׳ שֶׁיַּשְׁפִּיעַ מֵרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא בִּתְחִלָּה קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל ה׳ לְנַבְּאוֹת אֶת אֲחֵרִים זוּלַת מֹשֶׁה. אֲבָל אַחַר שֶׁהֶאֱצִיל ה׳ רוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְנָתַן לַשִּׁבְעִים, הֻתְּרָה נְבוּאָה לַכֹּל ״כִּי יִתֵּן ה׳ אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם״, וְאֵין כָּאן הַכְחָשָׁה בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה.

פרק יב

א וַתְּדַבֵּר וְגוֹ׳ בְּמֹשֶׁה. אוּלַי שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְהַדַּעַת מַסְכֶּמֶת בָּזֶה גַּם כֵּן, כִּי מַה יוֹעִילוּ דִּבֵּר לֹא טוֹב בֵּינֵיהֶם לְבֵין עַצְמָן, אֶלָּא אָמְרוּ דִּבְרֵיהֶם דֶּרֶךְ תּוֹכָחָה וְהוּא שׁוֹמֵעַ מִלָּתָם. שׁוּב רָאִיתִי בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמְרוּ כֵּן וְרָמְזוּהוּ בְּמַאֲמַר ״וַיִּשְׁמַע ה׳ וְהָאִישׁ מֹשֶׁה״ וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ, גַּם הוּא שָׁמַע.

ב וָחָרַשׁ אַף בְּמֹשֶׁה. רַז״ל אָמְרוּ (בראשית רבה א,יד) אַפִּין וְרַקִּין מְעוּטִין, וְכָאן נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר בָּזֶה שֶׁמַּעֲשֶׂה מֹשֶׁה יִרְשׁוֹם הַפֶּגֶם בָּהֶם גַּם בַּאֲבוֹת הָעוֹלָם אֲשֶׁר דִּבֵּר עִמָּהֶם ה׳, וְכֵן הוּא בַּמִּדְרָשׁ (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: וַהֲלֹא גַּם עִם הָאָבוֹת דִּבֵּר, עַד כָּאן. וְעוֹד אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְרָמוֹז שְׁנֵי מְעוּטִים שֶׁהָיוּ בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה, א׳ שֶׁלֹּא נִתְנַבֵּא עַד שֶׁהָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה דִּכְתִיב (שמות ז:ז) ״וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה... בְּדַבְּרָם אֶל פַּרְעֹה״ וּבְאוֹתוֹ זְמַן הוּא שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו ה׳, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם נִתְנַבְּאוּ בְּנֵי שָׁלֹשׁ וְחָמֵשׁ קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, וּמְעוּט שֵׁנִי שֶׁבַּיּוֹם שֶׁנִּתְנַבֵּא נִצְטָרַע, דִּכְתִיב (שם ד׳): ״וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת: וְגוֹ׳ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן לָהֶם, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר ״חֲרַק אַף״.

וַיִּשְׁמַע ה׳. הֵצֵרַךְ לוֹמַר **וַיִּשְׁמַע ה׳**, לוֹמַר שֶׁלֹּא שָׁמַע אֶלָּא ה׳, הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ בִּפְנֵי בְּרִיָּה. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמֵּהֶם שָׁמַע וְלֹא מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא קָבַל לִפְנֵי ה׳ כְּדֶרֶךְ הַנַּעֲלָבִין מִזּוּלָתָם.

ג וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו. הוֹדִיעַ הַכָּתוּב זוֹ כָּאן, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו נָתַן הַכָּתוּב טַעַם שֶׁהֵצֵרַךְ ה׳ לַעֲשׂוֹת כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, מִטַּעַם כִּי הָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד וּלְצַד עַנְוָתָנוּתוֹ נִמְנַע מִלְהָשִׁיב לָהֶם הַתְּשׁוּבָה הַמִּתְחֶיֶבֶת לָבֹא בָּעִנְיָן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין נְבוּאַת מֹשֶׁה לִשְׁאָר נְבִיאִים. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה**, לְהַחְלִיט מְנִיעַת הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ בָּעִנְיָן, כִּי אָדָם שֶׁבִּדְבָרוּ הוּא לְמַטָּה חָס וְשָׁלוֹם מִכָּל אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, אֵיךְ יִשָּׂעֵר חָס וְשָׁלוֹם

שֶׁאֹמַר תְּשׁוּבָה שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הַנְּבִיאִים. וְלָזֶה בָּא מַאֲמָר מֹה׳ וְהִשִּׁיבָם **פִּתְאוֹם**. לְצַד שֶׁאֲנוּ (לשון אונאה) מֹשֶׁה בִּדְבָרִים, וּכְתִיב (עמוס ז:ז-ח) ״הִנֵּה ה׳ נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ״, וַרְבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (ילקוט) פִּתְאוֹם – סָמוּךְ לְזִיקָה וְכוּ׳:

ד **אֶל מֹשֶׁה וְגוּ׳.** טַעַם קְרִיאַת מֹשֶׁה, לְדַבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים, קָרָא לְמֹשֶׁה כְּדֵי לְהַכִּיר תּוֹלְדוֹת הַפְּרִישָׁה שֶׁפֵּרֵשׁ מֹשֶׁה, שֶׁנִּמְצָא מוּכָן לִדְבַר ה׳ אֲלֵיו בְּאֵין מוֹנֵעַ, אֲשֶׁר לֹא כֵן הֵם שֶׁקָּרָאם ה׳ וְלֹא יָכְלוּ לָצֵאת. וּלְפִי הַפֵּשֶׁט כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל עַל מִרְיָם. עוֹד טַעַם קְרִיאַת מֹשֶׁה לְצַד שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה׳ לְגַלּוֹת לָהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד בְּסֵדֶר הַקְּרִיאָה כִּי גָּדוֹל מֹשֶׁה מֵהֶם מִמַּה שֶׁהִקְדִּימוֹ לָהֶם בַּקְּרִיאָה וְהִשְׁמִיעָם הַדָּבָר, וּבָזֶה יַרְגִּישׁוּ סְתִירָה לְמַחְשַׁבְתָּם שֶׁאָמְרוּ ״הֲרַק בְּמֹשֶׁה הֲלֹא גַּם בָּנוּ״ וְגוּ׳:

ה **וַיֵּרֶד ה׳ בְּעַמּוּד עָנָן.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא יָרַד ה׳ קֹדֶם קְרִיאָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁנִּרְאֶה מִסֵּדֶר הַכְּתוּבִים שֶׁלֹּא יָרַד אֶלָּא אַחַר קְרִיאָה. גַּם מִמַּה שֶׁאָמַר בַּקְּרִיאָה ״צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד״ זֶה יָעִיד שֶׁעֲדַיִן לֹא יָרַד, שֶׁאִם לֹא כֵן לֹא הָיָה צָרִיךְ לִרְשֹׁם לָהֶם הַמָּקוֹם, כִּי הֵם רוֹאִים מָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הֶעָנָן. וּלְדִבְרֵיהֶם שֶׁכָּתַבְנוּ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים בִּשְׁעַת הַקְּרִיאָה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר, כִּי לֹא רָצָה ה׳ לְהָרֵת קֹדֶם הַקְּרִיאָה וְיִהְיֶה יוֹשֵׁב וּמַמְתִּין לָהֶם כִּבְיָכוֹל לְצֵאתָם, וְאֵינוֹ מֻכָּבוֹד. גַּם יִמָּשֵׁךְ לָהֶם חָס וְשָׁלוֹם עֹנֶשׁ לַנִּקְרָאִים, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְהַעֲנִישׁ אֶלָּא לְהֵטִיב. וְהַטַּעַם שֶׁיָּרַד ה׳ וְלֹא דִּבֵּר מִמְּקוֹמוֹ כְּסֵדֶר הַקְּרִיאָה, כְּדֵי לְפָרֵסֵם הַדָּבָר כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁיָּרַד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל, וְהוּא פִּרְסוּם וְהֶעָרָה גְּדוֹלָה, וְיִוָּדַע לְכָל יִשְׂרָאֵל כִּי הִקְפִּיד ה׳ עַל אֲשֶׁר נִגְּעוּ בְּנֶאֱמָן בֵּיתוֹ וְהֶעֱנִישָׁם עַל הַדָּבָר.

ו **שִׁמְעוּ נָא דְבָרָי.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֵצַרְךָ לוֹמַר כֵּן, וַדַּאי כִּי יִשְׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר יְדַבֵּר. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אָמְרוֹ תֵּבַת **נָא**, כִּי לֹא יֵצַדֵּק לוֹמַר הָאָדוֹן לְעַבְדּוֹ לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה.

אָכֵן יִתְכַּוֵּן ה׳ בְּנוֹעַם אֲמָרָיו לְהַרְגִּישָׁם בִּמְנִיעַת הַשְׁמִיעָה שֶׁקּוֹדֶם לָכֵן, כִּי עַתָּה הֵם רְאוּיִים לִשְׁמוֹעַ וְלֹא קוֹדֶם לְצַד טֻמְאָתָם לִדְבָרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי אֵין נָכוֹן לְעָבֵד שֶׁיִּהְיֶה מְשֻׁלָּל הַהֲכָנָה בְּעֵת אֲשֶׁר אֲדוֹנוֹ יְצַוֶּה עָלָיו, וְאָזֵן מִלִּין תִּבְחָן כִּי מֻכָרַח מֹשֶׁה בְּמַעֲשָׂיו לִפְרוֹשׁ מֵאִשְׁתּוֹ. וּלְדֶרֶךְ זֶה הִרְוַחְנוּ תֵּרוּץ לְקֻשְׁיָא רִאשׁוֹנָה, לָמָּה לֹא נָתַן ה׳ טַעַם הַפְּרִישׁוּת בִּדְבָרָיו לָהֶם כִּי הוּא הָעִקָּר הַצָּרִיךְ לְהַשְׁמִיעָם, וּלְפִי זֶה ה׳ נָתַן אוֹמֶר הַמְבַשֵּׂר צָבָא רָב.

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **שִׁמְעוּ נָא**, פֵּרוּשׁ עַתָּה אַתֶּם שׁוֹמְעִים לְצַד הַהֶכְרֵחַ לְיַסָּרְכֶם וּלְהוֹכִיחֲכֶם, וְאֵין לְדַבֵּר לָכֶם דְּבָרִים אֵלּוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה מִשְּׁנֵי טְעָמִים: א׳ כִּי הוּא נוֹגֵעַ בַּדָּבָר וְעָלָיו בָּאוּ הַדְּבָרִים, וְעוֹד מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ הָאָמוּר בָּעִנְיָן שֶׁקָּרָא ה׳ לְאַהֲרֹן וּמִרְיָם לְדַבֵּר עִמָּהֶם שֶׁלֹּא בִּפְנֵי מֹשֶׁה, אֲבָל קוֹדֶם וְאַחַר כָּךְ אֵין אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם, וְזוֹ סְתִירָה לְמַאֲמָרָם שֶׁגַּם בָּהֶם דִּבֵּר. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יד,יט) שֶׁבְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן״ אֵין הַכַּוָּנָה בְּדִבּוּר גַּם עִם אַהֲרֹן אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְהֵם הַדְּבָרִים שֶׁרָמַז ה׳ בְּתֵבַת ״נָא״.

וְדַקְדֵּק לוֹמַר **דְּבָרָי**, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ״שִׁמְעוּ נָא״ וּמוּבָן שֶׁמַּה שֶׁיִּשְׁמְעוּ הֵם דְּבָרָיו, נִתְפַּוֵּן כֵּן הֲגַם שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים קוֹדֶם, לֹא הָיָה כְּסֵדֶר זֶה שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ ה׳ דְּבָרָיו בְּסָמוּךְ ״אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה׳״ וְגוּ׳:

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁרָמַז לָהֶם שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִמָּהֶם עוֹד אֶלָּא עַתָּה, לְבַל יַחְשְׁבוּ בְּדַעְתָּם כִּי הֶכְשִׁרוּ לִנְבוּאָה עֶלְיוֹנָה כָּזֹאת וְהָיָה כָּזֶה יוֹם מָחָר, לָזֶה אָמַר עַתָּה.

עוֹד יִרְצֶה בְּמַאֲמַר **נָא**, לְצַד שֶׁהָיוּ טְמֵאֵי קֶרִי, וּכְדֵינִי טַהֲרַת טֻמְאָה אָמְרָה תּוֹרָה (ויקרא כב:ו) שֶׁאֵין הַטְּבִילָה גּוֹמֶרֶת הַטְּהָרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה עַד הַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ, וְעִנְיַן הַנְּבוּאָה כֵּיוָן שֶׁמָּצִינוּ כִּי צָרִיךְ הַאֲצָלַת הָרוּחַ הַקְּדוֹשָׁה כְּדֵי שֶׁיּוּכְשַׁר לְדַבֵּר ה׳ עִמּוֹ, לֹא יַסְפִּיק טַהֲרַת מַיִם עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה גְּרוּעַ מִטְּהָרָה הַצְּרִיכָה לַאֲכִילַת תְּרוּמָה. וְכָאן מָצִינוּ שֶׁבַּיּוֹם עַצְמוֹ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים טוּמְאַת קֶרִי סָמוּךְ לְטְבִילָתָם דִּבֵּר ה׳ עִמָּהֶם. לָזֶה אָמַר ה׳ **שִׁמְעוּ נָא דְבָרָי**, פֵּרוּשׁ, עַתָּה דָּוְקָא הוֹרָאַת שָׁעָה הִיא שֶׁאַשְׁמִיעֲכֶם דְּבָרַי הֲגַם שֶׁעֲדַיִן צְרִיכִין הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (בראשית רבה נה:יא) אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה, אַהֲבַת ה׳ עִם מֹשֶׁה יְדִידוֹ לֹא יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק עַד לְמָחָר.

אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם וְגוּ׳. וְלֹא דִּבֵּר לְנוֹכַח אֲלֵיהֶם ״אִם תִּהְיוּ נְבִיאִים״, לְצַד שֶׁהֵם הִזְכִּירוּ בְּטַעֲנָתָם נְבִיאִים אֲחֵרִים חוּץ מֵהֶם, וּכְמַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ (ספרי) שֶׁאָמְרוּ: הֲלֹא דִּבֵּר גַּם עִם אַבְרָהָם וְלֹא פֵּרֵשׁ וְכוּ׳, לָזֶה בָּא דְּבָרוֹ יִתְבָּרַךְ לַעֲשׂוֹת הֶפְרֵשׁ גַּם מֵהַנִּרְמָז בְּדִבְרֵיהֶם לְמֹשֶׁה. וְאוּלַי כִּי לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד ״אִם יִהְיֶה״.

ה׳ בַּמַּרְאָה אֵלָיו וְגוּ׳. בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ הֶפְרֵשׁ הַדְּרָגַת הַנְּבִיאִים מֵהַדְּרָגַת מֹשֶׁה, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה: א׳ הַשָּׂגַת הַמַּרְאֶה, ב׳ זְמַן הַשָּׂגָתָהּ, פֵּרוּשׁ אִם יִתְנַבֵּא בְּכָל עֵת שִׁירְצֶה אוֹ אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בִּרְצוֹנוֹ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּתְפַּשֵּׁט ה׳, ג׳ הַשָּׂגַת בְּחִינַת הַדִּבּוּר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר.

וְהִתְחִיל ה׳ לוֹמַר בִּבְחִינַת הַדְּרָגַת הַשָּׂגַת הָרְאִיָּה, וְאָמַר ה׳ **בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע**, פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁיֵּשׁ שֶׁלֹּשׁ הַדְּרָגוֹת כְּלָלִיּוֹת בְּהַכָּרַת ה׳: הָאַחַת לֹא הִשִּׂיגָהּ אָדָם בִּנְבוּאָה, וְהוּא מַה שֶׁשָּׁאַל מֹשֶׁה (שמות לג:יח) ״הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ״, פֵּרוּשׁ ״נָא״ – עַתָּה, מַה שֶּׁאַתָּה עָתִיד לְהַרְאוֹתֵנִי לְאַחַר מִיתָה, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה הַמּוּשָׂג לַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהֵשִׁיבוֹ ה׳ ״לֹא תוּכַל וְגוּ׳ כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי״ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה. וְהַדְּרָגָה זוֹ הִיא בְּעַצְמוּת אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, וַהֲגַם שֶׁלֹּא

יִתְיַחֵס אֲלֵיו מֵאֲמַר עַצְמוּת אֶלָּא לְשַׁכֵּךְ אֹזֶן וְכוּ׳. הַדָּרָגָה שְׁנִיָּה הִיא אוֹר הַמֵּאִיר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ שֶׁיִּתְיַחֵס אֲלֵיו תְּמוּנָה, וְאֵין תְּמוּנָה זוֹ דּוֹמָה לְשׁוּם תְּמוּנָה מֵהַהֹוִים בַּנִּמְצָא, כִּי אֵין לוֹ תְּמוּנָה אֶלָּא תְּמוּנָה לְנֶעְלָם מֵעֵינֵי כָל חַי שֶׁאֵין לָהּ מַכִּיר זוּלַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר הִכִּירָהּ לוֹ ה׳, דִּכְתִיב ״וּתְמֻנַת ה׳ יַבִּיט״, מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיג זוּלָתוֹ בְּכָל הַנְּבִיאִים. הַדָּרָגָה שְׁלִישִׁית הִיא הַבְהָקַת אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּרִחוּק, הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה — לְנֵר דָּלוּק אֲשֶׁר יֵלֵךְ אוֹרוֹ לְמֶרְחוֹק וְיִרְאֶה אָדָם הָאוֹר הַהוּא, וְזֶה יִקָּרֵא ״מַרְאָה״, וְזֶה הוּא הַשָּׂגַת הַנְּבִיאִים זוּלַת מֹשֶׁה, וְהוּא מַאֲמַר ה׳ ״בַּמַּרְאָה״ וְהָבֵן, וּכְנֶגְדָּהּ אָמַר בְּמֹשֶׁה ״וּתְמֻנַת ה׳ יַבִּיט״.

וּכְנֶגֶד זֶמֶן הַשָּׂגַת הַנְּבוּאָה אָמַר **אֲלֵיו אֶתְוַדָּע**, פֵּרוּשׁ אֶפְלוּ מַדְרֵגָה קְטַנָּה כָּזוֹ אֵינָהּ אֶצְלוֹ בִּתְמִידוּת בְּעֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַשִּׂיגֶנָּה, אֶלָּא כְּשֶׁאֲנִי רוֹצֶה אֶתְוַדָּע לוֹ בָּהּ, וּכְשֶׁיַּחְפֹּץ הוּא לְהַשִּׂיגָהּ אֵינוֹ מֻבְטָח שֶׁיַּשִּׂיגֶנָּה בְּכָל עֵת, כְּמוֹ שֶׁהוּא מֻבְטָח מֹשֶׁה בְּכָל עֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ דִּכְתִיב (במדבר ט:ח) ״עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה׳״ בְּלֹא שׁוּם סָפֵק בַּדָּבָר. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כָּל הַנְּבִיאִים אֵין נְבוּאָה בְּטוּחָה אֶצְלָם הֲגַם שֶׁהִיא מַדְרֵגָה קְטַנָּה מִמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה נְבוּאָתוֹ הֲגַם שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מֻהֶם, בְּטוּחָה אֶצְלוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, וְהוּא מַאֲמַר **בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא**, פֵּרוּשׁ כַּנֶּאֱמָן הַזֶּה שֶׁהַכֹּל בְּיָדוֹ וּבִרְשׁוּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ כְּמוֹ כֵן מֹשֶׁה. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּכָל בֵּיתִי** לִכְלוֹל אֲפִלּוּ בְּהַשָּׂגַת נְבוּאָה הַגְּדוֹלָה הַדָּבָר בִּרְשׁוּתוֹ לְהִתְנַבֵּא, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר ״בְּבֵיתִי נֶאֱמָן הוּא״, שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר לְחֶפְצוֹ אֶלָּא מַדְרֵגָה הַקְּטַנָּה שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, וְהֶהָפֵרֹשׁ הוּא שֶׁהֵם אֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָם מַה שֶּׁאֵין כֵּן הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר ״בְּכָל״ וְגוֹ׳.

וּכְנֶגֶד הַשָּׂגַת בְּחִינַת הַדִּבּוּר אָמַר **בַּחֲלוֹם אֵדַבֶּר בּוֹ**, פֵּרוּשׁ דַּע כִּי שְׁתֵּי מִדּוֹת בְּהוֹדַעַת הַחֲלוֹמוֹת: הָא׳ — כְּשֶׁיִּשְׁמַע הַדְּבָרִים תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְעֹרְבֶּבֶת וְלֹא תִבְחַן אָזְנוֹ מִלִּין לְהַשְׂכִּיל הַנִּדְבָּר כִּי דַּעְתּוֹ מְבֻלְבֶּלֶת, ב׳ — כָּל הַנִּדְבָּר בַּחֲלוֹם אֵין הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן אֶלָּא מָשָׁל וְדִמְיוֹן. וְצָא וּלְמַד מֵחֲלוֹמוֹת הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה וּפִתְרוֹנֵיהֶם. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר ה׳ כִּי הַנְּבִיאִים בְּעֵת בֹּא דְּבָרוֹ הַטּוֹב לָהֶם יִתְבַּלְבֵּל דַּעְתָּם וְיִהְיוּ כְּאָדָם הַשּׁוֹכֵב בְּלֵב יָם וְיִתְהוֹלְלוּ, גַּם לֹא יָבֹא לָהֶם הַדִּבּוּר בְּצוּרָתוֹ אֶלָּא מְלֻבָּשׁ תּוֹךְ דִּמְיוֹן וּמָשָׁל כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ שְׂאֵת הַדִּבּוּר וְאַף עַל פִּי כֵן מִתְהוֹלְלִים. וּפֵרוּשׁ תֹּבֶת **בַּחֲלוֹם** הוּא בְּגֶדֶר חֲלוֹם בְּאֵיכוּת וּמַהוּת, וּלְעוֹלָם בְּהֶקֵּיז הָיָה ה׳ נִגְלֶה אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה בָּא לָהֶם הַדִּבּוּר הָיוּ מְקַבְּלִים אוֹתוֹ כִּתְכוּנַת הַחֲלוֹם כַּנִּזְכָּר וְהָיוּ נוֹפְלִים לָאָרֶץ וּמִתְטָרְפִת דַּעְתָּם מֵעֲלֵיהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּל מִזֶּה, שֶׁלֹּא הָיְתָה דַּעְתּוֹ מִשְׁתַּנֵּית בִּבֹא דְּבַר ה׳ וְהָיָה שׁוֹמֵעַ בְּדַעַת שְׁלֵמָה, גַּם לֹא הָיוּ בָּאִים אֵלָיו הַדְּבָרִים בְּדֶרֶךְ מָשָׁל וּמְלִיצָה אֶלָּא דְּבָרִים מְבֹאָרִים וּבְרוּרִים וְאֵינָן צְרִיכִין פִּתְרוֹן. וְהוּא מַאֲמַר ה׳ **פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ**, פֵּרוּשׁ, הִנֵּה עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל רוֹאוֹת הַחֲמִשִּׁים וְשֶׁלֹּשׁ פָּרָשִׁיּוֹת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה, שֶׁכֻּלָּן הֵם דְּבָרִים שֶׁיֵּבִין פִּשְׁטָן שֶׁל דְּבָרִים כָּל מֵבִין לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. גַּם אוֹצְרוֹת חָכְמָה אֲשֶׁר אָצַר ה׳ בָּהֶם כֻּלָּם נְכוֹחִים לַמֵּבִין הַבָּא לְעַיֵּן וּלְהַעֲמִיק, יַרְגִּישׁ בְּמַשְׁמָעוּת הַכְּתוּבִים עַצְמָן אֶת אֲשֶׁר חָשַׁב ה׳ לוֹמַר בָּהֶם. וְאֵין דֶּרֶךְ זֶה בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים יִרְמְיָה וִישַׁעְיָה, שֶׁכֻּלָּן מָשָׁל וּמְלִיצָה, כְּמַאֲמַר (יחזקאל י״ז:ג׳) ״הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל בַּעַל הַכְּנָפַיִם״ וְגוֹ׳, וּבְיוֹתֵר מֵהֶמָּה נְבוּאַת זְכַרְיָה הַמְסֻגָּר שַׁעֲרֵי הַנְּבוּאָה אֲשֶׁר סָגַר גַּם נְבוּאָתוֹ וְאֵין אִתָּנוּ יוֹדֵעַ כַּוָּנַת נְבוּאָתוֹ.

וַיֵּשׁ לַחֲקוֹר זֹאת, כֵּיוָן שֶׁהַמְנַבֵּא הוּא ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֶחָד, לָמָּה לָזֶה יְדַבֵּר נְכוֹחוֹת וְלָזֶה דְּבָרוֹ מְעֻקָּשִׁים. וְאָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת בְּמַה שֶׁקָּדַם לָנוּ הַיְדִיעָה בִּדְבַר הַמַּלְאָךְ לְדָנִיֵּאל, הַהֶרְגֵּשׁ שֶׁהָיָה פּוֹעֵל בּוֹ, מִזֶּה תַּשְׂכִּיל לִרְאוֹת כִּי הַרְכָּבַת מִין הָאֱנוֹשִׁי תַּפְסִידֶנָּה הַרְגָּשַׁת הָרוּחָנִי, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִסְבוֹל זוּלַת הַמֻּרְכָּב אֲשֶׁר כּוֹנַן ה׳ בְּחָכְמָתוֹ הַנִּפְלָאָה שֶׁיּוּכְלוּ שְׁתּוּף יַחַד הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף. וַהֲלֹא תִרְאֶה אֲפִלּוּ בַּמְּקוֹרוֹת הַנִּרְגָּשׁוֹת וְנִתְפָּסוֹת אֵשׁ וּמַיִם זֶה מְכַלֶּה אֶת זֶה, זוּלַת הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר כּוֹנַן ה׳ בְּחָכְמָתוֹ הַנִּפְלָאָה שֶׁיּוּכְלוּ שְׁתּוּף יַחַד הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף. וַהֲלֹא תִרְאֶה אֲפִלּוּ בַּמְּקוֹרוֹת הַנִּרְגָּשׁוֹת וְנִתְפָּסוֹת אֵשׁ וּמַיִם זֶה מְכַלֶּה אֶת זֶה, זוּלַת הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר כּוֹנְנוּ יְדֵי יוֹצֵר. וּמִזֶּה תְּשַׁעֵר אֵיךְ יוּכַל עָמוּד בִּדְבַר אֱלֹהִים מִקּוֹר הָרוּחָנִיּוֹת וְיַחְצֹב קוֹלוֹ לְהָבַת אֵשׁ אֵיךְ יוּכַל עָמוּד. וְלָזֶה אֵין אָדָם מַשִּׂיג לַעֲמוֹד בְּכֹחוֹ לִשְׁמוֹעַ קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים, זוּלַת הָאִישׁ אֲשֶׁר הָפַךְ חָמְרוֹ וַעֲשָׂאוֹ צוּרָה כְּמוֹ שֶׁרָשַׁמְנוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים, שֶׁזֶּה אֵין לוֹ גּוּף וְיָכוֹל שְׂאֵת דְּבַר מֶלֶךְ. וְלָכֵן בְּהִנָּבֵא ה׳ לְאָדָם שֶׁאֵין גּוּפוֹ דּוֹמֶה לְצוּרָתוֹ, יִתְחַכֵּם ה׳ עֲשׂוֹת עַל זֶה הָאוֹפֶן, כִּי יֵצֵא דְּבַר מֶלֶךְ מִפִּי עֶלְיוֹן וְהַדִּבּוּר יִתְעַטֵּף בַּאֲוִירִים דַּקִּים וְאַחַר כָּךְ יַגִּיעַ לְאָזֶן נָבִיא, וּבָזֶה יִסְבְּלוּ הַנָּבִיא. וְאַף גַּם זֶה יַפְעִיל הֶרְגֵּשׁ בַּנְּבִיאִים לְהִשְׁתַּגֵּעַ, וְדָבָר זֶה יְסוֹבֵב בֹּא הַדְּבָרִים דֶּרֶךְ מָשָׁל וּמְלִיצָה בִּבְחִינַת הַחֲלוֹם. וְלָזֶה כָּל הַנְּבִיאִים לְבַד מִמֹּשֶׁה יְדַבְּרוּ מְשָׁלִים וּמְלִיצוֹת, וְיוֹתֵר מֵהֶמָּה זְכַרְיָה שֶׁהָיָה אַחֲרוֹן בִּנְבִיאוּת הָיָה הַדִּבּוּר בָּא וְנִגְלָד וְנִגְלָם בְּיוֹתֵר מִשְּׁאָר נְבוּאוֹת כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִסְבוֹל, וְלָזֶה נִתְרַבּוּ בּוֹ הַמְּלִיצוֹת וְעֹמֶק הַדִּמְיוֹן עַד שֶׁאֵין דּוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים יוֹדְעִים דְּבָרָיו.

וְהוּא מַה שֶּׁהוֹדִיעַ ה׳ כָּאן בִּבְחִינַת הַמַּשָּׂג לְמֹשֶׁה, וְאָמַר **פֶּה אֶל פֶּה**, פֵּרוּשׁ, לֹא הָיָה הַדִּבּוּר נִפְסָק מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן לְפִי מֹשֶׁה לַעֲבֹר בָּאֲוִיר הָעוֹלָם, שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה הַדִּבּוּר בְּהַלְבָּשַׁת הָאֲוִירִים וְיסוֹבֵב לְדַבֵּר דִּבְרֵי מְשָׁלִים וְחִידוֹת, גַּם שָׁלַל הַהִתְרַגְּשׁוּת אֲשֶׁר תִּקָּרֶה לַנְּבִיאִים כְּמַאֲמַר **וּמַרְאָה**, פֵּרוּשׁ, לֹא יֵרֵדֶם וְלֹא יִתְבַּהֵל, אֶלָּא ״וּמַרְאָה״, פֵּרוּשׁ, בָּעֵת וּבְשָׁעָה עַצְמָהּ שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר בּוֹ פֶּה אֶל פֶּה אֵינוֹ כְּסֵדֶר הַחֲלוֹם, אֶלָּא ״וּמַרְאָה״, שֶׁאֲנִי מַרְאֶה לוֹ אוֹר הַמְנַבֵּא וּמַבִּיט, וְזֶה יַגִּיד הַהֶעָרָה וְהִתְכּוֹנְנוּת הַשֵּׂכֶל.

וְאָמְרוּ **וְלֹא בְחִידוֹת**, הוּא לְהָעִיר בְּתוֹלֶדֶת הַדָּבָר כִּי לְצַד שֶׁהָיָה מְדַבֵּר פֶּה אֶל פֶּה, בָּזֶה הָיָה גַּם כֵּן הַדִּבּוּר יוֹצֵא בִּלֹא חִידוֹת. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶל פֶּה** וְלֹא לְאָזֶן, הַמַּשְׂכִּיל עַל דְּבַר נָבִיא שֶׁאָמַר (מלכים א ג:ט) ״לֵב שׁוֹמֵעַ״, יֵדַע סוֹד הַדָּבָר. וְזוֹ הִיא הַדְּרָגַת נְבוּאָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, שֶׁיִּקְשֹׁר ה׳ נֶפֶשׁ נָבִיא בַּמָּקוֹר הַמְנַבֵּא וְיַשְׂלְשֵׁל הַנְּבוּאָה פֶּה אֶל פֶּה. וּבָזֶה גַּם כֵּן תָּבִין אָמְרוֹ **אֲדַבֶּר בּוֹ** וְלֹא אָמַר אֹתוֹ אוֹ עִמּוֹ אֶלָּא בּוֹ, וְהָבֵן. עוֹד נִתְכַּוֵּן לְהַשְׂכִּילְךָ שֶׁלֹּא הָיָה הַדִּבּוּר אֶלָּא מִפִּי ה׳ לְפִי מֹשֶׁה וְלֹא הָיָה רוֹאֶה פְּנֵי עוֹלָם, וְהוּא מַאֲמַר ״בּוֹ״.

ח **וּמַדּוּעַ יָרֵאתָם וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, חוֹזֵר ה׳ וְטוֹעֵן שֶׁהָיָה לָהֶם לְשַׁעֵר בְּדַעְתָּם כִּי הוּא עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵי ה׳, וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה עָוֶל לֹא הָיָה ה׳ מַסְכִּים עַל יָדוֹ, אֱמוֹר מֵעַתָּה בַּה׳ דִּבַּרְתֶּם שֶׁהִסְכִּים עַל יָדוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **מַדּוּעַ** וְגוֹ׳ **בְּעַבְדִּי.** וְאָמְרוֹ **בְּמֹשֶׁה** פֵּרוּשׁ, אָדָם שֶׁהוּא מֻבְחָן לְגָדוֹל בְּעֵינֵי ה׳ תַּחְשְׁדוּהוּ בְּדָבָר מְגֻנֶּה. וְאֶפְשָׁר שֶׁרָמַז עוֹד לָהֶם בְּאָמְרוֹ **בְּמֹשֶׁה** עַל שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו וְהִכְלִימוּהוּ בְּדִבְרֵיהֶם כְּמַאֲמַר רַז״ל שֶׁכָּתַבְתִּי (במדבר יב:א).

ט **וַיִּחַר אַף ה׳.** פֵּרוּשׁ גֵּרֶה בָּהֶם הַנֶּחֱרִים בָּהֶם שֶׁהֵם כַּת הָאַף, **וַיֵּלֶךְ** כְּדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה הָאַף מַה שֶּׁהוּרְשָׁה. וַהֲגַם שֶׁבַּסְּנֶה אָמַר הַכָּתוּב (שמות ד:יד) ״וַיִּחַר אַף ה׳ בְּמֹשֶׁה״, שָׁם רָשַׁם שִׁעוּר אֲשֶׁר יִפְעַל בּוֹ הָאַף, וְהוּא שֶׁיִּסּוּר מִמֶּנּוּ כֹּחַ הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַכְּהוּנָה וְתִנָּתֵן לְאַהֲרֹן, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זבחים קב.; שמות רבה פ״ג) שֶׁהָרוֹשֶׁם הוּא חֶסְרַת הַכְּהוּנָה. וְכָאן עָשָׂה הָאַף מִשְׁפָּט גָּדוֹל שֶׁהַצָּרַעַת הִיא כְּמִיתָה כָּאָמוּר בָּעִנְיָן, וּבִשְׁנֵיהֶם הָיָה הָעֹנֶשׁ כְּאָמְרוֹ **בָּם.** וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) ״וַיִּפֶּן״ וְגוֹ׳ פָּנָה מִצָּרַעְתּוֹ, אֶלָּא שֶׁמִּרְיָם לֹא נִתְרַפְּאָה כְּאַהֲרֹן תֵּכֶף וּמִיָּד, וְלֹא יָדַע אָדָם מִצָּרַעְתּוֹ.

י **וְהִנֵּה מְצֹרַעַת.** לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר הַדָּבָר אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר ״וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת״ וְגוֹ׳, וּלְפִי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמְרוּ שֶׁגַּם אַהֲרֹן נִצְטָרַע, יִרְצֶה לוֹמַר הִנֵּה הִיא עֲדַיִן מְצֹרַעַת וְלֹא פָּרְחָה מִמֶּנָּה כְּאַהֲרֹן. וְאָמְרוּ עוֹד חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) שֶׁדַּוְקָא כְּשֶׁהָיָה פּוֹנֶה הָיְתָה מְצֹרַעַת, וּכְשֶׁהָיָה מַחְזִיר פָּנָיו הָיְתָה פּוֹרַחַת מִמֶּנָּה, וּלְדִבְרֵיהֶם צָרִיךְ לוֹמַר כִּי מֹשֶׁה לֹא הָיָה מַבִּיט בְּמִרְיָם לָדַעַת מַה הִיא, שֶׁאִם לֹא כֵּן מִמָּה נַפְשָׁךְ קָשֶׁה, וְהָבֵן:

יא **בִּי אֲדֹנִי אַל נָא תָּשֶׁת וְגוֹ׳.** הִנֵּה מִדִּבְרֵי אַהֲרֹן מַשְׁמַע כִּי מֹשֶׁה הִקְפִּיד עַל דִּבְרֵיהֶם, אֲשֶׁר עַל כֵּן מְחַלָּה פָּנָיו שֶׁיִּמְחוֹל לָהֶם חַטָּאתָם. וְנִרְאֶה כִּי טָעְמוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הוּא שֶׁדָּן בְּמֹשֶׁה דִּין חָכָם, שֶׁכְּפִי הַדִּין (קידושין לב:) חָכָם שֶׁמְּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, וְלָזֶה אָמַד בְּדַעְתּוֹ שֶׁאִם יִמְחוֹל סָר הַנֶּגַע. וְאָמַר **אַל נָא תָּשֶׁת** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁהִקְפַּדְתָּ עַל הַדְּבָרִים עַד שֶׁבָּא הָעוֹנֶשׁ יְכַפֵּר הֶעָוֹן וְלֹא תָּשֶׁת עוֹד עָלֵינוּ חַטָּאת. וְאַחַר הָאֱמֶת לֹא כֵּן הוּא, כִּי מֹשֶׁה לֹא הִקְפִּיד עַל הַדָּבָר, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם הַכָּתוּב וְסָמוּךְ לְדַבְּרָם בּוֹ אָמַר ״וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד״, נִתְכַּוֵּן לִשְׁלוֹל דִּבְרֵי אַהֲרֹן כָּאן.

וְטַעַם הָעוֹנֶשׁ הוּא לִשְׁתֵּי סִבּוֹת: הָאַחַת שֶׁיֵּשׁ לָנוּ לָדוּן בְּמֹשֶׁה מִשְׁפַּט מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן כְּתִיב (דברים לג:ה) ״וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ״, וּמֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל (שם), וְאוּלַי כִּי לָזֶה גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן ה׳ בְּמַאֲמָרוֹ לָהֶם **מַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי**, כִּי לַה׳ הַמְּלוּכָה וְעֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ (שבועות מז:). **וְסִבָּה** שְׁנִיָּה: לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהִקְפִּיד ה׳ עַל שֶׁחָשְׁדוּ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה עָוֶל חָס וְשָׁלוֹם, וְהִסְכִּים ה׳ עַל יָדוֹ וְלֹא הוֹכִיחוֹ, אִם כֵּן מִלִּין לְצַד עִלָּאָה הֵם, וְלָזֶה הֶעֱנִישָׁם הֲגַם שֶׁאֵין כָּאן הַקְפָּדַת מֹשֶׁה, וְהִצְדִּיק מֹשֶׁה כִּי לֹא הוּא הַסּוֹבֵב בְּהַקְפָּדָתוֹ שֶׁהֻצְרַךְ לְהִתְפַּלֵּל לַה׳, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא הוֹעִיל לְרַפְּאוֹת עַד עֲבוֹר שִׁבְעַת יָמִים, וְאִם הָיָה הַדָּבָר בּוֹ לֹא הָיָה צָרִיךְ לְתִפְלָה אֶלָּא יִמְחוֹל וְסָר הַנֶּגַע. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָעוֹנֶשׁ בָּא לְאֶחָד מִשְּׁנֵי הַטָּעָמִים, אוֹ לִשְׁנֵיהֶם יַחַד, וְאֶפְשָׁר שֶׁאִם הָיָה מֹשֶׁה מַקְפִּיד בְּדַבְּרָם הָיָה הָעוֹנֶשׁ בְּאוֹפֶן אַחֵר כָּפוּל וּמְכֻפָּל לָהֶם חָס וְשָׁלוֹם.

אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר וְגוֹ׳. הַכַּוָּנָה בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, הוּא עַל פִּי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּתַרְעוֹמֶת ה׳ עֲלֵיהֶם שֶׁהִקְפִּיד עַל שֶׁהִשְׁווּ נְבוּאָתָם לִנְבוּאַת מֹשֶׁה, וְהִקְפִּיד עַל שֶׁנִּגְעוּ בִּכְבוֹד מֹשֶׁה לוֹמַר לֹא טוֹב עָשָׂה. לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד הַשְׁוָאַת נְבוּאָתָם לִנְבוּאָתוֹ אָמַר **אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ** כִּי דִּבְּרוּ דִּבְרֵי שְׁטוּת בָּזֶה, וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁאָמְרוּ עָלָיו לֹא טוֹב עָשָׂה אָמַר **וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ.**

יג **וַיִּצְעַק וְגוֹ׳ לֵאמֹר.** טַעַם אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, בָּא בְּטַעֲנָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁהִקְפִּיד וַיַּחֲזִיקוּהוּ כְּנוֹטֵר אֵיבָה, וְדִבְרֵי אַהֲרֹן יַגִּידוּ לָמוֹ, לָזֶה אָמַר בְּצַעֲקוֹ לַה׳ בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּסָמוּךְ מִפִּי אַהֲרֹן:

עוֹד יִרְצֶה, כִּי אָמַר לִפְנֵי ה׳ קוֹדֶם הִתְפַּלְּלוֹ שֶׁהוּא מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּלֵּל ״אֵל נָא״ וְגוֹ׳:

אֵל נָא. נִתְכַּוֵּן לִשְׁאוֹל מִמִּדַּת הַחֶסֶד, כְּאָמְרוֹ (תהלים נב:ג) ״חֶסֶד אֵל״. נָא, לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וּפִיּוּס לְעוֹרֵר הָרַחֲמִים. **רָפָא נָא** – פֵּרוּשׁ עַתָּה וְלֹא יִתְעַכֵּב.

יד **וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וְגוֹ׳.** הִלְבִּישׁ שִׁעוּר הַדְּבָרִים בָּהּ, וְלֹא אָמַר הָאָב אִם יָרֹק בִּפְנֵי בִתּוֹ וְכוּ׳, לוֹמַר שֶׁהִיא בְּמַדְרֵגַת בַּת שֶׁהִיא מַדְרֵגַת הַצַּדִּיקִים. וְכָפַל לוֹמַר **יָרֹק יָרַק**, לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה צוֹעֵק לוֹ קוֹדֶם לֹא הָיָה רוֹקֵק בְּפָנֶיהָ, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַדְּבָרִים: **וְאָבִיהָ יָרֹק** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁגָּרְמָה שֶׁיָּרַק בְּפָנֶיהָ וְלֹא הָיָה מִי שֶׁיְּרַצֶּהוּ שֶׁלֹּא לָרוֹק עַד שֶׁיָּרַק, וְהוּא אָמְרוֹ **יָרֹק** פַּעַם שְׁנִיָּה וְגוֹ׳, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם הָיָה אֹפֶן שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה קוֹדֶם לֹא הָיְתָה נַעֲנֶשֶׁת.

תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים. נִרְאֶה שֶׁפָּרְחָה מִמֶּנָּה צָרַעַת בִּתְפִלַּת מֹשֶׁה, וּכְמַאֲמָרוֹ ״רְפָא נָא״ פֵּרוּשׁ עַתָּה, אֶלָּא שֶׁגָּזַר ה׳ שֶׁתִּשֵּׁב כִּמְנֻדֶּה, שֶׁאִם לֹא כֵּן לֹא הָיָה צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר ״תִּסָּגֵר״, פְּשִׁיטָא שֶׁתִּסָּגֵר עַד שֶׁתִּתְרַפֵּא מִצָּרַעְתָּהּ, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכְּבָר נִתְרַפְּאָה, וְלָזֶה גַּם כֵּן לֹא הִזְכִּיר טַהֲרַת צָרַעְתָּהּ בְּיוֹם אֲסִיפָתָהּ. וּלְדִבְרֵי רַז״ל (זבחים קב.; ספרי) שֶׁאַהֲרֹן לֹא רָאָה צָרַעַת מִרְיָם מִטַּעַם קוּרְבָּה, יִתְבָּאֵר עַל נָכוֹן, כִּי לְצַד שֶׁאֵין כָּאן צָרַעַת כִּי אֵין כֹּהֵן שֶׁיֹּאמַר טָמֵא, אִם כֵּן אֵין כָּאן אֶלָּא סְגִירָה לְבַד כְּמִנְדֶּה. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּסְגְּרָה עַל פִּי ה׳, אֱלֹהֵינוּ שֶׁהוּא כֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ **תִּסָּגֵר** וְגוֹ׳ חֲרֵי הַסְגָּרָה, וְנִטְהֲרָה עַל פִּי ה׳ דִּכְתִיב **וְאַחַר תֵּאָסֵף.**

טו **וְהָעָם לֹא נָסַע.** תָּלָה הַדָּבָר בָּעָם וְלֹא אָמַר ״וְלֹא נָסַע הָעָם״, לְהוֹדִיעַ כִּי הָעָם הִסְכִּימוּ לְבַל יִסְעוּ עַד הֵאָסֵף מִרְיָם, וַהֲגַם שֶׁהַדָּבָר הָיָה תָּלוּי בִּנְסִיעַת הֶעָנָן, הַתּוֹרָה מְעִידָה כִּי גַּם בִּזְכוּתָהּ הֵם הָיוּ חֲפֵצִים בָּעַכָּבָה לְכַבְּדָהּ, וּמַה גַּם אִם הָיָה יָדוּעַ לָהֶם כִּי בִּזְכוּתָהּ הָיָה הַמַּיִם לָהֶם (תענית ט.) בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשֵׁב שָׁם הָעָם עַל

הַמַּיִם.

חסלת פרשת בהעלותך

פרק יג

א **וַיְדַבֵּר וְגוֹ' לֵאמֹר.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר **לֵאמֹר** כֵּיוָן שֶׁהַדִּבּוּר אֵינוֹ אֶלָּא אֶל מֹשֶׁה. וְאוּלַי שֶׁבָּא לְהַרְשׁוֹתוֹ לוֹמַר שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמְרוּ לוֹ מִפִּי הַשְּׁכִינָה, שְׁזּוּלַת זֶה הֲרֵי הוּא בְּבַל תֹּאמַר (יומא ד.). גַּם שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ יִשְׂרָאֵל כִּי מֹשֶׁה חָפֵץ בַּדָּבָר וְיֹאמְרוּ כִּי דַּעְתּוֹ כְּדַעְתָּם, לָזֶה יִצְוֶה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם כִּי כֵּן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ. גַּם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ לוֹ לִשְׁלֹחַ כְּסֵדֶר הַנִּדְבָּר אֵלָיו מֵה', וְלֹא יַעַכְבוּ עַל יָדוֹ כְּשֶׁיֵּדְעוּ כִּי דְּבַר מֶלֶךְ הוּא. גַּם לְפִי דִּבְרֵי רַז"ל שֶׁפֵּרְשׁוּ תֵּבַת "לְךָ" – לְדַעְתְּךָ, שֶׁאֵין ה' מְצַוֶּה עַל הַדָּבָר, חָפֵץ ה' שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים כְּמוֹת שֶׁהֵם מִפִּי עֶלְיוֹן, אוּלַי יַרְגִּישׁוּ כִּי לֹא טוֹב עֲשׂוֹת וְיִבְטְחוּ בַּה' וְיַאֲמִינוּ בּוֹ.

ב **שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ **לְךָ**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (סוטה לד.): לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוְּךָ וְכוֹ', וְקָשֶׁה לָמָּה יַסְכִּים ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ וְיוֹפִיעַ מַאֲמָרוֹ עַל עֲצַת רְשָׁעִים. וּלְהָבִין הָעִנְיָן אָעִיר בַּדָּבָר, מִבֶּטֶן מִי יָצָא הַקֶּרַח הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַנִּסְבֶּבֶת מֵהַמְרַגְּלִים, אִם מִצַּד הַמַּעֲשֶׂה, אֵין בּוֹ רַע, כִּי הֲלֹא מָצִינוּ (יהושע ב:א) שֶׁכְּמוֹ כֵן שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים וַיֵּרְגְּלוּ הָאָרֶץ, אִם כֵּן אֵין הַדָּבָר מְכֹעָר מִצַּד עַצְמוֹ, וְאִם מִצַּד הָאֲנָשִׁים הַמְרַגְּלִים שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים, הֲלֹא מָצִינוּ שֶׁנִּבְחֲרוּ עַל פִּי ה' הַבּוֹחֵן לְבָבוֹת וּכְלָיוֹת, וְהֵעִיד הַכָּתוּב עֲלֵיהֶם "כֻּלָּם אֲנָשִׁים", שֶׁהֵם צַדִּיקִים:

אָכֵן יִתְבָּאֵר הַדָּבָר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ילקוט שמעוני תשמ"ב) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּתְחִלָּה נִתְקַבְּצוּ אֵצֶל מֹשֶׁה לִשְׁלוֹחַ הַמְרַגְּלִים וְלֹא רָצָה, וְאָמַר לָהֶם כְּבָר הִבְטִיחָנוּ ה', וְאָמְרוּ לוֹ כִּי הָעַמָּמִים יוֹדְעִים בָּנוּ שֶׁאָנוּ בָּאִים לִירַשׁ אוֹתָם וְהֵם מַטְמִינִים אֶת מָמוֹנָם, וּכְשֶׁגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לֹא יִמְצְאוּ כְּלוּם וְנִמְצָא דִּבְרֵי ה' בָּטֵל חָס וְשָׁלוֹם, וְאָז "וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי מֹשֶׁה" מַה שֶּׁאָמְרוּ (דברים א:כב) "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", פֵּרוּשׁ הַחֲפִירוֹת שֶׁמַּטְמִינִים בָּהֶם מָמוֹנָם וְכוֹ', כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה כָּךְ נִלְכַּד בְּיָדָם, עַד כָּאן. הִנֵּה מִמַּה שֶׁדִּקְדְּקוּ בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וְאָמְרוּ "נִלְכַּד בְּיָדָם" יוֹרֶה שֶׁבְּמִרְמָה דִּבְּרוּ וּלְכָדוּהוּ בְּעָרְמָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִיא מִרְמָה שֶׁדִּבְּרוּ בְּפִיהֶם שֶׁבָּהּ נִלְכַּד.

אָכֵן שְׁנֵי מִינֵי רְגוּל הֵם: הָאֶחָד הוּא רְגוּל לָדַעַת דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יַעֲלוּ בָהּ, גַּם לָדַעַת אִם יַטְרִיחוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת אוֹ חֵלֶק אֶחָד מֵהֶם, וּכְמַאֲמַר מְרַגְּלֵי הָעַי שֶׁהֶשִׁיבוּ לִיהוֹשֻׁעַ (יהושע ז:ג): "אַל יַעַל כָּל הָעָם, כְּאַלְפַּיִם אִישׁ אוֹ כִשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ יַעֲלוּ וְגוֹ', אַל תְּיַגַּע שָׁמָּה אֶת כָּל הָעָם", וְרִגּוּל זֶה לֹא יָרַגֵּל אֶלָּא אֶת הָעִיר אֲשֶׁר יָבֹאוּ שָׁמָּה, וּכְשֶׁיִּכְבְּשׁוּהָ וְיַסְכִּימוּ לָצוּר עַל עִיר אַחֶרֶת יְרַגְּלוּהָ אַחַת לְאַחַת. וְרִגּוּל שֵׁנִי הוּא רְגוּל כְּלָלִי, זֶה יוֹרֶה כִּי רוֹצִים לִרְאוֹת וּלְשַׁעֵר אִם יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לִכְבּוֹשׁ, וְהוּא הָרְגוּל שֶׁהִסְכִּימוּ יִשְׂרָאֵל לִשְׁלֹחַ לָרֵגֶל הוּא לִכְלָלוּת אֶרֶץ כְּנַעַן כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בַּמַּעֲשֶׂה, וְזֶה יַגִּיד מְעוּט הָאֱמוּנָה בַּה' וּבְקוּשׁ תּוֹאֲנָה. וְלָזֶה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא רָצָה מֹשֶׁה עַד שֶׁנִּתְחַכְּמוּ בְּמִרְמָה וַיְדַבְּרוּ לוֹ שֶׁלְּצַד הַטָּמַנַת הַמָּמוֹן הֵם שׁוֹלְחִים, וְטַעַם זֶה צוֹדֵק בְּכָל אֶרֶץ כְּנַעַן, וְנִלְכַּד בְּיָדָם וְשָׁלַח מְרַגְּלִים לְתַכְלִית זֶה, כִּי אֵין רַע בַּדָּבָר. כְּמוֹ כֵן יְהוֹשֻׁעַ שָׁלַח מְרַגְּלִים לְסִבָּה הַצְּרִיכָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְאֵין רַע אֶלָּא דַּוְקָא בְּטַעַם רְגוּל שֶׁהָיָה בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל בְּגִנְבַת דַּעַת מֹשֶׁה.

וְלָזֶה בָּא דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָמַר **שְׁלַח לְךָ**, פֵּרוּשׁ, לְמַה שֶּׁאַתָּה סוֹבֵר הַשְּׁלִיחוּת שֶׁהִיא בִּשְׁבִיל הַטָּמַנַת הַמָּמוֹן, פֵּרוּשׁ, אֲבָל לֹא לְטַעַם שֶׁחוֹשְׁבִים הֵם, וְהֵעִירוּ כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתָם מַחְשְׁבוֹתָיו. וּמֹשֶׁה אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הֵבִין הַכַּוָּנָה עַל סֵדֶר וְהֵבִין דֶּרֶךְ אַחֵר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר. אוֹ נוֹכַל לוֹמַר שֶׁהֵבִין אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁה' לֹא מָנְעוֹ מִלִּשְׁלֹחַ עָשָׂה מַעֲשֶׂה וְלֹא נִתְחַכֵּם עַל דְּבַר מֶלֶךְ. וַהֲגַם שֶׁה' גִּלָּה לוֹ, ה' חָפֵץ לְגַלּוֹת לָעֲבָדָיו הַנִּסְתָּרוֹת, גַּם לָדַעַת טַעַם לְכָל הַיּוֹצֵא מֵהֶעְנְיָן. וְאִם תֹּאמַר קָשְׁיָא לְאֵלּוּ הֵינוּ לָמָּה לֹא מָנַע הַדָּבָר מִהְיוֹת כֵּן, לְצַד שֶׁרָאָה שֶׁזּוּלַת זֶה הָיוּ פּוֹקְרִים יוֹתֵר וְעוֹשִׂים בָּהֶלָה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁעָשׂוּ בַּהֲלִיכַת הַמְרַגְּלִים.

עוֹד יְרִצֶּה בְּמַאֲמַר "לְךָ", לְצַד שֶׁהַזְּכִירָם בִּלְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת וְאָמַר "אֲנָשִׁים" שֶׁיִּוָּרֶה שֶׁהֵם צַדִּיקִים, לָזֶה אָמַר "לְךָ" – פֵּרוּשׁ, כָּל עוֹד שֶׁהֵם לְפָנֶיךָ אֶצְלְךָ הֵם צַדִּיקִים, אֲבָל כְּשֶׁיַּחְזְרוּ פְּנֵיהֶם לְלֶכֶת בִּשְׁלִיחוּת פָּקֵעַ מֵהֶם כְּלִילָא, וּכְמַאֲמַר הַכָּתוּב (במדבר יג:כו) "וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לה.) מַקִּישׁ הֲלִיכָתָם לְבִיאָתָם וְכוֹ', וּמִזֶּה הִרְגִּישׁ מֹשֶׁה וְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (במדבר רבה טז.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֲבָל מְרַגְּלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה רְשָׁעִים הָיוּ, דִּכְתִיב "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים", עַד כָּאן. וְאֵין יָדוּעַ כַּוָּנָתָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מִנַּיִן מוֹכִיחִים הַדְּבָרִים מִמַּאֲמַר "שְׁלַח לְךָ" שֶׁרְשָׁעִים הָיוּ. אֶלָּא שְׁדִיקוּ תֵּבַת **לְךָ** כְּמוֹ שְׁדַיְקִנוּהָ – לְךָ הֵם אֲנָשִׁים אֲבָל בַּשְּׁלִיחוּת כְּשֶׁיִּתְחִילוּ בַּהֲלִיכָה רְשָׁעִים הֵם. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר שֶׁפֵּרוּשׁ **לְךָ** הוּא: לְךָ הֵם צַדִּיקִים אֲבָל אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵם רְשָׁעִים. וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה יַסְכִּים ה' לִשְׁלֹחַ רְשָׁעִים, וּמַה גַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "עַל פִּי ה'" וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה שם) שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר פְּלוֹנִי לְשֶׁבֶט פְּלוֹנִי, וְאוּלַי כִּי בִּפְרָט זֶה שֶׁל הָרִגּוּל כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִוּ בְּדַעַת אַחַת לְרַגֵּל עַד אֲשֶׁר רִגְּלוּ, וְהוּא לִרְאוֹת אִם יְכוֹלִין לְכָבְשָׁם כְּפִי יְכֹלֶת שֶׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְזֶה יַגִּיד מְעוּט הָאֱמוּנָה וְלָזֶה יִקְרָאוּ רְשָׁעִים.

אוֹ אֶפְשָׁר, לְצַד שֶׁכַּוָּנַת הַמְשַׁלְּחִים הָיְתָה רָעָה, תַּפְעִיל פֹּעַל הָרַע בַּשְּׁלִיחַ, וַיַּחְזֹר לִהְיוֹת שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וְיִוָּלֵד בּוֹ תְּכוּנָה רָעָה מַה שֶּׁלֹּא הָיְתָה בּוֹ קֹדֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּוָּלֵד בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה בִּשְׁלוּחֵי מִצְוָה לְטוֹבָה אוֹת, וְלָזֶה הָגַם שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים, בְּהִתְחַלָּתָם עֲשׂוֹת הַהֲלִיכָה לְרַגֵּל נוֹלַד בָּהֶם תְּכוּנָה רָעָה מִפֹּחַ

הַמְשַׁלְּחִים וְיֵעָצוּ לְהַדִּיחַ.

עוֹד יְרֻצֶּה לוֹמַר **שָׁלַח לְךָ**, שֶׁיִּהְיֶה הַשְּׁלִיחוּת מִתְכַּוֵּנָה עַל שֵׁם מֹשֶׁה וְלֹא עַל שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, לְצַד מַה שֶּׁיֵּצָא מֵהֶדְּבָר.

עוֹד יְרֻצֶּה לוֹמַר לָהֶם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כַּוָּנַת הֲלִיכָתָם לְמַה שֶּׁחוֹשְׁבִים יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְמַה שֶּׁחוֹשֵׁב מֹשֶׁה בַּשְּׁלִיחוּת, וְהוּא מַאֲמַר **שָׁלַח לְךָ** – לְמַה שֶּׁבְּדַעְתְּךָ וְלֹא לְמַה שֶּׁבְּדַעְתָּם.

עוֹד רָמַז בְּמַאֲמַר **לְךָ** עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה ה,כג) בְּפָסוּק "עַתָּה תִּרְאֶה", אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת שִׁלֹּשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים אֵינְךָ רוֹאֶה, עַד כָּאן. מֵעַתָּה אִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לָאָרֶץ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לִיצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָיָה מִתְקַיֵּם מַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר "עַתָּה תִּרְאֶה", הָיָה מֻכְרָח מֹשֶׁה לֵישֵׁב חוּץ לָאָרֶץ כְּהֶדְיוֹט אוֹ יִכָּנֵס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל הֶדְיוֹט, וּבְאֶמְצָעוּת שְׁלִיחוּת הַמְרַגְּלִים נִתְעַכְּבוּ יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא יָרַד מֹשֶׁה מִגְּדֻלָּתוֹ וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד מְלֹאת יָמָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **שָׁלַח לְךָ** כִּי לְךָ הֲנָאָה בָּזֶה בְּתַכְלִית הַדִּבָּרִים.

וַיָּתֻרוּ אֶת וְגוֹ'. קָשֶׁה אָמְרוֹ **וַיָּתֻרוּ** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "לָתוּר" וְגוֹ'. עוֹד קָשֶׁה אָמְרוֹ **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן** וְגוֹ' אַחַר אֲשֶׁר הִזְכִּיר שֵׁם הַמָּקוֹם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "אֲשֶׁר אֲנִי" וְגוֹ', כִּי מִי לֹא יֵדַע שֶׁהוּא נוֹתְנָהּ לָהֶם.

אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁהַחְנָה בַּשְּׁלִיחוּת תְּנַאי הָרִאשׁוֹן "לְךָ", פֵּרוּשׁ, לְמַה שֶּׁהוּא חוֹשֵׁב שֶׁיִּהְיוּ שְׁלוּחֵי מֹשֶׁה, וּשְׁאָר הַפֵּרוּשִׁים שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהּ, וְהוֹסִיף עוֹד תְּנַאי אַחֵר "אֲנָשִׁים" שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ צַדִּיקִים, עוֹד בָּא וְהוֹסִיף תְּנַאי אַחֵר בַּדָּבָר, שֶׁהָרִגּוּל הוּא **אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, לֹא לְשַׁעֵר אִם הָאָרֶץ הַהִיא יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לְלָכְדָהּ וְלָרֶשֶׁת אֲנָשֶׁיהָ, כִּי זֶה וַדַּאי כִּי אֵין יְכֹלֶת בָּהֶם לַעֲמֹד אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד עִיר קְטַנָּה שֶׁבָּהֶם, אֶלָּא **אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן**, וְכֵינָן שֶׁהַדָּבָר הַהוּא בָּא לָהֶם בְּמַתָּנָה, עַל הַנּוֹתֵן לְהוֹצִיא עוֹשְׁקֶיהָ כְּדִין הַנּוֹתֵן מַתָּנָה, וְהוּא יִלָּחֵם לָהֶם וְיַעֲמִידֵנָּה בְּיָדָם בְּאֵין שָׂטָן וְאֵין פֶּגַע רַע. גַּם יַשְׁכִּילוּ בְּרִגּוּלָם אֲשֶׁר יַפְלִיא ה' לְהַשְׁפִּיל רָמִים עַם גָּדוֹל וָרָם רַבִּים וַעֲצוּמִים, כְּדֵי שֶׁבַּעַל הַנֵּס יַכִּיר בְּנִסּוֹ. וּבָזֶה נִתְחַכֵּם ה' בְּחַסְדּוֹ וְהֵרִים מִלְּפָנֵיהֶם מִכְשׁוֹל כְּשֶׁיִּרְאוּ עֲמָלֵק וְגוֹ' וִילִידֵי עֲנָק וְגוֹ' וְעֹצֶם חֹזֶק הֶעָרִים הַבְּצוּרוֹת, לְבַל יִפְחֲדוּ וְיִרְאוּ כִּי אֵין יֵרֵשְׁתָּם בְּכֹחַ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּכֹחַ הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר הַכֹּל יוּכַל כִּי הוּא הַנּוֹתֵן.

וְזֶה הוּא מַאֲמַר **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן**, וּבְמֶתֶק לְשׁוֹנוֹ גִּלָּה כִּי כְּפִי הַטֶּבַע אֵינָם יְכוֹלִין לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים אַחַר כָּךְ, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים. אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאַר לַחְקֹר זֹאת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "וְיָתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן" וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר **אֶרֶץ כְּנַעַן**. וְרָאִיתִי לְרַז"ל (ילקוט שמעוני) שֶׁהִרְגִּישׁוּ בְּהֶעָרָה זוֹ וְאָמְרוּ שֶׁבָּא לִרְמֹז אֶל זְכוּת הַגּוֹרֵם הַמַּתָּנָה, וְהוּא זְכוּת יִצְחָק שֶׁנּוֹלַד לְאַבְרָהָם וְשָׂרָה, אַבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה וְשָׂרָה בַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה שֶׁהוּא בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם ק"צ, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. וְנִרְאֶה לוֹמַר כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים ט:ה) "לֹא בְצִדְקָתְךָ וְגוֹ', כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם" וְגוֹ', וְהוּא מַה שֶּׁהִזְכִּיר כָּאן כְּשֶׁאָמַר "אֲנִי נוֹתֵן אֶרֶץ **כְּנַעַן**" לוֹמַר לְצַד שֶׁהִיא אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר נִתְמַלְּא סְאָתוֹ לָזֶה אֲנִי נוֹתֵן.

תִּשְׁלָחוּ. וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "שְׁלַח" שֶׁבְּתְחִלַּת הַכָּתוּב. אוּלַי שֶׁבָּא לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יֵלְכוּ אֶלָּא בְּסֵדֶר זֶה "אִישׁ אֶחָד" וְגוֹ', וְלֹא יוֹתֵר וְלֹא פָּחוֹת.

טז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא כְּבָר אָמַר "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם" וְגוֹ'? וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לד:) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מְסֹרָת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ וְכוּ', סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל שֶׁפְּתַר דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכוּ', עַד כָּאן. וְהִנֵּה לְצַד שֶׁרָצָה לוֹמַר הַכָּתוּב "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלָיו וְכוּ', יֹאמַר הָאוֹמֵר, מָה רָאָה מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ? לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים** וְגוֹ', לְהָעִירְךָ כִּי מִשְּׁמוֹתָם הִשְׂכִּיל מֹשֶׁה מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, אֲשֶׁר לָזֶה הֻצְרַךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ "וַיִּקְרָא" וְגוֹ', וְלָזֶה סָמַךְ לְמַאֲמַר "אֵלֶּה שְׁמוֹת" וְגוֹ' "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה" וְגוֹ'. וַהֲגַם שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁהִרְגִּישׁ בִּרְשָׁעָם מִמַּאֲמַר תֵּבֶת "לְךָ", אֵין פֵּרוּשׁ זֶה מֻכְרָח וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ תֵּבֶת "לְךָ" בְּאֹפֶן אַחֵר, וּמִשְּׁמוֹתָם הִטָּה וְהִכְרִיעַ כִּי יַרְשִׁיעוּ בִּשְׁלִיחוּתָם. עוֹד אוּלַי שֶׁלֹּא הִצְדִּיק שֶׁכֻּלָּן רְשָׁעִים, אֶלָּא מִשְּׁמוֹתָם שֶׁכָּל שְׁמוֹתָם גִּלּוּ מַה שֶּׁעֲתִידִין לַעֲשׂוֹת.

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה וְגוֹ'. רַז"ל אָמְרוּ (סוטה לד:) שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלָיו, וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה שְׁמוֹ וְיָכוֹל הָיָה לְהִתְפַּלֵּל בְּלֹא שִׁנּוּי הַשֵּׁם. וְאוּלַי שֶׁנָּתַן כֹּחַ בְּשִׁמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת הַיו"ד שֶׁמִּסְפָּרָהּ עֲשָׂרָה כְּדֵי שֶׁיּוּכַל נֶגֶד הָעֲשֶׂר מְרַגְּלִים. עוֹד, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל זְכוּת וְחֵלֶק הַטּוֹב שֶׁל כָּל הָעֲשָׂרָה כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה טו.) זָכָה נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ:

יז וַיִּשְׁלַח אוֹתָם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן אַחַר שֶׁכְּבָר זָכַר הַשְּׁלִיחוּת שְׁתֵּי פְּעָמִים "וַיִּשְׁלַח אוֹתָם" וְגוֹ' (במדבר יג:ג), "אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה" (במדבר יג:טז)? וְאוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁעָשָׂה לָהֶם לְוָיָה, וְנָתַן הַכָּתוּב טַעַם הַלְוָיָה וְאָמַר **לָתוּר** וְגוֹ', שֶׁהֻצְרְכוּ לִשְׁמִירָה לְפִי שֶׁהָלְכוּ לְדֶרֶךְ סַכָּנָה. עוֹד יְרֻצֶּה שֶׁנִּתְכַּוֵּן בַּלְוָיָה לַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יָתוּרוּ שֶׁכֵּן מִשְׁפַּט הַלְוָיָה.

יח וּרְאִיתֶם וְגוֹ' מַה הִיא. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ אֶרֶץ שֶׁהֶבְלָהּ וַאֲוִירָהּ זַךְ וּבָרִיא וּמְמֻזָּג הַטֶּבַע וּמִי שֶׁאֲוִירָהּ עָכוּר וּמְעֻפָּשׁ וּמִתְנַגֵּד לְמֶזֶג הַטֶּבַע, גַּם יֵשׁ אֶרֶץ שֶׁהִיא מְלֵאָה מַעְיָנוֹת וּמֵימֶיהָ נְקִיִּים וּמוֹלִידִים מֶזֶג טוֹב בָּאָדָם וְיכוֹנֵן הַפָּחוֹת, וְיֵשׁ לְהֶפֶךְ, וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים שֶׁיֵּשְׁנָם בָּאָרֶץ מִצַּד עַצְמָהּ בְּלֹא סִבָּה אֶמְצָעִי. וּכְנֶגֶד דְּבָרִים אֵלּוּ אָמַר "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ **מַה הִיא**" מִצַּד בְּרִיָּתָהּ, אִם הִיא בְּנֶגֶד הָרָצוֹן אוֹ לְהֶפְכּוֹ. וּלְצַד כִּי חֲקִירָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ בְּחִינוֹת שֶׁיֵּשְׁנָם בְּהַבְחָנָה

לָהֶם בְּדֶרֶךְ עֲבָרָתָם בָּהּ, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין נִסָּיוֹן, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר אִם מַחְזֶקֶת טֵבַע הָאֱנוֹשִׁי, אִם מֵימֶיהָ מַפְרִים וּמַרְבִּים, דְּבָרִים אֵלּוּ אֵינָם נִפְרָים בְּדֶרֶךְ הַעֲבָרָה. וְלָזֶה צִוָּה לָהֶם **וְאֶת הָעָם** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, מֵהַפְּעֻלּוֹת יִוָּדְעוּ הַכֹּחוֹת, מֵהָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ יִתְגַּלֶּה כֹּחַ הָאָרֶץ אִם הָעָם חָזָק אוֹ רָפֶה. וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין מִבְחָן מֵחוֹזֶק הָעָם כִּי יֵשׁ בַּמֶּה לִתְלוֹת, וְהוּא כִּי הֵם גּוֹדְרִין עַצְמָן מֵהַתַּשְׁמִישׁ, לָזֶה אָמַר **הַמְעַט הוּא אִם רָב**, גַּם בָּזֶה יִגָּלֶה כִּי מֵימֶיהָ מַפְרִים וּמַרְבִּים.

עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר לָמָּה שִׁנָּה סֵדֶר שֶׁלָּקַח הַכָּתוּב בְּכָל הַהַדְרָגוֹת שֶׁהִקְדִּים בָּהֶם חֵלֶק הַטּוֹב וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר חֵלֶק הָרַע, ״הֶחָזָק הוּא״ וְאַחַר כָּךְ ״הָרָפֶה״, ״הַטּוֹבָה הִיא״ ״אִם רָעָה״ הִקְדִּים הַטּוֹבָה, וְגַם מִבְחַן ״הֶחָזָק הוּא״ חֵלֶק הַטּוֹב לָדַעַת טוֹבַת הָאָרֶץ שֶׁמְּגַדֶּלֶת חֲזָקִים, וְכֵן בַּמַּאֲמָר הָאַחֲרוֹן הִקְדִּים לוֹמַר ״הַשְּׁמֶנָה הִיא״ וְאַחַר כָּךְ ״אִם רָזָה״, וּכְמוֹ כֵן ״הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ״ וְאַחַר כָּךְ אָמַר ״אִם אַיִן״, וְלָמָּה כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמְעוּט וְהָרִבּוּי הִקְדִּים לוֹמַר ״הַמְעַט הוּא אִם רָב״. וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי גַּם בְּמִבְחָן זֶה הִקְדִּים חֵלֶק הַטּוֹב, וְהוּא שֶׁאִם הֵם מוּעָטִים הוּא יוֹתֵר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶה אֵינוֹ, כִּי לֹא יִסְתַּפֵּק בְּטוֹבָה שֶׁיּוֹדֵעַ הֶחְלֵט שְׁלֵילָתָהּ?

אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **הַמְעַט הוּא** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, חוֹזֵר לְמַאֲמַר ״הֶחָזָק הוּא״ וְגוֹ׳, אִם חוֹזֶק הָעָם הוּא דָּבָר גָּדוֹל שֶׁמְּעַטִּים הֵם כַּיּוֹצֵא בָּהֶם אִם רַבִּים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בָּעוֹלָם, וּכְפִי זֶה הִקְדִּים חֵלֶק הַמְעֻלֶּה לְשֶׁבַח הָאָרֶץ שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ מְגַדְּלִים חֲזָקִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת, אוֹ לְצַד הַכָּרַת הַנֵּס גַּם כֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וּלְדֶרֶךְ זֶה לֹא תַקְשֶׁה לָמָּה הִפְסִיק בָּעִנְיָן בְּמַאֲמַר ״וְאֶת הָעָם״ וְגוֹ׳ בְּאֶמְצַע עִנְיְנֵי הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי אַחַר כָּךְ הוּא אוֹמֵר ״וּמָה הָאָרֶץ״ וְגוֹמֵר, וְלִדְבָרֵינוּ בְּעִנְיַן הָאָרֶץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

יט **וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד פְּרָט הַנַּעֲשֶׂה בְּאֶמְצָעוּת הַזּוֹלַת שֶׁהֵם בִּנְיְנֵי הָעִיר וְהַדִּירוֹת וְהַכֵּלִים, אִם טוֹבָה הִיא בְּבִנְיָן מִפְּאֹר אִם רָעָה בְּבִנְיָנֶיהָ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר הוּא יֹשֶׁב בָּהּ**, וּכְנֶגֶד פְּרָט זֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן (דברים ו׳:י׳-י״א) ״וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ וְגוֹ׳ לָתֵת לְךָ עָרִים גְּדֹלוֹת וְטוֹבוֹת אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ״. וּמִכְּלַל נוֹי הָעִיר הִזְכִּיר גַּם כֵּן ״הַבָּמוֹתֵנִים אִם בְּמִבְצָרִים״, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (במדבר רבה פט״ז) שְׁפִימָן מָסָר לָהֶם, וְזֶה דֶּרֶךְ דָּרֹשׁ, אֲבָל פְּשַׁט הַכָּתוּב כָּל עִקַּר הַשְּׁאֵלָה אֵינוֹ אֶלָּא עַל הָאָרֶץ, אֲבָל הָעָם פָּשׁוּט הוּא שֶׁהוּא עַם גָּדוֹל וְרָם בְּנֵי עֲנָק נְפִילִים וְאֵין סָפֵק בָּזֶה לְרַגֵּל אוֹתָם. וְלִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁרָמַז לָהֶם גַּם עַל גְּבוּרַת הָאֲנָשִׁים תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה לוֹמַר לָהֶם לְרָאוֹת עֹצֶם גְּבוּרָתָם לְהַכִּיר בְּנִפְּיֵ אֵל אֲשֶׁר יְמַגֵּן אוֹתָם בְּיָדָם.

כ **וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֶנָה וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, אִם נוֹתֶנֶת שׂוּמָן בְּפֵרוֹתֶיהָ. **אִם רָזָה** – פֵּרוּשׁ, אִם כְּשֶׁנּוֹתֶנֶת כֹּחָהּ בַּפֵּרוֹת אִם נַעֲשֵׂית רָזָה מִצַּד זֶה, כְּדֶרֶךְ הָאֲרָצוֹת שֶׁזּוֹרְעִים אוֹתָהּ שָׁנָה וּמוֹבִירִים אוֹתָם שָׁנָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּחוּשָׁה, אוֹ זוֹרְעִים אוֹתָהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְאֵינָהּ מִשְׁתַּנֶּית בְּכֹחָהּ וְעוֹשָׂה שֵׁנִי כָּרִאשׁוֹן, שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁאֵינָהּ נִכְחֶשֶׁת מִצַּד גְּדוּלֶיהָ.

הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ. פֵּרוּשׁ שֵׁם הַמִּין, אִם יֵשׁ בָּהּ כָּל מִין עֵץ, **אִם אַיִן** – פֵּרוּשׁ אִם יֵשׁ עֵץ שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בָּהּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (דברים ח׳:ט) ״לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ״.

כד **לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹדֶם לָכֵן כָּתַב ״עַד נַחַל אֶשְׁכּוֹל״ עַל שֵׁם הֶעָתִיד, כִּי הוּא מַגִּיד מֵרֹאשִׁית אַחֲרִית.

וְאָמְרוּ **אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, וְאִם תֹּאמַר וַהֲלֹא כַּמֶּה אֶשְׁכּוֹלוֹת נִכְרְתוּ מֵהַמָּקוֹם, לָזֶה אָמַר הַפְּלָאַת אֶשְׁכּוֹל זֶה שֶׁנִּקְרָא הַמָּקוֹם עַל שְׁמוֹ ״עַל אוֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל וְגוֹ׳ אֲשֶׁר כָּרְתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, פֵּרוּשׁ, כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל כָּרְתוּ אֶשְׁכּוֹל זֶה, וַהֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנָשִׁים, לְצַד הֱיוֹתָם שְׁלוּחֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ כָּרְתוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות יב׳:ו) ״וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל״:

כו **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ וְגוֹ׳.** קָשֶׁה לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר **וַיֵּלְכוּ** אַחַר שֶׁכְּבָר הִשְׁמִיעָנוּ הַהֲלִיכָה, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (סוטה לה.) שֶׁנִּכְתְּבָה לְהַקִּישָׁהּ לְבִיאָה – מַה בִּיאָה בְּעִצָּה רָעָה וְכוּ׳, וְצָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן יַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב דָּבָר זֶה שֶׁהָלְכוּ בְּעִצָּה רָעָה?

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין דף ל״ט וְזֶה לְשׁוֹנָם: תַּנְיָא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין לְךָ מִצְוָה וְכוּ׳, חֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גוֹזָלוֹת, וְעָלָה וְלָקַח הַגּוֹזָלוֹת וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם, וּבַחֲזָרָתוֹ נָפַל וָמֵת, הֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה? אֶלָּא לְעוֹלָם שֶׁכַּלּוֹ טוֹב וְכוּ׳. וְהֶעֱלָה בַּשׁ״ס שֶׁרַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חָזָא, וּמַקְשֶׁה: וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הֲוָה, וּמְשַׁנֵּי: אֵיהוּ נַמִּי הֵכִי קָאָמַר, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא אִכָּא, אַמַּאי לָא אָגִין מִצְוָה עֲלֵיהּ דְּלָא אָתֵי לִידֵי הִרְהוּר, עַד כָּאן. מַשְׁמַע דִּלְמַאן דְּאָמַר שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא אִכָּא, תָּגֵן מִצְוָה מֵהַיְסוּרִין וּמֵהַחֶטְא. וְקָשֶׁה, דִּבְמַסֶּכֶת סוֹטָה דף כ״א אוֹמֵר בְּמַסְקָנַת הַדְּבָרִים לְרָבָא: מִצְוָה אַגּוּנֵי מַגְּנָא אֲבָל אַצּוֹלֵי לָא מַצְּלָא, וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן עַצְמוֹ שֶׁהוּא עָסוּק בָּהּ. וּכְפִי זֶה, בַּמֶּה מוֹכִיחַ רַבִּי יַעֲקֹב מִמַּה שֶּׁלֹּא הֻגְּנָה עָלָיו הַמִּצְוָה שֶׁלֹּא לָבֹא לִידֵי הִרְהוּר עֲבוֹדָה זָרָה? וְגַם שֶׁלִּסְבָרַת רַב יוֹסֵף שֶׁמֵּבִיא הַשַּׁ״ס בְּסוֹטָה, מִצְוָה בִּזְמַן שֶׁהוּא עָסוּק בָּהּ תָּגֵן עָלָיו גַּם מֵהֲעֲבֵרוֹת, הֲלֹא נִדְחֵית סְבָרַת רַב יוֹסֵף מִכַּח קֻשְׁיַת דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל שֶׁלֹּא הֻגְּנָה עֲלֵיהֶם תּוֹרָתָם שֶׁלֹּא יְצֵאוּ לְתַרְבּוּת רָעָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּדְחוּ דִּבְרֵי רַב יוֹסֵף, בַּמֶּה מַצְדִּיק הַשַּׁ״ס דְּחִיַּת רַבִּי יַעֲקֹב בְּקִדּוּשִׁין?

וְיֵשׁ שֶׁרָצוּ לְחַלֵּק בֵּין מַעֲשֶׂה מִצְוָה לְמַעֲשֶׂה מִצְוָה, מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסוֹטָה דְּמִצְוָה לָא מַצְּלָא מֵהַחֶטְא אֲפִלּוּ בְּעִדָּנָא דַּעֲסִיק בָּהּ מְדַבֵּר בְּעוֹשֶׂה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וְשָׁם שֶׁאָמְרוּ אַמַּאי לָא אַגֵּנַת עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לָבֹא לִידֵי חֵטְא מְדַבֵּר בְּמִצְוָה לִשְׁמָהּ, עַד כָּאן דִּבְרֵיהֶם. וְזֶה הֶבֶל שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְתַלְמוּד לְדַחוֹת מַעֲשֶׂה הַסּוּכָּה

בְּשֶׁלֹּא עָשָׂה הַמִּצְוָה לִשְׁמָהּ, שֶׁהִיא דְּחִיָּה יוֹתֵר קָרוֹבָה מִדְּחִיַּת דִּלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה. גַּם הָיָה מַרְוִיחַ בִּדְחִיָּה זוֹ שֶׁאֵין לְהַקְשׁוֹת לָמָּה לֹא הֻגְּנָה עָלָיו מֵיצֶר הָרָע כֵּיוָן שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאוֹתָהּ מִצְוָה לְהָגֵן מֵיצֶר הָרָע.

וְהַנָּכוֹן לְתָרֵץ הוּא, דְּמַסְקָנַת הַתַּלְמוּד הִיא כִּסְבָרַת רַב יוֹסֵף, דְּמִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצָּלָא, וְלָזֶה הוּא שְׁמוֹכִיחַ ר׳ יַעֲקֹב מִמַּה שֶּׁלֹּא הֻגְּנָה וְהִצִּילָה הַמִּצְוָה עַל הָעוֹלֶה בַּסּוּלָּם לְהָבִיא גוֹזָלוֹת לְאָבִיו, שֶׁהֲרֵי גַּם בַּחֲזָרָה הָיָה שְׁעַת מַעֲשֶׂה מִצְוָה שֶׁהֵבִיא גוֹזָלוֹת לְאָבִיו. וּמַה שֶּׁדָּחָה הַשַּׁ״ס בְּסוֹטָה סְבָרַת רַב יוֹסֵף מִמַּה שֶּׁלֹּא הֻגְּנָה תּוֹרָה לְדוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל אֵינָהּ דְּחִיָּה, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּחֲגִיגָה (חגיגה טו:): בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל טִינָא הָיְתָה בְּלִבָּם, פֵּרוּשׁ שֶׁתּוֹרָתָם הָיְתָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּמִמַּעֲשֵׂה אֵין הוֹכָחָה מִמַּה שֶּׁלֹּא הִצִּילָתָם תּוֹרָתָם, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה תּוֹרָה לִשְׁמָהּ, אוֹ לְמַה שֶּׁפֵּרְשׁוּ שָׁם הַתּוֹסְפוֹת שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי עֲבֵרוֹת נֶהֱרָם שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה וְקָדְמָה תּוֹרָתָם לְיִרְאַת חֶטְאָם, שֶׁבִּכְגוֹן זֶה אֵין תּוֹרָה מַצִּילָתָם מִיֵּצֶר הָרָע.

וְעוֹד, אֲפִלּוּ לִסְבָרַת הַדּוֹחֶה סְבָרַת רַב יוֹסֵף בְּמִסֶּכְתָּ סוֹטָה מִדּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל, לֹא דָּחָה אֶלָּא חֲלֶקֶת תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה דְּאִינָהּ מַצֶּלֶת (אֲפִלּוּ) בְּזִמַּן שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בָּהּ, אֲבָל מַה שֶּׁאָמַר מִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצָּלָא לֹא דָּחָה הַשַּׁ״ס. וְהַגַּם דְּרָבָא מִפֹּחַ קַשְׁיַת דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל הֵכְרַח לְיַשֵּׁב הַבָּרַיְתָא שֶׁאָמְרָה תָּלָה הַכָּתוּב הַמִּצְוָה בְּנֵר וְהַתּוֹרָה בְּאוֹר וְכוּ׳, יֹאמַר שֶׁאֵין תּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוָה אֶלָּא לְהָגֵן מֵהַצָּרוֹת, אֵין הֵכְרֵחַ לְדָבָרָיו. וְיכוֹלִין לוֹמַר עַל זֶה הַדָּרָךְ: מִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצָּלָא, וּבְעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ וְלֹא כְּלוּם. תּוֹרָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצָּלָא, וּבְעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ לֹא מַגְּנָא וְלֹא מַצָּלָא. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה – זְכוּת תּוֹרָה שֶׁמְּצֶלֶת מֵהַפֶּרֶעָנוּת אֲפִלּוּ אֵלֶּא בִּזְמַן שֶׁעוֹסֶקֶת בָּהּ, וְהַגַּם שֶׁאֵין אִשָּׁה מְצֻוָּה עַל הַתּוֹרָה, בְּשִׂכַר תּוֹרַת בַּעֲלֵיהֶן וּבְנֵיהֶם וּכְדִבְרֵי רַבֵּינָא שָׁם (סוטה כא.). וּלְדָרֶךְ זֶה מוֹכִיחַ ר׳ יַעֲקֹב מֵהָעוֹלֶה בַּסֻּלָּם לְהָבִיא גוֹזָלוֹת לְאָבִיו שֶׁלֹּא הִצִּילַתּוּ מִצְוָתוֹ בְּעֵת שֶׁהָיָה עָסוּק בָּהּ.

וְעוֹד כְּשֶׁנֶּעֱמִיק בַּדָּבָר נַעֲמִיד סוּגְיַת קִדּוּשִׁין אֲפִלּוּ אַלְבָּא דְּרָבָא, בְּהָעִיר מַה שֶּׁאָמַר הַשַּׁ״ס דִּלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, קָשֶׁה לוֹ – יִהְיֶה שֶׁמְּהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, הָיְתָה הַמִּצְוָה מַצִּילָתוֹ מֵהַיְסוּרִין כְּמוֹ שֶׁמּוּכָח מִסּוֹטָה שֶׁאָמְרוּ אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה, וְשָׁם בְּסוֹטָה זוֹ וַדַּאי קִלְקְלָה וְקָאָמַר שֶׁהַזְּכוּת יִמְנַע יִסּוּרֶיהָ וַאֲפִלּוּ אַלְבָּא דְּרָבָא, וְשָׁם זְכוּתָהּ מֵרָחֵק וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא גוֹזָלוֹת זְכוּתוֹ לְפָנָיו. וּלְתָרֵץ זֶה מֻכְרָח לוֹמַר לְצַד שֶׁהָיָה מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה חֲרִי הוּא כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה וַהֲרֵי הוּא כְּגוֹי לְכָל דְּבָרָיו וְאֵין לוֹ מִצְוָה שֶׁתָּגֵן עָלָיו, אוֹ אֶפְשָׁר כִּי לְצַד שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה הִרְהֵר בַּעֲבֵרָה אֵין תּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה לְהָגֵן כָּל עִקָּר. וּמִתָּרֵץ דְּסוֹבֵר ר׳ יַעֲקֹב אִי אָמְרִינַן דִּשְׁכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא הָיְתָה מְגִנָּה עָלָיו מִבֹּא לִידֵי דָּבָר הַסּוֹבֵב פּוּרְעָנוּת, שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן אִם כֵּן גַּם מֵהַפּוּרְעָנוּת אֵינוֹ מֻבְטָח. וְגַם לִסְבָרַת רָבָא שֶׁאָמַר מִצְוָה אַגּוֹנֵי מַגְּנָא מִפּוּרְעָנוּת, מִכְּלַל הַדָּבָר הַהוּא שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי עָוֹן שֶׁיְּסוֹבֵב הַפּוּרְעָנוּת, שֶׁזּוֹלֶת זֶה גַּם מֵהַפּוּרְעָנוּת אֵינוֹ מֻבְטָח.

נִמְצֵינוּ אוֹמְרִים שֶׁלִּסְבָרַת רַב יוֹסֵף מִצְוָה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה מַצֶּלֶת מִיֵּצֶר הָרָע, וְגַם לִסְבָרַת רָבָא לְתֵרוּץ שֵׁנִי אִם הֶעָוֹן יְסוֹבֵב פּוּרְעָנִיּוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה תָּגֵן עָלָיו הַמִּצְוָה מִמֶּנּוּ, וְלָזֶה בָּא הַכָּתוּב כָּאן לְתָרֵץ הַקּוּשְׁיָא הַנִּרְגֶּשֶׁת לָמָּה לֹא הֻגְּנָה עֲלֵיהֶם הַמִּצְוָה שֶׁהָלְכוּ בִּשְׁלִיחוּת מִצְוָה דִּכְתִיב ״וַיִּשְׁלַח אוֹתָם מֹשֶׁה עַל פִּי ה׳״ לְהַצִּילָם מֵהַפּוּרְעָנִיּוֹת אֲשֶׁר סוֹבֵב לָהֶם, וְאָמַר **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ** פֵּרוּשׁ לְהַקִּישׁ הֲלִיכָתָם לְבִיאָתָם, מַה בִּיאָתָם בְּעֵצָה רָעָה אַף כְּשֶׁהָלְכוּ בְּעֵצָה רָעָה, אִם כֵּן אֵין כָּאן מִצְוָה כָּל עִקָּר וְאַדְרַבָּה שְׁלוּחֵי עֲבֵירָה הֵם.

עוֹד נִרְאֶה הַטַּעַם שֶׁהֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֶה, הוּא עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם בְּקִדּוּשִׁין (קידושין לט:), אַחַר שֶׁתֵּרֵץ לִסְבָרַת ר׳ יַעֲקֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְהָגֵן עָלָיו מִלְּבוֹא לִידֵי עֲבֵרָה, חָזַר הַתַּלְמוּד לְהַקְשׁוֹת: וְהָאָמַר ר׳ אֶלְעָזָר שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין? וּמְתָרֵץ: סוּלָּם רָעוּעַ הָיָה, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, מַה קָּשְׁיָא הִיא זֹאת אַחַר שֶׁאָמַר הַשַּׁ״ס מֵהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא, לָמָּה לֹא יוֹעִיל דָּבָר זֶה גַּם לְתֵרוּץ קַשְׁיַת ״שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין״? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁשְּׁלוּחֵי מִצְוָה יֵשׁ לָהֶם תּוֹעֶלֶת בִּשְׁלִיחוּת הַמִּצְוָה שֶׁלֹּא יִמָּשֵׁךְ לָהֶם פְּעֻלָּה רָעָה מֵהַשְׁלִיחוּת עַצְמוֹ, וּמִשְּׁמַע מֵהַשַּׁ״ס שֶׁזֶּה דָּבָר מֻסְכָּם הוּא. וּמֵעַתָּה נִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לוֹמַר **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ**, לַעֲקֹר מֵהֶם שֵׁם שְׁלִיחוּת מִצְוָה, שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא בְּעֵצָה רָעָה, וְלָזֶה הוּזְקוּ בִּשְׁלִיחוּתָם.

וּבְרָךְ רֶמֶז יִתְבָּאֵר אָמְרוּ **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה ג.) בַּבַּעֲלֵי הַסּוֹד, כִּי אָדָם גָּדוֹל כְּשֶׁיְּזַדַּמֵּן לְפָנָיו עֲבֵרָה וְיִגַּשׁ לַעֲשׂוֹת, פּוֹרֵחַת מִמֶּנּוּ נִפְשׁוֹ הָרָמָה וְנִכְנֶסֶת בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתָהּ. וּלְצַד שֶׁהַכְּתוּבִים מְעִידִים שֶׁהָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל וּגְדוֹלֵי הַנֶּפֶשׁ, לָזֶה הֵעִיד הַכָּתוּב כִּי בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה הָרַע כְּשֶׁבָּאוּ לְמֹשֶׁה לְדַבֵּר דִּבְרֵי רָשַׁע הָלְכוּ, פֵּרוּשׁ פָּרְחוּ מֵהֶם אוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת מִנִּשְׁמָתָם וְאָז וַיָּבֹאוּ.

עוֹד יִרְמֹז בְּמַאֲמַר **וַיֵּלְכוּ** שֶׁעָשׂוּ הֲלִיכָה מֻחְלֶטֶת בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לָהּ עוֹד, כַּאֲשֶׁר גִּלּוּ בְּדִבְרֵיהֶם אֲשֶׁר דִּבְּרוּ לָעָם. גַּם הַתּוֹרָה הֻחְלִיטָה עֲלֵיהֶם שֶׁהֲלִיכָתָם הֲלִיכַת עוֹלָם וְלֹא יָשׁוּבוּ לִרְאוֹתָהּ עוֹד. וְאָמְרוּ **וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ׳ בָּא לָתֵת טַעַם לָמָּה בָּאוּ וְלֹא נֶאֱבְדוּ בִּשְׁלִיחוּתָם, **אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ חָשׁ ה׳ עַל דְּבַר כְּבוֹד מֹשֶׁה אֲשֶׁר עַל כֵּן הִשְׁלִימוּ הַשְּׁלִיחוּת וּבָאוּ. עוֹד כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהָעֵדָה מַעֲשֵׂה ה׳ כִּי אֲנָשִׁים מְעַט עָלוּ בֵּין כַּמָּה אֲמוֹת גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים וְנִמְלְטוּ, וּמִזֶּה יַצְדִּיקוּ כִּי כְּמוֹ כֵן יַעֲשֶׂה ה׳ עִמָּהֶם לְהָטִיל אֵימָתָם עַל כָּל הָעַמִּים, וְיִשָּׂרִים דַּרְכֵי ה׳ וְגוֹ׳ (הושע יד:י).

אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב ״קָדֵשָׁה״ אֶלָּא בַּחֲזָרָה וְלֹא בַּהֲלִיכָה. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר **קָדֵשָׁה** מַה שֶּׁנִּתְעַכְּבוּ בְּקֶדֶשׁ בְּסִבַּת הַמְרַגְּלִים, דִּכְתִיב (דברים א:מו) ״וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רש״י שם) תִּשַּׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָשׂוּ בְּקֶדֶשׁ וְתִשַּׁע

עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּחֲזָרָה מִקֶּרֶשׁ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה הֲרֵי שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה, מֵעַתָּה בְּקֶדֶשָׁה וּבְסִבּוּבָהּ נִתְעַכְּבוּ כָּל הַזְּמַן שֶׁגָּרְמוּ הַמְרַגְּלִים לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר, וְהוּא מַאֲמַר "וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וגו' אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל קָדֵשָׁה".

וַיְשִׁיבוּ אוֹתָם דָּבָר. הֶעְלִים הַכָּתוּב תְּשׁוּבָתָם הָרָעָה וְאָמַר **דָּבָר** סְתָם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים אֶלָּא לְצַד הַהֶכְרֵחַ, כְּמוֹ שֶׁתִּמְצָא שֶׁלֹּא כָּתַב הֶרִיגַת חוּר בְּיוֹם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְגַם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (עבודה זרה ד:) שֶׁלֹּא נִכְתַּב אֶלָּא לְלַמֵּד יִשְׂרָאֵל שֶׁאִם חָטָא צִבּוּר אוֹמְרִים לָהֶם כַּלֵּךְ אֵצֶל צִבּוּר, וּכְמוֹ כֵן בְּמַה שֶּׁלִּפָּנֵינוּ הֶעְלִים הַדְּבָרִים עַד שֶׁהֵצָרַךְ לוֹמַר שֶׁיִּשְׂרָאֵל רָצוּ לָשׁוּב לְמִצְרַיִם וַיִּמְרוּ בַּה' חָס וְשָׁלוֹם, חָל עָלָיו לוֹמַר סִבַּת הַדָּבָר וְגִלָּה דָּבָר שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ. וְטַעַם שֶׁהֵצָרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר הַמְרַאֵת יִשְׂרָאֵל, הוּא לְהוֹדִיעַ טַעַם עַכָּבָתָם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיָה לְסִבַּת הַמְרָאָתָם.

וְאוֹמֵר **וְאֶת כָּל הָעֵדָה**, פֵּרוּשׁ שֶׁהֵשִׁיבוּהוּ כְּשֶׁהָיָה אֶת כָּל הָעֵדָה, וְלֹא יְחִדוּהוּ לְדַבֵּר אֵלָיו דְּבָרִים הָרָעִים בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהַבְאִישׁ בְּעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל:

או יֵרָצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיְשִׁיבוּ אוֹתָם דָּבָר** הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, וּבָא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לְמֹשֶׁה לְיַחֵד לוֹ הַתְּשׁוּבָה כְּחֹק הַמְּלוּכָה, וְאַחַר כָּךְ הֵשִׁיבוּ גַּם לְכָל הָעֵדָה.

או יֵרָצֶה עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּמַּאֲמָר שֶׁכָּתַבְנוּ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, שֶׁנִּלְכַּד מֹשֶׁה בְּיָדָם בְּטַעֲנַת "וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וגו' עַד כָּאן. אֱמוֹר מֵעַתָּה שֶׁטַּעַם שְׁלִיחוּת יִשְׂרָאֵל הָיָה טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְטַעַם שְׁלִיחוּת מֹשֶׁה הָיָה טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **וַיְשִׁיבוּ אוֹתָם דָּבָר** – לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לַדְּבָרִים שֶׁאָמַר לָהֶם בִּשְׁלִיחוּתוֹ, **וְאֶת כָּל הָעֵדָה** לַדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם בִּשְׁלִיחוּתָם.

כו **וַיַּסְפְּרוּ לוֹ וְגו'.** דִּקְדֵּק לוֹמַר **לוֹ**, שֶׁהָיוּ מְיַחֲדִים הַדִּבּוּר בְּיִחוּד אֵלָיו, אֲבָל הַמַּאֲמָר לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְבַד אֶלָּא לְכָל הָעֵדָה הַשּׁוֹמְעִים, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֹּאמְרוּ** וְלֹא אָמַר לוֹ.

בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ וְגו'. פֵּרוּשׁ שֶׁהִגִּיעָנוּ שָׁמָּה לְשָׁלוֹם וְלֹא אֵרַע לָהֶם תַּקָּלָה, וְנָמְרוּ אוֹמֶר הַטַּעַם **אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ**, פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁעָשִׂינוּ מִצְוַת שְׁלִיחוּתְךָ נִשְׁמַרְנוּ. אוֹ יִרְצוּ לוֹמַר לְצַד שֶׁעָשָׂה לָהֶם לְוָיָה שֶׁשְּׁלָחָם הִיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם לָבוֹא אֶל הָאָרֶץ בְּשָׁלוֹם. וְאוּלַי כִּי לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וַיְסַפְּרוּ לוֹ**, לוֹמַר שֶׁסִּפְּרוּ דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְמַעֲלַת מֹשֶׁה כִּי זְכוּתוֹ עָמְדָה לָהֶם. וְאָמְרוֹ **וַיֹּאמְרוּ** הוּא תְּשׁוּבַת הָאָרֶץ מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל לָזֶה לֹא אָמַר לוֹ.

וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְגו'. אָמְרוֹ "וְגַם" – לְצַד שֶׁקָּדְמָה הוֹדָעָה בְּמִדָּה טוֹבָה שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נֵס בַּהֲלִיכָה, מוֹסִיפִין לְהוֹדוֹת גַּם בְּטוֹבַת הָאָרֶץ כִּי זָבַת חָלָב וגו':

כח **אֲפָס כִּי עַז וְגו'.** פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁבִּשְׁלִיחוּת מֹשֶׁה שָׁאַל "הֶחָזָק הוּא וגו' הַבְּמַחֲנִים" וגו', לָזֶה אָמְרוּ כִּי הָעָם חָזָק וּבְמִבְצָרִים יוֹשֵׁב, וְנָמְרוּ אוֹמֶר **וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק** וגו', פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא לַחְשׁוֹב כִּי בִּצְרוּ עָרֵיהֶם לְצַד חֻלְשָׁתָם, הֲרֵי גַּם יְלִידֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם, וְאִלּוּ אֵין לָהֶם פַּחַד וַדַּאי, אִם כֵּן אֵין לִלְמוֹד מִמִּבְצָרֵיהֶם שֶׁחַלָּשִׁים הֵם.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ**, כִּי הָעָם הָיוּ יוֹשְׁבִים נְפוּצִים חוּץ לָעָרִים וְהָיוּ סוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה טז,יג) בְּפָסוּק "עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וגו' וְהַכְּנַעֲנִי" וגו' שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בַּדֶּרֶךְ חוּץ לָעִיר. גַּם רָמְזוּ בְּמַאֲמַר **הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ** שֶׁהָאָרֶץ צְרִיכָה גִּבּוֹרֵי כֹחַ לַעֲמֹד בָּהּ.

ל **וַיַּהַס וְגו' אֶל מֹשֶׁה.** פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאָדָם הֶדְיוֹט לְהַשְׁתִּיק הֲמוֹן שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, לָזֶה בָּא בְּמַאֲמָרוֹ כִּי הוּא מַשְׁתִּיקָם אֶל מֹשֶׁה וְלֹא לְגֻנְזָרְתּוֹ, וְיָדוּעַ כִּי מֹשֶׁה מֶלֶךְ, דִּכְתִיב (דברים לג:ה) "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", וּלְאֵימָתוֹ שָׁתְקוּ לִשְׁמֹעַ אֲשֶׁר יֹאמַר. וְאָמַר **עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ**, פֵּרוּשׁ, גַּם לְפִי דִּבְרֵי הַמְּרַגְּלִים נוֹכַל לָהּ:

לא **וְהָאֲנָשִׁים וְגו'.** פֵּרוּשׁ, הֵשִׁיבוּ לְדִבְרֵי כָּלֵב וְאָמְרוּ "לֹא נוּכַל" וגו', וְהוֹסִיפוּ לוֹמַר דִּבָּה בָּאָרֶץ לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לִירַשׁ אוֹתָהּ, מְאוֹסָה הִיא לְצַד שֶׁאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ וגו':

לב **וְכָל הָעָם וְגו'.** פֵּרוּשׁ, וְאַף עַל פִּי כֵן אוֹכַלְתָּם הָאָרֶץ. אוֹ יִרְצֶה בִּדְקְדּוּק אָמְרוֹ **בְּתוֹכָהּ**, לוֹמַר כָּל שֶׁנִּתְקַיְּמוּ בְּתוֹכָהּ הֵם אַנְשֵׁי מִדּוֹת וּבָזֶה יוּכְלוּ חַיּוֹת, אֲבָל כָּל שֶׁאֵינָם אַנְשֵׁי מִדּוֹת עוֹמְדִים חוּצָה לָהּ לְבַל תֹּאכַל אוֹתָם הָאָרֶץ:

לג **וְנִהְיוּ וְגו' וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם.** הוֹדִיעוּ בָּזֶה כִּי אֲפִלּוּ שְׁאָר הָאֲנָשִׁים הָרְגִילִים שָׁם אֵינָם דּוֹמִים לָהֶם, וְהָרְאָיָה כִּי הִתְפַּלְּאוּ בָּהֶם שֶׁהֵם כַּחֲגָבִים לְצַד הַפְּלָאַת מְעוּט גּוּפָם, הָא לְמַדְתָּ שֶׁאוֹתָם הָרְגִילִים עִמָּהֶם אֵינָם בִּדְמְיוֹן זֶה.

פרק יד

א **וַתִּשָּׂא וְגו' וַיִּבְכּוּ הָעָם.** אָמְרוֹ **הָעָם**, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶּׁזָּכַר הַנּוֹשְׂאִים קוֹלָם, לוֹמַר כִּי לֹא כָּל הָעֵדָה בָּכוּ בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶלָּא חֵלֶק מֵהֶם, הֲגַם שֶׁבִּכְלָלוּת כֻּלָּם נָשְׂאוּ קוֹלָם לִדְבְרֵי הַמְּרַגְּלִים אֲשֶׁר הִפְלִיאוּ לְהַפְחִיד.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לה.; תענית כט.) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, אֲנִי אֶקְבַּע לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת, עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **וַתָּשֶׂא כָּל הָעֵדָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ שֶׁהָיְתָה אָז, וְזֶה גָּרַם לָעָם בְּכִיָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא לְדוֹרוֹת, וְאִם אָמַר הַכָּתוּב "וַיִּבְכּוּ בַּלַּיְלָה" הָיוּ חוֹזְרִים הַדְּבָרִים לָעֵדָה הַנִּזְכֶּרֶת אֲשֶׁר שָׁמְעוּ דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים.

ב **וַיִּלֹּנוּ וְגוֹ' כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' כָּל הָעֵדָה.** טַעַם כֻּלָּם זִכְרוֹן הַמִּלִּינִים, גַּם שִׁנּוּי הַזִּכָּרוֹן, לְצַד שֶׁכְּלוּת יִשְׂרָאֵל הָיוּ בִּכְלַל הַמִּלִּינִים, אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבָּאוּ בְּטַעֲנָה הָיוּ מִפִּי כְּלוּת הָעֵדָה הָרְאוּיִים לְדַבֵּר בְּטַעֲנָה עִם מֹשֶׁה. וְאָמְרוּ סֵדֶר בְּחִירַת הָרַע: חֲלוּקָה רִאשׁוֹנָה "לוּ מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְזֶה נִמְנַע מֵהֶם שֶׁכְּבָר יָצְאוּ, וּבָחֲרוּ בָּרָעָה יוֹתֵר מִמֻּנָּה שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְזֶה יֶשְׁנוֹ בַּמְּצִיאוּת כִּי יְמִיתֵם בַּמִּדְבָּר. לָמָּה ה' מְבִיאָם לְמִדְרֵגָה רָעָה יוֹתֵר לָמוּת בַּחֶרֶב וְלִשְׁבּוֹת נְשֵׁיהֶם וְגוֹ', וְגָמְרוּ אוֹמֶר **"הֲלֹא טוֹב"** – פֵּרוּשׁ, אִם ה' לֹא יְמִיתֵם בַּמִּדְבָּר מִסְּפִיקִין לָשׁוּב מִצְרַיְמָה, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְמִיתוּם מִצְרִים וְתִהְיֶה נַפְשָׁם לָהֶם לְשָׁלָל. וְלֹא פָּחֲדוּ שֶׁיִּזְעֹר ה' עֲלֵיהֶם וִימִיתֵם בַּמִּדְבָּר וְלֹא יַגִּיעוּ לְמִצְרַיִם, כִּי זֶה הוּא מְבֻקָּשָׁם כְּאָמְרוֹ "אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה" וְגוֹ':

ו **וַיהוֹשֻׁעַ וְגוֹ' מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ.** הֵצֵרֶךְ לוֹמַר שֶׁהָיוּ מִן הַתָּרִים, לָתֵת טַעַם לִקְרִיעַת בִּגְדֵיהֶם, כִּי הָאוֹמֵר: "מִי אַתָּם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה זֶה מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ כָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל?" וְאָמַר הַטַּעַם כִּי לֹא הָיָה לְצַד שֶׁהֶחְשִׁיבוּ עַצְמָן יוֹתֵר מִכָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְצַד הֱיוֹתָם מִן הַתָּרִים שֶׁתָּרוּ אוֹתָהּ וְרָאוּ מַעֲלָתָהּ וְעָשׂוּ הַהַרְגָּשָׁה. גַּם נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר כִּי נִתְכַּוְּנוּ בְּקִרְיעָתָם זוֹ כְּדֵי לְהַרְעִישָׁם, לוֹמַר: אֵלּוּ תָּרוּ אוֹתָהּ וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם עַל מְאִיסָתָהּ בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל, וְיַכְחִישׁוּ דִּבְרֵי הַמְּמָאֲנִים.

ז **וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר.** אָמְרוּ תֵּיבַת **לֵאמֹר** אַחַר שֶׁאָמַר אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁגַּם הַמְרַגְּלִים גַּם הֵם אָמְרוּ "אֶרֶץ זָבַת חָלָב" וְגוֹ' שֶׁהוּא שֶׁבַח הָאָרֶץ, וְכַוָּנָתָם הָיְתָה לְהָרַע לְהַצְדִּיק מַאֲמַר הַדִּבּוּי, לָזֶה הֵעִיד הַכָּתוּב כִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נִתְכַּוְּנוּ לְרוֹמֵם וּלְפָאֵר הָאָרֶץ, וְתֵיבַת **לֵאמֹר** כָּאן לְשׁוֹן רוֹמְמוּת עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כו:יז) "הֶאֱמַרְתָּ וְהֶאֱמִירְךָ".

טוֹבָה הָאָרֶץ וְגוֹ'. נִתְכַּוְּנוּ לִסְתּוֹר דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ "אֶרֶץ אוֹכֶלֶת" וְגוֹ', וְאָמְרוּ "טוֹבָה מְאֹד מְאֹד" בֵּין בְּעִנְיַן פֵּרוּתֶיהָ בֵּין בִּישׁוּבָהּ. וּכְנֶגֶד הַפְלָגַת הַמְּנִיעָה אָמְרוּ "אִם חָפֵץ" וְגוֹ' "וּנְתָנָהּ" בְּתוֹרַת מַתָּנָה לֹא בְּכֹחַ יִגְבַּר אִישׁ, וְגָמְרוּ אוֹמֶר "לַחְמֵנוּ הֵם".

ח **אִם חָפֵץ בָּנוּ ה'.** נִתְחַכְּמוּ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיְּנִיחוּ לָהֶם לִגְמוֹר הַדְּבָרִים, כִּי יֹאמְרוּ שֶׁאֵין דִּבְרֵיהֶם אֶלָּא לְגֶדֶר הָאֶפְשָׁרוּת וְלֹא בִּבְחִינַת הַהֶחְלֵט, וְלָזֶה הִנִּיחוּם לוֹמַר כָּל הַדְּבָרִים וּבְגָמְרָן אָמְרוּ לִרְגוֹם. וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל: לָמָּה לֹא רָגְמוּ עַל תְּחִלָּתָן שֶׁל דְּבָרִים, שֶׁהֲרֵי אֵין בְּדִבְרֵיהֶם הָאַחֲרוֹנִים תּוֹסֶפֶת וְשִׁנּוּי מִתְּחִלַּת דִּבְרֵיהֶם? אֶלָּא לְצַד שֶׁבִּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם אָמְרוּ "אִם", הָיוּ יוֹשְׁבִים וּמְצַפִּים גְּמָרָן שֶׁל דְּבָרִים, וּכְשֶׁעָמְדוּ בָּהֶן אָמְרוּ לִרְגוֹם.

אֶרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ'. כָּאן גְּזֵרַת מַאֲמַר "אִם חָפֵץ".

הִיא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. פֵּרוּשׁ **הִיא** וְלֹא אַחֶרֶת כַּיּוֹצֵא בָּהּ, וְהַמְרַגְּלִים אָמְרוּ "זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא", אֵין תֵּיבַת "הִיא" מוּפְלֶגֶת מֵהָאָרֶץ שׁוֹלֶלֶת מְצִיאוּת כַּיּוֹצֵא בָּהּ, אֶלָּא לְזִכָּרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו בָּא מַאֲמַר "זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ".

ט **וְאַתֶּם אַל וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ, כָּל הַפְלָגוֹת הַמּוֹרָא יֶשְׁנוֹ בְּעֵרֶךְ זוּלָתְכֶם, אֲבָל לֹא אַתֶּם. וְדַקְדֵּק לוֹמַר וָא"ו שֶׁל "וְאַתֶּם" לְרַמּוֹז אֲפִילוּ אַחַר שֶׁהִצְדִּיקוּ דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים וְדִבְּרוּ דְּבָרִים בִּלְתִּי הֲגוּנִים.

כִּי לַחְמֵנוּ הֵם. טַעַם שֶׁהוֹצִיאוּ הַדָּבָר בִּלְשׁוֹן לֶחֶם, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁחָקְרוּ בְּמַעֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר עָשָׂה בְּהַרְכָּבַת הַבַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁכָּל חַי אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, שֶׁהָיָה ה' יָכוֹל עֲשׂוֹת שֶׁיִּתְקַיְּמוּ בַּעֲלֵי חַיִּים בְּלֹא מַאֲכָל, וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ מִין בְּרִיָּה שֶׁשּׁוֹאֶפֶת רוּחַ וְהָיָה לָהּ לְמָזוֹן, וְאִם כָּכָה הָיָה ה' עוֹשֶׂה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִפְנִים לְעֵסֶק הַתּוֹרָה וּלְמִצְוֹת, גַּם הָיוּ נִמְנָעִים מִכַּמָּה מַעֲשִׂים בִּלְתִּי הֲגוּנִים אֲשֶׁר יְסַבְּבוּ מִצָּרְכֵי הַמִּחְיָה וְהַכַּלְכָּלָה.

וְלָזֶה הָיִיתִי מְתֻרָּץ מֵעַצְמִי, כִּי רָצָה ה' לְזַכּוֹת יִשְׂרָאֵל בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹות אֲשֶׁר רוּבָּם תְּלוּיִים בְּמִינֵי הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁתֶּה: הַתְּרוּמוֹת, מַעַשְׂרוֹת, חַלָּה, מִצְוַת שְׁמִטָּה, וְשֶׁבַּזְּרִיעָה, וְשֶׁבַּחֲרִישָׁה, וְשֶׁבַּקְּצִירָה, וְכַדּוֹמֶה.

אֲבָל חַכְמֵי הָאֱמֶת (שער הגלגולים פ"ד) הוֹסִיפוּ בָּזֶה טַעַם לִשְׁבָח בְּדֶרֶךְ כְּלָל, כִּי כָּל עִקְּרֵי הַנִּבְרָאִים מֻעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ בְּסוֹד הַבְּרוּרִין שֶׁל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה, הֵן הֵנָּה הַמִּתְבָּרְרִים בְּאֶמְצָעוּת הַמַּאֲכָלִים, וּמֵעַתָּה נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִקָּרְאוּ לֶחֶם עַם ה'. גַּם אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי כָּל נִבְרָא יֵשׁ בּוֹ נִיצוֹץ קָדוֹשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּנִבְרָאִים בִּלְתִּי טְהוֹרִים, וְהָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים, וְגַם בְּס"מ הָרָשָׁע, אֵין מֵהֶם שֶׁאֵין בּוֹ חֵלֶק הַחִיּוּנִי שֶׁהוּא בְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁהוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד שֶׁזּוּלָתוֹ לֹא יִתְקַיֵּם כָּל דָּבָר, וּבְהִפָּרֵד נִיצוֹץ הַחִיּוּנִי מִמְּקוֹמוֹ יִתְבַּטֵּל וְיֹאבַד כָּל הַבִּנְיָן. גַּם אָמְרוּ (שם פי"ח) כִּי בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה לְהַמְשִׁיךְ מִינָהּ כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת, וּבָזֶה תַּשְׂכִּיל לְהָבִין מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לד.) שֶׁאָמְרוּ יָהֵיב בֵּיהּ עֵינֵיהּ וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת, וְהָבֵן. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יְכֻוַּן אָמְרוֹ "אַל תִּירְאוּ וְגוֹ' כִּי **לַחְמֵנוּ** הֵם", וְחָזְרוּ וּפֵרְשׁוּ, מִין הַלֶּחֶם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים הוּא "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם", וְהוּא נִיצוֹץ הַמְּחַיֶּה אוֹתָם וְנֶאֱבָדִים כֻּלָּם יַחַד, וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לִירֹא מֵהֶם, כְּאָמְרוֹ "אַל תִּירָאֵם". **וַה' אִתָּנוּ** שֶׁהוּא בְּחִינַת כְּלָלוּת הַקְּדֻשָּׁה, וּבָזֶה נַעֲשֶׂה כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת לְכָל נִיצוֹצִין הַמְּחַיִּים אוֹתָם וְנֶאֱבָדִים כֻּלָּם יַחַד, וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לִירֹא מֵהֶם, כְּאָמְרוֹ "אַל תִּירָאֵם".

ט וַיֹּאמְרוּ וְגוֹ' לְרַגֵּם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא נִרְגְּשׁוּ בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר כָּלֵב "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ וְגוֹ' נוּכַל לָהּ". וְנִרְאֶה כִּי לִדְבְרֵי כָּלֵב לֹא חָשְׁשׁוּ, לְפִי שֶׁדְּבָרָיו בְּטֵלִים מֵעַצְמָן, שֶׁאֵין עֵדוּת יָחִיד עוֹמֶדֶת לְגַבֵּי עֵדוּת רַבִּים, דִּכְתִיב (דברים יט:טו) "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר", לָזֶה לֹא חָשׁוּ לִדְבָרָיו. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁבָּאוּ יַחַד דִּבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, מֵעַתָּה הוּרְעָה עֵדוּת הַמְרַגְּלִים, כִּי דִּין שְׁנֵי עֵדִים כְּדִין מֵאָה עֵדִים (מכות ה.), וְעֵדוּת שְׁקוּלָה הִיא זֹאת, וְאֵין כָּאן עֵדוּת לֹא שֶׁל מְרַגְּלִים וְלֹא שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, וְחָזַר הַדִּין לְמַה שֶּׁהָיָה קֹדֶם שְׁלוּחַ הַמְרַגְּלִים, לָזֶה חָשׁוּ לָהֶם וְאָמְרוּ לְרַגֵּם אוֹתָם.

וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִשְׁכִּילוּ לָדוּן עַל פִּי מִשְׁפַּט הַתּוֹרָה לְהַכְחִישׁ דִּבְרֵי הָעֲשָׂרָה בְּדִבְרֵי הַשְּׁנַיִם, כֵּיוָן שֶׁדִּין הָעֵדוּת הוּא תְּרֵי כְּמֵאָה וּמֵאָה כִּתְרֵי. וְאֶפְשָׁר שֶׁדָּנוּ בִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא פָּסוּל לְעֵדוּת בְּמַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה, כִּי הָיָה מְשָׁרְתוֹ מִבְּחוּרָיו:

יא וַיֹּאמֶר ה' וְגוֹ'. הַמַּאֲמָר כָּאן בָּא לְמְנוֹעַ מֹשֶׁה מִלְּהִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל (שמות לב:י) "הַנִּיחָה לִי", כְּמוֹ כֵן בְּמַעֲשֶׂה זֶה הִקְדִּים לוֹמַר אֵלָיו עִנְיַן הָאֲמוּר בְּסָמוּךְ כְּדֵי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, וְלָזֶה לֹא אָמַר "לֵאמֹר".

עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי וְגוֹ' וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ וְגוֹ'. קָשֶׁה, אִם הֵם מְנַאֲצִים, מַה מָּקוֹם לְהִתְרַעֵם עַל הֶעְדֵּר הָאֱמוּנָה? וְאוּלַי שֶׁכָּנֶגֶד הַמְרַגְּלִים אָמַר "יְנַאֲצֵנִי", וּכְנֶגֶד שֶׁהֶאֱמִינוּ לָהֶם אָמַר "לֹא יַאֲמִינוּ בִי" שֶׁהִבְטַחְתִּים לָתֵת לָהֶם אֶת הָאָרֶץ:

עוֹד לְצַד שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל כַּת אַחַת מְנַאֲצִים שֶׁהִרְשִׁיעוּ וּפָקְרוּ, וּמַה גַּם לִדְבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (סוטה לה.) בְּפָסוּק "לִרְגֹּום אוֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד ה'" וְגוֹ' שֶׁהָיוּ זוֹרְקִים אֲבָנִים גַּם כְּנֶגֶד מַעֲלָה, וּכְנֶגְדָּם אָמַר "יְנַאֲצֵנִי", וְכַת אַחַת מִתְפַּחֲדִים מֵהֶעָמִים וּכְנֶגְדָּם אָמַר "לֹא יַאֲמִינוּ", וּכְנֶגֶד שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אָמַר "אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִישֶׁנּוּ", כְּנֶגֶד שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ אָמַר **אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר**, וְנִתְכַּוֵּן לְגְמֹר כְּנֶגֶד הַמְּנַאֲצִים **וְאוֹרִישֶׁנּוּ** פְּרוּשׁ מֵעוֹלָם הַבָּא, וּשְׁתֵּי גְּזֵרוֹת אֵלּוּ נִתְקַיְּמוּ בַּמְּרַגְּלִים, שֶׁהִכָּה אוֹתָם ה' בְּדֶבֶר דִּכְתִיב (במדבר יד:לז) "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' בַּמַּגֵּפָה" וְאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קח:).

וְאָמְרוּ **וְאֶעֶשֶׂה אוֹתְךָ**, פְּרוּשׁ – יַשְׁפִּיעַ בּוֹ וּבְעָנָפָיו כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הָרָאוּי לָבֹא, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה בְּכֹחוֹ קוֹדֶם. וְאָמְרוּ **מִמֶּנּוּ**, פְּרוּשׁ – שֶׁהַגּוֹי עָצוּם יִהְיֶה מֵהֶעָם הַמְּזֻכָּר בַּתְּחִלָּה, שֶׁיִּשָּׁה ה' כָּל נְשָׁמוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּעָם וְיִטָּעֵם בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

עוֹד יִתְבָּאֲרוּ הַכְּתוּבִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְהוּא לְצַד שֶׁכְּבָר קָדַם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל וּמַאֲמַר ה' שָׁם (שמות לב:י) וּתְשׁוּבַת מֹשֶׁה שֶׁבָּהּ נִצַּח אֶת הַדִּין וּבִטֵּל אֶת הַגְּזֵרָה בַּטְּעָנוֹת הָאֲמוּרִים שָׁם, בַּעֲבוּר זֶה בָּא הָאֱלֹהִים לְדַבֵּר נֶגֶד טְעָנוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְהִתְחִיל לוֹמַר **עַד אָנָה**, פְּרוּשׁ אֵין קִצְבָה לְנִאוּץ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לוֹמַר הַעֲבֵר לָהֶם זֹאת וְאָפֵס כִּי הַסַּבָּל. וּבָזֶה דָּחָה גַּם כֵּן לְטַעֲנַת מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם בְּרָעָה הוֹצִיאָם, כִּי זֶה יִהְיֶה נִאוּץ הַגּוֹיִם פַּעַם אַחַת וְנִאוּץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ קִצְבָּה. גַּם בָּזֶה דָּחָה טַעֲנַת זְכוּת אָבוֹת, כִּי אֵין רָאוּי לְמֶלֶךְ גָּדוֹל וְרָם בָּרוּךְ הוּא לִסְבֹּל כָּל כָּךְ נִאוּצִין מִבֵּינֵיהֶם.

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (שבת פט:) שֶׁהֵשִׁיבוּ הָאָבוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁאָמַר לָהֶם "בְּנֵיכֶם חָטְאוּ", אָמְרוּ לוֹ "יִמָּחוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ", שֶׁגַּם הֵם לֹא יַחְפְּצוּ בְּהַכְעָסוֹת ה' בָּרוּךְ הוּא. וּכְנֶגֶד טַעֲנַת "אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" שֶׁאָמַר מֹשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁוֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּנּוּ לְהָבִיא רֹאשׁוֹ בְּעֹל הָאֱלֹהוּת כָּעֶם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לָהֶם נַעֲשׂוּ הַמֹּפְתוֹת הַגְּדוֹלוֹת, לָזֶה אָמַר כִּי לֹא הוֹעִיל לָהֶם מַה שֶּׁרָאוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת** וְגוֹ', וּמֵעַתָּה אֵין הֶפְרֵשׁ לָהֶם לְצַד פְּרָט זֶה, אִם כֵּן "אַכֶּנּוּ" וְגוֹ'. וְאִם תֹּאמַר, וּמָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת הָאָבוֹת? – **וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ** שֶׁאַתָּה מִבְּנֵיהֶם **לְגוֹי גָּדוֹל** וְגוֹ'. וַעֲדַיִן יֶשְׁנָהּ לְקַשְׁיָא: וּבַמֶּה תִּהְיֶה בָּטוּחַ מֵהַבָּאִים תַּחְתֵּיהֶם שֶׁלֹּא יְנַאֲצוּ גַּם הֵם? לָזֶה אָמַר **וְאֶעֱשֶׂה** וְגוֹ' **לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם**, פְּרוּשׁ שֶׁיִּהְיוּ הַנְּשָׁמוֹת גְּדוֹלוֹת וַעֲצוּמוֹת יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, פְּרוּשׁ מֵהֶעָם הַנִּמְצָאִים, שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִים לְקְדֻשָּׁה בְּיוֹתֵר מֵהֶעָם הַהוּא שֶׁיּוּכַל עָמוֹד בְּמִצְוֹת ה'. וְתִמְצָא כִּי בְּאֶמְצָעוּת נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה יִסְתַּיֵּע עֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה קֹדֶשׁ וְיִמְאַס עֲשׂוֹת רַע, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (בראשית מ"ט:ג') "רְאוּבֵן בְּכוֹרִי אַתָּה" וְגוֹ'. וְהָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם, לְצַד שֶׁהָיוּ תּוֹךְ קְלִפַּת מִצְרַיִם וְשִׁמְלַת שִׁבְיָם לֹא נִטְהֲרוּ מִמֶּנָּה בְּהֶחְלֵט, וְזֶה סִבָּה לְנָאץ, מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה כֵּן הָעָם הַיּוֹצֵא מִמֹּשֶׁה.

יג וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אוֹמֵר **וְשָׁמְעוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בַּתְּחִלָּה, הָיָה לוֹ לוֹמַר "יִשְׁמְעוּ מִצְרַיִם". עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **כִּי הֶעֱלִיתָ**, אִם רְצוֹנוֹ לוֹמַר יִשְׁמְעוּ שֶׁהֶעֱלָה זֶה אֵין לוֹ שַׁחַר, כִּי הֲלֹא הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה' וְנִפְלָאוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹכָם. וְעוֹד מַה יְסוֹבֵב הֲרִיגָתָם לִשְׁמִיעַת מִצְרַיִם שֶׁהֶעֱלָה בְּכֹחוֹ וְגוֹ'. וְאִם הַכַּוָּנָה הִיא לְצַיֵּן מִי הֵם מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ, וְאָמַר, אוֹתָן אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ וְגוֹ', קָשֶׁה, וְכִי יֵשׁ מִצְרַיִם אֲחֵרִים לְטָעוֹת בָּהֶם, וְלוּ יְהִי שֶׁיֵּשׁ מִצְרַיִם אֲחֵרִים, עִם כָּל זֶה מִן הַסְּתָם אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַל מִצְרַיִם הַיָּדוּעַ.

וְנִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא בְּמַה שֶּׁנֶּעְיַר עַל מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם, לָמָּה לֹא הִזְכִּיר טְעָנוֹת שֶׁטָּעַן לִפְנֵי ה' בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. וְהֻגַּם שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי" וְגוֹ' שֶׁה' סָתַר טַעֲנָה זוֹ בְּטַעֲנַת "נִלְאֵיתִי נְשׂוֹא", גַּם לְצַד שֶׁאֵין לְנִיאוּץ זֶה קִצְבָּה, עִם כָּל זֶה הָיָה לְמֹשֶׁה לְהַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת בְּצֵרוּף הַטְּעָנוֹת שֶׁהִזְכִּיר כָּאן, שֶׁבָּהֶם נִצַּח הַדִּין כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר.

אָכֵן מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם נִתְחַכֵּם בְּנוֹעַם דְּבָרָיו, שֶׁאָמַר "וְשָׁמְעוּ" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לוֹמַר מִלְּבַד טְעָנוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁאָמַר כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁחוֹזֵר הוּא וְטוֹעֵן וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶם לְהָשִׁיב עַל מַאֲמַר ה', וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם** וְגוֹ'. וְנָתַן טַעַם לִדְבָרָיו שֶׁאָמַר הַדָּבָר בְּהֶחְלֵט שֶׁיִּשְׁמְעוּ, וְאִם תֹּאמַר מִי אָמַר לְךָ

שֶׁיִּשְׁמְעוּ וַדַּאי וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ, לָזֶה אָמַר **כִּי הֶעֱלִיתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדוֹל** וְגוֹ׳. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִקְרָבוֹ**, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁנִּפְּשֵׁי מִצְרַיִם הָיוּ יְדוּעִים לַכֹּל, עִם כָּל זֶה יִשְׁתַּנֶּה הַדָּבָר לְאוֹתָם שֶׁהָיוּ בְּקִרְבָּם, וְאוּמָה כָּזוֹ לֹא תִּמָּנַע מֵחָקוֹר מֵהַנַּעֲשֶׂה מִיִּשְׂרָאֵל וְעִנְיָנֵיהֶם. וְלָזֶה אֲנִי מַחְלִיט שֶׁיֵּדְעוּ אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵהֶם בְּדִקְדּוּק. וּכְפִי זֶה תֵּיבַת ״כִּי״ הִיא נְתִינַת טַעַם לְמַאֲמַר ״וְשָׁמְעוּ״.

עוֹד יְרֻצֶּה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁבָּא לִתֵּן טַעַם לָמָּה לֹא חָשׁ אֶלָּא לִשְׁמִיעַת מִצְרַיִם וּלְהַנִּסְבָּב מִמֶּנָּה וְלֹא לִשְׁאָר הָעַמִּים. לָזֶה אָמַר **כִּי הֶעֱלִיתָ בְּכַחֲךָ וְגוֹ׳**, פֵּרוּשׁ, הֵם שֶׁיֵּדְעוּ אוּמָה זוֹ שֶׁאֵין בָּהּ יְכֹלֶת וְלֹא יָכְלָה עֲלוֹת מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בְּכֹחַךְ הַגָּדוֹל. כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁמֵּתוּ כְּאֶחָד, הֲגַם שֶׁה׳ יְקַיֵּם הַבְטָחָתוֹ וְיַכְנִיס לָאָרֶץ זַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אַף עַל פִּי כֵן יִתְלוּ כִּי הַמִּשְׁפָּחָה הַהִיא הָיְתָה בַּת כֹּחַ הַיְכוֹל עָמוֹד מִפְּנֵי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ. וְזֶה הוּא מִדְּבָרִים הָרְגִילִים כִּי אוּמָה חֲזָקָה תִּמְשׁוֹל בִּלְמַטָּה מִמֶּנָּה, אֲבָל הָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא כֹּחַ ה׳ – לֹא הָיָה כֹּחַ בַּה׳ חָס וְשָׁלוֹם לַהֲבִיאָם. וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה**, מֵרֹאשׁ בָּאָבַע הָעָם הַיּוֹצֵא שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ כֹּחַ זוּלַת כֹּחַ עֶלְיוֹן, לְשָׁלוֹל עַם הַבָּא בְּמְקוֹמוֹ שֶׁאֵין מִמֶּנּוּ מוֹפֵת לְסְתוֹר טַעֲנַת ״מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה׳״. וּמֵחוּשׁ זֶה אֵינוֹ אֶלָּא מִצַּד מִצְרַיִם, אֲבָל שְׁאָר הָאוּמוֹת אִם לֹא הָיָה טַעַם שֶׁמִּצְרַיִם יָדְעוּ הָעָם וְאֵיכוּתוֹ לֹא הָיָה חִלּוּל הַשֵּׁם. נִמְצָאתָ אוֹמֵר מִתּוֹךְ דִּבְרֵי מֹשֶׁה שְׁנֵי דְּבָרִים מֻכְרָחִים: הָאֶחָד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם הַנַּעֲשֶׂה מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַשֵּׁנִי כִּי מִצְרַיִם יָדְעוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל אֵין בָּהֶם כֹּחַ לַעֲמוֹד בְּמִלְחָמוֹת גְּדוֹלוֹת זוּלַת כֹּחוֹ יִתְבָּרַךְ.

יד וְאָמְרוֹ **אֶל יוֹשֵׁב וְגוֹ׳ שָׁמְעוּ וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת מַה יֹּאמְרוּ לִיוֹשֵׁב הָאָרֶץ, וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁיֹּאמְרוּ מִבִּלִי יְכֹלֶת ה׳ חָס וְשָׁלוֹם לָהֶם, הָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ הַדְּבָרִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״אֶל יוֹשֵׁב וְגוֹ׳ מִבִּלִי יְכֹלֶת ה׳״, וְהָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מַאֲמַר ״שָׁמְעוּ״ וְגוֹ׳ אוֹ לְאַחֲרוֹ.

אָכֵן כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְאָמְרוּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם יִתְלוּ הַדָּבָר לְטַעַם יוֹשֵׁב הָאָרֶץ, פֵּרוּשׁ לְצִדָּם הָיָה הַדָּבָר. וְלִהְיוֹת שֵׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי דְּרָכִים: הָאֶחָד הוּא שֶׁלֹּא הָיָה הָעָם רָאוּי לְכָל כָּךְ מַעֲלָה בְּעֵינֵי ה׳ לְהַאֲבִיד לְפָנָיו יוֹשֵׁב הָאָרֶץ גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים, וַהֲגַם שֶׁאָבְדָה מִצְרַיִם בִּשְׁבִילָם אֵין לְמֵדִין מִמִּצְרַיִם לִיוֹשֵׁב הָאָרֶץ שִׁבְעָה גוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים, וְלֹא הָיוּ כָּל כָּךְ אֲהוּבִים אֶצְלוֹ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָז לְאַבֵּד מִפְּנֵיהֶם עַמִּים רַבִּים. וְהַשֵּׁנִי הוּא שֶׁה׳ הָיָה חָפֵץ בָּעָם וְאוֹהֲבָם אֶלָּא שֶׁלֹּא הִשִּׂיגָה יָדוֹ חָס וְשָׁלוֹם לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ. לָזֶה אָמַר **שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה׳ בְּקֶרֶב** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁהַסִּבָּה שֶׁנּוֹלְדָה מִיּוֹשֵׁב הָאָרֶץ הוּא לְצַד שֶׁגַּם הֵם אֲהוּבִים וַחֲבִיבִים אֵצֶל הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא כַּנִּזְכָּר, שֶׁהֲרֵי שָׁמְעוּ חֲבִיבוּת יִשְׂרָאֵל אֶצְלְךָ כִּי אַתָּה ה׳ בְּקֶרֶב הָעָם אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן וְגוֹ׳, הֲרֵי נִפְלְאָה אַהֲבָתָם לַה׳ וּפְרָסֵם כִּי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל נִקְרָא עֲלֵיהֶם. וְאִלּוּ הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם טוֹבוֹת לֹא הָיָה נִמְנָע מִמֵּחוּשׁ אוּמוֹת שֶׁלֹּא בָּאוּ לִכְלַל חֵלֶק מֵרִבּוֹא אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל גָּלוּי לְכָל הָעוֹלָם. וּמֵעַתָּה כְּשֶׁתָּמִית אֶת הָעָם הַזֶּה לֹא יִתְלוּ הַדָּבָר לְצַד מְעוּט הַשָּׁגַת אַהֲבָתְךָ בָּהֶם, וְאִם תַּעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה ״וְהַמַּתָּה וְגוֹ׳ וְאָמְרוּ״ וְגוֹ׳.

טו **וְהַמַּתָּה וְגוֹ׳ כְּאִישׁ אֶחָד וְגוֹ׳.** גִּלָּה דַּעְתּוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בָּזֶה שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ שֶׁיִּסְלַח ה׳ עַל הַחֵטְא, אֶלָּא שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי חִלּוּל הַשֵּׁם, וְרָמַז בִּדְבָרָיו כִּי הַהֶרְגֵּשׁ שֶׁמְּמֻנּוּ יֻמְשַׁךְ הָאָמוּר בִּדְבָרָיו הוּא דָּוְקָא אִם יְמִיתֵם כְּאִישׁ אֶחָד, אֲבָל מְעַט מְעַט לֹא יֵרָגֵשׁ הַדָּבָר, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה ה׳.

וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, לֹא מִצְרַיִם לְבַד אֶלָּא כָּל הַגּוֹיִם שֶׁשָּׁמְעוּ שִׁמְעֲךָ, **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרוֹמְמוּת רוּם יְכוֹלֶת ה׳, עַתָּה יֹאמְרוּ ״מִבִּלְתִּי״ וְגוֹ׳, וְיִתְהַפֵּךְ קְדוּשׁ הַשֵּׁם לְחִלּוּל חָס וְשָׁלוֹם בְּפִי כָּל הָעַמִּים. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְאָמְרוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, לוֹמַר כִּי מִלְּבַד מִצְרַיִם וְכוּ׳ גַּם כָּל הַגּוֹיִם. עוֹד טַעַם אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, לְצַד שֶׁאֵין יָדוּעַ מִבְטָא הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מֵהַגּוֹיִם וְסִדְרָן, לָזֶה אָמַר ״וְאָמְרוּ״ אֲמִירָה שֶׁהַכַּוָּנָה בָּהּ לוֹמַר ״מִבִּלְתִּי״ וְגוֹ׳. עוֹד אָמְרוֹ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁלֹּא יַצְדִּיקוּ הֵם עַצְמָן הַדְּבָרִים בְּדַעְתָּן, אַף עַל פִּי כֵן יֹאמְרוּ הַמִּתְחַיֵּב מֵהַמַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא שִׁיעוּר הָעִנְיָן ״וְאָמְרוּ״ וְגוֹ׳, וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אֶלָּא אֲמִירָה לְבַד וְלֹא הַצְדָּקַת הַדְּבָרִים בְּדַעְתָּם.

טז **מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה׳ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, אוֹ שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ חָס וְשָׁלוֹם כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, אוֹ עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים י״ד:א׳) ״אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים״, פֵּרוּשׁ, שֶׁאֶפֶס הַיְכוֹלֶת שֶׁהָיָה קוֹדֶם לָזֶה חָס וְשָׁלוֹם, וְיֵשׁ בָּזֶה חִלּוּל הַשֵּׁם גָּדוֹל.

הָעָם. בָּא מַאֲמָר זֶה לְסְתוֹר טַעֲנַת הַכְנָסַת זַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאָמַר כִּי חִלּוּל הַשֵּׁם יִהְיֶה גַּם בָּזֶה, כָּל שֶׁלֹּא מַכְנִיס הָעָם הַזֶּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפָסוּק ״וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם״ (במדבר יד:יג). וְכֹחַ טַעֲנַת מֹשֶׁה הִיא שֶׁהֲגַם שֶׁהֵם מְנַאֲצִים אוֹתוֹ, אִם יַהֲרֹגֵם בְּבַת אַחַת יֵשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם גָּדוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. וְאוּלַי כִּי הוּא זֶה שֶׁרָמַז הַכָּתוּב בִּתְחִלַּת דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה׳**, פֵּרוּשׁ אֲמִירָה זוֹ הָיְתָה לְסִבַּת דְּבָרִים הַנּוֹגְעִים אֶל ה׳ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמוֹ חָס וְשָׁלוֹם.

וַיִּשְׁחֲטֵם בַּמִּדְבָּר. טַעַם שֶׁדִּבֵּר בְּלָשׁוֹן זֶה, לְרָמוֹז אֶת אֲשֶׁר יַגִּישִׁימוּ הַדְּבָרִים בֵּאלֹהֵי עוֹלָם, וְהַטַּעַם כִּי כְּשֶׁתִּהְיֶה הַסִּבָּה כִּי חָס וְשָׁלוֹם הֶגְבֵּל בְּכֹחַ הִנֵּה הוּא בְּגֶדֶר הַגֶּשֶׁם חָס וְשָׁלוֹם.

יז **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא וְגוֹ׳.** יֵשׁ לְהָעִיר: א׳ אָמְרוֹ **וְעַתָּה.** ב׳ אָמְרוֹ **יִגְדַּל** מַשְׁמַע שֶׁיַּעֲשֶׂה אֵיזֶה דָּבָר שֶׁבּוֹ יִגְדַּל עוֹד, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה דָּבָר בְּעִנְיָן זֶה לְהִתְגַּדֵּל. ג׳ אָמְרוֹ **נָא**, אִם הַכַּוָּנָה הִיא עַתָּה הֲלֹא אָמַר עַתָּה יִגְדַּל, וְאִם לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה לָמָּה לֹא הִקְדִּימָהּ. ד׳ אָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ**, מַה דִּבֶּר ה׳ וְהֵיכָן דִּבֵּר. ה׳ תֵּיבַת **לֵאמֹר**, לְמִי יֹאמְרוּ הַדְּבָרִים.

אָכֵן לְצַד שֶׁנִּתְחַכֵּם מֹשֶׁה בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת כִּי יֵשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם גָּדוֹל בַּהֲמִיתָם, הוֹסִיף לְדַבֵּר כִּי עַתָּה יֵשׁ יִתְרוֹן לִגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרְךְ אִם יָשׁוּב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְיִכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה מְקוֹדֶם עִנְיַן זֶה, וְהוּא שֶׁאַחַר שֶׁסִּפְּרוּ הַמְרַגְּלִים הַפָּלָאת תּוֹקֶף הָאָרֶץ וּגְבוּרַת הַגִּבּוֹרִים, וְאַף עַל פִּי כֵן הוֹרִישָׁם לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, בָּזֶה יִגְדַּל כֹּחַ ה׳.

וְאָמְרוּ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ** – הוּא מַאֲמַר ״שְׁלַח לְךָ וגו׳ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל״ (במדבר יג:ב), וּפֵרַשְׁנוּהוּ בְּמְקוֹמוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה כִּי הוּא מְשֻׁלָּל מִבְּחִינַת הַהַשָּׁגָה כְּפִי בְּחִינַת הַיְכֹלֶת, אֶלָּא בְּתוֹרַת מַתָּנָה אֲשֶׁר הוּא הַבּוֹרֵא נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ שָׁם. וּפְרָט זֶה אָמַר ה׳ אֵלָיו לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר ״דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר״.

וְאָמְרוּ **נָא** – פֵּרוּשׁ ״עַתָּה״, וְכָפַל לוֹמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים ״עַתָּה״, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (בראשית רבה פכ״א) שֶׁאָמְרוּ אֵין ״וְעַתָּה״ אֶלָּא תְּשׁוּבָה, וּלְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה׳ הַדְּבָרִים שֶׁאֵין כְּדַאי לֵיאָמֵר עַל הָאָדוֹן, הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר דִּבְרֵי הַגּוֹיִם וְלֹא דִּבְרֵי עַצְמוֹ חָס וְשָׁלוֹם, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מִן הַמּוּסָר. וְתִמְצָא כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר שֶׁהַשּׂוֹמֵעַ בִּרְכַּת ה׳ מִפִּי עֲדִים, הֲגַם שֶׁאֵינָם אֶלָּא מְעִידִים מַה שֶּׁאָמַר הָרָשָׁע הַמְבָרֵךְ, אַף עַל פִּי כֵן קוֹרֵעַ הַשּׁוֹמֵעַ (סנהדרין ס.), וּכְמוֹ כֵן כְּשֶׁאָמַר מֹשֶׁה מַאֲמַר הַגּוֹיִם נֶגֶד כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרְךְ, הִתְוַדָּה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה עַל שֶׁהוֹצִיא מִפִּיו דִּבְרֵי זְלִזּוּל כְּנֶגֶד הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, וְהוּא מַאֲמַר ״וְעַתָּה״.

גַּם רָמַז הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **וְעַתָּה** שֶׁיִּקַּח תְּשׁוּבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ **יִגְדַּל נָא** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לד:) בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמֹד. וְהַטַּעַם שֶׁיּוֹתֵר מִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרְךְ כְּשֶׁמְּטִיבִים הָרְשָׁעִים אֶת דַּרְכֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוּ **יִגְדַּל נָא** פֵּרוּשׁ, יִהְיֶה יוֹתֵר גְּדֻלַּת ה׳ עַתָּה כְּשֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה אֲחַר הַמֶּרֶד. גַּם רָמַז בְּתֵבַת ״נָא״ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (אבות ד,יז) יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וְכוּ׳:

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְעַתָּה יִגְדַּל** – פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ מִה׳ לֹא לְהַחְלִיט הַמְּחִילָה לְכָל הַמְנַאֲצִים, אֶלָּא ״וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳״ – פֵּרוּשׁ לְהִתְנַקֵּם מֵהַמְנַאֲצִים הָרְשָׁעִים שֶׁהֵם הַמְרַגְּלִים, כִּי כְּשֶׁה׳ עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט בָּרְשָׁעִים שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְרוֹמֵם. וְאָמְרוּ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ** הוּא מַה שֶּׁאָמַר (במדבר י״ד:י״ב) ״אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר״, וּפֵרַשְׁנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹ בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁחוֹזֵר לַמְרַגְּלִים. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״נָא״ – פֵּרוּשׁ עַתָּה בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה הָעֲבֵרָה וְלֹא יִתְלֶה לָהֶם זְמַן, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה, דִּכְתִיב (במדבר י״ד:ל״ז): ״וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה׳״, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם. וְאָמְרוּ **לֵאמֹר** אוּלַי שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מֵה׳ שֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים לָהֶם קֹדֶם שֶׁיִּרְאוּ וְיִחַתּוּ. אוֹ יִרְצֶה **לֵאמֹר** לְיִשְׂרָאֵל: רְאוּ אִלּוּ שֶׁדִּבְּרוּ שֶׁקֶר מַה עָלְתָה בְּיָדָם – לְהַחֲרִידָם לְבַל יָשׁוּבוּ לְהַכְעִיס, וְכֵן אָמַר דָּוִד (תהילים ט׳:י״ז) ״בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה״. וְרָמַז בְּרֹאשֵׁי תֵּבוֹת **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ** שֵׁם אֱלֹהִים, וְשֵׁם ״אֲדֹנָי״ שֶׁרָשַׁם הַכָּתוּב גַּם כֵּן יַגִּיד מִשְׁפָּט, וְאַחַר כָּךְ חָזַר לְעוֹרֵר הָרְחָמִים עַל כְּלָלוּת הָעָם דִּכְתִיב ״סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה״.

עוֹד נִתְכַּוֵּן מֹשֶׁה בְּמַאֲמַר **וְעַתָּה** וגו׳ עַל מַה שֶּׁאָמַר אֵלָיו ה׳ ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם״, שֶׁהֲגַם שֶׁנִּחַם ה׳ מֵהָרָעָה אֲשֶׁר אָמַר, לֹא מִפְּנֵי זֶה יָשׁוּב ה׳ מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מכות יא.) קְלָלַת חָכָם אַפִלּוּ עַל תְּנַאי וכוּ׳, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּרָכָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. וְהוּא אָמְרוּ **וְעַתָּה**, פֵּרוּשׁ וְגַם עַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳ שֶׁדִּבֵּר לֵאמֹר ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל״, לְקַיֵּם גּוֹי גָּדוֹל שֶׁיִּשָּׂנוּ עַתָּה, וְיַגְדִּיל עֲשׂוֹת לְהוֹסִיף גּוֹי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה. וְתִמְצָא שֶׁכֵּן הָיָה, דִּכְתִיב ״וּבְנֵי רְחַבְיָה רַבּוּ לְמַעְלָה״ (דברי הימים א כג,יז), וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז.) לְמַעְלָה מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר״, לְצַד שֶׁבְּעֵת אֲשֶׁר דִּבֵּר קָשׁוֹת כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל הֶאֱמִיר אֶת מֹשֶׁה בְּמִדָּה טוֹבָה, לָזֶה אָמַר ״דִּבַּרְתָּ״ – דִּבּוּר קָשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, ״לֵאמֹר״ – אֲמִירָה רַכָּה לְמֹשֶׁה.

עוֹד יִרְצֶה **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ** שֶׁיִּהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל, וְאָמְרוּ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר ״וְעָצוּם מִמֶּנּוּ״, שֶׁתִּהְיֶה בְּחִינָתָם חֲזָקָה יוֹתֵר מֵהֶם:

וְיֵשׁ לָנוּ לַחְקוֹר זֹאת, לָמָּה לֹא שָׁאַל מֹשֶׁה דָּבָר זֶה כְּשֶׁאָמַר לוֹ כֵּן כְּשֶׁעָשׂוּ הָעֵגֶל, כִּי גַּם שָׁם נֶאֱמַר לוֹ (שמות לב:י) ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל״? וְאֶפְשָׁר כִּי כָּאן בָּא בְּטַעֲנָה לְפִי שֶׁצָּא הַדָּבָר מִפִּי עֶלְיוֹן שְׁנֵי פְּעָמִים, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק בְּמַאֲמָרוֹ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, דִּבַּרְתָּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל וְאָמַרְתָּ עַתָּה בְּמַעֲשֵׂה הַמְרַגְּלִים.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁבְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן לֹא אָמַר ה׳ אֶלָּא ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל״ וְלֹא אָמַר ״וְעָצוּם מִמֶּנּוּ״, וּלְפִי אֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמַר ״וְעָצוּם מִמֶּנּוּ״ הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהַגּוֹי גָּדוֹל שֶׁיִּהְיֶה מִמֹּשֶׁה הוּא מֵהָעָם עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְלָזֶה אַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל שֶׁתַּעֲמֹד הָעֲטָרָה בִּמְקוֹמָהּ בָּעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם חָשׁ עַל טוֹבָתוֹ שֶׁאָמַר אֵלָיו ה׳ ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ״ וְגוֹ׳ שֶׁתִּתְבַּטֵּל, כִּי ה׳ לֹא אָמַר לַעֲשׂוֹתוֹ גּוֹי גָּדוֹל אֶלָּא מֵהָעָם, לָזֶה אָמַר **״יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳״** וְגוֹ׳. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל לֹא אָמַר ה׳ אֶלָּא ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל״, מִן הַסְּתָם הֲגַם שֶׁחָזַר בּוֹ ה׳ וְנִחַם עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עַל עַמּוֹ לֹא מִפְּנֵי זֶה יִתְבַּטֵּל הַטּוֹב אֲפִלּוּ הָיָה עַל תְּנַאי, וְיַעַשׂ ה׳ בָּרוּךְ הוּא נִטְעֵי נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת. וְאוּלַי כִּי זוֹ הָיְתָה כַּוָּנַת דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ברכות לב.) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כִּסָּא שֶׁל שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד שֶׁל רֶגֶל אַחַת וכוּ׳, יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שְׁלֹשָׁה עֲמוּדִים״ וכוּ׳ עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, וְכִי מֹשֶׁה לֹא מֵהֶם הוּא, שֶׁיֹּאמַר עַל בָּנָיו שֶׁהֵם שֶׁל רֶגֶל אֶחָד? וְלִדְבָרֵינוּ יֻצְדְּקוּ הַדְּבָרִים, לְצַד שֶׁהַגּוֹי הָעוֹמֵד מִמֹּשֶׁה הֵם נִטְעֵי נְשָׁמוֹת שֶׁלֹּא בָּאוּ מֵאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּכְפִי זֶה אֵין לָהֶם אֶלָּא רֶגֶל אֶחָד.

עוֹד נִרְאֶה טַעַם שֶׁהִתְפַּלֵּל כָּאן, לְצַד שֶׁהֶבְטַח בַּגּוֹי הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁיִּהְיֶה עָצוּם בְּמִדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה וְטַהֲרָה שֶׁלֹּא יָנָאץ ה׳, לָזֶה הוּא שֶׁהִתְפַּלֵּל ״יִגְדַּל כֹּחַ ה״ עַל

פְּרָט זֶה. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״יִגְדַּל נָא״, פֵּרוּשׁ, שֶׁמָּצִינוּ (ברכות לג:) שֶׁבְּתְחִילַת מַעֲשֵׂה הַטּוֹב אֵינָהּ בְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳** אֲפִלּוּ בִּבְחִינַת דָּבָר זֶה לְהַמְצִיא נֶפֶשׁ נוֹטָה לְמַעֲשֵׂה הַטּוֹב.

יח **ה׳ אֶרֶךְ אַפַּיִם.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר לְפָנָיו כָּל הַשֶּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַנֶּאֱמָרִים בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק א׳ דַּף י״ז וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״ה׳ ה׳״ – אֲנִי הוּא קוֹדֶם שֶׁיֵּחָטֶא הָאָדָם וַאֲנִי הוּא לְאַחַר שֶׁיֵּחָטֶא הָאָדָם וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, עַד כָּאן. וּבְפָרָשַׁת תִּשָּׂא (שמות לד:ו) כָּתַבְתִּי דִּבְרֵי הָרֹא״שׁ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בָּזֶה וּמַה שֶּׁעָלָה בְּיָדִי בְּפֵרוּשׁ הָעִנְיָן, הָא לָמַדְתָּ שֶׁמִּדַּת רַחֲמִים הָרִאשׁוֹנָה הוּא קוֹדֶם שֶׁיֵּחָטֶא, לָזֶה כָּאן שֶׁהָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לְמִדָּה שֶׁאַחַר הַחֵטְא לָזֶה לֹא אָמַר אֶלָּא ״ה׳״ פַּעַם אַחַת.

וּלְהָרַ״ן גָּאוֹן שֶׁהֶבִיאוּ דְּבָרָיו הַתּוֹסָפוֹת (ראש השנה יז:) וְהָרֹא״שׁ, שֶׁ״ה׳״ רִאשׁוֹן אֵינוֹ מֻחְשָׁבוֹן הַמִּדּוֹת אֶלָּא מוֹדִיעַ מִי הוּא הַקּוֹרֵא, כְּפִי זֶה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לָמָּה לֹא אָמַר מֹשֶׁה כָּאן אֶלָּא פַּעַם אַחַת ה׳, אֶלָּא דְּקָשֶׁה אֵיךְ יַחְלוֹק הָרַ״ן עַל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ.

וְאָפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַדְּבָרִים לְפִי דִּבְרֵי הָרַ״ן, כִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ ״קוֹדֶם שֶׁיֵּחָטֶא וְאַחַר שֶׁיֵּחָטֶא״, פֵּרוּשׁ שֶׁה׳ רַחְמָן אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁיֵּחָטֶא הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהָיָה רַחְמָן קוֹדֶם שֶׁיֵּחָטֶא, וְאֵין חִדּוּשׁ לָרַחֲמִים אֶלָּא אַחַר הַחֵטְא. וּכְפִי זֶה אֵין קֻשְׁיַת הָרֹא״שׁ שֶׁהִקְשָׁה ״קוֹדֶם הַחֵטְא לָמָּה צָרִיךְ לְרַחֲמִים״, כִּי כְּפִי הָאֱמֶת כֵּן הוּא. גַּם דִּלֵּג שָׁלֹשׁ מִדּוֹת: אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, לְצַד שֶׁשָּׁלֹשׁ מִדּוֹת אֵלּוּ צְרִיכִין לָהֶם מִי שֶׁחָסַר הַצָּלָה מִצָּרָה אוֹ מִי שֶׁחָסַר טוֹב אוֹ מִי שֶׁנָּתוּן בְּמַכְאוֹבִים, וְעַתָּה לֹא הַצָּרַךְ בַּתְּפִלָּה לְמִדּוֹת אֵלּוּ. וְהִתְחִיל מֵאֶרֶךְ אַפַּיִם לְהַאֲרִיךְ אַפּוֹ גַּם לָרְשָׁעִים, וּכְדִבְרֵיהֶם זַ״ל שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין קיא.) כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מָצָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיָה כּוֹתֵב ״אֶרֶךְ אַפַּיִם״ וְגוֹ׳, יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. חֲרִי כִּי לְאֶרֶךְ אַפַּיִם קָרָא. גַּם אָמַר ״רַב חֶסֶד״ לְהַטּוֹת מִשְׁפָּטָם, כְּאָמְרָם זַ״ל (ראש השנה יז.) ״רַב חֶסֶד״ – מַשָּׂה כְּלַפֵּי חֶסֶד. וְלֹא הִזְכִּיר ״אֱמֶת״ וְלֹא ״נֹצֵר חֶסֶד לַאֲלָפִים״ כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ לְמִדּוֹת אֵלּוּ עַל מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ. וְהִזְכִּיר ״נוֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע״ כִּי לָהֶם צָרִיךְ, וְלֹא הִזְכִּיר ״וְחַטָּאָה״ שֶׁלֹּא הָיוּ אָז שׁוֹגְגִין אֶלָּא מְזִידִין. וְהִזְכִּיר כָּל שְׁאָר הַמִּדּוֹת לְצַד שֶׁהֵם מִדּוֹת שֶׁנּוֹגְעוֹת לְמַה שֶּׁלְּפָנָיו.

כ **וַיֹּאמֶר ה׳ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ.** פֵּרוּשׁ, לֹא סָלַחְתִּי עַל הֶעָוֹן בְּהֶחְלֵט, אֶלָּא כִּדְבָרֶיךָ שֶׁלֹּא אֶהֱרֹג כְּאַחַת, מֵהַטָּעָמִים שֶׁרָשַׁם בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת וְגוֹ׳, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים יַעֲשֶׂה בָּהֶם מִשְׁפָּט בַּאֲרִיכוּת אַפַּיִם, וְהוּא מַאֲמָר הַסָּמוּךְ **כָּל הָאֲנָשִׁים** וְגוֹ׳ **אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ** וְגוֹ׳, וְאָמְרוּ **חַי אָנִי** פֵּרוּשׁ נִשְׁבַּע בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ כִּבְיָכוֹל, גַּם נִשְׁבַּע וְאָמַר ״וְיִמָּלֵא כְבוֹד״ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, כֵּן יִמָּלֵא כְּבוֹד ה׳ אֶת הָאָרֶץ עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה זֶה, וְהוּא גַּם כֵּן שְׁבוּעָה עַל הַדָּבָר.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ** – פֵּרוּשׁ, לְצַד דְּבָרֶיךָ שֶׁחִלִּיתָ פָּנַי, וּלְצַד שֶׁנֶּאֱמַר בִּדְבָרֵי מֹשֶׁה מֵחוּשׁ מַאֲמַר הַגּוֹיִם ״מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה׳״ וְגוֹ׳, וּפֵרַשְׁנוּ בִּמְקוֹמוֹ שְׁנֵי דְּרָכִים: הָאֶחָד – כִּי אֵין אֱלֹהִים חָס וְשָׁלוֹם עוֹד, וְהַשֵּׁנִי – שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ נֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, לָזֶה אָמַר **וְאוּלָם חַי אָנִי** – פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאִמְרוּ שֶׁאֵין בַּנִּמְצָא הַמַּצִּיל חָס וְשָׁלוֹם וְאָמַר ״חַי אָנִי״, וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁאִמְרוּ שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ חָס וְשָׁלוֹם לַעֲמֹד בִּפְנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אָמַר **וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה׳ אֶת כָּל הָאָרֶץ** – פֵּרוּשׁ, בַּמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַפְלִיא לַבְסוֹף בְּאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים מִלָּכִים, הֲגַם שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְזַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְהַכַּוָּנָה בַּדְּבָרִים אֵלּוּ לוֹמַר שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶלָּא לִכְבוֹד מֹשֶׁה שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ סְלִיחָה וְלֹא לְמֵחוּשׁ מַאֲמַר הַגּוֹיִם.

כב **וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי.** פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁשָּׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים, פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה׳ עִמָּהֶם, לָזֶה יַקְפִּיד עַל שֶׁלֹּא קִבְּלוּ וְלֹא חָשׁוּ עַל קוֹלוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר שָׁמְעוּ.

כג **אִם יִרְאוּ וְגוֹ׳ וְכָל מְנַאֲצַי וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ הַמְנַאֲצִים, מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה שֶׁהֻצְרַךְ לְפָרְטָם? וְאֶפְשָׁר כִּי לְפִי שֶׁה׳ אָמַר ״וַיִּנָּסוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים״, שֶׁזֶּה יַגִּיד כִּי כָּל שֶׁלֹּא נִסָּה עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְהֵם אוֹתָם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים, אֵינָם בִּכְלַל הַגְּזֵרָה. לָזֶה הוֹצִיא הַמְנַאֲצִים מֵהַכְּלָל, שֶׁהֲגַם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם שֶׁלֹּא נִסּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים, נֶחְתְּמוּ בִּגְזֵרָה זוֹ. וּמְנַאֲצָיו הֵם הַמְרַגְּלִים אוֹ אוֹתָם שֶׁהָיוּ זוֹרְקִין אֲבָנִים בַּעֲנַן ה׳ כִּדְבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לה.).

גַּם נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לִרְשׁוֹם פְּרָט חָדָשׁ בַּמְּרַגְּלִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לָאָרֶץ, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִטְלוּ חֵלֶק בָּהּ. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (קיז.) שֶׁבְּנֵיהֶם שֶׁל מְרַגְּלִים לֹא נָטְלוּ חֵלֶק הַמְּרַגְּלִים בָּאָרֶץ, אֶלָּא חֵלֶק אֲבִי אֲבִיהֶם, עַד כָּאן. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל הַדּוֹר הַהוּא שֶׁנָּטְלוּ חֶלְקָם בְּנֵיהֶם, וּפֵרוּשׁ ״יִרְאוּהָ״ פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לָהּ. וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **וַעֲבְדִי כָלֵב** וְגוֹ׳ **וְזַרְעוֹ יוֹרִישֶׁנָּה**, וִידִיעַת הַהֶפְכִים מֵהַנֶּאֱמָר.

כד **וַעֲבְדִי כָלֵב עֵקֶב וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא כָּלֵב וְלֹא יְהוֹשֻׁעַ. גַּם כַּוָּנַת אָמְרוֹ **הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ**, גַּם אָמְרוֹ **וַיְמַלֵּא אַחֲרָי**, גַּם אָמְרוֹ **וַהֲבִיאֹתִיו** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו בִּגְזֵרַת הַכָּתוּב.

אָכֵן פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַעֲבְדִי כָלֵב**, וְטַעַם שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ עַבְדִּי הוּא עֵקֶב, פֵּרוּשׁ שָׂכָר אֲשֶׁר הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ, שֶׁהַגַּם שֶׁיִּהוֹשֻׁעַ גַּם כֵּן לֹא נִאֲץ ה׳ עִם הַמְּרַגְּלִים, אַף עַל פִּי כֵן זֶה הָיָה לוֹ סִבָּה תְּפִלַּת מֹשֶׁה הִצִּילָתוּ מֵיְצֶר הָרָע וּמִכַּוָּנוֹתָיו שֶׁהֵם הַמְּרַגְּלִים לִבֵּל יַטְעוּהוּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּלֵב שֶׁנִּכְנַס בְּגֶדֶר סַכָּנַת יֵצֶר הָרָע וְחֻבָּרְתּוֹ הָרְשָׁעָה וַתָּחֶל רוּחַ רָעָה לְפַעֲמוֹ, וְהָרְאָיָה שֶׁהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרוֹת הָאָבוֹת. וְהוּא אָמְרוֹ **רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ**, וְאַף עַל פִּי כֵן

וַיְמַלֵּא אַחֲרָי, פֵּרוּשׁ הִשְׁלִים אַחַר רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר בְּדָרְךָ זֶה לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם שְׁנֵי יוֹעֲצִין: יוֹעֵץ רָע וְיוֹעֵץ טוֹב לָלֶכֶת אַחֲרֵי ה׳, וְהוּא הִשְׁלִים וּמִלֵּא אַחֲרֵי חֵלֶק ה׳. וְזֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) מִי שֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצּוֹל מִמֶּנָּה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. וְזֶה אֵינוֹ בְּיהוֹשֻׁעַ כִּי לֹא הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ לְהַטְעוֹתוֹ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל כִּי מֹשֶׁה מְנָעוֹ, וְיֵשׁ כֹּחַ בִּתְפִלַּת הַצַּדִּיקִים גַּם לִבְחִינָה זוֹ בְּסוֹד (שמואל ב כ״ג:ג׳) ״צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים״, וְהָבֵן. אֲשֶׁר עַל כֵּן זָכָה כָּלֵב שֶׁיִּקָּרֵא עֶבֶד ה׳ כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם.

וְהוֹסִיף עוֹד לוֹמַר, מִלְבַד הַמַּעֲלָה הַנִּזְכָּר, עוֹד ״וַהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה״, פֵּרוּשׁ לְהִתְפַּלֵּל עַל עַצְמוֹ. וְכָאן רָמַז הִתְעַצְּמוּתוֹ עַד שֶׁמִּלֵּא אַחֲרֵי ה׳, וְכַוָּנַת הַטָּבָה זוֹ הִיא שֶׁלֹּא בִּלְבַד שֶׁלֹּא נִכְנַס בְּגֶדֶר הַגְּזֵרָה, אֶלָּא הִבְטִיחוֹ בַּחַיִּים, שֶׁהֲגַם שֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָז וְגָזַר ה׳ שֶׁיִּשְׁבוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, הִבְטִיחוֹ שֶׁיִּחְיֶה עַד בּוֹאוֹ שָׁמָּה. וְהוּא אָמְרוֹ **וַהֲבִיאֹתִיו**, חֲרֵי הֲבָטַח בְּחַיָּיו אַרְבָּעִים שָׁנָה מַה שֶּׁלֹּא נַעֲשָׂה לְשׁוּם צַדִּיק בָּעוֹלָם.

וְאוּלַי כִּי לָזֶה הִקְדִּים לִקְרוֹתוֹ עַבְדּוֹ, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיּוֹדִיעֵהוּ הַבְטָחַת הַחַיִּים אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָזוּר אָחוֹר מֵעֲבוֹדַת ה׳ לְצַד שֶׁאָרַךְ יוֹם קִצּוֹ. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (שבת ל.) בְּמַעֲשֵׂה חִזְקִיָּה שֶׁהוֹסִיף לוֹ ה׳ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁנִּשְׁאַלְתִּי יִשּׁוּב מֵאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהֵשִׁיב ה׳ לְדָוִד כְּשֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ ״הוֹדִיעֵנִי ה׳ קִצִּי וּמִדַּת יָמַי״ וְגוֹ׳, וְאָמַר לוֹ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין לוֹ לָאָדָם קִצּוֹ וְכוּ׳, עַד כָּאן, וְלָמָּה הוֹדִיעַ ה׳ לְחִזְקִיָּה? וְהֵשַׁבְתִּי כִּי דַּוְקָא קֵץ שֶׁהָאָדָם מֵבִיא עִמּוֹ הֶחָרוּץ, דִּכְתִיב (איוב י״ד:ה׳) ״אִם חֲרוּצִים יָמָיו״, אֲבָל תּוֹסְפוֹת יָמִים לֹא נִכְלָל בִּכְלַל גְּזֵרָה זוֹ. וְחָפֵץ ה׳ לְהוֹדִיעַ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בַּגְּמָרָא (שבת י׳.) בַּפָּסוּק ״לָדַעַת כִּי אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם״, שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, לָזֶה מוֹדִיעַ ה׳ חַסְדּוֹ כְּשֶׁמּוֹסִיף יָמִים עַל יְמֵי אָדָם. וְהוּא מַאֲמַר ״וַהֲבִיאֹתִיו״ וְגוֹ׳, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בִּיהוֹשֻׁעַ סִימָן י״ד ״וַיֹּאמֶר אֵלָיו כָּלֵב״ וְגוֹ׳ ״וְעַתָּה הִנֵּה הֶחֱיָה ה׳ אוֹתִי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר״, וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָם. וְאָמַר עוֹד **וְזַרְעוֹ יוֹרְשֶׁנָּה**, לוֹמַר כִּי עָשָׂה ה׳ חֶסֶד זֶה גַּם לְזַרְעוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בִּיהוֹשֻׁעַ סִימָן י״ד ״עֶקֶב״ אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁנֵי דְּבָרִים טוֹבִים. אֶחָד, ״הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ״ – פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא הָלַךְ אַחַר עֲצַת הַמְרַגְּלִים, וְהַשֵּׁנִי – ״וַיְמַלֵּא אַחֲרָי״ שֶׁהִשְׁתִּיק הָעָם וְסָתַר דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים. וּשְׁתַּיִם שֶׁלָּם לוֹ ה׳: אֶחָד – ״וַהֲבִיאֹתִיו״ וְגוֹ׳, ב׳ – ״יוֹרְשֶׁנָּה״. וְטַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר יְהוֹשֻׁעַ, לְצַד שֶׁהוּא זָכָה מִצַּד תְּפִלַּת מֹשֶׁה וְלֹא הֵצֵרְךְ לְהִתְעַצֵּם מִפִּחוֹ.

כה **וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגוֹ׳.** כְּוָנַת הוֹדָעָה זוֹ כָּאן, גַּם תּוֹסֶפֶת וָא״ו, לְצַד שֶׁהֶחְלִיט ה׳ שֶׁכָּל הַדּוֹר לֹא יָבוֹאוּ לָאָרֶץ וְיָמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְהוּא אָמַר שֶׁלֹּא יִמְיתֵם כְּאִישׁ אֶחָד, וְלָזֶה צְרִיכִין לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר זְמַן אָרוֹךְ כְּמוֹ שֶׁכֵּן גִּלָּה הַדְּבָרִים בְּסָמוּךְ, וְיֵשׁ צַד לוֹמַר שֶׁיֵּשְׁבוּ שָׁם כָּל הַזְּמַן הַהוּא, לָזֶה אָמַר **וְהָעֲמָלֵקִי** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ וְאֵינָם יְכוֹלִין לְהִתְעַכֵּב בַּמָּקוֹם זֶה שֶׁאִתָּם עֲלוּלִים לִפּוֹל לִפְנֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (תנחומא, ויגש א) הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּשִׁעַת הַסַּכָּנָה, לָזֶה **מָחָר פְּנוּ** וְגוֹ׳. וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיָּשְׁבוּ אַחַר כָּךְ שָׁם יָמִים רַבִּים דִּכְתִיב (דברים א:מו) ״וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סדר עולם) תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, זֶה הָיָה בַּחֲזָרָה, שֶׁאָז כְּבָר נִתְצַמְצֵם וְהוּקְטַן הֶעָוֹן אֲשֶׁר לֹא כֵן קוֹדֶם. וּבְזֶה מָצָאנוּ טַעַם לָמָּה לֹא נִתְעַכְּבוּ אָז שָׁם מַה שֶּׁנִּתְעַכְּבוּ אַחַר כָּךְ. וְטַעַם אָמְרוֹ **וְהָעֲמָלֵקִי** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לְקֶשׁוֹר הַדְּבָרִים עִם תְּחִלַּת הַדִּבּוּר שֶׁל ״אִם יִרְאוּ״ וְגוֹ׳, שֶׁמּוֹסִיף עוֹד גְּזֵרַת הַמַּסָּעוֹת כְּאָמְרוֹ ״מָחָר פְּנוּ״, שֶׁהַוָּא״ו נִמְשֶׁכֶת עִם מַאֲמַר ״מָחָר פְּנוּ״.

כו **וַיְדַבֵּר ה׳ וְגוֹ׳.** שִׁעוּר הַדִּבּוּר יַגִּיד כִּי עַתָּה מַתְחִיל לְדַבֵּר אֵלָיו ה׳ בְּעִנְיָן זֶה, וְלֹא כֵן הוּא, שֶׁהֲלֹא כְּבָר דִּבֵּר ה׳ דְּבָרִים רַבִּים בָּזֶה כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ. אֲכָל לְצַד שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁעָבְרוּ מֵה׳ לְמֹשֶׁה עַד עַתָּה הָיוּ דְּבָרִים בֵּינוֹ לְבֵין מֹשֶׁה לֹא בְּשְׁלִיחוּת לְיִשְׂרָאֵל, וְהַמַּשְׁכִּיל בְּמַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ יַצְדִּיק הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא כְּמֶלֶךְ שֶׁמְּדַבֵּר עִם עַבְדּוֹ בִּדְבָרִים שֶׁרְצוֹנוֹ לַעֲשׂוֹת, וְלָזֶה לֹא אָמַר שָׁם ״לֵאמֹר״ כָּל עִקָּר, וְכָאן מַתְחִיל לְדַבֵּר אֵלָיו דִּבְרֵי שְׁלִיחוּת לְיִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה אָמַר **וַיְדַבֵּר ה׳** וְגוֹ׳ לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן.

כז **עַד מָתַי לָעֵדָה וְגוֹ׳.** הֵם הַמְּרַגְּלִים, וְכֵן אָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה דְּסַנְהֶדְרִין (קח.), וְאָמְרוֹ **אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** הֵם שְׁאָר הָעֵדָה, וְאָמְרוֹ **עַד מָתַי**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁעֲדַיִן הָיוּ מַפְחִידִים יִשְׂרָאֵל לָסוּר מֵאַחֲרֵי ה׳, וְלָזֶה קָרָאם עֵדָה רָעָה לוֹמַר שֶׁעוֹדָנָּה בִּרְשָׁעָה עוֹמֶדֶת. וְאָמְרוֹ **אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי** פֵּרוּשׁ מִלְּבַד רָעַת עַצְמָן עוֹד מַלִּינִים יִשְׂרָאֵל עָלַי.

אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ שָׁמָעְתִּי. הַצֶּרֶךְ לְהוֹדִיעַ שֶׁשָּׁמַע, לוֹמַר כִּי לֹא שָׁמַע אֶלָּא תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא דִּבְרֵי רֶשַׁע הַמְּרַגְּלִים, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אֶת תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַמְּרַגְּלִים מַלִּינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי, פֵּרוּשׁ תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הֶלָּנַת הַמְּרַגְּלִים, כִּי דִּבְרֵי הַמְּרַגְּלִים עַצְמָן נִמְאָסוּ וּמְנָעָם מִבּוֹא לְאָזְנָיו.

כח **אֱמֹר וְגוֹ׳ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנַי וְגוֹ׳.** כָּאן בֵּאֵר דְּבָרָיו שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר, שֶׁהֵם אוֹתָם שֶׁהִגִּיעוּ דִּבְרֵיהֶם וּשְׁמָעָם ה׳ בְּאָזְנָיו, לְאֵלֶּה הוּא שֶׁהִגְבִּיל זְמַן מִבֶּן עֶשְׂרִים וְגוֹ׳. אֲבָל הַמְּרַגְּלִים לֹא בָּאָה לָהֶם הוֹדָעַת הַגְּזֵרָה, כִּי לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל שָׁם שָׁם יִנָּגְפוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה.

כט מִבֶּן עֶשְׂרִים וְגוֹ' אֲשֶׁר הֲלִינוֹתָם. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **אֲשֶׁר הֲלִינוֹתָם**, וְאִם רָצָה לוֹמַר "עַל אֲשֶׁר הֲלִינוֹתֶם" חָסֵר תֵּיבַת "עַל", גַּם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁכְּבָר אָמַר "אֶת תְּלֻנּוֹת וְגוֹ' שָׁמַעְתִּי" וְגוֹ' (במדבר יד:כז).

וְנִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת הַדְּבָרִים הִיא, לְצַד שֶׁאָמַר ה' מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה, חָשׁ שֶׁיָּבִינוּ שֶׁכַּוָּנַת הַדְּבָרִים הִיא כָּל מִי שֶׁהַיּוֹם בֶּן עֶשְׂרִים, וּכְפִי זֶה נִכְלָלִים בִּכְלַל הַגְּזֵרָה גַּם מִי שֶׁיָּצָא מִמִּצְרַיִם פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים כֵּיוָן שֶׁבְּשָׁנָה שְׁנִיָּה בָּאוּ לִכְלַל עֶשְׂרִים, לָזֶה אָמַר **אֲשֶׁר הֲלִינוֹתָם** פֵּרוּשׁ מִזְּמַן שֶׁהִתְחִילוּ לְהָלִין, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא אוֹתָם שֶׁהֵלִינוּ עָלַי מִבֶּן עֶשְׂרִים. וּכְפִי זֶה חוֹזֵר לַהֲלָנָה רִאשׁוֹנָה כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁאִם עַל הֲלָנָתָם אָז לֹא הָיָה צָרִיךְ לְדַיֵּק דְּבָרָיו וְלוֹמַר בֶּן עֶשְׂרִים בִּזְמַן הַהֲלָנָה כֵּיוָן שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁהֵלִינוּ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר לְמַעְלָה "וַיִּנָּסוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים" (במדבר יד:כב), הָא לָמַדְתָּ כָּל שֶׁהָיָה בִּכְלַל עֶשְׂרִים בְּחֵטְא רִאשׁוֹן הוּא שֶׁנִּכְלַל בִּכְלַל הַגְּזֵרָה.

וְאוּלַי כִּי דִּיּוּק זֶה לֹא הִרְגִּישׁוּ בּוֹ הַדּוֹר הַהוּא, וְחָשְׁבוּ הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן שֶׁבָּאָה הַגְּזֵרָה עַל אוֹתָן שֶׁהָיוּ אָז בֶּן עֶשְׂרִים, וְלָזֶה שְׁנַת הָאַרְבָּעִים כְּשֶׁיָּצְאוּ לַחְפּוֹר בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב וְלֹא מֵת מֵהֶם אֶחָד, וּבְדִקּוּ בְּי' וְי"א וְי"ב וְי"ג וְי"ד וְעָשׂוּ יוֹם ט"ו שִׂמְחָה (איכה רבה, פתיחתא), וְקָשֶׁה לָמָּה חָשְׁבוּ שֶׁיְּמוּתוּ עוֹד אַחַר שֶׁהָיוּ יְדוּעִים אוֹתָם שֶׁהָיוּ בֶּן עֶשְׂרִים כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וּמַה מַּחוּשׁ עוֹד לָהֶם לַגְּזֵרָה. אֶלָּא שֶׁהֵם חָשְׁבוּ שֶׁהַגְּזֵרָה הָיְתָה עַל אוֹתָן שֶׁהָיוּ אָז בֶּן עֶשְׂרִים.

וְאוּלַי כִּי גַּם ה' אָמַר דְּבָרָיו שְׁקוּלִים כְּמִנְהָגוֹ שֶׁאוֹמֵר דְּבָרִים סוֹבְלִים שְׁנֵי דְּרָכִים, אִם זָכוּ יִהְיֶה לְטוֹבָה לֹא זָכוּ וְכוּ', וְכֵן תִּמְצָא כְּשֶׁאָמַר לְאָדָם (בראשית ב:יז) "בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" הִזְכִּיר יוֹם סָתָם, תּוֹכַל לוֹמַר יוֹמוֹ שֶׁל אָדָם וְתוֹכַל לוֹמַר יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף שָׁנָה, וּכְשֶׁעָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה הִטָּה ה' הַכַּוָּנָה לִזְכוּת שֶׁהוּא יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּמוֹ כֵן בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר הֲלִינֹתָם** שְׁנֵי דְּרָכִים: אֶחָד עַל אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם, וְאֶחָד הוּא הֶבְדֵּל לְהַתְחָלַת הַהֲלָנָה כִּדְבָרֵינוּ, אִם זָכוּ יִתְפָּרֵשׁ הַדָּבָר לִזְמַן יְצִיאָה כִּדְבָרֵינוּ, וְאִם לֹא זָכוּ תִּתְקַיֵּם הַגְּזֵרָה גַּם עַל אוֹתָם שֶׁהָיוּ כְּשֶׁיָּצְאוּ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים. וּמַה שֶּׁאָמַר "וַיִּנָּסוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים" יְדַבֵּר עַל רֹב הַמַּלִּינִים, וְלָזֶה כְּשֶׁרָאוּ בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים שֶׁלֹּא מֵת אֶחָד מֵהֶם עָשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב עַל שֶׁנִּתְבַּטְּלָה הַגְּזֵרָה מֵעַל אוֹתָם שֶׁיָּצְאוּ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים וְהָיוּ בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה בֶּן עֶשְׂרִים.

לא וְעַתָּה אֲשֶׁר וְגוֹ'. לְצַד שֶׁאָמַר "כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם", וְהֵם דִּבְּרוּ גַּם עַל טַפְּם רָעָה, לָזֶה בָּא ה' וְהוֹצִיאָם מֵהַכְּלָל וְאָמַר "וְטַפְּכֶם וְגוֹ' וְהֵבֵאתִי" וְגוֹ', וְאָמַר **וְהֵבֵאתִי** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לוֹמַר מִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָבַז אֶלָּא עוֹד לָהֶם טוֹבָה שֶׁיִּבִיאֵם ה' אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ':

לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם". וְאֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יַכְנִיסוּ בְּנֵיהֶם עַצְמוֹתָם לָאָרֶץ כְּמוֹ שֶׁהֶעֱלוּ עַצְמוֹת יוֹסֵף וְעַצְמוֹת הַשְּׁבָטִים לָאָרֶץ, אֶלָּא יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר, שֶׁמִּלְבַד שֶׁיִּפְּלוּ פִּגְרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּפְּלוּ פְּגָרִים מֵתִים, אָמַר עוֹד שֶׁהַגּוּפוֹת גַּם כֵּן תִּהְיֶה לָהֶם נְפִילָה בַּמִּדְבָּר, שֶׁיִּהְיוּ בְּיַד ס"מ שֹׁר הַמִּדְבָּר, שֶׁאֵין לְךָ נְפִילָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי מַדָּע. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר "וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפֹּלוּ", שֶׁאַחַר שֶׁקָּרָאָם פְּגָרִים אָמַר יִפֹּלוּ, וְאִם עַל הַמִּיתָה הוּא אוֹמֵר הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים הַנְּפִילָה שֶׁהִיא הַסּוֹבֶבֶת בָּהֶם שֵׁם הַפֶּגֶר, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה "יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם", אֶלָּא וַדַּאי עַל הַשְׁפָּלַת וּנְפִילַת הַגּוּפוֹת אַחַר מִיתָה הוּא אוֹמֵר. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אַתֶּם**, שֶׁלֹּא יָבִינוּ מֵאָמַר "פִּגְרֵיכֶם" שֶׁבָּא לוֹמַר עַל בְּנֵי בְּנֵיהֶם, שֶׁגַּם עֲלֵיהֶם יֵאמַר בְּכִנּוּי, כִּי הַבֵּן חֵלֶק מֵאָבִיו, לָזֶה אָמַר "אַתֶּם".

וְחַכְמֵי קַאשְׁטִילְיָה הַמְּגֻרָּשִׁים שָׁמַעְתִּי מִשָּׁמָם שֶׁפֵּרְשׁוּ שֶׁחוֹזֵר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגָּזַר ה' עֲלֵיהֶם גַּם כֵּן שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְלָזֶה אָמַר תֵּיבַת **אַתֶּם** לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁעִמָּהֶם הוּא מְדַבֵּר, וְנָתַן ה' טַעַם לְדָבָרָיו בְּמַה שֶׁגָּמַר אוֹמֶר "אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה וְגוֹ' יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ", עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יט,יג) בְּפָסוּק "וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם" שֶׁטַּעַם שֶׁנִּקְבַּר מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְהָבִיא דּוֹר הַמִּדְבָּר לָעוֹלָם הַבָּא, וְלָזֶה אִם לֹא הָיוּ מֵתִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר לֹא הָיוּ חַיִּים דּוֹר הַמִּדְבָּר. וְזֶה דֶּרֶךְ רֶמֶז, כִּי וַדַּאי שֶׁלֹּא יֵאמַר פֶּגֶר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגּוּפָן זַךְ כְּמַלְאָכִים, גַּם לֹא יֵאמַר לְשׁוֹן נְפִילָה עַל שְׁנֵי מְאוֹרֵי עוֹלָם.

לה אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי אִם לֹא וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה כַּוָּנַת מַאֲמַר **אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי**, הֲלֹא יוֹדְעִים אָנוּ כִּי ה' הוּא הַמְדַבֵּר? עוֹד מַה כַּוָּנַת אָמְרוֹ **אִם לֹא זֹאת** וְגוֹ', וּמַה הוּא אָמְרוֹ **וְשָׁם יָמֻתוּ**? אָכֵן יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "אֲנִי ה'" שֶׁהוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים גַּם הִיא הִסְכִּימָה עַל הַמִּשְׁפָּט כָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ **דִּבַּרְתִּי** דְּבָרִים קָשִׁים אֵלּוּ. וְאִם תֹּאמַר אֵיךְ תַּסְכִּים מִדָּה זֹאת עַל הַצָּרָה לְיִשְׂרָאֵל? לָזֶה אָמַר "אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה", וְאַאֲרִיךְ עִמָּהֶם לְהֵיטִיב, יוֹדֵעַ אֲנִי תַּכְלִיתָם שֶׁיֹּאבְדוּ מֵעוֹלָם הַזֶּה וּמֵעוֹלָם הַבָּא עַל יְדֵי נִיאוּצֵיהֶם אֲשֶׁר יוֹסִיפוּ לַחֲטֹא, וְהוּא אָמְרוֹ **בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ**, פֵּרוּשׁ, כֻּלָּם יִהְיוּ כָּלִים בִּשְׁלֵמוּת, וְשָׁם לָעוֹלָם הַבָּא יָמוּתוּ. לָזֶה דִּבֵּר ה' מִשְׁפָּט זֶה שֶׁיְּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא יִתַּמּוּ כִּי בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם, וְגַם לָעוֹלָם הַבָּא לֹא יָמוּתוּ כְּמַאן דְּאָמַר (סנהדרין קח.) יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וּמֵעַתָּה רַחוּם הוּא בְּדִין זֶה.

לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח וְגוֹ'. כָּל הַכָּתוּב מְיֻתָּר, שֶׁכְּבָר הִשְׁמִיעָנוּ כִּי מֹשֶׁה שָׁלַח הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' וְכָל מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁרָצָה לוֹמַר הַכָּתוּב הַמִּשְׁפָּט שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם תֹּקֶף וּמְיֻחָד, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר וַהֲלֹא מִדַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם יֶשְׁנָהּ גַּם לָרְשָׁעִים, וְלָמָּה לֹא הֶאֱרִיךְ ה' אַפּוֹ קְצָת לְאֵלּוּ, לָזֶה סִדֵּר הַפָּלְגַת חֻטְאָם

שֶׁמְּנָעוּ אַרְיכוּת אַפַּיִם.

דַּע כִּי לְצַד ה׳ דְּבָרִים יֵחֲרָה אַף ה׳ וְיִתְנַקֵּם מְהֵרָה: א׳ הָאָדָם גָּדוֹל וְחָשׁוּב כִּי יִמְרֹד בְּקוֹנוֹ, לֹא יֹאבֶה ה׳ סְלוֹחַ לוֹ, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְאָדָם בֵּינוֹנִי כִּי יֵחֶטָא. ב׳ אָדָם שֶׁחֻבָּרְתוֹ נָאָה וַחֲסוּדָה וְהוּא מִתְעַוֵּת וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב. ג׳ כְּשֶׁיִּהְיֶה לְאָדָם הֶרְגֵּשׁ גָּדוֹל לְהָעִירוֹ לְבַל יֶחֱטָא, וּכְמַעֲשֶׂה אוֹתוֹ שֶׁטָּפְחוּ לוֹ צִיצִיּוֹתָיו עַל פָּנָיו וְכוּ׳ (מנחות מד.) וְלֹא יָחוּשׁ לְהֶעָרָה. ד׳ אִם חָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים. ה׳ אִם יִהְיֶה חֵטְא גָּדוֹל וְרָחוֹק מִטֶּבַע הָרָגִיל, כְּמַעֲשֶׂה אָמוֹן שֶׁאָמְרוּ לוֹ יֵשׁ לְךָ הֲנָאָה וְכוּ׳ (סנהדרין קג:).

וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּאן טַעַם שֶׁלֹּא הֵאֱרִיךְ ה׳ אַפּוֹ לָהֶם, שֶׁבָּהֶם נִתְקַבְּצוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַמַּפְלִיגִים מִדַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם. וְהִתְחִיל לוֹמַר כְּנֶגֶד הָרִאשׁוֹן: **וְהָאֲנָשִׁים**, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כאן) כָּל אֲנָשִׁים שֶׁמַּקְרָא לָשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, כִּי רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה. וּכְנֶגֶד חֶבְרַת מְשַׁלְּחָם אָמַר **אֲשֶׁר שָׁלַח** אוֹתָם **מֹשֶׁה** בִּשְׁלִיחוּת מִצְוָה לַחְפּוֹר אֶת הָאָרֶץ, הֲרֵי כִּי הֵם שְׁלוּחֵי חֶבְרָה וּמֻחְבֶּרֶת מֹשֶׁה יַחְשְׁבוּ. וּכְנֶגֶד שְׁלִישֵׁי אָמַר **וַיָּשֻׁבוּ**, פֵּרוּשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נֵס עָצוּם שֶׁשָּׁבוּ וְלֹא נֶאֶבְדוּ בַּהֲלִיכָתָם, וְצֵא וּלְמַד מֵאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנא דבי אליהו רבה פכ״ט) מֵהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם מֵהָעֲנָקִים וְלֹא נִגְעָה בָּהֶם יַד אָדָם. וְזֶה הָיָה מַסְפִּיק לַהֲעִירָם לְבַל עֲשׂוֹת רֶשַׁע וְיַכִּירוּ כִּי גְּדוֹל אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הֶרְאָם נִפְלְאוֹתָיו. וּכְנֶגֶד רְבִיעִי אָמַר **וַיַּלִּינוּ כָּל הָעֵדָה**, פֵּרוּשׁ חָטְאוּ הֵם וְהֶחֱטִיאוּ הָרַבִּים. וּכְנֶגֶד הַחֲמִישִׁי אָמַר **לְהוֹצִיא דִבָּה עַל הָאָרֶץ**, מִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי שְׂאֵמַר עַל הָאָרֶץ כְּלִילַת יְפִי כִּי רָעָה הִיא? אֵין לְךָ רָשָׁע רָחוֹק מַעֲשׂוֹת כָּזֶה, כִּי אֵיךְ מִין הָאֱנוֹשִׁי יַעֲז פָּנָיו כָּל כָּךְ לְדַבֵּר דְּבָרִים הַפְּכִּיִּים בְּתַכְלִית הַהַפְכִּיּוּת, לוֹמַר דִּבָּה רָעָה עַל הַשְּׁלֵמוּת הַטּוֹב. אֲשֶׁר עַל כֵּן חָרָה אַף ה׳ וַהֲרָגָם מִיָּד וְלֹא הֵאֱרִיךְ אַפּוֹ לָהֶם.

לז וַיְמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִבַּת וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ – וְהֵם מוֹצִיאֵי דִּבָּה מֵתוּ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים ט:יז) ״בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע״. עוֹד יִרְצֶה לָתֵת טַעַם לָמָּה מֵתוּ בַּמַּגֵּפָה, לְפִי שֶׁהֵם הוֹצִיאוּ דִבָּה עַל הָאָרֶץ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה – הֵם דִּבְּרוּ דָבָר רַע וַה׳ הִכָּם בְּדֶבֶר.

לְפָנֵי ה׳. פֵּרוּשׁ, וּכְבוֹד ה׳ עוֹמֵד שָׁם קוֹדֶם עֲלוֹתוֹ, וּמְשׁוּפָּה רְשׁוּת שְׁנוֹתָנָה לַמַּשְׁחִית כָּאן מֵרְשׁוּת שְׁנִּתְּנָה כְּשֶׁחָרָה אַף ה׳ בְּאַהֲרֹן וּמִרְיָם שֶׁלֹּא נָגְעָה צָרַעַת בָּהֶם עַד שֶׁהָלַךְ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּאן שֶׁלְּפָנָיו נִתְּנָה רְשׁוּת לִנְגוֹף אוֹיְבֵי ה׳:

לח וַיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְגוֹ׳ חָיוּ וְגוֹ׳. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, אַחַר שֶׁפֵּרַט הַכָּתוּב וְאָמַר ״הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה״, הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא מֵתוּ אֶלָּא אוֹתָם שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבָּה רָעָה. עוֹד, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר ״מִן הָאֲנָשִׁים״?

וַיִּתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ב״ב קכא:): תַּנְיָא יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה נוֹלַד בִּימֵי יַעֲקֹב, וְהִקְשׁוּ מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁנִּכְנַס לָאָרֶץ, דִּכְתִיב ״וַיִּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ״ (יהושע ז:ה) וְגוֹ׳, וְזֶה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּרוּבָּה שֶׁל סַנְהֶדְרִין, וְתֵרֵץ רַב אַחָא שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרָה לֹא עַל פָּחוּת מֵעֶשְׂרִים וְלֹא עַל יָתֵר מִשִּׁשִּׁים, עַד כָּאן. וְהִנֵּה מִמַּה שֶּׁלֹּא תֵּרֵץ הַגְּמָרָא שֶׁיָּאִיר הָיָה צַדִּיק גָּמוּר הָרְאָתָ לָדַעַת כִּי צְדָקַת הַצַּדִּיק לֹא הִצִּילַתּוּ מֵהַגְּזֵרָה הַהִיא, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **וַיהוֹשֻׁעַ** וְגוֹ׳ **חָיוּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ טַעַם שֶׁחָיוּ הוּא לְהִיוֹתָם מִן הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים לָתוּר הִיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם, אֲבָל אִם לֹא הָיוּ מֵהַתָּרִים וְהָיוּ נִשְׁאָרִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה בָּאָה הַגְּזֵרָה גַּם עֲלֵיהֶם הֲגַם שֶׁהֵם צַדִּיקִים גְּמוּרִים לְצַד שֶׁחָיוּ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וּלְמַטָּה מִשִּׁשִּׁים.

עוֹד רָמַז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה טו.) זָכָה נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵרוֹ בְּגַן עֵדֶן, כְּמוֹ כֵן יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב הוֹסִיפוּ חֶלְקָם בַּחַיִּים מִן הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים לָתוּר, כִּי לָהֶם מִשְׁפָּט לְטוֹל חֵלֶק הַמְרַגְּלִים, גַּם אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא קיז:) שֶׁהֵם נָטְלוּ חֶלְקָם בָּאָרֶץ:

מב אַל תַּעֲלוּ וְגוֹ׳. נָתַן לָהֶם שְׁנֵי טְעָמִים לְמָנְעָם מֵהָעֲלִיָּה: אֶחָד הוּא כִּי אֵין ה׳ בְּקִרְבָּם, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הֲרֵי זֶה מֻהְמָּרֶד בַּה׳, וְתִמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים א:מג) ״וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת פִּי ה׳״, וְטַעַם שֵׁנִי ״וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם״ – פַּחַד הָאוֹיֵב.

מג כִּי הָעֲמָלֵקִי וְגוֹ׳ כִּי עַל כֵּן שְׁבְתֶּם וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁהַמֶּרֶד הָיָה עַל מַה שֶּׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים ״עַמָּלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְגוֹ׳ וְהַכְּנַעֲנִי״ וְגוֹ׳ וְאָמְרוּ ״וְלָמָּה ה׳ מֵבִיא אוֹתָנוּ לִנְפֹּל בַּחֶרֶב״, וְאִם כֵּן אֵיךְ תִּבְטְחוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה ה׳ לָכֶם גַּם בְּמָקוֹם הָרֶשַׁע עַצְמוֹ, וְלָזֶה אָמַר **וּנְפַלְתֶּם בַּחֶרֶב** בְּוַדַּאי, ״כִּי עַל כֵּן״, פֵּרוּשׁ, עַל הֱיוֹת עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ׳, וַלְחַשָּׁשֶׁת נְפִילָה בַּחֶרֶב זֶה הָיָה סִבָּה שֶׁעָלֶיהָ שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי ה׳, וּבְוַדַּאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה ה׳ עִמָּכֶם.

מד וַיַּעְפָּלוּ וְגוֹ׳. טָעוּ בְּהוֹרָאַת דַּעְתָּם, כִּי לְצַד שֶׁהֵם מָרְדוּ בַּה׳ כְּאָמְרָם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָתֵת בְּיָדָם הָעֲמִים הָרָמִים, לָזֶה חָשְׁבוּ לְתַקֵּן לִבְטֹחַ בַּה׳ וּלְהַחְלִיט הָאֱמוּנָה כִּי הַצֵּל יַצִּיל וְעָלוּ הָהָרָה. וְלֹא נִתְרַצָּה ה׳ כִּי מַכָּתָם טְרִיָּה וּכְבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים א:מג).

פרק טו

ב כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם וְגוֹ׳. לְצַד שֶׁרָאָה ה׳ מַדְוֵה לִבָּם בִּגְזֵרַת טִלְטוּלָם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, מַפְלָגִים מִבִּיאַת הָאָרֶץ, לָזֶה סָעַד לִבָּם בְּמִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ לְכוֹנֵן רוּחָם כִּי יַעֲלוּ וְיִירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם, וְהַפְלָגַת הַזְּמַן לֹא תְּרַע לְדָבָר הַמַּחְזֵק לָבֹא. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם**, הֲגַם שֶׁהַדּוֹר הַהוּא פְּגָרֵיהֶם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר כָּל הָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם בֶּן עֶשְׂרִים, בָּא לוֹמַר כִּי מַעֲשֶׂה בָּנִים יִתְיַחֵס גַּם לְהָאָבוֹת כִּי אֶת בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם.

עוד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי אָמְרוּ **נִתַּן לָכֶם**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צ:) מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? דִּכְתִיב "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם" (שמות ו:ד), לָכֶם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לָהֶם וְגוֹ' עַד כָּאן. כְּמוֹ כֵן הִבְטִיחָם שֶׁיָּקוּמוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְיִירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם.

ד **וְהִקְרִיב וְגוֹ'.** טַעַם שֶׁהִגְבִּיל ה' בַּנְּסָכִים וּבַשֶּׁמֶן הַמִּנְחָה רְבִיעִית שֶׁמֶן לְעִשָּׂרוֹן שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה לוֹגִין, וּכְמוֹ כֵן רְבִיעִית יַיִן לְנֶסֶךְ, וּבִשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים יְצוּ ה' שְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן וּשְׁלִישִׁית הַהִין יַיִן שֶׁהֵם אַרְבָּעָה לוֹגִין, וּבִשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים חֲצִי הַהִין שֶׁמֶן וַחֲצִי הַהִין יַיִן שֶׁהוּא שִׁשָּׁה לוֹגִין, שֶׁעוֹלֶה כְּפִי הַחֶשְׁבּוֹן שְׁנֵי לוֹגִין לְעִשָּׂרוֹן בֵּין בְּמִנְחַת שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בֵּין בְּמִנְחַת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים, וְלָמָּה בְּמִנְחַת עִשָּׂרוֹן הִצְרִיךְ ה' שְׁלֹשָׁה לוֹגִין? עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּשְׁנָה בְּמִנְחוֹת (קז.) וּכְתָבוֹ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק י"ז מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: מִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר אָדָם יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵין מִתְנַדְּבִין לוֹג יַיִן וְלֹא שְׁנֵי לוֹגִין, שֶׁאֵין בַּנְּסָכִים לֹא לוֹג וְלֹא שְׁנַיִם, עַד כָּאן. וְהוּא טַעַם הַכָּתוּב שֶׁלֹּא נָתַן לְעִשָּׂרוֹן שְׁנֵי לוֹגִין הֲגַם שֶׁהִסְפִּיק בִּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים שְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁהֵם אַרְבָּעָה לוֹגִין, לְהָעִירְךָ שֶׁאֵין קָרְבָּן מֵהַיַּיִן מִשְּׁנֵי לוֹגִין.

וְאִם תֹּאמַר, יְצַדְּקוּ הַדְּבָרִים לְגַבֵּי הַיַּיִן, אֲבָל הַשֶּׁמֶן שֶׁגַּם הוּא מְצִינוּ שֶׁבָּא לְבַדּוֹ בִּנְדָבָה, שֶׁאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן (זבחים צא.) מִתְנַדֵּב אָדָם שֶׁמֶן, וְנֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּמְנָחוֹת (שם) מֵהֶם אָמְרוּ שֶׁלֹּא יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לוֹגִין וּמֵהֶם אָמְרוּ מִתְנַדֵּב אֲפִלּוּ לוֹג מִטַּעַם דִּוּן מִינָהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, אִם כֵּן בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לֹא יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לוֹגִין הוּא הַטַּעַם שֶׁהִצְרִיךְ ה' שְׁלֹשָׁה לוֹגִין בְּעִשָּׂרוֹן, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֲפִלּוּ לוֹג לָמָּה לֹא עָשָׂה כְּפִי הַחֶשְׁבּוֹן? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהִשְׁוָה ה' מִדּוֹת שֶׁמֶן וּמִדּוֹת יַיִן בְּקָרְבְּנֵיהֶם כְּדִין שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים.

כב **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגוֹ'.** רַז"ל אָמְרוּ (הוריות ח.) שֶׁכָּתוּב זֶה מְדַבֵּר בְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְיֵשׁ בּוֹ כֻּלָּם אָמְרוּ **אֵת כָּל הַמִּצְוֹת** וְגוֹ' **אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ', שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁכּוֹפֵר בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וּבְכָל שְׁאָר מִצְוֹות שֶׁנִּצְטַוּוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה. וְחוּץ מִדִּבְּרֵיהֶם נִרְאֶה שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵר עַל כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וּמְבַטֵּל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה. כְּנֶגֶד בִּטּוּל מִצְוֹת עֲשֵׂה אָמַר "וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת" – הֲרֵי בִּטּוּל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּכְנֶגֶד עֲבֵרַת עַל כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אָמַר "אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֲלֵיכֶם". וְחִדּוּשׁ הִשְׁמִיעָנוּ הַכָּתוּב בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וּבְמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כִּי יֵשׁ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי כֵן הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי הוּא כְּכוֹפֵר גַּם בָּהּ. וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה חֲמוּרוֹת, הֲרֵי הוּא גַּם כֵּן כְּכוֹפֵר בְּכוּלָּן וְעָנְשׁוֹ שָׁקוּל לַכֹּל.

ל **וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ, שֶׁהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּמֵזִיד מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ גִּדֵּף אֶת ה' חָס וְחָלִילָה, וְלָזֶה עָנְשׁוֹ "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִקֶּרֶב עַמָּהּ".

וְאָמַר עוֹד **כִּי דְבַר ה' בָּזָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, וּלְטַעַם שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה, הֲרֵי זֶה בִּטֵּל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ "דִּבַּר ה' בָּזָה", וְעָבַר גַּם כֵּן עַל כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר.** וְלָזֶה "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא" – הִכָּרֵת כְּנֶגֶד גִּידֵי הַנְּשָׁמָה, תִּכָּרֵת כְּנֶגֶד אֵבָרֶיהָ, לְפִי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ לָהֶם רמ"ח אֵבָרִים וְשס"ה גִּידִים, שֶׁכְּנֶגְדָּם נָתַן ה' רמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשס"ה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וּכְשֶׁעָבַר עַל כֻּלָּן לֹא נִשְׁאַר לָהּ עָנָף שֶׁמְּמֻנֶּה תְּחִיָּה וְאֵין לָהּ תְּקוּמָה עוֹד, וְנִקְבַּע בָּהּ הֶעָווֹן לְעוֹלָם וָעֶד, וְהוּא מַאֲמַר "**עֲוֹנָהּ בָּהּ**". וְרַז"ל דָּרְשׁוּ (ספרי, סנהדרין צ:) הַכָּתוּב בְּעִנְיַן אַחֵר, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

לב **וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְגוֹ'.** קָשֶׁה, מַה בָּא הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר? וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת צו:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְקוֹשָׁשׁ מַעֲבִיר אַרְבַּע אִמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הָיָה, עַד כָּאן. גַּם אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת פֶּרֶק א' (שבת ו:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תָּנוּ רַבָּנָן: סְרַטְיָא וּפַלַּטְיָה וְכוּ' זוֹ הִיא רְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִקְשׁוּ בַּשַּׁ"ס: וְלִחְשׁוֹב נַמִּי מִדְּבָר, דְּהָא תַּנְיָא אֵיזֶהוּ רְשׁוּת הָרַבִּים סְרַטְיָא וְכוּ' וְהַמִּדְבָּר, וְתֵרֵץ אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִים בַּמִּדְבָּר, כָּאן בַּזְּמַן הַזֶּה. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בַּזְּמַן הַהוּא חָשׁוּב רְשׁוּת הָרַבִּים, בַּזְּמַן הַזֶּה אֵינוֹ מָקוֹם הִלּוּךְ לָרַבִּים, פֵּרוּשׁ, וּבָרִיתָא דְּקָתָנֵי "וְהַמִּדְבָּר", הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּאִי אִיכָּא רַבִּים מְצוּיִים עַכְשָׁיו בַּמִּדְבָּר תָּדִיר, גַּם כֵּן הוּא בִּכְלַל רְשׁוּת הָרַבִּים.

וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב, כְּשֶׁרָצָה לְהוֹדִיעַ עָוֹן הַמְקוֹשֵׁשׁ שֶׁהוּא מַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת לְסָבָרַת רַב יְהוּדָה, הִקְדִּים לוֹמַר "וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר", פֵּרוּשׁ, וּבְזֶה הוּא שֶׁנִּחְשַׁב לוֹ חִלּוּל הַשַּׁבָּת לְהִתְחַיֵּב מִיתָה, אֲבָל אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הֲגַם שֶׁהָיָה מַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁם אֵינוֹ חַיָּב, שֶׁאֵין לוֹ דִּין רְשׁוּת הָרַבִּים.

וּלְפִי סְבָרַת רַמְבַּ"ם (הלכות שבת פי"ד), כְּפִי מַה שֶּׁנִּשְׁמַע מִדְּבָרָיו מִמַּה שֶּׁמָּנָה הַמִּדְבָּר בִּכְלַל רְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא חִלֵּק אִם מְצוּיִים יִשְׂרָאֵל לְשֵׁאֵינָם מְצוּיִים, וּפַרְשָׁתִי בּוֹ בְּחִבּוּרִי "חֶפֶץ ה'" שֶׁחִבַּרְתִּי בִּימֵי חָרְפִּי, שֶׁהָרַמְבַּ"ם מִפֶּרֶשׁ דִּבְרֵי אַבַּיֵי עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "כָּאן בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל" – פֵּרוּשׁ, תַּנָּא שֶׁהִזְכִּיר הַמִּדְבָּר מְדַבֵּר עַל אוֹתוֹ זְמַן, לָזֶה מְנָאוֹ גַּם כֵּן, וְתַנָּא שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בַּזְּמַן הַזֶּה, וּזְמַן הַזֶּה אֵינָן מְצוּיִים הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, וּלְצַד שֶׁאֵינָם מְצוּיִים לֹא טָרַח לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּינוֹ. וְאֵין הָכִי נַמִּי שֶׁאַפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה הַמִּדְבָּר רְשׁוּת הָרַבִּים, אִם כֵּן נַחֲזוֹר לְקַשְׁיָתֵנוּ לְדֶרֶךְ זֶה: לָמָּה הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר"?

וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ עוֹד שָׁם (שבת צו:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּמַתְנִיתָא תָּנָא מְקוֹשֵׁשׁ תּוֹלֵשׁ הֲוָה, עַד כָּאן. וּלְצַד שֶׁתַּקְשֶׁה לְדִבְרֵי הַתַּנָּא, וַהֲלֹא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ

(חולין פח.) בְּדִינֵי כִּסּוּי דָּם חַיָּה וָעוֹף אֵין מְכַסִּין בַּעֲפַר הַמִּדְבָּר מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלֵחָה וְאֵינָהּ מַצְמַחַת, עַד כָּאן. אִם כֵּן מִנַּיִן יָצְאוּ צְמָחִים בַּמִּדְבָּר שֶׁתְּלָשָׁם מְקוֹשֵׁשׁ? לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר **וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר**, וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פי״ט) שֶׁבְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיְתָה מְשֻׁקֶּה וְהָיְתָה מַעֲלָה גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, וְאִם כֵּן הָיוּ גְּדֵלִים צְמָחִים בַּמִּדְבָּר לִתְלוֹשׁ. גַּם לִסְבָרַת רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שֶׁאָמַר (שבת שם) מְעַמֵּר הָיָה, יִתְיַשֵּׁב גַּם כֵּן הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ זֶה.

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ וְגוֹ׳. אָמַר לְשׁוֹן מְצִיאָה, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני) שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: צְאוּ וּרְאוּ אִם יֵשׁ אָדָם שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְכוּ׳ עַד כָּאן. לָזֶה אָמַר ״וַיִּמְצְאוּ״ עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (אסתר ב:כג) ״וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא״.

מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. הִקְדִּים זְכרוֹן הַמַּעֲשֶׂה קוֹדֶם זְכרוֹן הַיּוֹם, וְלֹא אָמַר ״בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים״, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ שַׁבָּת כְּשֶׁעָשָׂה מַעֲשָׂיו. וְאִם הָיָה מַקְדִּים זְכרוֹן שַׁבָּת, הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמְּצָאוּהוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, פֵּרוּשׁ הַיְדִיעַ אֶצְלָם, אֲבָל מֵאָמְרוֹ ״מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת״ חוֹזֵר זְכרוֹן הַשַּׁבָּת אֶל הַמְקוֹשֵׁשׁ, שֶׁיִּוָּדַע כִּי שַׁבָּת הוּא. וְרַבּוֹתֵינוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) נִתְחַכְּמוּ לְהוֹצִיא דָּבָר זֶה שֶׁיִּוָּדַע הָיָה שֶׁהוּא שַׁבָּת מִמַּה שֶּׁכָּפַל לוֹמַר בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה ״מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים״, שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁהוֹדִיעוּהוּ שַׁבָּת הוּא חָזַר לְקוֹשֵׁשׁ. וּלְדַרְכֵּנוּ טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר פַּעַם שֵׁנִיָּה ״מְקוֹשֵׁשׁ״ לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ שְׁגִגַת מְלָאכָה, אֶלָּא הוֹדִיעוּהוּ כִּי הִיא מְלָאכָה שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ ״אוֹתוֹ מְקוֹשֵׁשׁ״, פֵּרוּשׁ הוּא הָיָה יוֹדֵעַ כִּי עוֹשֶׂה מְלָאכָה, וּבָזֶה הָיוּ לוֹ זְדוֹן שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכָה.

לוֹ וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה. טַעַם שִׁנּוּי פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁאָמַר **וַיֹּאמֶר**, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל הַתּוֹרָה שֶׁבְּכֻלָּן הוּא אוֹמֵר ״וַיְדַבֵּר״, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמָרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני) שֶׁאָמְרוּ: כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה מַעֲשֶׂה הַמְקוֹשֵׁשׁ אָמַר לִפְנֵי ה׳: בִּימֵי הַחוֹל לוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל תְּפִלִּין וְזוֹכְרִין הַמִּצְוֹות, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בַּמֶּה יִזְכְּרוּ? וְהֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חֲרִישִׁי נוֹתֵן לָהֶם מִצְוַת צִיצִית שֶׁבָּהּ יִזְכְּרוּ וְכוּ׳, עַד כָּאן. לָזֶה אָמַר ״וַיֹּאמֶר״, פֵּרוּשׁ, אֲמִירָה הַמְסֻעֶדֶת אֶת הַלֵּב בִּמְבֻקָּשׁוֹ.

לח דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַרְתָּ. לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה חִיּוּב הַמִּצְוָה, וְיֵשׁ גַּם כֵּן מַעֲלָה וְכָבוֹד הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנָּה, לָזֶה אָמַר דִּבּוּר וַאֲמִירָה.

וְעָשׂוּ לָהֶם וְגוֹ׳. טַעַם אָמְרוֹ וָא״ו בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁכָּתְבְתִּי בְּפָסוּק ״וַיֹּאמֶר״ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לַה׳: בִּימֵי הַחוֹל לוֹבְשִׁין תְּפִלִּין וְזוֹכְרִים וְכוּ׳ עַד כָּאן. לָזֶה כְּשֶׁבָּא לוֹמַר לוֹ שֶׁיַּעֲשׂוּ צִיצִית, יֵשׁ מָקוֹם לְטָעוֹת כִּי מִצְוָה זוֹ תִּהְיֶה בִּמְקוֹם תְּפִלִּין – רָצָה לוֹבֵשׁ תְּפִלִּין, רָצָה לוֹבֵשׁ צִיצִית בְּלֹא תְּפִלִּין, וַאֲפִלּוּ בְּשֶׁאָר יָמִים, שֶׁבְּאֶחָד מֵהֶם יַסְפִּיק לִזְכִירַת הַמִּצְוֹות. לָזֶה אָמַר **וְעָשׂוּ** – וָא״ו מוֹסִיף, שֶׁמִּצְוַת תְּפִלִּין בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וּמוֹסִיף מִצְוַת צִיצִית.

לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ וְגוֹ׳. הַצְּרַךְ לוֹמַר **לְדֹרֹתָם**, לְצַד שֶׁלֹּא בָּאָה מִצְוָה זוֹ אֶלָּא לְזִכְרוֹן הַמִּצְוֹות כְּשֶׁיִּרְאוּ אוֹתוֹ, תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כְּשֶׁיְּבֹא הוֹר קָדוֹשׁ וְטָהוֹר שֶׁאֵין צְרִיכִין לְזִכָּרוֹן זֶה אֵין צָרֵךְ בְּצִיצִית, תַּלְמוּד לוֹמַר **לְדֹרֹתָם.**

עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר לָמָּה כָּתַב **לְדֹרֹתָם** בְּאֶמְצַע פָּרָטֵי הַמִּצְוָה. אָכֵן לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמִצְוַת צִיצִית שְׁנֵי דְּבָרִים – הַלָּבָן וְהַתְּכֵלֶת, הַלָּבָן יֶשְׁנוֹ בְּכָל זְמַן, וְהַתְּכֵלֶת יֵשׁ זְמַן שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְנִתְחַכֵּם ה׳ וְאָמַר **לְדֹרֹתָם** קוֹדֶם זְכרוֹן הַתְּכֵלֶת לוֹמַר שֶׁהַלָּבָן לְדוֹרוֹתָם, אֲבָל תְּכֵלֶת כְּשֶׁאֵינוֹ בִּנְמְצָא אֵין חִיּוּב בּוֹ. וַהֲגַם שֶׁהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלָּבָן וְלֹא הַלָּבָן אֶת הַתְּכֵלֶת (מנחות לח.), אַף עַל פִּי כֵן הַלָּבָן הוּא בִּנְמְצָא לְדוֹרוֹת בְּלֹא הֶפְסֵק מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַתְּכֵלֶת.

לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת. אֵין יָדוּעַ מְכֻוָּן מַאֲמָר זֶה שֶׁיִּהְיֶה לְצִיצִית. וּלְדִבְרֵי הַתּוֹסָפוֹת שֶׁכָּתְבוּ בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת דַּף מ״ג בְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: גָּדוֹל עָנְשׁוֹ שֶׁל לָבָן מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל תְּכֵלֶת, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לִשְׁנֵי עֲבָדָיו, לְאֶחָד אָמַר הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל טִיט וּלְאֶחָד אָמַר הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל זָהָב, וּפָשְׁעוּ שְׁנֵיהֶם וְלֹא הֵבִיאוּ, אֵיזֶה מֵהֶם עָנְשׁוֹ מְרֻבֶּה וְכוּ׳, כָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת מַה שֶּׁמְּדַמֶּה חוֹתָם שֶׁל טִיט לְצִיצִית שֶׁכָּךְ עוֹשִׂים לַעֲבָדִים, וְהַצִּיצִית מֵעִיד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עַבְדֵי ה׳ כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (נז:) בַּבָּלָא דְּעַבְדָּא תְּנַן, עַד כָּאן, יִרְצֶה בְּמַאֲמַר ״וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית״ לְצַד שֶׁהֵם עֲבָדִים לַה׳ וְהָעֶבֶד עוֹשֶׂה כַּבָּלָא יִהְיֶה לָכֶם סִימָן זֶה לְכַבָּלָא דְּעַבְדָּא.

וְאָמַר **וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ** וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה׳ – פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיְּבִיטוּ בְּסִימַן עַבְדוּתָם יִתְּנוּ לֵב שֶׁאֵינָם בְּנֵי חוֹרִין לַעֲשׂוֹת כְּחֶפְצָם בְּמַאֲכָלָם, בְּמַלְבּוּשָׁם, בְּדִבּוּרָם וּבְכָל מַעֲשֵׂיהֶם, כְּעֶבֶד שֶׁאֵימַת רַבּוֹ עָלָיו, וְלַעֲמוֹד בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדוֹן מְצַוֶּה לַעֲמוֹד, וְלַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת.

וְאָמַר **וְלֹא תָתוּרוּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהַנִּגְלֶה הוּא דָּבָר שֶׁהָעַיִן חֲפֵצָה וְחוֹשֶׁקֶת בּוֹ, וּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא צִוּוּי עֲשׂוֹת הֵפֶךְ הָרָצוֹן הַטִּבְעִי וְשָׁנוּא הֶעָרֵב הַמֻּרְגָּשׁ, וּמִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּעֲמֹד בַּדָּבָר אֶלָּא בְּהֶעָרַת סִימַן עַבְדוּתוֹ הוּא יִכְפֶּהוּ לְהֵפֶךְ אֲשֶׁר עֵינוֹ וְלִבּוֹ שָׁם יַחְפֹּץ.

וְאָמַר ״לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם״, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (מנחות מד.) מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד וְכוּ׳ כֵּיוָן שֶׁעָלָה וְכוּ׳ טָפְחוּ לוֹ צִיצִיּוֹתָיו עַל פָּנָיו וְכוּ׳, וְהוּא אָמְרוֹ ״לְמַעַן תִּזְכְּרוּ״, פֵּרוּשׁ, שֶׁהַצִּיצִית הוּא יַזְכִּיר אֶתְכֶם וְיִמְנַע אֶתְכֶם מֵחֶטְא מִכָּל מִין חֵטְא. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וַעֲשִׂיתֶם**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) יָשַׁב אָדָם וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְהֶעֱמִידוּהָ בְּבָאָה לְיָדוֹ עֲבֵרָה וּפָרַשׁ מִמֶּנָּה. וְאָמַר **וְהָיוּ לָכֶם קְדוֹשִׁים** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כד) אֵין נִקְרָא קָדוֹשׁ אֶלָּא הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעֲרָיוֹת. וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ, חִיּוּב הָעֲבֵדוּת שֶׁאֲנִי מְחַיֵּב אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עָלָיו סִימָן לְצַד שֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וְגוֹ׳, וְכָפַל לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** הוּא חִיּוּב מֻשְׁכָּל. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (ויקרא כה:נה) ״כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם״ וְגוֹ׳:

וּמֵעַתָּה בָּאנוּ לְהַשְׁכִּיל עַל דִּבַּר אֱמֶת אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ בְּמִצְוָה זוֹ, שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת צִיצִית אֶלָּא בִּכְסוּת בַּת אַרְבַּע כְּנָפוֹת וְלֹא בַּת שָׁלֹשׁ וּבַת חָמֵשׁ, כִּי לְצַד שֶׁהַצִּיצִית הוּא סִימָן הָעֲבְדוּת יְצוָ ה׳ שֶׁיִּהְיֶה הַסִּימָן גַּם כֵּן יַגִּיד מִי לָנוּ אָדוֹן, כִּי יִמָּצֵא גַּם כֵּן דָּבָר זֶה בְּמַלְכֵי אֶרֶץ שֶׁכָּל אֶחָד יַעֲשֶׂה מִין סִימָן אֶחָד לַעֲבָדָיו וְנִכָּר הַסִּימָן שֶׁל כָּל אֶחָד, וּכְמוֹ כֵן גָּזַר ה׳ שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה סִימַן עַבְדוּתֵנוּ לַה׳ אֶלָּא בְּטַלִּית בַּת אַרְבַּע כְּנָפוֹת לְרָמֹז כִּי מַלְכֵּנוּ הוּא הַבּוֹרֵא אַרְבַּע קַצְווֹת הָעוֹלָם וְשַׁלִּיט עָלֶיהָ, וְלָזֶה בִּהְיוֹת הַטַּלִּית בַּת שָׁלֹשׁ וּבַת חָמֵשׁ אָבְדָה הַכַּוָּנָה וְאֵין לַעֲשׂוֹת בָּהּ צִיצִית.

וְצַוָּה שֶׁיִּהְיוּ הַחוּטִין לָבָן לִרְשֹׁם סִימָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי מִדּוֹתָיו הֵם מִדַּת הָרַחֲמִים וְהַטּוֹב הָרָמוּז בְּמִין הַלָּבָן. גַּם הַתְּכֵלֶת לִרְמֹז עַל שְׁלִיטָתוֹ בַּשָּׁמַיִם, כִּי הַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לָרָקִיעַ. גַּם בְּמִסְפַּר הַחוּטִין אַרְבָּעָה שֶׁהֵם שְׁמֹנָה יִרְמֹז לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא שֵׁם בֶּן אַרְבַּע וְיִחוּדוֹ בְּהֵיכָלוֹ הוּא בֶּן שְׁמֹנֶה בְּסוֹד הַשְּׁלוּב שֶׁל הַוַּ״ו וְאַדְנוּת. גַּם רָשַׁם בְּדַת הָאֵל (מנחות לט.) לַעֲשׂוֹת קֶשֶׁר הַתְּכֵלֶת עִם הַלָּבָן לְהָעִיר בְּמוּשְׁכָּל נֶעְלָם, כִּי הַלָּבָן הוּא סוֹד הַחֶסֶד וְהַתְּכֵלֶת הוּא סוֹד הָרַחֲמִים, וְהוּא סוֹד בְּחִינַת שָׁמַיִם. וּמִדָּה זוֹ מִתְיַחֶסֶת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁהוּא סוֹד הַתִּפְאֶרֶת, וְאָמְרוּ מְבִינֵי נִסְתְּרֵי הַתּוֹרָה כִּי מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת תִּתְאַב לְמִדַּת הַחֶסֶד שֶׁהִיא מִתְיַחֶסֶת לְאַבְרָהָם, וְלָזֶה יַקִּיף הַתְּכֵלֶת לְהַלָּבָן כַּאֲשֶׁר יַקִּיף רוּחַ לַנְּשָׁמָה כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן:

וָרָאִיתִי לְהָעִיר, לָמָּה לֹא הִכְשִׁיר ה׳ צֶבַע הַתְּכֵלֶת אֶלָּא מִדָּג עוֹלֶה מֵהַיָּם, וְלֹא מִשְּׁאָר דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם צֶבַע וֶה עַצְמוֹ? וְאוּלַי שֶׁהוּא מִטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁזֶּה הוּא סוֹדוֹ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין פט.) יָם הוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְהֶבֶן. גַּם לְהָעִיר שֶׁהָרַחֲמִים יִמָּשְׁכוּ מֵהַתּוֹרָה הַנִּרְמֶזֶת בַּיָּם, גַּם לִרְמֹז כִּי הָרַחֲמִים נִמְשָׁכִים מִבְּחִינָה הַנִּרְמֶזֶת בַּדָּג בְּסוֹד עֵינָא פְּקִיחָא, כַּיָּדוּעַ לָרוֹאִים בְּאוֹר הַחַיִּים:

חסלת פרשת שלח לך

פרק טז

א **וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ **וַיִּקַּח,** וְרַז״ל אָמְרוּ (במדבר רבה פי״ח) לָקַח עַצְמוֹ לְצַד אֶחָד, וּלְדָרָךְ זֶה חָסֵר ״עַצְמוֹ״, כִּי זִכְרוֹן קֹרַח הוּא לוֹמַר מִי הוּא הַחוֹלֵק וְחָסֵר הַנַּחְלָק, וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר כְּדִבְרֵי אוּנְקְלוֹס ״וְאִתְפְּלִיג״, אֵין שִׁעוּר תֵּבַת ״וְאִתְפְּלִיג״ כְּשִׁעוּר תֵּבַת ״וַיִּקַּח״, אֶלָּא שֶׁהַתַּרְגּוּם מְפָרֵשׁ הַמְכֻוָּן. וְהַגַּם שֶׁדִּבְרֵיהֶם אֱמֶת עוֹד יֵשׁ לֶאֱלוֹהַּ מִלִּין לְדַיֵּק תֵּבַת ״וַיִּקַּח״ עַל נָכוֹן. ב׳ יֵשׁ לְהָעִיר עַל דִּבַּר אֱמֶת לָמָּה יַזְכִּיר ה׳ זִכְרוֹן הַצַּדִּיקִים יִצְהָר קְהָת לֵוִי בְּמַעֲשֶׂה בִלְתִּי הָגוּן כָּזֶה וּמַה צֹּרֶךְ יֵשׁ בַּדָּבָר, וְרַז״ל אָמְרוּ (שם) שֶׁהִתְפַּלֵּל יַעֲקֹב עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִזְכֹּר בְּמַעֲשֶׂה זֶה, מַשְׁמַע שֶׁצָּרִיךְ הָיָה לִזָּכֵר אֶלָּא שֶׁהִתְפַּלֵּל, וְאֲנִי מִתְפַּלֵּא גַּם עַל אוֹתָם שֶׁהִזְכִּיר. ג׳ יֵשׁ לָדַעַת כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **וְדָתָן וַאֲבִירָם** מַה כַּוָּנַת הַכָּתוּב בִּזְכִרוֹנָם מַה מַּעֲשֵׂיהֶם, אִם לוֹמַר שֶׁגַּם הֵם חָלְקוּ עַצְמָן, הָיָה לוֹ לְכָלְלָן בַּלְּקִיחָה וְיֹאמַר ״וַיִּקְחוּ קֹרַח וְגוֹ׳ וְדָתָן וַאֲבִירָם״, וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁקֹּרַח לָקַח אוֹתָם הָיָה לוֹ לוֹמַר ״וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ׳ דָּתָן וַאֲבִירָם״ וְגוֹ׳. ד׳ אָמְרוֹ **וַיָּקוּמוּ** לִפְנֵי מֹשֶׁה מַה יַּגִּיד הַכָּתוּב בְּקִיָּמָה זוֹ, אִם לוֹמַר שֶׁבָּאוּ לַחְלֹק, אַחֲרֵי כֵן הוּא אוֹמֵר ״וַיִּקָּהֲלוּ וְגוֹ׳ וַיֹּאמְרוּ״ וְגוֹ׳, וְאִם לוֹמַר שֶׁעָמְדוּ בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְפָנָיו, הָיָה לוֹ לוֹמַר ״וַיָּקוּמוּ״ אַחַר ״וַיִּקָּהֲלוּ״ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״וַיִּקָּהֲלוּ וְגוֹ׳ וַיָּקוּמוּ וְגוֹ׳ וַיֹּאמְרוּ״ וְגוֹ׳, וְלָמָּה הִפְסִיק בֵּין ״וַיָּקוּמוּ״ לְ״וַיִּקָּהֲלוּ״ בְּמַאֲמַר ״וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳?

אָכֵן נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ יְסוֹד דִּבַּר הַמַּחְלוֹקֶת, שֶׁיֹּאמַר אָדָם מִנַּיִן עָלָה עַל דַּעַת קֹרַח לַחְלוֹק עַל נָבִיא נֶאֱמָן אֲשֶׁר צָדְקוּ נְבוּאָתוֹ, וְקֹרַח חָכָם גָּדוֹל הָיָה, וְאֵיךְ נִשְׁתַּטָּה לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה, הֲלֹא כָּל יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמוּ אוֹתוֹ אָבֶן? לָזֶה אָמַר הַטָּעָמִים שֶׁלָּקַח בְּדַעְתּוֹ לָבֹא לָרִיב. רִאשׁוֹנָה – **בֶּן יִצְהָר,** פֵּרוּשׁ יֵשׁ יוֹתוֹ בֶּן יִצְהָר שֶׁהוּא גָּדוֹל מִשְּׁנֵי אַחִים הַבָּאִים אַחֲרָיו בִּבְנֵי קְהָת וְאֵינָם יְכוֹלִין לְהַחְצִיף פְּנֵיהֶם כְּנֶגְדּוֹ כִּי גָּדוֹל מֵהֶם. שְׁנִיָּה – **בֶּן קְהָת** הוּא הַמְּעֻלֶּה שֶׁבִּבְנֵי לֵוִי שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וְאָמְרוּ רַז״ל (סוטה יג.) קֹרַח מִנּוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן הָיָה, וְאֵין גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי יְדַבְּרוּ כְּנֶגְדּוֹ. **בֶּן לֵוִי** שֶׁהוּא שֵׁבֶט מְעֻלֶּה מִכָּל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין שֵׁבֶט הַשְּׁבָטִים מְקַפְּחִין אוֹתוֹ בְּדַבְּרוֹ לִפְנֵי מֹשֶׁה, כִּי מְעֻלֶּה הוּא מִכָּל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים, גַּם מִכָּל בְּנֵי לֵוִי, גַּם בְּעַנְפֵי קְהָת הוּא מַדְרֵגָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנֵי הָאַחִים הַבָּאִים אַחֲרָיו שֶׁהֵם חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל.

וְאָמְרוֹ **וְדָתָן וַאֲבִירָם** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, גַּם אוֹתָם לָקַח כְּדֵי לְעַרְעֵר גַּם מִכֹּחָם שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי שֵׁבֶט רְאוּבֵן הַבְּכוֹר לְיַעֲקֹב, וּבְאֶמְצָעוּת זֶה הֶחְשִׁיבוּ עַצְמָן. **וַיָּקוּמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה,** פֵּרוּשׁ, קִיָּמָה וּמַעֲלָה בְּהַשְׁוָאָה עִם מֹשֶׁה, קֹרַח לְמַה שֶׁהוּא כַּנִּזְכָּר, וְדָתָן וַאֲבִירָם לְצַד הֱיוֹתָם גְּדוֹלֵי רְאוּבֵן שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הָאַחִים וְגַם מִלֵּוִי. וְאָמְרוּ **וַאֲנָשִׁים** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, גַּם אִלּוּ לָקַח עִמּוֹ לְצַד הֱיוֹתָם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְחַזֵּק זְרוֹעוֹתָיו, אֲבָל אִלּוּ לֹא בָּאוּ לְגָדֵר זֶה לָקוּם לִפְנֵי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁנִּקְהֲלוּ לְהַחְזִיק דִּבְרֵי קֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְלָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר ״וַיָּקוּמוּ״ קוֹדֶם זִכְרוֹן חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְגוֹ׳, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדְּקְדּוּקִים.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּהַקְדִּים דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יח:ב) שֶׁאָמְרוּ שֶׁעִקֵּר מַחְלוֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח הוּא עַל אֱלִיצָפָן בֶּן עֻזִּיאֵל שֶׁנִּתַּן לוֹ מֹשֶׁה הַנְּשִׂיאוּת, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁלָּקַח קֹרַח מַעֲרֶכֶת הַסְּתִירוֹת בְּמַעֲשֶׂה מֹשֶׁה. רִאשׁוֹנָה טַעֲנַת הֱיוֹתוֹ בֶּן יִצְהָר, מִמֶּה נַפְשֵׁךְ: אִם אַתָּה בָּא אַחַר הַגָּדוֹל שֶׁבַּבָּנִים וְלָזֶה נָתַתָּ הַכְּהוּנָה לְאַהֲרֹן לְצַד הֱיוֹתוֹ בֶּן עַמְרָם, אִם כֵּן מֻהַטַּעַם עַצְמוֹ לִי יֵאוֹת הַנְּשִׂיאוּת לְצַד שֶׁאֲנִי בֶּן יִצְהָר, שֵׁנִי לְעַמְרָם שֶׁהוּא בֶּן קְהָת, שֶׁהוּא הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁבָּא מִמֶּנּוּ אַהֲרֹן וְקוֹדֶם לְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל, וְלָמָּה נָתַתָּ הַנְּשִׂיאוּת לֶאֱלִיצָפָן? הֲרֵי מַעֲשֶׂיךָ מוֹכִיחוֹת שֶׁאֵין גְּדוּלָה לַגָּדוֹל שֶׁבַּבָּנִים, אִם כֵּן חוֹזֵר הַדִּין לְמָה

שֶׁנִּתַּן הַכְּהוּנָה לְאַהֲרֹן מִטַּעַם שֶׁעִמְּרָם הוּא הַבְּכוֹר – אֵין טַעַם זֶה טַעַם. וּמֵעַתָּה כֵּיוָן שֶׁמָּצְאוּ דִּבְרֵי מֹשֶׁה סְתוּרִים, אִם כֵּן נִכְנַס בִּבְחִינַת דָּבָר שֶׁקֶר חָס וְשָׁלוֹם, וְגַם בִּכְהוּנַת אַהֲרֹן לֹא יֵאָמְנוּ דְּבָרָיו לֵילֵךְ בּוֹ אַחַר הַקַּדְמַת עַמְרָם, אֶלָּא כָּל שֶׁבֶט לֵוִי בְּהַשְׁוָאָה הוּא, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר "בֶּן לֵוִי".

וּלְצַד שֶׁחָשׁ קֹרַח שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ טַעֲנוֹתָיו אֶלָּא לְבַטֵּל נְשִׂיאוּת אֱלִיצָפָן, אֲבָל לוֹמַר שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְקִדימַת עַמְרָם לְיִצְהָר אֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ, כִּי מוּדַעַת זֹאת שֶׁהַגְּדוֹל קוֹדֵם בַּמַּעֲלָה. לָזֶה הִקְיִיף בְּטַעֲנַת רְאוּבֵן הַבְּכוֹר לְכָל הַשְּׁבָטִים וְלָקַח גְּדוֹלֵי רְאוּבֵן, וְהוּא מַאֲמַר **דָּתָן וַאֲבִירָם** וְגוֹ' **בְּנֵי רְאוּבֵן**, לוֹמַר, כִּי אִם תַּכְרִיחוּ לוֹמַר הַלֵּךְ אַחַר הַגָּדוֹל נֵלֵךְ אַחַר הַבְּכוֹר שֶׁבְּכָל הָאַחִים וְלוֹ יֵתֵן הַכְּהֻנָּה. וְאָמְרוֹ **וַיָּקוּמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה** פֵּרוּשׁ לַעֲרֹךְ מַעֲרֶכֶת הַסְּתִירוֹת לְהַפִּיל דְּבָרָיו. וְאָמְרוֹ **וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְגוֹ', הֶבִיאָם לְהַעֲרִיךְ לִפְנֵיהֶם הוֹכָחוֹת מְרִיבָתוֹ שֶׁלֹּא יִדְחֲנוּ בְּכֹחַ הַשְּׁרָרָה.

וְלָזַ"ל רָאִיתִי שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין קט:) טַעַם שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב זִכְרוֹן מוֹלִידָיו, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "קֹרַח – שֶׁעָשָׂה קָרְחָה בְּיִשְׂרָאֵל, "בֶּן יִצְהָר" – שֶׁהִרְתִּיחַ אֶת הָעוֹלָם כַּצָּהֳרַיִם, "בֶּן קְהָת" – שֶׁקִּהָה שִׁנֵּי מוֹלִידָיו, "בֶּן לֵוִי" – שֶׁנִּלְוָה לַגֵּיהִנֹּם, וְלִחְשׁוֹב גַּם "בֶּן יַעֲקֹב" שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לַגֵּיהִנֹּם? יַעֲקֹב בִּקֵּשׁ רַחֲמִים וְכוּ', עַד כָּאן. וּבְעֵינַי יִפָּלֵא לָמָּה יְכַנֶּה דְּבָרִים הָרָעִים לִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, וְלֹא דַּי זֶה אֶלָּא שֶׁמְּקַשֶּׁה בַּעַל הַדְּרָשָׁה "וְלִחְשׁוֹב בֶּן יַעֲקֹב" וְכוּ', אֲשֶׁר לֹא נָכוֹן לְהַזְכִּיר שֵׁם מִבְחַר הָאָבוֹת בְּדֶרֶךְ זֶה. עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר בֶּאֱמֶת שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לַגֵּיהִנֹּם, הֲלֹא כְּבָר אָמַר "בֶּן לֵוִי" שֶׁנִּתְלְוָה לַגֵּיהִנֹּם, וְלָמָּה יִכְפּוֹל הַדָּבָר שְׁתֵּי פְּעָמִים?

וּלְהָאִיר אוֹר תּוֹרָה אֲסַדֵּר שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גְּרְגְּרִים מִסְּתָרֵי תּוֹרָה. הָא' כִּי עִנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר הֵכִין וְסִדֵּר הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ הוּא הֵם שִׁבְילֵי וּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר חָקַק ה' בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וְכָל הַמַּחְלִיף סֵדֶר מִסְדְּרוֹ הִנֵּה הוּא עוֹקֵר הֶעָנָף הַהוּא בְּסוֹד בְּחִינַת נִשְׁמָתוֹ וְעוֹשֶׂה הֶעָנָף הַהוּא עָנָף רַע כִּי יִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ כֹּחַ הַמְקַדֵּשׁ. וְזֶה לְךָ הָאוֹת סוֹד הַקָּרְבָּן אֲשֶׁר יִתְפַּגֵּל וְיֶחְשַׁב טָמֵא בְּמַחְשֶׁבֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ וּבְנוֹתָר, וְיֵרֵד מִכְּבוֹד קְדֻשָּׁתוֹ לִהְיוֹת טָמֵא וּמְחַיֵּב אוֹכְלָיו כָּרֵת.

ב', כִּי הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁבּוֹ פָּעַל אָוֶן הוּא קוֹדֶם לִשְׁלוֹחַ בּוֹ יָד, בְּסוֹד (ירמיה ב:יט) "תְּיִסְּרֵךְ רָעָתֵךְ", נִמְצָאתָ אוֹמֵר כִּי עֶנֶף הַקְּדֻשָּׁה יֵהָפֵךְ לְרָעָה וְיִהְיֶה הוֹדוֹ לוֹ לְמַשְׁחִית רַחֲמָנָא לִצְלַן.

ג'. דַּע כִּי בְּחִינַת הַנְּשָׁמוֹת אֲשֶׁר נָטַע ה' בְּעַמּוֹ הֵם אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן:

ד') דַּע כִּי כְּשֶׁבָּרָא ה' אֶת הָאָדָם, בָּרָא נָטַע אֶחָד שֶׁבּוֹ כְּלוּלִים כָּל עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וּכְשֶׁחָטָא וְנִפְגַּם נִפְגְּמוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁהָיוּ תְּלוּיִים בּוֹ, וְכָל שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ פְּגוּמִים הָיוּ, עַד שֶׁיָּצְתָה נֶפֶשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ וְנִתְלַבְּנָה בְּאֶמְצָעוּת עֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וְנִתְבָּרֵר הַפְּסֹלֶת בִּישְׁמָעֵאל, וְיָצְתָה נִשְׁמַת יִצְחָק וְנִתְלַבְּנָה בָּעֲקֵדָה, וְנִתְבָּרֵר הַפְּסֹלֶת בְּתַגְבֹּרֶת הָאֵשׁ הוּא עֵשָׂו, וְיָצְתָה נִשְׁמַת יַעֲקֹב בְּלֹא שׁוּם דֹּפִי. וְהוּא מַה שֶּׁהֶעִירוּנוּ רַז"ל בְּמַאֲמָרָם (בבא מציעא פד.) שׁוּפְרִיהּ דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ מֵעֵין שׁוּפְרִיהּ דְּאָדָם קַדְמָאָה, עַד כָּאן, פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ פְּסֹלֶת כְּאָדָם קֹדֶם שֶׁחָטָא.

נִמְצָינוּ אוֹמְרִים שֶׁהָאֵילָן הוּא יַעֲקֹב, וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲנָפִים, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא לֵוִי. עָנָף זֶה הֶעֱנִיף שְׁלֹשָׁה עֲנָפִים: גֵּרְשׁוֹן, קְהָת וּמְרָרִי, וּקְהָת הֶעֱנִיף אַרְבָּעָה עֲנָפִים: עַמְרָם, יִצְהָר, חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל, וַעֲנָפֵי יִצְהָר הוּא קֹרַח. וְהִנֵּה בְּבֹא קֹרַח לְהַחְלִיף עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה וּלְהַפִּיךְ הַכְּהֻנָּה מִמְּקוֹמָהּ, נִפְגְּמוּ עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבִּשְׁרֹשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁהָיוּ כֻּלָּן לִשְׁבָח, וְהִתְחִיל מִמַּטָּה לְמַעְלָה. בָּרִאשׁוֹנָה הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁהוּא קֹרַח, בִּתְחִלָּה הָיָה נִקְרָא קֹרַח טָהוֹר, "בֶּן יִצְהָר" שֶׁהָיָה מֵאִיר לָעוֹלָם כַּצָּהֳרַיִם, "בֶּן קְהָת" שֶׁהָיָה מַקְהֶה שִׁנֵּי כָּל רוֹאֶה גְּדֻלָּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ, "בֶּן לֵוִי" שֶׁנִּתְלְוָה מִיּוֹם לֵידָתוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכַמָּה מַעֲלוֹת. וְעַכְשָׁיו הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁנִּקְרָא קֹרַח נִפְגַּם וְעָשָׂה בּוֹ קָרְחָה, וְלֹא עָנְפוֹ לְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ הֶעָנָף שֶׁבָּא מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא יִצְהָר, נֶהְפַּךְ לְרָעָה כְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְהִרְתִּיחַ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כַּצָּהֳרַיִם. וְלֹא שֹׁרֶשׁ אֶחָד לְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא בֶּן קְהָת, נֶהְפַּךְ לְרָעָה לְהַקְהוֹת שִׁנֵּי מוֹלִידָיו. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ הֶעָנָף הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּעִקַּר הָאִילָן שֶׁהוּא יַעֲקֹב לֹא נוֹדְעוּ מַעֲשָׂיו אִם גַּם עָדָיו הִגִּיעַ הַפֶּגֶם וְנִמְצָא נֶעֱקַר שָׁרְשׁוֹ שֶׁל קֹרַח מֵעִקָּרוֹ אוֹ לֹא.

וָדַע שֶׁיֵּשׁ מַחְלוֹקֶת רַז"ל (סנהדרין קח.) בְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ אִם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. לְמַאן דְּאָמַר אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, גַּם שָׁרְשׁוֹ בְּיַעֲקֹב נָמַק, וְהוּא מַה שֶּׁשָּׁאַל הַשּׁוֹאֵל "וְלִחְשׁוֹב בֶּן יַעֲקֹב", וְדִקְדֵּק לוֹמַר שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לְגֵיהִנֹּם, פֵּרוּשׁ לֹא נִתְלְוָה לְבַד שֶׁהוּא לִזְמַן מוּעָט אֶלָּא עַד סוֹף הָעוֹלָם, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר שֶׁעָקַב עַצְמוֹ, לְשׁוֹן סוֹף וְתַכְלִית, כַּעֲקֵבִים שֶׁהֵם סוֹף תְּכוּנַת הָאָדָם, וְרַז"ל יִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּלָשׁוֹן זֶה כְּאָמְרָם (סוטה מט:) "בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא" וְכוּ'. וְתֵרֵץ לְפִי שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל עַצְמוֹ וְכוּ', פֵּרוּשׁ, לְעוֹלָם שֶׁכֵּן הוּא, אֶלָּא שֶׁה' עָשָׂה נַחַת רוּחַ לְיַעֲקֹב שֶׁהִתְפַּלֵּל וְכוּ'. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁסּוֹבֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וְזוֹ הָיְתָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁלֹּא יַגִּיעַ כֹּחַ הַחֵטְא עַד עִקַּר הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁבְּיַעֲקֹב וְלֹא יִנָּתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף מֵעִקָּרוֹ וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתָם. וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא (סנהדרין שם): עֲלֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב (שמואל א ב:ו) "מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיַּעַל". וְרָאִיתִי לְדַקְדֵּק אָמְרוֹ "וַיַּעַל" וְלֹא אָמַר "וּמַעֲלֶה" כְּשֵׁעוּר שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה", וּכְמוֹ כֵן אָמַר אַחַר כָּךְ "ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר". אֲכָן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר דִּבְרֵי הַתַּנָּא עַצְמוֹ שֶׁעַל עֲדַת קֹרַח הוּא מְדַבֵּר, לָזֶה אָמַר "וַיַּעַל", פֵּרוּשׁ, כְּבָר הֶעֱלָה אוֹתָם קוֹדֶם שֶׁהוֹרִידָם, שֶׁהֲרֵי קֶדְמָה תְּפִלַּת יַעֲקֹב לִירִידָתָם וּמֵאָז נִכְתְּבוּ בְּסֵפֶר הָעֲלָיָה.

ג **רַב לָכֶם כִּי כָל הָעֵדָה וגו' וּמַדּוּעַ וגו'**, פֵּרוּשׁ, רַבָּנוּת גְּדוֹלָה נְטַלְתֶּם לְעַצְמְכֶם יוֹתֵר מֵהָרָאוּי, וְאִם תֹּאמַר מַה הִיא הָרַבָּנוּת הַגְּדוֹלָה? כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים, וְעוֹד לָהֶם שֶׁבְּתוֹכָם ה', מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיגָה אֻמָּה בָּעוֹלָם, וְאַתֶּם רַבָּנִים עֲלֵיהֶם. עוֹד רָמְזוּ בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר כִּי הַשְׁכִּינָה שָׁכְנָה לְכִבּוֹד יִשְׂרָאֵל לֹא לְכִבּוֹד אַהֲרֹן, וְהוּא מַאֲמַר **בְּתוֹכָם ה'.**

וְאָמְרוּ **וּמַדּוּעַ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לָמָּה אַתֶּם מוֹסִיפִין הֶכֵּר הָרוֹמְמוּת לְעַצְמְכֶם עֲלֵיהֶם? הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהֵם אוֹמְרִים שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל הַקָּרֵב לָגֶדֶר שֶׁעוֹמֵד בּוֹ אַהֲרֹן חַיָּב מִיתָה, זוֹ יַפְלִיג הַנְּשִׁיאוּת עַל קְהַל ה', וְאֵין רָאוּי לְזַלְזֵל כָּל כָּךְ בְּקָהָל קָדוֹשׁ קְרוֹבֵי אֵל עֶלְיוֹן לְפָסְלָם לְבִלְתִּי הַקָּרֵב לַעֲבֹד לַה' אֱלֹהֵיהֶם.

ד **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל וגו'.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וַיִּשְׁמַע** אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם", מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁלֹּא יִשְׁמַע? עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה זֹּאת נְפִילָה. וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁהַמְּלַגְלְגִים לֹא גָּמְרוּ גְּזֵרַת הַמְּכַוָּן שֶׁל הַצָּעַת הַדְּבָרִים, הוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהֵבִין מֹשֶׁה תַּכְלִית הַדְּבָרִים הֲגַם שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ דִּבְרֵיהֶם. וְאָמְרוֹ **וַיִּפֹּל** וְגוֹ', נֶגֶד מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁהֵם מִתְנַשְּׂאִים עַל קְהַל ה', שֶׁכָּלְלוּ בְּדִבְרֵיהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. כְּנֶגֶד מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה נָפַל עַל פָּנָיו לְהַרְאוֹת קְצָה הָאַחֲרוֹן הַהֲכָנָעָה, וְשָׁוְה נַפְשׁוֹ כַּעֲפַר הָאָרֶץ כְּעֶבֶד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִפְנֵי הַשָּׁרָה. וּכְנֶגֶד גְּדֻלַּת אַהֲרֹן אָמַר **וַיְדַבֵּר אֶל קֹרַח** וְגוֹ' **בֹּקֶר** וגו', פֵּרוּשׁ, לֹא תַצְדִּיקוּ דְּבָרַי בָּזֶה עַד שֶׁתַּבְחִינוּ אִם מִפְּנֵי יָצְאוּ הַדְּבָרִים אִם מֵה' יָצָא הַדָּבָר.

ה **בֹּקֶר וְיוֹדַע וגו'.** טַעַם אָמְרוֹ "בֹּקֶר" וגו' וְלֹא עָשָׂה הַמִּבְחָן בְּאוֹתוֹ זְמַן עַצְמוֹ, אוּלַי שְׁכְּבָר נַעֲשָׂה קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁבּוֹ הַמִּבְחָן. עוֹד שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁעָשָׂה הַמִּבְחָן בִּזְמַן בִּלְתִּי הָגוּן שֶׁהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁאֵינוֹ זְמַן הָרָצוֹן, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (זוהר ח"ב לט:) שֶׁהוּא זְמַן תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים. עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה אִישׁ הָאֱלֹהִים לָתֵת לָהֶם זְמַן הַלַּיְלָה לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲשֵׂיהֶם, אוּלַי יַכִּירוּ כִּי לֹא טוֹב עוֹשִׂים וְיַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (במדבר רבה יח,ז) טְעָמִים אֲחֵרִים לָמָּה עִכֵּב עַד בֹּקֶר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקָּדוֹשׁ וגו'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקָּדוֹשׁ**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (זוהר במדבר קעו:) "אֲשֶׁר לוֹ" – זוֹ לְוִיָּה, "הַקָּדוֹשׁ" – זוֹ כְּהוּנָּה, וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר עִנְיַן הַלְוִיָּה כֵּינָן שֶׁלֹּא עִרְעֲרוּ אֶלָּא עַל הַכְּהוּנָּה. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי קֹרַח לָקַח גְּדוֹלֵי שִׁבְטוֹ רְאוּבֵן עִמּוֹ בְּטַעֲנָתוֹ שֶׁתַּחְזִיר הַגְּדֻלָּה לַבְּכוֹר שֶׁבָּאתִים, לָזֶה הֻכְרַח לְהַשִּׂיב גַּם עַל הַחֲלוּקָה זוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וְאֵת אֲשֶׁר יִקְרַב בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו**, אָכֵן יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְצַד שֶׁבְּעִרְעוּרָם יֵשׁ שְׁנֵי פָּנִים: הָאֶחָד כִּי אַהֲרֹן אֵינוֹ רָאוּי כָּל כָּךְ כִּי יֵשׁ בָּהֶם גְּדוֹלִים וְטוֹבִים מִמֶּנּוּ, וְהַשֵּׁנִי שֶׁיִּשְׁנוֹ לְכַיּוֹצֵא בּוֹ בָּעָם הָרְאוּיִים לַעֲמֹד לִשְׁרֵת עִמּוֹ. לָזֶה כִּנֶּגֶד מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לְכְהוּנַּת אַהֲרֹן שֶׁיֵּשׁ רָאוּי מִמֶּנּוּ אָמַר **אֶת אֲשֶׁר לוֹ,** פֵּרוּשׁ, אֲשֶׁר מְזֻמָּן לוֹ לַעֲבוֹדָתוֹ מִתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיהו א:ה) "בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן" וְגוֹ', **וְאֶת הַקָּדוֹשׁ** פֵּרוּשׁ, אַחַר שֶׁיָּצָא לָעוֹלָם קָדֵשׁ עַצְמוֹ וְעָשָׂה עַצְמוֹ כְּלִי רָאוּי לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְהִקְרִיב** לִרְמֹז שֶׁכְּבָר הִקְרִיבוּ וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל יָדוֹ. וּכְנֶגֶד הַמּוּבָן מֵהֶם שֶׁרָצוֹנָם לְהוֹסִיף עָלָיו אָמַר **וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו**, אִם יֵשׁ רְאוּיִים כַּיּוֹצֵא בְּאַהֲרֹן לַעֲמֹד גַּם כֵּן לְשָׁרֵת – יַקְרִיב אֵלָיו:

י **וַיִּקְרַב וגו'.** צָרִיךְ לָדַעַת מַה הִיא הַהַבְדָּלָה שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה, וּמַה הִיא הַקְרִיבָה שֶׁאָמַר כָּאן? וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: הָאַחַת הִוא הַבְדָּלַת שֵׁבֶט לֵוִי מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בִּדְרָךְ כְּלָל, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **כִּי הִבְדִּיל** וגו' **מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל**, וְהַשֵּׁנִיָּה הַקְרֵבַת בְּנֵי קְהָת שֶׁהַקְרִיבָם יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַלְוִיִּם לְשֵׁאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (במדבר ד:ב) "נְשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת", וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וַיִּקְרַב אוֹתְךָ וְאֶת כָּל אַחֶיךָ** פֵּרוּשׁ עָנָף הַקְּהָתִים בְּנֵי לֵוִי, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אוֹתְךָ** רָמַז לוֹ שֶׁכֻּלָּן נִסְמָכִין עָלָיו וְהוּא גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן.

יא **לָכֵן אַתָּה וְכָל וגו'.** אָמְרוֹ **לָכֵן** הוּא שְׁבוּעָה, וְהַשְּׁבוּעָה הִיא שֶׁנּוֹעָדִים עַל ה', וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַדָּבָר: אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנּוֹעָדִים בִּשְׁבוּעָה שֶׁעַל ה' אַתֶּם נוֹעָדִים לִסְתּוֹר דְּבָרָיו, וְאָמַר כֵּן אוּלַי יֵרָתְעוּ וְיִרְעֲדוּ מִלְּהַחֲזִיק בַּמַּחְלוֹקֶת.

יב **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא וגו'.** נִתְחַכֵּם בָּזֶה לְדַבֵּר עִמָּם בְּיִחוּד שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַוַּעַד, אוּלַי יֵרוּיַח דַּעְתָּם אֶחָד לְאֶחָד, גַּם בְּאֶמְצָעוּת הַחֲשִׁיבוּת אֲשֶׁר הוּא מַחְשִׁיבָם לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם מִכְּלוּת הַנּוֹעָדִים יִתְרַכֵּךְ לִבָּם לְהַטּוֹת אָזֶן. וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא** וגו' שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְזִכְרוֹן מֹשֶׁה וְיִסְמֹךְ עַל זִכְרוֹנוֹ בְּסָמוּךְ, אֶלָּא לְהָעִיר מִי הוּא הַשּׁוֹלֵחַ – מֹשֶׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּנְבִיא ה' – לִקְרֹא לִשְׁנֵי הֲדִיוֹטוֹת, אוּלַי בָּזֶה יִתְעַשְּׁתוּ לְהַטּוֹת אָזְנָם אֵלָיו.

לֹא נַעֲלֶה וְגו' הַמְעַט וגו'. אָמְרוֹ **לֹא נַעֲלֶה**, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁנִּתְחַכֵּם מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת לָהֶם מַעֲלָה לְדַבֵּר עִמָּהֶם בִּיחוּד, אָמְרוּ: אֵין אָנוּ חֲפֵצִים בְּמַעֲלָה זוֹ שֶׁאַתָּה מַחְשִׁיב אוֹתָנוּ לִשְׁלֹחַ אַחֲרֵינוּ. גַּם נִתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁשְּׁלִיחוּת זֶה יִהְיֶה לַהֲנָאָתָם לַעֲשׂוֹת לָהֶם אִיזֶה כָּבוֹד וּמַעֲלָה, אַף עַל פִּי כֵן **לֹא נַעֲלֶה,** מוֹאֲסִים הֵם אוֹתָהּ הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר תָּבֹא לָהֶם מִמֹּשֶׁה.

וְנִתְנוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם, וְאָמְרוּ **הַמְעַט כִּי הָעֱלִיתָנוּ** וגו', פֵּרוּשׁ, הֲקַטָן דָּבָר זֶה שֶׁעָשִׂיתָ לָנוּ שֶׁהֶעֱלִיתָנוּ? פֵּרוּשׁ, עָשִׂיתָ לָנוּ הַדָּבָר בְּגֶדֶר הַמַּעֲלָה וְכָבוֹד בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָיָה תַּכְלִית הָעֲלָיָה יְרִידָה מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ שֶׁהֵיטִיבוּ שָׁם לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, אִם כֵּן מַעֲלוֹתֶיךָ אֵינָם אֶלָּא הַשְׁפָּלוֹת וִירִידוֹת. וְאָמְרוּ **כִּי תִשְׂתָּרֵר** וגו', פֵּרוּשׁ, אֵין טַעַמְךָ בְּכָל הָעִנְיָנִים אֶלָּא לְהִשְׂתָּרֵר, לֹא לְהֵיטִיב לָנוּ. גַּם בִּשְׁלִיחוּת זֶה שֶׁאַתָּה שׁוֹלֵחַ אַחֲרֵינוּ לֹא לְטוֹבָתֵנוּ אַתָּה מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהִשְׂתָּרֵר, וְהוּא

אָמְרוּ **גַּם הִשְׁתָּרַר**. גַּם נִתְכַּוְּנוּ בְּכָפֶל **תִּשְׁתָּרַר גַּם הִשְׁתָּרַר** לוֹמַר כִּי שְׁרָרוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת מֵהַשְׁרָרָה שֶׁהָיְתָה עֲלֵיהֶם קוֹדֶם צֵאתָם מִמִּצְרַיִם, וְזֶה שִׁעוּר הַדְּבָרִים כִּי תִּשְׁתָּרַר עָלֵינוּ בְּרִבּוּי הַשְׁרָרוֹת, וְהוּא אָמְרוּ **גַּם הִשְׁתָּרַר**. וְאוּלַי שֶׁרָמְזוּ לוֹ גַּם כֵּן שֶׁהוּא חָפֵץ לְהִתְעַבֵּב בַּמִּדְבָּר לְהַמְשִׁיךְ הַשְׁרָרָה שֶׁל עַצְמוֹ, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה ה,כג) כִּי מַלְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה עוֹמֶדֶת אֶלָּא בַּמִּדְבָּר, וְלָזֶה אָמְרוּ **גַּם הִשְׁתָּרַר**.

יד **אַף לֹא אֶל אֶרֶץ וְגוֹ'**. קֻשָּׁה, אַחַר שֶׁאָמְרוּ לַהֲמִיתָנוּ בַּמִּדְבָּר, מַה מָּקוֹם לְהִתְרַעֵם עַל מַדְרֵגָה קְטַנָּה מִמֶּנָּה? וְרַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יִשַּׁב בְּדוֹחַק. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁשִּׁלִּילַת הֲלִיכָתָם אֶצְלוֹ לֹא לְצַד גֶּדֶר הָרָעָה שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ שֶׁהוֹצִיאָם לַהֲמִיתָם בַּמִּדְבָּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְצַד הֶעְדֵּר הַטּוֹב הַמֻּבְטָחִים מִמֶּנּוּ לָבַד, וְהוּא אָמְרוֹ **אַף לֹא אֶל** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ אַף לְצַד לֹא אֶל אֶרֶץ וְגוֹ', לְטַעַם זֶה לְבַד הַעֲנִי הָאֲנָשִׁים וְגוֹ', וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁסִּפְּקָם הַקָּרֵבַת הַנֶּזֶק.

הֲעֵינֵי וְגוֹ' לֹא נַעֲלֶה. פֵּרוּשׁ, בּוֹחֲרִים נִקּוּר עֵינֵיהֶם מִמַּעֲלָה אֲשֶׁר יֵבָטְחוּ בָּהּ מִמֶּנּוּ. בָּזֶה גִּלּוּ עִצָּם הַפָּלָגַת הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר שְׂנוּאָה טוֹבַת הַצַּדִּיק אֶצְלָם יוֹתֵר מִנִּקּוּר עֵינֵיהֶם, לָזֶה חָרָה אַפּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְאֹד:

טו **וַיֹּאמֶר אֶל ה' אַל תֵּפֶן וְגוֹ'**. הַכַּוָּנָה לְצַד שֶׁרָאָה הַפְלָאַת שִׂנְאַת הָרְשָׁעִים עִמּוֹ, מִזֶּה הִכִּיר הֱיוֹתָם בְּחִינַת הָרַע גָּמוּר אֲשֶׁר טִבְעוֹ לְשָׂנֹא בְּחִינַת הַטּוֹב שִׂנְאַת מָוֶת בְּלֹא סִבָּה, וְלָזֶה אָמַר אֶל ה' **אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם**. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לְצַד שֶׁאֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין בְּיָדוֹ מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּכְבָר קָדַם לָנוּ שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה וּבְרִיָּה וַאֲפִלּוּ שֶׁל רְשָׁעִים, דִּכְתִיב (דברים לב:ד) "אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל", וְצָא וּלְמַד מִשְׂכַּר פְּסִיעוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע (סנהדרין צו.), אֲשֶׁר עַל כֵּן חָס מֹשֶׁה שֶׁתַּעֲמֹד לָהֶם אֵיזֶה מִצְוָה שֶׁבְּיָדֶם שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלֶה, לָזֶה בִּקֵּשׁ מֵה' וְאָמַר **אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ זְכוּת שֶׁכְּבָר הִגִּיעָה מִנְחָה לַה' לֹא יִפֶן לָהּ וְלֹא יַבִּיט אֵלֶיהָ.

וְאִם תֹּאמַר, אֵיךְ יִבָּטֵל מִדָּתוֹ יִתְבָּרַךְ לָאֲנָשִׁים הָהֵם לְעַוֹּת מִשְׁפָּטָם?

דַּע כִּי הַצַּדִּיקִים יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לְהַפְקִיעַ זְכוּת הַנִּמְצֵאת לָרְשָׁעִים כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁהֵם מֻחְלָטִים בָּרַע, וְהוּא סוֹד (שמואל ב כג:ג) "צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים", פֵּרוּשׁ, מוֹשֵׁל בְּיִרְאַת ה' שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם, אִם יֵרָאֶה בְּעֵינֵיהֶם לְהַפְקִיעַ זְכוּתוֹ מִמֶּנּוּ יֵשׁ כֹּחַ בְּיָדָם, מַה שֶּׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבְיָכוֹל עוֹשֶׂה. וְתִמְצָא בְּדִין שֶׁלְּמִשָּׁה כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר, שֶׁיְּכוֹלִין בֵּית דִּין לְהַפְקִיר נִכְסֵי אָדָם רָשָׁע, כְּאָמְרָם (גיטין לו:) "הֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר".

וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה לְךָ מֹשֶׁה לְהַפְלִיא עָנְשָׁם שֶׁל אֵלּוּ, וְאִם לְצַד שִׂנְאָתָם אוֹתוֹ, לֹא מִפְּנֵי זֶה יִתְחַיְּבוּ כָּל כָּךְ עֹנֶשׁ. גַּם יֵשׁ לְבַעֵל הַדִּין לָחוּשׁ כָּאן וְלוֹמַר, אֵין אָדָם נֶחְשָׁד עַל דָּבָר אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ (מועד קטן יח:), וְאִם אֵין בּוֹ כֻּלּוֹ יֵשׁ בּוֹ מִקְצָתוֹ. לָזֶה אָמַר לִפְנֵי ה' טַעַם הַמַּסְפִּיק לְחַיְּבָם, וְהִתְחִיל לְהָסִיר מֵחוּשׁ הַחֶשְׁד **לֹא חֲמוֹר** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, אֵין לָהֶם מָקוֹם לְחָשְׁדָנִי מִמֶּנּוּ בִּשְׁרָרָה, שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ הַמְּלָכִים לָקַחַת צָרְכֵיהֶם מֵהָעָם וּבִפְרָט בְּעִנְיָנִים שֶׁהֵם לְצֹרֶךְ הָעָם, וְהוּא אֲפִלּוּ חֲמוֹר אֶחָד שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ לָבוֹא עָלָיו וּלְגָאֳלָם לֹא נָשָׂא, וְאִם כֵּן מִנַּיִן לָהֶם מָקוֹם לְחָשְׁדוֹ בִּשְׁרָרָה.

וְהוֹסִיף לוֹמַר **וְלֹא הֲרֵעֹתִי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שִׂנְאָה עִמִּי לְאֵיזוֹ סִבָּה שֶׁגָּרַמְתִּי לָהֶם בְּדָבָר הָרָגִיל בָּעוֹלָם, שֶׁיֵּאָרְעוּ דְּבָרִים בֵּין בְּנֵי אָדָם שֶׁמִּהֶם יֵמָשְׁכוּ אֵיבוֹת – **לֹא הֲרֵעֹתִי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי לָהֶם רָעָה שֶׁתִּמָּשֵׁךְ לָהֶם שִׂנְאָה עִמִּי מִסִּבָּתָהּ.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶת אַחַד מֵהֶם**, פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּהַמְשָׁכַת הָרַע מֵאֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ לֹא סִבַּבְתִּי, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר לֹא בָּאוּ לְפָנַי לַדִּין וְחִיַּבְתִּי אֶת הַזַּכַּאי אוֹ זִכִּיתִי אֶת הַחַיָּב שֶׁהָרַע הוּא אֶת אֶחָד מֵהֶם, פֵּרוּשׁ שֶׁכְּשֶׁמְּחַיֵּב מָמוֹן לְאֶחָד לָתֵת לַחֲבֵרוֹ, הָרָעָה נִמְשֶׁכֶת לוֹ מֵחֲבֵרוֹ שֶׁנּוֹטֵל מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ, וַאֲפִלּוּ זֶה לֹא עָשָׂה עָלָיו הַשָּׁלוֹם לְצַד שֶׁהָיָה דָּן בִּנְבוּאָה דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חלק ב' עח.) בְּפָסוּק "כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי". מֵעַתָּה אֵין סִבָּה לִשְׂנְאָתָם וַחֲשָׁדָם בְּשׁוּם אֹפֶן, וְאֵין זֶה אֶלָּא לְצַד הֱיוֹתָם חֵלֶק רַע גָּמוּר וְטֶבַע הָרַע לִשְׂנֹא הַטּוֹב שִׂנְאָה עַזָּה טִבְעִית בְּלֹא סִבָּה. מֵעַתָּה כָּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה מִצְוָה לְעָקְרוֹ וּלְהַפְקִיעַ זְכוּתוֹ לְבַל יִפֶן ה' לִמְנֻחָתָם כִּי בַּאֲבַד רְשָׁעִים רִנָּה. וְסוֹבֵר אֲנִי כִּי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה אֵינָם בִּכְלַל עֲדַת קֹרַח שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם (סנהדרין קח.) "מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיַּעַל", שֶׁאֲלוּ אָבְדָה תִּקְוָתָם שֶׁכֻּלָּן עָנָף הַקְּלָפָּה, כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֵי ה'.

יז **אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ וְגוֹ'**. קֻשָּׁה, הָיָה לוֹ לוֹמַר **אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ וְאַהֲרֹן** וְגוֹ', וּבָזֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלוֹמַר **אַתָּה וְהֵם**. אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהַזְמִין הַנּוֹעָדִים לָבֹא מָחָר לִבְרֹר הַדָּבָר, וְנִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְבַל יִהְיוּ נִשְׁמָטִים מִיּוֹם אֶל יוֹם וְיִתְרַבּוּ עֲלֵיהֶם מֵאוֹהֲבֵי הַמַּחְלוֹקֶת, לָזֶה רָצָה לְהַכְרִיחָם לָבֹא מָחָר לִפְנֵי ה'. אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא הִזְמִין אֶלָּא הַבָּאִים בַּמַּחְלוֹקֶת, קֹרַח וַעֲדָתוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַהֲרֹן, אֶלָּא שֶׁהִזְכִּירוֹ שֶׁיִּקַּח מַחְתָּתוֹ עִמָּהֶם.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָן בְּקֻדֻּשָּׁה וּבְטָהֳרָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת לִפְנֵי ה', וְהוּא מַאֲמַר **הֱיוּ לִפְנֵי ה'**. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נָתַן לָהֶם זְמַן וְאָמַר **מָחָר**, וּבִפְרָט זֶה לֹא שֶׁתֵּף עִמָּהֶם אַהֲרֹן כִּי מוּכָן וְעוֹמֵד הוּא, אֶלָּא שֶׁהִזְכִּירוֹ אַחַר כָּךְ וְאָמַר **אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן** שֶׁגַּם הוּא יִהְיֶה עִמָּהֶם. וְהַגַּם שֶׁכְּבָר אָמַר לָהֶם הַדְּבָרִים עַצְמָן לְמַעְלָה, דִּכְתִיב "קְחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת וְגוֹ' לִפְנֵי ה' מָחָר", לְפִי שֶׁהוֹכִיחָם בִּדְבָרִים אֲחֵרִי כֵן וְאָמַר לָהֶם "הֵמָעַט מִכֶּם וְגוֹ' רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי" וְגוֹ', תִּכֵּן הַדְּבָרִים יַגִּיד הַפְכִּיוּת מַה שֶּׁאָמַר מִקּוֹדֶם. לָזֶה כְּשֶׁלֹּא קִבְּלוּ הַתּוֹכַחַת חָזַר לוֹמַר דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים לַעֲשׂוֹת מִבְחַן הַקְּטֹרֶת.

יז חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְגוֹ' וְאַתָּה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'. כָּל זֶה מִיתֶּר, שֶׁכְּבָר אָמַר **אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ** וְגוֹ' **וְאַהֲרֹן.** וְאִם רָצָה לוֹמַר חֶשְׁבּוֹן כֻּלָּם, לְמַעְלָה כְּשֶׁאָמַר "עֲדָתְךָ" שָׁם הָיָה לוֹ לוֹמַר מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְהַזְכִּיר **אַתָּה וְאַהֲרֹן.** וְאוּלַי שֶׁנִּתְחַכֵּם לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב קֹרַח עִם הַמָּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלָּא בְּיִחוּד עִם אַהֲרֹן, וְעָשָׂה כֵּן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לַטּוֹעִים אַחַר קֹרַח לוֹמַר כִּי דְּבָקַתּוּ הָרָעָה לְצַד הֱיוֹתוֹ עִם רִבּוּי מַקְטִירֵי הַקְּטֹרֶת, אֲבָל אִם הָיָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ הָיָה כְּאַהֲרֹן. לָזֶה אָמַר לוֹ **וְאַתָּה וְאַהֲרֹן** בִּפְנֵי עַצְמְכֶם אִישׁ מַחְתָּתוֹ. וַהֲגַם שֶׁכֻּלָּן הִקְרִיבוּ יַחַד, עִם כָּל זֶה נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי כִּתּוֹת – כַּת אַחַת קֹרַח וְאַהֲרֹן, וְכַת שְׁנֵיָּה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ.

יט וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא נִקְהֲלוּ לִרְצוֹנָם, אֶלָּא קֹרַח הִקְהִילָם, וּכְפִי זֶה יַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁבַח הָעֵדָה. אוֹ יִרְצֶה לָתֵת טַעַם לְמַאֲמַר ה' שֶׁבָּא אַחַר כָּךְ **הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה** וְגוֹ' **וַאֲכַלֶּה אוֹתָם**, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר אִם קֹרַח וַעֲדָתוֹ חָטְאוּ אֵלֶּה הַצֹּאן לָמָּה יִכְלוּ, לָזֶה הִקְדִּים וְאָמַר כִּי נִקְהֲלוּ לִרְצוֹן קֹרַח וּלְחִבָּתוֹ, וְלָזֶה נִרְאִים כַּחֲפֵצִים בְּמַעֲשָׂיו, וְלָזֶה אָמַר ה' הִבָּדְלוּ וְגוֹ' וַאֲכַלֶּה אוֹתָם.

וַיֵּרָא כְּבוֹד ה' וְגוֹ'. נִתְגַּלִּית שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ לְכָל הָעֵדָה, כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ כִּי הוּא הֶעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט כָּתוּב, וְהוּא הַבּוֹרֵר הָרָאוּי לִשָּׂרֵת לְפָנָיו.

כא הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ וְגוֹ'. לֹא עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא אוֹמֵר, כִּי לְאֵלֶּה לֹא תִפְגַּע מִדַּת הַדִּין הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַכְּלָה חָס וְשָׁלוֹם, וְזֶה לְךָ הָאוֹת – אַהֲרֹן שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ עֲדַת קֹרַח וְנִבְקְעָה הָאֲדָמָה תַּחְתֵּיהֶם וְלֹא נִפְגַּע. אֶלָּא כַּוָּנַת מַאֲמַר ה' הוּא עַל הַצַּדִּיקִים שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה, כֵּיהוֹשֵׁעַ וְכָלֵב וּשְׁאָר הַצַּדִּיקִים וּבְנֵי בָּתֵּיהֶם שֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְשֶׁל שְׁאָר הַצַּדִּיקִים. וְלָזֶה אָמַר קוֹדֶם לְמַאֲמַר "הִבָּדְלוּ" **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ' **לֵאמֹר**, וְאִם עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא אוֹמֵר לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר תֵּיבַת **לֵאמֹר**, אֶלָּא לֵאמֹר לַעֲדַת הַצַּדִּיקִים הַבְּחוּנִים אֶצְלָם וְלִבְנֵיהֶם וּבְנֵי בֵּיתָם שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה.

וַאֲכַלֶּה אוֹתָם כְּרָגַע. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר **כְּרָגַע**, וְאִם לְהוֹדִיעַ כִּי הוּא שֹׁגִּיא כֹּחַ לַהֲרוֹג שִׁשִּׁים רִבּוֹא כְּרֶגַע, כְּבָר הוֹדִיעַ זֶה מִקּוֹדֶם, דִּכְתִיב (שמות ל"ג:ה') "רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ".

וְנִרְאֶה לְפִי דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (במדבר רבה) שֶׁהֵבִיא רַשִׁ"י בְּפָסוּק "וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו" (במדבר כב:ד), זֶה בְּיָדָם סַרְחוֹן רְבִיעִי: בָּעֵגֶל, בַּמִּתְאוֹנְנִים, בַּמְרַגְּלִים וְכוּ', עַד כָּאן. אִם כֵּן עָוֹן הַמְרַגְּלִים קָדַם לְמַחְלוֹקֶת קֹרַח, וְשָׁם פֵּרַשְׁתִּי כִּי גְּזֵרַת כְּלָיָה שָׁגְּזַר ה' עַל הַדּוֹר הַהוּא נִתְקַיְּמָה, אֶלָּא שֶׁהוֹעִילָה תְּפִלַּת מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יָמוּת הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּהֶמְשֵׁךְ זְמַן אָרוֹךְ. אִם כֵּן הָעֵדָה כְּבָר הִיא מְחֻיֶּבֶת כְּלָיָה. לָזֶה בָּא מַאֲמַר ה' כָּאן בְּחִדּוּשׁ הַגְּזֵרָה שֶׁיִּהְיֶה **כְּרָגַע**, פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ לָהֶם הַזְּמַן כְּמוֹ שֶׁנִּתְרַצָּה מִקּוֹדֶם. וּלְדֶרֶךְ זֶה מָצָאנוּ נַחַת רוּחַ לְקִשְׁיָא שֶׁבָּעִנְיָן, לָמָּה יִגְזֹר ה' מִיתָה עַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיְתָה יָדָם בַּמַּעַל, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְגַּלָּה מִמַּאֲמַר מֹשֶׁה בְּסָמוּךְ. וּלְדַבְּרֵינוּ, לְצַד שֶׁכְּבָר הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחֻיְּבֵי מִיתָה מֵעֲוֹן הַמְרַגְּלִים אֶלָּא שֶׁה' הֶאֱרִיךְ לָהֶם זְמַן, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לב.) שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּשָׁעַת הַסַּכָּנָה, וְצִוּוּי לְמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שִׂיחָה בֵּין יִשְׁתַּבַּח לְיוֹצֵר לַחְזֹר מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה (ירושלמי ברכות ה:א), הֲגַם שֶׁאֵין בַּחֵטְא כְּדֵי לְהָמִית. וּכְמוֹ כֵן בְּמַה שֶׁלָּפָנֵינוּ, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ מְחֻיְּבֵי מִיתָה אֵין נִמְלָטִים בְּצֵאת הַמַּשְׁחִית וְיִכְלוּ בְּאֶפֶס תִּקְוָה.

שוב הִצַּצְתִּי וְרָאִיתִי כִּי דִּבְרֵי ה' כָּאן הֵם רִפּוּאָה וּתְעָלָה לַעֲדַת יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם לֹא הָיָה ה' אוֹמֵר הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה וְהָיָה יוֹצֵא הַמַּשְׁחִית, הָיוּ נִמְלָטִים הַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים, וְכָל שֶׁהָיוּ בִּכְלַל גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים הָיָה הַמַּשְׁחִית מְכַלֶּה אוֹתָם. וְלוֹמַר ה' לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ נִבְדָּלִים מֵהֶם לְבַל יִקַּר לָהֶם מִקְרֶה רַע, לֹא הָיָה לָהֶם זְכוּת לָזֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹף סוֹף הָיָה בְּיָדָם שֶׁמֶץ מֵהַחֵטְא שֶׁלֹּא מִחוּ בְּקֹרַח, וְאַדְרַבָּא בָּאוּ לְרִצּוֹנוֹ. לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְצִוָּה לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְהַבְדִּיל הַצַּדִּיקִים וֶהֱעִירוּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, וּבְאֶמְצָעוּת זְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אָמַר ה' אֵלָיו **דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה** וְגוֹ' **הֵעָלוּ מִסָּבִיב** וְגוֹ' (במדבר טז:כד). וּלְדֶרֶךְ זֶה נוּכַל לְפָרֵשׁ כִּי מַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן **הִבָּדְלוּ** לֹא בָּא הַדִּבּוּר אֶלָּא לַהֲעִירָם לְהִתְפַּלֵּל, לֹא שֶׁהָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לְהַבְדִּיל לְבַל יִסְפּוּ בְּחַטַּאת קֹרַח. וְאוּלַי כִּי הוּא זֶה מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, שֶׁתַּכְלִית הַמַּאֲמָר הָאָמוּר בָּעִנְיָן הוּא לֵאמֹר מֵאֲמָר הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְדָּלַת יִשְׂרָאֵל מֵעֲדַת קֹרַח, כִּי לְעִנְיַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵין צְרִיכִין לְהִבָּדֵל. וּכְפִי זֶה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְמַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁבָּא הַדִּבּוּר עַל בְּנֵי בָּתֵּיהֶם וְעַל הַצַּדִּיקִים שֶׁכְּיוֹצֵא בָּהֶם.

כב וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת וְגוֹ'. אָמַר שֵׁם **אֵל**, לְצַד שֶׁרָאָה הִתְעוֹרְרוּת תִּגְבּוֹרֶת הַדִּינִים, הִזְכִּיר חֶסֶד אֵל לְמַתֵּק הַדִּינִים.

וְאָמְרוּ **אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר**, טַעַן טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת לִפְנֵי הַבּוֹרֵא, כִּי ה' חָפֵץ שֶׁכָּל הָרוּחוֹת יִקָּבְלוּ אֱלֹהוּתוֹ עֲלֵיהֶם בְּעוֹדָם בַּבָּשָׂר בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְהוּא אָמְרוֹ **אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת**, פֵּרוּשׁ, הָרוּחוֹת הוּא לְשׁוֹן מַחְשָׁבָה וְרָצוֹן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יחזקאל כ:לב) "הָעוֹלָה עַל רוּחֲכֶם". וְאִם כֵּן, הֲגַם שֶׁהַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְכַלּוֹתָם כְּרֶגַע הוּא מִשְׁפַּט אֱמֶת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי הַטַּעַם לְמַעְלָה, עִם כָּל זֶה לְפִי הַנִּרְאֶה בַּמַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף, שֶׁאֵין כָּל הָעֵדָה בְּחֵטְא זֶה וְאַתָּה מֵמִית כֻּלָּן, וּמֵעַתָּה חָס וְשָׁלוֹם הָרוּחַ תִּמָּאֵן בֶּאֱלֹהוּת כָּזֶה.

עוד נִתְכַּוֵּן לְדַבֵּר לְפָנָיו דִּבְרֵי רִצּוּי הַמִּתְקַבֵּל לְפָנָיו, עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לוֹ בִּידִיעַת הַדְּרָגַת הַחֵפֶץ שֶׁיֵּשׁ לַבּוֹרֵא. הָאֶחָד הוּא שֶׁבַח וְהַלֵּל אֲשֶׁר יִתְּנוּ לוֹ צָבָא מַעְלָה, לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ שֶׁבַח וְהַלֵּל אֲשֶׁר יִתְּנוּ לוֹ נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים מִשְּׁנֵי אוֹצָרוֹת הַחַיִּים: אוֹצָר אֶחָד שֶׁל נְשָׁמוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּאוּ לָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁעֲלֵיהֶם אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יבמות סב.) "עַד שֶׁיִּכְלוּ נְשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף", וְאוֹצָר שֵׁנִי שֶׁל נְשָׁמוֹת שֶׁכְּבָר בָּאוּ לָעוֹלָם הַזֶּה וְחָזְרוּ וְנִתְּנוּ בְּאוֹצַר הַחַיִּים, וְכֻלָּם נוֹתְנִים שִׁיר וְשֶׁבַח וְהוֹדָאָה לַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה שְׁמוֹ בְּסוֹד (משלי ט"ז:ד') "כֹּל פָּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ". לְמַעְלָה מֵהֶם הַשִּׁיר וְהַשֶּׁבַח הָעוֹלֶה מֵהַנְּשָׁמוֹת אֲשֶׁר הֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲשֶׁר

הֵם תּוֹךְ הַבָּשָׂר וְהוּא מוֹנְעָם מֵהַכִּיר ה׳, וְהֵם מִתְעַצְּמִים לְאֲהֹב ה׳ וּלְשַׁבְּחוֹ וּלְהוֹדוֹת לְמַאֲמָרוֹ. זֶה עֶלְיוֹן וְחָשׁוּק אֵצֶל הַבּוֹרֵא לְמַעְלָה מֵהַכֹּל, וּכְמוֹ שֶׁמִּבְאָרִים הַדְּבָרִים בְּהַרְחָבָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר גַּם בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.

וְלָזֶה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה וְרָצָה ה׳ בַּדָּבָר שֶׁהוּא חֶפְץ בּוֹ, וְאָמַר **אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר**, שֶׁאַתָּה חֶפְץ שֶׁאֱלֹהוּתְךָ תִּהְיֶה לְרוּחוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵם בַּבָּשָׂר, וְאִם אַתָּה מְמִיתָם אַתָּה חָסֵר רָצוֹן זֶה, וְאֵין נָכוֹן לְהַגְבִּיר הַדִּינִים שֶׁיְּסוֹבְבוּ הֶפְסֵד קַבָּלַת אֱלֹהוּתְךָ לָרוּחוֹת שֶׁבַּבָּשָׂר שֶׁהוּא רוֹם תַּכְלִית חֶשְׁקֶךָ.

וְאָמַר ״הָאִישׁ **אֶחָד** יֶחֱטָא״, לוֹמַר שֶׁכְּפִי הַדִּין אֵין לָהֶם חִיּוּב, כִּי כֻּלָּן לֹא חָטְאוּ לְחַיֵּבָם, אֶלָּא אַתָּה בָּא עֲלֵיהֶם בְּקֶצֶף שֶׁהוּא תִּגְבֹּרֶת הַדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ ״תִּקְצֹף״.

הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא. אָמַר לְשׁוֹן עָתִיד, לְצַד שֶׁעֲדַיִן לֹא חָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתָה שֶׁהִיא הַהַקְרָבָה, כִּי עַד עַתָּה לֹא עָשָׂה אֶלָּא לְגִלּוּג, וְאִם הָיָה חוֹזֵר בּוֹ אֵין עָלָיו חִיּוּב.

כד **דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר.** אָמַר **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קְשִׁי בְּעִנְיָן זֶה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא טוֹבָה לְהַצִּיל נַפְשָׁם, לְהַגִּיד כִּי יַקְפִּיד ה׳ עַל הָרוֹצֶה לַחֲבֹל בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת, לָזֶה בָּא דִּבֵּר מֶלֶךְ שֶׁלְּטוֹן לְהַכְרִיחוֹ לַעֲלוֹת לְבַל יַפְסִידוּ עַצְמָן שֶׁהֵם נִכְסֵי שָׁמַיִם. וְאָמַר תֵּיבַת **לֵאמֹר** פַּעַם שְׁנִיָּה וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁקָּדַם לוֹמַר **וַיְדַבֵּר** וְגוֹ׳ **לֵאמֹר**, לְצַד שֶׁאָמַר דִּבּוּר לְשׁוֹן קְשִׁי הוֹדִיעַ כִּי קְשִׁי זֶה עַצְמוֹ הוּא לְרוֹמְמוּת עַם סְגֻלָּה שֶׁיַּקְפִּיד ה׳ עַל חֶסְרוֹנָם. עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּתֵיבַת **לֵאמֹר** שֶׁאֵין חִיּוּב לוֹמַר בְּלָשׁוֹן זֶה עַצְמוֹ **הֲעָלוּ** וְגוֹ׳ אֶלָּא בְּלָשׁוֹן שֶׁיִּהְיֶה הַמְכֻוָּן בּוֹ הֲעָלוּ וְגוֹ׳ וַאֲפִלּוּ יֹאמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵר. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא אָמַר ״הֶעֱלוּ״ אֶלָּא ״סוּרוּ נָא״ וְגוֹ׳, וּבִמְקוֹם שֶׁיֹּאמַר ״מִשְׁכַּן קֹרַח״ וְגוֹ׳ אָמַר ״מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה״:

כה **וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת טַעַם אָמְרוֹ **וַיָּקָם**, וְאִם לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב מַה יָּצָא לָנוּ מֵהוֹדָעָה זוֹ? אֶכֶן יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ט״ז:י״ח) ״לִפְנֵי שֶׁבֶר גָּאוֹן וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה מה,ה) הִשְׁפַּלְתִּי – הִגְבַּהְתִּי, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב ״וַיָּקָם מֹשֶׁה״ – קִיְּמָה הָיְתָה לוֹ בְּמַה שֶׁהָלַךְ לְדָתָן וְלַאֲבִירָם הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים אֲשֶׁר חֵרְפוּהוּ וְלֹא רָצוּ לָבֹא אֶצְלוֹ, וְהִשְׁפִּיל עַצְמוֹ הוּא וְהָלַךְ אֲלֵיהֶם נֶאֱמַר ״לִפְנֵי שֶׁבֶר גָּאוֹן״, וְעַל מֹשֶׁה ״וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה״.

כו **וַיְדַבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר.** פֵּרוּשׁ **לֵאמֹר**, שֶׁיֹּאמַר לָהֶם שֶׁכֵּן נֶאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹמַר לָהֶם:

סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים. נִתְחַכֵּם עָלָיו הַשָּׁלוֹם לְזַכּוֹתָם בְּנוֹעַם דְּבָרָיו, בְּאֻמְצָעוּת שֶׁיַּעֲרִיכוּם בְּעֵרֶךְ רְשָׁעִים, וְהוּא אָמְרוֹ **הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים**, פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּהְיוּ בְּעֵינֵיהֶם עֵרֶךְ רְשָׁעִים וְיָסוּרוּ מֵעֲלֵיהֶם, כִּי יַאֲמִינוּ בְּכֻלָּנוּם וְיִרְאוּ פֶּן תִּדְבָּקֵם הָרָעָה, וּבִשְׁכַר זֶה יְחוֹנְנֵם ה׳. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר נִתְרַצָּה ה׳ לוֹמַר לָהֶם ״הֵעָלוּ״, עִם כָּל זֶה הַצַּדִּיקִים חֲפֵצִים לְצַדֵּק בְּנֵי דּוֹרָם לֶאֱכוֹל מִפְּרִי דַרְכָּם.

כז **וַיַּעֲלוּ מֵעַל וְגוֹ׳ וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ וְגוֹ׳.** יוֹדִיעַ הַכָּתוּב עִנְיָם הַקְלָפּוֹת, שֶׁאַפִּלּוּ אַחַר שֶׁרָאוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יָרְאוּ לְנַפְשָׁם פֶּן תִּדְבָּקֵם הָרָעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת דָּתָן וַאֲבִירָם, אַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, דָּן מֹשֶׁה בְּדַעְתּוֹ בְּוַדַּאי כִּי הָרְשָׁעִים חוֹשְׁבִים בְּרָעָתָם כִּי מֹשֶׁה עוֹשֶׂה דְּבָרִים אֵלּוּ מִדַּעְתּוֹ בְּתַחְבּוּלוֹת וְעָרְמוֹת, לוֹמַר לָהֶם לְהִתְרַחֵק כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ וְיִחַתּוּ וְלֹא מִדִּבְרֵי ה׳, לָזֶה אָמַר **בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה׳ שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה**, פֵּרוּשׁ, אַפִּלּוּ פְּרָטֵי דְּבָרִים אֵלּוּ. וְהִתְנָה כִּי מִלְּבַד שֶׁיְּמוּתוּ, עוֹד לָהֶם שֶׁיְּמוּתוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה מִכָּל הַמִּיתוֹת, וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר עוֹד.

כח **בְּזֹאת תֵּדְעוּן וְגוֹ׳ כִּי לֹא מִלִּבִּי.** צָרִיךְ לְדַעַת אֵיךְ יַחְשֹׁב מֹשֶׁה לְעֹם ה׳ שֶׁעֲדַיִן לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ לִנְבִיא אֱמֶת? עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **לֹא מִלִּבִּי**? וְאוּלַי כִּי צַד הַחָשָׁד הָיָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁמָּצָא מֹשֶׁה חֵן בְּעֵינֵי ה׳, כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה חֶפְץ לָתֵת גְּדֻלָּה לְאֶחָד מִקְּרוֹבָיו, כְּגוֹן הַכְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן וְהַנְּשִׂיאוּת לֶאֱלִיצָפָן וְכַדּוֹמֶה, הָיָה עוֹשֶׂה וְנִמְלָךְ בַּה׳ וְהָיָה ה׳ מַסְכִּים עַל יָדוֹ, אוֹ הָיָה חֶפְץ וְחוֹשֵׁק בְּלִבּוֹ לָתֵת לְאָחִיו וְכַדּוֹמֶה וַה׳ נָתַן לוֹ תַּאֲוַת לִבּוֹ, אֲבָל לֹא לְצַד שֶׁיֵּשׁ עִכּוּב בַּדָּבָר כִּי הוּא זֶה הָרָאוּי לַכְּהֻנָּה. לָזֶה אָמַר **בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה׳ שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֶת** וְגוֹ׳, לֹא שָׁהָיִיתִי עוֹשֶׂה וְהוּא מַסְכִּים עַל יָדִי לְמַה שֶׁהָיִיתִי חָפֵץ בְּדַעְתִּי. וּכְנֶגֶד חֶשְׁק הַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה חוֹשֵׁק בְּלִבּוֹ עַל הַדָּבָר, אָמַר **כִּי לֹא מִלִּבִּי**, פֵּרוּשׁ, לֹא הָיִיתִי אֲנִי חָפֵץ בַּדָּבָר וַה׳ מַסְכִּים עַל מַה שֶּׁבְּלִבִּי. וְשִׁעוּר תֵּבַת **כִּי** הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: טַעַם שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לְהוֹכִיחַ שֶׁה׳ שְׁלָחַנִי לִשְׁלֹל שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה מַה שֶּׁלֹּא הִסְכִּים ה׳ עָלָיו, אֶלָּא לִשְׁלֹל שֶׁלֹּא מִלִּבִּי הָיוּ הַדְּבָרִים כַּנִּזְכָּר, וְהָבֵן.

אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם. פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּפָסוּק ״אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם״ אֲפִילּוּ גּוֹי (בבא קמא לח.), וְכָאן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִילּוּ בְּמִיתַת הָאוּמּוֹת שֶׁהִיא מִיתָה מְנֻוָּלֶת, זֶה בְּעֶרֶךְ הַמִּיתָה עַצְמָהּ. וּכְנֶגֶד הַגּוּף אָמַר **וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם** וְגוֹ׳, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלכים ב ט:לד) ״פִּקְדוּ אֶת הָאֲרוּרָה וְקִבְרוּהָ״, קִבּוּרָה כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ. **לֹא ה׳ שְׁלָחָנִי**, פֵּרוּשׁ, אֶלָּא מִלִּבִּי, וַה׳ לֹא מִיחָה בִּי. **וְאִם בְּרִיאָה** וְגוֹ׳, שְׁבָזֶה תִּהְיֶה לָהֶם מִיתָה רָעָה וְיֹאבְדוּ גּוּף כְּנֶפֶשׁ.

ל **וְאִם בְּרִיאָה וְגוֹ׳.** כָּפַל לוֹמַר **בְּרִיאָה יִבְרָא ה׳**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין לז:) בְּפָסוּק ״אֲרוּר וְכוּ׳ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ״, שֶׁמֵּאוֹתוֹ יוֹם נִסְתַּם וְנֶחְתַּם פִּי הָאָרֶץ, וּכְשֶׁהִיא רוֹצָה לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי ה׳ כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵי הַבּוֹרֵא הִיא אוֹמֶרֶת בִּכְנָפֶיהָ, דִּכְתִיב

(ישעיהו כד:טז) ״מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִירוֹת שָׁמַעְנוּ״. וְכָאן כְּשֶׁרָצָה מֹשֶׁה לְהַעֲנִישׁ הָרְשָׁעִים הָהֵם אָמַר **וְאִם בְּרִיאָה**, פֵּרוּשׁ, אוֹתָהּ בְּרִיאָה שֶׁכְּבָר בָּרָא ה׳ שֶׁהִיא פְּי הָאָרֶץ, וְעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה נִסִּים וְהָיָה כְּלֹא הָיָה, עַתָּה יַחְזֹר ה׳ לִבְרֹא אוֹתָהּ הַבְּרִיאָה שֶׁיִּהְיֶה לָהּ פֶּה, וּפָצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ שֶׁהָיָה לָהּ מִקּוֹדֶם וּבָלְעָה אוֹתָם. וְאוּלַי כִּי זֶה יִהְיֶה לָהּ תִּקּוּן לְמַה שֶּׁפָּצְתָה לִבְלֹעַ אִישׁ צַדִּיק, עַתָּה תִּפְצֶה פִּיהָ לִבְלֹעַ אוֹיְבֵי ה׳.

לא כְּכַלּוֹתוֹ וְגוֹ׳ אֵת כָּל הַדְּבָרִים. פֵּרוּשׁ, לֹא אִיחֲרָה וְלֹא קִדְּמָה, אֶלָּא הִמְתִּינָה עַד שֶׁאָמַר כָּל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין בָּעִנְיָן, וְתֵכֶף לְכַלּוֹתוֹ נִבְקְעָה.

וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה וְגוֹ׳ וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ וְגוֹ׳. וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר **וַתִּפְתַּח** וְגוֹ׳ אוֹ **וַתִּבָּקַע**, עוֹד אָמַר בַּבְּקִיעָה ״הָאֲדָמָה״ וּבַפְּתִיחָה **הָאָרֶץ**. אוּלַי כִּי לֹא הָיָה שָׁם פֶּה הָאָרֶץ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵיהֶם, לָזֶה נִבְקְעָה הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הָיוּ עוֹמְדִים עָלֶיהָ וְנִזְדַּמֵּן שָׁם פֶּה הָאָרֶץ וְנִפְתְּחָה, וְלָזֶה כְּנֶגֶד הַמָּקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים בּוֹ אָמַר **וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה**, וּכְנֶגֶד פִּי הָאָרֶץ אָמַר **וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ** וְגוֹ׳:

לג וַיֵּרְדוּ וְגוֹ׳ שְׁאֹלָה. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא שָׁלְטָה בָּהֶם הָאָרֶץ לְהָרְגָם, אֶלָּא נִשְׁאֲרוּ חַיִּים וְנִתְּנָה הָאָרֶץ בְּפִקָּדוֹן לְגֵיהִנֹּם, וְהוּא אָמְרוֹ **חַיִּים שְׁאֹלָה** וְלֹא אָמַר לִשְׁאוֹל. וְהַגַּם שֶׁכָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ״ד בִּתְחִלָּה הִטִּיל לָהּ ה״א בְּסוֹפָהּ, **עִם** כָּל זֶה לֹא לְחִנָּם יַעֲשֶׂה כֵּן, וִיכַוֵּין שֶׁאַחַר שֶׁיֵּרְדוּ לִשְׁאוֹל נָתַן ה׳ בָּהֶם כֹּחַ וְלֹא מֵתוּ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין ק.) שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בָּרְשָׁעִים לְקַבֵּל עָנְשָׁם, כְּמוֹ כֵן אֵלּוּ נִשְׁאֲרוּ חַיִּים אַחַר שֶׁהָיוּ בִּשְׁאוֹל עַצְמָהּ כְּדֵי שֶׁיִּרְבֶּה הַרְגָּשָׁתָם. וְאִם הָיָה אוֹמֵר ״לִשְׁאוֹל״ הָיָה נִשְׁמָע שֶׁלֹּא הָיוּ חַיִּים אֶלָּא עַד הַגָּעָתָם לִשְׁאוֹל וּבְהַגִּיעָם מֵתוּ וְלֹא הָיָה לָהֶם חִיּוּת אַחַר שֶׁהִגִּיעוּ לִשְׁאוֹל.

פרק יז

ב אֱמֹר אֶל אֶלְעָזָר. טַעַם **אֶלְעָזָר**, לְצַד שֶׁלֹּא הֶחְשִׁיב ה׳ הַדָּבָר שֶׁיֵּעָשֶׂה עַל יְדֵי אַהֲרֹן שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹ לְצַד שֶׁעַל יְדֵי אַהֲרֹן נַעֲשָׂה הַמִּשְׁפָּט וּמֵתוּ מַקְרִיבֵי הַמַּחְתּוֹת, לֹא רָצָה ה׳ שֶׁיֵּעָשֶׂה עַל יָדוֹ הֲרֵמַת הַמַּחְתּוֹת.

וְיָרֵם אֶת הַמַּחְתֹּת. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר **וְיָרֵם** בְּוָא״ו כֵּיוָן שֶׁזֶּה הוּא הַתְּחָלַת הַמְּצָוָה. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּלִיעַת קֹרַח וַעֲדָתוֹ, שֶׁרָאוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מֵה׳ יָצָא דְּבַר כְּהוּנַּת אַהֲרֹן, וְעוֹד הוֹסִיף תּוֹקֶף וְחִזּוּק הַכְּהוּנָּה בְּיַד אַהֲרֹן לְדוֹרוֹת, שֶׁיָּרֵם הַמַּחְתּוֹת וְגוֹ׳ וְעָשׂוּ אוֹתָם רִקּוּעֵי פַּחִים וְגוֹ׳ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳.

ג הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם. אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מִלִּבָּם לְבַל יִדְאֲגוּ עַל הֱיוֹת הַדָּבָר בְּסִבָּתָם. גַּם לְבַל יַחְשֹׁב אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל כִּי הֵם הָיוּ לָהֶם סִבָּה, לָזֶה אָמַר **הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם** פֵּרוּשׁ, שֶׁהֵם חִבְּלוּ בְּעַצְמָן וְחִסְּרוּ נַפְשָׁם וְלֹא הָיָה לָהֶם סִבָּה מִזּוּלָתָם. וְאַף עַל פִּי כֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ יִשְׂרָאֵל בְּכַוָּנַת ה׳ בִּדְבָרִים אֵלּוּ וַיֵּלֹנוּ עַל מֹשֶׁה וְגוֹ׳ אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה׳ (במדבר יז:ו).

כִּי הִקְרִיבוּם לִפְנֵי ה׳ וַיִּקְדָּשׁוּ. פֵּרוּשׁ, טַעַם שֶׁאֲנִי מְצַוְּךָ לְהָרִים הַמַּחְתּוֹת, לֹא שֶׁנִּתְרַצֵּיתִי בְּקִטֹּרֶת שֶׁהִקְרִיבוּ לְפָנַי, אֶלָּא בְּמַה שֶׁהִקְרִיבוּם, פֵּרוּשׁ, לְגוּפָן שֶׁל מַחְתּוֹת, וְקוֹדֶם שֶׁנִּתְנוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת אֲשֶׁר הִיא זָרָה וּמְאוּסָה אֲצִלִּי כְּבָר נִתְקַדְּשׁוּ הַמַּחְתּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּקְדָּשׁוּ**, וּמִידֵי דַּהֲוָה כְּמַקְרִיב כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב לַמִּקְדָּשׁ שֶׁהֵם קֹדֶשׁ. וְהַגַּע עַצְמְךָ אִם הַמַּקְרִיבִין הָיוּ נִמְלָכִים וְחוֹזְרִים בָּהֶם וְלֹא הָיוּ נוֹתְנִים הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ, מִי הָיוּ יוֹצְאִין הַמַּחְתּוֹת לְחוּלִין? וּמֵעַתָּה לֹא מִפְּנֵי שֶׁנִּתְנוּ הַקְּטֹרֶת עֲלֵיהֶן יָצְאוּ הַמַּחְתּוֹת מִקְּדוּשָׁתָן. וּמַה שֶּׁטָּעַן רַמְבַּ״ן כְּנֶגֶד רַשׁ״י וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: זֶה דּוֹמֶה לְזָר שֶׁעָשָׂה כְּלֵי שָׁרֵת לְהַקְטִיר בַּחוּץ – עָלָיו אָמַר הַכָּתוּב ״הַקְרִיבוּם לִפְנֵי ה׳״ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, פֵּרוּשׁ, שֶׁהִקְדִּישׁוּם וְהֵבִיאוּם לַמָּקוֹם הַמְקֻדָּשׁ.

ה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב וְגוֹ׳ וְלֹא יִהְיֶה וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וְלֹא יִהְיֶה** וְגוֹ׳. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (סנהדרין קי.) שֶׁבָּאָה אַזְהָרָה לַמַּחְזִיק בְּמַחְלוֹקֶת שֶׁעוֹבֵר בְּלָאו שֶׁל ״וְלֹא יִהְיֶה״ וְגוֹ׳. וְחוּץ מִדַּרְכָּם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה׳ לָתֵת טַעַם לָמָּה הֻצְרַךְ לְזִכָּרוֹן זֶה וְלֹא הִסְפִּיק בָּאַזְהָרָה בַּתּוֹרָה ״לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר״ וְכָל הַקָּרֵב וְגוֹמֵר תִּבְלָעֻנּוּ הָאָרֶץ, לָזֶה אָמַר **וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח** פֵּרוּשׁ, אִם אֲנִי מְצַוֶּה בְּלֹא זִכָּרוֹן זֶה אֲנִי חוֹשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יוֹעִיל לְאִיזֶה אָדָם מֵהֶם בְּאַזְהָרָה וְיָמוּת כְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְזִכָּרוֹן זֶה יוֹעִיל שֶׁלֹּא יִסָּבֵב לוֹ לִהְיוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְקֹרַח וְלַעֲדָתוֹ.

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ בְּיַד מֹשֶׁה לו. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁאָמַר **וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח** וְגוֹ׳, מִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד שֶׁכָּל הָעוֹמֵד מִקּוֹדֶם לְעַרְעֵר עַל הַכְּהוּנָּה יִהְיֶה לוֹ כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ, וְדָבָר זֶה לֹא מָצִינוּ שֶׁהִתְרָה ה׳ כֵּן. לָזֶה אָמַר **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ בְּיַד מֹשֶׁה לו**, פֵּרוּשׁ לְקֹרַח. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח ״וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה׳ וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ״ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ לְקֹרַח הַמְּזַכֵּר בְּסָמוּךְ.

ו וַיֵּלֹנוּ כָּל וְגוֹ׳ לֵאמֹר אַתֶּם וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, אַחַר שֶׁהַתְּלוּנָה הִיא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן, מַה מָּקוֹם לוֹמַר **לֵאמֹר**? וְאוּלַי כִּי הָעָם לֹא אָמְרוּ הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן ״אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה׳״, אֶלָּא אָמְרוּ דִּבְרֵי תְּלוּנוֹת שֶׁכַּוָּנַת כְּלָלוּת דִּבְרֵיהֶם הִיא ״אַתֶּם הֲמִתֶּם״ וְגוֹ׳, לָזֶה אָמַר **וַיֵּלֹנוּ** וְגוֹ׳, וְכַוָּנַת תְּלוּנָתָם הִיא **לֵאמֹר** לָהֶם ״אַתֶּם הֲמִתֶּם״ וְגוֹ׳.

עוד יִרְצֶה בְּהָעִיר עוֹד אֵיךְ טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם לַעֲשׂוֹת תְּלוּנָה עַל מֹשֶׁה בְּלֹא סִבָּה, מַה פִּשְׁעוֹ וּמַה חַטָּאתוֹ, וּמַה גַּם אַחַר שֶׁרָאוּ כַּמָּה הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ לִפְנֵי דָּתָן

וַאֲבִירָם אוּלַי יָשׁוּבוּ וְכוּ', זֶה יַגִּיד שֶׁהִשְׁתַּדֵּל לְבַל יָמוּתוּ. אָכֵן תַּרְעוֹמֶת הָעֵדָה הָיְתָה עַל מַה שֶּׁעָשָׂה מֹשֶׁה הַמַּטֶּה שֶׁל הַקְּטֹרֶת בְּכֻלָּן יַחַד, שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת הַמַּטֶּה בְּקֹרַח לְבַד, וּכְשֶׁהָיָה ה' עוֹשֶׂה בּוֹ הַמִּשְׁפָּט לֹא הָיוּ נִגָּשִׁים הַמְּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים נְשִׂיאֵי עֵדָה וְלֹא הָיוּ מֵתִים. וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר אֶתֶם הֲמֻתָּם** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ בְּמַאֲמַרְכֶם שֶׁאֲמַרְתֶּם לָהֶם "קֹחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וְגוֹ' חֲמִשִּׁים וּמְאתַיִם", בָּזֶה הֲמִתֶּם אֶת עַם ה'. וְלֹא הִתְרַעֲמוּ הָעֵדָה עַל מִיתַת קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם, אֶלָּא עַל הַמְּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים שֶׁכֻּלָּן הָיוּ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת. וּלְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ שֶׁתַּרְעוֹמֶת הָעֵדָה הָיְתָה לָמָּה שֶׁצִּוָּם לְהַקְטִיר הַקְּטֹרֶת שֶׁהִיא עֲבוֹדָה יוֹתֵר קְדוֹשָׁה וַחֲמוּרָה וְלֹא עָשָׂה הַמִּבְחָן בְּאֶחָד מִשְּׁאָר עֲבוֹדוֹת, יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **לֵאמֹר אֶתֶם הֲמֻתָּם**, פֵּרוּשׁ בְּמַאֲמַרְכֶם שֶׁאֲמַרְתֶּם לָהֶם לְהַקְטִיר קְטֹרֶת אַתֶּם הֱייֹתֶם סִבָּה שֶׁיָּמוּתוּ.

י **הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ, לֹא עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא מְדַבֵּר, אֶלָּא עַל אוֹתָם שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל הַמַּלִּינִים, וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן אָמְרוֹ **וַיְדַבֵּר** וְגוֹ' **לֵאמֹר** וּפֵרוּשׁ לַאֲחֵרִים, וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **הַזֹּאת** לְהַרְאוֹת בָּאֶצְבַּע בַּמַּלִּינִים לִשְׁלֹל זוּלָתָם שֶׁאֵינָן בִּכְלַל הַכְּלָיוֹן. וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב לָמָּה הַצְּרִיךְ לוֹמַר **הֵרֹמּוּ** וַהֲרֵי יָכוֹל ה' לְהָמִית רָשָׁע לְפָנֵי צַדִּיק כְּמַעֲשֶׂה הֲרִיגַת בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם. וּלְפִי דִּבְרֵינוּ שֶׁעַל שְׁאָר הָעָם שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל הַמַּלִּינִים הוּא אוֹמֵר, לְפִי שֶׁהָיוּ בִּכְלַל גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים יֵשׁ צֹרֶךְ בַּדָּבָר לְהִתְרַחֵק לְבַל תִּפְגַּע בָּהֶם מִדַּת הַדִּין. וּמַאֲמַר **כָּרֶגַע** פֵּרַשְׁתִּי (במדבר ט"ז:כ"א).

יא **קַח אֶת הַמַּחְתָּה.** לֶהֱיוֹת שֶׁאָמְרוּ כִּי סִבַּת הַשְּׂרוּפִים הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַקְּטֹרֶת שֶׁהוּא סִבֵּב מִיתַת עַם ה', לָזֶה הֶרְאָה לָהֶם כִּי הֲגַם שֶׁהַקְּטֹרֶת הָיָה חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, אַדְרַבָּא עָצַר הַמִּיתָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל, וּבָזֶה יַצְדִּיקוּ כִּי הַכֹּל מַעֲשֵׂה ה' כִּי הוּא מֵמִית לַחַיָּב בְּאֵין סוֹבֵב. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (שבת פט.) כִּי דָּבָר זֶה לְמָדוּ מִס"מ בַּעֲלוֹתוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה.

יב **וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ, סָמוּךְ לְדִבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא שָׁהָה אֲפִלּוּ רֶגַע. עוֹד יִרְצֶה, לְצַד שֶׁהָעִנְיָן כָּאן הוּא הֶפֶךְ הַדִּין לְהַקְטִיר קְטֹרֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, לָזֶה אָמַר **וַיִּקַּח אַהֲרֹן**, וְטַעַם "וַיִּקַּח" הוּא "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה", פֵּרוּשׁ, עַל פִּי נָבִיא, וְיֵאָמֵן נָבִיא כְּשֶׁיֹּאמַר לַעֲבֹר עַל מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה לְפִי שָׁעָה, וּכְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל (מלכים א יח,ל).

יג **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וְגוֹ'.** יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, תצוה טו) שֶׁאָמְרוּ שֶׁתְּפָסוֹ לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית וּמְנָעוֹ מֵהַשְׁחִית, וּמָנָה הַמּוּמָתִים לְבַל יוֹסִיף עֲלֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים**, פֵּרוּשׁ שֶׁהִגְבִּיל מִסְפַּר הַמֵּתִים מִבֵּין הַחַיִּים לְבַל יוֹסִיף הַכּוֹת עוֹד. וְלָזֶה אָמַר **וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אָלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת**, לוֹמַר אֵלֶּה הֵם שֶׁעָמְדוּ בְּמִסְפַּר הַמֵּתִים, **וְתַעֲצַר הַמַּגֵּפָה**, שֶׁלֹּא יוֹסִיף עוֹד הַכּוֹת עַל מִסְפָּר זֶה.

טו **וַיָּשָׁב אַהֲרֹן וְגוֹ' וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה.** חָזַר לוֹמַר **וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה** אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה", לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁכָּלָה עֲנַן הַקְּטֹרֶת וְשָׁב אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה נִשְׁאֲרָה הַמַּגֵּפָה עֲצוּרָה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא נֶעֱצְרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עוֹלֶה עֲנַן הַקְּטֹרֶת עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות י"ז:י"א) "כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ" וְגוֹ': **עוֹד** יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, קרח יב) שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא קִבֵּל הַמַּשְׁחִית מֵאַהֲרֹן שֶׁאָמַר לוֹ "אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם", עַד שֶׁהֶבִיאוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁמַע מִפִּי הַשְּׁכִינָה. וְהוּא אָמְרוֹ **וְהַמַּגֵּפָה**, פֵּרוּשׁ, מַלְאַךְ הַמַּשְׁחִית נִקְרָא מַגֵּפָה, גַּם הוּא הֻחְלִיט לְהֵעָצֵר. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה**, וּלְמַעְלָה אָמַר **וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה**, פֵּרוּשׁ הָיְתָה לָהּ מְנִיעָה מֵאַהֲרֹן אֲבָל הוּא לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְנַע, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר כָּךְ גַּם הַמַּגֵּפָה הִסְכִּימָה לִהְיוֹת נֶעֱצָרָה.

יז **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם.** אָמְרוֹ **דַּבֵּר** וְגוֹ' **וְקַח מֵאִתָּם** שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים, לְצַד שֶׁיְּצָו ה' עַל יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא הַמַּטּוֹת וְעַל מֹשֶׁה לָקַחַת מֵאִתָּם, לָזֶה אָמַר **דַּבֵּר וְקַח**, וְהַגַּם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הֶבְאַת יִשְׂרָאֵל, רְמָזָהּ בְּכֹחַ וָא"ו שֶׁל **וְקַח**. עוֹד נִרְאֶה טַעַם אָמְרוֹ **וְקַח** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו לְהוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן מִלְּבַד זִכְרוֹן הַמַּחְתּוֹת אֲשֶׁר עָשָׂאוּם רְקוּעֵי פַּחִים וְגוֹ', עוֹד **קַח מֵאִתָּם** וְגוֹ' לְהַרְאוֹתָם כִּי בְּאַהֲרֹן בָּחַר לוֹ יָהּ.

מֵאִתָּם וְגוֹ' מֵאֵת כָּל נְשִׂיאֵיהֶם. טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר **מֵאִתָּם** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "מֵאֵת כָּל נְשִׂיאֵיהֶם", לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יִקַּח הַמַּטּוֹת אֶלָּא מֵאִתָּם וְלֹא יִקַּח מֹשֶׁה בַּעֲדָם. וְאִם הָיָה אוֹמֵר "קַח מֵאֵת נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה מַטֶּה" לֹא הָיִיתִי מִתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁהֵם יָבִיאוּ, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא הַדִּין שֶׁיִּקַּח מֹשֶׁה בִּשְׁבִילָם וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, אוֹ הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁכְּוָנַת אָמְרוֹ **מֵאֵת נְשִׂיאֵיהֶם** וְגוֹ' שֶׁיִּהְיֶה מֹשֶׁה יִקַּח, לָזֶה בָּא מַאֲמַר **מֵאִתָּם** לְעִכּוּב. וְטַעַם הַדָּבָר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לוֹמַר כִּי מֹשֶׁה בָּחַר לָהֶם עֵץ לֹא יִצְלָח.

יח **וְאֶת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל מַטֵּה לֵוִי וְגוֹ'.** מִמַּה שֶׁלֹּא צִוָּה מִקֹּדֶם לָקַחַת מַטֶּה לְמַטֵּה לֵוִי, יַגִּיד כִּי הוּא בִּכְלַל הַשְּׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה לֵוִי בִּכְלַל הַשְּׁנֵים עָשָׂר. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁכָּכָה עָשׂוּ, שֶׁלָּקְחוּ עֵץ אֶחָד וְחִלְּקוּהוּ לִשְׁנֵים עָשָׂר חֲלָקִים, וְכָל שֵׁבֶט לָקַח שִׁבְעָה מִכְּשׁוּרָא, וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין שֶׁל אַהֲרֹן לְשֶׁל כֻּלָּן, שֶׁבָּזֶה יִצְדַּק הַמִּבְחָן. וּבָזֶה יְדַיֵּק מַאֲמַר הַכָּתוּב **וַיִּתְּנוּ אֲלֵיהֶם כָּל נְשִׂיאֵיהֶם** וְגוֹ' **וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם**, פֵּרוּשׁ, חֵלֶק אֶחָד מִתּוֹךְ הָעֵץ שֶׁמָּנוּ לָקְחוּ מַטּוֹתָם. שׁוּב בָּא לְיַדֵּי מַאֲמַר רַז"ל (במדבר רבה יח,כג) שֶׁאָמְרוּ כִּדְבָרֵינוּ.

כ **וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָבְחַר בּוֹ וְגוֹ׳.** וְלֹא הִסְפִּיק כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה ה׳ בְּקֹרַח, אוּלַי שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי מַה שֶּׁאֵרַע לְקֹרַח הוּא עַל שֶׁדִּבֵּר נֶגֶד מֹשֶׁה וְחָלַק עָלָיו, וַה׳ יִנְקֹם נָקָם עַל כְּבוֹד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ, וּלְעוֹלָם אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְחַר בִּשְׁאָר הַשְּׁבָטִים לְשָׁרְתוֹ, לָזֶה צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת מִבְחַן הַמַּטּוֹת.

כג **וַיִּגְמֹל שְׁקָדִים.** רַז״ל אָמְרוּ (במדבר רבה יח,כג) טַעַם שְׁקֵדִים – לְהָעִיר שֶׁכָּל הַמְעַרְעֵר עַל הַכְּהוּנָּה פּוּרְעָנוּתוֹ מְמַהֶרֶת לָבוֹא, עַד כָּאן. וְנִרְאֶה שֶׁהֻכְרְחוּ לוֹמַר כֵּן, שֶׁאֵין רָאוּי לְבַעַל הַנֵּס לְבַקֵּשׁ פְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ, שֶׁנִּרְאֶה חָס וְשָׁלוֹם הַפְתָּחַת הַיְכוֹלֶת שֶׁמְּבַקֵּשׁ אַחַר פְּרִי שֶׁמְּמַהֵר. לָזֶה אָמְרוּ כִּי יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר שֶׁהֻצְרַךְ לְהַפְרִיחַ שְׁקֵדִים וְלֹא פְּרִי אַחֵר, לוֹמַר שֶׁמְּמַהֵר לִפְרֹעַ וְכוּ׳, שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה מוֹצִיא חָרוּב.

כו **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳ כֵּן עָשָׂה.** טַעַם שֶׁכָּפַל הַדָּבָר יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ תֵּכֶף וּמִיָּד כְּשֶׁצִּוָּהוּ וְלֹא אֵחַר, **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳** פֵּרוּשׁ לְהָשִׁיב כֵּן עָשָׂה, וּכְפִי זֶה מַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר** נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה.

כח **כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגוֹ׳.** נִתְעוֹרְרוּ עַתָּה וְלֹא קוֹדֶם, הֲגַם שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לָהֶם דָּבָר זֶה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (שיר השירים רבה א:ב:ג) מַאן דְּנָכִית לֵיהּ חִוְיָא מֵחֲבֶלָא וְכוּ׳:

פרק יח

א **אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ.** פֵּרוּשׁ **בֵּית אָבִיךָ** נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁבָּא עַל מֹשֶׁה שֶׁהוּא מֵאֲבִיו, שֶׁגַּם עָלָיו בָּאָה הָאַזְהָרָה, דְּאִלּוּ עַל הַקָּהָתִים הֲלֹא כָּהֶם כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל בְּהַכְנָסַת מִשְׁכַּן ה׳. וְעוֹד מִמַּה שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ ״וְגַם אֶת אֲחִיךָ בְּנֵי לֵוִי״ וְגוֹ׳ יַגִּיד שֶׁעַד עַתָּה לֹא הָיָה מְדַבֵּר בָּהֶם. אֶלָּא נִרְאֶה פֵּרוּשׁ **בֵּית אָבִיךָ** זֶה מֹשֶׁה, וּכְמַאן דְּאָמַר (זבחים קב.) שֶׁלֹּא פָּסְקָה כְּהוּנָּה מִמֹּשֶׁה, וַאֲפִילוּ לְמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא נִתְכַּהֵן מֹשֶׁה אֶלָּא בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים סוֹבֵר אֲנִי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר לִכָּנֵס לְמָקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים. וְרַ״ל אָמְרוּ (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״בֵּית אָבִיךָ״ אֵלּוּ הַלְוִיִּם, מְלַמֵּד שֶׁהַלְוִיִּם מוּזְהָרִים עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְזֶה דֶּרֶךְ דָּרָשׁ לִדְרוֹשׁ בַּכָּתוּב הֲהֶלָכוֹת שֶׁהָיוּ לָהֶם מִפִּינֵי.

אִתָּךְ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר **אִתָּךְ** אַחַר שֶׁהִזְכִּיר אַהֲרֹן בְּפֵרוּשׁ. וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁבְּכָל זְמַן מַזְהָרִים יַחַד, לְבַל תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ זְמַן שֶׁחַיָּב אַהֲרֹן וְיֵשׁ זְמַן שֶׁחַיָּבִים בָּנָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר **אִתָּךְ** לוֹמַר שֶׁמַּזְהָרִים יַחַד בְּכָל הַזְּמַנִּים.

ג **גַּם הֵם גַּם אַתֶּם.** פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא **גַּם הֵם** כְּיִשְׂרָאֵל הַקְּרֵבִין, **גַּם אַתֶּם** בַּעֲדָם כְּמוֹ שֶׁקָּדַם לוֹמַר אַתָּה וְגוֹ׳ תִּשְׁאוּ עֲוֹן וְגוֹ׳.

וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ בַּעֲרָכִין (ערכין יא:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תַּנְיָא ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״ – אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה, הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. אָמַר אַבַּיֵי: מְשׁוּבָּר שֶׁשָּׁעַר בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ בְּמִיתָה, עַד כָּאן. וְכָתַב רַשׁ״י דְּלֵית לֵיהּ לְאַבַּיֵי הָא מַתְנִיתָא דְּקָתָנֵי ״הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה״, וְאַשְׁכַּח תַּנָּא דְּקָאֵי כְּוָתֵיהּ, עַד כָּאן.

וְרַמְבַּ״ם ז״ל בְּפֶרֶק ג׳ מֵהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אוֹ שֶׁיֵּעָשׂ לֵוִי בִּמְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ מְלַאכְתּוֹ חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְלֹא יָמֻתוּ״, אֲבָל כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לְכָל מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ״ם, בֵּין מַה שֶּׁכָּתַב ״אוֹ שֶׁיֵּעָשׂ בֶּן לֵוִי״ וְכוּ׳, שֶׁהֲרֵי לְכָל הַסְּבָרוֹת שֶׁהֵבִיא בַּגְּמָרָא לֹא מַשְׁמַע כֵּן. אִם כְּתַנָּא דְּבָרַיְתָא הֲרֵי קָתָנֵי בְּפֵרוּשׁ הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה, אִם כְּתַנָּא שֶׁל מַעֲשֶׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אִם כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעַת הַתַּלְמוּד שֶׁאָמַר תַּנָּאֵי הִיא שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר הַמְשׁוּבָּר שֶׁשִּׁעֵר בְּאַזְהָרָה וְלֹא גָּזְרוּ מִסַּיֵּעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן סוֹבֵר בְּמִיתָה וְגָזְרוּ מִסַּיֵּעַ, אִם כֵּן בֵּין לְמַר וּבֵין לְמַר מִסַּיֵּעַ אֵינוֹ אֶלָּא גְּזֵרָה מִדְּרַבָּנָן, וְלָמָּה פָּסַק רַמְבַּ״ם ״אוֹ שֶׁיֵּעָשׂ בֶּן לֵוִי וְכוּ׳ בִּמְלָאכָה וְכוּ׳ חַיָּב מִיתָה״? וְאִם לְפִי מַה שֶּׁדָּחָה הַשַּׁ״ס דְּכוּלֵּהּ עָלְמָא בְּאַזְהָרָה וְכוּ׳, אִם כֵּן מְשׁוּבָּר שֶׁשִּׁעֵר מַמָּשׁ אֵינוֹ חַיָּב וְכָל שֶׁכֵּן מִסַּיֵּעַ. וְאִם דַּעַת רַמְבַּ״ם הִיא כְּאַבַּיֵי, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר: א׳ שֶׁאַבַּיֵי לֹא אָמַר שֶׁיֵּעָשׂ אֶלָּא מְשׁוּבָּר שֶׁשִּׁעֵר, וּמִדִּבְרֵי הַשַּׁ״ס מוּכָח שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הָעוֹשֶׂה לַמִּסַּיֵּעַ. ב׳ שֶׁאַבַּיֵי דּוֹרֵשׁ חִיּוּב לָזֶה מִפָּסוּק ״וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת״ (במדבר יח:ז), וְרַמְבַּ״ם ז״ל כָּתַב דִּכְתִיב ״וְלֹא יָמֻתוּ״ שֶׁהוּא פָּסוּק ״וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״. בֵּין מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ״ם בְּדִין כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי שֶׁאֵינוֹ בְּמִיתָה קָשֶׁה, כִּי מֵהַבָּרַיְתָא שֶׁהֵבִיא בַּשַּׁ״ס (ערכין יא:) שֶׁאָמְרָה ״אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה״, וְלֹא הֵבִיא הַתַּלְמוּד תַּנָּא שֶׁחוֹלֵק בַּדָּבָר, מַשְׁמַע שֶׁכֵּן עָלָה בְּיָדָם הַדָּבָר. וְלָמָּה יַחְלֹק הָרַמְבַּ״ם עַל הַגְּמָרָא?

וְנִרְאֶה כִּי רַמְבַּ״ם זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה תָּלָא זַיְנֵיהּ בְּבָרַיְתָא הוּבְאָה בְּסִפְרֵי (ספרי במדבר קטז), וְזֶה לְשׁוֹנָם: וּכְבָר בִּקֵּשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא לְסַיֵּעַ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גַּדְגְּדָא בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת, אָמַר לוֹ: חָזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ שֶׁכְּבָר אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשֶׁךָ, שֶׁאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים וְאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁבֶּן לֵוִי חַיָּב עַל עֲבוֹדַת בֶּן לֵוִי אַחֵר, וְאָנוּ שׁוֹמְעִין גַּם כֵּן שֶׁאֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא מְסַיֵּעַ חַיָּב מִיתָה, וְהוּא פְּסַק רַמְבַּ״ם עַצְמוֹ.

וְגַם שֶׁמֵּהַתַּלְמוּד מַשְׁמַע בְּהֶפְךָ, הִכְרִיעַ הָרַמְבַּ״ם כְּגִרְסַת סִפְרֵי מִשְּׁנֵי טְעָמִים: א׳, כִּי לְדִבְרֵי הַתַּלְמוּד בֵּין לְקָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ בֵּין לְמַה שֶׁדָּחָה הַתַּלְמוּד דְּכוּלֵּהּ עָלְמָא בְּאַזְהָרָה, בֵּין לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּין לְרַבִּי יוֹחָנָן אֵין הַמְשׁוֹרֵר יָכוֹל לִהְיוֹת שׁוֹעֵר, וְלֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּמְסַיֵּעַ. אִם כֵּן מַה הוּא זֶה שֶׁאוֹמֵר רַבִּי יוֹחָנָן ״חָזוֹר בְּךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים״ וְכוּ׳, הֲלֹא גַּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יוֹדֵעַ זֶה, וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״חָזוֹר שֶׁאַף הַמְסַיֵּעַ אָסוּר״ מִשּׁוּם גְּזֵרַת רַבָּנָן. וְעוֹד, כְּשֶׁנֹּאמַר שֶׁהַמְשׁוֹרֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת שׁוֹעֵר, מַה לִּי שׁוֹעֵר לְבַדּוֹ אוֹ עִם אַחֵר, הֲלֹא מְלֶאכֶת הַשּׁוֹעֲרִים כָּךְ הָיְתָה שֶׁהָיוּ מִתְקַבְּצִים בִּכְנוּפְיָא לַהֲגָפַת שְׁעָרִים וְלִפְתִיחָתָם, וְכֻלָּן נִקְרָאִים שׁוֹעֲרִים. וְלִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁמְּשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר חַיָּב מִיתָה, בֵּין שִׁעֵר לְבַדּוֹ בֵּין שִׁעֵר עִם אֲחֵרִים. וְתַלְמוּד עֲרָכִין (ערכין יא.) שֶׁהֵבִין שֶׁהַמְסַיֵּעַ מִשּׁוּם גְּזֵרָה, לְפִי גִּרְסַת הַבָּרַיְתָא שֶׁהָיְתָה לוֹ שֶׁלֹּא הֻזְכַּר בָּהּ ״שֶׁכְּבָר אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשֶׁךָ״, וְהֶקְשָׁה לוֹ לְהַתַּלְמוּד בַּמֶּה חוֹלְקִים רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְהֶכְרַח לְיַשֵּׁב מַחְלֹקְתָּם בְּדֶרֶךְ זֶה, וְלוֹמַר שֶׁמִּן הַתּוֹרָה אֵין אִסּוּר אֶלָּא לְבַדּוֹ וְלֹא מְסַיֵּעַ, וַחֲכָמִים הוּא שֶׁגָּזְרוּ מְסַיֵּעַ, וּבָזֶה נֶחְלְקוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן. אֲבָל לְפִי גִּרְסַת סִפְרֵי אֲפִלּוּ מְסַיֵּעַ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, וְהַסְּבָרָה מְסַיַּעַת.

וְגַם שֶׁבְּכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אֵין אָנוּ הוֹלְכִים אֶלָּא אַחַר גִּרְסַת הַבָּרַיְתוֹת הַמּוּבָאִים בַּגְּמָרָא, וְאֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְנוּסַח הַבָּרַיְתוֹת זוּלָתָם, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְדָבָר שֶׁבָּא מִבְּאֹר בַּגְּמָרָא כְּמוֹ מַה שֶּׁלָּקָנִינוּ שֶׁאוֹמֵר הַשַּׁ״ס בְּפֵרוּשׁ מְסַיֵּעַ גְּזֵרָה, כָּאן יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר, כִּי הֲרֵי לְפָנֵינוּ אַבַּיֵי שֶׁאוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ נַקְטִינַן מְשׁוּבָּר שֶׁשִּׁעֵר בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ בְּמִיתָה, זֶה יַצְדִּיק גִּרְסַת סִפְרֵי שֶׁאָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשֶׁךָ, כִּי לְפִי גִּרְסָא שֶׁהֵבִיא הַתַּלְמוּד דְּחִוְיָה הִיא דַּעַת אַבַּיֵי כְּמוֹ שֶׁדָּחָה הַתַּלְמוּד, וַהֲגַם שֶׁהַשַּׁ״ס הִקְשָׁה לְאַבַּיֵי וְדָחָה דְּבָרָיו, לֹא הָיָה בִּכְּנֵי אַבַּיֵי לוֹמַר שְׁאִיתּוֹתַב, וְאִלּוּ הָיָה עוֹמֵד אַבַּיֵי וַדַּאי שֶׁהָיָה מֵבִיא מֵהַהִיא שֶׁהוּבְאָה בַּסִּפְרֵי.

וְעוֹד הִצַּצְתִּי מִבֵּין רִיסֵי עֵינָיו שֶׁל אַבַּיֵי שֶׁעַל אוֹתָהּ שֶׁל סִפְרֵי נָטַע אֹהֶל אַפַּדְנוֹ, מִמַּה שֶׁהוֹכִיחַ חִיּוּב מִיתָה לַמְּשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר מִפָּסוּק ״וְהַחוֹנִים״ וְגוֹ׳, שֶׁהוּא מִמַּה שֶׁהוֹכִיחוּ בַּבָּרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי, שֶׁאָמַר שָׁם אַחַר שֶׁהֵבִיא הַהִיא שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה וְכוּ׳, וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר ״אַל תַּכְרִיתוּ״ וְגוֹ׳, מֻעָבוֹדָה לַחֲבֶרְתָּהּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְהַחוֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן״ וְגוֹ׳, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״? לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח וְעֵרְעֵר עַל אַהֲרֹן הִזְהִיר הַכָּתוּב אֶת כָּל הָעִנְיָן, עַד כָּאן. הִנֵּה דְּבַבָּרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי הוּבְאָה הַדְּרָשָׁה שֶׁאָמַר אַבַּיֵי, אֶלָּא שֶׁבַּבָּרַיְתָא לֹא נִתְפָּרֵשׁ עִקַּר הַלִּמּוּד מִנַּיִן, וּבָא אַבַּיֵי וּפֵרֵשׁ שֶׁמִּסּוֹף הַכָּתוּב הוּא דּוֹרֵשׁ, דְּגָמַר אוֹמֶר ״וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת״ בְּמַאי מְדַבֵּר הַכָּתוּב וְכוּ׳, אֶלָּא בְּזָר דְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה, עַד כָּאן. וּמֵעַתָּה בְּכֵיוֹצֵא בָּזֶה מָצִינוּ לוֹמַר שֶׁהָאֳמוֹרָאִים לֹא הָיוּ בְּקִיאִים בַּבָּרַיְתוֹת, וְלָזֶה הַתַּלְמוּד לֹא יָדַע גִּרְסַת הַבָּרַיְתָא כְּמוֹ שֶׁהוּבְאָה בַּסִּפְרֵי, שֶׁאִלּוּ יָדָעָהּ לֹא הָיְתָה דּוֹחָה דִּבְרֵי אַבַּיֵי, גַּם לֹא הָיָה אוֹמֵר מְסַיֵּעַ מִשּׁוּם גְּזֵרָה. וְתִמְצָא שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת שֶׁאָפְלוּ בְּמִשְׁנָיוֹת נוֹכַל לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִים, וְזֶה כְּפִי הַטַּיָּת הָעִיּוּן לְצַד הַהֶכְרֵחוֹת וְאַחַר מִשְׁקוֹלֶת צִדְדֵי הַהַטָּיָה וְהָעִנְיָן זֶה שָׁאנוּ דָּנִין עָלָיו. וְדַע כִּי בָּרַיְתוֹת הַסִּדּוּרוֹת בַּמְּכִילְתָּא, סִפְרָא וְסִפְרֵי הֵם מְזֻקָּקוֹת וְאֵינָם כִּשְׁאָר הַתּוֹסָפְתוֹת, וְלָזֶה פְּסָקָהּ רַמְבַּ״ם.

וְנִשְׁאַר לָנוּ לְפָרֵשׁ לְפִי זֶה בַּמֶּה חוֹלְקִים רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְנִרְאֶה כִּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה סוֹבֵר שֶׁלֹּא נֶאֱסַר אֶלָּא מֵעֲבוֹדָה קַלָּה לַעֲבוֹדָה חֲמוּרָה, כְּמוֹ שׁוֹעֵר לְשׁוֹרֵר, אֲבָל מִשּׁוֹרֵר לְשׁוֹעֵר שֶׁהִיא עֲבוֹדָה שֶׁעוֹשֶׂה הַמְּשׁוֹרֵר עַצְמוֹ כְּשֶׁיִּגְדַּל וְיִתְקַלְקֵל קוֹלוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ״ם״ם שָׁם בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק עַצְמוֹ, סָבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁיָּכוֹל עֲשׂוֹת. לָזֶה סָתַר רַבִּי יוֹחָנָן סְבָרָתוֹ וְאָמַר לוֹ: ״חֲזוֹר בְּךָ שֶׁאֲנִי וְכוּ׳ וְאַתָּה״ וְכוּ׳. פֵּרוּשׁ, אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדַת חֲבֵרוֹ אֶלָּא כָּל אֶחָד לְמַה שֶּׁנִּתְמַנָּה, וַאֲנִי נִתְמַנֵּיתִי לִהְיוֹת שׁוֹעֵר וְאַתָּה לִהְיוֹת מְשׁוֹרֵר, וְאֵין אָדָם עוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁלֹּא נִתְמַנָּה עָלָיו. וְלָזֶה נִתְחַכֵּם רַמְבַּ״ם״ם זַ״ל וּפָסַק פְּרַט דִּין זֶה שָׁם וְאָמַר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ הַמְּשׁוֹרֵר לַשּׁוֹעֵר וְלֹא הַשּׁוֹעֵר לַמְּשׁוֹרֵר, עַד כָּאן, לְשֶׁלֹּל סְבָרַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיָה סוֹבֵר כְּשֶׁבָּא לְסַיֵּעַ רַבִּי יוֹחָנָן.

שׁוּב שַׁבְתִּי לְדַקְדֵּק דִּבְרֵי רַמְבַּ״ם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֵפֶךְ סְבָרַת הַגְּמָרָא בְּדִין הַמְסַיֵּעַ, כִּי שְׁנֵי מִינֵי מְסַיֵּעַ הֵם: אֶחָד מְסַיֵּעַ בַּעֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁעוּר לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה לְבַד מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹעֲרִים הַצְּרִיכִים לְאוֹתָהּ הַדֶּלֶת וּבָא לְסַיֵּעַ, הַזֶּה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. וְהַשֵּׁנִי מְסַיֵּעַ לְהַשְׁלִים הַצְּרִיכִין לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה וְזֶה חַיָּב מִן הַתּוֹרָה. וְלָזֶה הַתַּלְמוּד מֵחֲמַת יְשׁוּב סְבָרַת ר׳ יְהוֹשֻׁעַ, לְפִי הַגִּרְסָא שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו, סָבַר שֶׁהָיוּ שׁוֹעֲרִים הַמַּסְפִּיקִים לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה, וְלָזֶה סָבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְסַיֵּעַ שֶׁאֵין אִסּוּר בַּדָּבָר. אֲבָל לְפִי גִּרְסַת סִפְרֵי שֶׁאָמַר לוֹ ״אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשְׁךָ״, מֵכָרְחִים אָנוּ לְפָרֵשׁ שֶׁלֹּא הָיָה שִׁעוּר מִסְפִּיק לַשּׁוֹעֲרִים לְהָגִיף הַדְּלָתוֹת. וְלָזֶה דִּקְדֵּק רַמְבַּ״ם בִּדְבָרָיו וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הַלְוִיִּם וְכוּ׳ מֻזְהָרִים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד מְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ הַמְּשׁוֹרֵר וְכוּ׳, עַד כָּאן. הִנֵּה מִמַּה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר ״מְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ״ וְלֹא אָמַר ״בִּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ״ נִגַּיד שֶׁמְּסַיֵּעַ זֶה נִכְנָס בְּחֵלֶק מֵהָעֲבוֹדָה הַמְיֻחֶדֶת לַחֲבֵרוֹ, וְגָמַר אוֹמֶר ״שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ״, פֵּרוּשׁ, וְגֶדֶר זֶה הוּא שֶׁאֲנִי אוֹסֵר לְךָ בּוֹ הַסִּיּוּעַ, וְלָזֶה לֹא אָמַר ״וְשֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ״, וְהָבֵן.

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים כִּי הַמְסַיֵּעַ בַּעֲבוֹדָה שֶׁאֵין בָּהּ צָרְכֵי עֲבוֹדָתָהּ חַיָּב מִיתָה, כְּדַעַת רַמְבַּ״ם וְכִבְרַיְתָא דְּסִפְרֵי, וְאֵין סְתִירָה מֵהַשַּׁ״ס לָזֶה. אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאַר לָדַעַת טַעְמוֹ שֶׁל רַמְבַּ״ם זַ״ל לָמָּה לֹא הוֹכִיחַ חִיּוּב מִיתָה לְלֵוִי מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר מִפָּסוּק ״וְהַחוֹנִים וְגוֹ׳ וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת״, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּבָּרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי וּכְדִבְרֵי אַבַּיֵי כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְהָלַךְ לַחֲזֹר אַחַר שֶׁנִּרְאֶה מִדְּבָרָיו שֶׁהוּא פָּסוּק ״אַל תַּכְרִיתוּ מִשְׁפְּחוֹת הַקְּהָתִי״ שֶׁבְּסוֹף פָּרָשַׁת בְּמִדְבָּר. כִּי שָׁם נֶאֶמְרוּ שְׁנֵי מַאֲמָרִים שֶׁהֵבִיא הָרַמְבַּ״ם בְּפֶרֶט דִּין זֶה: הָאֶחָד ״אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ״ וְגוֹ׳, וְשֵׁנִי ״וְלֹא יָמוּתוּ״. וַהֲגַם שֶׁכָּתַב ״וְעַל מַשָּׂאוֹ״ וּבְפָסוּק ״אַל תַּכְרִיתוּ״ נֶאֱמַר ״וְאֶל מַשָּׂאוֹ״, בְּוַדַּאי שֶׁטָּעוּת סוֹפֵר הוּא, כִּי לָמָּה יַנִּיחַ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק שֶׁבּוֹ אָמַר ״וְלֹא יָמוּתוּ״ וְיֵלֵךְ לְחַפֵּשׂ אַחַר פָּסוּק שֶׁבְּפָרָשַׁת נָשֹׂא, כִּי שָׁם נֶאֱמַר ״וְעַל מַשָּׂאוֹ״ וְשָׁם לֹא נֶאֱמַר ״וְיָמוּתוּ״. אֶלָּא וַדַּאי צָרִיךְ לְהַגִּיהַּ בְּהָרַמְבַּ״ם ״וְאֶל מַשָּׂאוֹ״. וְיִהְיֶה טָעְמוֹ, קָשֶׁה לָמָּה נָטָה מִדִּבְרֵי תַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים.

וְנִרְאֶה כִּי הָרַמְבַּ״ם לָקַח דְּרָשַׁת תַּנָּא שְׁדָרַשׁ מִפָּסוּק ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: גַּם הֵם – לְוִיִּם עַל עֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים, גַּם אַתֶּם – כֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּם. וּמֵרִבּוּי תֵּבַת ״גַּם״ שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא ״הֵם וְאַתֶּם״, מִזֶּה דּוֹרֵשׁ חִיּוּב לְלֵוִי הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ. וּמַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ״ם ״אוֹ שֶׁיִּסַּיַּע לְוִי וְכוּ׳ חַיָּבִין מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יָמֻתוּ״, הוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּפָסוּק ״וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״. וּדְרָשָׁה זוֹ מוֹדֶה גַּם כֵּן רַבִּי, וְהַגַּם שֶׁאָמַר ״אֵינוֹ צָרִיךְ״, הֲרֵי גָּמַר אֹמֶר ״מַה תַּלְמוּד לוֹמַר גַּם הֵם וְגוֹ׳, לְפִי שֶׁעֵרְעֵר וְכוּ׳ חֲזַר הַכָּתוּב וְהִזְהִיר״ וְכוּ׳, הֲרֵי שֶׁהִצְדִּיק דְּרָשַׁת תַּנָּא קַמָּא. וַהֲגַם שֶׁאַבַּיֵי דָּרַשׁ מִפָּסוּק ״וְהַזָּר הַקָּרֵב״ שֶׁהִיא דְּרָשַׁת רַבִּי, כֵּיוָן שֶׁנִּתְגַּלָּה לָנוּ שֶׁאֵין רַבִּי מַכְחִישׁ בִּדְרָשַׁת ״וְלֹא יָמֻתוּ״ כַּנַּזְכָּר, בָּחַר הָרַמְבַּ״ם בִּרְאָיַת ״וְלֹא יָמֻתוּ״ שֶׁהִיא יוֹתֵר מְפֹרֶשֶׁת מִדְּרָשַׁת ״וְהַזָּר״ וְגוֹ׳ שֶׁדְּרָשָׁתָהּ בְּ״אִם אֵינוֹ עִנְיָן״, שֶׁהַכָּתוּב בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נֶאֱמַר, דִּכְתִיב ״וְהַחוֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה מֹשֶׁה״ וְגוֹ׳, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין שֶׁאֵינָהּ דְּרָשָׁה מְפֹרֶשֶׁת, לָזֶה בָּחַר רַמְבַּ״ם לְהָבִיא בְּסִפְרוֹ מִפָּסוּק ״וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם״ וְגוֹ׳:

וּמַה שֶּׁהֵבִיא רְאָיָה לְאַזְהָרַת מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה מִפָּסוּק ״אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֻדָּתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ״, מִפְּנֵי שְׁזּוּלַת זֶה מִנַּיִן לָנוּ אַזְהָרַת מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ הָעֹנֶשׁ? וּמִנַּיִן יַעֲלֶה מֵחוּשׁ הָאסּוּר בְּדָבָר זֶה לְפָרֵשׁ מַאֲמַר ״וְלֹא יָמוּתוּ״ עַל אִם מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר? לָזֶה הֵבִיא פָּסוּק ״אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֻדָּתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ״. וְאֶפְשָׁר כִּי רַבֵּינוּ (הרמב״ם) מְפָרֵשׁ דִּבְרֵי רַבִּי שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר ״אַל תַּכְרִיתוּ״ וְגוֹ׳, שֶׁחוֹזֵר עַל עִנְיַן הַקְּרֻבַת ר׳ יְהוֹשֻׁעַ לְסַיֵּעוֹ בַּהֲגָפַת שְׁעָרִים, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר ״אַל תַּכְרִיתוּ״ וְגוֹ׳ וְשָׁם נֶאֱמַר ״אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֻדָּתוֹ״ וְגוֹ׳. וּמַה שֶּׁאָמַר לְבַסּוֹף ״מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה מִנַּיִן״ אֵינוֹ חוֹזֵר עַל הָאַזְהָרָה אֶלָּא עַל הַחִיּוּב – מִנַּיִן שֶׁחַיָּב מִיתָה, וּכְפִי זֶה דִּבְרֵי הָרַמְבַּ״ם הֵם דִּבְרֵי רַבִּי, וְהוּא זַ״ל מֵבִיא בְּסִפְרוֹ הַדְּרָשָׁה הַיּוֹתֵר מְבֹאֶרֶת:

וּלְדָרָךְ זֶה גַּם כֵּן צָרִיךְ לְהַגִּיהַּ בִּדְבְרֵי הָרַמְבַּ״ם ״וְאֶל מַשָּׂאוֹ״. וּמַה שֶּׁפָּסַק רַמְבַּ״ם שֶׁכֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, נִרְאֶה כִּי דָּן לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ שֶׁצָּרִיךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב הָעֹנֶשׁ וְהָאַזְהָרָה, וְכָאן בְּפָסוּק זֶה לֹא נֶאֱמְרָה אַזְהָרָה וּמִיתָה אֶלָּא לִבְנֵי לֵוִי, שֶׁכֵּן כָּתוּב ״לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יָמוּתוּ״. וַהֲגַם שֶׁגָּמַר אוֹמֶר ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״ וְהוֹסִיף הַכֹּהֲנִים בְּהֶאֱמוּר, אֵין הֶכְרֵחַ שֶׁחוֹזֵר הַכָּתוּב לִשְׁנֵיהֶם לְאַזְהָרָה וְחִיּוּב מִיתָה, וְאֵין לָנוּ לוֹמַר אֶלָּא עַל הָאַזְהָרָה בָּא, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה אַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם אֶלָּא כָּאן. וְאֵין זֶה חֻקֵּשׁ לוֹמַר ״אֵין חֻקֵּשׁ לַחֲצָאִין״, וְיָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ עַל זֶה הַדָּרָךְ: ״גַּם הֵם״ – עַל מַה שֶּׁהֻזְכַּר בְּסָמוּךְ, ״גַּם אַתֶּם״ – יֵשׁ לָכֶם אַזְהָרָה עַל הַדָּבָר. וְעוֹד, מִמַּה שֶּׁאָמַר רַבִּי ״אֵינוֹ צָרִיךְ״, וְלֹא נֶאֱמַר ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״ אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁעֵרֵב קֹרַח – מִזֶּה אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵין כָּאן מִיתָה לְכֹהֵן הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת לֵוִי, שֶׁאִם לֹא כֵּן הֲרֵי צָרִיךְ וְצָרִיךְ, כִּי מִקְּרֵאי שֶׁהֻבִיא רַבִּי לֹא הֻבִיא בָּהֶם חִיּוּב מִיתָה לְכֹהֵן בַּעֲבוֹדַת לֵוִיִּם אֶלָּא אַזְהָרָה, כַּמּוּבָן שָׁם מֵהֲבָרַיְתָא. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא בָּא מֵאֲמַר ״גַּם אַתֶּם״ אֶלָּא לְאַזְהָרָה, וְלָזֶה גַּם כֵּן לֹא אָמַר תַּנָּא דְּסִפְרֵי אֶלָּא ״כֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּם מְנִין״, וְלֹא אָמַר ״כֹּהֲנִים עֲנוּשִׁים וּמַזְהָרִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּם מְנִין״ כְּמוֹ שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר בַּלְוִיִּם:

וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בַּבְּרַיְתָא שֶׁהוּבְאָה בַּעֲרָכִין ״אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה״, וְלֹא הֻבִיא הַשַּׁ״ס בָּרַיְתָא הַמְּנֻגֶּדֶת לָהּ, שֶׁזֶּה נִגִּיד שֶׁבָּרַיְתָא זוֹ הָיְתָה מֻסְכֶּמֶת לְבַעֲלֵי הַגְּמָרָא, אוֹמֵר אֲנִי כִּי כְּשֶׁנַּעֲמֹד עַל עֹמֶק הַסּוּגְיָא מִמֶּנָּה נַכְרִיחַ לָלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ שֶׁל רַמְבַּ״ם, וְהוּא כִּי שָׁם מְסֵיִם בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, וּפֵרֵשׁ רַשַׁ״י: הֵם בְּשֶׁלָּהֶם – לֵוִי מְשׁוֹרֵר שֶׁהִגִּיעַ דְּלָתוֹת, עַד כָּאן. וְקָשָׁה לִי לָמָּה שֶּׁמִּקְשָׁה הַשַּׁ״ס בְּסָמוּךְ לְדִבְרֵי אַבַּיֵי שֶׁאָמַר מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר בְּמִיתָה, וְזֶה לְשׁוֹנָם: מֵיתִיבִי, מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר וְשׁוֹעֵר שֶׁשָּׁרַר אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, וְכוּ׳ עַד כָּאן. קָשָׁה לָמָּה מְחַזֵּר הַתַּלְמוּד לִבְרַיְתָא אַחֶרֶת לְהַקְשׁוֹת לְדִבְרֵי אַבַּיֵי וְלֹא הִקְשָׁה מִבְּרַיְתָא שֶׁלְּפָנָיו מַמָּשׁ שֶׁאָמְרָה ״הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה״. וְעוֹד קָשָׁה פְּרָט זֶה שֶׁל לֵוִי מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה הֵיכָן הֻזְכַּר שֶׁיֵּאמַר עָלָיו אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, הֲלֹא תַּנָּא לֹא בָּא אֶלָּא לְפָרֵשׁ מַאֲמַר ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״, וּמִמַּה נַּפְשָׁךְ אִם סוֹבֵר הַתַּנָּא לִדְרֹשׁ מִפָּסוּק זֶה גַּם לֵוִי מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה, שֶׁגַּם זֶה נִכְלָל בְּמַאֲמַר ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״, אִם כֵּן הַמִּשְׁפָּט שֶׁנַּעֲשָׂה בְּכֹהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי נַעֲשָׂה בְּלֵוִי שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי אַחֵר כֵּיוָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּלָלָם הַבּוֹרֵא בְּמַאֲמָר זֶה.

וְאִם תֹּאמַר שֶׁאֵין לְהַכְרִיחַ מִפָּסוּק זֶה אֶלָּא אַזְהָרָה, כְּמוֹ כֵן גַּם כֵּן אֵין לְחַיֵּב הַכֹּהֵן בַּעֲבוֹדָה שֶׁל לֵוִי, אֶלָּא מֻכְרָח אַתָּה לוֹמַר שֶׁאֵין תַּנָּא דּוֹרֵשׁ אִסּוּר לֵוִי בַּעֲבוֹדַת חֲבֵרוֹ מִפָּסוּק ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״. אִם כֵּן תַּנָּא אֵהֵיכָא קָאֵי שֶׁאוֹמֵר הֵם בְּשֶׁלָּהֶם, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁזֶּה יָכְרִיחַ לוֹמַר כִּי תֵּבֶת ״הֵם״ טָעוּת הוּא וְגָרְסִינַן בִּמְקוֹמָהּ ״אַתֶּם״, וְזֶה פֵּרוּשׁוֹ: הֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה וְאַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. גַּם חָסֵר מֵהַבָּרַיְתָא ״הֵם בְּשֶׁלָּכֶם״, כִּי לְהֱיוֹת שֶׁהַמַּדְפִּיס רָאָה שְׁתֵּי תֵּבוֹת כְּפוּלוֹת ״הֵם בְּשֶׁלָּכֶם״ וְ״הֵם בְּשֶׁלָּכֶם״ סָבַר שֶׁהוּא כֶּפֶל, לָזֶה הִשְׁמִיט אַחַת מֵהֶם. וְזֶה הוּא נוּסַח הַבָּרַיְתָא עַל נָכוֹן: ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״ – אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם, הֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה, אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. וְלָזֶה לֹא מָצָא הַתַּלְמוּד לְהַקְשׁוֹת לְאַבַּיֵי מִבָּרַיְתָא זוֹ שֶׁאֵין בָּהּ זִכְרוֹן שְׁתֵּי עֲבוֹדוֹת לְוִיִּם, וְהִקְשָׁה מִבָּרַיְתָא אַחֶרֶת. גַּם בָּזֶה יִהְיֶה סִיפָּא דְּבָרַיְתָא בִּדְרָשַׁת הַכָּתוּב ״גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״ שֶׁהֻבִיא הַתַּנָּא, וְאָמַר כִּי הַלְוִיִּם בְּשֶׁל כֹּהֲנִים בְּמִיתָה, אֲבָל כֹּהֲנִים בְּשֶׁל לְוִיִּם אֵינָם אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, וְהַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי רַמְבַּ״ם. וּמֵעַתָּה עָלָה פְּסַק רַמְבַּ״ם וְסִפְרֵי וּבָרַיְתָא דַּעֲרָכִין בְּקָנֶה אֶחָד.

ח **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי וְגוֹ׳.** טַעַם אָמְרוֹ **וַאֲנִי**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי בְּעֵד מַה שֶּׁהִטַּלְתִּי עֲלֵיכֶם לָשֵׂאת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְגוֹ׳, גַּם אֲנִי כְּבָר הִקְדַּמְתִּי לָתֵת לָכֶם בְּעֵד זֶה מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתַי לְכָל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

כ **בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְגוֹ׳.** בְּסִפְרֵי אָמְרוּ שֶׁאָסַר עָלָיו חֵלֶק הָאָרֶץ וְחֵלֶק הַבִּזָּה, וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא** וְגוֹ׳, וְכַוָּנַת הַכָּתוּב הִיא שֶׁהֻגַּם שֶׁיִּרְצוּ יִשְׂרָאֵל לַחְלֹק לוֹ חֵלֶק עִמָּהֶם לֹא יֹאמַר שֶׁלֹּא נִתְפַּוֵּן ה׳ אֶלָּא לִפְטוֹר יִשְׂרָאֵל מֵחֵלֶק אַהֲרֹן אֲבָל אִם יִרְצוּ הֲרֵי אֵלּוּ מִשֻּׁבָּחִים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שביעית י׳,ט) הַמַּחְזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, לָזֶה אָמַר **לֹא תִנְחָל**, וְשׁוֹמֵעַ אֲנִי דַּוְקָא נַחֲלַת הָאָרֶץ הוּא שֶׁיִּשְׁנָהּ בְּלָאו אֲבָל חֵלֶק הַבִּזָּה אֵינוֹ בְּאִסּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְחֵלֶק** וְגוֹ׳. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּתוֹכָם** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי א׳:יד) ״גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ״, פֵּרוּשׁ, לְטוֹל חֵלֶק כְּאֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁאָסַר עָלָיו, אֲבָל אִם רָצוּ לְשַׁלּוֹחַ לוֹ דּוֹרוֹנוֹת חֲרֵי זֶה מְקֻבָּל מֵהֶם.

אֲנִי חֶלְקְךָ וְגוֹ׳ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוֹ **אֲנִי**, פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁהוּא מְיֻחָד לִי אֲנִי יִהְיֶה חֶלְקְךָ, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הוּא הַדָּבָר, וְאָמַר **בְּתוֹךְ** וְגוֹ׳, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹשִׂים יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לַהֲקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֵלֶק עִמָּהֶם וְנוֹטְלוֹ הַכֹּהֵן, בִּתְבוּאוֹת הָאָרֶץ, בְּפֵרוֹת הָאִילָן, בַּלֶּחֶם, בַּבָּשָׂר, בַּיַּיִן, בַּשֶּׁמֶן, וּשְׁאָר הַכ״ד מַתָּנוֹת.

כד **כִּי אֶת מַעְשַׂר וְגוֹ׳ עַל כֵּן וְגוֹ׳.** וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר **וְלִבְנֵי לֵוִי נָתַתִּי כָּל מַעֲשַׂר בְּיִשְׂרָאֵל** וְגוֹ׳ **חֻקַּת עוֹלָם**, נִרְאֶה כִּי מַתְנַת מַעֲשֵׂר זֶה שֶׁנִּתַּן ה׳ לַלְוִיִּם יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לָהֶם בָּאָרֶץ, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאֵינָם טוֹרְחִים בָּאָרֶץ לַעֲשׂוֹת שֶׁבַע מְלָאכוֹת הַצְּרִיכוֹת עַד שֶׁיִּהְיוּ חִטִּים מְמוֹרָחִים. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב שְׁנֵי דְּבָרִים: חֵלֶק חֶלְקָם בָּאָרֶץ וְחֵלֶק עֲבוֹדָתָם, יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים וְעוֹשִׂים מְלַאכְתָּם כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּפָנִים לַעֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וְהִנֵּה בַּלְוִיִּם לֹא אָמַר ״אֲנִי חֶלְקְךָ״ וְגוֹ׳, שֶׁאֵין הַלְוִיִּם זוֹכִים בְּחֵלֶק ה׳, וְלָזֶה גַּם הֵם נוֹתְנִים חֵלֶק ה׳ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְהֵם וּמַעֲשְׂרָם אֵינוֹ אֶלָּא כִּשְׁכִירוּת הֶדְיוֹטוֹת לְשֶׁרֶת הַקָּדוֹשׁ שֶׁהוּא הַכֹּהֵן וְאֹהֶל מוֹעֵד.

לא כִּי שָׁכָר וְגוֹ' חֶלֶף וְגוֹ'. חָזַר לוֹמַר הַדְּבָרִים עַצְמָן שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, לְפִי שֶׁאָמַר **וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם** שֶׁהוּא חֻלִּין גְּמוּרִים, לָזֶה נָתַן הַטַּעַם כִּי אֵין בְּמַעֲשֵׂר זֶה שׁוּם קְדֻשָּׁה כַּתְּרוּמָה אוֹ כַּדּוֹמֶה לָהּ, אֶלָּא מָמוֹן חוֹל שֶׁאָמַר ה' לְיִשְׂרָאֵל לִפְרֹעַ לָכֶם שְׂכַר עֲבוֹדַתְכֶם, וּמַעֲתָּה מַה קְּדֻשָּׁה יֵשׁ בּוֹ.

וְרַז"ל (ספרי במדבר קכב.) אָמְרוּ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאִם עָבַד יִטּוֹל, וְאִם לֹא עָבַד לֹא יִטּוֹל. מִכָּאן אָמְרוּ בֶּן לֵוִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל הָעֲבוֹדוֹת חוּץ מֵאֶחָד אֵין לוֹ חֵלֶק בַּלְּוִיָּה, וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

חסלת פרשת קרח

פרק יט

ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כִּנָּה לְמִצְוָה זוֹ שֵׁם כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "זֹאת חֻקָּה" וְגוֹ', אוֹ "זֹאת חֻקַּת הַטֻּמְאָה" אוֹ "חֻקַּת הַטְּהָרָה", כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (שמות יב:מג) "זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח". וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַצְרִיךְ טַהֲרַת אֹפֶר פָּרָה לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, כִּי לֹא כֵן מָצִינוּ לְרַז"ל שֶׁאָמְרוּ (ברכות כב.) שֶׁאַדְרַבָּא אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּלְכָל סְבָרוֹת רַז"ל (שם) אֲפִלּוּ לְהַמַּחְמִירִים בְּבַעֲלֵי קְרָיִין מִטַּעַם שֶׁצָּרִיךְ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה וְכוּ' מוֹדִים בְּטֻמְאֵי מֵת שֶׁמַּתָּרִים בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה.

וְיִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דְּנָזִיר (נזיר סא:), וּפָסְקוּ רַמְב"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, שֶׁאֵין הַכּוֹתִי נַעֲשֶׂה טָמֵא מֵת, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "שֶׁאִם נָגַע בַּמֵּת אוֹ נְשָׂאוֹ אוֹ הֶאֱהִיל עָלָיו הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁלֹּא נָגַע, הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה לִבְהֵמָה שֶׁנְּגָעָה" וְכוּ' עַד כָּאן. וְהִנֵּה הַהֶבְדֵּל שֶׁבּוֹ הוּרְמוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְּׁאָר הַגּוֹיִם הוּא בְּאֶמְצָעוּת קַבָּלַת הַתּוֹרָה, שֶׁזּוּלַת זֶה הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִם בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּמֵעַתָּה טָעֲמְנוּ צוּף דְּבַשׁ אִמְרֵי אֵל בְּמַה שֶּׁאָמַר **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה**, פֵּרוּשׁ, חֻקָּה זוֹ שֶׁל הַטֻּמְאָה וּתְנָאֵי טַהֲרָתָהּ תִּסָּבֵב מֵהַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה נַעֲשׂוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר שֶׁהָרוּחָנִים הַשְּׁפָלִים תְּאֵבִים לְהִדָּבֵק בָּהֶם, לֶהֱיוֹתָם חֲטִיבָה שֶׁל קְדֻשָּׁה עֶלְיוֹנָה בְּחַיֵּיהֶם גַּם בְּמוֹתָם. בְּחַיֵּיהֶם – שֶׁבְּנוֹגֵעַ בַּמֵּת אוֹ יַאֲהִילוּ עָלָיו וְכַדּוֹמֶה תִּדְבַּק בָּהֶם הַטֻּמְאָה שֶׁבַּמֵּת וְלֹא תַחְפּוֹץ לְהִפָּרֵד אִם לֹא בְּכֹחַ גָּדוֹל אֲשֶׁר חָקַק ה' בַּמְּצָוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה, וּבְמוֹתָם גַּם כֵּן תִּתְרַבֶּה הַטֻּמְאָה כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיד:) בַּפָּסוּק "אָדָם כִּי יָמוּת" וְגוֹ' – יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִים בָּאֹהֶל וְאֵין אֻמּוֹת מְטַמְּאִין בָּאֹהֶל.

וּכְבָר הִמְשַׁלְתִּי בְּמָקוֹם אַחֵר עִנְיָן זֶה לִשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהָיוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אַחַת מְלֵאָה דְּבַשׁ וְאַחַת מְלֵאָה זֶבֶל, וּפִנָּה אוֹתָם וְהוֹצִיאָם לַחוּץ מֵהַחֲדֵר. אוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה דְּבַשׁ מִתְקַבְּצִים לָהּ כָּל הַזְּבוּבִים וְהָרְמָשִׂים, וְאוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה זֶבֶל, חֲגַם שֶׁיִּכְּנְסוּ לָהּ קְצָת מֵהָרְמָשִׂים לֹא יִשְׁוֶה לְשֶׁל דְּבַשׁ. כְּמוֹ כֵן אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמֵּת, לִהְיוֹתוֹ מָלֵא קְדֻשָּׁה הַמְּתוּקָה וְהָעֲרֵבָה, בְּצֵאת הַנֶּפֶשׁ וְנִתְרוֹקֵן הַגּוּף, יִתְקַבְּצוּ הַקְּלִפּוֹת לְאֵין קֵץ שֶׁהֵם כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה הַתְּאֵבִים תָּמִיד לְהִדָּבֵק בַּקְּדֻשָּׁה לְהָנוֹת מֵהָעֲרֵב. וְלָזֶה יִסַּמֵּא בְּאֹהֶל, וַאֲפִלּוּ אֶלֶף בָּתִּים מְקוֹרִים וְאַחַת פְּתוּחָה לַחֲבֵרְתָּהּ הַטֻּמְאָה תְּמַלֵּא כָּל הֶחָלָל הַמְקוֹרֶה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹתוֹ מְשֻׁלָּל מֵהַקְּדֻשָּׁה אֵין כָּל כָּךְ הִתְקַבְּצוּת הַטֻּמְאָה אֶלָּא חֵלֶק הַמִּמִּית הַנִּדְבָּק בַּגּוּף. וַאֲשֶׁר יְסוֹבֵב הַכֹּל הִיא הַתּוֹרָה.

וּבָזֶה מָצָאתִי נַחַת רוּחַ לָמָּה כִּשְּׁנָּוָה ה' פֶּסַח בְּמִצְרַיִם, הִקְפִּיד ה' עַל שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד, דִּין עֶרֶל וְצִוָּה לָמוּל, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה יז,ג) בְּפָסוּק "וְאֶעֱבֹר עָלַיִךְ" וְגוֹ' – דַּם פֶּסַח וְדַם מִילָה, וְהַשֵּׁנִי עַל דִּין בֶּן נֵכָר, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה פט"ז) בְּפָסוּק "מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם" וְגוֹ' – מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁבָּזֶה יָצְאוּ מִכְּלַל בֶּן נֵכָר. וְעַל דִּין שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא הַטֻּמְאָה לֹא מָצִינוּ שֶׁהִקְפִּיד ה'. וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ (פסחים עז.) שֶׁהַפֶּסַח בָּא בְּטֻמְאָה בִּנְטָמֵא צִבּוּר, עִם כָּל זֶה הָיָה ה' יָכוֹל לְצַוּוֹת קֹדֶם שֶׁיִּזְּהֲרוּ מִטֻּמְאַת מֵת וְלַעֲשׂוֹת מֹשֶׁה אֶפֶר פָּרָה, וְאֵין מַעְצוֹר לַה' לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ. וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר בָּזֶה דְּחִיּוֹת, אַף עַל פִּי כֵן לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לִשְׁבָּח, כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ טְמֵאֵי מֵת הֲגַם שֶׁנִּגְּעוּ וְהֶאֱהִילוּ עַל הַמֵּת כִּי עֲדַיִן לֹא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה, וְדָנוּ בָּהֶם אָז דִּין גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁשּׁוֹחֲטִין עָלָיו וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְטֻמְאָה שֶׁנִּטְמָא קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיֵּר. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בְּפִסְחִים (פסחים צב.) וּכְתָבוֹ הָרַמְב"ם בְּפֶרֶק ו' מֵהִלְכוֹת פֶּסַח וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וּמָל וְטָבַל, אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַפֶּסַח, גְּזֵרָה דִּלְשָׁנָה הַבָּאָה יִהְיֶה טָמֵא מֵת וְיִטְבּוֹל לָעֶרֶב וְיֹאמַר אֶשְׁתַּקַּד מִי לֹא טָבַלְתִּי" וְכוּ', עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. מִמַּה שֶּׁנִּתַּן הַטַּעַם מִשּׁוּם גְּזֵרָה דִּלְשָׁנָה הַבָּאָה, מִזֶּה אַתָּה לָמֵד כִּי זוּלַת גְּזֵרָה זוֹ אֵין חוֹשְׁשִׁין לְטֻמְאַת מֵת, וּכְמוֹ כֵן יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעָשׂוּ פֶּסַח מִצְרַיִם אֵין בָּהֶם דִּין טֻמְאַת מֵת, וְהוּא מַאֲמַר ה' "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה".

וּבָרָךְ רֶמֶז יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **חֻקַּת הַתּוֹרָה**, שֶׁאִם יְקַיְּמוּ מִצְוָה זוֹ, חֲגַם הֱיוֹתָהּ חֻקָּה בִּלֹּא טַעַם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיְּמוּ הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר, כִּי קִיּוּם הַמִּצְוָה בִּלֹּא טַעַם יַגִּיד הַצְדָּקַת הָאֱמוּנָה וְהַסְכָּמַת הַנֶּפֶשׁ לְקַיֵּם כָּל מִצְוֹת הַבּוֹרֵא, וְזֶה לְךָ הָאוֹת. וְאוּלַי כִּי לְטַעַם זֶה רָצָה ה' שֶׁתִּתְמַסֵּר לָהֶם הַמִּצְוָה בְּדֶרֶךְ חֻקָּה.

אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר מַאֲמָר זֶה, וַהֲלֹא רוֹאֵנִי כִּי ה' הוּא הַמְצַוֶּה לֵאמֹר, שֶׁכֵּן אָמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". עוֹד אָמְרוּ לְשׁוֹן נִסְתָּר **אֲשֶׁר צִוָּה** וּפִי ה' הוּא הַמְדַבֵּר, וְהָיָה לוֹ לוֹמַר "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר". עוֹד לָמָּה לֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶּׁאָמַר לֵאמֹר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן וְחָזַר לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **לֵאמֹר.** עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִקְדִּים מַאֲמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" קוֹדֶם מַאֲמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "דַּבֵּר

וְגוֹ׳ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״.

אָכֵן לְצַד שֶׁכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה הֵם שִׂכְלִיּוֹת וְשִׁמְעִיּוֹת: שִׂכְלִיּוֹת – שֶׁהַשֶּׂכֶל מְחַיְּבָם, כְּגוֹן כִּבּוּד אָב וָאֵם, גְּנֵבָה, גְּזֵלָה, אוֹנָאָה, רְצִיחָה וְכַדּוֹמֶה. שִׁמְעִיּוֹת – שַׁבָּת כִּי בוֹ שָׁבַת הַבּוֹרֵא, יוֹם טוֹב עַל הַנֵּס שֶׁנַּעֲשָׂה לָנוּ בָּהֶם, עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלֹּא לַעֲבֹד זוּלַת אֱלֹהֵינוּ כִּי הוּא הַמּוֹצִיא אוֹתָנוּ וְגוֹ׳ וְכַדּוֹמֶה לָזֶה, וְזֶה הוּא טַעַם הַנִּגְלֶה. וְאֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁאֵין בָּהּ עוֹד סוֹדוֹת נֶעֱלָמִים הַנִּגְלִים לְמֹשֶׁה וּלְאָדָם רָאשׁוֹ הַמַּשִּׂיג לְקָנוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְּבָרִים הַשָּׁנוּיִים בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות פ״ו), שֶׁאָז מְגַלִּין לוֹ רָזֵי הַתּוֹרָה שֶׁגִּלָּה ה׳ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וּמֹשֶׁה גַּם כֵּן גִּלָּה לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי דּוֹרוֹ סוֹדוֹת הַנִּסְתָּרִים וְטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת וְיסוֹד כָּל דָּבָר.

וּבְמַה שֶׁלָּפָנֵינוּ צִוָּה ה׳ אֵלָיו שֶׁיּוֹסִיף הַדְּבָרִים וְיֹאמַר לָהֶם הַדָּבָר בְּחֻקָּה בִּלֹא טַעַם, וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר אוֹתָנוּ בְּאָמְרוֹ **וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר** לְיִשְׂרָאֵל, פֵּרוּשׁ, וּמַה הוּא הַמַּאֲמָר שֶׁצִּוָּה לוֹ לוֹמַר לָהֶם, **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** פֵּרוּשׁ, מִצְוָה זוֹ הִיא חֻקַּת הַתּוֹרָה כֵּן צִוָּה ה׳ לֵאמֹר לָכֶם, וּכְאִלּוּ אָמַר הַכָּתוּב אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לֵאמֹר לָכֶם הוּא זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. וּמִתּוֹךְ הַדְּבָרִים אַתָּה לָמֵד שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה דְּבָרִים מְטֻעָמִים בְּמִצְוָה זוֹ אֶלָּא שֶׁמַּה שֶּׁצִּוָּה עָלָיו לֵאמֹר הוּא חֻקָּה, וּבָזֶה לֹא יִתְבָּעוּהוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר לָהֶם טַעַם הַדָּבָר כֵּיוָן שֶׁה׳ צִוָּה עָלָיו לוֹמַר הַדָּבָר בְּחֻקָּה.

וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים. גַּם נִתְיַשֵּׁב לָמָּה לֹא הִקְדִּים מַאֲמַר ״דַּבֵּר״ וְגוֹ׳ לְמַאֲמַר ״זֹאת חֻקַּת״ וְגוֹ׳, כִּי מַאֲמַר ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״ הִיא מִצְוַת ה׳ עַל מִצְוָה שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁה׳ צִוָּה לוֹ שֶׁיֹּאמַר לָהֶם מִצְוָה זוֹ בְּחֻקָּה, וּמַאֲמַר ״דַּבֵּר״ בָּא עַל עִקַּר הַמִּצְוָה מִצַּוַת ה׳ לְיִשְׂרָאֵל. וּלְצַד שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הָעוֹשֶׂה מִצְוָה בִּלֹא יְדִיעַת טַעְמָהּ וְסוֹדָהּ נֶחְשֶׁבֶת הַמִּצְוָה כְּגוּף בִּלֹא נְשָׁמָה, לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, יִקְחוּ לְמַה שֶּׁאַתָּה יוֹדֵעַ וּמְכֻוָּן בַּדָּבָר לִהְיוֹתְךָ יוֹדֵעַ סוֹד הָעִנְיָן וּפְלָאָיו, וּבָזֶה תִּהְיֶה הַמִּצְוָה נַעֲשֵׂית שְׁלֵמָה בְּמַעֲשֶׂה וּבְמַחְשָׁבָה הַצְּרִיכָה. וּכְפִי זֶה יֻדַּיִּק עַל נָכוֹן אָמְרוֹ **וְיִקְחוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו בִּתְחִלַּת הַצִּוּוּי לָהֶם, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמִּלְבַד הַלְּקִיחָה עַצְמָהּ שֶׁיִּקְחוּ הַפָּרָה עוֹד יוֹסִיפוּ שֶׁיְּכַוְּנוּ בִּלְקִיחָתָהּ לְמַה שֶּׁאֵלֶיךָ כָּאָמוּר.

וְאִם תֹּאמַר, תֵּנַח אוֹתָהּ פָּרָה שֶׁל אוֹתוֹ דּוֹר, פָּרָה שֶׁיַּעֲשׂוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מַה תִּהְא עָלֶיהָ? אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא מִכֹּלָּן הֶעֱלִים ה׳ סוֹדָהּ אֶלָּא מִכְּלוּת יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לַמְיֻחָדִים שֶׁהֵם אַהֲרֹן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ נִמְסְרוּ סוֹדוֹתֶיהָ וְהֵם יִמְסְרוּ לַמְיֻחָדִים הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר יִכָּוְנוּ לְמַה שֶּׁיֵּדַע מֹשֶׁה. וּמְצָאתִי שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (במדבר רבה כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ״ – לְלַמֵּד שֶׁכָּל הַפָּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ יִהְיוּ נִקְרָאִים עַל מֹשֶׁה. וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה עָשָׂה ה׳ שְׁנוּי בְּמִצְוָה זוֹ מִכָּל הַמִּצְוּוֹת שֶׁתִּקְרָא עַל שְׁמוֹ. וְלִרְבָרֵינוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

אוֹ יֹאמַר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יט,ח) שֶׁאָמְרוּ שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִים אֶת יִשְׂרָאֵל: ״מַה מִּצְוָה הִיא זוֹ״ וְכוּ׳, לָזֶה בָּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן וְאָמַר **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לָאוּמּוֹת כְּשֶׁהֵן מְקַנְטְרִים אוֹתָם וְאוֹמְרִים לָהֶם: ״מַה מִּצְוָה הִיא זֹאת״ וְכוּ׳, יֹאמְרוּ לָהֶם: ״חֻקָּה חָקַק ה׳ עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵין אָנוּ מְהַרְהֲרִין אַחֲרָיו״. וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר שֶׁהוּרְשָׁה מֹשֶׁה לוֹמַר לָהֶם טַעַם הַמִּצְוָה וְסוֹדָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַטַּעַם לָאוּמּוֹת כְּשֶׁיִּדְחֲקוּ אוֹתָם בְּדִבְרֵי קִנְטוּר: ״מַה מִּצְוָה הִיא זֹאת וּמַה טַּעַם יֵשׁ בָּהּ״?

פָּרָה אֲדֻמָּה וְגוֹ׳. רוֹאֶה אֲנִי כִּי כָּל סִימָנֶיהָ מוֹכִיחִים עַל הַדִּינִים: ״אֲדֻמָּה״ – כִּי הוּא זֶה סִימַן תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים, ״תְּמִימָה״ – בְּאֵין שֵׂעָר שָׁחוֹר, וְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פרה ב,ה) שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת פּוֹסְלוֹת אוֹתָהּ, וְלֹא שְׂעָרוֹתֶיהָ לְבַד אֶלָּא אֲפִלּוּ קַרְנֶיהָ וּטְלָפֶיהָ צְרִיכִים לִהְיוֹת אֲדֻמִּים, אֲבָל שְׁחוֹרוֹת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְבָנוֹת פּוֹסְלוֹת. ״אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל״ – כִּי הָעֹל יַמְתִּיק הַדִּינִים, בְּסוֹד מַאֲמָרָם (ברכות ה.) יִסּוּרִין מְמָרְקִין כָּל עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַדִּינִים. גַּם שְׁרֵפָתָהּ בָּאֵשׁ הוּא בְּחִינַת הַדִּינִים, וּבְהִתְקַבְּצוּת הַדִּינִים בָּאֵפֶר יַעֲשׂוּ הַבְּרָחָה לַטֻּמְאָה הַדְּבוּקָה בָּאָדָם מֵהַמֵּת, שֶׁגַּם הִיא אֵינָהּ אֶלָּא רְצוּעָה רָעָה מִצַּד יְסוּרֵי הַמִּשְׁפָּט.

וְרָאִיתִי בְּסִפְרֵי זוּטָא (ספרי זוטא יט:ב), וּפָסְקוּ רַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק א׳ מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה: אֵין לוֹקְחִין עֶגְלָה וּמְגַדְּלִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְיִקְחוּ וְגוֹ׳ פָּרָה״ – וְלֹא עֶגְלָה, עַד כָּאן. וּלְפִי מַה שֶּׁאָמַרְנוּ שֶׁכָּל מַעֲשֶׂיהָ הֵם בְּחִינַת הַמִּשְׁפָּט, יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר, כִּי שֵׁם פָּרָה יַגִּיד מִסְפָּר הַיָּדוּעַ לְמִסְפַּר בְּחִינַת הַדִּינִים כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן, לָזֶה צִוָּה ה׳ שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁיֵּשׁ בִּבְחִינַת מִסְפָּרָהּ מִסְפַּר אֲשֶׁר תְּכַוֵּן אֵלָיו. אֲבָל אִם יִקְנוּ עֶגְלָה, קוֹנִים דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הַמִּסְפָּר אֲשֶׁר אָנוּ צְרִיכִין לוֹ, וַהֲגַם שֶׁמְּגַדְּלִין אוֹתָהּ עַד שֶׁנִּקְרֵאת פָּרָה, אַף עַל פִּי כֵן יַקְפִּיד ה׳ עַל שְׁעַת הַקְּנָיָן כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קוֹנִים דָּבָר שֶׁהַכַּוָּנָה בּוֹ שֶׁהֵם רפ״ה דִּינִים.

ג **וּנְתָתָם אוֹתָהּ.** אָמַר **אוֹתָהּ**, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל (פרה ד:א) שֶׁמִּפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁשְּׁאָר פָּרוֹת נַעֲשׂוֹת בֵּין בִּכֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, דִּיֵּק לוֹמַר ״אוֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר״, אֲבָל מִכָּאן וּלְהַלְאָה אֵין חִיּוּב בְּפִגָּן.

ה **וְשָׁרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת עוֹרָהּ.** הִפְסִיק בְּמַאֲמַר ״לְעֵינָיו״ בֵּין זִכְרוֹן הַפָּרָה לְזִכְרוֹן פָּרָטֶיהָ שֶׁהֵם עוֹרָהּ וְגוֹ׳, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת פָּרָה (פ״ד), וּכְתָבוֹ רַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, שֶׁמִּצְוַת שְׂרֵפָתָהּ שְׁלֵמָה, וְאִם הִפְשִׁיטָהּ וְנִתְּחָהּ וְשָׁרַף כֻּלָּהּ כְּשֵׁרָה, עַד כָּאן. לָזֶה הִבְדִּיל הַכָּתוּב בַּמַּעֲשֶׂה הַמֻּבְחָר וְאָמַר **וְשָׁרַף אֶת הַפָּרָה**, פֵּרוּשׁ, כֻּלָּהּ יַחַד, וַאֲפִלּוּ עָבַר וְהִפְשִׁיטָהּ וְכוּ׳ וְעָשָׂה עוֹרָהּ לְבַד וּבְשָׂרָהּ לְבַד וּפַרְשָׁהּ לְבַד גַּם כֵּן לֹא הִפְסִיד, וְהוּא מַאֲמַר ״אֶת עוֹרָהּ וְאֶת״ וְגוֹ׳.

עַל פְּרָשָׁה יִשְׂרָף. חָזַר לוֹמַר **יִשְׂרָף** פַּעַם שְׁנִיָּה, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁאָמַר בַּתְּחִלָּה "וְשָׂרַף", לְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי הַכָּתוּב יְדַבֵּר בִּשְׁנֵי סוּגִים: הָאֶחָד שׂוֹרַפַת הַפָּרָה שְׁלֵמָה, וְהַשֵּׁנִי אַחַר שֶׁהוּפְשְׁטָה וְנִתְנַתְּחָה, לָזֶה אָמַר **יִשְׂרָף** כְּנֶגֶד חֲלוּקָה שְׁנִיָּה. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹסָפְתָּא דְּפָרָה (פרק ב) וּכְתָבוֹ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ד' מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: פָּקַע מֵעוֹרָהּ וְכוּ' אֲפִלּוּ מִשְׁעָרָהּ כַּזַּיִת יַחְזִיר, וְאִם לֹא הֶחְזִיר פְּסוּלָה, עַד כָּאן, וְהוּא מַאֲמַר **יִשְׂרָף** פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁפָּקַע יַחְזִיר וְיִשְׂרֹף לְעִכּוּבָא.

יד **זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת.** אָמְרוּ **זֹאת הַתּוֹרָה**, יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", וְהוּא לְצַד שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **אָדָם כִּי יָמוּת** וְגוֹ', וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיד.) אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם, יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל וְאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ', לָזֶה הִקְדִּים לָתֵת הַטַּעַם שֶׁסּוֹבֵב הַדָּבָר וְאָמַר **זֹאת הַתּוֹרָה** שֶׁמִּסְבָּתָהּ הוּא שֶׁאוֹתוֹ שֶׁנִּקְרָא אָדָם מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, אֲבָל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹרָה וְכוּ'. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה".

כָּל הַבָּא אֶל וְגוֹ' וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל. קָשֶׁה, אִם הַבָּא טָמֵא, מִי גָּרַע מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל? וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּפְסִיקְתָא זוּטַרְתִּי וְזֶה לְשׁוֹנָם: "כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל" – שֶׁבָּא מִקְצָתוֹ, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה, אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב אֶלָּא "כָּל הַבָּא", הָיִיתִי אוֹמֵר הַבָּא כֻּלּוֹ, הַבָּא מִקְצָתוֹ מִנַּיִן? וּמִמַּה שֶּׁאָמַר "כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל" חֲרֵי כֻּלּוֹ אָמוּר, מָה אֲנִי מְקַיֵּם "כָּל הַבָּא" וְגוֹ'? זֶה הַבָּא מִקְצָתוֹ. עוֹד שָׁם בַּפְּסִיקְתָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: דָּבָר אַחֵר "כָּל הַבָּא" וְגוֹ' – לַעֲשׂוֹת קַרְקָעוֹ שֶׁל בַּיִת כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם, עַד כָּאן. נִרְאֶה שֶׁהֻכְרְחוּ לִדְרָשָׁא זוֹ, כִּי לִסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה הָיָה לוֹ לוֹמַר הַכָּתוּב "כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וְכָל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל", וְיִהְיֶה הַכָּתוּב מִתְפָּרֵשׁ בְּדֶרֶךְ לֹא זוֹ אַף זוֹ, אֲבָל מִמַּה שֶּׁהִקְדִּים "כָּל הַבָּא", זֶה יַגִּיד שֶׁמַּאֲמַר **כָּל אֲשֶׁר** וְגוֹ' הוּא דִּין חָדָשׁ.

אֲבָל שֶׁבִּסְפְרֵי רָאִיתִי שְׁנֵי הַדְּרָכִים: דֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן תַּנָּא קַמָּא, וְדֶרֶךְ שֵׁנִי רַב אַחָא בַּר יֹאשִׁיָּה. וְגָמַר אוֹמֵר תַּנָּא קַמָּא שֶׁטַּעַם שֶׁהַצָּרְךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל" הֲגַם שֶׁאָמַר "כָּל הַבָּא", שֶׁהוּא בָּא מִקְצָתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. וְקָשֶׁה לִי, הֲלֹא מַה שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים "אֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין" הוּא עַל עִנְשׁ מִיתָה שֶׁל בֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה, וְכָאן לוֹ יִהְיֶה שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּשְׁכָּן טָמֵא – מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם. וְעוֹד לְבַד מִזֶּה, כְּשֶׁנַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר נִרְאֶה כִּי מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ אֵינוֹ נִקְרָא "עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין", כִּי בִּכְלַל הַבָּא כֻּלּוֹ יֵשׁ מִקְצָתוֹ, וַהֲרֵי מִתְחַיֵּב הוּא עַל מִקְצָתוֹ, כִּי כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק שֶׁבּוֹ יִקָּרֵא מִקְצָתוֹ, וְאֵין אָנוּ עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ מִן הַדִּין אֶלָּא מִן הַכָּתוּב. וְאוּלַי שֶׁסּוֹבֵר תַּנָּא זֶה שֶׁכָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה נִקְרָא "עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין".

פרק כ

א **וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **כָּל הָעֵדָה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** שֶׁמִּן הַסְּתָם הֵם כָּל הָעֵדָה? אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם (במדבר רבה סוף פרשת בלק) כִּי כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּמַדְרֵגַת יְשָׁרִים וְצַדִּיקִים נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְשֶׁאֵינָם בַּגֶּדֶר הַנָּאוֹת נִקְרָאִים עַם, כְּאָמְרוֹ (במדבר י"ד, י"א) "עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה" וְהַרְבֵּה כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהַרְבֵּה פְּעָמִים יִקָּרֵאם הַכָּתוּב עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֲגַם שֶׁיִּמְצְאוּן בָּהֶם הַרְבֵּה אֲשֶׁר אֵינָם רְאוּיִים לְגֶדֶר זֶה, וְיֵכוֹן הַכָּתוּב אֶל הָרוֹב הַכְּשֵׁרִים. וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי כָּל הָעֵדָה יֶשְׁנָם בְּגֶדֶר זֶה שֶׁיִּקָּרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר **וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה**, פֵּרוּשׁ, כֻּלָּן נִקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר יְשָׁרִים וְצַדִּיקִים. וְזֶה מְכֻוָּן לְדִבְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "כָּל הָעֵדָה" – עֵדָה הַשְׁלֵמָה.

וְהֵם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נִרְאֶה שֶׁדָּרְשׁוּ תֵּבַת "כָּל הָעֵדָה" עַצְמָהּ שֶׁתַּגִּיד הַשְׁלֵמוּת וְהַקִּיּוּם, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה. וְהַכַּוָּנָה בְּהוֹדָעָה זוֹ הִיא לְשָׁלֹשׁ סִבּוֹת: הָא', לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ מַעֲשֵׂה מֵי מְרִיבָה, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (דברים רבה פרשת ואתחנן) שֶׁנֶּעֱנַשׁ מֹשֶׁה עַל יָדָם, שֶׁאָמַר לָהֶם "שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים", לָזֶה הִקְדִּים לְהוֹדִיעֲךָ כִּי כָּל הָעֵדָה הָיוּ צַדִּיקִים וְזוֹ הָיְתָה סִבָּה שֶׁנֶּעֱנַשׁ מֹשֶׁה שֶׁקָּרָאם מוֹרִים. ב', לְהַגְדִּיל מַעֲלַת מִרְיָם עָלֶיהָ הַשָּׁלוֹם, שֶׁהֲגַם שֶׁכָּל הָעֵדָה הָיוּ צַדִּיקִים לֹא עָמַד זְכוּתָם לָהֶם בְּאֵר הַמַּיִם שֶׁהָיָה בִּזְכוּת מִרְיָם (תענית ט.). ג', עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני תשסג) שֶׁאָמְרוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא הָלְכוּ לְגָמֵל חֶסֶד עִם מִרְיָם, וּכְשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן חָשַׁב אַהֲרֹן שֶׁבָּאוּ לִגְמֹל חֶסֶד עִם מִרְיָם, וְהֵם לֹא בָּאוּ אֶלָּא לָרִיב עִמָּם כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וּמֵעַתָּה יֵשׁ מָקוֹם לַחְשֹׁד בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ אָז בְּאוֹתוֹ מַצָּב כְּשֵׁרִים, וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁלֹּא גָּמְלוּ חֶסֶד עִם הַנְּבִיאָה. לָזֶה קָדַם וְהוֹדִיעֲךָ כִּי כָּל הָעֵדָה צַדִּיקִים אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכָּנוּ, וְטַעַם שֶׁלֹּא גָּמְלוּ חֶסֶד אָמַר הַכָּתוּב בְּסָמוּךְ "וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם", וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (מועד קטן כח.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וַתָּמָת" וְגוֹ' סָמוּךְ לְמִיתָה קְבוּרָה, עַד כָּאן. וּלְטַעַם זֶה לֹא הִרְגִּישׁוּ לָבֹא לִגְמֹל חֶסֶד, וּבְמֶשֶׁךְ זְמַן מוּעָט עַד שֶׁיָּדְעוּ קֶפֶץ עֲלֵיהֶם רוּגְזוֹ שֶׁל צָמָא, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב סָמוּךְ לְמַאֲמַר "וַתִּקָּבֵר שָׁם" – "וְלֹא הָיָה מַיִם" וְגוֹ':

וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ. בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁנִּתְעַכְּבוּ שָׁם יָמִים רַבִּים, כְּאָמְרוֹ (דברים א:מו) "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים". פֵּרוּשׁ **וַיֵּשֶׁב** לְשׁוֹן עַכָּבָה.

וַתָּמָת שָׁם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת טַעַם אָמְרוֹ **שָׁם**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (מועד קטן כח.) שֶׁלֹּא עִכְּבוּהָ, וּדְרָשָׁה זוֹ נִשְׁמַעַת מֵאָמְרוֹ **וַתִּקָּבֵר שָׁם.** וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁהֻזְכִּיר מִיתָה חָשׁ עַל כְּבוֹד הַצַּדֶּקֶת, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (ברכות יח.) צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִים חַיִּים, לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **שָׁם**, פֵּרוּשׁ שָׁם הוּא שֶׁמֵּתָה וְלֹא נִשְׁאֲרָה בֵּינֵיהֶם אֶלָּא בְּמָקוֹם אַחֵר יֶשְׁנָהּ בֵּין הַצַּדִּיקִים, כִּי הַצַּדִּיקִים דּוֹמִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְגָּלִיּוֹת הַמּוּנָחִים בְּאַרְגָּז, כְּשֶׁהוּא חָפֵץ בְּאַחַת מֵהֶם

הוּא מוֹצִיאָהּ מֵהָאַרְגָּז וְקוֹבְעָהּ בְּתַכְשִׁיטָיו. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (מועד קטן כח.) ״וַתָּמָת שָׁם״ לְגְזֵרָה שָׁוָה, לוֹמַר שֶׁגַּם הִיא מֵתָה בִּנְשִׁיקָה, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

ג **וַיֵּרֶב הָעָם וְגוֹ׳ וְלוּ נָוַעְנוּ.** פֵּרוּשׁ, נִתְרַעֲמוּ עָלָיו שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יָמוּתוּ בַּדֶּבֶר.

ד **וְלָמָּה הֲבֵאתֶם וְגוֹ׳.** תַּרְעוֹמֶת שְׁנִיָּה: לָמָּה הֱבִיאוּם דֶּרֶךְ מִדְבָּר שֶׁהוּא מָקוֹם סַכָּנַת מִיתַת צָמָא, שֶׁהָיָה לָהֶם לְהַעֲלוֹתָם שֶׁלֹּא עַל דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה, כְּיָוֹן שֶׁאֵין כֹּחַ בְּיַד מֹשֶׁה לָתֵת לָהֶם מַיִם בַּמִּדְבָּר, עַל מִי סָמַךְ לַהֲבִיאָם דֶּרֶךְ שָׁם?

וְאָמְרָם **וְלָמָּה הֶעֱלִיתוּנוּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, וְאִם תָּשִׁיבוּ אוֹתָנוּ כִּי אֵין דֶּרֶךְ מֻבְטָח לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם בּוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ מִדְבָּר, אוֹ הֶכְרֵחַ הָיָה הַדָּבָר שֶׁתַּעַבְרוּ דֶּרֶךְ מִדְבָּר, לָזֶה נִתְרַעֲמוּ וְאָמְרוּ: אִם כֵּן לֹא הָיָה לָכֶם לְהַעֲלוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, כְּיָוֹן שֶׁהוּא מֵכְרָח לְהָבִיא אוֹתָנוּ אֶל הַמָּקוֹם הָרַע הַזֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם זֶרַע וְגוֹ׳, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין פח:) מִדְבָּר אֵינוֹ מַעֲלֶה צְמָחִים.

וְאָמְרוּ **אֶל הַמָּקוֹם** בֹּה״א הַיְדִיעָה, לוֹמַר שֶׁמִּדּוֹת רָעוֹת שֶׁבַּמִּדְבָּר יְדוּעוֹת הֵם שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם וְגוֹ׳, **וּמַיִם אֵין לִשְׁתּוֹת** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ לִשְׁתּוֹת שֶׁהוּא דָּבָר הַהֶכְרֵחִי וְאַתֶּם אֵינְכֶם יְכוֹלִין לְהַמְצִיא לָנוּ מַיִם. וְלֹא הָיָה מַעֲנֶה בְּפִי מֹשֶׁה, וְעָמַד בִּתְפִלָּה לִפְנֵי ה׳ הוּא וְאַהֲרֹן, דִּכְתִיב ״וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם״.

ח **קַח אֶת הַמַּטֶּה וְגוֹ׳ וַיִּקָּדֵשׁ בָּם.** פָּרָשָׁה זוֹ רָבוּ עָלֶיהָ כָּל מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה, וְתַרְתִּי בָהּ לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים. וְקוֹדֶם שֶׁנַּעֲמוֹד עַל פְּשָׁטָן שֶׁל כְּתוּבִים נַקְדִּים לְהָבִין מַה הָיְתָה שִׁגְגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּעִנְיָן זֶה אֲשֶׁר הָיָה סִבָּה לִגְזֵרָתוֹ, וְרָאִיתִי שֶׁנֶּאֶמְרוּ עֲשָׂרָה דְּרָכִים בָּעִנְיָן בְּדִבְרֵי מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה וְהַן הִנָּה בִּקְצָרָה:

א׳) רַשׁ״י ז״ל פֵּרֵשׁ שֶׁשִּׁגְגַת מֹשֶׁה הָיְתָה כִּי ה׳ אָמַר אֲלֵיהֶם דַּבְּרוּ וְהוּא הִכָּה. ב׳) רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא פֵּרֵשׁ שֶׁהַשִּׁגָּגָה הָיְתָה שֶׁגָּרַם שֶׁלֹּא נָתְנָה הַסֶּלַע מֵימֶיהָ עַד הַכָּאָה שְׁנִיָּה, בְּמַה שֶׁאִבֵּד הַכַּוָּנָה בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה לְצַד מְרִיבַת הָעֵדָה. ג׳) הֶבִיאוֹ הַנִּזְכָּר, כִּי הַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל שֶׁהִכָּה שְׁתֵּי פְּעָמִים, שֶׁאִם הָיָה מַכֵּה פַּעַם אַחַת לֹא הָיְתָה הַקְּפָדָה כִּי הַדִּבּוּר לַסֶּלַע הִיא הַהַכָּאָה. ד׳) הֶבִיאוֹ הַנִּזְכָּר, שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל שֶׁלֹּא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמַּיִם כְּמוֹ ״עֲלִי בְאֵר״. ה׳) הֶבִיאוֹ הַנִּזְכָּר, שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל שֶׁאָמַר לִבְנֵי אֵל חַי ״הַמּוֹרִים״, וְאֵין רָאוּי לְאִישׁ חָסִיד לְתָאֵב וּלְזַלְזֵל בִּבְנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְגוֹ׳. ו׳) הָרַמְבַּ״ם (בשמונה פרקים) פֵּרֵשׁ כִּי הִקְפִּיד ה׳ עָלָיו עַל אֲשֶׁר נִתְרַגֵּז עַל הָעֵדָה, וּמִסִּבָּה זוֹ חָשְׁבוּ כִּי גַּם ה׳ בְּכַעַס עִמָּהֶם, אֲשֶׁר לֹא כֵן הָיָה. ז׳) רַבֵּינוּ חַנַנְאֵל, וְהִסְכִּים אֵלָיו רַמְבַּ״ן, שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל אֲשֶׁר אָמַר ״נוֹצִיא לָכֶם מַיִם״ וְלֹא אָמַר ״יוֹצִיא לָכֶם״, שֶׁמִּזֶּה טָעוּ יִשְׂרָאֵל וְחָשְׁבוּ כִּי הֵם בְּחָכְמָתָם עוֹשִׂים אֶת הַמַּעֲשֶׂה, כִּי לֹא הָיָה לָהֶם רֶמֶז כִּי ה׳ הוּא הָעוֹשֶׂה הַנֵּס, וְלָזֶה הִקְפִּיד ה׳ וְאָמַר ״לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי״ וְגוֹ׳. ח׳) רַבִּי מֹשֶׁה הַכֹּהֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל מַאֲמַר מֹשֶׁה ״הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה״ וְגוֹ׳, וְכַוָּנַת מֹשֶׁה הָיְתָה לְצַד יְכָלְתּוֹ אִם לֹא בְּכֹחַ הַנֶּאְדָּר, וְחָשְׁבוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא יוּכַל ה׳ לְהוֹצִיא מַיִם מִן הַסֶּלַע, וְזוֹ הִיא שִׁגְגַת מֹשֶׁה. וְהֵבִיא רְאָיָה לְפֵרוּשׁוֹ מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהילים קו:לג) ״כִּי הִמְרוּ אֶת רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו״ וְגוֹ׳. ט׳) הָרַב יוֹסֵף אַלְבּוֹ בְּסֵפֶר הָעִקָּרִים יִשֵּׁב שֶׁהַקְּפָדַת ה׳ הָיְתָה עַל שֶׁלֹּא נִתְעוֹרְרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַצְמָן לְהוֹצִיא לָהֶם מַיִם וְהָיוּ מַרְעִידִים, שֶׁזֶּה יוֹרֶה מְעוּט הַבִּטָּחוֹן וְגוֹ׳. י׳) בַּעַל מַעֲשֶׂה ה׳ שֶׁפֵּרֵשׁ כִּי הָיָה וִכּוּחַ בֵּין מֹשֶׁה וּבֵין יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ רוֹצִים לְהוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִמָּקוֹם אַחֵר שֶׁחָפְרוּ אוֹתוֹ הֵם, וְלֹא רָצָה מֹשֶׁה לְדַבֵּר לְאוֹתוֹ סֶלַע שֶׁחָפְרוּ הֵם, וְנִתְכַּעֵס מֹשֶׁה וְזָרַק הַמַּטֶּה בְּיָדוֹ לֹא לְהַכּוֹת אֶלָּא בְּכַעַס, וּבְרֶדֶת מִקֶּרֶה הִכָּה הַמַּטֶּה בַּסֶּלַע וְכוּ׳, עַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו.

הִנֵּה כָּל הָעֲשָׂרָה דְּרָכִים אֵינָם מוֹצִיאִים אוֹתָנוּ יְדֵי חוֹבַת הָאֱמֶת, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁטָּעַן רַמְבַּ״ן עַל שְׁלֹשָׁה מֵהֶם וּדְחָאָם, וּמַה שֶּׁטָּעַן רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא עַל שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים וּדְחָאָם. וַאֲנִי טוֹעֵן עַל הַשְּׁאָר וְהֵם, דֶּרֶךְ אֶחָד שֶׁל רַבֵּינוּ חַנַנְאֵל שֶׁבָּחַר לוֹ רַמְבַּ״ן שֶׁהַהַקְּפָדָה הָיְתָה עַל שֶׁכִּוְּנָה לְעַצְמוֹ הַמַּעֲשֶׂה וְאָמַר ״נוֹצִיא״ וְגוֹ׳, הֲלֹא יָדוּעַ הָיָה מֹשֶׁה לִשְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם וְכָל מַעֲשָׂיו הִנָּם בְּכֹחַ הָאֵל, וְלוּ יְהִי כִּי כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא, הֲלֹא מִגְדֶּלֶת הָעֶבֶד גְּדֻלַּת הָאָדוֹן נוֹדַעַת בְּפֶרֶק מְרֻבֶּה. וְעוֹד, הֲלֹא תִּמְצָא בְּפָרָשַׁת בֹּא אֶל פַּרְעֹה אָמַר הַכָּתוּב (שמות י״ב:כ״א): ״וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ״ וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר בְּשֵׁם ה׳, כִּי וַדַּאי הַדָּבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם. וְעוֹד, בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ מֻכְרָח הָיָה לוֹמַר ״נוֹצִיא לָכֶם״ לִהְיוֹת כִּי הֵם הַמּוֹצִיאִים בְּדִבּוּרָם אוֹ בְּהַכָּאָתָם שֶׁה׳ נָתַן הַהוֹצָאָה בְּיָדָם. וְדַרְכּוֹ שֶׁל הָר״י אַלְבּוֹ אֵין דַּעְתִּי הוֹלְמוֹ, כִּי אַחַר שֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁה׳ מָנַע מֵהֶם מַיִם וְנִסְתַּלֵּק הַבְּאֵר, אֵיךְ יִגַּשׁ לְהוֹצִיא מַיִם עַד אֲשֶׁר יֵדַע דַּעַת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, וּמִי יֹאמַר כִּי ה׳ חָפֵץ לְיַסְּרָם? לָזֶה הִכְרֵחַ הָיָה הַדָּבָר לְהִשְׁתַּטֵּחַ לִפְנֵי ה׳ וַה׳ יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו. וְדַרְכּוֹ שֶׁל בַּעַל מַעֲשֶׂה ה׳ עָלָה כֻּלּוֹ קְמְשׁוֹנִים וְאֵין בּוֹ לֹא מֶלַח וְלֹא תַבְלִין, וְקַלָּנֵי מִזְרוֹעִי לִטְרֹחַ לִדְחוֹת הַדְּבָרִים הַדְּחוּיִים בְּמַחִילָה מִכְּבוֹדוֹ.

וְתַרְתִּי לִי מְנוּחָה בִּדְבָרֵי הָרִאשׁוֹנִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וָאֶמְצָא בַּמִּדְרָשׁ (ילקוט שמעוני תשס״ד) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם״ וְגוֹ׳ — אַרְבַּע חֲטָאוֹת כְּתוּבִים כָּאן: לֹא הֶאֱמַנְתֶּם, לֹא קִדַּשְׁתֶּם, מְעַלְתֶּם, מְרִיתֶם. ״לֹא הֶאֱמַנְתֶּם״ — שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לָכֶם לְהַכּוֹת וְהִכִּיתֶם, ״לֹא קִדַּשְׁתֶּם״ — לְהָבִיא מַיִם מִכָּל סֶלַע שֶׁרוֹצִים, ״מְעַלְתֶּם״ — שֶׁאָמַרְתֶּם ״הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה״, ״מְרִיתֶם״ — שֶׁאָמַרְתִּי לָכֶם ״וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע״ שְׁנֵה עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד וַעֲבַרְתֶּם עַל דְּבָרִי, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם.

וְעַל פִּי מִדְרָשׁ זֶה נַעֲמֹד עַל פֵּרוּשׁ אִמְרֵי קָדוֹשׁ בְּמַאֲמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע וְגוֹ׳, וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע**, וְיֵשׁ לְהָעִיר: א׳ לָמָּה יָצָו ה׳ לָקַחַת הַמַּטֶּה כְּיָוֹן שֶׁהוֹצָאַת מַיִם הוּא בְּדִבּוּר לְבַד, ב׳ לָמָּה חָזַר לוֹמַר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם** אַחַר שֶׁאָמַר ״וְנָתַן מֵימָיו״, ג׳ הֵצַרְךְ לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **מִן הַסֶּלַע** וְלֹא הִסְפִּיק בְּזִכְרוֹנָהּ בְּסָמוּךְ.

הִנֵּה לְפִי הַמִּדְרָשׁ נִתְגַּלָּה לָנוּ כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְמַפְרֵעַ עַל נָכוֹן, כִּי מַה שֶּׁאָמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה** הוּא לְהוֹרְמְנוּתָא דְּמִלְכָּא וְהוֹרָאַת הֱיוֹת בְּיָדוֹ כֹּחַ עֶלְיוֹן וְלֹא לְהַכָּאָה, וְלֹא חָשׁ לְטָעוּת שֶׁהוּא לְהַכָּאָה מִמַּה שֶּׁאָמַר בְּפֵרוּשׁ "וְדִבַּרְתֶּם", וּמֹשֶׁה לֹא עָשָׂה כֵּן וְהִכָּה, וְהוּא חֵטְא הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר בַּעַל הַמִּדְרָשׁ. וּמַאֲמַר **וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע** הוּא שֶׁיִּשְׁנֶה עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן וְהוּא חֵטְא הַשֵּׁנִי, וּמַאֲמַר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע** וְנִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר אֲפִלּוּ מִסֶּלַע אַחֵר כְּשֶׁהֵם חֲפֵצִים לְהוֹצִיא לָהֶם מִמֶּנּוּ הוֹצִיא לָהֶם מֵאֵיזוֹ סֶלַע שֶׁיִּרְצוּ, וְלָזֶה גַּם כֵּן הִזְכִּיר פַּעַם שְׁנִיָּה הַסֶּלַע וְלֹא סָמַךְ לְזִכָּרוֹן הָרִאשׁוֹנָה כִּי לֹא זֹאת הוּא מַה שֶּׁהִזְכִּיר, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶּׁאָמַר לָהֶם "שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים", זֶה יַגִּיד שֶׁהָיוּ מוֹרִים אֵיזֶה דָּבָר, וּמִמַּה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **הֲמִן הַסֶּלַע** וְגוֹ' יַגִּיד כִּי הָיוּ מוֹרִים בַּסֶּלַע לוֹמַר מִסֶּלַע זוֹ וְהוּא אוֹמֵר "הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁסֶּלַע זֶה אֵינוֹ רָאוּי לְהוֹצִיא מַיִם. נִמְצְאוּ בְּיַד מֹשֶׁה שְׁתֵּי שִׁגְגוֹת אֲחֵרִים: א' שֶׁה' אָמַר הוֹצִיא לָהֶם מִסֶּלַע שֶׁיִּחְפְּצוּ וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, ב' שֶׁעָשָׂה לָהֶם הֶחְלֵט הָאֶפְשָׁרִיּוּת כְּאָמְרוֹ "הֲמִן הַסֶּלַע" וְגוֹ', וְהֵם הַשְּׁתֵּי חֲטָאוֹת שֶׁמָּנָה בַּעַל הַמִּדְרָשׁ שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי.

וְחָל עָלֵינוּ חוֹבַת גְּבָרָא לָתֵת טַעַם לְאִישׁ הָאֱלֹהִים עַל אַרְבַּעַת הַשִּׁגְגוֹת אֲשֶׁר אֵינוֹ רָאוּי לְאַחַת מֵהֶנָּה.

וְנִרְאֶה כִּי מֹשֶׁה עָמַד עַל מַאֲמַר ה' בְּחָכְמָה, וּלְצַד עִצָּם יִרְאָתוֹ בַּה' שָׁגַג, וְזֶה יָצָא רִאשׁוֹנָה: מַה שֶּׁאָמַר לוֹ ה' "קַח אֶת הַמַּטֶּה" הֵבִין בּוֹ שְׁנֵי דְּרָכִים – א' לְהַכָּאָה וְא' לְהוֹרְמְנָא וּלְכֹחַ עֶלְיוֹן בְּיָדוֹ, שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַמַּטֶּה שֶׁבּוֹ חָקוּק שֵׁם הַמְפֹרָשׁ יַעֲשֶׂה פֶּלֶא. וְהָאֱמֶת שֶׁיּוֹתֵר צוֹדֵק פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים עַל לְהַכּוֹת בּוֹ, כִּי לְטַעַם הַשֵּׁנִי הוּא צַד רָחוֹק קָצַת. וַהֲגַם שֶׁמְּצִינוּ שֶׁאָמַר לוֹ ה' (שמות ד:יז) "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר" וְגוֹ', שָׁם הָיָה עוֹשֶׂה פְּעֻלּוֹת בַּמַּטֶּה. וְזִכָּרוֹן הַהַכָּאָה בָּא בְּמַאֲמַר ה' בְּסָמוּךְ "וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע", שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר שֶׁאָמַר "וְדִבַּרְתֶּם וְגוֹ' וְנָתַן מֵימָיו", וּכְמוֹ שֶׁדַּיְקָנוּ לְמַעְלָה. וְהֵבִין מֹשֶׁה כִּי כַּוָּנַת ה' הִיא לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא דִּבּוּר לְבַד יַסְפִּיק, אֶלָּא כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲשֶׂה שֶׁבּוֹ יוֹצִיא מַיִם. וּבָזֶה גִּלָּה סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ כִּי לְקִיחַת הַמַּטֶּה הִיא לַעֲשׂוֹת בָּהּ מַעֲשֶׂה לְהוֹצִיא הַמַּיִם מִן הַסֶּלַע. וַהֲגַם שֶׁעָלָה עַל דַּעַת מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ ה' כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁיּוֹצִיא מִסֶּלַע אֲשֶׁר יַחְפְּצוּ, הִטָּה לְפָרֵשׁ פֵּרוּשׁ זֶה לְצַד שֶׁקָּדַם לוֹ מַאֲמַר לְקִיחַת הַמַּטֶּה, לֹא נִרְאֶה בְּעֵינָיו שֶׁתִּהְיֶה לְקִיחָה לְבַד מִבְּלִי עֲשׂוֹת בָּהּ דָּבָר. וַהֲגַם שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ זֶה הֶכְרֵחַ, בְּסָמוּךְ אֲבָאֵר עַל נָכוֹן טַעַם הַטָּעוּתוֹ לְמַה שֶּׁעָשָׂה. וּמַאֲמַר "וְדִבַּרְתֶּם" וְגוֹ' פְּשַׁט הָעִנְיָן הוּא מִלְּבַד מַעֲשֵׂה הַמַּטֶּה, עוֹד כִּי צָרִיךְ שֶׁיְּדַבְּרוּ לָהּ בְּפֵרוּשׁ "הוֹצֵא מֵימֶיךָ", וְהוּא מַה שֶּׁהֵבִין מֹשֶׁה, וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתּוֹ כִּי מַאֲמַר "וְדִבַּרְתֶּם" הוּא שֶׁיִּשְׁנוּ עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד.

וְהַמַּשְׂכִּיל בְּעֵין הַשֵּׂכֶל יִרְאֶה כִּי הִשְׁתַּנּוּת מַשְׁמָעוּת מַאֲמַר **וְדַבַּרְתֶּם** יִשְׁתַּנֶּה כְּפִי כַּוָּנַת מַאֲמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה**, כִּי הַדַּעַת נוֹתֶנֶת שֶׁאֵין הַסֶּלַע בַּעֲלַת חַי שֶׁתָּבִין דִּבּוּר בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁיְּדַבֵּר אֵלָיו מֹשֶׁה, אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּרָכִים: אוֹ בְּאֶמְצָעוּת הַכָּאָה בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר בּוֹ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ חָקוּק, יְעוֹרֵר כֹּחַ הַמְחַיֶּה שֶׁבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁאֵין לְךָ בַּצְּמָחִים שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק חִיּוּנִי כְּפִי תְּכוּנָתוֹ, וְאוֹתוֹ יָעִיר בְּהַכָּאַת מַטֶּה שֶׁבּוֹ חָקוּק שֵׁם עֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁכֵּן הֵבִין מֹשֶׁה; אוֹ עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׁנוּ עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁהוּא חַיֵּי עוֹלָם מִפֶּה קָדוֹשׁ, יְעוֹרֵר כֹּחַ שֶׁבַּדּוֹמֵם וּמִזֶּה יִתְעוֹרֵר לָתֵת מַיִם. לָזֶה אִם נִפְרֹשׁ קִיחַת הַמַּטֶּה שֶׁהִיא עַל הַהַכָּאָה אֵין צֹרֶךְ לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד שֶׁל תּוֹרָה, וְאִם נִפְרֹשׁ קִיחַת הַמַּטֶּה אֵינָהּ לְהַכּוֹת נִצְטָרֵךְ לְפָרֵשׁ **וְדַבַּרְתֶּם** לִשְׁנוֹת עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד. וְלָזֶה דַּעַת עֶלְיוֹן כְּשֶׁאָמַר "קַח אֶת הַמַּטֶּה" שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָתוֹ קִיחָה לְבַד, הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמַר **וְדַבַּרְתֶּם** לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה שֶׁהֵבִין קִיחַת הַמַּטֶּה לְהַכּוֹת פֵּרֵשׁ **וְדַבַּרְתֶּם** כְּפִשׁוּטוֹ.

וְעַל כָּל פָּנִים לֹא נֶעֱלְמוּ מֵעֵינֵי מֹשֶׁה שְׁתֵּי הַדְּרָכִים בְּמַאֲמַר ה' "קַח אֶת הַמַּטֶּה", אֲבָל פֵּרוּשׁ "וְדִבַּרְתֶּם" שֶׁהוּא לִשְׁנוֹת עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד אֵין זֶה פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁלֹּא עָלָה עַל דַּעַת מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ זֶה, וְדָן בְּדַעְתּוֹ נְבִיא ה' וְאָמַר: הִנֵּה לְפָנַי שְׁתֵּי דְּרָכִים, וְאִם אֲנִי עוֹשֶׂה דִּבּוּר לְבַד וְלֹא הַכָּאָה אֲנִי חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הַפֵּרוּשׁ הָאֲמִתִּי הוּא לְהַכּוֹת, וּמַה גַּם שֶׁהוּא יוֹתֵר פְּשָׁטִי, וְעוֹד שֶׁהוּא דָּבָר רָחוֹק שֶׁהַדּוֹמֵם יִתְעוֹרֵר בְּדִבּוּר בֶּן אָדָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, לָזֶה אִם אֲנִי מְדַבֵּר בְּלֹא הַכָּאָה שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר ה' אֵין הַסֶּלַע נוֹתֵן מֵימָיו וְיִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם חִלּוּל גָּדוֹל לְעֵינֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה הַנֵּס לְעֵינֵיהֶם וְאִתְחַיֵּב רֹאשִׁי לַמֶּלֶךְ, לָזֶה יוֹתֵר אֶבְחַר לְהַכּוֹת וְאַשֶּׂה לְפֵרוּשׁ הַיּוֹתֵר צוֹדֵק בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמַר "קַח אֶת הַמַּטֶּה", וְיִקַּיֵּם גַּם כֵּן מַאֲמַר "וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם" וְגוֹ' כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְלֹא הַכָּאָה בִּלְבַד עָשָׂה אֶלָּא בְּשִׁתּוּף הַדִּבּוּר הַכֶּה וְאָמַר לַסֶּלַע: "תֵּן מֵימֶיךָ", וּבָזֶה אֵין מַחוּשׁ שֶׁלֹּא תִּתֵּן הַסֶּלַע מֵימֶיהָ וְלֹא יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם.

גַּם הִטָּה לְפָרֵשׁ כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם** שֶׁהוּא עַל הַהַכָּאָה, הֲגַם שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ בְּגֶדֶר סָפֵק שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא מִסֶּלַע שֶׁיִּהְיוּ חֲפֵצִים, מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ כִּי חָשׁ לַפֵּרוּשׁ שֶׁהֻבְרַח שֶׁהוּא לְהַכָּאָה, וּמַה גַּם שֶׁהוּא יוֹתֵר מַטָּה כַּנִּזְכָּר. וְאִם כֵּן כְּשֶׁיָּבֹא לְהוֹצִיא מִסֶּלַע אַחֵר אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַכָּאָה לֹא יִתֵּן מֵימָיו, לְכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁאֵין כַּוָּנַת ה' אֶלָּא עַל סֶלַע הַיְדוּעַ, וּבָזֶה יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם חָס וְשָׁלוֹם. לָזֶה אֶבְחַר לְהוֹצִיא מֵהַסֶּלַע הַיְדוּעַ, וּכְמוֹ שֶׁדִּיֵּק אֵל עֶלְיוֹן בְּמַאֲמַר **וְנָתַן מֵימָיו**, שֶׁזֶּה יַצְדִּיק שֶׁעַל סֶלַע הַיְדוּעַ שֶׁבּוֹ מַיִם הוּא אוֹמֵר, וְהוּא בְּאֶרֶה שֶׁל מְרִיָם שֶׁמָּנַע מֵימָיו. וַהֲגַם שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ "וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע", פֵּרוּשׁ מִן הַסֶּלַע הַיְדוּעַ הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, וְנִמְצָא שֶׁכָּל כַּוָּנַת מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה אֶלָּא לָחוּשׁ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיָצְתָה הַשְּׁגָגָה בְּאוֹנֶס.

וּבָזֶה מָצָאנוּ טַעַם לְכָל שְׁגָגוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה: טַעַם שֶׁהִכָּה – חָשׁ לְמַה שֶּׁנִּשְׁמַע מִדִּבְרֵי ה' שֶׁצָּרִיךְ הַכָּאָה, וְאִם כֵּן בְּלֹא הַכָּאָה לֹא יִתֵּן מֵימָיו וְנִמְצָא מִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם. וּמַה שֶּׁלֹּא שָׁנָה פֶּרֶק אֶחָד – אֵין זֶה פְּשַׁט "וְדִבַּרְתֶּם", וּמֹשֶׁה לֹא הֵבִין כֵּן, כֵּיוָן שֶׁהֵבִין שֶׁהַמַּטֶּה הוּא לְהַכּוֹת וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה. וְטַעַם שֶׁלֹּא

הוֹצִיא מַיִם מִפֶּלַע אַחַר – כֵּינָן שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמַר "וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם" שֶׁעַל סֶלַע אַחַר הוּא אוֹמֵר, יֵשׁ מֵחוּשׁ שֶׁלֹּא יִתֵּן וְיֵשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם גָּדוֹל. גַּם חָשַׁב כִּי לָמָּה יַעֲשֶׂה נֵס חָדָשׁ לְהוֹצִיא מַיִם מִפֶּלַע אַחַר בְּאֵין צֹרֶךְ אֵלָיו, וְדָבָר יָדוּעַ כִּי אֵין עוֹשִׂין נֵס אֶלָּא לְצַד הֻכְרַחַ גָּדוֹל. וּמֵעַתָּה אֵין לְהַאֲשִׁימוֹ עַל מַאֲמַר "הֶמִן הַסֶּלַע" וְגוֹ' כֵּינָן שֶׁאֵין הֶחְלֵט בְּמַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר לוֹ כֵּן, לָזֶה כְּשֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ הוֹצֵא לָנוּ מִסֶּלַע זֶה, אָמַר לָהֶם **שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים** – לְשׁוֹן הַמָּרָאָה וּלְשׁוֹן הוֹרָאָה, כִּי הָיוּ מִתְכַּוְּנִים לְנַסּוֹת כֹּחַ עֶלְיוֹן אִם יוֹצִיא מִכָּל סֶלַע אוֹ מִסֶּלַע זוֹ לְבַד, וְהָיוּ מוֹרִים לוֹ לְהוֹצִיא מִסֶּלַע אַחַר, וְהִקְפִּיד מֹשֶׁה עַל הַדָּבָר וְאָמַר וְגוֹ'.

וְאַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ לוֹמַר שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הֵבִין אֲמִתּוּת כַּוָּנַת ה', כִּי אֵין הַנְּבִיאוּת בָּאָה לְהַצְדִּיק בְּעִיּוּן, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא יב.) חָכָם עָדִיף מִנָּבִיא, וּבְמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ לֹא נָעְלַם מֵעֵינֵי מֹשֶׁה גַּם כֵּן הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁנִּתְכַּוֵּן אֵלָיו ה', אֶלָּא שֶׁנִּפָּל לוֹ סָפֵק בְּמַשְׁמָעוּת אַחֵר, וּמִשּׁוּם מֵחוּשׁ כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ הִטָּה לְמַה שֶּׁעָשָׂה כַּנִּזְכָּר.

וְאַחַר שֶׁמְּצָאנוּ טַעַם לְמַעֲשֶׂה נָבִיא, אֶשָּׂא עֵינַי לְהָבִין מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ בְּהַקְפָּדָתוֹ בְּמַאֲמַר **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי**, פֵּרוּשׁ, אַתֶּם עֲשִׂיתֶם הַהֶכְרָעָה לְצַד חֲשָׁשָׁא שֶׁהַסֶּלַע לֹא תִּתֵּן מַיִם אֶלָּא אִם תִּהְיֶה הַסֶּלַע הַיְדוּעַ וְדַוְקָא עַל יְדֵי הַכָּאָה, וְלֹא הִכְרַעְתֶּם לְצַד קְדֻשַּׁת שְׁמִי לְהַקְדִּישֵׁנִי בְּהוֹצָאַת מַיִם מִסֶּלַע אֲשֶׁר יִרְצוּ הֵם וּבְלֹא הַכָּאָה, שֶׁבָּזֶה הָיָה ה' מִתְקַדֵּשׁ לְעֵינֵיהֶם כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁאֲפִלּוּ הַדּוֹמֵם כָּל שֶׁהוּא מַפְלִיא לַעֲשׂוֹת בְּדִבּוּר לְבַד וּבְהֶעָרָה בִּשְׁנוֹת עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד, וְהָיָה לָכֶם לְבַטֵּל הַמֵּחוּשׁ בְּעֹצֶם הֶאֱמוּנָה שֶׁהֱיִיתֶם צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת.

וְעֹמֶק הַדְּבָרִים הוּא, שֶׁאִם הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עוֹשִׂים קִדּוּשׁ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל בְּאֶמְצָעוּת שֶׁהָיְתָה הָעֶדָה גַּם כֵּן כֻּלָּהּ שְׁלֵמָה וְצַדִּיקִים, הָיוּ מַחְלִיטִים אֱמוּנַת ה' בְּלִבָּם שְׁלֵמָה וְהָיָה נִגְרָשׁ מֵהֶם חֵלֶק הָרַע, וְהָיָה כֹּחַ בָּהֶם לְהַעֲמִיד אֱמוּנָתָם לְדוֹרֵי דוֹרוֹת. וּמֵעַתָּה הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נִכְנָסִים לָאָרֶץ וְהָיָה מֹשֶׁה בּוֹנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֵין חֶשֶׁשׁ לְהַשְׁלָכַת חֲמָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּהְיוּ חוֹטְאִים, כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (מדרש תהלים עט) בְּפָסוּק "מִזְמוֹר לְאָסָף" וְגוֹ', וּכְתַבְנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים. וְכֵינָן שֶׁבָּא תִּקּוּן הַדָּבָר עַל יְדֵיהֶם וְלֹא עָשָׂאוּהוּ, נֶחְלַט הַדָּבָר.

וְאָמַר ה' **לָכֵן** – פֵּרוּשׁ, בִּשְׁבִיל זֶה, גַּם לְשׁוֹן שִׁבּוּעָה שֶׁלֹּא יָבִיאוּ וְגוֹ', כִּי רָאָה ה' מַה שֶּׁעֲתִידִין לַעֲשׂוֹת בְּאַחֲרִית הַיָּמִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה עַצְמוֹ (דברים לא:כט) "יָדַעְתִּי כִּי הַשָּׁחֵת תַּשְׁחִיתוּן", וְלָזֶה אִם יִכָּנֵס מֹשֶׁה לָאָרֶץ וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יִצְטָרֵךְ ה' לְהַשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם חֲמָתוֹ כְּשֶׁיַּרְשִׁיעוּ וְלֹא עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְיִכְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל חָס וְשָׁלוֹם, לָזֶה אָמַר **לָכֵן לֹא תָבִיאוּ** וְגוֹ'.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶת הַקָּהָל הַזֶּה**, אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (ילקוט שמעוני תשס"ד) הַזֶּה אֵינְכֶם מְבִיאִים, אֲבָל אַתֶּם מַכְנִיסִים אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל לָעָתִיד לָבוֹא, דִּכְתִיב "וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ" (הושע ב:יז) – זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד כָּאן. וּמִתּוֹכְיוּת הַדְּבָרִים נִשְׁמַע שֶׁאִם הָיוּ מְקֻדָּשִׁים שֵׁם שָׁמַיִם לְעֵינֵיהֶם, הָיָה הַדּוֹר הַהוּא כְּדוֹר שֶׁבָּן דָּוִד בָּא, שֶׁיַּעֲבִיר ה' אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה וּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'.

וְהִשְׁקִיתָ אֶת עֶדָתָהּ. דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְהִשְׁקִיתָ** בְּכִנּוּי, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּרָכִים: אוֹ לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל צְמֵאִים לְמַיִם יָצוֹ ה' לְהַשְׁקוֹתָם כְּשֶׁעוֹר שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִזּוֹקִין, כִּי זוֹלַת זֶה אִם יִשְׁתּוּ כְּחֶפְצָם לְרוֹב צְמָאוֹנָם לְמַיִם יִשְׁתּוּ הַרְבֵּה וְיִסְתַּכְּנוּ וְיָמוּתוּ. אוֹ יִרְצֶה כִּי יַשְׁקֵם כְּכָל הַצּוֹרֶךְ וְלֹא יַקְפִּיד עַל הֶזֵּקָם, כִּי הַמַּיִם הַהֵם נִפְשִׁיִּים הֵם בְּכָל פְּרָטֵיהֶם בֵּין בַּהֲוָיָתָן בֵּין בִּפְעֻלָּתָם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהִשְׁקִיתָ** שֶׁהֲגַם שֶׁיִּרְצוּ לִשְׁתּוֹת בְּהִסְתַּפְּקוּת אַתָּה הַשְׁקֵה אוֹתָם כְּכָל הַצּוֹרֶךְ.

וְהֵצֵרֶךְ לְהַזְכִּיר **עֵדָה וּבְעִירָם**, לְהַקְדִּים הָעֵדָה לַבְּהֵמוֹת, וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ" וְגוֹ' וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות מ.) שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים מַאֲכַל לִבְהֶמְתּוֹ וְאַחַר כָּךְ הוּא, כָּל זֶה אִם אֵין סַכָּנָה בַּדָּבָר, אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ גֶּדֶר סַכָּנָה חַיָּיו קוֹדְמִין. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת רִבְקָה (בראשית כד,יט) בְּהַשְׁקָאַת אֱלִיעֶזֶר וּגְמַלָּיו:

ט כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ. הֵצֵרֶךְ לוֹמַר כֵּן, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְעַכֵּב, אֶלָּא סָמוּךְ לְצִוּוּיוֹ יִתְבָּרַךְ לָקַח הַמַּטֶּה. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר דָּבָר זֶה עָשָׂה **כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ**, וְהָא לָמַדְתָּ שֶׁמַּה שֶּׁעָשָׂה מֵאָז וָהָלְאָה לֹא כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁשָּׁגַג בְּפֵרוּשָׁם שֶׁל דְּבָרִים.

יא בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם. טַעַם שְׁתֵּי פְּעָמִים – כְּעֻבָּד שֶׁעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּת אֲדוֹנוֹ בְּזֵרִיזוּת גְּדוֹלָה. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין לד:) דָּרְשׁוּ דְּרָשׁוֹת, וּכְפַטִּישׁ וְגוֹ'.

יב וַיֹּאמֶר ה'. קָשֶׁה לְמַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ כִּי לְשׁוֹן אֲמִירָה יוֹרֶה עַל דְּבָרִים הַמְסֻעָדִים אֶת הַלֵּב וּגְדֵלָה וְכָבוֹד יְבַשֵּׂר, וְכָאן רוֹאֲנִי שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא בְּשׁוֹרַת גְּזֵרָה רָעָה. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (במדבר רבה יט,יב) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה': חֲרֵי גְּזֵרָתְךָ עָלַי לָמוּת בַּמִּדְבָּר עִם הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה וְכוּ', יֹאמְרוּ הַדּוֹרוֹת שֶׁאֲנִי שָׁוֶה לָהֶם, יִכָּתֵב עָלַי עַל מַה נֶּעֱנַשְׁתִּי, לְפִיכָךְ כְּתִיב **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי** וְגוֹ', עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז ה' בְּאָמְרוֹ **וַיֹּאמֶר** לְשׁוֹן רוֹמְמוּת לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן, שֶׁנִּכְתַּב חֶטְאָם שֶׁעָלָיו מֵתוּ שֶׁהוּא "יַעַן לֹא" וְגוֹ', וְלֹא יַחְשְׁבוּ הַדּוֹרוֹת שֶׁהֵם שָׁוִים לַדּוֹר הָרָע חָס וְשָׁלוֹם.

יג הַמָּה מֵי מְרִיבָה וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ״הֵמָּה מַיִם אֲשֶׁר רָבוּ בְּנֵי״ וְגוֹ׳, עוֹד מֵאָמְרוֹ **רָבוּ אֶת ה׳** זֶה יַגִּיד שֶׁמְּדַבֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, וּמֵאָמְרוֹ **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם** מַשְׁמַע שֶׁמְּדַבֵּר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

וְנִרְאֶה שֶׁהַכָּתוּב בָּא לְתֵת טַעַם לְהַקְפָּדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ בְּעִנְיָן זֶה, וְאָמַר **הֵמָּה מֵי מְרִיבָה** וְגוֹ׳, וּמְרִיבָה זוֹ מַצְדִּיקָה הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר רָבוּ**, פֵּרוּשׁ שֶׁטָּעֲנוּ טַעֲנָה נֶגֶד ה׳ וְצָדְקוּ בְּטַעֲנַת מְרִיבָתָם. **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם**, פֵּרוּשׁ עָשָׂה ה׳ דְּבָרִים לְהִתְקַדֵּשׁ בֵּינֵיהֶם, פֵּרוּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל, בְּמַה שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶל הַסֶּלַע אֲשֶׁר יִרְצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּזֶה יִרְאוּ כֹּחַ הַשְׁלִיט שֶׁהֲבִיאָם בַּמִּדְבָּר לֹא מָקוֹם וְגוֹ׳ וּמַיִם אַיִן, יוֹצִיא לָהֶם בְּמַאֲמָרוֹ מַיִם מִכָּל מִין סֶלַע אֲשֶׁר תִּהְיֶה לִפְנֵיהֶם. וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא עָשׂוּ כֵן, לָכֵן הִקְפִּיד ה׳ עֲלֵיהֶם וְאָמַר ״לָכֵן״ וְגוֹ׳. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (במדבר רבה יט,ה) **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם** בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יָבִיאוּ וְגוֹ׳, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

יד אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ וְגוֹ׳. טַעַם אָמְרוֹ **אָחִיךָ**, גַּם אָמְרוֹ **אַתָּה יָדַעְתָּ**, לוֹמַר כִּי תְּלָאָה זוֹ לֹא נִסְבְּבָה מִמֶּנִּי אֶלָּא מֵאֲבוֹתֵינוּ, וַאֲנִי וְאַתָּה אַחִים שָׁוִים בַּדָּבָר, שֶׁשְּׁטָר זֶה שֶׁל הַתְּלָאָה הָיָה כָּתוּב עַל אֲבִינוּ וְאֶחָד מִן הָאַחִים פָּרְעוּ. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה פב) בְּפָסוּק ״וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ״ (בראשית לו,ח) וְזֶה לְשׁוֹנָם: מִפְּנֵי הַחוֹב, שֶׁלֹּא רָצָה לִפְרֹעַ חוֹב אָבִיו, עַד כָּאן.

וְאָמְרוֹ **אַתָּה יָדַעְתָּ**, פֵּרוּשׁ, כְּבָר קוֹדֶם הָיוֹת לָנוּ הַתְּלָאָה יָדַעְתָּ אוֹתָהּ שֶׁנִּגְזָרָה בֵּין הַבְּתָרִים, וְדָבָר זֶה דַּוְקָא הוּא שֶׁיְּדָעוֹ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אַתָּה**, הָאֲמוּת הָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי מִקְרֶה הַיְרִידָה הָיָה לָהֶם לִהְיוֹת עֲבָדִים וּשְׁפָלִים.

וְאָמְרוֹ **וַיֵּרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, מִלְּבַד הַגָּלוּת, עוֹד נוֹסֵף שֶׁסָּבַלְנוּ צָרָה כְּפוּלָה שֶׁהָיָה הַגָּלוּת בְּמִצְרַיִם, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתְבוּ בַּתּוֹסָפוֹת בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת י.) בְּמַה שֶׁאָמְרוּ שָׁם בַּגְּמָרָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם אֶת בְּנוֹ בֵּין הַבָּנִים, שֶׁבִּשְׁבִיל שְׁנֵי סְלָעִים מֵילַת וכו׳ נִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר וְיָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם, עַד כָּאן. וְהִקְשׁוּ הַתּוֹסָפוֹת: וַהֲלֹא הַגְּזֵרָה הָיְתָה מִבֵּין הַבְּתָרִים, וְתֵרְצוּ שֶׁאִם לֹא הָיָה שִׁנּוּי שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב לְיוֹסֵף הָיָה הַגָּלוּת בְּמָקוֹם אֶחָד בִּלֹא כָּל כָּךְ תִּקֶּף הַשִּׁעְבּוּד אֲשֶׁר הִפְלִיאוּ לְמָרֵר חַיֵּיהֶם. מֵעַתָּה הָיוֹת הַגָּלוּת בְּמִצְרַיִם הוּא נוֹסָף עַל הַיְדוּעַ בַּגְּזֵרָה, לָזֶה אָמַר **וַיֵּרְדוּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, וְעוֹד לָנוּ שֶׁהָיְתָה הַתְּלָאָה בְּמָקוֹם זֶה הָרַע יָמִים רַבִּים.

וַיָּרֵעוּ לָנוּ וְגוֹ׳, וְנִתְכַּוְּנוּ גַּם כֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁהֵם פָּרְעוּ שְׁטַר חוֹב וּמִצַּד זֶה זָכוּ בָּאָרֶץ, וְהוֹדִיעוּם גַּם כֵּן כִּי פָּרְעוּ פֶּרַע גָּדוֹל בְּכָל כָּךְ צַעַר זְמַן אָרוֹךְ, כְּאָמְרוֹ **יָמִים רַבִּים.**

יז נַעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ. וְלֹא אָמַר ״נָא נַעְבְּרָה״, אִם נִפְרְשָׁה לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה נִתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ הַבַּקָּשָׁה לְאַרְצוֹ שֶׁהִיא עִקַּר הַשְּׁאֵלָה שֶׁיִּהְיֶה הַמַּעֲבָר בְּאַרְצוֹ. וְאִם נִפְרְשָׁה לְשׁוֹן זְמַן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה מד) שֶׁאֶחָד מִשִּׁשִּׁים אָמוֹת שֶׁנָּתַן ה׳ לְזַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא אֱדוֹם, לָזֶה דִּקְדֵּק מֹשֶׁה בִּשְׁלִיחוּת זֶה וְאָמַר שֶׁכָּל הַתְּנָאִים שֶׁהוּא מַתְנֶה עַל עַצְמוֹ ״לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאל״ וְגוֹ׳, כָּל זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּהַעֲבָרָה שֶׁל עַתָּה, אֲבָל כְּשֶׁיַּעַבְרוּ לֶעָתִיד לָבֹא כִּי מֹשֶׁה הוּא אֲשֶׁר הָיָה מוֹשִׁיעַ וָרָב אָז לֹא יִקַּבֵּל עָלָיו כָּל הַתְּנָאִים אֶלָּא לְהוֹרִישָׁם וּלְהוּמָם וְלָבוֹז בְּזָם, דִּכְתִיב (עובדיה א): ״בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וְגוֹ׳ וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ״ וְגוֹ׳:

כג וַיֹּאמֶר ה׳ וְגוֹ׳ עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֱדוֹם וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁהֵצַרְךָ לוֹמַר **עַל גְּבוּל** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ עַל סִבַּת הַגַּעְתָּם לִגְבוּל רִשְׁעָה נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן. שׁוּב בָּא לְיָדֵי מִדְרָשׁ אֶחָד (ילקוט שמעוני במדבר תשסד) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״בְּהִתְחַבְּרֵךְ לָרָשָׁע״ וְגוֹ׳ — בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לֶאֱדוֹם חָסְרוּ צַדִּיק אֶחָד, עַד כָּאן. וְהֵם הַדְּבָרִים עַצְמָן שֶׁרָמְזוּ בְּמַאֲמַר **עַל גְּבוּל** וְגוֹ׳. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, שֶׁיָּצוּ ה׳ לְמֹשֶׁה לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל פָּרָט זֶה שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר ״עַל גְּבוּל״, שֶׁהִתְחַבְּרָם לָרָשָׁע סִבַּב פְּטִירַת הַצַּדִּיק. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה זוֹ עָלָיו, אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה חַי עוֹד יָמִים. עוֹד לוֹמַר מְגַלְגְּלִין חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז, כֵּיוָן שֶׁאַהֲרֹן עוֹמֵד עִם מֹשֶׁה לַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת י.) בְּפָסוּק ״וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ״ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וּגְאֻלָּה הָעֲתִידָה הִיא מִיַּד אֱדוֹם שֶׁהִיא מַלְכוּת ס״מ, לָזֶה אָמַר **עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֱדוֹם**, פֵּרוּשׁ, עַל סִבַּת גְּבוּלָם אֲשֶׁר הִגְבִּיל ה׳ קֵץ לֶאֱדוֹם לְמִסֹּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל, לָזֶה שָׁם יֵאָסֵף אַהֲרֹן. וְגַמֵּר אוֹמֶר **אֶל עַמָּיו** לִרְמֹז לְעַמָּיו הָעֲתִידִים לָרֶשֶׁת אֶרֶץ אֱדוֹם.

כד עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי. לְפִי דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (במדבר רבה יט,ט) שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁיִּחֵד מַאֲמַר **מְרִיתֶם פִּי** כְּנֶגֶד אֲשֶׁר אָמַר לָהֶם לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד עַל הַסֶּלַע, בָּחַר ה׳ לְיַחֵד פָּרָט זֶה לְמִיתַת אַהֲרֹן כִּי הוּא שִׁגְיוֹן שָׁלֵם בְּעֶרֶךְ אַהֲרֹן, שֶׁהֲגַם שֶׁמֹּשֶׁה לֹא שָׁנָה, הָיָה לְאַהֲרֹן לִשְׁנוֹת הַפֶּרֶק, וּכְשֶׁלֹּא שָׁנָה חֲרִי הִמְרָה אֶת פִּי ה׳. אֲבָל עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָרְשׁוּמִים בְּדִבְרֵיהֶם לֹא הָיָה אֶלָּא מְסִבִּים לְמַעֲשֵׂה מֹשֶׁה, שֶׁהַהַכָּאָה מֹשֶׁה לְבַדּוֹ הִכָּה, וְהוֹצָאַת מַיִם מִסֶּלַע שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים יִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן הוּא מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁהִסְכִּים אַהֲרֹן, וְכֵן מַאֲמַר **הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה** הוּא דִּבְרֵי מֹשֶׁה לְבַדּוֹ. וְתִמְצָא שֶׁפָּרָט זֶה שֶׁל חֵטְא הֲמִן הַסֶּלַע יִחֲדוֹ ה׳ לְמֹשֶׁה בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (דברים לב,מט) ״עֲלֵה וְגוֹ׳ וּמוּת וְגוֹ׳ עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם״ וְגוֹ׳ שֶׁפֵּרֵשׁ בָּהּ מַעַל, וּלְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ מַאֲמָר זֶה בָּא עַל פָּרָט חֵטְא אָמְרוֹ **הֲמִן הַסֶּלַע** שֶׁפֵּרֵט, וְדָבָר זֶה בִּפְרָט אֵין חֵלֶק לְאַהֲרֹן בּוֹ כִּי לָמָּה יֵעָנֵשׁ אַהֲרֹן אִם מֹשֶׁה אָמַר דִּבּוּר בִּלְתִּי הָגוּן, בִּשְׁלָמָא בְּעִנְיַן הַסֶּלַע וּבְהַכָּאָתָהּ הֵם דְּבָרִים

שֶׁבָּא שְׁלִיחוּת מֵה׳ לְאַהֲרֹן עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְיֶעְנַשׁ עַל שִׁנּוּי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם מֹשֶׁה יְדַבֵּר דְּבָרִים לֹא הֲגוּנִים אֵין אַהֲרֹן נִתְפָּס עָלָיו, אֶלָּא שֶׁכָּלְלוֹ ה׳ עִם מֹשֶׁה לְצַד עִקַּר הַדָּבָר שֶׁשָּׁגְגוּ בּוֹ יַחַד.

כו וְהַפְּשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו. אָמַר ״אֶת **אַהֲרֹן** אֶת **בְּגָדָיו**״ שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהֵם שְׁתֵּי הַפְּשָׁטוֹת, הֲגַם שֶׁאֵין זֶה צָחוּת לָשׁוֹן, עִם כָּל זֶה אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁיִּפְשִׁיט יִהְיוּ בִּגְדֵי כְהוּנָּה לֹא בִּגְדֵי עַצְמוֹ, לָזֶה אָמַר **הַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן** לְגוּפֵהּ, וְחָזַר וְהִתְנָה שֶׁהַהַפְשָׁטָה הוּא **אֶת בְּגָדָיו** הַמְיֻחָדִים לוֹ לְאַהֲרֹן שֶׁהֵם בִּגְדֵי כְהוּנָּה, וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר **וְהַלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר.** וְזֶה לֹא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר ״וְהַפְשֵׁט אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו״, שֶׁאָז אֵין כָּאן יִתּוּר לְדָרוֹשׁ מִמֶּנּוּ אֶלָּא הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן, וּכְאֹלּוּ אָמַר ״וְהַפְשֵׁט אַהֲרֹן מִבְּגָדָיו״. וּמֵאֲמַר **אֶת בְּגָדָיו** הוּא גְּזֶרֶת ״וְהַפְשֵׁט״, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָמְרוֹ **וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן**, מֵאֲמַר **אֶת אַהֲרֹן** הוּא גְּזֶרֶת ״וְהַפְשֵׁט״ וְנִשְׁאַר מַאֲמַר **אֶת בְּגָדָיו** מְיֻתָּר לְדָרְשָׁה.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״הַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן״, וְהַפְשָׁטָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא מִבְּגָדָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **אֶת בְּגָדָיו**, אֲבָל יֵשׁ לוֹ מַלְבּוּשׁ אַחֵר תֵּכֶף וּמִיָּד, וְהוּא מֵאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הָיָה אַהֲרֹן מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְלַבֵּשׁ בְּעַנְנֵי כָבוֹד. וּמֵעַתָּה לֹא נִשְׁאַר אַהֲרֹן מֻפְשָׁט מֵהַמַּלְבּוּשׁ אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁהָיָה מַפְשִׁיטוֹ מֹשֶׁה, לֹא הָיָה נִפְשָׁט אֶלָּא מִבְּגָדָיו וְהָיָה מַלְבִּישׁ הֶעָנָן כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק הַנִּפְשָׁט מִמֶּנּוּ:

פרק כא

א וַיִּלָּחֶם יִשְׂרָאֵל. טַעַם אָמְרוֹ **בְּיִשְׂרָאֵל** וְלֹא אָמַר עִם יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח ״וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל״ (שמות יז:ח), נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי הֵם הָיוּ סִבָּה לַמִּלְחָמָה זוֹ לְצַד חֶטְאָם. גַּם מַה שֶּׁאָמַר בְּסָמוּךְ **וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי.** פֵּרוּשׁ מִמֶּנּוּ הָיָה הַסּוֹבֵב לִשְׁבוֹת שִׁבְיוֹ, וְהַחֵטְא הוּא שֶׁהֵם הָיוּ סִבָּה לְהֶעְדֵּר הַצַּדִּיק מֵחַמַת מִי מְרִיבָה, דִּכְתִיב (תהילים קו:לב) ״וַיַּקְצִיפוּ עַל מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם״, וְלֹא לְמֹשֶׁה בִּלְבַד אֶלָּא גַּם לְאַהֲרֹן כַּמּוּבָן מֵהָעִנְיָן, אֶלָּא שֶׁמִּזְכִּיר מֹשֶׁה שֶׁהוּא הָעִקָּר.

וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי וְגוֹ׳. יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה לֹא חָרְדוּ יִשְׂרָאֵל בִּרְאוֹתָם שֶׁעַם אֶחָד לָקַח מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבִי, וְיֹאמְרוּ אִם עַם אֶחָד עָשָׂה בָּהֶם פֶּרֶץ מַה יַּעֲשׂוּ בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁנִּתְרַגֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהִכּוּ אַנְשֵׁי הָעַי גִּבּוֹר אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כָּאָמוּר שָׁם (יהושע ז:ד), וַהֲגַם כִּי אַחַר כָּךְ נִתְעַצְּמוּ בִּתְפִלָּה וְנִתָּנָם ה׳ בְּיָדָם, סוֹף כָּל סוֹף לֹא מָצִינוּ שֶׁנִּתְרַגְּשׁוּ מִקּוֹדֶם.

וְנִרְאֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (במדבר רבה יט,כ) שֶׁאָמְרוּ שֶׁעַם זֶה עֲמָלֵק הָיָה, וַהֲגַם שֶׁהַכָּתוּב קָרָאוֹ כְּנַעֲנִי הוּא לְצַד שֶׁבָּא בְּמַלְבּוּשׁ כְּנַעֲנִי, וְלָזֶה כְּשֶׁהִתְפַּלְּלוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְּנֵהוּ בְּיָדָם לֹא אָמְרוּ תֵּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי הַזֶּה, מֵעַתָּה לְצַד שֶׁלֹּא הָיָה מִשֶּׁבַע אֻמּוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶם ה׳ לֹא נִתְרַגְּשׁוּ בִּרְאוֹתוֹ נוֹצַחַ בְּמִלְחָמָה שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶם מִמֶּנּוּ כְּלוּם. עוֹד נִרְאֶה שֶׁלֹּא נִתְרַגְּשׁוּ אֶלָּא אָז כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ שֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁשָּׁלֵם עָוֹן הָאֱמוֹרִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן קוֹדֶם שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ שֶׁאִפְשָׁר שֶׁעֲדַיִן לֹא שָׁלֵם עֲוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְּנֵהוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל. וְרַז״ל דָּרְשׁוּ בָּזֶה הַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת.

ב אִם נָתֹן תִּתֵּן. כָּפֵל לוֹמַר **נָתֹן תִּתֵּן**, לְצַד שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים אֵיזֶה עַם הוּא. לָזֶה אָמְרוּ **אִם נָתוֹן**, פֵּרוּשׁ, אִם הוּא בִּכְלַל הַשֶּׁבַע אוּמּוֹת הַנְּתוּנִים – מַה טּוֹב, וְאִם לָאו **תִּתֵּן.** וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (מדרש לקח טוב כאן) נָתוֹן – הַכְּנַעֲנִי, תִּתֵּן – הַשִּׁבְיָה.

ה וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה. הֲגַם שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁכָּל הַנְּהָגָתָם הִיא עַל פִּי ה׳ וְאֵין מֹשֶׁה עוֹשֶׂה דָּבָר מִדַּעְתּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן הִתְרַעֲמוּ עָלָיו שֶׁהִסְכִּים עַל דַּעַת קוֹנוֹ וְלֹא הִפִּיל תְּחִנָּתוֹ לְפָנָיו לַהֲבִיאָם דֶּרֶךְ נָכוֹן לְמוֹעֲדֵי רֶגֶל. וְנִרְאֶה כִּי דִּבְרֵיהֶם כָּאן לֹא הָיוּ לַעֲשׂוֹת גְּזֵרָה עֲלֵיהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשִׁים (במדבר יד:ג) ״לָמָּה ה׳ וגו׳ נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה״, אֶלָּא כְּמִי שֶׁמִּתְרַעֵם עַל חֲבֵרוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה, וְזֶה יִקָּרֵא מְדַבְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע. וְלָזֶה שָׁלַח ה׳ בָּהֶם נְחָשִׁים מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ח.) שָׁאֲלוּ לַנָּחָשׁ וכו׳.

וַנָּקָשֹׁנוּ קָצָה וְגוֹ׳. אוּלַי שֶׁהִרְגִּישׁוּ לְצַד הַסִּבּוּב שֶׁל אֶרֶץ אֱדוֹם וְקָצְרָה נַפְשָׁם בַּדֶּרֶךְ, חָשְׁבוּ כִּי זֶה נִסְבָּב לְצַד הֱיוֹת מְזוֹנָם מֵהַמָּן וְלֹא מֵהַלֶּחֶם. וְהַטַּעַם, כִּי מִשֶּׁבַע הוֹלְכֵי דְרָכִים לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁהוּא קְצָת קָשֶׁה לְהִתְעַכֵּל, כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַהֲלִיכָה מְמַהֵר לְהִתְעַכֵּל, וְכָל שֶׁנִּתְעַכֵּל צְרִיכִין לְמָזוֹן פַּעַם אַחֶרֶת. וְלָזֶה כְּשֶׁהֵם אוֹכְלִים לֶחֶם הֵם מִתְחַזְּקִים וְהוֹלְכִים בְּכֹחַ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּאֲכִילַת הַמָּן שֶׁהוּא דָּבָר רוּחָנִי וְתֵכֶף מִתְעַכֵּל, וְזֶה יְסוֹבֵב שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם טֹרַח הַדֶּרֶךְ כִּי הַבָּטֶן רֵיקָנִית. וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב וְאָמַר **לִסְבֹּב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם** וְגוֹ׳, וְזֶה סִבָּה לְהַרְגָּשַׁת הָעָם שֶׁדִּבְּרוּ וְאָמְרוּ **אֵין לֶחֶם** וְגוֹ׳, **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקָּלֹקֵל**, פֵּרוּשׁ, שֶׁמִּתְקַלְקֵל תֵּכֶף וּמִיָּד וְאֵינוֹ שׁוֹהֶה לְהִתְעַכֵּל. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (במדבר רבה יט,כא) כִּי הַמְדַבְּרִים הָיוּ שִׁיּוּרֵי הָעָם שֶׁנִּגְזְרָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה לָמוּת בַּמִּדְבָּר, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם נַחַת רוּחַ בַּמִּדְבָּר וְהָיוּ קָצִים בְּחַיֵּיהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַנִּכְנָסִים שֶׁהָיָה לָהֶם נַחַת רוּחַ בַּמִּדְבָּר.

ו אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים. נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל דִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה וְהוֹסִיפוּ לַחֲטֹא לַדַּבֵּר בֵּאלֹהִים, שָׁלַח ה׳ בָּהֶם מַה שֶּׁנּוֹלְדוּ מֵחֶטְאָם, כִּי כְּבָר כָּתַבְנוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים כִּי מֵהֲעֲבֵירָה יוֹצֵא מַזִּיק, וּבָזֶה תַּעֲמֹד עַל אֲמִתַּת מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ח.) שֶׁאָמְרוּ: שָׁאֲלוּ לַנָּחָשׁ, אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל וכו׳, אַתָּה מַה הֲנָאָה

יֵשׁ לְךָ? וְהֵשִׁיב: אִמְרוּ לְבַעַל הַלָּשׁוֹן, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ תְּשׁוּבָתוֹ כִּי יֵשׁ מִין עֲבֵרָה שֶׁמִּמֶּנָּה יֵצֵא מִין נֶזֶק שֶׁבּוֹ, וְכָאן נוֹלְדוּ מֵחֲטָאתָם שְׁנֵי דְּבָרִים: נָחָשׁ וְשָׂרָף, נָחָשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנַיִם מֵמִית אָדָם וְשׂוֹרֵף הַנֶּפֶשׁ, וַיְשַׁלַּח ה׳ בָּהֶם, כְּאָמְרוֹ **וַיְשַׁלַּח ה׳ בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים.** וְאָמַר **וַיְשַׁלַּח** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (איוב ח:ד) ״וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד פִּשְׁעָם״. **הַנְּחָשִׁים** הֵם כְּנֶגֶד מַה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה, שֶׁכָּל הַמְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע בַּחֲבֵרוֹ וּמְכַל שֶׁכֵּן בְּרַבּוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ. **וְהַשְּׂרָפִים** הֵם כְּנֶגֶד מַה שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים. שׁוּב רָאִיתִי בַּמִּדְרָשׁ (במדבר רבה יט,כב) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״הַשְּׂרָפִים״ שֶׁהֵם שׂוֹרְפִים הַנֶּפֶשׁ, עַד כָּאן, וְזֶה מְכֻוָּן לְדִבְרֵינוּ.

ז **הִתְפַּלֵּל וְגוֹ׳ וַיֶּסַר וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ **הִתְפַּלֵּל** לִמְחוֹל הַחֵטְא, וְהִנֵּה יִשְׁתַּנֶּה מְחִילַת הַחֵטְא שֶׁיֵּצֵא הַמִּתְחַבֵּל לְאַחַר שֶׁיֵּצֵא, שֶׁאָז הֲגַם שֶׁנִּמְחַל הַחֵטְא צָרִיךְ זְכוּת לְהָסִיר הַמַּזִּיק, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים קוֹדֶם שֶׁיֵּחָלֶה, שֶׁאִם יֵחָלֶה אוֹמְרִים לוֹ הָבֵא זְכוּת וְהִפָּטֵר. לָזֶה נִתְחַכְּמוּ דּוֹר דֵּעָה וְאָמְרוּ כְּנֶגֶד מַה שֶּׁצָּרִיךְ זְכוּת לְהַצָּלָתָם מֵהַנְּחָשִׁים, ״וַיָּסַר״ פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְפַּלֵּל גַּם כֵּן לַה׳ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהָסִיר וְגוֹ׳:

אֶת הַנָּחָשׁ. נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁיָּסִיר אֲפִלּוּ הֶחָזֵק הַקָּטָן שֶׁהִיא עֲקִיצָה הַהוֹרֶגֶת, וְאִם הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַשָּׂרָף אוֹ נָחָשׁ הַשָּׂרָף הָיָה נִשְׁמָע שֶׁעַל פְּרָט נָחָשׁ שֶׁהוּא שׂוֹרֵף אֶת הַנֶּפֶשׁ הוּא שֶׁמַּקְפִּידִים, אֲבָל אִם יָמוּת כְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם אֵינָם מְבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר **אֶת הַנָּחָשׁ** אֲפִלּוּ פְּרָט הַנָּחָשׁ שֶׁהוּא הָעֹנֶשׁ הַמְכֻוָּן כְּנֶגֶד מַה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה, גַּם דִּקְדְּקוּ לוֹמַר לָשׁוֹן יָחִיד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אֲפִלּוּ נָחָשׁ אֶחָד כִּי אֶחָד יָכוֹל לְהָמִית כַּמָּה וְכַמָּה:

ח **עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף.** אָמַר תִּיבַת **לְךָ**, רַז״ל אָמְרוּ (עבודה זרה מד.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר ״לְךָ״ – מִשֶּׁלְךָ, וְאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂאוֹ מֹשֶׁה אֵינוֹ נֶאֱסָר כְּשֶׁעֲבָדוּהוּ דּוֹרוֹת הַבָּאִים. וְעִנְיָן זֶה אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ מִמַּה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים אַחַר הָאֱמֶת, אֲבָל דּוֹחֵק לוֹמַר שֶׁה׳ אָמַר לוֹ כָּךְ לַעֲשׂוֹתוֹ מִשֶּׁלּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר בַּעֲבוֹדַת דּוֹרוֹת הַבָּאִים, וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה צִוָּה ה׳ כֵּן. עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה ה׳ אָמַר לוֹ שָׂרָף וּבְמַעֲשֶׂה מֹשֶׁה קוֹרֵא אוֹתוֹ נָחָשׁ. עוֹד יֵשׁ לְדַעַת טַעַם עִנְיָן זֶה שֶׁצִּוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת נָחָשׁ וּלְהִסְתַּכֵּל בּוֹ, מַה יּוֹעִיל הִסְתַּכְּלוּת בְּנָחָשׁ לִרְפּוּאוֹת הַנְּשִׁיכָה, וְרַז״ל אָמְרוּ (ראש השנה כט.): כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וְכוּ׳, עַד כָּאן, וְאִם הָיְתָה הַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהִסְתַּכֵּל כְּלַפֵּי מַעְלָה לְבַד, יוֹתֵר הָיָה רָאוּי לְהִסְתַּכֵּל בַּשָּׁמַיִם וְאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה נִכֶּרֶת לְעוֹשֶׂיהָ בְּיוֹתֵר מֵהִסְתַּכְּלוּת בְּנָחָשׁ.

וְנִרְאֶה לְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהֶעֱנִישָׁם ה׳ בַּנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים כְּנֶגֶד שְׁנֵי עֲוֹנוֹת שֶׁעָשׂוּ, שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה. לָזֶה בָּאָה הַתְּשׁוּבָה מֵה׳ וְאָמַר לוֹ **עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף,** כָּאן רָמַז שֶׁיֵּעָשֶׂה הַנָּחָשׁ בְּסֵדֶר שֶׁיִּהְיוּ רְמוּזִים שְׁנֵי פְּרָטֵי הַחֵטְא, שֶׁהֵם שֶׁדִּבְּרוּ בַּה׳ וְדִבְּרוּ בְּמֹשֶׁה. כְּנֶגֶד מַה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה אָמַר **עֲשֵׂה לְךָ,** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְךָ, וּכְנֶגֶד פְּרָט הַחֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בַּה׳ אָמַר **שָׂרָף,** פֵּרוּשׁ בִּדְמוּת שָׂרָף, כִּי צוֹרֶךְ הָיָה בַּדָּבָר שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הֶכֵּר לִשְׁנֵי דְּבָרִים, שֶׁהֵם לָשׁוֹן הָרַע שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים וְגַם מַה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה, מִטַּעַם אֲשֶׁר אֲבָאֵר.

וְנִתְחַכֵּם מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר לְמִין חֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בּוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַנָּחָשׁ, בְּמַה שֶׁעָשָׂאוֹ מִן הַנְּחֹשֶׁת, כִּי זוֹלַת זֶה אֵין בְּדִמְיוֹן הַשָּׂרָף הֶכֵּר לִשְׁנֵי פְּרָטֵי הַחֵטְא. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ,** פֵּרוּשׁ פְּרָט זֶה שֶׁל נָחָשׁ שֶׁהוּא הֶכֵּר פְּרָט הַחֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בּוֹ, עָשָׂאוֹ לְשָׂרָף מִנְּחֹשֶׁת וְלֹא מִדָּבָר אַחֵר. נִמְצָא דּוּגְמַת הַנָּחָשׁ הוּא כְּנֶגֶד הֶכֵּר הַשָּׂרָף שֶׁהֵרֵי הוּא דּוֹמֶה לוֹ בִּדְמוּתוֹ, וְהַמִּין שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשָׂה שֶׁהוּא הַנְּחֹשֶׁת הוּא כְּנֶגֶד הֶכֵּר פְּרַט הַנָּחָשׁ שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא.

וְטַעַם כָּל הַמַּעֲשֶׂה נִרְאֶה בְּהָעִיר עוֹד, לָמָּה לֹא הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהָסִיר הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וְלֹא יִהְיֶה נוֹשֵׁךְ לְהִצְטָרֵךְ לִרְפוּאָתוֹ? אֶלָּא וַדַּאי זֶה יַגִּיד כִּי בַּעַל הַמִּשְׁפָּט בָּחַן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה הַמַּסְפֶּקֶת לָהֶם. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ ״חָטָאנוּ כִּי דִבַּרְנוּ בַּה׳ וָבָךְ״, הָעִקָּר חָסֵר וְהוּא הֶעָזִיבָה, וְלֹא מָצָאנוּ שֶׁאָמְרוּ ״לֹא נָשׁוּב עוֹד לְדָבָר הָרַע הַזֶּה״, וְלָזֶה לֹא הוּסַר הַנֶּגַע. לָזֶה נִתְחַכֵּם הַבּוֹרֵא וְנִתְעַץ לְתַקָּנָם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי מִי שֶׁתִּקֵּן עַצְמוֹ כָּרָאוּי הִנֵּה הוּא נָצוֹל וְלֹא יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ, וּמִי שֶׁלֹּא נִתְקַן כַּמִּצְטָרֵךְ יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ לְעוֹרְרוֹ בִּתְשׁוּבָה, וְצִוָּה עָלָיו לְהַבִּיט אֶל נָחָשׁ וְגוֹ׳, וּבָזֶה יִתְקַן עַצְמוֹ וְשָׁב וְרָפֹא לוֹ.

וְהַבָּטָתָם לַנָּחָשׁ תִּרְמֹז לְשִׁבְעָה דְּבָרִים:

הָא׳ תְּשׁוּבַת הַנָּדָר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: הִנֵּה מִי גּוֹרֵם לַנָּחָשׁ לִנְשֹׁךְ? הוּא חֵטְא בְּנֵי אָדָם, דִּכְתִיב (קהלת י:יא) ״אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלֹא לָחַשׁ״, וּכְשֶׁאֵין לַחַשׁ יַעֲשֶׂה הַנָּחָשׁ דּוֹמֶם כַּנָּחָשׁ אֲשֶׁר אֵלָיו יַבִּיטוּ כְּשֶׁיִּנְשְׁכֵם נָחָשׁ, וְזוֹ הִיא הֶעָרַת הַבָּטָתָם בַּנָּחָשׁ הַדּוֹמֵם, לוֹמַר: אֶל זֶה אַבִּיט לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂהוּ לִדּוֹם מִלְּדַבֵּר עוֹד, וּבָזֶה עוֹשִׂים עֲזִיבַת הַחֵטְא.

ב׳) לְהַכִּיר חֶטְאָם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ בַּזּוֹהַר (תיקוני זוהר יג) עַל הַהוּא חִוְיָא דְּמִקְנְנָא בְּמִגְדָּלָא, שֶׁהוּא ס״מ הַנִּמְשָׁל לְנָחָשׁ שֶׁפִּתָּה תְּחִלָּה לָאָדָם, וְהוּא מַה שֶּׁמֵּעִיר נָחָשׁ בְּמָקוֹם גְּבוֹהַּ, שֶׁיַּכִּירוּ שֶׁהֵם סִבָּה בְּמַה שֶׁדִּבְּרוּ לָשׁוֹן הָרַע לְהַכְנִיס נָחָשׁ בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ. גַּם שֶׁעָשׂוּ מַעֲשֵׂה נָחָשׁ שֶׁהוּא לָשׁוֹן הָרַע בְּמָקוֹם עֶלְיוֹן, שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים. גַּם יֵשׁ הֶעָרָה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה בִּרְאוֹתָם מִין מַחֲצָב שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשָׂה הַנָּחָשׁ.

ג׳) לְהָעִירָם מַה יָּקְרוּ דְּבָרִים גְּבוֹהִים מִדְּבָרִים אַרְצִיִּים, כִּי נָחָשׁ שֶׁלְּמַטָּה מֵמִית וְנָחָשׁ עֶלְיוֹן מְחַיֶּה, וּבָזֶה יַרְגִּישׁוּ אֶת אֲשֶׁר דִּבְּרוּ רָעָה עַל הַמָּן שֶׁבָּא מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא לֶחֶם הַקְּלוֹקֵל וּבוֹחֲרִים בַּלֶּחֶם אֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאָרֶץ, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (ישעיה ה,כ) הוֹי אוֹמְרִים עַל הַטּוֹב רַע וְעַל הָרַע טוֹב:

ד׳) לְהָעִירָם בִּתְשׁוּבָה מַה שֶׁהִתְרַעֲמוּ לָמָּה הֱבִיאָם ה׳ דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר שֶׁאֵין שָׁם סְפוּק, וְלֹא הֱבִיאָם דֶּרֶךְ מָקוֹם אֲשֶׁר רָגִיל הֱיוֹת שָׁם בַּר וְלֶחֶם – כִּי ה׳ חָפֵץ שֶׁעֵינֵיהֶם יִהְיוּ תְּלוּיוֹת לֵאלֹהִים יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם עַל מִחְיָתָם וְעַל כָּל צָרְכֵיהֶם, בְּאֵין מִבְטָח זוּלָתוֹ. מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁלֹּא הֵסִיר הַנְּחָשִׁים וְהִנִּיחָם לְנָשְׁכָם, וְיִהְיוּ

מִתְרַפְּאִים כְּשֶׁיִּסְתַּכְּלוּ כְּלַפֵּי מַעְלָה לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ראש השנה כט.), אֶלָּא שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ הַהֶעָרָה שֶׁבַּדָּבָר, שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵי לָשׁוֹן הָרַע שֶׁדִּבְּרוּ לָמָּה הֻבִיאָם אֶל הַמִּדְבָּר, שֶׁה׳ חָפֵץ בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם תָּמִיד בְּאֵין הֶפְסֵק קָרוֹב לַה׳ כְּבֵן הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחַן אָבִיו עֶרֶב וָבֹקֶר וּבְכָל עֵת וּזְמַן. וְאִם הָיָה מְבִיאָם דֶּרֶךְ יְשׁוּב, לֹא הָיְתָה לָהֶם הַדְּבֵקוּת בְּתָמִידוּת כְּשֶׁיִּהְיֶה מְזֻמָּן לִפְנֵיהֶם סְפוּקָם. וּמַה מְּאֹד יְסוֹבֵב דָּבָר זֶה הַרְחָקַת הַלֵּב מֵהַכָּרַת הַשְּׁגָחַת הַבּוֹרֵא וְיִרְאַת רוֹמְמוּתוֹ.

ה׳) לַהֲשִׁיבָם עַל מַה שֶּׁנִּכְלַל בַּתַּרְעוֹמֶת שֶׁאָמְרוּ לָמָּה הֻבֵיאָם דֶּרֶךְ מִדְבָּר, שֶׁכַּוָּנָתָם הִיא שֶׁאֵין סוֹמְכִין עַל הַנֵּס מִשַּׁעַם שֶׁאֵין הַנֵּס מַתְמִיד. וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶּׁאוֹמְרִים הַכּוֹפְרִים בְּפִלְאֵי ה׳, שֶׁמְּבַקְּשִׁים חָכְמוֹת כּוֹזְבִים לְהַכְחִישׁ בַּנֵּס וְלַעֲשׂוֹת הַדָּבָר דֶּרֶךְ טֶבַע, שֶׁיִּהְיֶה הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא בְּאוֹתוֹ זְמַן, וְכָל הִשְׁתַּנּוּת טִבְעִיּוֹת לֹא יַתְמִיד. וְאֶפְשָׁר שֶׁשּׁוֹרֶשׁ לַעֲנָה זֶה הָיָה בְּלֵב הַמְדַבְּרִים תּוֹעָה, לָזֶה צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת נֵס קָבוּעַ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יט,כג) שְׁזָרַק מֹשֶׁה הַנָּחָשׁ הַשָּׁמִימָה וְעָמַד בָּאֲוִיר וְשָׁם קָנָה מְקוֹמוֹ בְּאֵין סוֹמֵךְ, וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ יַבִּיט אֵלָיו וְיִכָּיר בְּהַכְחָשַׁת דַּעַת טוֹעָה שֶׁהָיְתָה לוֹ מִקּוֹדֶם, וַיֵּאָמֵין כִּי ה׳ אֲשֶׁר הֱבִיאָם לַמִּדְבָּר עָשָׂה יַעֲשֶׂה נִסִּים בְּהַתְמָדָה עַד גְּדֵר שֶׁיִּשְׁמְשׁוּ הַנִּסִּים כַּטֶּבַע הָרָגִיל, וְהָיָה הַמִּדְבָּר כְּיִשּׁוּב לְכָל הַצּוֹרֵךְ.

ו׳) לְהַרְאוֹתָם כֹּחַ הַתְּשׁוּבָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו:) שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה נַעֲשִׂים לָהֶם הָעֲבֵרוֹת זְכֻיּוֹת, כִּי לֹא לְבַד מְחִילַת הַחֵטְא אֶלָּא אַדְרַבָּה יַעֲמֹד לוֹ זְכוּת, וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר בַּהַבָּטָה אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת, לוֹמַר שֶׁהַנָּחָשׁ נָשַׁךְ וְהוּא עַצְמוֹ כְּשֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַשְּׂתִיקָה, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עוֹד הֲגַם שֶׁכְּבָר דִּבֵּר, כִּי כָל מִין הַנָּחָשׁ יְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע, אַף עַל פִּי כֵן הוּא עַצְמוֹ מְחַיֶּה וְנֶהְפַּךְ מֵרָעָה לְטוֹבָה:

ז׳) כִּי חָפֵץ ה׳ שֶׁיַּכִּירוּ בָּנִים אֵל בְּדֶרֶךְ פְּרָט, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַנְּשׁוּכִים יַבִּיט לְמַעְלָה וְיַכִּיר בְּנַפְשׁוֹ, וּבָזֶה יַצְדִּיקוּ הַשְּׁגָחָה הַפְּרָטִית.

וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ. אָמַר **וְהָיָה** לְשׁוֹן שִׂמְחָה עַל הַנְּשִׁיכָה, לְצַד הַתּוֹעֲלִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מֵהַבָּטַת אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת בִּשְׁבִילָהּ דְּבָרִים אֲשֶׁר יַכִּיר בָּהֶם בַּעַל הַנֵּס כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וְאָמַר **כָּל הַנָּשׁוּךְ** פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ שֶׁכְּבָר הָיָה נָשׁוּךְ קֹדֶם מַעֲשֵׂה נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת. וְאָמְרוֹ **וָחָי** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לְהָעִיר גַּם עַל חִיּוּת הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁיַּכִּיר בַּנֵּס וּפְרָטִים הָרְמוּזִים יַצְדִּיק עַצְמוֹ וְיִחְיֶה חִיּוּת הַגּוּף וְחִיּוּת הַנֶּפֶשׁ.

יב מִשָּׁם נָסָעוּ וְגוֹ׳. יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה שִׁנָּה בְּמַסָּע זֶה וְשֶׁלְּאַחֲרָיו לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה **מִשָּׁם** וְגוֹ׳, וְלֹא אָמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בַּמִּקְרָא שֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁלְּפָנֵי פָנָיו ״וַיִּסְעוּ״ וְגוֹ׳ ״וַיִּסְעוּ״ וְגוֹ׳. וְאוּלַי כִּי שְׁנֵי מַסָּעוֹת אֵלּוּ שֶׁל נַחַל זֶרֶד וְשֶׁל נַחַל אַרְנוֹן נָסְעוּ מֵעַצְמָן וְלֹא עַל פִּי הֶעָנָנִים כַּסֵּדֶר הָרָגִיל, וְלָזֶה שִׁנָּה הַכָּתוּב וְאָמַר **מִשָּׁם נָסָעוּ** פֵּרוּשׁ מֵעַצְמָן. וְרָאִיתִי לְהוֹכִיחַ כְּפֵרוּשֵׁנוּ זֶה מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים ב:יג) ״עַתָּה קוּמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת נַחַל זָרֶד״ וּכְתִיב (שם) ״קוּמוּ סְעוּ וְעִבְרוּ אֶת נַחַל אַרְנוֹן״, הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁלֹּא נָסְעוּ עַל פִּי הֶעָנָן, שֶׁאִם הָיָה עַל פִּי הֶעָנָן מַה מָּקוֹם לְדִבְרֵי מֹשֶׁה, הֲלֹא כְּשֶׁהֶעָנָן נוֹסֵעַ יִסְעוּ וְלֹא הָיָה צָרֵךְ לוֹמַר לָהֶם ״קוּמוּ וְעִבְרוּ״. וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (במדבר ט:כ) ״עַל פִּי ה׳ יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה׳ יִסָּעוּ״, זֶה הָיָה בְּכָל הַמַּסָּעוֹת חוּץ מֵאֵלּוּ. וְהַטַּעַם אֶפְשָׁר שֶׁשְּׁנֵי הַמַּסָּעוֹת הָלָלוּ הָיוּ אַחַר שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ט.) שֶׁחָזְרוּ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אוּלַי שֶׁהֶעָנָן שָׁהָיוּ נוֹסְעִים וְחוֹנִים עַל פִּיו נִשְׁאַר מְסֻלָּק בִּזְמַן שֶׁנָּסְעוּ שְׁנֵי מַסָּעוֹת הַנִּזְכָּרִים.

יד עַל כֵּן יֵאָמַר וְגוֹ׳. רַז״ל דָּרְשׁוּ שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת בַּכָּתוּב: א׳ (קידושין ל:) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּמְלְחֲמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת ה׳, שֶׁהֲגַם שֶׁנַּעֲשִׂים שׁוֹנְאִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה נַעֲשִׂים אוֹהֲבִים לְבַסּוֹף, וְהוּא מַאֲמַר **אֶת וָהֵב בְּסוּפָה.** ב׳ (ברכות נד.) כִּי שְׁנֵי אֲנָשִׁים מְצוֹרָעִים הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל, אֶחָד שְׁמוֹ ״אֶת״ וְאֶחָד שְׁמוֹ ״וָהֵב״, וְהָיוּ מְהַלְּכִים בְּסוֹף הַמַּחֲנֶה לְצַד הֱיוֹתָם מְצוֹרָעִים, וְהָיוּ מוֹדִיעִים הַנֵּס שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים פְּגִיעַת הֶהָרִים וְכוּ׳, עַד כָּאן.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ פְּשָׁט, כִּי כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב וְאָמַר עָלֶיהָ **כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב**, פֵּרוּשׁ וְאֵין לָהֶם בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל חֵלֶק, לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר**, פֵּרוּשׁ בְּסֵפֶר אֲשֶׁר לִפְנֵי ה׳ בְּעִנְיַן הַמִּלְחָמוֹת אֲשֶׁר יַנְחִיל לָעַמִּים וּמוֹצִיא מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה, וְשָׁם גַּם כֵּן יֵאָמַר אֲשֶׁר יַנְחִיל ה׳ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵהָאֱמוֹת כַּאֲשֶׁר הִבְטִיחַ לְהָאָבוֹת, וְאָמַר **יֵאָמַר** כִּי שָׁם בַּסֵּפֶר יֵאָמַר עַל גְּבוּל זֶה שֶׁיִּתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּסוֹפָה, וְלֹא בַּזְּמַן הַהוּא אֶלָּא בְּבֹא מְשִׁיחֵנוּ אָז יַנְחִילֵנוּ ה׳ מוֹאָב וּגְבוּלוֹ שֶׁהוּא אֶחָד מֵהַשִּׁלְשָׁה הַנִּשְׁאָרִים לָנוּ לִנְחוֹל אוֹתָם שֶׁהֵם הַקֵּינִי וְהַקְּנִזִּי וְהַקַּדְמוֹנִי (בראשית טו:יט).

וּפֵרוּשׁ תֵּיבַת **וָהֵב** מִתְפָּרֵשׁ בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים: הָאַחַת לְשׁוֹן אַהֲבָה, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי ה׳ אָהַב לְתִתָּהּ בְּסוֹף וְלֹא עַתָּה, אוֹ לְשׁוֹן נְתִינָה עַל דֶּרֶךְ (דניאל ב:כא) ״יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין״. וּמְצִינוּ שֶׁהַכָּתוּב יְדַבֵּר לְפָעָמִים תֵּיבָה בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם, כְּמוֹ (בראשית כא:ז) ״מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם״, ״וְאָתָה מֵרַבְבוֹת קֹדֶשׁ״ (דברים לג:ב). וְאִמְרוֹ **וְאֶת הַנְּחָלִים** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, בָּא לְסַדֵּר הַגְּבוּל שֶׁל מוֹאָב שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה׳ שֶׁעָתִיד ה׳ לָתֵת לָנוּ, וְאָמַר ״וְאֶת הַנְּחָלִים״ שֶׁל אַרְנוֹן גַּם כֵּן בִּכְלַל הַנִּתָּן לְיִשְׂרָאֵל, גַּם אֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה וְגוֹ׳:

יז אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת שִׁירָה זוֹ מַה טִּיבָהּ, גַּם לָמָּה לֹא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמָּן כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמַּיִם, גַּם כָּל הַפָּרָשָׁה צְרִיכָה בֵּאוּר. וְאֶפְשָׁר כִּי שִׁירָה זוֹ עַל הַתּוֹרָה אֲמָרוּהָ, וּבָזֶה גַּם כֵּן לֹא נִקְרָא תִּגֹּר עַל הַדּוֹר הַהוּא, לָמָּה לֹא שׁוֹרְרוּ שִׁירָה חֲדָשָׁה כְּשֶׁנִּתְּנָה לָהֶם תּוֹרָה מוֹרָשָׁה אֲשֶׁר לָהּ נָאוָה תְּהִלָּה (דברים לג:ד), כִּי וַדַּאי הִיא זֹאת שִׁירַת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּאֵר מַיִם – נִקְרֵאת בְּאֵר עַל שֵׁם הַמָּקוֹר שֶׁהִיא שְׁכִינָה עֶלְיוֹנָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּאֵר, גַּם לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לְמַיִם. וְאָמְרוּ **עֲלִי בְּאֵר** לְשׁוֹן עֲלִיָּה כִּי לֹא עַל בְּאֵר שֶׁלְּמַטָּה הֵם אוֹמְרִים אֶלָּא עַל בְּאֵר עֲלִי, פֵּרוּשׁ עֶלְיוֹן. **עֳנוּ לָהּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות ט״ו:כ״א)

״וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם״, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ הַשִּׁיר.

וְאָמְרוּ **חֲפָרוּהָ שָׂרִים** וְגוֹ׳ – יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (בראשית רבה סד,ח) שֶׁאָמְרוּ כִּי בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה מְתַקְּנִים מָקוֹר עֶלְיוֹן שֶׁנִּקְרָא בְּאֵר, וְהַתִּקּוּן הוּא כְּפִי בְּחִינַת מַעֲלַת הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה הֵם שֶׁחָפְרוּ אֶת הַבְּאֵר וַעֲשָׂאוּהָ לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה, וְהֵם הָאָבוֹת, בְּסוֹד (בראשית כ״ט:ב׳) ״וְהָאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר וַיְגֹל אֶת הָאֶבֶן וַיַּשְׁק אֶת הַצֹּאן״, וּמֵאָז הָיְתָה רְאוּיָה הַתּוֹרָה לִינָּתֵן לְיִשְׂרָאֵל, וְעוֹדֶנָּה לֹא הָיְתָה בִּבְחִינַת הַהַשָּׂגָה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה עַד שֶׁכָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם, הֵם מֹשֶׁה אֲשֶׁר הוֹרִידָהּ לָנוּ, וְעָמְדוּ אַחֲרָיו מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ זְקֵנִים וּנְבִיאִים וַאֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וּפֵרְשׁוּהָ וְגִלּוּ מַצְפוּנֶיהָ. וְהוּא אָמְרוּ **כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם**, כִּי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בִּלֹא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה אֵין אָדָם יָכוֹל לִשְׁתּוֹת מִמֶּימֶיהָ.

וְאָמְרוּ **בְּמִחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם**, הוּא מַה שֶּׁהוֹסִיפוּ לְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה חֲכְמֵי הַדּוֹרוֹת, וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּחוֹקֵק בָּהּ חֲקִיקָה, וְאֵינוֹ כְּמִדַּת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחָפְרוּ וְכָרוּ, וְגַם זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּמִשְׁעֲנוֹתָם שֶׁל רִאשׁוֹנִים, שֶׁכָּל דִּקְדּוּק וְדִקְדּוּק שֶׁיְּדַקְדֵּק בַּתּוֹרָה צָרִיךְ לְפָרְשׁוֹ עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם, וְכָל דָּבָר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְיֻסָּד עַל פִּי דִּבְרֵי הַקַּדְמוֹנִים אֵין לִסְמֹךְ עָלָיו.

וְאָמְרוּ **וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה** – פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁזָּכוּ נוֹחֲלֶיהָ לֹא זָכוּ אֶלָּא לְצַד שֶׁהָיוּ מַחְשִׁיבִין עַצְמָן כְּמִדְבָּר, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָסוּק (שמות יט:ב) ״וַיִּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר״ שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ נִקְנֵית אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הָעֲנָוָה וְהַשְּׁפָלוּת. וְאָמְרוּ **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל** שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ נָחַל אוֹתָנוּ אֵל, דִּכְתִיב (דברים לב:ט) ״יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ״. גַּם יְרֻשָּׁה שֶׁנָּחַלְנוּ אֵל לִהְיוֹת מְיֻחָד לָנוּ לֵאלוֹהַּ, דִּכְתִיב (תהילים קלה:ד) ״כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ״. גַּם שֶׁשָּׁכַן בְּתוֹכֵנוּ וְעָזַב מְדוֹר עֶלְיוֹן.

וְאָמְרוּ **וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת**, פֵּרוּשׁ, וּמֵאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה שֶׁנָּחַלְנוּ אֵל – בָּמוֹת, נַעֲשֵׂינוּ בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה עַל הַמַּלְאָכִים, שֶׁבָּחַר בָּנוּ ה׳ יוֹתֵר מֵהֶם. וְאָמְרוּ **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר** וְגוֹ׳, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ שֶׁעִקַּר תַּכְלִית שִׂכַּר הָאָדָם בְּמִצְוֹתָיו וְאָשְׁרָיו אֵינָם אֶלָּא בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, אֲבָל בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵינוֹ מְקוֹם הַשָּׂגַת אוֹשֶׁר הָרוּחָנִי.

וּמִבָּמוֹת הֻכְרַח הוּא לְהִסְתַּלֵּק הָאָדָם מִן הָעוֹלָם הַזֶּה לְהִשְׁתַּלֵּם גְּמוּלָיו כְּיַד ה׳ הַטּוֹבָה. וּמַה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁהַמִּיתָה נִסְבְּבָה עַל חֵטְא הָאָדָם שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁזּוֹלַת זֶה הָיָה הָאָדָם חַי תָּמִיד, וְתֹאמַר אִם כֵּן יִהְיֶה הָאָדָם חָסֵר גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, לָזֶה אָמְרוּ בַּעֲלֵי הַסּוֹד כִּי זוֹלַת הַחֵטְא הָיָה הָאָדָם עוֹלֶה לָרָקִיעַ וְדָר בָּעֲלִיָּה וּבֶחָצֵר, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֱלִיָּהוּ הַנָּבִיא שֶׁעָלָה הַשָּׁמַיְמָה לְהִשְׁתַּלֵּם גְּמוּלוֹ וְלֹא טָעַם טַעַם מִיתָה. וְהַגּוּף הֵן אֱמֶת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בָּעֲלִיָּה הָעֶלְיוֹנָה הֲגַם שֶׁנִּזְדַּכֵּךְ הַגּוּף וְעָמַד בְּגֶדֶר רוּחָנִי אַף עַל פִּי כֵן בְּעֶרֶךְ רוּחָנִיּוּת עֶלְיוֹן יֵחָשֵׁב לְגֶשֶׁם, אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חלק א רט.) בְּמַעֲשֶׂה אֱלִיָּהוּ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה כִּי בְּהַגִּיעוֹ לְגַלְגַּל חַמָּה שָׁם נִפְשַׁט מִגּוּפוֹ וְהִנִּיחַ אוֹתוֹ בְּגַלְגַּל חַמָּה וּכְשֶׁהוּא יוֹרֵד לְמַטָּה לוֹבְשׁוֹ וְיוֹרֵד בּוֹ. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עוֹד שֶׁכְּשֶׁנָּתַן ה׳ תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי נַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין מֵהַמִּיתָה, וְחָזְרוּ לִהְיוֹת כְּאָדָם קֹדֶם שֶׁחָטָא, דִּכְתִיב ״חָרוּת עַל הַלֻּחוֹת״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה מא,ז): אַל תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן בְּעֵת הַגִּיעַ תַּכְלִית שְׁלֵמוּתָם הָיוּ עוֹלִים גּוּף וְנֶפֶשׁ וּפוֹשְׁטִים גּוּפָם בְּגַלְגַּל חַמָּה כְּאֵלִיָּהוּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא** פֵּרוּשׁ, מִמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהִשַּׂגְנוּ בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה יֵשׁ עוֹד הַשָּׂגָה אַחֶרֶת מִצַּד דָּבָר זֶה שֶׁהוּא הַגַּיְא, שֶׁהִיא יְרִידַת גַּשְׁמִנוּ בַּגַּיְא שֶׁהִיא הַקֶּבֶר, **אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב** שֶׁהָאָרֶץ תִּקָּרֵא שָׂדֶה, וְאָמְרוּ **מוֹאָב** שֶׁבְּרָאהּ אַב הָעוֹלָם.

אוֹ יִרְמוֹז לְהָאִשָּׁה שֶׁנִּקְרֵאת גַּם כֵּן שָׂדֶה, כְּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (זוהר חלק א לו:), וְהַכְּוָנָה הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: הַגַּיְא אֲשֶׁר בָּא מִפְּאַת הָאִשָּׁה שֶׁהִיא חַוָּה, שֶׁבָּאָה מֵאַב כָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּקָחָהּ ה׳ מִצַּלְעוֹתָיו, וְאֵין אִשָּׁה בָּעוֹלָם שֶׁבָּאָה כְּדַרְכָּהּ זֶה מִצַּלְעוֹת הָאָדָם כִּי אִם זֹאת, וְהִיא הָיְתָה סִבַּת הַמָּוֶת לְהַפִּיל הָעֲצָמוֹת בַּגַּיְא. מֵעַתָּה, מֵאֶמְצָעוּת הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה יַחְזוֹר הַדָּבָר לְקַדְמוּתוֹ קוֹדֶם שֶׁחָטְאָה חַוָּה, וְיִהְיֶה הַגּוּף כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּגַּיְא לְמַעְלָה.

וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ גֶּדֶר מָקוֹם זֶה שֶׁהוּא אוֹמֵר ״רֹאשׁ הַפִּסְגָּה״, שֶׁאֶמַרְנוּ בְּמָקוֹם גַּלְגַּל חַמָּה, וְהוּא אָמְרוּ **רֹאשׁ הַפִּסְגָּה**, שֶׁמָּא הוּא לְמַעְלָה בְּמָקוֹם הַנְּשָׁמוֹת. לָזֶה אָמַר **וְנִשְׁקָפָה** וְגוֹ׳ עַל פְּנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא נִקְרָא יְשִׁימוֹן, לְשׁוֹן שְׁמָמָה, שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת שָׁמֵם. אוֹ נִקְרָא כֵּן לְפִי שֶׁשּׁוֹלֵט בּוֹ יֵצֶר הָרַע הַשּׂוֹמֵם אֶת הַנִּבְרָאִים. וְאִי זֶה מָקוֹם שֶׁהוּא נִשְׁקָף עַל פָּנִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה – הוּא גַּלְגַּל חַמָּה, שָׁם יוּנַח מַה שֶּׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בַּגַּיְא. וְנִמְצָא כִּי בְּאֶמְצָעוּת תּוֹעֲלִיּוֹת הַתּוֹרָה כַּמִּצְטָרֵךְ יוּשַׁג לְהַנְחִיל הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף בַּחַיִּים.

חסלת פרשת חקת

פרק כב

ב **וַיַּרְא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר וְגוֹ׳ וַיָּגָר מוֹאָב וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן תָּלָה הָרְאִיָּה בְּבָלָק וְלֹא בִּבְעֲלֵי הַמָּגוֹר שֶׁהֵם מוֹאָב. ב׳, לָמָּה לֹא פָּחֲדוּ אֶלָּא מוֹאָב וְלֹא מִדְיָן, וּמַה גַּם שֶׁהַמִּדְיָנִים לָהֶם יֵאוֹת הַפַּחַד כִּי הֵמָּה אָבְדוּ וְלֹא מוֹאָב, וּמַזָּלֵיהוּ יֶחֱזֶה אֶת אֲשֶׁר יִקְרֶה לָהֶם.

וְנִרְאֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (במדבר רבה כ,ד) שֶׁאָמְרוּ שֶׁבָּלָק מִנְּסִיכֵי מִדְיָן הָיָה, אֶלָּא שֶׁמֵּחֲמַת פַּחַד יִשְׂרָאֵל עָשָׂאוּהוּ מוֹאָב מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם. מֵעַתָּה בְּמַאֲמַר ״וַיַּרְא בָּלָק״ גִּלָּה הַפָּסוּק פַּחַד וּמוֹרָא מִדְיָן, כִּי אָז בְּאוֹתוֹ מַצָּב הָיָה גָּדוֹל נְסִיכָם שֶׁל מִדְיָן. וַהֲגַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּפֵרוּשׁ הַמּוֹרָא, מוּבָן הוּא בְּזִכְרוֹן מַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל

לָאֱמוֹרִי שֶׁהֵם תּוֹקֵף כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. וְהִזְכִּיר אַחַר כָּךְ מְגוֹר מוֹאָב גַּם כֵּן, דִּכְתִיב ״וַיָּגָר מוֹאָב״, וּמֵאֶמְצָעוּת שְׁנֵי מוֹרָאִים עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, וַיֹּאמֶר מוֹאָב לִזְקְנֵי וְגוֹ׳. וְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם: וַהֲלֹא הַמּוֹאָבִים נִלְחָמִים עִם הַמִּדְיָנִים, דִּכְתִיב: ״הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב״ (בראשית לו:לה), וְשִׁנְאָה הָיְתָה בֵּינֵיהֶם מֵעוֹלָם, מָשָׁל לִשְׁנֵי כְּלָבִים״ וְכוּ׳, עַד כָּאן. חֲרֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶם פָּחֲדוּ. וְטַעַם הַכְנָעָתָם שֶׁל מוֹאָב שֶׁקִּבְּלוּ מִנְּסִיכֵי מִדְיָן לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְלֹא לְהֵפֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹאָב הָיוּ צְרִיכִין לַעֲצָתָן, לְפִי שֶׁנִּתְגַּדֵּל מֹשֶׁה בֵּינֵיהֶם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם), וְלָזֶה נִכְנְעוּ לָהֶם וְהִמְלִיכוּ נְסִיכָם.

עוֹד נִרְאֶה בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן רְאִיָּה וְלֹא לְשׁוֹן שְׁמִיעָה. וַהֲגַם שֶׁרַז״ל אָמְרוּ (מכילתא) וְזֶה לְשׁוֹנָם: יֵשׁ רְאִיָּה שֶׁהִיא שְׁמִיעָה, כְּגוֹן ״וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת״, עַד כָּאן, הֲלֹא בְּמָקוֹם אַחֵר (מכילתא) מָצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ שָׁהָיוּ רוֹאִים הַקּוֹלוֹת מַמָּשׁ. עוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שֵׁם אָבִיו ״בֶּן צִפּוֹר״. עוֹד לָמָּה דִּקְדֵּק לוֹמַר שְׁנֵי רִבּוּיִים **אֶת כָּל.** עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וַיָּגָר מוֹאָב** וְגוֹ׳, **וַיָּקָץ** וְגוֹ׳. עוֹד לָמָּה פַּעַם ״הָעָם״ וּפַעַם קָרָאָם ״בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״.

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חדש כאן) כִּי בָּלָק מְכַשֵּׁף גָּדוֹל הָיָה יוֹתֵר מִבִּלְעָם, וְהָיָה עוֹשֶׂה כְּשָׁפָיו בְּצִפּוֹר אֶחָד שֶׁשְּׁמוֹ יַדּוּעַ, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיַּרְא בָּלָק**, וּבַמֶּה רָאָה? בַּצִּפּוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ **בֶּן צִפּוֹר**, פֵּרוּשׁ לִהְיוֹתוֹ בֶּן צִפּוֹר רָאָה בִּכְשָׁפָיו שֶׁל צִפּוֹר. וְאָמַר תִּבַּת **בֶּן** לְצַד כִּי הַצִּפּוֹר הוּא לוֹ לְאָב וּלְקָצִין, וּמִמֶּנּוּ יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמוֹרִי, וְלֹא הֻצְרַךְ לְמַגִּידִים לְהוֹדִיעַ דָּבָר קָטָן וְגָדוֹל.

וְאָפְשָׁר שֶׁכְּוָנַת הַכָּתוּב הִיא שֶׁמִּקּוֹדָם הָיוּת הַמַּעֲשֶׂה רָאָה בַּצִּפּוֹר, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶת כָּל** רָמַז בִּרְבּוּי ״כָּל״ לִגּוּפָהּ, שֶׁרָאָה בַּצִּפּוֹר כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמוֹרִי, וְרִבּוּי ״אֵת״ רָמַז לִרְאִיָּה אַחֶרֶת עִמָּהּ [אוּמָּה] שֶׁעֲתִידָה לִהְיוֹת כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר, הָאֱמוֹרִי שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְכַלּוֹתָם, וּמָה אוּמָּה הִיא שֶׁעָקְרוּ יִשְׂרָאֵל אָז הִיא מִדְיָן, וְזֶה רָמַז בְּתֵבַת **אֵת**, הָא לָמַדְתָּ שֶׁרָאָה מַה שֶּׁעָשׂוּ לָאֱמוֹרִי וּמַה שֶּׁיַּעֲשׂוּ לְמִדְיָן. וְאֶפְשָׁר שֶׁרָאָה גַּם כֵּן כִּי מוֹאָב מֻבְטָחִים מִצַּרַת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה, כִּי הַכְּשׁוּף יַגִּיד הֶעָתִיד אִם רַע אִם טוֹב. וּמֵעַתָּה תָּלָה הָרְאִיָּה בְּבָלָק כִּי הוּא הֶרְוֹאֶה בַּצִּפּוֹר לְבַד, וּרְאִיָּה זוֹ לֹא רָאָה אוֹתָהּ אֶלָּא בָּלָק בִּכְשָׁפָיו. וְכִוָּנַת הַסִּפּוּר בְּדָבָר זֶה הוּא לְהַקְדִּים הַסִּבּוֹת שֶׁסִּבְּבוּ מַעֲשֶׂה קְרִיאַת בִּלְעָם וְהַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ בַּעֲוֹנוֹת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁרְאִיַּת בָּלָק הָיְתָה סִבָּה אַחַת לַנִּסְבָּב כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר. וְאָמַר עוֹד **וַיָּגָר מוֹאָב** אֵינָהּ הוֹדַעַת הַנִּמְשָׁךְ מִשְּׁמִיעַת בָּלָק אֶלָּא הוֹדַעַת סִבָּה אֲחֶרֶת לַמְאוֹרָע הַנִּמְשָׁךְ שֶׁנִּכְנַס בְּלֵב מוֹאָב מָגוֹר.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִפְּנֵי הָעָם**, פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהָיוּ רַבִּים וְתַקִּיפִים, כְּאָמְרוֹ ״כִּי רַב הוּא״. וְהוֹסִיף לוֹמַר **וַיָּקָץ** וְגוֹ׳, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁנִּכְנַס בְּלִבָּם הַמָּגוֹר, עִם כָּל זֶה הָיוּ מוֹצְאִים תְּרוּפָה לְדָבָר בְּדֶרֶךְ טֶבַע, שֶׁיִּשְׁכְּרוּ עַמִּים רַבִּים וַחֲזָקִים כְּנֶגְדָּם, אֶלָּא צָרָתָם צָרָה לְצַד הֱיוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין נִצְחוֹנָם כְּפִי הַטֶּבַע אֶלָּא בְּנֵס וָפֶלֶא, וְהוּא אָמְרוֹ וַיָּקָצוּ **מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, הֱיוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְאֶמְצָעוּת כָּל זֶה הִשְׁלִימוּ מוֹאָב עִם מִדְיָן וּמָלַךְ בָּלָק עֲלֵיהֶם, וְשָׁלְחוּ אַחַר בִּלְעָם, וְהָיוּ תּוֹצָאוֹתָיו חֲצַר מָוֶת.

וּבְהֶעָדֵר אַחַת מִכָּל הַסִּבּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לֹא הָיוּ שׁוֹלְחִים אַחַר בִּלְעָם וְלֹא הָיָה דָּבָר, שֶׁאִם לֹא הָיָה רְאִיַּת בָּלָק בַּנִּסְתָּרוֹת לֹא הָיָה מַשִּׂיג לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר תִּקְרָאֶנָּה אוֹתוֹ וְאֶת עַמּוֹ בְּמִדְיָן, וְלֹא הָיָה מִתְרַצֶּה לְהִשָּׂכֵר עִם מוֹאָב לְהִתְחַבֵּר עִמָּהֶם לָבֹא כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל. וַהֲגַם שֶׁהָיָה שׁוֹלֵחַ אַחַר בִּלְעָם וְהוּא בִּמְקוֹמוֹ בְּמִדְיָן, לֹא הָיָה נִסְבָּב דָּבָר בְּהַפְקֵרַת הַנָּשִׂים שֶׁהִפְקִירוּ הַמּוֹאָבִים, כִּי מִדְיָן לֹא הָיוּ מֻבְטָחִים בִּיצִיאָתָם לְיִשְׂרָאֵל כִּי אִם הַמּוֹאָבִים, לְפִי שֶׁאָמַר לָהֶם בִּנְבוּאָתוֹ כִּי לֹא יַרְעוּ וְלֹא יַשְׂחִיתוּ לָהֶם אֶלָּא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, דִּכְתִיב (במדבר כד:יד) ״אֵת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים״, וּמִזֶּה הֻבְטְחוּ לִשְׁלֹחַ בְּנוֹתֵיהֶם לְמַחֲנֵה הָעִבְרִים וּלְהִתְגָּר עִמָּהֶם (סנהדרין קו.), כִּי שְׁלֵמִים הֵם עִמָּהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִדְיָן שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁהִפְקִירוּ מֵהֶם אֶלָּא מִדְיָנִית אַחַת, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה כאן) שֶׁהִיא בִּתּוֹ שֶׁל בָּלָק, כִּי הוּא זֶה הַנִּקְרָא ״צוּר״. גַּם אִם לֹא הָיָה מוֹרָאָם שֶׁל מוֹאָב מֵהָעָם גַּם שֶׁקָּצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ טַעַם הַכֶּפֶל וְכוּ׳, לֹא הָיוּ מַשְׁלִימִין עִם מִדְיָן וּלְהַמְלִיךְ עֲלֵיהֶם נְסִיכָם. לָזֶה הִקְדִּים ה׳ הַסִּבָּה וְאָמַר **וַיַּרְא בָּלָק** וְגוֹ׳ **וַיָּגָר** וְגוֹ׳ **וַיָּקָץ** וְגוֹ׳, וְזֶה הָיָה סִבַּת **וַיֹּאמֶר מוֹאָב** וְגוֹ׳ וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים וְגוֹ׳ וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה.

ד **יְלַחֲכוּ וְגוֹ׳ אֶת כָּל סְבִיבוֹתֵינוּ.** אוּלַי שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַרְאוֹת כָּל כָּךְ מֹרֶךְ הַלֵּבָב שֶׁהֵם יֵרְאִים מֵהֶם, אֶלָּא שֶׁהֵם חָסִים עַל הַסְּבִיבוֹת, וְאָמְרוּ לְשׁוֹן רַבִּים לְכְלוֹל אוֹתָם עִמָּהֶם. וְאָמְרוּ **וּבָלָק בֶּן צִפּוֹר** הֵם דִּבְרֵי הַכָּתוּב, אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהֵם דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ כִּי דָּבָר זֶה נוֹגֵעַ גַּם לְמִדְיָן, לֶהֱיוֹת שֶׁבָּלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בְּעֵת הַהִיא, וְאִם כֵּן הַחֶרְפָּה נוֹגַעַת לְמִדְיָן לְצַד נְסִיכָם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, כִּי אַחַר שֶׁבָּא בִּלְעָם וְהוֹדִיעַ לָהֶם כִּי לֹא יַרְעוּ וְלֹא יַשְׂחִיתוּ לְמוֹאָב, שִׁלְּחוּ אֶת בָּלָק וְלֹא הָיָה עוֹד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם. וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁנִּמְצָא אֶת נְסִיכֵי מִדְיָן וְנֶחֱרָג עִמָּהֶם (במדבר לא:ח).

ה **וַיִּשְׁלַח וְגוֹ׳ אֶל בִּלְעָם וְגוֹ׳.** הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שֵׁם אָבִיו **בֶּן בְּעוֹר**, גַּם לְהַזְכִּיר מְקוֹמוֹ **פְּתוֹרָה אֲשֶׁר** וְגוֹ׳ **אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ**, לְהוֹדִיעֲךָ הַזְּרִיזוּת שֶׁעָשָׂה בָּלָק הָרָשָׁע בִּשְׁלִיחוּת זֶה כְּדֵי שֶׁיָּבֹא לִידֵי גְּמָר תֻּכָּף וּמִיָּד. לָזֶה פֵּרֵשׁ לַשְּׁלוּחִים וְאָמַר **בֶּן בְּעוֹר** לְבַל יִתְחַלֵּף בִּלְעָם בִּבְלְעָם, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִתְעַכְּבוּ לַחְזֹר אַחֲרָיו צִיֵּן לָהֶם מְקוֹמוֹ וְאָמַר **פְּתוֹרָה**, וְלַחֲשַׁשׁ מָקוֹם אַחֵר שֶׁשְּׁמוֹ פְּתוֹרָה אָמַר **עַל הַנָּהָר**, וְהוֹדִיעָם עוֹד כִּי הָאָרֶץ הַהִיא הִיא **אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ** וְכֻלָּם יָדְעוּ אוֹתוֹ גַּם יָדְעוּ דֶּרֶךְ הֲלַךְ בּוֹ, כִּי לִפְעָמִים לֹא יִמְצָא הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ וְהֵם יוֹדִיעוּם מָקוֹם אֲשֶׁר יִמְצָאוּהוּ שָׁם.

לִקְרֹא לוֹ. נִתְחַכֵּם בְּתִחִלַּת מַאֲמַר הַשְּׁלִיחוּת לוֹמַר, כִּי מַה שֶּׁשּׁוֹלֵחַ אַחֲרָיו הוּא לְהַנָּאַת עַצְמוֹ שֶׁל בִּלְעָם, כִּי הוּא רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ טוֹבָה, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לָרוּץ אַחַר הֶנָּאָתוֹ בְּלֹא עִכּוּב.

הִנֵּה עַם יָצָא וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ **הִנֵּה**, גַּם אָמְרוֹ **יָצָא**, וְכִי לֹא יָדוּעַ הוּא לְכָל הָעוֹלָם שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל, וּמַה גַּם לְבִלְעָם שֶׁהֻצְרַךְ לְהוֹדִיעוֹ, גַּם אָמְרוֹ **הִנֵּה כִסָּה** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וַיְכַס וְגוֹ'.

וְיִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה א,ט) שֶׁאָמְרוּ שְׁלֹשָׁה יוֹעֲצִים הָיוּ לְפַרְעֹה כְּשֶׁאָמַר עַל יִשְׂרָאֵל "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ", וְאֶחָד מֵהֶם הוּא בִּלְעָם, וְהוּא אֲשֶׁר יָעַץ עֲלֵיהֶם רָעָה, וּבִכְשָׁפָיו הֶעֱמִיד כְּשׁוּף לָבָל יוּכַל עֶבֶד לִבְרֹחַ מִמִּצְרַיִם, וְהָיָה מֻבְטָח כִּי לְעוֹלָם לֹא יֵצֵא עַם יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְלָזֶה שָׁלַח לוֹמַר לוֹ **הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם**, פֵּרוּשׁ הֵפֶךְ הַיָּדוּעַ, וּבִטֵּל כֹּחֵי הַכְּשָׁפִים. וְאֶפְשָׁר כִּי בִּלְעָם הָיָה מַבְטִיחַ אֶת בָּלָק שֶׁלֹּא יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם עוֹלָמִית, וְלָזֶה אָמַר לוֹ "הִנֵּה יָצָא". וְאָמְרוֹ **הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ**, נִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן נֶגֶד מַה שֶּׁיָּעַץ עֲלֵיהֶם בְּמוֹעֲצוֹתָיו הָרָעִים לְמַעַן עַנּוֹתוֹ לְמַעֲטָם, גַּם לַהֲרֹג זְכוּרֵיהֶם וּלְשַׁחֵת הַבָּנִים. הִנֵּה הוּא הֵפֶךְ הַדְּבָרִים, שֶׁלֹּא בִּלְבַד שֶׁלֹּא נִתְמַעֵט אֶלָּא אַדְרַבָּא נִתְרַבָּה עַד לְמְאֹד, וְהוּא אָמְרוֹ **הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ**.

וְהוּא יָשַׁב מְמַלְי. נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר שֶׁנִּכְּר מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו שֶׁמְּשִׂים פָּנָיו לְמוּלִי לְהוֹרִישֵׁנִי. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כ,ז) שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מַרְאִים עַצְמָן מְזוּיָנִים בִּכְלֵי זַיִן נֶגֶד מוֹאָב מִטַּעַם חֲצִיפוּת הָרְשׁוּם בַּשֵּׁם כַּיָּדוּעַ, וּמִזֶּה הִרְגִּישׁ כִּי כַּוָּנָתָם לְהָרַע לָהֶם. וְטַעְמוֹ שֶׁל בָּלָק שֶׁשָּׁלַח דְּבָרִים אֵלּוּ בִּשְׁלִיחוּת לְבִלְעָם, לְצַד שֶׁחָשׁ שֶׁיֹּאמַר בִּלְעָם לָמָּה לִי לְלֶכֶת שָׁמָּה וְיָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשִׂים שֶׁיֵּשׁ בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ. גַּם חָשַׁשׁ בָּלָק שֶׁיַּרְגִּישׁ בִּלְעָם בִּכְשָׁפָיו לָדַעַת כִּי לֹא יָרְעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ בִּגְבוּל מוֹאָב וְלֹא יִרְצֶה לָבֹא, וּמִשָּׁם יִשְׁלַח לוֹמַר לָהֶם כִּי הָעָם לֹא יָצוּרוּ אוֹתָם וְלֹא יִתְגָּרוּ בָּם. לָזֶה הַקְדִּים בִּתְחִלַּת הַשְּׁלִיחוּת וְאָמַר **הִנֵּה עַם** וְגוֹ' **הִנֵּה כִסָּה** וְגוֹ' לוֹמַר שֶׁאֵין לְסָמוֹךְ בְּעִנְיָנֵי עַם זֶה עַל אֲשֶׁר יַגִּידוּ עֲלֵיהֶם הַכְּשָׁפִים שֶׁהֲרֵי אָמַרְתָּ לֹא יֵצֵא וְיָצָא, וְעֵצָה עֲלֵיהֶם גַּם כֵּן לֹא תַּעֲמוֹד כְּמוֹ שֶׁלֹּא עָמְדָה עֲצָתְךָ לְהַמְעִיטָם, שֶׁהִנֵּה כִסָּה וְגוֹ', וְלוֹמַר לִי שֶׁלֹּא יִתְגָּרוּ מִלְחָמָה בְּמוֹאָב וְהִנְנִי רוֹאֶה שֶׁהוּא נֶגֶד זֶה, שֶׁהִנֵּה הוּא יוֹשֵׁב מְמוּלִי, לָזֶה לֹא תִסְמוֹךְ עַל מַה שֶּׁתַּשְׂכִּיל בִּידִיעָתְךָ וּבֹא תָּבֹא.

ו **וַעֲתָּה לְכָה נָּא וְגוֹ'.** אָמַר **וַעֲתָּה** שֶׁלֹּא יַעֲכֵּב אֲפִלּוּ שִׁעוּר שָׁעָה אַחַת, כִּי כָּל שָׁעָה הֵם בְּסַכָּנָה מִצִּדָּם. וְאָמְרוֹ **נָּא** לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, וְסָמַךְ הַבַּקָּשָׁה לְעִקַּר הַפְּעֻלָּה שֶׁהִיא "אָרָה לִי" וְגוֹ', וְדִקְדֵּק לוֹמַר תֵּבַת **לִי** שֶׁתִּהְיֶה הָאֲרִירָה בָּהֶם לִי לְצָרְכִּי, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא תִּתְעַכֵּב הָאֲרִירָה עַד אַחַר שֶׁיֵּעָשׂוּ נְקָמָה בָּהֶם וּמַה שֶּׁהָיָה כְּבָר הָיָה, אֶלָּא שֶׁתַּעֲשֶׂה הַפְּעֻלָּה תֵּכֶף וּמִיָּד שֶׁבָּזֶה תִּהְיֶה הַצָּלַת מוֹאָב מֵהֶם. וְרָמַז עוֹד בְּמַאֲמַר **לִי** לְפִי שֶׁקָּדַם בִּלְעָם וּבֵרַךְ אֶת בָּלָק, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, בלק א), לָזֶה אָמַר "אָרָה לִי", פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ לִי שֶׁכְּבָר אֲנִי מְבָרֵךְ לֹא יוֹעִיל זֶה וְצָרִיךְ לְאָרֵר אוֹתָם. וְאִם תֹּאמַר אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁכְּבָר אַתָּה מְבָרֵךְ, לָזֶה אָמַר **כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי** כָּאן כְּלַל שְׁנֵי דְּבָרִים, אֶחָד עִנְיַן הַחוֹזֶק הַטִּבְעִי, וְאֶחָד עִנְיַן הַבְּרָכָה כִּי עַם זֶה בִּרְכָתוֹ עֲצוּמָה מִבִּרְכָתִי. וְאָמְרוֹ **אוּלַי נַכֶּה בּוֹ** פֵּרוּשׁ, וְאַחַר כָּל זֶה עוֹדֶנִּי בְּגֶדֶר הַסָּפֵק אוּלַי, וְגַם גֶּדֶר סָפֵק זֶה לֹא לְאַבְּדוֹ אֶלָּא לְהַכּוֹת בּוֹ לְגָרְשׁוֹ מֵעָלַי. גַּם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כְּנֶגֶד הַבֵּינוֹנִים **נַכֶּה בּוֹ**, וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים **וַאֲגָרְשֶׁנּוּ**.

וּבָרֶכְךָ רֶמֶז פִּיו הִכְשִׁילוֹ בְּמַאֲמַר **אָרָה לִי** לְאָרֵר אֶת בָּלָק, וְכֵן הָיָה, שֶׁגָּרַם לוֹ בַּעֲצָתוֹ מִיתַת זָקְנֵי בִּתּוֹ. גַּם הָיָה סִבָּה שֶׁיָּשׁוּב בָּלָק לְמִדְיָן וְשָׁם נָפַל בַּחֶרֶב, דִּכְתִיב (במדבר לא:ח) "וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ וְגוֹ' וְאֶת צוּר" וְגוֹ', וְזוּלַת הֲלִיכַת בִּלְעָם שְׁגִּלָּה לְמוֹאָב כִּי מֻבְטָחִים הֵם מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא יַעֲשׂוּ לָהֶם דָּבָר אֶלָּא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, הָיָה נִשְׁאָר שָׁם בָּלָק וְלֹא הָיָה חוֹזֵר לְמִדְיָן וְלֹא הָיָה נֶהֱרָג, חֲרִי נִתְקַיֵּם שֶׁהָלַךְ לְאָרוּתוֹ לְבָלָק, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים לז:טו) "חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם".

כִּי יָדַעְתִּי אֵת וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (במדבר רבה כאן) שֶׁאָמְרוּ שֶׁבִּלְעָם בֵּרַךְ אֶת בָּלָק שֶׁיִּהְיֶה מֶלֶךְ, לָזֶה אָמַר **כִּי יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ** שֶׁהֲרֵי נִתְקַיְּמָה בּוֹ בִּרְכָתוֹ, וְדָבָר זֶה הוּא יָדוּעַ אֲצְלוֹ לְבַד לְפִי שֶׁהוּא נָסָּה אֶת הַדָּבָר וְאֵינוֹ יָדוּעַ לַכֹּל כִּי בִּרְכַּת בִּלְעָם בְּרָכָה, וַאֲשֶׁר יוּאַר זֶה יָדוּעַ מִמַּה שֶּׁקִּלֵּל מוֹאָב לְסִיחוֹן. וְיֵשׁ לְהָעִיר בְּעִנְיָן זֶה, בִּשְׁלָמָא מַה שֶּׁהָיוּ צוֹדְקִין קִלְלוֹתָיו שֶׁל בִּלְעָם יֵשׁ שְׁנֵי טְעָמִים בַּדָּבָר, אֶחָד לִהְיוֹתוֹ רַע עַיִן, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ רֶגַע בְּאַפּוֹ, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז.) וְהָיָה מְקַלֵּל בְּרֶגַע הַזַּעַם, אֲבָל הַבְּרָכָה אֵין מְצִיאוּת שֶׁתִּתְקַיֵּם מִפִּיו.

וְגַרְאָה כִּי לְעוֹלָם בִּרְכַּת בִּלְעָם כִּבְרָכַת חֲמוֹר, אֶלָּא שֶׁהָרְשָׁע הָיָה מַעֲרִים כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּאִצְטַגְנִינוּת שֶׁפִּלּוֹנִי יַעֲלֶה לִגְדֻלָּה וְכַדּוֹמֶה, הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁמְּבָרְכוֹ, וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר וּמִתְבָּרֵךְ חוֹשֵׁב שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם גָּרְמָה, וְלֹא כֵן הוּא אֶלָּא מַזָּלוֹ גָּרַם. וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה לְבָלָק שֶׁרָאָה בְּכוֹכָבוֹ שֶׁעָתִיד לִמְלֹךְ בְּמוֹאָב, וּבֵרְכוֹ בַּדָּבָר עַצְמוֹ לְרָמוֹתוֹ כִּי הוּא הַסּוֹבֵב.

ח **לִינוּ פֹה.** דִּקְדֵּק לוֹמַר תֵּיבַת **פֹּה**, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לָהֶם שֶׁיָּלִינוּ אוֹתוֹ בְּמְלוֹנוֹ, וְגָמַר אוֹמֵר הַשַּׁעַם **וַהֲשִׁיבֹתִי** וְגוֹ' **כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר** וְגוֹ', דִּקְדֵּק לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר" וְלֹא אָמַר "אֲשֶׁר יְדַבֵּר" וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן לוֹמַר טַעַם שֶׁאוֹמֵר לָהֶם לִינוּ פֹּה עִמּוֹ כְּדֵי שֶׁתִּכָּרֵךְ וּמִיָּד כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵלָיו יְשִׁיבֵם דָּבָר, מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה כֵּן כְּשֶׁיִּהְיוּ חוּץ לִמְלוֹנוֹ. וְאָמַר **הַלַּיְלָה** אוּלַי שֶׁאָמַר כֵּן לְצַד צָרוּת עֵינוֹ שֶׁלֹּא נָתַן לָהֶם אַכְסַנְיָא אֶלָּא לַלַּיְלָה אֶחָת.

ט **מִי הָאֲנָשִׁים וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שָׁאַל אוֹתוֹ ה', הֲמִמֶּנּוּ יִבָּצֵר כָּל דָּבָר? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר תֵּבַת **עִמָּךְ** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר הָאֱלֹה? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת תְּשׁוּבַת בִּלְעָם שֶׁאָמַר "בָּלָק בֶּן צִפּוֹר" וְגוֹ', וְכִי שְׁאֵלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הָיְתָה מִי שְׁלָחָם? שְׁאֵלָתוֹ הָיְתָה מִי הֵם! וְרַז"ל הִרְגִּישׁוּ בִּדְקְדּוּק זֶה וְאָמְרוּ (ילקוט שמעוני תשסה) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מִי הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ', אָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע, אֵינִי יוֹדֵעַ בָּהֶם אֶלָּא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר שָׁלַח אֵלַי, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, מִתּוֹךְ הַדְּבָרִים

שֶׁאָמַר ״בָּלָק וְגוֹ׳ שָׁלַח״ וְגוֹ׳ מוּבָן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר ״אֵינִי יוֹדֵעַ וְגוֹ׳ אֶלָּא בָּלָק שָׁלַח״ וְגוֹ׳. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר לוֹ ״מֶלֶךְ מוֹאָב״ וְלֹא הִסְפִּיק בְּזִכְרוֹן שְׁמוֹ? וְנִרְאֶה שֶׁכְּוָנַת מַאֲמַר ה׳ הִיא עַל פִּי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָסוּק ״לִינוּ פֹּה״ שֶׁיָּלִינוּ עִמּוֹ בְּחַדְרוֹ הַמְיֻחָד לוֹ. לָזֶה בָּא מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ וְאָמַר לוֹ **מִי** וְגוֹ׳ לְשׁוֹן הַשְׁפָּלָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות ג:יא) ״מִי אָנֹכִי״ וְגוֹ׳. כְּמוֹ כֵן אָמְרוֹ **מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה** שֶׁהִכְנִסְתָּ אוֹתָם לְמָקוֹם זֶה עִמְּךָ בַּחֶדֶר הַמְיֻחָד לְךָ לְדַבֵּר עִמְּךָ מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים, כִּי יַקְפִּיד ה׳ עַל כְּבוֹד בִּלְעָם בְּעֶרֶךְ הָאֻמּוֹת כֵּיוָן שֶׁהוּא נָבִיא עֲלֵיהֶם, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (במדבר רבה כ,יד) שֶׁהָרַג אֶת הָאָתוֹן מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם. וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה ״וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים״. וְהֵבִין בִּלְעָם דְּבָרָיו וְאָמַר טַעַם שֶׁעָשָׂה לָהֶם כָּבוֹד זֶה הוּא לְפִי שֶׁהֵם שְׁלוּחֵי מֶלֶךְ, וְהוּא אָמְרוֹ **בָּלָק בֶּן צִפּוֹר**, פֵּרוּשׁ, הַיָּדוּעַ לִנְסִיךְ מִדְיָן, וְעוֹד לוֹ שֶׁהוּא **מֶלֶךְ לְמוֹאָב שָׁלַח אֵלַי**, פֵּרוּשׁ, הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, וּבִשְׁבִיל כְּבוֹד הַמַּלְכוּת עָשִׂיתִי אוֹתָם עִמִּי. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **מֶלֶךְ לְמוֹאָב**, כִּי אוּמָּה זוֹ לֹא נִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, וְנִתְחַכֵּם בְּמַאֲמָר זֶה כְּדֵי שֶׁיִּתְרַצֶּה ה׳ לְשָׁלְחוֹ וְלֹא יַעֲכֹב עַל יָדוֹ, וְלָזֶה לֹא יַעֲכֹב עַל יָדוֹ בַּהֲלִיכָתוֹ עִם שְׁלוּחָיו.

יא הִנֵּה הָעָם וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה שִׁנָּה מִדִּבְרֵי בָּלָק, כִּי בָּלָק אָמַר **הִנֵּה עַם יָצָא** וְהוּא אָמַר **הִנֵּה הָעָם הַיּוֹצֵא**, וּבָלָק אָמַר **הִנֵּה כִסָּה** וְהוּא אָמַר **וַיְכַס**, בָּלָק אָמַר **וְעַתָּה** וְהוּא אָמַר **עַתָּה**, בָּלָק אָמַר **אָרָה** וְהוּא אָמַר **קָבָה**, בָּלָק אָמַר **נֶגֶף בּוֹ** וְהוּא אָמַר **לְהִלָּחֵם בּוֹ.** וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,ט) שֶׁאָמְרוּ שֶׁבִּלְעָם טָעָה בְּדַעְתּוֹ כִּי יֵשׁ דָּבָר נֶעְלָם מֵה׳ חָס וְשָׁלוֹם, וְטָעָה מִמַּאֲמַר ״מִי הָאֲנָשִׁים״ וְגוֹ׳. וַהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בּוֹ דֶּרֶךְ אַחֵר, שִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁעֵינוֹ הִטְעַתּוּ בָּזֶה, חָשַׁב לְשַׁנּוֹת דִּבְרֵי בָּלָק, לְפִי שֶׁנִּשְׁמַע מֵהֶם שְׁנָאָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמַר ״הִנֵּה עַם יָצָא״. וְחָשׁ בִּלְעָם לִהְיוֹת בְּעֵינֵי ה׳ שֶׁהוּא שׂוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל, כִּי כְּבָר נִתְפָּרְסְמָה לְכָל הָעוֹלָם הָיְתָה, וְלָשׁוֹן זֶה אֵין נִשְׁמַע בּוֹ מַה שֶּׁפֵּרַשׁ בְּמַאֲמַר ״הִנֵּה עַם יָצָא״ שֶׁזֶּה יַגִּיד אוֹיְבוּת בִּלְעָם. גַּם אָמַר **וַיְכַס** וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר ״הִנֵּה כִסָּה״ מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ, לְהַסְתִּיר הַדְּבָרִים הַנִּשְׁמָע מֵהֶם הֱיוֹתוֹ שׂוֹנֵא כַּנִּזְכָּר. לָזֶה לֹא אָמַר ״הִנֵּה״ שֶׁיּוֹרֶה הוֹדָעַת הֶפֶךְ מַה שֶּׁהָיָה בִּרְצוֹנָם וִידִיעָתָם בְּיִשְׂרָאֵל מֵעֲצָתוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְאָמְרוֹ **וַיְכַס**, פֵּרוּשׁ שֶׁמּוֹדִיעוֹ טַעַם הַפַּחַד שֶׁבָּא לוֹ מִמֶּנּוּ כִּי רַב הוּא.

וְאָמְרוֹ **עַתָּה לְכָה קָבָה** – פֵּרוּשׁ, נִתְכַּוֵּן לָבֹא בְּטַעֲנָה שֶׁהַדִּין עִם בָּלָק בְּדָבָר זֶה, שֶׁהֲגַם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹן וּמוֹאָב, עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן הַנְּתִינָה, וְהַדִּין עִמּוֹ לְהִלָּחֵם בּוֹ וּלְגָרְשׁוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **עַתָּה** – פֵּרוּשׁ, בִּזְמַן זֶה קָבָה לִי לְהִלָּחֵם בּוֹ לְגָרְשׁוֹ מֵעָלַי. וּכְפִי זֶה יֵשׁ טַעַם בְּשִׁנּוּי תֵּבַת ״עַתָּה״, שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר ״וַעֲתָּה״ יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁהוּא הֶמְשֵׁךְ מַה שֶּׁקָּדַם לוֹ, וְהוּא נִתְכַּוֵּן לְטַעֲנַת הַזְּמַן שֶׁיָּכוֹל הוּא לְהִלָּחֵם עִמּוֹ בּוֹ. גַּם שִׁנּוּי ״קָבָה״, כִּי אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל בָּלָק שֶׁיְּאָרֵר הָעָם סְתָם, שֶׁאָז יִמָּשֵׁךְ הָרַע לָעָם בֵּין בְּעֶרֶךְ מוֹאָב בֵּין בְּעֶרֶךְ הָאֻמּוֹת, אֶלָּא יְפָרֵשׁ בְּפֵרוּשׁ בִּלְעָם שֶׁאֵינוֹ מְאָרוֹ אֶלָּא בְּעֶרֶךְ מִלְחֶמֶת מוֹאָב, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל מֻכְנָעִים וְכוּ׳ לִפְנֵי הַמּוֹאָבִים. לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **קָבָה לִי** – פֵּרוּשׁ, שֶׁיְּפָרֵשׁ הַקְּלָלָה שֶׁהִיא לְעֶרֶךְ מוֹאָב. גַּם שִׁנָּה בְּמַאֲמָרוֹ ״לְהִלָּחֵם בּוֹ״ בִּמְקוֹם ״נֶגֶף בּוֹ״, לוֹמַר שֶׁאֵין חֵפֶץ לַעֲשׂוֹת לוֹ רָעָה אֶלָּא לְהִתְגָּרֶה עִמּוֹ בְּמִלְחָמָה לְמָנְעוֹ מֵאַרְצוֹ. גַּם שִׁנָּה וְאָמַר **וְגָרַשְׁתִּיו**, וּבָלָק אָמַר **מִן הָאָרֶץ.** אוּלַי בָּלָק נִתְכַּוֵּן לְגָרְשׁוֹ מִן [הָאָרֶץ] הַיְדוּעָה אֲשֶׁר נָתַן ה׳ לָהֶם, כִּי כְּשֶׁיַּכְנִיעוֹ יִירְאוּ מֵעָלוֹת אֶל הָאָרֶץ. וּבִלְעָם לְחָשְׁבוֹ לְהַמְתִּיק וּלְהַטְעִים דִּבְרֵי בָּלָק, כִּי אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אֶלָּא הֲנָאַת עַצְמוֹ וּבְטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת וְאֵינוֹ מֵאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, לָזֶה הִשְׁמִיט תֵּבַת ״מִן הָאָרֶץ״ וְאָמַר ״וְגֵרַשְׁתִּיו״ – פֵּרוּשׁ, שֶׁיְּגָרְשֶׁנּוּ מֵעָלָיו.

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר **אֶל בִּלְעָם** וְלֹא הִסְפִּיק בְּאָמְרוֹ ״וַיֹּאמֶר לוֹ״. עוֹד לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר **לֹא תֵלֵךְ לֹא תָאֹר.** עוֹד לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר לוֹ הַטַּעַם **כִּי בָרוּךְ הוּא.** וְרַז״ל אָמְרוּ (במדבר רבה כ,ט) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר לוֹ ״אֲקַלְלֵם בִּמְקוֹמִי״, אָמַר לוֹ ״לֹא תָּאֹר״, אָמַר לוֹ ״אִם כֵּן אֲבָרְכֵם״, אָמַר לוֹ ״כִּי בָרוּךְ הוּא״, עַד כָּאן.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמַר ״מִי הָאֲנָשִׁים״ וְגוֹ׳, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ לָמָּה הֶחְשִׁיבָם לְהַכְנִיסָם עִמּוֹ בְּחַדְרוֹ וְהֵשִׁיבוֹ כִּי בָלָק וְגוֹ׳, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי מְשִׁיבוֹ ה׳ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, לְמָה שֶׁהֵשִׁיב ״בָּלָק בֶּן צִפּוֹר וְגוֹ׳ שָׁלַח אֵלַי״ וְהֵם שְׁלוּחֵי מֶלֶךְ, לָזֶה בָּא מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ ״לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם״, פֵּרוּשׁ, אֵינָם רְאוּיִים לָלֶכֶת הוּא עִמָּהֶם לְפִי עֶרֶךְ מַעֲלָתוֹ, וְהוֹדִיעוֹ כִּי בָּלָק זִלְזֵל בִּכְבוֹדוֹ וְלֹא שָׁלַח לוֹ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר רִאשׁוֹן **מִי הָאֲנָשִׁים** לְשׁוֹן פְּחִיתוּת, לֹא מִצַּד הַמְשֻׁלָּחַ אֶלָּא מִצַּד הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְהוּא בִּלְעָם לֹא הֵבִין הַכַּוָּנָה מִתְּחִלָּה. וְתִמְצָא שֶׁהֵבִין בִּלְעָם הַדְּבָרִים וְאָמַר לַשָּׂרִים ״מֵאַן ה׳ לְהִתְּהַלֵּךְ עִמָּכֶם״, וַיּוֹסֶף בָּלָק שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים.

וַיַּטַּעַם שֶׁהֵחְשִׁיבוֹ ה׳ וְעָשָׂה לוֹ כָּבוֹד זֶה, מִלְּבַד הַטַּעַם שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה בְּפָסוּק ״מִי הָאֲנָשִׁים״ וְגוֹ׳, נִרְאֶה עוֹד לוֹמַר טַעַם בַּדָּבָר כִּי ה׳ נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁאָמַר בְּתְחִלַּת תְּשׁוּבָתוֹ לְזִקְנֵי מוֹאָב: ״וַהֲשִׁיבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה׳ אֵלָי״, וְיָדוּעַ כִּי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה וַאֲפִלּוּ שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְצָא וּלְמַד (סנהדרין צו.) מַה שֹּׁלֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִנְבוּכַדְנֶצַּר עַל פְּסִיעוֹתָיו וְכוּ׳, וְגַם כָּאן שֹׁלֶם לוֹ שְׂכָרוֹ וְכִבְּדוֹ וְאָמַר לוֹ ״לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם״, וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יִתְיַשֵּׁב עַל נָכוֹן מַה שֶּׁדִּקְדְּקוּ אָמְרוֹ ״וַיֹּאמֶר ה׳ **אֶל בִּלְעָם**״ פֵּרוּשׁ, מַאֲמָר שֶׁנּוֹגֵעַ לְבִלְעָם לִכְבוֹדוֹ, ״לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם״, שֶׁאֵין זֶה כְּבוֹדְךָ הֲגַם שֶׁהָיוּ בָּאִים לִקְרֹא לְךָ עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לְךָ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתוֹ. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **עִמָּהֶם**, וּכְנֶגֶד עִקַּר הַשְּׁלִיחוּת אָמַר ״לֹא תָאֹר אֶת הָעָם״.

וְאָמַר **לֹא תָאַר**, וְלֹא לָקַח לָשׁוֹן עַצְמוֹ שֶׁאָמַר בִּלְעָם "קָבָה לִי", לְהוֹדִיעוֹ כִּי יָדַע גַּם לָשׁוֹן הַשְּׁלִיחוּת שֶׁשָּׁלַח בָּלָק וּלְשׁוֹן אָרָה אָמַר, וַעֲקָצוֹ לְבִלְעָם בְּרֶמֶז זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁשִּׁנָּה בִּלְשׁוֹנוֹ.

וְאָמַר **כִּי בָרוּךְ הוּא**, שֶׁלֹּא יָבִין שֶׁשְּׁנֵי הַמַּאֲמָרִים שֶׁאָמַר ה' אֵלָיו "לֹא תֵלֵךְ" ו"לֹא תָאַר" טַעַם אֶחָד לָהֶם, וְהוּא מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם, כְּמוֹ שֶׁדִּיַּקְנוּ מֵאָמְרוֹ "אֶל בִּלְעָם" וּמֵאָמְרוֹ תֵּיבַת "עִמָּהֶם", וּכְפִי זֶה כְּשֶׁיִּהְיוּ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים יַעֲשֶׂה רְצוֹן בָּלָק וְיֵלֵךְ וְיָאוֹר, לָזֶה אָמַר **כִּי בָרוּךְ**, פֵּרוּשׁ, זֶה הוּא טַעַם מַאֲמַר "לֹא תָאַר". וּלְעִנְיַן הַהֲלִיכָה עִמָּהֶם הוּא שֶׁיֵּשְׁנוֹ לְטַעַם הַקְּפָדַת כְּבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁיָּדַע ה' כִּי בִּלְעָם חָפֵץ רֶשַׁע הוּא וּלְבַסּוֹף יֵלֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה שֶׁהִסְכִּים ה' וּשְׁלָחוֹ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר הַטַּעַם בִּמְקוֹמוֹ בְּעֶזְרַת ה', לָזֶה אָמַר לוֹ ה' **לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם**, פֵּרוּשׁ "עִמָּהֶם" שֶׁהֶחְלִיט לוֹ הַהֲלִיכָה, וְאִם הָיָה אוֹמֵר לוֹ "לֹא תֵלֵךְ" אֵין עוֹד מְצִיאוּת לַחְזֹר וְלוֹמַר לוֹ "קוּם לֵךְ". וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶל בִּלְעָם**, נִתְכַּוֵּן לָתֵת טַעַם הַדָּבָר, בִּשְׁבִיל מַחְשֶׁבֶת בִּלְעָם שֶׁרָצָה לֵילֵךְ, לָזֶה הוּא שֶׁלֹּא הֶחְלִיט לוֹ הַהֲלִיכָה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר עִמָּהֶם.

וְאָמְרוֹ **לֹא תָאַר** וְגוֹ' **כִּי בָרוּךְ הוּא**, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהָשִׁיב עַל מַה שֶּׁדִּקְדֵּק בִּלְעָם בִּדְבָרָיו וְאָמַר "עַתָּה לְכָה קָבָה" וְגוֹ', כְּפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁטַּעֲנַת מוֹאָב טַעֲנָה שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן זְכִיָּתָם בְּמוֹאָב עַתָּה. לָזֶה אָמַר **לֹא תָאַר** וְגוֹ', וְאִם תֹּאמַר וַהֲלֹא לֹא הִגִּיעַ זְמַן זְכִיָּתָם בְּמוֹאָב, "כִּי בָרוּךְ הוּא" – אֵין בָּרוּךְ אֶלָּא צַדִּיק, כִּי הַצְּדָקוּת הוּא מְקוֹר הַבְּרָכוֹת. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁאַל יַחְשְׁדֵם בְּרֶשַׁע כִּי וַדַּאי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ בְּגֶדֶר שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעָם. וּבָחַר לְכַנּוֹת הַצַּדִּיק לְבָרוּךְ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִכְלֹל גַּם כֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בַּדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן.

יג **וַיֹּקֶם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר.** אוּלַי לְפִי שֶׁהָיְתָה בִּשׂוֹרָה רָעָה לָהֶם, לֹא רָצָה לְגַלּוֹת לָהֶם בַּלַּיְלָה, לְפִי מַה שֶּׁאָמַרְנוּ שֶׁהָיוּ בִּמְלוֹנוֹ עַצְמָהּ וְהִמְתִּין עַד הַבֹּקֶר. אוֹ יִרְצֶה שֶׁלֹּא קָם מִתַּרְדֵּמָתוֹ עַד הַבֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֹּקֶם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר** וְלֹא קוֹדֶם. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיְּדַבֵּר הַכָּתוּב בִּגְנוּת בִּלְעָם שֶׁשִּׁלָּחָם מֵהֵר כְּדֵי שֶׁיְּמַהֵר לִשְׁלֹחַ אֲחֵרִים נִכְבָּדִים. אוֹ לְהוֹדִיעַ צָרוּת עֵינוֹ שֶׁמֵּהֵר לְשַׁלְּחָם קוֹדֶם הַגַּעַת זְמַן הָאוֹכֶל, הֵפֶךְ מִנְהַג דִּיבּוּת אֲבִי הַנַּעֲרָה פְּלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה (שופטים יט) שֶׁאָמַר לַחֲתָנוֹ שֶׁעָמַד לָלֶכֶת בַּבֹּקֶר: "סְעָד לִבְּךָ פַּת לֶחֶם וְאַחַר תֵּלֵכוּ", כִּי זֶה הֶרֶשַׁע הוּא מִקּוֹר הַצָּרוּת עַיִן, וְקָם בַּבֹּקֶר לְשַׁלְּחָם וְאָמַר לָהֶם שֶׁיֵּלְכוּ לְאַרְצָם כִּי חָשׁ שֶׁיִּתְעַכְּבוּ בָּעִיר וִיסִעוּדָתָם עָלָיו.

לְכוּ וְגוֹ' כִּי מֵאֵן ה' וְגוֹ'. הִכְחִיד חֲצִי דָּבָר וְלֹא אָמַר לָהֶם אֶלָּא מַאֲמַר רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר לוֹ ה' **לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם** לְצַד פְּחִיתוּתָם, וְלֹא אָמַר לָהֶם מַאֲמַר **לֹא תָאַר** וְגוֹ', שֶׁבָּזֶה חָזַר בָּלָק וְשָׁלַח רַבִּים וְנִכְבָּדִים. וְאוּלַי שֶׁדָּן הָרֶשַׁע מִדִּבְרֵי ה' שֶׁנָּתַן הַטַּעַם "כִּי בָרוּךְ הוּא", שֶׁבָּא לְדַיֵּק שֶׁבִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ בָּרוּךְ יָכוֹל לְאוֹרְרוֹ, וְלָזֶה לֹא הֶחְלִיט לָהֶם הַדָּבָר עַד שֶׁיִּשְׁלַח הָרְאוּיִים לָלֶכֶת עִמָּהֶם, אוּלַי יִהְיֶה זְמַן אָז שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ בָּרוּךְ.

יד **מֵאֵן בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ.** חָשְׁדוּהוּ בְּשַׁקְרָן וְתָלוּ הַדָּבָר בּוֹ שֶׁהוּא לֹא נִתְמַלְּאוּ עֵינָיו בְּשִׁעוּר כָּבוֹד זֶה, וְאוּלַי כִּי לְפִי שֶׁאָמַר לָהֶם שֶׁיִּשִּׁיבֵם דָּבָר תֵּכֶף שֶׁיְּדַבֵּר ה' אֵלָיו בַּלַּיְלָה וְלֹא עָשָׂה כֵּן עַד הַבֹּקֶר, אָמְרוּ, אֵין זֶה כִּי אִם דִּבְרֵי עַצְמוֹ. אוֹ אֶפְשָׁר כִּי מֻחְזָק הָיָה אֲשֶׁר פִּיו דִּבֵּר שָׁוְא וִימִינוֹ יְמִין וְגוֹ':

טו **וַיִּסָּף עוֹד.** פֵּרוּשׁ, שֶׁשָּׁלַח אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם אֲחֵרִים, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק גַּם כֵּן בְּמַאֲמַר **מֵאֲלֶּה** וְלֹא אָמַר מֵהֶם, לוֹמַר כִּי עוֹדָם מִן הַמּוּבָא בַּשְּׁלִיחוּת עִם הַנּוֹסָפִים עֲלֵיהֶם, וְנִתְכַּוֵּן בָּזֶה שֶׁלֹּא יָכְחִישׁ אֶת דִּבּוּרוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁתָּלָה הַדָּבָר בִּפְחִיתוּת הַשְּׁלוּחִים שֶׁהֵם יוֹכִיחוּהוּ עַל פָּנָיו.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **וַיֹּסֶף**, שֶׁהוֹסִיף עַל מִנְיַן רִאשׁוֹן, שֶׁאִם הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שִׁלְשָׁה, שָׁלַח בְּמִנְיַן שְׁנֵי אַרְבָּעָה וְיוֹתֵר. וְזֶה אֵינוֹ נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר "וַיִּשְׁלַח עוֹד שָׂרִים רַבִּים" וְגוֹ', שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאוֹמֵר "רַבִּים" לְבַל תַּחְשׁוֹב שֶׁשָּׁלַח מוּעָטִים מִמִּנְיַן רִאשׁוֹן. וְאָמְרוֹ **מֵאֲלֶּה** חוֹזֵר לְתֵיבַת "נִכְבָּדִים", לָזֶה אָמַר "וַיֹּסֶף".

טז **אַל נָא תְּמָנַע וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ שְׁלוּחִים הָרִאשׁוֹנִים כִּי דַּעַת עַצְמוֹ הוּא מְנִיעַת הֲלִיכָתוֹ עִמָּהֶם, לָזֶה אָמְרוּ לוֹ שֶׁיִּתְרַצֶּה בְּשִׁיעוּר כָּבוֹד זֶה וְלֹא יִמָּנַע וְגוֹ', וְהוּא לְפִי שֶׁחָסֵר לוֹ יְדִיעַת הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁחֲשָׁדוּהוּ שֶׁהֵם דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְלֹא דִּבְרֵי ה', חָשַׁב שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא יָחוּשׁ לִדְבָרֵי ה' וְיֵלֵךְ בְּלֹא רְצוֹנוֹ, לָזֶה הֵשִׁיב **אִם יִתֶּן לִי בָלָק** וְגוֹ' לֹא אוּכַל, פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאֲנִי אֶתְרַצֶּה לַעֲשׂוֹת כִּי תְּכוּנַת רָשָׁע הָיְתָה לוֹ וְעֶבֶד מוֹרֵד בַּאֲדוֹנוֹ, אֲבָל אֵינוֹ בַּעַל בְּחִירָה וְרָצוֹן בְּדָבָר זֶה.

יט **וְעַתָּה שְׁבוּ נָא וְגוֹ'.** אָמַר לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שֶׁחָשׁ לְבַל יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה זִקְנֵי מִדְיָן בְּפַעַם אַחֶרֶת שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁחָזְרוּ לִמְקוֹמָם וְלֹא לָנוּ עִמּוֹ (במדבר רבה כ,ח), וּלְפִי שֶׁהָאֲנָשִׁים הֵם רַבִּים וְנִכְבָּדִים הָיָה יָרֵא שֶׁיֵּלְכוּ לָהֶם כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ שָׁבוּ פֹּה וְלֹא יַחְלִיט הֲלִיכָתוֹ עִמָּהֶם.

כ **אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר דִּבְרֵיו בִּלְשׁוֹן סָפֵק, הֲמִמֶּנּוּ יִפָּלֵא כָּל דָּבָר? עוֹד, לָמָּה הִסְכִּים ה' עַל יַד הָרֶשַׁע לָלֶכֶת לְקַלֵּל שׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל? עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר בּוֹ ה' מִדַּעַת רִאשׁוֹנָה שֶׁעִכֵּב עַל יָדוֹ, מִתְּחִלָּה מַה סָּבַר וּלְבַסּוֹף מַה סָּבַר?

וְנִרְאֶה כִּי בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ הָיוּ לִפְנֵי ה' שְׁנֵי דְּרָכִים, וּבְכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ בּוֹ מַחוֹשׁ בְּלִתִּי הָגוּן. הָאֶחָד, אִם יַסְכִּים ה' עַל הֲלִיכָתוֹ יַחְשְׁבוּ הָעַמִּים הֶהֱם שֶׁרְשׁוּתוֹ בְּיַד עַצְמוֹ וְלֹא יֵדְעוּ שֶׁשַּׁלְשֶׁלֶת הַכֹּלֶב בְּיַד בָּעָלָיו וְאֵינוֹ יָכוֹל עֲשׂוֹת כְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וַה' רָצָה שֶׁיִּוָּדַע לְעֵינֵי הָעַמִּים שֶׁאֵין בִּלְעָם בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ לְהָרַע לְמִי שֶׁאֵין ה' חָפֵץ בְּרָעָתוֹ. וְאִם לֹא יַנִּיחֵהוּ לָלֶכֶת יִכָּנֵס בְּמַחוֹשׁ אַחֵר, כִּי יֹאמַר בִּלְעָם שֶׁהוּא יָרֵא מִמֶּנּוּ חָס וְחָלִילָה לְשָׁלְחוֹ וְלָזֶה מוֹנְעוֹ מִלֶּכֶת. אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם ה' וְסִלֵּק שְׁנֵי הַמַּחוֹשִׁים בְּדֶרֶךְ נָכוֹן. בְּתְחִלָּה אָמַר אֵלָיו **לֹא תֵלֵךְ** וְגוֹ', שֶׁבָּזֶה הֶרְאָה לָעַמִּים כִּי אֵין הַכֶּלֶב רַע בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ. גַּם נִתְחַכֵּם ה' בָּזֶה לְשַׁלֵּם

לוֹ שֶׁכָּרוֹ שֶׁהַקְּדִים לוֹמַר לִשְׁלוּחֵי בָלָק כִּי אֵינוֹ בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ. וּמַה שָּׂכָר נָתַן לוֹ שֶׁיֵּדַע ה׳ אֶת אֲשֶׁר תִּקְרָאנָה אוֹתוֹ בַּהֲלִיכָה זוֹ, שֶׁמִּלְבַּד שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ תוֹעֶלֶת, דִּכְתִיב (במדבר כד:יא) ״אָמַרְתִּי כַּבֵּד אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנָעֲךָ ה׳ מִכָּבוֹד״, מִלְּבַד זֶה עוֹד לוֹ שֶׁתִּסּוֹבֵבהוּ הֲלִיכָה זוֹ לִנְפֹּל בַּחֲרֵב, דִּכְתִיב (במדבר לא:ח) ״וְאֶת בִּלְעָם וְגוֹ׳ הָרְגוּ בֶּחָרֶב״ כְּשֶׁהָלַךְ לְקַבֵּל שְׂכָרוֹ עַל עֲצָתוֹ שֶׁנָּתַן לָהֶם בַּהֲלִיכָתוֹ. לָזֶה מָנָעוֹ ה׳ מֵרֶדֶת שַׂחַת בִּשְׂכַר דְּבָרָיו וְאָמַר לוֹ ״לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם״, כִּי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה. וְזֶה נוֹסָף עַל גֶּדֶר הַכָּבוֹד שֶׁעָשָׂה לוֹ בְּהַדְרָגַת הַשָּׂרִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה.

וּבְשָׁלִיחוּת שְׁנֵיָה שֶׁשָּׁלַח בָּלָק, בָּאנוּ לְתִקּוּן מֵחוֹשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁאֵין ה׳ יָכוֹל חָס וְשָׁלוֹם לְמָנְעוֹ מֵהָרַע לְיִשְׂרָאֵל בַּהֲלִיכָתוֹ, וְתִכְּנֵס טָעוּת זֶה בְּלֵב בִּלְעָם וַיַּחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת כִּי לֹא יִשְׁלֹט ה׳ בּוֹ שָׁם לְמָנְעוֹ מֵעֲשׂוֹת חֶפְצוֹ, כִּי כְּבָר נִבְחַן כִּי הוּא עָבִיט שֶׁל מֵי רַגְלַיִם. לָזֶה אָמַר אֵלָיו **קוּם לֵךְ אִתָּם** וּבְכָל הַמָּקוֹם יָדֵי מוֹשְׁלוֹת עָלֶיךָ. וְלֹא אָמַר לוֹ בְּהֶחְלֵט ״קוּם לֵךְ״ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ זֶה **אִם לִקְרֹא לְךָ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ אִם קְרִיאַת הָאֲנָשִׁים יֵשׁ לְךָ בָּהּ הֲנָאָה. כָּאן רָמְזוֹ שֶׁאֵין לוֹ הֲנָאָה בַּהֲלִיכָה זוֹ, וְתָלָה לוֹ הַדָּבָר אִם יֵשׁ לוֹ הֲלִיכָה זוֹ לְטוֹבָתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל בְּקִטְמָיו לָדַעַת תַּכְלִיתוֹ וּמִזֶּה יֵדַע אֶת אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ וְיִחַדֵּל. וְאֵין כַּוָּנַת מַאֲמַר ״אִם לִקְרֹא״ סָפֵק לְפָנָיו אֶלָּא תְּנַאי הַדָּבָר אִם יֵשׁ לוֹ בּוֹ הֲנָאָה וְכוּ׳. וּבָזֶה הוֹסַר הַמֵּחוֹשׁ שֶׁיֹּאמַר בִּלְעָם שֶׁה׳ יָרֵא חָס וְשָׁלוֹם מִמֶּנּוּ לְשָׁלְחוֹ שֶׁחֲרֵי שְׁלָחוֹ, גַּם רָמְזוֹ אוּלַי יֵשֵׁב סָפֵק לְפָנָיו אֶלָּא תְּנַאי הַדָּבָר אִם יֵשׁ לוֹ בּוֹ הֲנָאָה וְכוּ׳. וּבָזֶה הוֹסַר הַמֵּחוֹשׁ שֶׁיֹּאמַר בִּלְעָם שֶׁה׳ יָרֵא חָס וְשָׁלוֹם מִמֶּנּוּ לְשָׁלְחוֹ שֶׁחֲרֵי שְׁלָחוֹ, גַּם רָמְזוֹ אוּלַי יֵשֵׁב וְלֹא יִמָּשֵׁךְ מַה שֶּׁנִּמְשַׁךְ מֵהֶרָעָה לְיִשְׂרָאֵל. גַּם בָּזֶה שִׁלֵּם לוֹ תַּשְׁלוּם שְׂכָרוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ וּמְנָעוֹ מִנְּפוֹל בַּחֶרֶב אִם נַפְשׁוֹ לֹא תֹאבָה רָעָה, וְהוּא נַפְשׁוֹ נֶפֶשׁ רָשָׁע וְלֹא יִמָּשֵׁךְ מַה שֶּׁנִּמְשַׁךְ מֵהֶרָעָה לְיִשְׂרָאֵל. גַּם בָּזֶה שִׁלֵּם לוֹ תַּשְׁלוּם שְׂכָרוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ וּמְנָעוֹ מִנְּפוֹל בַּחֶרֶב אִם נַפְשׁוֹ לֹא תֹאבָה רָעָה, וְהוּא נַפְשׁוֹ נֶפֶשׁ רָשָׁע וְלֹא שָׁת לִבּוֹ לְמַה שֶּׁהֵעִירוֹ ה׳. וְאוּלַי שֶׁלָּזֶה חָרָה אַפּוֹ כְּשֶׁרָאָהוּ ה׳ הוֹלֵךְ וְלֹא הִרְגִּישׁ בְּמַה שֶּׁהֵעִירוֹ, זֶה יַגִּיד שֶׁיִּצְטַדֵּק אֶצְלוֹ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָאָה, וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת אֶלָּא אִם יַחְשֹׁב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדוֹ הַדָּבָר אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ לוֹ בִּשְׁבִילוֹ. לָזֶה חָרָה אַפּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹ, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים. וּבְסָמוּךְ יִתְיַשֵּׁב עוֹד טַעַם ״וַיִּחַר אַף״ וְגוֹ׳.

כב **וַיִּחַר אַף וְגוֹ׳ כִּי הוֹלֵךְ הוּא.** דִּקְדֵּק לוֹמַר **הוּא**, לוֹמַר טַעַם שֶׁחָרָה אַף ה׳ בּוֹ, שֶׁלֹּא אָמַר בַּבֹּקֶר לִשְׁרֵי בָּלָק שֶׁה׳ נָתַן לוֹ רְשׁוּת לָלֶכֶת, אֶלָּא הִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ וְגוֹ׳ וַיֵּלֶךְ עִם שָׂרֵי וְגוֹ׳, שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁהֲלִיכָתוֹ מִרְצוֹנוֹ וְלֹא הֶצְרֵךְ לִרְשִׁיוֹן עֶלְיוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי הוֹלֵךְ הוּא**, פֵּרוּשׁ הוּא הוֹלֵךְ בִּרְצוֹנוֹ בְּאֵין רִשְׁיוֹן ה׳, לָזֶה חָרָה אַפּוֹ בּוֹ.

עוֹד נִרְאֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חדש קסט:) שֶׁאָמְרוּ בְּפָסוּק ״וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי״ שֶׁמִּמֶּדְרָךְ שֶׁל הַמַּשְׂרֶה עָלָיו כֹּחוֹת הַטַּמְאָה לְהִתְבּוֹדֵד יָחִיד, וְכָאן כְּשֶׁרָאָה ה׳ שֶׁהוֹלֵךְ הוּא, פֵּרוּשׁ הוּא לְבַדּוֹ הָיָה נִפְרָד מִשָּׂרֵי בָּלָק וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂהוּ, זֶה יַגִּיד שֶׁמִּכִּין צַעֲדוֹ לַעֲשׂוֹת כְּחֶפְצוֹ הָאֲרוּרָה. וְהַגַּם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ שְׁנֵי נְעָרָיו אֵין מִעַכְּבִין עָלָיו הַהִתְבּוֹדְדוּת, לְצַד שֶׁהֵם רְגִילִים עִמּוֹ וְיַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂהוּ לִפְנֵיהֶם, וְיָדַע ה׳ דַּרְכּוֹ הָרָעָה וְחָרָה אַפּוֹ בּוֹ. עוֹד יְרֻצֶּה בְּאָמְרוֹ **הוֹלֵךְ הוּא** שֶׁיָּדַע ה׳ שֶׁרָשָׁע זֶה גָּבַר בּוֹ הַחֵפֶץ לָלֶכֶת מֵעַצְמוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה בָּלָק שׁוֹלֵחַ אַחֲרָיו הוּא הוֹלֵךְ לִרְצוֹנוֹ, וּבָזֶה גִּלָּה עִצָּם שִׂנְאָתוֹ לְעַם ה׳, וְלָזֶה חָרָה אַפּוֹ יִתְבָּרַךְ בּוֹ.

וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן הוֹדִיעַ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ שְׁנֵי נְעָרָיו, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא) אָמְרוּ לְהוֹדִיעַ דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְכוּ׳, וַעֲדַיִן קָשֶׁה לָמָּה לֹא הוֹדִיעַ כֵּן אֶלָּא אַחַר שֶׁהִזְכִּיר חָרוֹן אַפּוֹ יִתְבָּרַךְ וְיִצְיאַת מַלְאָךְ לְשָׂטָן לוֹ. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות מג:) כִּי לִשְׁלֹשָׁה אֵין הַמַּזִּיק נִרְאֶה לָהֶם וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יַזִּיק, וְכָאן לְפִי שֶׁיָּצָא שָׂטָן לְבִלְעָם מַלְאָךְ הַמַּזִּיקוֹ, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב טַעַם שֶׁלֹּא הִזִּיק גַּם שֶׁלֹּא נִגְלָה אֵלָיו, לְפִי שֶׁהָיָה הוּא וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ הֲרֵי שְׁלֹשָׁה.

כג **וַתֵּרֶא הָאָתוֹן וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת ה׳ בְּעִנְיָן זֶה שֶׁנִּתְגַּלָּה הַמַּלְאָךְ לְהָאָתוֹן, גַּם בְּהַעֲמָדַת הַמַּלְאָךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וּבִלְחִיצַת רַגְלֵי בִלְעָם, וּבְרִבְיָצָתָהּ, גַּם בִּפְתִיחַת פֶּה הָאָתוֹן, וְכָל מַעֲשֶׂה הָאָמוּר בָּעִנְיָן הוּא עִנְיָן סָתוּם.

וְנִרְאֶה כִּי כָּל כַּוָּנַת ה׳ בְּעִנְיָן זֶה לֹא הָיְתָה אֶלָּא לְהַשְׁפִּיל גַּאֲוָתוֹ שֶׁל בָּזוּי זֶה, לְפִי שֶׁקָּדַם וְנָהַג גַּבְהוּת לִפְנֵי ה׳ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁלֹּא אָמַר לַשָּׂרִים כִּי הוּא הוֹלֵךְ בִּרְשׁוּת ה׳ אֶלָּא כְּאָדָם הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ, לָזֶה בִּקֵּשׁ לוֹ ה׳ הַשְׁפָּלָה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנָּה וְשָׁחַק בּוֹ בִּקָּלוֹן מִכְעָר וּמְשֻׁנֶּה. וְדָבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הַהַרְכָּבָה הַחִיּוּנִית אֲשֶׁר הִרְכִּיב ה׳ בִּבְעָלֵי חַיִּים בִּלְתִּי מְדַבְּרִים הִיא מְשֻׁנָּה מֵהַרְכָּבָה הַחִיּוּנִית שֶׁפָּעַל ה׳ וְעָשָׂה בִּבְעָלֵי חַיִּים הַמְדַבְּרִים, וְלָזֶה כְּשֶׁרָצָה ה׳ שֶׁתִּתְפַּתַּח הָאָתוֹן אֶת פִּיהָ לְדַבֵּר כְּבַעֲלֵי חַיִּים הַמְדַבְּרִים הֶצְרֵךְ לְהַרְכִּיב בָּהּ הַרְכָּבָה הַחִיּוּנִית שֶׁל בַּעֲלֵי חַיִּים הַמְדַבְּרִים, וְהוּא מַה שֶּׁפָּעַל ה׳ בְּמַעֲשֵׂה הָעֲמָדַת הַמַּלְאָךְ בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת וּבִרְאִיַּת הָאָתוֹן הַמַּלְאָךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, כִּי כֹּחַ הַמְדַבֵּר צָרִיךְ שָׁלֹשׁ הֲכָנוֹת קוֹדְמוֹת לוֹ, וְהֵם כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁהוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים, וְכֹחַ הַמֵּנִיעַ, וְאַחַר כָּךְ כֹּחַ הַמְדַבֵּר. לָזֶה עָמַד פַּעַם רִאשׁוֹנָה וְרָאֲתָה הָאָתוֹן אוֹתוֹ וּפָעַל בָּהּ בְּכֹחַ רְאוּת הָרוּחָנִי כֹּחַ אֶחָד מִמִּין הַרְכָּבַת כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבּוֹ יִתְקַבֵּל כֹּחַ הַמְדַבֵּר, וְעָמַד פַּעַם שְׁנִיָּה וְרָאֲתָה אוֹתוֹ וּפָעַל בָּהּ כֹּחַ הַמֵּנִיעַ הַמִּתְקַבֵּל בּוֹ כֹּחַ הַמְדַבֵּר, וּבְפַעַם שְׁלִישִׁית פָּעַל בָּהּ כֹּחַ הַמְדַבֵּר, וְאָז פָּתַח ה׳ אֶת פִּיהָ וְדִבְּרָה דִּבְרֵי הַבְּנָה בְּדֶרֶךְ שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב, וְהִכְלִימָה אֶת בִּלְעָם בְּדֶרֶךְ בִּזּוּי בִּפְנֵי נְעָרָיו וְכוּ׳, וּבִזּוּי שֶׁיִּהְיֶה בְּדֶרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל, לִהְיוֹתוֹ דָּבָר תָּמוּהַּ בִּשְׁנֵי אוֹפָנִים, אֹפֶן אֶחָד שֶׁתְּדַבֵּר הַבְּהֵמָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאָדָם גָּדוֹל כְּבִלְעָם הָיְתָה לוֹ אֲתוֹנוֹ לְאִשָּׁה שׁוֹכֶבֶת חֵיקוֹ.

וַנִּשָּׁאַר לָדַעַת לָמָּה עָמַד הַמַּלְאָךְ בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שׁוֹנוֹת, וְיָכוֹל הָיָה לְהִתְרָאוֹת לָהּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּמָקוֹם אֶחָד. וְאוּלַי כִּי עָשָׂה לוֹ כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁעָשָׂה בִּרְשָׁעוֹ: א׳ שֶׁהֵשִׁם אָמַר אֵלָיו פַּעַם אַחַת **לֹא תֵלֵךְ לֹא תָאוֹר**, וְהוּא לֹא אָמַר לַשָּׂרִים מַאֲמַר ״לֹא תָאוֹר״ וְגוֹ׳, שֶׁזֶּה הָיָה סִבָּה לִשְׁלֹחַ אֲחֵרִים, וּכְנֶגֶד זֶה נִצָּב פַּעַם אַחַת בְּדֶרֶךְ וְנִטְתָה הָאָתוֹן מֵהַדֶּרֶךְ, כְּשֵׁם שֶׁהוּא נָטָה מֵהַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַר ה׳ אֵלָיו כַּנִּזְכָּר. ב׳ שֶׁהֵשִׁם אָמַר אֵלָיו אִם **לִקְרֹא לְךָ** וְגוֹ׳, שֶׁתְּנַאי הוּא הַדָּבָר

עַד שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲנָאָה בַּדָּבָר, וּבָזֶה רָמְזוּ שֶׁאֵין לוֹ חֲנָאָה וְלֹא הִרְגִּישׁ. וּכְנֶגֶד זֶה עָמַד הַמַּלְאָךְ בְּמִשְׁעוֹל הַכָּרְמִים וַתִּלְחַץ הָאָתוֹן רַגְלָיו, לֵאמֹר שֶׁלְּחָצוֹ ה׳ בְּנֹעַם דְּבָרָיו לְהַשְׁכִּיל לְהֵיטִיב לְבַל יֵלֵךְ. הַג׳ שֶׁהַשֵּׁם אָמַר אֵלָיו בְּעֵת רִשְׁיוֹן הַהֲלִיכָה **אַךְ אֶת הַדָּבָר** וְגוֹ׳, וְדִבּוּר זֶה הוּא מְרֻמָּז, אֵין לִנְטוֹת בְּמַשְׁמָעוּתוֹ אָנָה וָאָנָה, וְהוּא הֶרְשֶׁע הָלַךְ בְּעֵצָה אַחֶרֶת כְּמוֹ שֶׁדִּיְּקָנוּ מִמַּאֲמַר ״הוֹלֵךְ הוּא״ ״וְהוּא רוֹכֵב״ וְגוֹ׳ ״וּשְׁנֵי נְעָרָיו״ וְגוֹ׳, וְהוּא מַה שֶּׁעָמַד הַמַּלְאָךְ בְּמָקוֹם צַר אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ וְגוֹ׳, וְרָבְצָה הָאָתוֹן תַּחְתָּיו, שֶׁזֶּה יִרְמֹז לוֹמַר שֶׁאֵין ה׳ חָפֵץ בַּדָּבָר שֶׁהוּא חָפֵץ לֶלֶכֶת עָלָיו.

לב וַיֹּאמֶר אֵלָיו וגו׳ עַל מָה וגו׳ הִנֵּה וגו׳. צָרִיךְ לָדַעַת מַה טַּעֲנָה הִיא זֹאת ״עַל מָה״ וגו׳ – עַל עֲסָקֶיהָ רָעִים ! עוֹד מַה טַּעֲנָה בְּמַאֲמַר ״הִנֵּה אָנֹכִי״ כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַכָּתוּב ״וַיִּגַּל ה׳ אֶת עֵינֵי בִלְעָם״, הָא לָמַדְתָּ שֶׁסְּתוּמִים הָיוּ עַד עַתָּה. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה׳ לְהַשְׁפִּיל גְּאוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה בְּפִיו וְיֹאמַר כִּי הָאָתוֹן רָאֲתָה הַמַּלְאָךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְהוּא לֹא רָאָה, וּמִזֶּה יִתְגַּלֶּה גַּם כֵּן הַפְלָגַת מְעוּט הַשָּׂגָתוֹ בַּנִּסְתָּרוֹת. לָזֶה אָמַר לוֹ ״עַל מָה״ וְנָמַר אוֹמֶר **הִנֵּה אָנֹכִי** וְגוֹ׳ **וַתִּרָאֵנִי הָאָתוֹן.** כָּאן תָּחַב חֵץ בְּלִבּוֹ, שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹמַר בְּפִיו כִּי עֵינַיִם לוֹ וְלֹא יִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁרָאֲתָה הָאָתוֹן, כְּאָמְרוֹ ״לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נִצָּב לְקָרָאתִי״, וְזֶה הָיָה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּדְבַר הַמַּלְאָךְ.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהָעִירוֹ מַה שֶּׁגָּרְמָה לוֹ הֲלִיכָה זוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קו.) בִּלְעָם מִתְּחִלָּה נִזְקַק לִרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וּכְשֶׁנִּזְדַּוֵּג לְבָלָק נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ וְנִקְרָא קוֹסֵם (יהושע יג׳:כב), וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִירוֹ בְּמַה שֶּׁלֹּא יָדַע הַמַּלְאָךְ הָעוֹמֵד לְפָנָיו, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן קוֹדֶם לָכֵן שֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְטַעַם יְצִיאַת הַמַּלְאָךְ לְנֶגְדּוֹ, הוֹדִיעוֹ בְּמַאֲמַר **כִּי יָרַט הַדָּרֶךְ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ ׳יָרַט הַדֶּרֶךְ׳ כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַמְבַּ״ן, וּפֵרוּשׁ ׳הַדֶּרֶךְ׳ – דַּרְכּוֹ שֶׁל בִּלְעָם שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ עָלָיו.

לג כִּי עַתָּה גַּם אֹתְכָה וגו׳. אָמְרוֹ **עַתָּה**, לְדִבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,יד) שֶׁאָמְרוּ שֶׁנֶּהֱרְגָה הָאָתוֹן, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **גַּם אֹתְכָה** וְלֹא אָמַר ״גַּם הָרַגְתִּי אוֹתְכָה״, יְדַיֵּק עַל נָכוֹן תֵּבַת ״עַתָּה״, כִּי לֹא יָצְדַק לוֹמַר ״גַּם אֹתְכָה״ אֶלָּא עַתָּה שֶׁכְּבָר נֶהֱרְגָה הָאָתוֹן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן קוֹדֶם, כִּי קוֹדֶם לֹא הָיְתָה מִתָּה הָאָתוֹן, כְּאָמְרוֹ ״וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי״. וְאָמְרוֹ **הֶחֱיֵיתִי** שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ הוּא פּוֹעַל חָדָשׁ, לְהַעִירְךָ שֶׁעַתָּה נֶהֱרֶגֶת. עוֹד לוֹמַר שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לָהּ מַעֲשֶׂה נִסִּים, שֶׁיִּפְגַּע הַמַּלְאָךְ בְּרוֹכֵב וְנִרְכָּב וְיַהֲרֹג רוֹכֵב בִּשְׁמִירַת נִרְכָּב, וּבְדֶרֶךְ זֶה יָצְדַק לֵאָמֶר לָשׁוֹן זֶה ״הֶחֱיֵיתִי״.

לד וַיֹּאמֶר בִּלְעָם וגו׳ חָטָאתִי כִּי לֹא וגו׳. אָמְרוֹ **חָטָאתִי** כְּנֶגֶד מַה שֶּׁרָמְזוּ בְּמַאֲמַר ״יָרַט הַדֶּרֶךְ״ וְגוֹ׳, וּכְנֶגֶד אָמְרוֹ ״לָמָּה הִכִּיתָ״ וְגוֹ׳ אָמַר ״כִּי לֹא יָדַעְתִּי״ וְגוֹ׳, וְאָמְרוֹ **וְעַתָּה** עָשָׂה תְּשׁוּבָה לְמַה שֶּׁחָשַׁב עֲשׂוֹת, וּכְנֶגֶד הַהֲלִיכָה אָמַר ״אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה״, וְאָמַר ״לִי״ – נִתְנוֹצְצָה בּוֹ נְבוּאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִתְרוֹן טוֹב בַּחֲזָרָתוֹ.

לה וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ וגו׳ לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה דִּקְדֵּק לוֹמַר ״עִם הָאֲנָשִׁים״. וְרַז״ל הֵעִירוּ בָּזֶה וְאָמְרוּ (במדבר רבה כ,טו) חֻלְקָךְ עִמָּהֶם וְסוֹפְךָ לֵאֵבֶד מִן הָעוֹלָם, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ, אֲבָל צָרִיךְ לָדַעַת מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים כְּפִי פְּשָׁטָן. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר לוֹ ״שׁוּב״ וְהָיָה יוֹתֵר נָכוֹן. אָכֵן כַּוָּנַת הַדְּבָרִים הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ טַעַם שֶׁהוּא מַסְכִּים עַל יָדוֹ לְלֶכֶת עִמָּהֶם, שֶׁאִם לֹא יַסְכִּים עַל יָדוֹ לְלֶכֶת יַחְשְׁבוּ מַחֲשָׁבוֹת כִּי יָחוּשׁ ה׳ לְבִלְעָם לַעֲשׂוֹת דָּבָר הֶפֶךְ מַה שֶּׁיִּחְפּוֹץ ה׳ עֲשׂוֹת, וְיֵשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם בַּדָּבָר חָס וְשָׁלוֹם. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק ״כִּי הוֹלֵךְ הוּא״ שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ יְחִידִי, אֲפִשָׁר שֶׁרָמַז לוֹ הַמַּלְאָךְ שֶׁיֵּלֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים וְלֹא שָׁפִי, וְהַכַּוָּנָה לְבַטֵּל מִמֶּנּוּ הֲכָנַת הֶרַע אֲשֶׁר הָיָה חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת בְּקִסְמָיו, וְכֵן עָשָׂה, דִּכְתִיב ״וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם שָׂרֵי בָלָק״.

וְאָפַס אֶת הַדָּבָר וְגו׳ אֹתוֹ תְּדַבֵּר וְגו׳. כָּאן הִתְנָה עָלָיו תְּנַאי אַחֵר מַה שֶּׁלֹּא אָמַר לוֹ בְּרִאשׁוֹן, וְהוּא שֶׁבְּרִאשׁוֹן רֹאשׁוֹן אָסַר עָלָיו הַמַּעֲשֶׂה, דִּכְתִיב (במדבר כב׳:כ) ״אַךְ אֶת הַדָּבָר וגו׳ אֹתוֹ תַּעֲשֶׂה״, וּמִזֶּה חָשַׁב הֶרְשָׁע מַחֲשָׁבוֹת לְהָרַע, כִּי פֹּחוֹ הָיָה בְּמַעֲשֶׂה וּבְדִבּוּר, בְּמַעֲשֶׂה – בִּכְשָׁפָיו וּקְסָמָיו, גַּם בְּעֵינוֹ הָרָעָה וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זהר חלק ג רב:) בְּפָסוּק ״וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל״ וגו׳, שֶׁרָצָה לְהַכְּיבִט בָּהֶם בְּעֵין הָרַע עַד שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכָפָה אוֹתָם בְּצִלּוֹ, דִּכְתִיב (במדבר כד׳:ב) ״וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ ה׳״, וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זהר חלק א ריא.) ״עָלָיו״ – עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּהֶם עֵינוֹ הָרָעָה ; וּבְדִבּוּר – לְקַלְקֵל. וְכַוָּנַת עֶלְיוֹן בְּמַאֲמַר ״אֹתוֹ תַּעֲשֶׂה״ נִתְכַּוֵּן לְאֶסֹּר עָלָיו גַּם הַדִּבּוּר אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּנּוּ מַעֲשֶׂה, וְלֹא כֵן הֶבִין הוּא לְצַד תְּכוּנָתוֹ הָרָעָה. לָזֶה בָּא מַאֲמַר ה׳ פַּעַם שְׁנִיָּה וְסָתַר לוֹעוֹ וְאָמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ הַדִּבּוּר דִּכְתִיב ״אֹתוֹ תְּדַבֵּר״, וּבָזֶה כָּלַל אִסּוּר עֵצָה רָעָה כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר לֹא כֵן עָשָׂה הֶרְשָׁע בְּכָל פְּרָטֵי הָאַזְהָרָה. וְעַיֵּן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ׳:יח) בְּפָסוּק ״וַיִּשָּׂם ה׳ דָּבָר בְּפִי בִלְעָם״ שֶׁדָּרְשׁוּ שֶׁנָּתַן בְּפִיו טַס שֶׁל בַּרְזֶל, כְּשֶׁהָיָה רוֹצֶה לְדַבֵּר רָעָה הָיָה חוֹנְקוֹ. גַּם מְצִינוּ לוֹ שֶׁדִּבֵּר עֵצָה רָעָה שֶׁגָּרַם בָּהּ שֶׁנָּפְלוּ מִיִּשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף, גַּם בְּפֶרֶט הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנָּטָה עָלָיו לְבַל יַבִּיט בָּהֶם בְּעֵינוֹ הָרָעָה מָצִינוּ שֶׁעָבַר עַל זֶה כַּנִּזְכָּר, לוּלֵי ה׳ שֶׁהָיָה לָנוּ. וּמֵעַתָּה מָצָאתִי טַעַם לְמַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרְגוּהוּ, כִּי כְּפִי הַדִּין נִתְחַיֵּב מִיתָה, כִּי ה׳ הִזְהִירוֹ בֵּין עַל הַמַּעֲשֶׂה בֵּין עַל הַדִּבּוּר בְּפֵרוּשׁ כַּנַּזְכָּר, וְאַזְהָרַת בְּנֵי נֹחַ זוֹ הִיא מִיתָתָן (סנהדרין נז:).

לו וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְפָרֵט הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא לִקְרָאתוֹ. וְנִרְאֶה כִּי בָּא הַכָּתוּב לְסַפֵּר פְּחִיתוּת בִּלְעָם בְּעֵינֵי בָלָק, שֶׁהֲגַם שֶׁשָּׁמַע בְּבִיאָתוֹ לֹא יָצָא לְהַקְבִּיל פָּנָיו כְּדֶרֶךְ הַקְּבָלַת פְּנֵי הַגְּדוֹלִים שֶׁיּוֹצְאִים חוּץ לַמָּחוֹז, אֶלָּא דַּוְקָא בְּתוֹךְ הָעִיר, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב**

אֲשֶׁר עַל גְּבוּל וְגוֹ׳.

וְאָמְרוּ **בְּקָצֵהּ הַגְּבוּל**, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ יְצִיאָה זוֹ מוּעֶטֶת לֹא הָיְתָה לִכְבוֹדוֹ אֶלָּא לְסִבָּה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,טז) וְזֶה לְשׁוֹנָם: מָה רָאָה בָּלָק לְקַדְּמוֹ לַגְּבוּלִין? אָמַר לוֹ גְּבוּלִין הַלָּלוּ נִקְבְּעוּ מִימֵי נֹחַ שֶׁלֹּא תִכָּנֵס אוּמָּה לִגְבוּל חֲבֵרְתָּהּ, וְהָיָה מַרְאֶה לוֹ אֵיךְ פָּרְצוּ וְעָבְרוּ גְּבוּלוֹת סִיחוֹן וְעוֹג, עַד כָּאן. וְזוּלַת טַעַם זֶה לֹא הָיָה יוֹצֵא מִפִּקּוֹמוֹ:

לח **עַתָּה הֲיָכוֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה.** דִּקְדֵּק לוֹמַר **עַתָּה**, פֵּרוּשׁ, אַחַר דִּבּוּר שֵׁנִי שֶׁבָּא אֵלָיו מֵהַמַּלְאָךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱסַר וְכָפַל לוֹ אֲפִלּוּ דִּבּוּר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "וְאֶפֹּס אֶת הַדָּבָר". וְכָפַל לוֹמַר **הֲיָכוֹל אוּכַל**, כָּאן גִּלָּה רִשְׁעָתוֹ שֶׁמְּנִיעָתוֹ הִיא בִּשְׁנֵי דְּרָכִים: אֶחָד מִפַּחַ הָאַזְהָרָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאֵין הַבְּחִירָה בְּיַד עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא הָיְתָה לוֹ אֶלָּא הָאַזְהָרָה וְהָיָה בַּעַל בְּחִירָה וְרָצוֹן, הָיָה עוֹשֶׂה.

לט **וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם וְגוֹ׳.** נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא נָהַג בּוֹ כָּבוֹד, אֶלָּא שֶׁקִּדֵּם וְהָלַךְ בָּלָק וְהוּא הָלַךְ אַחֲרָיו, וְלָזֶה לֹא אָמַר "וַיֵּלְכוּ בָּלָק וּבִלְעָם". וְאֶפְשָׁר כִּי לְפִי שֶׁשָּׁמַע בָּלָק מֵאָמַר בִּלְעָם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר, פָּנָה אֵלָיו עֹרֶף וְהָלַךְ לוֹ, אֶלָּא שֶׁבִּלְעָם נִטְפַּל לוֹ מֵאֲחוֹרָיו וְהָלַךְ עִמּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם בָּלָק.**

מ **וַיִּזְבַּח בָּלָק וְגוֹ׳.** נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה גַּם לְהוֹדִיעַ חֶרְפַּת אָדָם זֶה, שֶׁלֹּא הֶחְשִׁיבוֹ בָּלָק לְסָעוֹד עִמּוֹ אֲפִלּוּ סְעוּדָה רִאשׁוֹנָה אֶלָּא שָׁלַח אֵלָיו וְלַשָּׂרִים וְגוֹ׳, וְאוּלַי שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ** שֶׁלֹּא שָׁלַח אֶלָּא דָּבָר הַמַּסְפִּיק לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים הַיְדוּעִים שֶׁהָיוּ אִתּוֹ וְשָׁלַל נְעָרָיו, וְזֶה יַגִּיד צָרוּת עֵין בָּלָק בִּכְבוֹד בִּלְעָם. אוֹ לְפִי שֶׁחָשַׁב בָּלָק כִּי בִּלְעָם יִקַּח כָּל הַשָּׁלוּחַ לוֹ וְיַחְזִיק בּוֹ כִּי הוּא לוֹ לְבַדּוֹ וְלֹא יִתֵּן לַשָּׂרִים וְכוּ׳ כִּי הָיָה יָדוּעַ שֶׁהוּא רַע עַיִן, לָזֶה כְּשֶׁשָּׁלַח אָמַר בְּפֵרוּשׁ כִּי לֹא לוֹ לְבַדּוֹ יִהְיֶה הַטָּבַח הַשָּׁלוּחַ אֶלָּא לוֹ וְלַשָּׂרִים. וְאָמַר **אֲשֶׁר אִתּוֹ**, אֶפְשָׁר שֶׁעָשָׂה לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַשָּׂרִים שֶׁעִמּוֹ, פֶּרֶט לַמְזַדְּמֵן, שֶׁאִם יִזְדַּמְּנוּ שָׂרִים אֲחֵרִים עִמּוֹ אֵין מְנַת בָּשָׂר לָהֶם. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז״ל (במדבר רבה כ,טז) שֶׁהִקְפִּיד בִּלְעָם עַל מְעוּט הַבָּשָׂר וְאָמַר "לְמָחָר אֲנִי שׁוֹלֵחַ מְאָרָה בִּנְכָסָיו שֶׁל זֶה", וּלְמָחָר אָמַר לוֹ "בְּנֵה לִי וְגוֹ׳ שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים" (במדבר כג:א).

מא **וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק וְגוֹ׳ וַיַּרְא וְגוֹ׳.** אָמְרוּ **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, אוּלַי שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה בִּלְעָם עִם בָּלָק וְצִעֲרוֹ בִּדְבָרִים עַל מְעוּט הַבָּשָׂר שֶׁשָּׁלַח כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וְאָמְרוּ **וַיִּקַּח בָּלָק** לְקָחוֹ בִּדְבָרִים, פֵּרוּשׁ שֶׁרָצָהוּ עַל הַדָּבָר.

עוֹד יֵרָצֶה, לְפִי שֶׁהָיָה בִּלְעָם חֹגֵר בְּרֶגְלוֹ, וּכְפִי טִבְעִיּוּת הָרֶגִיל בְּחוּשֵׁי הַרְכָּבַת בְּנֵי אָדָם, אָדָם כָּזֶה לֹא יִתְכּוֹנֵן בּוֹ רֶגֶל הַצּוֹלֵעַ לָלֶכֶת בַּבֹּקֶר, וּמַה גַּם לַעֲלוֹת בָּמוֹת. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּתֵיבַת **וַיְהִי** – אוֹי לוֹ לְבִלְעָם, וְטַעַם הַצַּעַר הוּא בִּשְׁבִיל הֱיוֹת הַדָּבָר בַּבֹּקֶר. וּלְפִי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לָלֶכֶת תֵּכֶף וּמִיָּד, הָיָה בָּלָק לוֹקֵחַ אוֹתוֹ בְּיָדוֹ וּסְמָכוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ "וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת" וְגוֹ׳:

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **בַּבֹּקֶר** לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁנָּדָה שְׁנַת עֵינוֹ שֶׁל בָּלָק, כִּי מִדֶּרֶךְ הַמְּלָכִים לִהְיוֹת עַל מִטּוֹתֵיהֶן עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ט:), וְזֶה בִּהְיוֹת הַבֹּקֶר עָמַד וְלָקַח בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת וְגוֹ׳.

עוֹד טַעַם **בַּבֹּקֶר** עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (ע״ז ד:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִימַת קָא רָתַח? אָמַר אַבַּיֵי בִּתְלַת שָׁעֵי קַמַּיְתָא, עַד כָּאן, לָזֶה אָמַר "וַיְהִי בַּבֹּקֶר", וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, פֵּרוּשׁ זְמַן שֶׁה׳ מִתְכַּעֵס עַל עוֹלָמוֹ שֶׁהוּא בַּבֹּקֶר לָקַח בִּלְעָם שֶׁהָיָה בָּקִי בְּכִוּוּן הָרֶגַע. עוֹד יֵרָצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,יח) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "בָּמוֹת בָּעַל" זֶה פְּעוֹר, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְיָדוּעַ הוּא כִּי פְּעוֹר עֲבוֹדָתוֹ הִיא הַתְרָזַת זֶבֶל בְּפָנָיו, וְזֶה לְשׁוֹן דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין סד.): בַּמֶּה עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל פְּעוֹר? אוֹכְלִין תְּרְדִין וְשׁוֹתִין שֵׁכָר וּמַתְרִיזִין בְּפָנֶיהָ, עַד כָּאן, הֲרֵי שֶׁעֲבוֹדַת פְּעוֹר הִיא בְּהַתְרָזַת הַמְּאוּס, וּלְטַעַם זֶה רָצָה בָּלָק לְהַעֲלוֹת בִּלְעָם לְפְעוֹר שֶׁהִיא בָּמוֹת בַּעַל בִּזְמַן הֲעֲבוֹדָה שֶׁהִיא זְמַן הַהַפְנָאָה שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה צְרָכָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **בַּבֹּקֶר וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל**, וְאוּלַי כִּי בִּלְעָם לֹא הָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה זוֹ וּלְקָחוֹ בִּדְבָרִים לְעָבְדָהּ.

עוֹד נִרְאֶה טַעַם **בַּבֹּקֶר** עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר פרשת זו), שֶׁאָמְרוּ שֶׁכְּשֶׁפָיו שֶׁל בָּלָק הָיוּ בְּצִפּוֹר, וּכְמוֹ שֶׁרָמְזוּ בְּמַאֲמַר "בֶּן צִפּוֹר", לָזֶה בָּחַר בָּלָק לַעֲמוֹד בַּבֹּקֶר שֶׁאָז יְצַפְצֵף הַצִּפּוֹר כַּיָּדוּעַ, וַיַּעֲלֵה בְּיָדָם כְּשָׁפָיו וּקְסָמָיו כִּי זֶה הוּא זְמַנּוֹ.

וּבָזֶה נִרְאֶה לָתֵת טַעַם לְמָה שֶׁיֵּשׁ לְתִמּוֹהַּ בָּעִנְיָן, בְּמַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם", וַהֲלֹא אָמְרוּ רַז״ל (תענית ט.) שֶׁהָעֲנָנִים הָיוּ מְכַסִּים עַל יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָיוּ נִרְאִים לָעַיִן, וּכְשֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ הָעֲנָנִים נִגְלוּ לָעַיִן וְיָדַע הַכְּנַעֲנִי מוֹשָׁבָם וְנִלְחַם עִמָּם, וְחָזְרוּ אַחַר כָּךְ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּאָמְרָם זַ״ל (שם). אִם כֵּן יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְכֻסִּים בֶּעָנָן, וְאֵיךְ יֹאמַר הַכָּתוּב "וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם", שֶׁאַדְרַבָּה הָיָה צָרִיךְ ה׳ לְהוֹסִיף שְׁמִירָה עַל שְׁמִירָתָן לְבַל תִּכָּנֵס בָּהֶם עַיִן רָעָה שֶׁל בִּלְעָם. אֶלָּא וַדַּאי מַה שֶּׁרָאוּ קְצֵה הָעָם הוּא עַל יְדֵי כְּשָׁפִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים בַּצִּפּוֹר הַיָּדוּעַ, וְהוּא הָיָה מְגַלֶּה אוֹתָם, וְיֵשׁ כֹּחַ בַּמִּכְשֵׁפוּת לַעֲשׂוֹת כֵּן, כְּאָמְרָם זַ״ל (סנהדרין סז:) לָמָּה נִקְרְאוּ מְכַשְּׁפוּת וְכוּ׳, וְהֵם גִּלּוּ הַמְּכֻסֶּה בֶּעָנָן. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא גִּלּוּ לָהֶם אֶלָּא קְצֵה הָעָם, לֹא פְּנַת הַצַּדִּיקִים וּגְדוֹלֵיהֶם:

פרק כג

א בְּנֵה לִי. פִּרוּשׁ, לְמַה שֶׁאֲנִי מְכַוֵּן וְחוֹשֵׁב בְּטַעַם הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהָרָשָׁע לֹא הָיָה רוֹצֶה לְגַלּוֹת יְדִיעָתוֹ וְתַחְבּוּלוֹתָיו לְבָלָק, כִּי נִכְרָתָה הָאֱמוּנָה מֵהֶם. וְעָשָׂה בָּלָק כְּמִצְוָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם, דִּכְתִיב ״וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בִּלְעָם״ (במדבר כג:ב), פִּרוּשׁ שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה לְמַה שֶׁיְּכַוֵּן בִּלְעָם בַּדָּבָר. גַּם נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר**, פִּרוּשׁ תֵּכֶף שֶׁגָּמַר הַדָּבָר וְלֹא שָׁהָה.

ב וַיַּעַל וְגוֹ׳ פָּר וְגוֹ׳. נִרְאֶה שֶׁחוֹזֵר לְבִלְעָם שֶׁבְּסָמוּךְ, כִּי הוּא שֶׁהֶעֱלָה הַקָּרְבָּנוֹת וְלֹא בָּלָק, כִּי הוּא לֹא אָמַר לוֹ אֶלָּא ״וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָּרִים״ וְגוֹ׳. וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה עָשָׂה בִּלְעָם דָּבָר זֶה בִּלְתִּי רִשְׁיוֹן מֵה׳, כִּי הוּא צִוָּה לוֹ ״אַךְ אֶת הַדָּבָר וְגוֹ׳ אוֹתוֹ תַּעֲשֶׂה״. וְיֵשׁ מֵהַמְפָרְשִׁים שֶׁרָצוּ לוֹמַר כִּי כֵּן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ, וְנִסְתַּיְּעוּ מִמַּאֲמַר ״אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי״ וְגוֹ׳ שֶׁהַמַּשְׁמָעוּת יַגִּיד שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ ה׳, עַד כָּאן. וּדְבָרִים אֵלּוּ אֵין שִׂכְלִי הוֹלְמָם, כִּי בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַחְפֹּץ ה׳ בְּזֶבַח רְשָׁעִים, וּמַה גַּם שֶׁתְּכְלִית כַּוָּנַת הַמַּקְרִיבִים הִיא לְהָרֵץ לְעַם קְדוֹשׁוֹ. וּמָצָאתִי שֶׁאָמְרוּ רַז״ל בַּמִּדְרָשׁ (במדבר רבה כאן) הֵפֶךְ זֶה, גַּם בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (מז.) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וְכוּ׳ אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְכוּ׳, שֶׁבִּשְׁכַר אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב וְכוּ׳, עַד כָּאן, וְאִם הַקָּרְבָּתָם הָיְתָה בְּמִצְוַת ה׳, מִי יֹאמַר שֶׁלֹּא הָיְתָה הַכַּוָּנָה לְקַיֵּם מִצְוַת הַמֶּלֶךְ, וְלָזֶה יָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּחַ.

וְהַנָּכוֹן בְּעִינַי כִּי בִּלְעָם דָּן בְּדַעְתּוֹ שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה מֵה׳ אֶלָּא עַל הַמַּעֲשֶׂה וְהַדְּבָרִים שֶׁיַּעֲשֶׂה בִּלְעָם בְּהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בִּבְחִינוֹת וְכֹחוֹת הַטֻּמְאָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, אֲבָל בַּהִשְׁתַּדְּלוּת אֲשֶׁר יִשְׁתַּדֵּל עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ כִּבְיָכוֹל זֶה לֹא נֶאֱסַר לוֹ. וְלָזֶה הִקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו לַה׳, שֶׁכָּל מַה שֶּׁיִּהְיֶה לִכְבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ עָשׂה יַעֲשֶׂה. וְאָמְרוּ **אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת**, בָּא לִרְאוֹת אִם רָצָה ה׳ בְּמַעֲשָׂיו אוֹ אִם הִקְפִּיד עָלָיו גַּם עַל זֶה, וְנִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לְהַגְדִּיל מַעֲשָׂיו, שֶׁהָרִאשׁוֹנִים הָיוּ בוֹנִים מִזְבֵּחַ אֶחָד וְהוּא שִׁבְעָה, וְאָמַר בְּדָרְכְּךָ זֶה **אֶת שִׁבְעַת** וְגוֹ׳ כְּמִי שֶׁקָּדַם לוֹ הַדִּבּוּר עַל זֶה וְלֹא אָמַר ״שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת״ וְגוֹ׳, וּכְבָר הֵעִירוּ רַז״ל (במדבר רבה כ,יח) בָּזֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבָעָה מִזְבְּחוֹת שֶׁבָּנוּ הָאָבוֹת, עַד כָּאן, וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב אֶת שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת הַיְדוּעוֹת שֶׁבָּנוּ הָאָבוֹת אֲנִי עָרַכְתִּי כְּמוֹתָן, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לֹא תִּגְדַּל מַעֲלַת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִיל הָאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁבָּנוּ שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת.

ה וַיָּשֶׂם ה׳ דָּבָר בְּפִי וְגוֹ׳. מִקְרָא זֶה כְּבָר קִשְׁטוּהוּ רִאשׁוֹנִים בְּפֵרוּשָׁם וּדְרָשׁוֹתָם, וּמָקוֹם הִנִּיחוּ לָנוּ בּוֹ. וְנִרְאֶה כִּי לְפִי שֶׁרָצָה ה׳ לְגַלּוֹת עֲתִידוֹת וּדְבָרִים נִפְלָאִים מֵהַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר יַגִּיעוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְרָצָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ עַל יְדֵי בִּלְעָם נְבִיא הָאֻמּוֹת לְפָרְסֵם מַעֲלַת עַם קְדוֹשׁוֹ לִפְנֵי כָּל הָאֻמּוֹת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה לְיִשְׂרָאֵל מֵהַטּוֹבוֹת בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְכֹלְיוֹן הָאֻמּוֹת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל לְבַסּוֹף, וְיֵדְעוּ הָאֻמּוֹת מִפִּי נְבִיאָם הַדְּבָרִים כִּכְתָבָם לְהַרְבֵּה תּוֹעֲלִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת לְיִשְׂרָאֵל נִגְלִים וְנִסְתָּרִים, וּלְפִי שֶׁאָדָם זֶה הוּא אָדָם מֻבְהָק בְּכִעוּר וְתַעוּב וְשִׁקּוּץ לֹא תָּנוּחַ עָלָיו הָרוּחַ הַקְּדוֹשָׁה הַמַּגֶּדֶת הָעֲתִידוֹת, גַּם הַדְּבָרִים מִצַּד עַצְמָן דִּבְרֵי קֹדֶשׁ הֵם וְלֹא יַחֲנוּ בְּגוֹי טָמֵא, לָזֶה נִתְחַכֵּם ה׳ לַעֲשׂוֹת תִּקּוּן לִדְבַר קֹדֶשׁ הַבָּא בְּמָבוֹי מְטֻנָּף, וְעָשָׂה מְחִיצָה בֵּין כֹּחַ הַמְדַבֵּר וְהַדִּבּוּר עַצְמוֹ וּבֵין פִּי חֲזִיר, וְהוּא מַאֲמַר וַיָּשֶׂם ה׳ דָּבָר אֶחָד בְּפִי בִּלְעָם, הִצִּיעַ כֹּחַ אֶחָד שֶׁיָּכוֹל לְהִתְמַצֵּעַ בֵּין שְׁנֵיהֶם וּבָזֶה נַעֲשָׂה פִּי בִּלְעָם גְּבוּל בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וְהַדָּבָר מַפְסִיק לִגְבוּל כֹּחַ הַמְדַבֵּר וְהַדִּבּוּר, וְאָז **כֹּה תְדַבֵּר** רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הִיא תְּדַבֵּר. וְרַז״ל בַּזֹּהַר (חלק ג רי:) אָמְרוּ כִּי תֵּבֵת כֹּה תִּרְמֹז לִבְחִינָה קְדוֹשָׁה, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

וְאִם תֹּאמַר, אֵיךְ תִּהְיֶה הַהַבְדָּלָה בְּדָבָר כָּזֶה, צֵא וּלְמַד אֲשֶׁר יַבְדִּיל ה׳ בֵּין הַמְּיֻמּוֹת הָרַבִּים וְהָעֲצוּמִים כְּשִׁעוּר מִלֹּא נִימָא (חגיגה טו.). וְצֵא וּלְמַד מִבְּאֵרָה שֶׁל מִרְיָם מַיִם תּוֹךְ מַיִם (שבת לה.), וְהַלָּלוּ עוֹמְדִים בִּכְפָנֵי עַצְמָן וְהַלָּלוּ בִּכְפָנֵי עַצְמָן.

שׁוּב אֶל בָּלָק. אָמַר **שׁוּב** אֶל בָּלָק, חִיְּבוֹ שֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים שֶׁהוּא עָתִיד לוֹמַר לִפְנֵי בָּלָק לְהַקָּהוֹת שִׁנָּיו.

ז וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וְגוֹ׳. פִּרוּשׁ, כְּשֶׁרָאָה שֶׁלֹּא צִוָּהוּ ה׳ שֶׁלֹּא לְדַבֵּר, גַּם לֹא אָמַר לוֹ הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר, חָשַׁב שֶׁנִּתְּנָה לוֹ רְשׁוּת, וְלָזֶה נָשָׂא מְשָׁלוֹ, פִּרוּשׁ, לוֹמַר דְּבָרָיו שֶׁהָיָה חָפֵץ, וְנִתְעַקֵּם פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר דְּבָרִים אֲחֵרִים, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֹּאמַר**, פֵּרוּשׁ יָצְתָה מִמֶּנּוּ אֲמִירָה אַחֶרֶת הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁנָּשָׂא הַמָּשָׁל שֶׁהָיָה מוּכָן אֶצְלוֹ לוֹמַר, וְהִסִּיעוֹ וְאָמַר הַמַּאֲמָר הָאָמוּר בָּעִנְיָן. עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,יט) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״מִן אֲרָם״ מִן הָרָמִים הָיִיתִי וְהוֹרִידַנִי בָּלָק לִבְאֵר שַׁחַת וְכוּ׳, עַד כָּאן, וְלָזֶה אָמַר **וַיִּשָּׂא**, פֵּרוּשׁ הֵרִים קוֹלוֹ בְּמָשָׁל שֶׁלּוֹ, שֶׁנַּעֲשָׂה לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה, שֶׁהָיָה מִן הָרָמִים וְיָרַד כְּבוֹדוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּעִנְיַן פָּרְטֵי הַדַּרְגּוֹת הַנִּבוּאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי קְצָת מֵהֶם בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ (במדבר יב:ו), כִּי יֵשׁ נָבִיא שֶׁיִּמְעַט כֹּחוֹ לְקַבֵּל דִּבְרֵי נְבוּאָה בְּיֹשֶׁר, עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּדָרְךְ קַל שֶׁיִּתְלַבְּשׁוּ בְּדִבְרֵי מְשָׁלִים כְּפִי אֲשֶׁר יוּכַל שְׂאֵת, וְזֶה אֲפִלּוּ לִנְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִזֶּה נִשְׂעַר לְבִלְעָם שֶׁצָּרִיךְ מָשָׁל לִנְבוּאָתוֹ, לָזֶה אָמַר ״וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ״. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַיִּשָּׂא** שֶׁהַנְּבוּאָה הִיא כְּמַשָּׂא לְרֹב הַהֶרְגֵּשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, וְלָזֶה תִּקְרָא מַשָּׂא.

לְכָה אָרָה לִּי יַעֲקֹב וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי הַדַּרְגּוֹת: גֶּדֶר הַצַּדִּיקִים וְגֶדֶר הַבֵּינוֹנִים, וּכְבָר כָּתַבְנוּ לְמַעְלָה בְּפֵרוּשׁ שְׁלִיחוּת בָּלָק שֶׁאָמַר ״נַכֵּה בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ״, לְאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁנִּתְכַּוֵּן כְּנֶגֶד הַבֵּינוֹנִים ״נַכֵּה בּוֹ״, וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים אָמַר ״וַאֲגָרְשֶׁנּוּ״, כִּי יָדוּעַ הָיָה לָהֶם הַפְלָגַת מַעֲלַת הַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט

בָּהֶם כֹּחַ הַטֻּמְאָה, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן **אָרָה לִי יַעֲקֹב** – הֵם הַבִּינוֹנִים לְשׁוֹן אֲרִירָה, **וְעֶמָּה יִשְׂרָאֵל** – הֵם הַצַּדִּיקִים הַמִּתְכַּנִּים יִשְׂרָאֵל. וְהַזְּעִימָה הִיא לְמַטָּה מֵהָאֲרִירָה.

ח **מָה אָקֹב לֹא קָבָה וְגוֹ' כִּי מֵרֹאשׁ וְגוֹ'.** קָשֶׁה, אִם ה' קִלְלוֹ לָזֶה מַה מָּקוֹם לְקַלְלוֹ בִּלְעָם, גַּם אִם זָעַם בּוֹ ה' מַה צּוֹרֶךְ בִּזְעִימַת בִּלְעָם? הֲלֹא לֹא קָרָא לוֹ בָּלָק אֶלָּא לְקַלֵּל לְמִי שֶׁאֵינוֹ מְקֻלָּל וְגוֹ'. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה נִּתְּנַת טַעַם בְּמַאֲמַר **כִּי מֵרֹאשׁ צוּרִים** וְגוֹ' לְמַאֲמַר **מָה אָקֹב** וְגוֹ'.

וְלַעֲמֹד עַל כַּוָּנַת הַדְּבָרִים יֵשׁ לְהָעִיר בְּעִקַּר הַדָּבָר שֶׁל הָאִישׁ הַמְּקֻלָּל, מִמָּה נַּפְשָׁךְ: אִם הוּא חַיָּב כְּפִי הַדִּין רָעָה הַבָּאָה עָלָיו בְּאֶמְצָעוּת הַקְּלָלָה, עַל כָּל פָּנִים לֹא יִנָּצֵל מִמֶּנָּה גַּם כִּי לֹא יְקֻלַּל, וְאִם הוּא כְּפִי מִשְׁפַּט אֱלֹהִים לֹא עָשָׂה דָּבָר שֶׁיִּתְחַיֵּב עָלָיו בִּיאַת הָרָע, קִלְלָתוֹ תָּשׁוּב עַל רֹאשׁ הַמְקַלֵּל. בִּשְׁלָמָא הַבְּרָכָה, לְפִי שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה, גַּם לַעֲשׂוֹת ה' רְצוֹן יְדִידָיו לְבָרֵךְ הַמִּתְבָּרְכִים מֵהֶם בְּמִדַּת הַחֶסֶד תְּקֻבַּל בִּרְכָתוֹ גַּם לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ כְּמוֹ מַעֲשָׂיו, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִדָּה רָעָה – כִּי לֹא יֵרַע ה' לְאָדָם חִנָּם חָס וְשָׁלוֹם.

אָכֵן עִקַּר הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁמִּדָּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְהַאֲרִיךְ אַפּוֹ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, בֵּין לְצַדִּיק כְּשֶׁיֵּחָטֵא בֵּין לָרָשָׁע הֲגַם שֶׁיִּרְצֶה לַחֲטֹא, וּמִדָּה זוֹ הִיא אַחַת מִשֶּׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת רַחֲמִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה וְנוֹהֶגֶת תָּמִיד, זוֹלַת בְּעֵת אֲשֶׁר יִזְעֹם ה', דִּכְתִיב "כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ" (תהילים ל:ו), אָז מִתְגַּבְּרִים הַדִּינִים עַל הַנִּתְבָּע בַּמִּשְׁפָּט בְּאוֹתוֹ זְמַן וְלֹא תִתְנַהֵג מִדָּה זוֹ שֶׁל אֶרֶךְ אַפַּיִם. וּכְמוֹ כֵן כְּשֶׁיְּקַלֵּל אָדָם אֶת חֲבֵרוֹ תְּסוֹבֵב הַקְּלָלָה שֶׁעָוְנוֹתָיו אֲשֶׁר ה' מַאֲרִיךְ לוֹ אַפּוֹ עֲלֵיהֶם יְמַהֵר לְפָרַע מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין לוֹ עָוֹן לֹא תּוֹעִיל קִלְלַת הַמְקַלֵּל כְּלוּם.

עוֹד אַשְׁכִּילְךָ כִּי כָּל עוֹשֶׂה רֶשַׁע יַפְעִיל פֹּגֶם בְּמִדָּה עֶלְיוֹנָה בֶּעָנָף הַהוּא שֶׁתִּלְוִיָּה אוֹתָהּ מִצָּוָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ, וְלֹא בְּכָל הַמִּדָּה הוּא פּוֹגֵם אֶלָּא בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ. וְהַפֶּגֶם הוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲחִיזָה לַחֵלֶק הַמְּרֻחָק לַעֲמֹד שָׁם וְלִיהָנוֹת מִמְּקוֹר הַחַיִּים, וְחֵלֶק זֶה הַמְּרֻחָק נָעוּץ סוֹפוֹ בְּתוֹךְ הַחוֹטֵא וְרֹאשׁוֹ יוֹנֵק מִמָּקוֹם שֹׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת. וְזֶה יִהְיֶה כָּל עוֹד שֶׁלֹּא שָׁב הָאָדָם בִּתְשׁוּבָה אוֹ לֹא נִפְרַע עַל חֶטְאוֹ. וְזֶה הוּא סוֹד "נוֹשֵׂא עָוֹן" שֶׁאָמְרוּ רַז"ל שֶׁה' מְפָרְנֵס הַקָּטֵגוֹר הַנִּבְרָא מֵחֶטְא הָאָדָם, וְכִי הוּא זֶה הַנִּפְרָע מֵהָאָדָם עַצְמוֹ (זוהר חלק ג פג:) כְּאָמְרוֹ (ירמיהו ב:יט) "תִּיסָּרֵךְ רָעָתֵךְ", וּכְתִיב (ישעיהו סד:ו) "וַתְּמוּגֵנוּ בְּיַד" וְגוֹ', וְהָאִישׁ הַמְקַלֵּל יְעוֹרֵר הַדִּין בְּכֹחַ הַקְּלָלָה בְּעֵת הַזַּעַם לְמַהֵר לְהַשְׁלִיט הַשָּׁלִיט בְּאָדָם לְרַע לוֹ.

עוֹד יֵשׁ לָדַעַת כִּי חֵלֶק הָאָרוּר יִקָּרֵא בְּשֵׁם זֶה קְלָלָה וּזְעִימָה, וְכֵן קָרָאָם הַכָּתוּב דִּכְתִיב (דברים כ"ח:כ') "יְשַׁלַּח ה' וְגוֹ' אֶת הַמְּאֵרָה וְגוֹ' וְאֶת הַמִּגְעֶרֶת", וְהֵם שְׁמוֹת כִּתּוֹת הַמִּתְחַבְּלִים. קְלָלָה הוּא כְּנֶגֶד עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת, וְזַעַם כְּנֶגֶד עֲבֵרוֹת קַלּוֹת. וְלָזֶה כְּשֶׁהָיָה בִּלְעָם רוֹצֶה לְקַלֵּל אוּמָּה הָיָה בּוֹחֵר עֵת הַזַּעַם, וּלְצַד הֱיוֹתָם כֻּלָּם זְעוּמִים בִּשְׁבִיל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, הָיוּ דְּבָרָיו מוֹעִילִים לָהֶם. וְחָשַׁב בָּלָק כִּי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֵחָדֵל מֵהֶם עָוֹן, וּכְשֶׁפָּיו יַגִּידוּ לוֹ כִּי לֹא נִמְלְטוּ מִתַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא עָנָף הַמְּרֻחָק כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, לָזֶה אָמַר בִּלְעָם **מָה אָקֹב** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כִּי בְּכָל עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבָּהּ נֶאֱחָזִים עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין בּוֹ בַּשֹּׁרֶשׁ הָעֶלְיוֹן שׁוּם שְׁלִיטָה מֵחֵלֶק הַמְּרֻחָק שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ יְעוֹרֵר הַדִּין עֲלֵיהֶם.

וְהִנֵּה שְׁתֵּי מִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְיַחֲסִים עֲלֵיהֶם, שֵׁם אֵל וְשֵׁם הוי"ה בָּרוּךְ הוּא. שֵׁם אֵל – שֶׁכֵּן נִקְרָא יַעֲקֹב "יִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ: יָשָׁר אֵל, לִשְׁלֹל אֶל הַשֹּׁרֶשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא בְּחִינַת הָרַע וְהוּא חֵלֶק הַמְּרֻחָק, וְשֵׁם הוי"ה דִּכְתִיב (דברים לב:ט) "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ", וְהֵם שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת הַקְּדוֹשָׁה שֶׁהִשִּׁיגוּ יִשְׂרָאֵל. וְלָזֶה אָמַר **מָה אָקֹב לֹא קָבָה אֵל**, כִּי שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ אֵין בּוֹ רֹשֶׁם מִזֶּה חֵלֶק הָרַע כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ לְמַעְלָה. גַּם בְּעֵרֶךְ מָקוֹם עֶלְיוֹן שֶׁהֵם שָׁרְשֵׁי נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁבִּבְחִינַת שֵׁם הוי"ה **לֹא זָעַם ה'**, פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ דִּקְדּוּקִים שֶׁה' מְדַקְדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים לֹא נִמְצָא שָׁם. וּמֵעַתָּה מַה יּוֹעִילוּ קִלְלוֹתָיו וּזְעָמָיו? וְתֹאמַר שֶׁיִּחַפֵּשׂ בְּשֹׁרֶשׁ הַקּוֹדֶם לָהֶם וּבָעֲנָפִים הַסּוֹבְבִים, לָזֶה בִּטֵּל טַעֲנָה זוֹ מִטַּעַם שֶׁבִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ צוּרִים הֵם הָאָבוֹת כַּיָּדוּעַ, וְהוּא הִבִּיט וְרָאָה רֹאשׁ הַצּוּרִים שֶׁהֵם תֶּרַח וַאֲבוֹתָיו וְלֹא רָאָה מָקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ יְעוֹרֵר הַדִּינִים עֲלֵיהֶם.

וְשִׁיעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי טַעַם שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לֹא זָעַם וְלֹא קָבָה, לֹא שֶׁבִּקַּשְׁתִּי בְּחֵלֶק מֵהֶם לְבַד, לֹא כֵן הוּא, אֶלָּא אֲנִי רוֹאֶה רֹאשׁ צוּרִים, גַּם חִפַּשׂ אַחַר שֹׁרֶשׁ הָאֻמָּהוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ "וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ", וּבְכָל זֶה לֹא מָצָא מָקוֹם שֶׁיִּכָּנֵס דֶּרֶךְ שָׁם. וְלֶהֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת בַּדָּבָר, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלֹּא מָצָא נֶגַע בָּרֹאשׁוֹנִים תֶּרַח וַאֲבוֹתָיו גַּם בְּתוּאֵל וְלָבָן, לָזֶה אָמַר **הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב**, פֵּרוּשׁ לְבָדָד, שֶׁאֵין שָׁרְשׁוֹ מִשֹּׁרֶשׁ תֶּרַח וַאֲבוֹתָיו וּמִמִּין עָנָף הַהוּא, אֶלָּא לְבָדָד מִין מַחְצָב נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵין לוֹ שׁוּם קוּרְבָּה מֵהַמּוֹלִידִים. וְאָמְרוֹ **וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב**, פֵּרוּשׁ שֶׁאֲפִלּוּ עִם אוֹתָם שֶׁנִּקְרָאִים גּוֹיִם, שֶׁהֵם אֲחֵיהֶם מִפָּשׁ, וְהֵם יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִקְרָאִים גּוֹיִם, יִשְׁמָעֵאל דִּכְתִיב (בראשית י"ז:כ') "וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל", וְעֵשָׂו דִּכְתִיב (בראשית כ"ה:כ"ג) "שְׁנֵי גוֹיִם" – לֹא יִתְחַשָּׁב. וְכֵן אָמַר ה' לְאַבְרָהָם (בראשית כ"א:י"ב) כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, לְמַעֵט יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו שֶׁאֵינָם נֶחְשָׁבִים זַרְעוֹ. מֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לְקַלֵּל לְיִשְׂרָאֵל לֹא לַצַּדִּיקִים וְלֹא לַבִּינוֹנִים. וַהֲגַם שֶׁהָיוּ בְּיִד יִשְׂרָאֵל עֲוֹנוֹת עָוֹן הָעֶגֶל וְהַמְרַגְּלִים וְכַדּוֹמֶה, כְּבָר אָמַר ה' עֲלֵיהֶם לְשׁוֹן סְלִיחָה. וְאוּלַי כִּי לְטַעַם זֶה לֹא הָיָה ה' מִתְכַּעֵס כָּל אוֹתָם הַיָּמִים שֶׁהָיָה בִּלְעָם רוֹצֶה לְקַלֵּל חָס וְשָׁלוֹם.

עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ **הֵן עָם** וְגוֹ', מַתְמִיהַּ עַל בָּלָק שֶׁרוֹצֶה לְקַלֵּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר: "הֵן עָם" – זֶה הוּא הָעוֹמֵד אַחַר כְּלוֹת כָּל הָאֻמּוֹת, יַעֲמֹד בָּדָד יִשְׁכֹּן, וְכָל

הָאֻמּוֹת אֵין מִבְטָח לָהֶם אֲפִלּוּ שָׁנִים רַבּוֹת, וְאֵיךְ רוֹצֶה לַעֲקֹר אֻמָּה הַמִּתְקַיֶּמֶת עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְאָמְרוּ **וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב**, פֵּרוּשׁ, לֹא בָּא לְגַדֵּר חֶשְׁבּוֹן מַעֲלָתָם כְּשֶׁיִּהְיוּ לְבָדָד, כִּי אֵין דּוֹמֶה לָהֶם בְּכָל הַגְּדֻלּוֹת שֶׁיִּגִּיעוּ הָאֻמּוֹת.

י **מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וְגוֹ'.** הִנֵּה לְפִי שֶׁהָרָשָׁע הָיָה מִתְחַכֵּם בְּדַעְתּוֹ וּמְבַקֵּשׁ אֵיזֶה אוֹפֶן לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר שֶׁחִפֵּשׂ בָּהֶם וּבַאֲבוֹתֵיהֶם לִכְנֹס דֶּרֶךְ שָׁם, בְּקֹשׁ גַּם כֵּן עָנָף אַחֵר שֶׁהוּא מְיֻחָד לַקְּלִפָּה שֶׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ וְתַעֲשֶׂה רוֹשֶׁם, וְהוּא עִנְיַן הַמִּסְפָּר, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא מב.): אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה לֹא בְּדָבָר הַמָּנוּי וְכוּ', וְרָצָה הָרָשָׁע לְהַכְנִיס עַיִן הָרַע בַּמִּסְפָּר וְלֹא מָצָא, וְאָמַר "מִי מָנָה עֲפַר" שֶׁנִּמְשְׁלוּ לוֹ דִּכְתִיב (בראשית יג,טז) "כַּעֲפַר הָאָרֶץ", וּבְרָכָה זוֹ הֲגַם שֶׁנֶּאֶמְרָה לְאַבְרָהָם לֹא נִתְקַיְּמָה אֶלָּא בְּיַעֲקֹב, וְלָזֶה אָמַר "עֲפַר יַעֲקֹב".

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אָדָם לִמְנוֹתָם, אֲפִלּוּ כְּשֶׁרוֹצִים לִמְנוֹת עַצְמָן צִוָּה ה' שֶׁלֹּא לִפְקֹד אֶלָּא עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר בְּשִׁקָּלִים אוֹ בְּטָלְאִים.

וְאָמְרוּ **וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל**, לְמַה שֶּׁהִקְדִּימוּ שֶׁיְּדַבֵּר בְּשִׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: בַּהֲמוֹן הָעָם שֶׁיִּתְכַּנּוּ בְּשֵׁם יַעֲקֹב, וּבַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנּוּ. לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד הֶהָמוֹן **מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב**, וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים אָמַר **וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צַדִּיקִים לְאֵין מִסְפָּר. וְתִדַּע שֶׁהַצַּדִּיקִים הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ מוּעָטִים יַפְלִיגוּ בְּמִסְפָּרָם, וְהָרְשָׁעִים בְּהֶפֶךְ, הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ רַבִּים מִסְפָּרָם מוּעָט, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין כו.) שֶׁאָמַר ה' לְחִזְקִיָּהוּ כְּשֶׁאָמַר לָפָנָיו "רַבִּים אֲשֶׁר אֶת שֶׁבְנָא" וְגוֹ', אָמַר לוֹ: "אֵין מִנְיַן לָרְשָׁעִים". וְדִקְדֵּק לוֹמַר "רֹבַע" לְפִי שֶׁהַצַּדִּיקִים הֵם רְבוּעִים בְּאָהֳלֵיהֶם, דִּכְתִיב בִּיְשֻׁשכָר (בראשית מט:יד) "רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם", גַּם לְפִי שֶׁהַשְּׁכִינָה רוֹבַעַת עֲלֵיהֶם, גַּם יֵשׁ סוֹד בַּדָּבָר שֶׁהֵם יְסוֹבְבוּ יִחוּד וְזִוּוּג הָעוֹלָמוֹת.

עוֹד רָמַז עַל מַה שֶּׁהָיָה ה' מַפְלִיא עִמָּהֶם בְּמִצְרַיִם, כְּשֶׁגָּזְרוּ "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד" וְגוֹ', שֶׁהָיוּ מוֹנִים לַמְעֻבָּרוֹת מִלַּיְלָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה הַיְהוּדִית טוֹבָלֶת, וְלֹא הָיוּ מוֹעִילִים, שֶׁהָיָה ה' עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת לָהֶם לְאֵין מִסְפָּר, כְּמוֹ שֶׁמְּפֻזָּרִים הַדְּבָרִים בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה כג, סוטה יא:), וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִין לַעֲמֹד עַל רְבִיעוֹתֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ "וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל".

תָּמוּת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים. אֵלּוּ דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְלֹא דִּבְרֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וּכְבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני תשסח) כִּי כְּשֶׁהָיָה רוֹצֶה לְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁאֵין הֶזֵּק לְיִשְׂרָאֵל הָיָה ה' מַנִּיחוֹ לְדַבֵּר אֲשֶׁר יַחְפֹּץ. וְאָמַר **מוֹת יְשָׁרִים** וְלֹא אָמַר כְּמוֹתָם שֶׁחוֹזֵר עַל יִשְׂרָאֵל, הִפְלִיג רָשָׁע לִשְׁאוֹל עִנְיַן גְּדוֹל, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אַנְשֵׁי אֱמֶת (זוהר חלק א קכב:) שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת בַּצַּדִּיקִים בְּשָׁעַת מִיתָתָם, הָאַחַת שֶׁיּוֹצֵאת הַנֶּפֶשׁ מִן הַגּוּף וְהוֹלֶכֶת בְּאֵין מָסָךְ מַבְדִּיל בְּאֵין מְעַכֵּב עַד מְקוֹם הָאוֹשֶׁר הָעֶלְיוֹן, וְיֵשׁ צַדִּיקִים שֶׁבְּיִצִּיאַת הַנֶּפֶשׁ לֹא יַשִּׂיגוּ גֶּדֶר זֶה, וְנִמְנָעִים מִלֶּכֶת תֵּכֶף וּמִיָּד וּמִתְעַכְּבִים עַד זְמַן מָה אִם יִהְיֶה לָהֶם אֵיזֶה חֲטָאִים וְכַדּוֹמֶה, וַאֲפִלּוּ חֵטְא כָּל שֶׁהוּא יְסוֹבֵב הַדָּבָר. וְלָזֶה בָּחַר בִּלְעָם לִשְׁאוֹל גֶּדֶר הָעֶלְיוֹן, שֶׁנַּפְשׁוֹ בְּשָׁעַת מִיתָה תִּהְיֶה כְּמִיתַת אוֹתָם שֶׁהוֹלְכִים בְּיוֹשֶׁר אֶת פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ בְּאֵין מָסָךְ בְּאֵין מְעַכֵּב.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁדִּבְּרָיו גַּם בָּזֶה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֶמְרוּ, וְהַכַּוָּנָה בָּהֶם הִיא "תָּמוּת נַפְשׁוֹ מוֹת" בְּיַד "יְשָׁרִים", שֶׁיַּהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁבְּהַגִּיעוֹ לְיוֹם הַמִּיתָה יֵטִיב דְּרָכָיו מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים וְתוֹעֲבוֹתָיו, כִּי רָשָׁע שֶׁבָּאוּמּוֹת הָיָה, וַאֲתוֹנוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ סוֹכֶנֶת כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עבודה זרה ד:) תַּגִּיד עָלָיו, אֶלָּא שֶׁנִּתְאַוָּה שֶׁבִּשְׁעַת מִיתָה יָשׁוּב וְיִהְיֶה יָשָׁר כַּיִּשְׂרִים שֶׁבָּאוּמּוֹת. וּלְפִי שֶׁעָמַד עַל מִזְגּוֹ וְהִנֵּה הוּא רַע בְּתַכְלִית הָרַע וְנִמְנָע מִמֶּנּוּ עֲשׂוֹת יֹשֶׁר, לָזֶה שָׂאַל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁבִּשְׁעַת דְּכְדּוּכָהּ שֶׁל מָוֶת יִהְיֶה יָשָׁר. וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה רָאִיתִי רְשָׁעִים שֶׁאָמְרוּ לִי בְּפֵרוּשׁ כִּי אִם הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְתֵכֶף יָמוּתוּ הָיוּ עוֹשִׂים, אֶלָּא שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲמֹד בִּתְשׁוּבָה זְמַן אָרוֹךְ, כִּי דָּבָר מֻלָּךְ עֲלֵיהֶם, מֻלָּךְ זָקֵן וּכְסִיל, רַחֲמָנָא לִצְלַן. וְלֹא שָׂאַל הָרָשָׁע שֶׁיָּמוּת כְּמִיתַת הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא מִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּגִּיעַ לְהַשָּׂגָה זוֹ.

וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ. חוֹזֵר אֶל הָעָם, אָמַר זֶה כְּנֶגֶד עוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא אַחֲרִית הָעוֹלָם. וְתִדַּע שֶׁה' מַעֲמִיד בַּדִּין גַּם לַצַּדִּיקִים מִי שֶׁהוּא רָאוּי לָאוֹשֶׁר הַהוּא הַנֶּעְלָם מֵהַמּוּשָׂג לַנֶּפֶשׁ אַחַר מִיתָה, לָזֶה הִתְפַּלֵּל עַל שְׁתֵּי הַהַדְרָגוֹת.

עוֹד לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּכַוָּנַת מַאֲמַר "מוֹת יְשָׁרִים" שֶׁיַּהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל, יִתְבָּאֵר מַאֲמַר **וּתְהִי אַחֲרִיתִי** וְגוֹ', עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִמַּאֲמָרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁאֵין לְךָ קְלִפָּה בָּעוֹלָם שֶׁאֵין בָּהּ נִיצוֹץ מֵהַקְּדֻשָּׁה, סוֹד הַמְּחַיֶּה אוֹתָהּ. וּכְבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּעִנְיָן זֶה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וּבְפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ בְּפָסוּק "כִּי לַחְמֵנוּ הֵם" וְגוֹ' (במדבר יד:ט). וְאוֹתוֹ נִיצוֹץ כְּשֶׁבָּעֲלָיו נֶהֱרָג עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל מִתְבָּרֵר הַנִּיצוֹץ הַהוּא הַטּוֹב, וְלִפְעָמִים יִדְבַּק בּוֹ אִם הוּא נָקִי בְּלֹא פְּסֹלֶת. וְהוּא מַאֲמַר **תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים**, וּבָזֶה תִּהְיֶה אַחֲרִיתִי כָּמוֹהוּ, כִּי הַנִּיצוֹץ יִדְבַּק בְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל וַהֲרֵי הוּא כָּמוֹהוּ. וּמָצִינוּ בְּדִבְרֵי הַמְקֻבָּלִים (ספר הגלגולים להאריז"ל) כִּי נַפְשׁוֹ שֶׁל בִּלְעָם בָּאָה בַּחֲמוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, וְזֶה יוֹרֶה שֶׁנִּתְקַן בְּאַחֲרִיתוֹ. וְהַגַּם שֶׁמֵּת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, הָיָה הַנִּיצוֹץ מְשֻׁקָּץ וְהֶצְרֵךְ לְהִתְלַבֵּן בְּגִלְגּוּלִים וּלְבוּנִים, וְעָמַד עַד שֶׁבָּא לַאֲתוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר וּמִשָּׁם עָלָה לִמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן:

יא **לָקֹב אוֹיְבִי לְקַחְתִּיךָ וְגוֹ'.** נִתְרַעֵם בָּלָק עַל הַבְּרָכָה, לְפִי שֶׁהַגַּם שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְעָם "הֲיָכוֹל אוּכַל דַּבֵּר" וְגוֹ' (במדבר כב:לח), הֵבִין שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְעִנְיַן שֶׁאִם לֹא יַסְכִּים ה' עָלָיו לְקַלֵּל לֹא יְקַלֵּל, אֲבָל הַבְּרָכָה שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה הִיא וְלֹא יְבָרֵךְ. וַהֲגַם שֶׁאָמַר לוֹ גַּם כֵּן "הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי אוֹתוֹ אֲדַבֵּר", חָשַׁב שֶׁהוּא בְּעִנְיַן הַקְּלָלָה, שֶׁאִם ה' יָשִׂים בְּפִיו לְקַלֵּל עָשׂה יַעֲשֶׂה כְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ, אֲבָל אִם יָשִׂים בְּפִיו בְּרָכָה יִמְנַע עַצְמוֹ וְלֹא יְבָרֵךְ, כִּי אֵינוֹ מֻכְרָח שֶׁיַּעֲשֶׂה

הֶזֵּק לְמִי שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו לְבָרֵךְ אוֹיְבָיו שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא מְקַלֵּל אֶת בָּלָק. וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק בְּתֵיבַת **לִי** שֶׁאָמַר **מָה עָשִׂיתָ לִי**, שֶׁבִּרְכַּת יִשְׂרָאֵל קְלָלָה הִיא לוֹ.

וְהִנֵּה בֵּרֵכְתָּ בָרֵךְ. טַעַם כָּפֶל הַדָּבָר, יִתְבָּאֵר בְּהָעִיר עוֹד עַל בָּלָק שֶׁהוּא מַתְמִיהַּ עַל בִּלְעָם, גַּם עָלָיו יֵשׁ לִתְמֹהַּ שֶׁהִמְתִּין לְבִלְעָם עַד שֶׁגָּמַר בִּרְכוֹתָיו וְלֹא הִסְפִּיק כַּפָּיו כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בָּאַחֲרוֹנָה (במדבר כד:י) לְמָנְעוֹ מִלְּבָרֵךְ עוֹד, וּמִי יָחוּשׁ עַל זֶה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. אֶכֶן יוֹדֵעַ הָיָה בָּלָק כִּי בִּלְעָם עָרוֹם יַעֲרִים לְהִתְחַכֵּם לְקַלֵּל יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה הָיָה מְשַׁבֵּחַ וּמְבָרֵךְ בְּהַפְלָגָה לוֹמַר אַחֲרֶיהָ הַשְׁפָלוֹת וּגְנוּת וּקְלָלוֹת, וְתִמְצָא שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִין הַבְּרָכָה עַצְמָהּ הָיָה מִתְחַכֵּם לוֹמַר מִין בְּרָכָה שֶׁבּוֹ קְלָלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ יְלַמְּדֵנוּ (ילקוט שמעוני תשעא) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״עִם שֶׁהָרָשָׁע מְקַלְקֵן בְּקֶשׁ לְגַנּוֹתָן״, יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. חֲרִי שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּם גַּם בַּבְּרָכָה עַצְמָהּ לְקַלְקֵלָם, וְלָכֵן הָיָה בָּלָק מַמְתִּין לְבִלְעָם מַה יֹּאמַר בַּתַּכְלִית, וְכֵיוָן שֶׁעָמַד נִתְגַּלָּה כִּי מַה שֶּׁהָיָה מְבָרֵךְ לְיִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה לְתַכְלִית רַע אֶלָּא לְתַכְלִית טוֹב, וְהוּא אָמְרוֹ ״בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ״.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁהַקְפָּדַת בָּלָק הָיְתָה עַל מַה שֶּׁשָּׁמַע מִפִּי בִלְעָם שֶׁנִּתְאַוָּה תַּאֲוָה לִהְיוֹת כָּמוֹהוּ, זֶה יַגִּיד כִּי מַה שֶּׁבֵּרַךְ הָיָה מִלִּבּוֹ וּלְבָרְכָה יְכַוֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ **בֵּרַכְתָּ** וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּרָכָה, שֶׁאָמַרְתָּ ״וִתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמוֹהוּ״, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בָּרֵךְ מִלֹּא פִּיהוּ, שֶׁמִּתְבָּרְכִים אֲחֵרִים לִהְיוֹת כְּמוֹתָם.

יב **הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר וְגוֹ' אָשְׁמֹר וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ, לֹא כְּמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁאֵין עָלַי חִיּוּב כְּשֶׁיֶּבֶא הַדִּבּוּר מֵה' לְבָרֵךְ וְאֶסְתֹּם פִּי וְלֹא אֲדַבֵּר, לֹא כֵן הוּא, אֶלָּא הֲרֵי הוּא מֻתָּרָה לְבַל יִשְׁתֹּק. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לְשׁוֹן שְׁמִירָה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבועות לו.) כָּל הִשָּׁמֶר פֶּן וְאַל אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא מֻזְהָר לְבַל יִדּוֹם וְאִם יַעֲבֹר חַיָּב מִיתָה. וְזוּלַת מַאֲמַר אֶשְׁמֹר לֹא הָיָה נִשְׁמָע, וּמֵעַתָּה אָנוּס הוּא. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פ״כ) אָמְרוּ שֶׁאָמַר לוֹ וּלְוַאי שֶׁהָיָה מֵת וְלֹא מְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָיָה מְבָרֵךְ אָנוּס הָיָה וְלֹא מִלִּבּוֹ.

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני), טַס שֶׁל בַּרְזֶל הָיָה עוֹמֵד בְּפִיו, אִם הָיָה רוֹצֶה לְקַלֵּל הָיָה מוֹנְעוֹ, לְבָרֵךְ – יָכוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ **אֹתוֹ אָשְׁמֹר** כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְדַבֵּר, שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה מִתְאַלֵּם.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ כִּי הוּא מְיַחֵל וּמְצַפֶּה לָשׁוּם ה׳ דְּבָרוֹ בְּפִיו לְדַבֵּר, וְהוּא אָמְרוֹ **אֲשֶׁר יָשִׂים ה׳ בְּפִי אֹתוֹ אָשְׁמֹר**, פֵּרוּשׁ מְיַחֵל וּמְצַפֶּה לְדַבֵּר, כִּי יִטְעֹם טַעַם גָּדוֹל אֲשֶׁר אֵינוֹ כְּדַאי הוּא וְכָל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲמוֹת, כַּיָּדוּעַ כַּמָּה עֶרֶב לַנֶּפֶשׁ טַעַם הַפַּח הַקָּדוֹשׁ אֲשֶׁר מִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנוֹ, וַהֲגַם שֶׁעָשָׂה ה׳ בְּפִיו דָּבָר וּפֵרְשָׁנוּ לְבַל יִגְעוּ הַדְּבָרִים בְּפֶה חָזִיר, אַף עַל פִּי כֵן יִטְעֹם טַעַם בֶּן נוֹתֵן טַעַם וְיֶעֱרַב לוֹ.

יג **וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לָךְ נָּא אִתִּי וְגוֹ'.** אָמַר תֵּיבַת **נָא**, גַּם אָמַר **וְקָבְנוֹ לִי** בִּלְשׁוֹן נְדָאִית, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פ״כ) שֶׁאָמְרוּ שֶׁרָאָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִפְרָצִים שָׁם שֵׁשֶׁם מֵת מֹשֶׁה, עַד כָּאן, וְהוּא לְפִי שֶׁלֹּא יָדַע טַעַם הַפְּרָצָה חָשַׁב שֶׁהַפְּרָצָה תִּהְיֶה בָּהֶם, וּלְפִי שֶׁיְּדוּעִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וּמְבַטְּלִים הַגְּזֵרוֹת, מִהֵר לוֹמַר **לָךְ נָּא** פֵּרוּשׁ, מַהֵר עַתָּה שֶׁאֲנִי רוֹאֶה שֶׁהֵם מְחַיְּבִים פְּרָצָה זוֹ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְקָבְנוֹ לִי, הֶחְלִיט הֲוָיַת הַדָּבָר שֶׁתַּשִּׂיגֵם קְלָלוֹת רָשָׁע.

יח **קוּם בָּלָק וְגוֹ'.** קִימָה זוֹ לָמָּה? וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,כ) אָמְרוּ לְפִי שֶׁהָיָה בָּלָק מְצַחֵק בְּבִלְעָם שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ, לָזֶה נִתְכַּוֵּן לְהַקְנִיטוֹ וְאָמַר לוֹ קוּם וּשְׁמַע. וּלְדִבְרֵיהֶם צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר ״וּשְׁמָע״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁיַּתְחִיל לִשְׁמוֹעַ מִשְּׁעַת קִימָה, וְהוּא אָמְרוֹ **קוּם וּשְׁמָע.**

אוֹ יִרְצֶה, לְפִי שֶׁאָמַר ה׳ לְבִלְעָם ״שׁוּב אֶל בָּלָק״ וְגוֹ׳ שֶׁהִזְקִיקוֹ לוֹמַר הַדְּבָרִים לְפָנֵי בָּלָק, לָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר ״קוּם בָּלָק שְׁמַע״ יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁרְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁיָּקוּם לִשְׁמֹעַ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע מֵעוֹמֶד, אֲבָל אֵין חִיּוּב בַּשְּׁמִיעָה, אִם לֹא יִרְצֶה לִשְׁמֹעַ יִפְנֶה וְיֵלֵךְ לוֹ. לָזֶה אָמַר ״וּשְׁמָע״ – חִיּוּב בַּקִּימָה וְחִיּוּב בַּשְּׁמִיעָה.

עוֹד יְכַוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁקִּימָה הִיא לוֹ שֶׁזָּכָה לִשְׁמוֹעַ דְּבָרִים הַבָּאִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ, וְהֵעִירוֹ עוֹד לְהַטּוֹת אָזְנוֹ עָדָיו לְהַאֲזִין כָּל דִּקְדּוּקֵי הַדְּבָרִים, וּבְזֶה אַתָּה יוֹתֵר בְּמַדְרֵגָה מֵאוֹתוֹ שֶׁאָתָּה מַחְשִׁיבוֹ לְאָב, שֶׁהוּא צִפּוֹר הַכְּשָׁפִים, דִּכְתִיב ״בֶּן צִפּוֹר״, מַעֲתָּה הוּא בְּנָךְ, וְהוּא אָמְרוֹ ״בְּנוֹ צִפּוֹר״.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב לְפִי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי רָשָׁע זֶה הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים רָעִים: הָאֶחָד שֶׁהָיָה רוֹצֶה לְקַלֵּל יִשְׂרָאֵל וְהָיָה צָרִיךְ שֶׁיָּבֹא מַלְאָךְ לְעַקֵּם פִּיו כָּאָמוּר, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהַבְּרָכָה עַצְמָהּ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה מִפִּיו הָיָה מְכַוֵּן בָּהּ לְגָנַאי, וְהָיָה צָרִיךְ לִרוּחַ הַקֹּדֶשׁ לְפָרְשָׁהּ לְשֶׁבַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבָנוּ לְמַעְלָה. וּלְפִי שֶׁחָשַׁד בָּלָק לִבְלְעָם שֶׁהוּא חָפֵץ לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, בִּתְחִלַּת דְּבָרָיו אָמַר לְבָלָק שֶׁיָּקוּם עַל עָמְדוֹ לְהִתְבּוֹנֵן בִּשְׁנֵי פְּרָטִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְשְׁדֵנוּ, וְזֶה רֹאשׁוֹנָה כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהָיָה אוֹמֵר בְּבִרְכָתוֹ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם כָּל כָּךְ מְפֹרָשִׁים לְטוֹבָה וְהָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְפָרֶשְׁתָּם לִבְרָכָה שְׁלֵמָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וּשְׁמָע** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לְרַמֵּז שְׁמִיעָה אַחֶרֶת, וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁהָיָה רוֹצֶה לְקַלֵּל וְהַמַּלְאָךְ עוֹקֵם פִּיו אָמַר **הַאֲזִינָה עָדַי**, פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּתְקָרֵב בְּיוֹתֵר עָדָיו וְיַשְׂכִּיל בַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו, שֶׁמִּתְעַקְּמִין מִמִּבְטָא אֲשֶׁר יְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו, וּבָזֶה הֵעִירוֹ כִּי אָנוּס הָיָה וְלֹא יַחְשְׁדוֹ כִּמְבָרֵךְ אוֹיְבָיו.

יט **לֹא אִישׁ וְגוֹ' וּבֶן אָדָם וְגוֹ'.** אָמַר שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת כְּנֶגֶד שְׁתֵּי בְּחִינוֹת: הָאַחַת אֲשֶׁר יַבְטִיחַ הָאָדָם הַזּוֹלֶת עַל דָּבָר, וְהַשֵּׁנִי אֲשֶׁר יַחְפֹּץ אָדָם עֲשׂוֹת דָּבָר בְּהַנְהָגוֹתָיו וְעִנְיָנָיו שֶׁאֵין נוֹגְעִים לַזּוּלַת. כְּנֶגֶד מַאֲמָר שֶׁהוּא הַבְטָחַת הַזּוּלַת אָמַר **לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב**, וּכְנֶגֶד מַאֲמָר שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לַזּוּלַת אָמַר **וּבֶן אָדָם וְיִתְנֶחָם**,

שֶׁאֵינוֹ מְכַזֵּב בַּזּוּלָת אֶלָּא יְנַחֵם עַל אֲשֶׁר דִּבֵּר עֲשׂוֹת. וּבְמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ יֵשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֵּר ה׳: אֶחָד לְהָקִים מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל וּלְהֵטִיב לָהֶם, וְהַשֵּׁנִי שֶׁחָשַׁב ה׳ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ לָתֵת תּוֹרָתוֹ לְעַם קְדוֹשׁוֹ, וְהֵם דְּבָרִים שֶׁנּוֹגְעִים לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּכְנֶגֶד שְׁנֵיהֶם אָמַר ״לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב״ בַּהַבְטָחוֹת הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר הִבְטִיחַ לָאָבוֹת, ״וּבֶן אָדָם וְיִתְנֶחָם״ מִמַּה שֶׁחָשַׁב בְּהַנְהָגוֹת עוֹלָמוֹ לָתֵת תּוֹרָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּלְהַדְרִיכָם לְקַיֵּם מִצְוֹתָיו. וְאִם כֵּן, אֵיךְ יַחְשֹׁב לְקַלֵּל יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא מְכַזֵּב חָס וְשָׁלוֹם בְּהַבְטָחוֹתָיו לָאָבוֹת וְנִחָם עַל מַה שֶׁחָשַׁב עֲשׂוֹת?

וְאָמְרוּ ״וַיְכַזֵּב״ ״וַיִּתְנֶחָם״ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, כָּלַל בָּזֶה שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: אַחַת, שֶׁאֵינוֹ אִישׁ וְלֹא אָדָם, וְעוֹד לַחְשֹׁד בּוֹ חָס וְשָׁלוֹם דָּבָר שֶׁאֲפִלּוּ בַּנְּבָרָאִים הוּא גֵּרָעוֹן, וְהוּא הַכָּזָב וְהַחֲרָטָה. וְנִתְכַּוֵּן בָּזֶה שֶׁמִּן הַנִּמְנָע שֶׁיִּסְכִּים עַל קִלְלַת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּהְיוּ בּוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים: ״אִישׁ וִיכַזֵּב״ ו״בֶּן אָדָם וְיִתְנֶחָם״, שֶׁהֲגַם שֶׁהָיָה חָס וְשָׁלוֹם אִישׁ וִיכַזֵּב, עִם כָּל זֶה לֹא יִתְחָרֵט לְמַה שֶּׁחָשַׁב עֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּאֶמְצָעוּת יִשְׂרָאֵל. וְטַעַם שֶׁפַּעַם אַחַת אָמַר ״אִישׁ״ וּפַעַם אַחַת אָמַר ״בֶּן אָדָם״, לְפִי שֶׁהַמַּבְטִיחַ לְהֵטִיב לַזּוּלַת יֶשְׁנוֹ בְּגֶדֶר מַעֲלָה, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, וּבִפְרָט הַמִּתְחָרֵט עַל מַה שֶּׁחָשַׁב עַל עַצְמוֹ אָמַר ״וּבֶן אָדָם״.

הֲהוּא אָמַר וְגוֹ׳. פְּשַׁט הַכָּתוּב חוֹזֵר לְהָאָדָם, וְאֶפְשָׁר לְפָרְשׁוֹ עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: כְּשֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֲשֶׂה אֶלָּא בְּמַאֲמָר הוּא נַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ **הֲהוּא** – פֵּרוּשׁ, הֲאֵל שֶׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ, ״אָמַר״ – פֵּרוּשׁ פְּעֻלּוֹתָיו שֶׁעָשָׂה הוּא אָמַר וַתֶּהִי, **וְלֹא יַעֲשֶׂה** – פֵּרוּשׁ לֹא יִצְטָרֵךְ לְמַעֲשֶׂה, כְּאָמְרוֹ (בראשית א:ג) ״וַיֹּאמֶר וְגוֹ׳ וַיְהִי כֵן״, וְכֵן אָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה (אבות ה:א) ״בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם״. וְאָמְרוֹ **וְדִבֶּר** וְגוֹ׳ – פֵּרוּשׁ וּכְשֶׁהַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּמַאֲמָרוֹ אֵינוֹ כָּל כָּךְ קַיָּם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם שֶׁהָיָה הָעוֹלָם רוֹפֵף וְרוֹעֵד, דִּכְתִיב (איוב כו:יא) ״עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ״, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה יב.) שֶׁגָּעַר ה׳ בָּהֶם וְנִתְקַיְּמוּ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְדִבֶּר** לְשׁוֹן קוֹשִׁי, **וְלֹא יְקַיְּמֶנָּה** – פֵּרוּשׁ וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְקַיְּמֶנָּה אֶלָּא בְּדִבּוּרוֹ הַקָּשֶׁה הִיא מִתְקַיֶּמֶת וּמִתְחַזֶּקֶת.

כ **הִנֵּה בָרֵךְ לָקַחְתִּי וּבֵרַךְ וְגוֹ׳.** לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָסוּק (במדבר כ״ג:ה׳) ״וַיָּשֶׂם ה׳ דָּבָר בְּפִי בִלְעָם״ שֶׁעָשָׂה בְּפִיו דָּבָר רוּחָנִי שֶׁיַּפְסִיק בֵּין פִּיו לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הַמְּדַבֶּרֶת, וְהוּא מַה שֶּׁכְּוָנוּ רַז״ל בְּמַאֲמָרָם (ילקוט שמעוני) דָּבָר – מַלְאָךְ. אֶלָּא שֶׁהֵם נָתְנוּ טַעַם הַדָּבָר כְּדֵי לְמָנְעוֹ מִלְּקַלֵּל וּשְׁנֵי הַטְּעָמִים צוֹדְקִים, וּכְפִי זֶה נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **הִנֵּה בָרֵךְ לָקַחְתִּי** שֶׁהִרְגִּישׁ בְּמַה שֶּׁנִּתּוֹסֵף בְּפִיו וּבִלְשׁוֹנוֹ שֶׁיִּקְרָא בָּרֵךְ. וְעוֹד ״וּבֵרַךְ״ כִּי לֹא שָׁם הַדָּבָר בְּפִיו וְנִשְׁאַר הַדָּבָר לִרְצוֹנוֹ שֶׁל בִּלְעָם אֶלָּא ״וּבֵרַךְ״, פֵּרוּשׁ, מַכְרִיחוֹ לְבָרֵךְ, וַהֲגַם שֶׁהוּא אֵינוֹ חָפֵץ וּלְהָשִׁיבָהּ אֵינוֹ יָכוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה** פֵּרוּשׁ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ.

כא **לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב.** יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רעיא מהימנא ח״ג רעה) שֶׁאָמְרוּ כִּי עַל יְדֵי חֵטְא הָאָדָם נִרְשָׁם רֹשֶׁם כֹּחַ הָרַע בָּאֲבָר שֶׁבּוֹ עָשָׂאוּ, וְהִיא בְּחִינַת הַפֶּגֶם הַמְּזֻכֶּרֶת בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וּפֵרוּשׁ ״אָוֶן״ הוּא כֹּחַ הָרַע הַנִּמְשָׁךְ מֵהֶעֱבֵרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ל:כ) ״לֹא פָעַלְתִּי אָוֶן״, וּכְתִיב (תהלים קכה:ה) ״יוֹלִיכֵם ה׳ אֶת פּוֹעֲלֵי הָאָוֶן״. וְלָזֶה אָמַר **לֹא הִבִּיט אָוֶן** שֶׁהוּא רֹשֶׁם הַמִּפְעָל הָרַע אֵינוֹ אֲפִלּוּ בְּיַעֲקֹב שֶׁהֵן הֲמוֹן הָעָם שֶׁיִּתְכַּנּוּ בְּשֵׁם יַעֲקֹב, שֶׁכֻּלָּם נִשְׁמָרִים מֵעֲשׂוֹת רַע. וַהֲגַם שֶׁיִּטְעוּ מִדַּרְכּוֹ הַשֹּׁכֶל אֵינוֹ נִקְבָּע בְּנַפְשָׁם הָאָוֶן שֶׁהוּא חֵלֶק הָרַע, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שיר השירים ד:ז) ״כֻּלָּךְ יָפָה וּמוּם אֵין בָּךְ״, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין הַחֵטְא עוֹשֶׂה בּוֹ מוּם קָבוּעַ אֶלָּא לִכְלוּךְ הָעוֹבֵר עַל יְדֵי רְחִיצָה וַהֲדָחָה, וּכְמוֹ שֶׁרָמְזוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שיר השירים רבה) בְּמַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה״ יְעֵין שָׁם. וְאָמְרוֹ **וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ פֶּגֶם שֶׁצָּרִיךְ עָמָל לְהַעֲבִירוֹ אֵינוֹ בְּאוֹתָם שֶׁנִּקְרָאִים יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים.

אוֹ יִרְצֶה אָמְרוֹ **לֹא הִבִּיט** אָוֶן הוּא חֵטְא הַמַּחְשָׁבָה, שֶׁגַּם הוּא יִקָּרֵא אָוֶן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים סו:יח) ״אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי״, שֶׁאֵין ה׳ מַבִּיט אֶל הַמַּחְשָׁבָה הָרָעָה. **בְּיַעֲקֹב**, פֵּרוּשׁ, שֶׁאֵין עוֹשֶׂה בְּיַעֲקֹב הַמַּחְשָׁבָה הָרָעָה רֹשֶׁם הָאָוֶן שֶׁהִיא עָנָף הָרַע, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר לְשׁוֹן הַבָּטָה שֶׁהִיא יוֹתֵר מֵהָרְאִיָּה, פֵּרוּשׁ כִּי הֲגַם כִּי בִּרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הוּא רוֹאֶה מַחְשָׁבָה הָרָעָה, כְּשֶׁהוּא מַבִּיט בִּפְנִימִיּוּת מִפְעָלָהּ אֵין אָוֶן. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אָוֶן בְּיַעֲקֹב**, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ הַחֵטְא הַהוּא רֹשֶׁם, וְזֶה אֲפִלּוּ בַּהֲמוֹן הָעָם אֲשֶׁר בְּשֵׁם יַעֲקֹב יִכָּנֶה. וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים שֶׁבָּהֶם אָמַר **וְלֹא רָאָה**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ מַחְשָׁבָה בִּלְתִּי הֲגוּנָה הַנִּקְרָא עָמָל שֶׁעָמַל עִמּוֹ יֵצֶר הָרַע בְּכֹחַ הַמַּחְשָׁבָה לְהַטּוֹתָהּ מִדַּרְכּוֹ הַשֹּׁכֶל, וְהַצַּדִּיקִים לִבָּם חָלַל בְּקִרְבָּם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל.** גַּם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַצַּדִּיקִים הֲגַם שֶׁעוֹשִׂים מִצְוֹות וְכָל עִסְקָם בַּתּוֹרָה אֵינָם מַרְגִּישִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עָמָל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים עג:טז) ״עָמָל הוּא בְעֵינָי״, אֶלָּא אַדְרַבָּא כְּאָדָם הַמְּרוּוֶיחַ וּכְאָדָם הַמִּשְׁתַּעְשֵׁעַ בְּשַׁעֲשׁוּעִים לְרֹב חֶשְׁקָם בַּתּוֹרָה. גַּם נִתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ח:יד) ״אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה״, כִּי כְּשֶׁהַצַּדִּיקִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמִתְמִידִין בָּהּ אֵין לָהֶם עָמָל בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁאַדְרַבָּא הִיא נוֹתֶנֶת לוֹ גְּבוּרָה.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר, כִּי בְּאֶמְצָעוּת שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַקְפִּיד עַל רֶשַׁע שֶׁבָּעוֹלָם מֵהָאֻמּוֹת, וּבָזֶה אֵינוֹ מְאַבְּדָם, גַּם אֵינוֹ יָגֵעַ בִּבְרִיאַת עוֹלָמוֹ וּבִנְשִׁיאַת עֹל לְכָל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין לָעוֹלָם. וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא הִבִּיט אָוֶן** שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם, בִּשְׁבִיל יַעֲקֹב, גַּם אֵינוֹ רוֹאֶה עָמָל שֶׁעָמַל כְּבִיכוֹל בִּסְבִילַת הָעוֹלָם וּבִמְזוֹנוֹתָיו וּבְסִפּוּק צָרְכָיו, הַכֹּל אֵינוֹ חָשׁ לוֹ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּיִשְׂרָאֵל** – בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, ה׳ נוֹתֵן טוּבוֹ לָעוֹלָם וְנִזּוֹנִים וְנֶהֱנִים גַּם הָאֻמּוֹת יַחַד. וּמֵעַתָּה הַמְבַקְּשִׁים לַעֲקֹר אֻמָּה זוֹ מְבַקְּשִׁים לְאַבֵּד הָעוֹלָם וְיוֹשְׁבָיו. עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ ״וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל״ כִּי הַצַּדִּיקִים כָּל צַפְצוּפָם עוֹשִׂים בּוֹ נַחַת רוּחַ לַה׳ וְאֵינָם מְיַגְּעִים אוֹתוֹ כְּבִיכוֹל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלאכי ב,יז) ״הוֹגַעְתֶּם ה׳

בְּדִבְרֵיכֶם״, וְלָזֶה אָמַר ״וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל״.

ה׳ אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ. פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד שִׁתֵּי בְּחִינוֹת שֶׁהִזְכִּיר, הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יַעֲקֹב שֶׁהֵם הֲמוֹן הָעָם, וְהַמִּתְכַּנִּים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים, **ה׳ אֱלֹהָיו עִמּוֹ** הֵם הַצַּדִּיקִים שֶׁעוֹשִׂים מֵאַהֲבָה, לָזֶה אָמַר ״ה׳״ שֶׁהוּא שֵׁם הַחֶסֶד, לוֹמַר שֶׁאֵין עֲבוֹדַת הַצַּדִּיק לְצַד הַדִּין אֶלָּא אוֹהֵב הַטּוֹב בְּמַה שֶּׁהוּא טוֹב. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״אֱלֹהָיו״ שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב שֶׁאִם ה׳ מְסַיְּרֵהוּ יָשׁוּב אָחוֹר, לָזֶה אָמַר ״אֱלֹהָיו״, שֶׁהַגַּם שֶׁיְּסַיְּרֵהוּ – עַל מִשְׁמֶרֶת אַהֲבָתוֹ יַעֲמֹד. וּכְנֶגֶד כַּת הֶהָמוֹן הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יַעֲקֹב אָמַר: **וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ**, שֶׁהוּא יָרֵא לְצַד הַמִּשְׁפָּט.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁבַּח הַשָּׁגָתָם, שֶׁלֹּא בָּחַר ה׳ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ אֶלָּא עִמָּם, וְעוֹד שֶׁעָשָׂה בָּהֶם כֹּחַ עֶלְיוֹן שֶׁיְּכוֹלִין לְאַבֵּד כָּל מַה שֶּׁנּוֹתְנִין בּוֹ עֵינֵיהֶם כְּמֶלֶךְ עוֹלָם, וְהוּא אָמְרוֹ **וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ**, פֵּרוּשׁ אֵין צְרִיכִין שֶׁה׳ יְאַבֵּד קְמֵיהֶם אֶלָּא בָּהֶם עַצְמָן יֵשׁ הַדְרָגָה זוֹ. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁהַצַּדִּיקִים כָּל מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִים בּוֹ עֵינֵיהֶם לְהַשְׁחִית בְּכָל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי הַיְכֹלֶת:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות סא:) עַל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ סוֹרְקִים בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וְהָיָה מַאֲרִיךְ בְּאֶחָד וְכוּ׳, וְהוּא אָמְרוֹ **ה׳ אֱלֹהָיו עִמּוֹ** פֵּרוּשׁ מְדַבֵּק נַפְשׁוֹ בַּה׳ אֱלֹהָיו בְּתַכְלִית הַחִבָּה, הֲגַם שֶׁתְּרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ, בְּשֶׁבֶט בַּרְזֶל שֶׁסּוֹרְקִין בְּשָׂרוֹ, וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן עַצְמוֹ שֶׁהַשֶּׁבֶט בּוֹ שֶׁהָיוּ סוֹרְקִים וְכוּ׳, אַף עַל פִּי כֵן ה׳ אֱלֹהָיו עִמּוֹ.

כב **אֶל מוֹצִיאָם מִמִּצְרָיִם.** אָמַר **מוֹצִיאָם** וְלֹא הוֹצִיאָם, הֲגַם שֶׁרַזַ״ל אָמְרוּ (ברכות לח.) דְּאַפִּיק מַשְׁמַע וְהוֹכִיחוּ מִכָּאן, אַף עַל פִּי כֵן יוֹתֵר מַשְׁמַע לְשׁוֹן עָבָר אִם הָיָה אוֹמֵר הוֹצִיאָם. וְנִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זַ״ל (פסחים קטז:) בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, עַל כֵּן אָמְרוּ יוֹדְעֵי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה כִּי כָּל לֵיל פֶּסַח מִתְבָּרְרִים כֹּחוֹת הַקְּדֻשָּׁה מֵהַקְלִפָּה וְנוֹסָפִים בְּעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא הַהִבְחִינָה עַצְמָהּ שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם. וְהוּא אָמְרוֹ **אֶל מוֹצִיאָם** כִּי לֹא יְצִיאָה רִאשׁוֹנָה לְבַד אֶלָּא בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מוֹצִיאָם כַּנִּזְכָּר. וְנָתַן טַעַם **כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ**, פֵּרוּשׁ, כִּי ה׳ מוֹסִיף וּמְחַזֵּק אוֹתָם לְרוֹמְמָם, וְאֵין קֵץ לָרוֹמְמוּת אֲשֶׁר חָשַׁב ה׳ עֲלֵיהֶם עַד גֶּדֶר שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר שׁוּם תַּעֲרֹבֶת הָרַע בַּקְּדֻשָּׁה, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב** רֶמֶז לִבְחִינַת הַנִּחוּשׁ, גַּם לִבְחִינַת הַנִּקְרָאת נָחָשׁ שֶׁהוּא רֹאשׁ הַקְּלִפָּה ס״מ הָרָשָׁע הַנִּקְרָא נָחָשׁ תִּעָקֹר וְלֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ בְּיַעֲקֹב, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (זכריה י״ג:ב׳) ״וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״. ״וְלֹא קֶסֶם״ – הוּא בְּחִינַת טֻמְאָה לְמַטָּה מִמֶּנָּה, וְאָז יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר שְׁלֵמוּת הַמַּעֲלָה וְתִהְיֶה מַעֲלָתָם יוֹתֵר מִן הַמַּלְאָכִים, וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב** וְגוֹ׳ וְאָמְרוּ רַזַ״ל (במדבר רבה כ,כ) שֶׁהַמַּלְאָכִים יִשְׂאֲלוּ לְיִשְׂרָאֵל ״מַה פָּעַל אֵל״.

כד **הֵן עָם וְגוֹ׳.** אָמְרוֹ **הֵן**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קיט:) מַלְאָךְ רַע עוֹנֶה אָמֵן בְּעַל כָּרְחוֹ, שֶׁבִּלְעָם עַצְמוֹ אָמַר הֵן, כֵּן יִהְיֶה עָם זֶה כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי וְגוֹ׳. וְאָמְרוֹ **כְּלָבִיא** פֵּרוּשׁ, קִימָתוֹ רֹאשׁוֹנָה אֵינוֹ כִּשְׁאָר הָעוֹלָם שֶׁבִּתְחִלָּה לִהְיוֹתוֹ חֶסֶר הִתְלַמְּדוּת הַמִּלְחָמָה לֹא יַעֲשֶׂה גְּבוּרוֹת אֶלָּא כְּלָבִיא יָקוּם וְיַעֲשֶׂה נִפְלָאוֹת, כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה, שֶׁהַגַּם שֶׁמֹּעוֹדוֹ הוּא שָׁבוּי בְּבֵית הַבּוֹר מְעֻנֶּה בְּסֶבֶל אֱנוֹשׁ, אַף עַל פִּי כֵן כְּצֵאתוֹ אֶת הָעִיר הִפְלִיא עֲשׂוֹת בְּסִיחוֹן וְעוֹג. אָמַר עוֹד **וְכַאֲרִי יְתְנַשָּׂא** פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת עז:) שְׁלֹשָׁה כָּל זְמַן שֶׁמְּזַקִינִין מוֹסִיפִין כֹּחַ: אֲרִי וְכוּ׳, וְהוּא אָמְרוֹ **יִתְנַשָּׂא** שֶׁהוּא מִתְנַשֵּׂא וְרָם בְּכֹחוֹ שֶׁהַגַּם שֶׁעֲבָרוּ עָלָיו כַּמָּה מִלְחָמוֹת לֹא מִפְּנֵי זֶה יִהְיוּ נָחְלָשִׁים אֶלָּא הוֹלְכִים וּמִתְגַּבְּרִים.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁמִּלְבַד כֹּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ בָּהֶם, עוֹד יִהְיֶה בְּעֵינֵי כָּל הָאֻמּוֹת בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה לְפַחֵד מֵהֶם, כְּאָמְרוֹ (יהושע ב,כד) ״וְגַם נָמוֹגוּ״ וְגוֹ׳, וְהוּא אָמְרוֹ **כְּלָבִיא יָקוּם** זֶה בְּעֶרְךְ גְּבוּרָתוֹ, וּבְעֶרְךְ מַה שֶּׁיִּהְיֶה נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי הָעוֹלָם **וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא**, פֵּרוּשׁ, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהוּא יִהְיוּ מְנוּשָּׂאִים בְּעֵינֵי הָעוֹלָם.

לֹא יִשְׁכַּב עַד וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, שֶׁאֵין הַלַּיְלָה מִפְלָט לָנוּס מִפָּנָיו, כִּי לַיְלָה לָפָנָיו כַּיּוֹם יָאִיר. וְצֵא וּלְמַד מִיהוֹשֻׁעַ (יהושע י׳:יב-יג) שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶשׁ שֶׁתַּעֲמֹד וְלֹא אָץ לָבוֹא וְכַדּוֹמֶה. וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא יִשְׁכַּב עַד יֹאכַל טֶרֶף**, הָא לְמַדְתָּ שֶׁבִּזְמַן שְׁכִיבָה מִתְעַסֵּק הוּא בַּאֲכִילַת טֶרֶף.

וְאָמְרוֹ **וְדַם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה**, לְפִי שֶׁבְּטֶבַע אֱנוֹשִׁי כְּשֶׁיִּרְבֶּה לְהַפִּיל חֲלָלִים תִּיקַר בְּעֵינָיו נֶפֶשׁ הַנִּשְׁאָרִים, לָזֶה אָמַר אוֹי לָהֶם לָאוּמּוֹת, כִּי עַם אֱלֹה הַדָּם בְּעֵינָיו כְּמַשֶּׁקֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה, וְאֵינוֹ נֶחְשָׁב בְּעֵינֵיהֶם הַדָּם בְּגֶדֶר הֲרִיגָה אֶלָּא בְּגֶדֶר שְׁתִיָּה.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **יִשְׁתֶּה**, לְפִי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי עַל יְדֵי הֲרִיגַת הָאֻמּוֹת נִדְבָּקִים חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה בְּעַם ה׳, בְּסוֹד ״כִּי לַחְמֵנוּ הֵם״ (במדבר י״ד:ט׳), כְּמוֹ כֵן אָמַר כָּאן ״יִשְׁתֶּה״, וְהָבֵן. וְרַזַ״ל (חולין לה:) לָמְדוּ מִכָּאן לָדָם שֶׁחָשׁוּב מַשֶּׁקֶה.

כה **גַּם קֹב לֹא תְקֻבָּנּוּ.** אָמַר **גַּם**, וְכָפַל לוֹמַר ״קֹב תְּקֻבָּנּוּ״, פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְעָם ״קוֹם בָּלָק וּגוֹ׳ הַאֲזִינָה״ וּגוֹ׳, וְשָׁם רָמַז לוֹ שֶׁהוּא חָפֵץ לְקַלֵּל וּמַלְאָךְ עוֹקֵם פִּיו כְּמֵאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה במדבר כאן), גַּם כֵּן לָזֶה אָמַר ״גַּם קֹב״, פֵּרוּשׁ, מִלֹּבַד שֶׁלֹּא תְקַלְּלֶנּוּ בְּכִוּוּן, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא הַקְּלָלָה מִפִּיךָ בְּלֹא זְכִירַת שֵׁמָם לֹא תְקֻבָּנּוּ. מִכָּאן שֶׁמִּתְחַכֵּם הָיָה בִּלְעָם הָרָשָׁע לְהוֹצִיא מִפִּיו קְלָלָה בְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא יַעֲנִישֶׁהוּ הַבּוֹרֵא, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁיֹּאמַר ״אָרוּר״ אוֹ ״מְקֻלָּל״ וְלֹא יוֹצִיא מִפִּיו שֵׁם הַמְּקֻלָּל וְהַמְּאוֹרָר, אֶלָּא שֶׁבִּלְבּוֹ יְכַוֵּן לְמַה שֶּׁרוֹצֶה, וּלְטַעַם זֶה הָיָה ה׳ מוֹנְעוֹ מִלְּהוֹצִיא מִפִּיו קְלָלָה וְנֶחְתְּמָה בִּלְבּוֹ.

וְאָמְרוֹ **גַּם בָּרֵךְ**, לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְעָם שֶׁאֵינוֹ מְבָרְכָם מֵרְצוֹנוֹ אֶלָּא אָנוּס הוּא לְבָרְכָם, לָזֶה אָמַר לוֹ: ״אִם אַתָּה לֹא תְקַלֵּל לֹא תְתַחֵיב לְבָרֵךְ״, וְחָשַׁב שֶׁלֹּא

יְעַקֵּם ה׳ פִּיו לְבָרֵךְ אֶלָּא אִם יִרְצֶה לְקַלֵּל. וְכָפַל לוֹמַר **גַּם בָּרֹךְ לֹא תְבָרֲכֶנּוּ**, פִּרוּשׁ אַפִּלּוּ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ כְּפִי הָאֱמֶת בָּרְכָה כְּפִי דַּעַת בִּלְעָם וְכַוָּנָתוֹ, אַף גַּם זֹאת לֹא תְבָרְכֶנּוּ.

כו **וַיַּעַן בִּלְעָם וְגוֹ׳ לֵאמֹר.** צָרִיךְ לָדַעַת אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, כִּי לְמִי יֹאמַר בָּלָק? אֲכַן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁדִּבֵּר אֵלָיו קוֹדֶם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר לוֹ שֶׁכָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה׳ – בֵּין קְלָלָה בֵּין בְּרָכָה – אוֹתוֹ אֶעֱשֶׂה, אִם כֵּן חָגַם שֶׁלֹּא אֶקֳּבֶנּוּ וִידַבֵּר ה׳ לְבָרְכָם אֲבָרְכֵם לְקַיֵּם דְּבַר ה׳.

כז **לְכָה נָּא אֶקָּחֲךָ.** אָמַר **נָּא** פִּרוּשׁ, עַתָּה שֶׁכְּבָר הָיָה מַה שֶּׁהָיָה וּמַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ לְבָרֵךְ כְּבָר בֵּרְכָם. וְטַעַם שֶׁעֲדַיִן הָיָה מְצַפֶּה לָדָבָר, שֶׁרָאָה שִׁתֵּי פְּעָמִים שֶׁה׳ חָפֵץ בִּבְרָכָה לְיִשְׂרָאֵל, נִרְאֶה כִּי חָשַׁב שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהַפְּנָּה שֶׁעָמַד בִּלְעָם פַּעַם אַחַת וּשְׁתַּיִם הָיוּ אֲנָשִׁים צַדִּיקִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַתָּה שֶׁמִּשִּׁים פָּנָיו כְּנֶגֶד כָּל הָעָם, מִן הַסְּתָם יִהְיוּ בָּהֶם כַּת אַחַת בִּלְתִּי הֶגְיוֹנָה, וְחָשַׁב אוּלַי יִמְצָא מָקוֹם לָקוֹב מִשָּׁם. וְהוּא אָמְרוֹ **אוּלַי יִישַׁר** וְגוֹ׳. וְאָמַר **וְקָבְּתוֹ לִי** וְלֹא אָמַר ״לְקַבְּתוֹ״, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה שֶׁאֵין צוֹרֶךְ שֶׁיִּישַׁר בְּעֵינֵי ה׳ לְקַבְּתוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּישַׁר בְּעֵינֵי ה׳ שֶׁלֹּא לְמָנְעֲךָ וְאָז תְּקֻבָּנּוּ מִשָּׁם.

פרק כד

א **וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב וְגוֹ׳.** וּלְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה) שֶׁאָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק ״כִּי בָרוּךְ הוּא״ שֶׁאָמַר ה׳ לְבִלְעָם לֹא תְבָרֵכֵם, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״טוֹב בְּעֵינֵי ה׳ לְבָרֵךְ״ – פֵּרוּשׁ, ה׳ שֶׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ וְאֵינוֹ חוֹזֵר עַל בִּלְעָם, כִּי כְּבָר אָמַר לוֹ ה׳ ״כִּי בָרוּךְ הוּא״ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרְכָם. וְהַגַּם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהָיָה מְבָרְכָם, זֶה הָיָה לְהַפֵּךְ קִלְלָתוֹ לִבְרָכָה. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (במדבר כג:ה) ״וַיָּשֶׂם ה׳ דָּבָר בְּפִי בִלְעָם״ – לֹא בִלְעָם הָיָה מְבָרֵךְ אֶלָּא מַלְאָךְ הָיָה מְבָרְכָם בְּפִיו בְּהֶפְסֵק דָּבָר לְפִיו. וְאָמְרוֹ **וְלֹא הָלַךְ כְּפַעַם** וְגוֹ׳ – פֵּרוּשׁ הֶחְלִיט שֶׁאֵין תִּקָּוָה מֵה׳ לְהַסְכִּים לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, גַּם לֹא הָלַךְ כְּפַעַם וְגוֹ׳ מִשּׁוּם שֶׁאֵין תּוֹחֶלֶת מֵהַנְּחָשִׁים. לָזֶה נִתְחַכֵּם בְּעֵצָה רָעָה, וְהוּא **וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו** – פֵּרוּשׁ, לִרְאוֹת מַה שֶּׁהִכְעִיסוּ בַּמִּדְבָּר, אוּלַי דֶּרֶךְ שָׁם יוּכַל לְקַלֵּל.

או יִתְבָּאֵר לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵשׁ בַּזֹּהַר (חלק ג רה:) בְּפָסוּק ״אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר״ (במדבר כז:ג) לְשׁוֹן דִּבּוּר, וְהַכַּוָּנָה לְפִי שֶׁכָּל הָעֲשָׂר נִסְיוֹנוֹת שֶׁנִּסּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמָּקוֹם הָיוּ בְּדִבּוּר: עַל יַם סוּף, בָּעֵגֶל, בַּמִּתְאוֹנְנִים, בַּמְּרַגְּלִים, בַּעֲדַת קֹרַח, מֵי מְרִיבָה וְכוּ׳, כֻּלָּם הָיוּ חוֹטְאִים בְּדִבּוּר, וְחָשַׁב כִּי בִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לְנֶגֶד פָּנָיו יִמְצָאוּן רַבִּים מִכִּתּוֹת הַמִּדַּבְּרִים וְדֶרֶךְ שָׁם יִקָּלֵל.

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זַ״ל (זוהר חדש ב׳ קנז.) שֶׁאָמְרוּ כִּי הַמִּדְבָּר הוּא מְקוֹם חֲנוֹת ס״מ הָרָשָׁע, וְנִתְכַּוֵּן לְעוֹרֵר כֹּחוֹתָיו, וְהוּא אָמְרוֹ ״וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו״ שֶׁשָּׁם הוּא רֹאשׁ הַקְּלִפָּה ס״מ וְחֵילוֹתָיו שׁוֹנְאֵי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **פָּנָיו**, אוּלַי שֶׁתִּתְעוֹרֵר הַקְּלִפָּה בְּאֶמְצָעוּת הַסַּעַס כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּתְעוֹרֵר הַקְּדֻשָּׁה בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב טוֹב, כִּי כָּל אֶחָד יִתְעוֹרֵר לְמִינוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ ״פָּנָיו״ לְשׁוֹן כַּעַס, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות ל״ג:י״ד) ״פָּנַי יֵלֵכוּ״ שֶׁהוּא לְשׁוֹן כַּעַס:

או אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיַּרְא בִּלְעָם** כִּי מִי שֶׁהוּא טוֹב הוּא בְּעֵינֵי ה׳ רָאוּי לְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי כב:ט) ״טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לח:) אַל תִּקְרֵי יְבֹרָךְ אֶלָּא יְבֹרֵךְ. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי הוּא לְהִיוֹתוֹ רַע עַיִן כַּיָּדוּעַ לֹא נָתַנוֹ ה׳ לְבָרֵךְ, כָּרְמוּז בְּמַאֲמַר ״כִּי בָרוּךְ הוּא״. וּמִזֶּה הִרְגִּישׁ כִּי נִפְסַל לִהְיוֹתוֹ רַע עַיִן, וְהַמְּבָרֵךְ הוּא הַמַּלְאָךְ שֶׁמְּדַבֵּר בְּפִיו. לָזֶה חָשַׁב שֶׁלֹּא יֵלֵךְ כְּפַעַם בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים שֶׁהוּא חֵלֶק הָרַע. **וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר** פֵּרוּשׁ אֲשֶׁר הוּא חוֹנֶה שָׁם הָאֱלֹהִים מְקוֹם מַחֲנֵה שְׁכִינָה, וּמָרַד בְּשׁוֹרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְחָשַׁב שֶׁבָּזֶה יְכַשֵּׁר לִהְיוֹת טוֹב וִיבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי לֹא עָשָׂה זֶה מֵרְצוֹנוֹ וּמִלִּבּוֹ אֶלָּא לְפָנִים הוּא שֶׁעָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, שֶׁחָשַׁב לְרַמּוֹת בּוֹחֵן לְבָבוֹת. וְאוּלַי שֶׁדַּעְתּוֹ הָיְתָה עַד שֶׁיֵּאָמֵין בּוֹ הַמַּלְאָךְ לְהָסִיר חַכָּה מִפִּיו לְדַבֵּר כְּחֶפְצוֹ, וְאָז יַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת לְהִתְחַכֵּם בְּסֵדֶר הַבְּרָכָה עַצְמָהּ לְהָרַע, כְּמוֹ שֶׁכֵּן עָשָׂה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קה:) בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ ״כִּנְחָלִים וְגוֹ׳ כַּאֲהָלִים״ וְגוֹ׳, וְהָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשֶּׂלֶת מַחְשַׁבְתּוֹ וְאוֹמֶרֶת: ״לֹא כְמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב״ וְגוֹ׳.

ב **וַיִּשָּׂא בִלְעָם וְגוֹ׳.** הֶצְרֵךְ לוֹמַר ״וַיִּשָּׂא״, גַּם הֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ וְלֹא סָמַךְ עַל זִכְרוֹנוֹ בְּסָמוּךְ, לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְסֻבָּבִים בַּעֲנָנִים וְלֹא הָיְתָה עַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, לָזֶה אָמַר שֶׁנָּשָׂא בִּלְעָם וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, נָשָׂא נְבִיאוּתוֹ, כִּי הוּא הָיָה נְבִיא אֻמּוֹת הָעוֹלָם וּמַחֲזֵה נְבוּאָה יֻחֲזֶה, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר ״בִּלְעָם״ לִרְמֹז נְשִׂיאוּת עַיִן שֶׁאֵינָהּ בְּזוּלָתוֹ אֶלָּא בּוֹ, וּבָזֶה הֵעִיר שֶׁבְּמַחֲזֵה הַנְּבוּאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּבָזֶה הִשִּׂיג לִרְאוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים בְּעַנְנֵי הַכָּבוֹד.

וַיַּרְא וְגוֹ׳ לִשְׁבָטָיו וַתְּהִי עָלָיו וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ שֶׁרָאָה בָּהֶם שְׁנֵי עִנְיָנִים גְּדוֹלִים: א׳ – שׁוֹכֵן כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, ב׳ – **וַתְּהִי עָלָיו** וְגוֹ׳ שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה שְׁכִינָה עַל כָּל שֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מַלְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁכָּל שֵׁבֶט יֵשׁ לוֹ הַדְרָגָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אוֹ לְצַד הַזְּכוּת שֶׁיֵּשׁ לְאֶחָד יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ, אוֹ לְפִי הַמִּנְיָן. גַּם רָמַז בְּקֶשֶׁר שְׁנֵי דְּבָרִים עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא ס.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת שֶׁנִּסְדְּרוּ יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ זֶה כָּל שֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שָׁכְנָה עֲלֵיהֶם שְׁכִינָה וְנַעֲשׂוּ מֶרְכָּבָה לָהּ, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים**:

ג **וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וְגוֹ׳ נְאֻם בִּלְעָם וְגוֹ׳ וּנְאֻם וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרֵךְ לוֹמַר **וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ.** עוֹד מַה צֹּרֶךְ לוֹמַר **נְאֻם בִּלְעָם**, פְּשִׁיטָא כִּי פִּיו הַמְדַבֵּר. עוֹד לָמָּה הֶצְרֵךְ לְהוֹדִיעַ שֵׁם אָבִיו כָּאן. עוֹד לָמָּה הֶצְרֵךְ לְסַמֵּן עַצְמוֹ בְּסִימָנִים שֶׁבְּגוּפוֹ. גַּם בְּמַאֲמַר ״שׁוֹמֵעַ״ וְגוֹ׳ מַה נִּתְכַּוֵּן בָּזֶה, וְאִם לְשַׁבֵּחַ עַצְמוֹ לָמָּה לֹא שִׁבַּח

בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה?

אָכֵן לְפִי שֶׁעַד עַתָּה הָיָה מְדַבֵּר מַה שֶּׁיִּשִּׂים ה׳ בְּפִיו הֶפֶךְ רְצוֹנוֹ, שֶׁהַדִּבּוּר הָיָה יוֹצֵא מִפִּיו בְּעַל כָּרְחוֹ, וְעַתָּה רָצָה שֶׁיַּסְכִּים הוּא עַל הַדְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִפִּיו כְּאִלּוּ הוּא אוֹמֵר אוֹתָם מֵרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט. וְכַוָּנָתוֹ בָּזֶה גַּם כֵּן שֶׁאִם יְקַלֵּל יָבֹא כֹּחַ הַמְּבָרֵךְ וִיבָרֵךְ, אֲבָל אִם יְבָרֵךְ לֹא יָבֹרַךְ כֹּחַ הַמְּבָרֵךְ. וּמַה גַּם לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "וַיָּשֶׂת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו" וְגוֹ׳ בְּפֵרוּשׁ שֵׁנִי, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַכְשִׁיר עַצְמוֹ לְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל, יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיִּשָּׂא מָשָׁלוֹ** – פֵּרוּשׁ, הַמָּשָׁל שֶׁהוּא מְמֻנֶּה וּמְדֻעָתוֹ. וּבָזֶה יִתְיַשְּׁבוּ דִּבְרֵי רַז״ל (סנהדרין קה:) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא אָמַר "כִּנָּחָלִים" וְגוֹ׳, בִּקֵּשׁ לְכַנּוֹתָן כִּנְחָל שֶׁפּוֹסֵק בִּימוֹת הַחַמָּה וְכוּ׳, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָתוֹ: "לֹא כְמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב אֶלָּא נָטָיוּ", פֵּרוּשׁ כְּנָהָר שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק וְהוֹלֵךְ. "כַּאֲהָלִים" – פֵּרוּשׁ שֶׁהֵם מְטַלְטָלִים וְנֶעֱקָרִים מִמְּקוֹמָם, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָתוֹ "נָטַע ה׳״ וְגוֹ׳. וְכֵן כָּל דְּבָרָיו הֵם בְּרָכָה שֶׁפְּנִימִיּוּתָהּ קְלָלָה, וְאִם הֵם דִּבְרֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לָמָּה תֹּאמַר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֹּפִי, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהֵם דִּבְרֵי עַצְמוֹ.

וְלָזֶה אָמַר **וַיִּשָּׂא מָשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם**, פֵּרוּשׁ, דְּבָרִים אֵלּוּ הֵם מְשָׁלִי וְאֵינָם כִּשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוּ שֶׁלֹּא הָיוּ מְמֻנִּי, וּפֵרֵשׁ מִי הוּא הַמְדַבֵּר דְּבָרִים אֵלּוּ כְּדֵי שֶׁיּוּחַקּוּ לְעוֹלָם מִי בַּעַל דְּבָרִים. וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סִימָנִים כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ בַּמִּשְׁנָה (פאה פ״ז מ״א): כָּל זַיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם וְכוּ׳ בִּשְׁמוֹ וּבְמַעֲשָׂיו וּבְמְקוֹמוֹ. כְּנֶגֶד "בִּשְׁמוֹ" אָמַר **בְּנוֹ בְעוֹר**, וְאָמַר "בְּנוֹ" וְלֹא אָמַר "בֵּן" לוֹמַר שֶׁהָיָה אָבִיו לְמַטָּה מִמֶּנּוּ וְרָאוּי לִהְיוֹת בְּמַדְרֵגַת בְּנוֹ לְגַבֵּי בְּחִינַת הַהַשָּׁגָה. אוֹ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה לִבְעוֹר אֶלָּא בִּלְעָם, לָזֶה אָמַר "בְּנוֹ" פֵּרוּשׁ יְחִידוֹ שֶׁל בְּעוֹר. וְלִכְשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר שֶׁהָיוּ לוֹ אֲחֵרִים, אָמַר שֶׁכֻּלָּם נֶחְשָׁבִים כְּאַיִן לְפָנָיו כְּאִלּוּ אֵין לוֹ כִּי אִם בִּלְעָם. כְּנֶגֶד "מַעֲשָׂיו" אָמַר **הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן**, שֶׁהָיָה נִכָּר בְּמַעֲשֵׂה עֵינָיו שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה מִסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו הָיָה לוֹקֶה, וְלָכֵן הָיָה סוֹתֵם עֵינוֹ הָרָעָה לְבַל יַזִּיק. וְאֶפְשָׁר שֶׁהָיְתָה לוֹ עַיִן הַשְּׂמָאלִית מְיֻחֶדֶת לָזֶה. וְאִם נִפָּרֵשׁ "שְׁתֻם הָעַיִן" הוּא לְשׁוֹן פְּתִיחָה, יִרְצֶה שֶׁהָיָה מְסֻמָּן בִּפְתִיחַת עֵינוֹ לְהָרַע. כְּנֶגֶד "מְקוֹמוֹ" אָמַר **שׁוֹמֵעַ אִמְרֵי אֵל**, שֶׁהָיָה עוֹמֵד לְנֶגֶס עַמִּים וְאֵין אָדָם אַחֵר עוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שֶׁל נְבוּאָה.

עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר לָמָּה אָמַר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים "נְאֻם" וְלֹא הִסְפִּיק בְּאַחַת. אָכֵן לְפִי שֶׁיֵּשׁ בִּבְלְעָם שָׁלֹשׁ הַדְרָגוֹת מִפְּחוֹת הַנַּעֲלָם: א׳ – כֹּחַ שֶׁבָּא בִּבְרִיאָתוֹ אֲשֶׁר פָּעַל בּוֹ הַמּוֹלִיד, ב׳ – אֲשֶׁר קָנָה בְּכֹחַ מַעֲשָׂיו כִּי הָאָדָם יִמְשֹׁךְ לְנַפְשׁוֹ כֹּחוֹת כְּפִי הַמַּפְעָל מִמֶּנּוּ, ג׳ – אֲשֶׁר הִקְנָהוּ ה׳ לְסִבָּה יְדוּעָה לִהְיוֹת נָבִיא לַגּוֹיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַעֲמוּ הָאֻמּוֹת, כָּאָמוּר בִּדְבָרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ:א). וְנִתְכַּוֵּן בִּלְעָם לוֹמַר דְּבָרָיו בְּהַסְכָּמַת כֹּחוֹתָיו יַחַד: כְּנֶגֶד כֹּחַ הַבָּא מִכֹּחַ הַמּוֹלִיד אָמַר **נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעוֹר**, וְדִקְדֵּק לוֹמַר "בְּנוֹ" וְלֹא אָמַר "בֵּן", כִּי אָז הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמְּצַיֵּן מִי יְלָדוֹ, וְהוּא נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל הַחֵלֶק שֶׁבּוֹ מִמַּה שֶׁהוּא בְּנוֹ וְלֹא עַל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ הֵן הַיּוֹם; וּכְנֶגֶד חֵלֶק אֲשֶׁר קָנָה בְּכֹחוֹ אָמַר **נְאֻם הַגָּבֶר**, פֵּרוּשׁ הַגֶּבֶר מַה שֶּׁקָּנָה בִּהְיוֹתוֹ גֶּבֶר מֵעַצְמוֹ, גַּם רָמַז לְתַעֲצוּמוֹתָיו מִלְּשׁוֹן גְּבוּרָה, **שְׁתֻם הָעָיִן** שֶׁפָּקַח עֵינָיו, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חלק ג רח.) שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ אֵצֶל עֲזָא וַעֲזָאֵל וְשָׁם קָנָה כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה וְנִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו בְּנִסְתָּרוֹת וּבְמַפְלָאוֹת אַחַר כַּמָּה יְגִיעוֹת, כָּאָמוּר בִּדְבָרֵיהֶם כַּמָּה יְגִיעוֹת צָרִיךְ לַדָּבָר; וּכְנֶגֶד כֹּחַ שֶׁבּוֹ אֲשֶׁר הִקְנָהוּ ה׳ לְסִבָּה הַיְדוּעָה אָמַר **נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל**, וְכָפַל לוֹמַר **אִמְרֵי אֵל וּמַחֲזֵה** וְגוֹ׳ כְּנֶגֶד שְׁנֵי פְּרָטֵי הַשָּׂגָה: אֶחָד – כְּשֶׁהָיָה בָּא לוֹ הַדִּבּוּר לְאָזְנָיו, וְהַשֵּׁנִי – כְּשֶׁהָיָה נִגְלֶה אֵלָיו. וּכְנֶגֶד שְׁנֵיהֶם אָמַר **נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם**, פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁהָיָה חוֹזֶה מַחֲזֵה שַׁדַּי הָיָה נוֹפֵל, וּכְשֶׁהָיָה בָּא לוֹ הַדִּבּוּר וְשׁוֹמֵעַ בְּאָזְנָיו לֹא הָיָה נוֹפֵל אֶלָּא הָיָה גְּלוּי עֵינָיִם.

ה **מַה טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל כַּת שֶׁקּוֹבְעִים עִתִּים לַתּוֹרָה, וְכַת שֶׁעוֹסְקִים בָּהּ יָתֵד הַתְּקוּעָה. כְּנֶגֶד בַּעֲלֵי עִתִּים אָמַר **מַה טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב** כְּאׇהֶל זֶה שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, וּכְנֶגֶד כַּת הַתְּקוּעָה אָמַר **מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל**:

עוֹד נִתְכַּוֵּן כְּנֶגֶד שְׁנֵי זְמַנִּים: א׳ שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁהָיָה ה׳ בֵּינֵיהֶם בְּאׇהֶל, דִּכְתִיב (שמות כ״ו:ז׳) "וְעָשִׂיתָ וְגוֹ׳ לְאׇהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן", וּכְנֶגְדּוֹ אָמַר "מַה טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ". ב׳ שֶׁהָיוּ בּוֹ בַּיִּשּׁוּב, דִּכְתִיב (מלכים א׳ ח:יב) "ה׳ אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל", וּכְנֶגְדּוֹ אָמַר "מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל". וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים לְפִי שֶׁיֵּשׁ הַדְרָגוֹת בְּאׇהֶל מוֹעֵד, מִשְׁכָּן לִפְנִים מִן הַפָּרֹכֶת.

ו **כְּנַחֲלִים נָטָיוּ וְגוֹ׳.** רַז״ל (סנהדרין קה:) דָּרְשׁוּ בָּזֶה הַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת. וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר כְּנֶגֶד אַרְבַּע כִּתּוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּעַם ה׳. א׳ הוּא כִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, שֶׁהָיָה מְסֻבָּב כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְלַמֵּד יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וּמִצְוֹות בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת נו.). ב׳ כַּת הַצַּדִּיקִים הַקְּבוּעִים לְתַלְמוּד תּוֹרָה, לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וּלְהוֹרוֹת מִשְׁפָּט, וְהִיא כַּת הָעוֹמֶדֶת בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית הָעוֹסֶקֶת בַּתּוֹרָה וּבַהוֹרָאָה כַּיָּדוּעַ, וְהִיא בַּגֶּדֶר הָרִאשׁוֹן עַצְמוֹ, אֶלָּא שֶׁהִמְבַקֵּשׁ ה׳ יָבֹא אֲלֵיהֶם, מוֹסִיף עֲלֵיהֶם שְׁמוּאֵל שֶׁהוּא הָיָה מְסֻבָּב לְהוֹרוֹתָם. ג׳ כַּת הַלּוֹמֶדֶת תּוֹרָה לִשְׁמָהּ לְעַצְמָהּ לְהַשְׂכִּיל וּלְהָבִין אִמְרֵי נֹעַם, יְתֵרָה עָלֶיהָ כַּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹמֶדֶת וּמְלַמֶּדֶת. ד׳ הִיא כַּת הַמַּחְזִיקָה יְדֵי הַלּוֹמְדִים וְיוֹצְאִים לִמְלַאכְתָּם לִמְצֹא טֶרֶף אָדָם.

וּכְנֶגֶד אַרְבַּע כִּתּוֹת אָמַר אַרְבָּעָה דְּמְיוֹנִים: כְּנֶגֶד כִּתּוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל אָמַר **כְּנַחֲלִים נָטָיוּ** שֶׁהֵם עוֹשִׂים כַּנַּחַל הַזֶּה שֶׁנּוֹטֵל מֵימָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִשְׁתּוֹת מְמֻנִּי, כְּמוֹ כֵן כַּת זוֹ שֶׁטּוֹרְחִין בְּעַצְמָן לְהַשְׁקוֹת צְמֵא לְמַיִם חַיִּים. וּכְנֶגֶד כַּת שְׁנִיָּה אָמַר **כְּגַנּוֹת עָלֵי נָהָר**, כַּגַּן הַזֶּה שֶׁהוּא נָטוּעַ וְכָל הָרוֹצֶה לֵהָנוֹת יָבֹא וְיֵהָנֶה, גַּם מוֹלִיכִים פֵּרוֹת מְמֻנִּי וְזָנִים הָרְחוֹקִים, כְּמוֹ כֵן הֵם כַּת נְטוּעָה בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית וְכָל הָרוֹצֶה לֵהָנוֹת יָבֹא וְיֵהָנֶה, גַּם פֵּרוֹתֵיהֶם הוֹלְכִים לְמֶרְחוֹק, שֶׁהַבָּאִים לְשָׁם מִתְחַכְּמִין מֵהֶם וְיוֹצְאִים לְהַשְׁקוֹת צְמֵאֵי תוֹרָה, וְכֵן כְּתִיב (ישעיהו ב:ג) "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה" וְגוֹ׳. וּכְנֶגֶד כַּת הַשְּׁלִישִׁית הַלּוֹמְדִין לְעַצְמָן וְאֵין בָּהֶם כֹּחַ

לְהַשְׁפִּיעַ לַזּוּלַת אָמַר **כַּאֲהָלִים נָטַע ה׳**, כְּיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים לִלְמֹד לְעַצְמוֹ. וְאָמַר לְשׁוֹן נְטִיעָה כִּנְטִיעָה הַזֹּאת שֶׁכָּל שֶׁהִיא מִתְיַשֶּׁנֶת מוֹסִיף שָׁרָשִׁים וַאֲחִיזָה בִּינִיקָתָהּ, כְּמוֹ כֵן לוֹמְדֵי תוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁמַּאֲרִיךְ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה תּוֹסִיף לְהִשְׁתָּרֵשׁ נַפְשׁוֹ בָּהּ. וּכְנֶגֶד כַּת הָרְבִיעִית אָמַר **כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם**, אֲרָזִים רֶמֶז לַעֲשִׁירֵי עָם, בַּעֲלֵי קוֹמָה בַּעֲלֵי כֹּחַ וּגְבוּרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל אֵין עוֹשִׂים פֵּרוֹת בַּתּוֹרָה לְפִי שֶׁאֵינָם לוֹמְדִים בַּתּוֹרָה.

וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי פְּרִי הַתּוֹרָה הוּא לְבַדּוֹ יִקָּרֵא פְּרִי. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ בַּזֹּהַר (חלק ג רב.) בְּפָסוּק ״לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ וְגוֹ׳ מִמֶּנּוּ תֹּאכֵל״ וְגוֹ׳ (דברים כ:יט), שֶׁהַכָּתוּב רוֹמֵז לְבַעַל תּוֹרָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פְּרִי וְכוּ׳ יְעַיֵּן שָׁם. וְאָמַר **עֲלֵי מָיִם** שֶׁחִזְּקָם גַּם כֵּן הוּא עֲלֵי מַיִם שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁמַּחֲזִיקִים יְדֵי הָאֲנָשִׁים הַלּוֹמְדִים בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁלָה לְמַיִם וְיֵהָנוּ מֵהֶמַּיִם עַצְמָם, כִּי הַמַּחְזִיק יְדֵי לוֹמְדֵי תּוֹרָה חוֹלֵק עִמָּהֶם שָׂכָר כַּיָּדוּעַ. וְהַכַּוָּנָה בְּכָל הַמַּאֲמָר לוֹמַר שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים בְּשֹׁרֶשׁ הַקְּדֻשָּׁה, זֹאת הַתּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ הָעוֹסְקִים בְּעִנְיַן עוֹלָם הַזֶּה.

ז **יַזַּל מַיִם וְגוֹ׳.** הַכַּוָּנָה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (שמות רבה כח,ו) כִּי כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קִבֵּל מִסִּינַי חֵלֶק בַּתּוֹרָה, וְלָזֶה רָמַז ״מוֹרָשָׁה״, וְדָרְשׁוּ (פסחים מט:) אַל תִּקְרֵי מוֹרָשָׁה אֶלָּא מְאוֹרָשָׂה. וְאָמַר כָּאן כִּי כָּל מַה שֶּׁמְּחַדְּשִׁים בַּתּוֹרָה הוּא ״מִדָּלְיָו״, מִמַּה שֶּׁדָּלָה דָּלָה מֹשֶׁה, שֶׁהַכֹּל רָמוּז בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.

וְאָמַר לְשׁוֹן **דְּלִי** לוֹמַר, כִּי בְּעֶרְךְ פְּנַּה (בִּינָה) הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָתִיד ה׳ לְגַלּוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּסוֹף הַדּוֹרוֹת בִּימֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁהוּא שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים שֶׁל בִּינָה, כָּל הַמ״ט הֵם בְּגֶדֶר דְּלִי בְּעֶרְכּוֹ. וְאָמַר כִּי הֲגַם שֶׁעַתָּה הוּא דְּלִי, זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִזְכֶּה לָקַחַת מַיִם רַבִּים שֶׁהוּא שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים, וְהוּא אָמְרוֹ **וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים**:

וְיָרֹם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ. כָּאן גִּלָּה מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל הַקַּיֶּמֶת שֶׁהִתְחִילָה מֵאֲגַג שֶׁהִיא מַלְכוּת עֲמָלֵק, רִאשׁוֹנָה שֶׁעָשָׂה שָׁאוּל וּמִשָּׁם נִפְסְקָה מַלְכוּת שָׁאוּל וְנִתְּנָה לְרֵעֵהוּ הַטּוֹב שֶׁהוּא דָּוִד. וְטַעַם שֶׁכְּנָה הַתְחָלַת מַלְכוּתוֹ מֵאֲגַג, לְהָעִיר סִבַּת הַדָּבָר שֶׁהָיָה מִצַּד אֲגַג, פֵּרוּשׁ שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁאוּל חַי וְלֹא חָרָגוֹ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה יג.) שְׁבָאוֹתָהּ הַלַּיְלָה הִשְׁרִיץ אֲגַג זֶרַע עֲמָלֵק, וְזֶה סִבָּה לַעֲקִירַת מַלְכוּת שָׁאוּל וּלְרוֹמֵם מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. **וְתִנַּשֵּׂא מַלְכוּתוֹ** הִיא מַלְכוּת הַמָּשִׁיחַ שֶׁהוּא דָּוִד, דִּכְתִיב (יחזקאל לז:כד) ״וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם״, יָרוּם וְנִשָּׂא מְאֹד כָּאָמוּר בִּישַׁעְיָה (ישעיהו נב:יג).

עוֹד יְרֻצֶּה בְּאָמְרוֹ **וְיָרֹם מֵאֲגַג**, שֶׁתְּחִלַּת פְּעֻלַּת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הִיא מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁכָּל עֲמָלֵק בָּא מֵאֲגַג כַּיָּדוּעַ, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא סוף פרשת תצא) שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ״אֵין הַכִּסֵּא שָׁלֵם עַד שֶׁיִּמָּחֶה זֵכֶר עֲמָלֵק״, וְתִנַּשֵּׂא מַלְכוּתוֹ עַל כָּל הָעוֹלָם.

ח **אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּרְרוּ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּקִלִּפַּת מִצְרַיִם. וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ שֶׁתּוֹלֶךְ הַקְּדֻשָּׁה הִיא כְּשֶׁמְּבֻרֶרֶת עֲנָפֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ **מוֹצִיאוֹ** וְגוֹ׳, **כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ** פֵּרוּשׁ לָעֶם, וְלָזֶה גַּם כֵּן רָמַז בְּמַאֲמַר **יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו**, שֶׁהָאֲכִילָה הִיא לְהוֹצִיא נִיצוֹץ הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבּוֹ וְתִהְיֶה נִכְלֶלֶת בְּנֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל, בְּסוֹד (משלי יג:כה) ״צַדִּיק אוֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ״. וְאָמְרוֹ **וְעַצְמֹתָיו יָהֶם** פֵּרוּשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּחִינָה הַמִּתְעַצֶּמֶת בָּהֶם יְגָרֵם אוֹתָהּ.

וְאָמְרוֹ **וְחָצָיו יִמְחָץ** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, בשלח טו) בְּפָסוּק (ישעיהו כד,כא) ״יִפְקֹד ה׳ עַל צְבָא״ וְגוֹ׳, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְאַבֵּד אוּמָה לְמַטָּה עַד שֶׁפּוֹקֵד עַל שַׂר שֶׁלָּהּ לְמַעְלָה. וְהִנֵּה כְּשֶׁהָאוּמָה נֶחְלֶשֶׁת לְבַד לֹא יֹאבַד הַשַּׂר לְמַעְלָה אֶלָּא יַשְׁפִּילֵנוּ ה׳, וּכְשֶׁהָאוּמָה יֵאָרַע לָהּ כְּסִדּוּם וַעֲמוֹרָה אָז יֹאבַד שָׂרָהּ לְמַעְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וְחָצָיו** פֵּרוּשׁ כֹּחַ מַעֲרָכְתָּם שֶׁהֵם חִצִּים הַלּוֹחֲמִים בַּעֲדָם וְהֵם הַשָּׂרִים, **יִמְחָץ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קי,ו) ״מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה״ שֶׁיְּאַבְּדוּ כֹּחַ שָׂרֵיהֶם מִלְּמַעְלָה. וְאִם נְפָרֵשׁ ״יִמְחָץ״ לְשׁוֹן טְבִילָה וּרְחִיצָה, יְכַוֵּן לוֹמַר שֶׁאֵין זוֹרְקִין חֵץ שֶׁאֵינוֹ נִתְקָע בָּהֶם וְנִטְבָּל בְּדָמָם.

ט **כָּרַע שָׁכַב וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁכָּרַע, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵינוֹ חוֹגֵר כְּלֵי זַיִן וְלֹא עוֹמֵד לַמִּלְחָמָה אֶלָּא כּוֹרֵעַ וְיוֹשֵׁב לוֹ, וְלֹא זֶה בִּלְבַד אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׁכַב, שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ בַּבָּאִים עָלָיו, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, כִּי מִי הוּא זֶה שֶׁיִּתְקָרֵב אֵלָיו לְהַקִימוֹ. וְאָמְרוֹ **וּכְלָבִיא**, כְּפֵל הַהַדְרָגוֹת כְּנֶגֶד שְׁתֵּי כִּתּוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים וְהַבֵּינוֹנִים.

מְבָרֶכֶיךָ בָּרוּךְ וְגוֹ׳. אָמַר **מְבָרֶכֶיךָ** לְשׁוֹן רַבִּים **וּבָרוּךְ** לְשׁוֹן יָחִיד, לֹא רָצָה לְבָרֵךְ אֶלָּא אֶחָד, וְנִתְכַּוֵּן עַל עַצְמוֹ, וְרָעָה עֵינוֹ בִּשְׂאָר הַמְּבָרְכִים. וְאָמַר **אֹרְרֶיךָ אָרוּר** נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֵין כָּל אוֹרְרָיו אֲרוּרִים, וּבָא לְמַעֵט עַצְמוֹ מֵהָאֲרִירָה. וְאוּלַי כִּי לְרָעָה נִתְכַּוֵּן עַל זֶה הַבָּרָךְ: מְבָרֶכֶיךָ יִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו וְתִהְיֶה בָּרוּךְ, וְאוֹרְרֶיךָ יִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו וְתִהְיֶה וְגוֹ׳, וְהֵעֲרִים הָרָשָׁע בָּזֶה לְקַיֵּם אִם יְקַלְּלֵם אַחַר כָּךְ, וְלָזֶה הִקְדִּים מַאֲמַר בָּרוּךְ לְאָרוּר לְהַעֲמִידָם בְּאָרוּר חָס וְשָׁלוֹם, וַה׳ הֵשִׁיב גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְנִתְקַיְּמָה בּוֹ הַקְּלָלָה וְנִתְאָרֵר בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צ.) בִּלְעָם אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

י **וַיִּחַר אַף וְגוֹ׳ וַיִּסְפֹּק וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ: חָרָה אַפּוֹ וְשִׁכֵּךְ רָגְזוֹ בִּסְפִיקַת כַּפָּיו.

בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ. פֵּרוּשׁ, בֵּרַכְתָּ בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ קְלָלָה, וְהָרְאָיָה שֶׁאָמַרְתָּ ״מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר״, וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהָרַע, לֹא הִרְגִּישׁ בָּלָק בְּכַוָּנָה זוֹ.

יא **וְעַתָּה בְּרַח וְגוֹ׳.** גָּזַר עָלָיו אַרְבָּעָה דְּבָרִים: א׳, שֶׁלֹּא יִתְעַכֵּב אֶלָּא יֵלֵךְ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וְעַתָּה.** ב׳, שֶׁיֵּלֵךְ בִּמְרוּצָה כְּבוֹרַחַ, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּרַח.** ג׳, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אַחַר עִמּוֹ לְלַוּתוֹ אֶלָּא הוּא לְבַדּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **לָךְ.** ד׳, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ מֵעִיר זוֹ לְעִיר אַחֶרֶת מֵעָרֵי מוֹאָב אוֹ מִדֶּרֶן אֶלָּא לִמְקוֹמוֹ פְּתוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ **אֶל**

מְקוֹמְךָ. וּלְפִי שֶׁכָּל זֶה הוּא זִלְזוּל לְבִלְעָם וְהוּא הֵפֶךְ מַה שֶּׁשָּׁלַח לוֹ (במדבר כב:יז) ״כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד״, לָזֶה אָמַר לוֹ ״אָמַרְתִּי כַּבֵּד״ וְגוֹ׳, וְאָמְרוֹ **וְהִנֵּה מְנָעֲךָ ה׳ מִכָּבוֹד** פֵּרוּשׁ, כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה ה׳ שֶׁלֹּא הִנִּיחֲךָ לְקַלְלָם אֵינוֹ אֶלָּא לְתַכְלִית דָּבָר זֶה שֶׁהוּא לְמָנְעֲךָ מֵהַכָּבוֹד.

וְסָתַר בִּלְעָם טַעֲנָתוֹ כִּי שֶׁקֶר בְּפִיו, **הֲלֹא גַּם לְמַלְאָכֶיךָ דִּבַּרְתִּי** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ וְאַף עַל פִּי כֵן סָבַרְתָּ וְקִבַּלְתָּ וְשָׁלַחְתָּ לִי ״כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ״. וְכָפַל לוֹמַר ״מַלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ״ וְלֹא הִסְפִּיק בְּאָמְרוֹ מַלְאָכֶיךָ וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁהוּא שְׁלָחָם, נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **מַלְאָכֶיךָ** עַל הַמַּלְאָכִים הָרִאשׁוֹנִים, וְאָמְרוֹ **אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ** נִתְכַּוֵּן אֶל מַלְאָכִים שֶׁשָּׁלַח פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ לֹא דִּבַּרְתִּי הַדְּבָרִים לְבַד אֶלָּא צִוִּיתִים לֵאמֹר לְךָ.

יד וְעַתָּה הִנֵּנִי וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, הִנֵּה הוּא מוּכָן לְקַיֵּם גְּזֵרַת מֶלֶךְ לְלֶכֶת בָּעֵת הַהִיא. וְאָמַר לְשׁוֹן יָחִיד כְּנֶגֶד מַה שֶּׁרָמַז לוֹ בְּתֵיבַת ״לְךָ״ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְאָמַר **לְעַמְּךָ** כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר לוֹ ״אֶל מְקוֹמֶךָ״, אֲבָל כְּנֶגֶד פְּרָט הַבְּרִיחָה לֹא הוֹדָה לוֹ כִּי לֹא חָשׁ לִירֹא מִמֶּנּוּ כִּי כַּשְׁפָּן גָּדוֹל הָיָה, וְצֵא וּלְמַד (מדרש הגדול לא,ח) כַּמָּה נִתְעַצְּמוּ עִמּוֹ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּהֲרִיגָתוֹ וּמִכָּל שֶׁכֵּן זוּלָתָם שֶׁלֹּא יוּכְלוּ עֲשׂוֹת עִמּוֹ רָעָה.

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וְגוֹ׳ בְּאַחֲרִית וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, לְפִי שָׁרָצָה לְגַלּוֹת לוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יֹאבְדוּ וְיִקָּעֲקְעוּ בֵּיצָתָם שֶׁל מוֹאָב, וְגַם בָּלָק אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה רוֹאֶה דָּבָר זֶה בַּצָּפוֹר כִּי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִמְחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב, לָזֶה אָמַר לוֹ כִּי מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ יִהְיֶה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים. וְטַעַם שֶׁהֶצְרַךְ לְהוֹדִיעוֹ דָּבָר זֶה, לְפִי שֶׁבָּא לְיַעֲצוֹ עֲצַת הַפְקָרַת בְּנוֹתֵיהֶם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קו.) בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ ״לָכָה אִיעָצְךָ״, לָזֶה חָשׁ שֶׁיֹּאמַר אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיַּצִּיאוּ נְשֵׁיהֶם לְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים לְאַבְּדָם, הֲלֹא כָּל הַיּוֹצֵא יִדָּקֵר. לָזֶה הוֹדִיעוֹ כִּי לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ עַם הַזֶּה לְעַמְּךָ, וְיכוֹלִין נְשֵׁיהֶם לָצֵאת לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לַעֲצָתוֹ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **לְעַמְּךָ**, לוֹמַר דַּוְקָא לְעַמְּךָ שֶׁהֵם מוֹאָב שֶׁהָיָה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם הוּא שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ לָהֶם דָּבָר אֶלָּא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, וּלְמַעַט בָּלָק כִּי פֶּתַע יִשְׁבֹּר, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה דִּכְתִיב (במדבר לא,ח) ״וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן״ וְגוֹ׳ וְהוּא אֶחָד מֵהֶם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,כ).

טו וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וְגוֹ׳. פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (במדבר כג:ז) שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵינָם אֶלָּא דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְגַם לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם יָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ גַּם כֵּן כָּאן.

יז אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה וְגוֹ׳. כָּפַל הַדְּבָרִים בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת, גַּם כָּפַל לוֹמַר **דָּרַךְ כּוֹכָב** וְגוֹ׳ **וְקָם שֵׁבֶט** וְגוֹ׳, גַּם כָּפַל לוֹמַר **וּמָחַץ** וְגוֹ׳ **וְקַרְקַר** וְגוֹ׳. כָּל הַנִּבּוּאָה בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נֶאֶמְרָה, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח.) שֶׁאָמְרוּ בְּפָסוּק ״בְּעִתָּהּ אָחִישֶׁנָּה״ – זָכוּ אָחִישֶׁנָּה, לֹא זָכוּ בְּעִתָּהּ, וְהוּא רָחוֹק מַפְלָג, וְזֶה לְךָ הָאוֹת הֵן אָנוּ בִּתְחִלַּת מֵאָה הַשִּׁשִּׁית לָאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי, וּכְנֶגֶד שְׁנֵי קְצִים אֵלּוּ דִּבֵּר הַכָּתוּב. כְּנֶגֶד אִם זָכוּ אָמַר **אֶרְאֶנּוּ**, פֵּרוּשׁ לְדָבָר שֶׁאֲנִי עָתִיד לוֹמַר אֲבָל אֵינוֹ עַתָּה בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא בִּזְמַן אַחֵר, וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאֵינוֹ רָחוֹק כָּל כָּךְ, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (דברים רבה ב,כג) אִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה כַּמִּצְטָרֵךְ הָיוּ נִגְאָלִים מִיָּד אֲפִלּוּ לֹא יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם אֶלָּא יוֹם אֶחָד בַּגָּלוּת, דִּכְתִיב ״יַעֲנֵךְ ה׳ בְּיוֹם צָרָה״. וּכְנֶגֶד קֵץ ״בְּעִתָּהּ״ אָמַר **אֲשׁוּרֶנּוּ** כְּמוֹ שֶׁצּוֹפֶה מֵרָחוֹק, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא קָרוֹב** כִּי הַקֵּץ שֶׁל בְּעִתָּהּ אָרוֹךְ עַד לִמְאֹד בַּעֲוֹנוֹת. וְאָמְרוֹ **דָּרַךְ** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ, זֹאת הִיא הַנִּבּוּאָה שֶׁאָמַר עָלֶיהָ ״אֶרְאֶנּוּ״ וְגוֹ׳.

וְכָפָל הֶעְנֵן וְשִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁאִם תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה הַדָּבָר מֻפְלָא בְּמַעֲלָה וְיִתְגַּלֶּה הַגּוֹאֵל מִן הַשָּׁמַיִם בְּמוֹפֵת וְאוֹת, כָּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח״א קיט. וח״ג ריב:), מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה מִצַּד הַקֵּץ וְאֵין יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לָהּ תִּהְיֶה בְּאֹפֶן אַחֵר, וְעָלָיו נֶאֱמַר (זכריה ט:ט) שֶׁהַגּוֹאֵל בָּא ״עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר״. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן כְּנֶגֶד גְּאֻלַּת ״אַחִישֶׁנָּה״, שֶׁהִיא בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר ״אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה״, אָמַר **דָּרַךְ כּוֹכָב**, שֶׁיִּזְרַח הַגּוֹאֵל מִן הַשָּׁמַיִם, גַּם רָמַז לַכּוֹכָב הַיּוֹצֵא בְּאֶמְצַע הַשָּׁמַיִם לְגַם מֻפְלָא, כָּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (שם). וּכְנֶגֶד גְּאֻלַּת ״בְּעִתָּהּ״ שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר ״אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב״, אָמַר **וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ שֶׁיָּקוּם שֵׁבֶט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִהְיֶה הַדָּבָר מֻפְלָא הַקָּמִים בָּעוֹלָם דֶּרֶךְ טֶבַע, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דניאל ד:יד) ״וּשְׁפַל אֲנָשִׁים יְקִים עֲלַהּ״, שֶׁיָּבֹא עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר וְיָקוּם וְיִמְלֹךְ וְיַעֲשֶׂה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּסָמוּךְ.

וְטַעַם שֶׁיֵּעֵד גְּאֻלַּת ״אַחִישֶׁנָּה״ שֶׁהִיא כְּכוֹכָב לְיַעֲקֹב, וּגְאֻלַּת ״בְּעִתָּהּ״ שֶׁהִיא עָנִי וְכוּ׳ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם כִּתּוֹת הַצַּדִּיקִים, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַמּוּשָׂג לְגֶדֶר זֶה שֶׁל בְּיֵאת הַגּוֹאֵל כְּכוֹכָב הוּא כְּשֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה מִפְּאַת גֶּדֶר הַבֵּינוֹנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּטִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְיָבֹא בִּזְכוּתָם, וְהוּא אָמְרוֹ **דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב**, אֲבָל בְּיֵאתוֹ בְּדֶרֶךְ ״וְקָם שֵׁבֶט״ זֶה יִהְיֶה כְּשֶׁלֹּא יֵטִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם כַּת הַבֵּינוֹנִים וְלֹא יָבֹא אֶלָּא מִפְּאַת כַּת הַצַּדִּיקִים שֶׁבָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל**:

עוד רָמַז בְּמַאֲמַר **דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב** עַל מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד הָרָמוּז בַּכּוֹכָב כַּנּזְכָּר, וְאָמְרוֹ **וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל** יִרְמֹז עַל מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בְּגֶדֶר שֶׁיִּהְיוּ נִקְרָאִים יַעֲקֹב, לֹא יָאִיר לָהֶם אֶלָּא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, אֲבָל מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם יָמוּת בְּמִלְחָמָה רִאשׁוֹנָה שֶׁיַּהַרְגֵנּוּ רוֹמִילוּס, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב.). אֲבָל אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ כֻּלָּן צַדִּיקִים, שֶׁבְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנּוּ, אָז אֲפִלּוּ אוֹתוֹ שֵׁבֶט שֶׁהוּא מָשִׁיחַ הַבָּא מֵאֶפְרַיִם – **וְקָם**, פֵּרוּשׁ תִּהְיֶה לוֹ תְּקוּמָה לְפָנֵי אוֹיְבָיו וְלֹא יַהַרְגֵנּוּ רוֹמִילוּס. וְתִמְצָא שֶׁצִּוּוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל (עץ חיים שער העמידה) לְכַוֵּן בִּתְפִלָּתֵנוּ כְּשֶׁאָנוּ אוֹמְרִים ״לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ״ וְגוֹ׳ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶהֱרָג בַּמִּלְחָמָה.

וְאָמְרוֹ **וּמָחַץ וְגוֹ׳.** יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (בראשית רבה מד,כג) שֶׁאָמְרוּ כִּי שִׁלְשָׁה עַמִּים אֲשֶׁר אָמַר ה׳ לְאַבְרָהָם לְבַד מֵהַשִּׁבְעָה שֶׁכְּבָר הִגִּיעוּ לְפֶרֶק הֻשַּׁג יַד יִשְׂרָאֵל, הֵם עַמּוֹן וּמוֹאָב וֶאֱדוֹם, וְהֵם הָרְמוּזִים בְּמַאֲמַר קֵינִי קְנִזִּי קַדְמוֹנִי, וְהוּא אָמְרוֹ **וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב** פֵּרוּשׁ, הַמָּשִׁיחַ הָאָמוּר יְאַבֵּד מוֹאָב וְלֹא יַשְׁאִיר לוֹ פֵּאָה בְּכָל זְוִיּוֹתָיו, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר פַּאֲתֵי.

או יִרְמוֹז שֶׁיַּקְדִּים דָּוִד וְיִמְחָצֵם וִימַדְּדֵם, וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְאַבֵּד פְּאוֹתָיו הַנִּשְׁאָרִים מֵהֶם. וּכְנֶגֶד עַמּוֹן אָמַר **וְקָרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת**, וְיַחֲסָם לְשֵׁת לְפִי שֶׁהֵם חֲשׁוּפֵי שֵׁת, וּלְפִי שֶׁשָּׁמָם יֵשׁ בּוֹ מִדַּת בּוֹשֶׁת אָמַר "וְקָרְקַר" וְלֹא אָמַר "וּמָחַץ":

או יְכַוֵּן הַכָּתוּב לְכָלְלוּת כָּל הָאוּמּוֹת, שֶׁכֻּלָּן בָּאוּ מִשֵּׁת, וּמִכְּלָלָם הֵם עַמּוֹן. וְטַעַם שֶׁפֵּרֵט מוֹאָב, לְפִי שֶׁהֵם שָׁלְחוּ אַחֲרָיו וְעִמָּהֶם הוּא מְדַבֵּר, לָזֶה בֵּאַר הַדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים לָהֶם בִּפְרָטוּת.

וְאִם תֹּאמַר, וַהֲלֹא אֵין לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא עֶשֶׂר אֻמּוֹת, וְלָמָּה אָמַר "וּמָחַץ", כִּי לֹא יִתְאַבְּדוּ כָּל הָאֻמּוֹת לֶעָתִיד לָבֹא, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה (ישעיהו ס"ה:כ') "הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה" וְגוֹ':

יח אוֹיְבָיו. פֵּרוּשׁ, אֱדוֹם וְשֵׂעִיר, וְאָמְרוֹ **יָרֵשָׁה** פֵּרוּשׁ: שֶׁלֹּא תִּבָּנֶה עוֹד וְלֹא תִּהְיֶה לָהֶם תְּקוּמָה כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת שֶׁיִּחְיוּ מֵהֶם כָּאֻמּוּר. וְנָתַן טַעַם לְפִי שֶׁהֵם אוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (תהילים קלז:ז) "זְכֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם" וְגוֹ', לָזֶה מַכָּתָם יִתֵּרָה עַל כָּל בְּנֵי שֵׁת.

וְיִשְׂרָאֵל עָשָׂה חָיִל. פֵּרוּשׁ, בְּאֶמְצָעוּת אַבּוּד אֱדוֹם וּשְׁאָר בְּנֵי שֵׁת יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל חַיִל. פֵּרוּשׁ, אֲשֶׁר בָּלַע ס"מ וּשְׁאָר הָעַמִּים יוֹצִיאוּ בָּלְעוֹ מִפִּיו, וּלְפִי שֶׁנִּיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הֵם מְלוּכְלָכִים כִּשֶּׁהֵם תּוֹךְ הַקְּלִיפָּה, וּכְשֶׁהֵם מִתְבָּרְרִים וְיוֹצְאִים מִמֶּנָּה הֵם נִתְקָנִים, לָזֶה אָמַר **עָשָׂה חָיִל** לְשׁוֹן תִּקּוּן לַחַיִל אֲשֶׁר הָיָה בָּלוּעַ בָּהֶם:

יט וְיָרֵךְ מְיַעֲקֹב. רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא אָמַר שֶׁעַל יוֹאָב הוּא אוֹמֵר. וְרַשִׁ"י ז"ל פֵּרֵשׁ עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּדְבָרָיו עִקָּר, כִּי לְדִבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מַאֲמָר "וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָּׁה" שֶׁהוּא עִנְיַן הַמָּשִׁיחַ. וּלְדִבְרֵי רַשִׁ"י ז"ל, הֲגַם שֶׁכְּבָר אָמַר "וְקָרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת" וְכָלַל כָּל שֶׁיָּצְאוּ מִשֵּׁת בֶּן אָדָם הָרִאשׁוֹן, בָּא לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ מֵהָאֻמּוֹת אַחַר "וְקָרְקַר" וְגוֹ', כַּמּוּבָן גַּם כֵּן מִמַּשְׁמָעוּת "וְקָרְקַר" שֶׁלֹּא יְאַבֵּד כֻּלָּם כְּמַאֲמָרָם ז"ל (פסחים סח.), אַף עַל פִּי כֵן לֹא תִּהְיֶה מֶמְשָׁלָה מֵהֶם אֶלָּא מִיַּעֲקֹב, וְהוּא אָמְרוֹ **וְיָרֵךְ** פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן מַלְכוּת, **מְיַעֲקֹב**, פֵּרוּשׁ מִיַּעֲקֹב לְבַד תִּהְיֶה.

וְאָמְרוֹ **וְהַאֲבִיד שָׂרִיד מֵעִיר**, פֵּרוּשׁ, לֹא מֶלֶךְ לְבַד הוּא שֶׁיִּהְיֶה מִיַּעֲקֹב וְלֹא מֵהֶם, אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׂרִיד שֶׁהוּא מֶמְשָׁלָה לְמַטָּה מֵהַמַּלְכוּת יֹאבַד מֵהֶם, וְלֹא יָרִים מֵהֶם עוֹד רֹאשׁ.

כ רֵאשִׁית וְגוֹ' וְאַחֲרִיתוֹ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ: רֵאשִׁית גּוֹיִם שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְאַבֵּד, לֹא נִצְטַוּוּ תְּחִלָּה אֶלָּא עַל עֲמָלֵק, שֶׁכֵּן כְּתִיב (שמות י"ז:י"ד) "כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן וְגוֹ' מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", וְזֶה הָיָה סָמוּךְ לִיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם, וְהָיוּ לוֹחֲמִים וְהוֹלְכִים בּוֹ. שְׁאוּל עָשָׂה בּוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה, בִּימֵי מָרְדְּכַי עָשׂוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁעָשׂוּ, וְאָמַר **וְאַחֲרִיתוֹ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לֹא יַעֲמֹד עַל פֶּרֶק סוֹף הַכְּלָיוֹן אֶלָּא **עֲדֵי אוֹבֵד**, פֵּרוּשׁ, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְאַבֵּד הָאֻמּוֹת אָז תִּהְיֶה אַחֲרִיתוֹ שֶׁל עֲמָלֵק לְהַכָּרִית.

אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **רֵאשִׁית גּוֹיִם** – פֵּרוּשׁ, "רֵאשִׁית" לְשׁוֹן מַעֲלָה וַחֲשִׁיבוּת הוּא עֲמָלֵק לְכָל הַגּוֹיִם, וְיִהְיֶה עוֹמֵד בְּמַעֲלָה זוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְפֶרֶק כְּלָיוֹנוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **וְאַחֲרִיתוֹ** – פֵּרוּשׁ, גַּם כִּי יִהְיֶה רֵאשִׁית גּוֹיִם – **עֲדֵי אוֹבֵד**, וְיֵשׁ שָׁבַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּגִּיעַ בְּיָדָם בְּפֶרֶק גְּדֻלָּתוֹ. וְכֵן אָמַר **וְצִים מִיַּד כִּתִּים** וְגוֹ' **וְגַם הוּא עֲדֵי אֹבֵד** יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל לְמָנָה.

כא וַיַּרְא אֶת הַקֵּינִי וְגוֹ'. זֶה יִתְרוֹ, וְכֵנָת הַמַּאֲמָר הִיא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא טו.) "אִיתָן" זֶה אַבְרָהָם, וְאַבְרָהָם הָיָה גֵּר צֶדֶק רֹאשׁוֹן וְעַל שְׁמוֹ נִקְרְאִים כָּל הַגֵּרִים אַבְרָהָם, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה כז,ו) שֶׁיִּתְרוֹ נִתְגַּיֵּר, לָזֶה אָמַר **אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ** פֵּרוּשׁ מוֹשָׁבְךָ הוּא כְּנֶגֶד אַבְרָהָם שֶׁנִּקְרָא אֵיתָן. וְאָמְרוֹ **וְשִׂים בַּסֶּלַע** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ, וְעוֹד לְךָ שֶׁשָּׂמְתָּ קִנְּךָ בַּסֶּלַע, פֵּרוּשׁ קִנְּךָ הוּא בִּתּוֹ שֶׁנָּתַן לְמֹשֶׁה, וְיִחֵס מֹשֶׁה לַסֶּלַע לְפִי שֶׁהָיָה תַּקִּיף בַּתּוֹרָה וְעֹז מֶלֶךְ. גַּם סֶלַע יִרְמֹז לַתּוֹרָה כְּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (תיקוני זוהר כא) וְנִקְרָא מֹשֶׁה עַל שְׁמָהּ.

כב כִּי אִם יִהְיֶה לָבָעֵר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, נִסְתַּכֵּל בַּקּוֹרוֹת אֲשֶׁר יְכוֹלִין לְהַגִּיעוֹ לְקֵינִי, וְאָמַר "עַד מָה", פֵּרוּשׁ, עַד מָה יִהְיֶה שִׁעוּר אֲשֶׁר תָּבֹאנָה עָלָיו מֵהַצָּרוֹת, **אַשּׁוּר תִּשְׁבֶּךָ** פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּשְׁלֹט עָלָיו אַשּׁוּר שֶׁהוּא סַנְחֵרִיב וְיוֹלִיכֶנּוּ בַּשִּׁבְיָה.

כג מִי יִחְיֶה מִשָּׂמוֹ אֵל. רַז"ל (סנהדרין קו.) דָּרְשׁוּ בָּזֶה שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת, יֵעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. וְנִרְאֶה לִי הַכָּתוּב עַל פִּי הַקַּדָּמָה מִדִּבְרֵי הַזֹּהַר, כִּי סִבַּת גָּלֻיּוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר שָׁם נִתּוּנִים בְּיוֹשֶׁב הָאָרֶץ הַהִיא, וְהוּא מַה שֶּׁרָמְזוּ בַּפָּסוּק (קהלת ח:ט) "עֵת אֲשֶׁר יִשְׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם לְרַע לוֹ", פֵּרוּשׁ לְרַע לוֹ לְשׁוֹלְטוֹ, כִּי יִתְבָּרֵר מִמֶּנּוּ חֵלֶק הַטּוֹב וְיִגָּמֵר בּוֹ חֵלֶק הָרַע שֶׁיֵּשׁ בְּשֶׁכְּנֶגְדּוֹ בַּנִּשְׁלָט. וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ פְּעָמִים רַבּוֹת כִּי בְּהֶעְדֵּר חֵלֶק הַטּוֹב מֵהָאָדָם זֶה הוּא כְּלָיוֹנוֹ, כִּי הוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד וְהַמְּחַיֶּה, כִּי בְּחִינַת הָרַע מֵת תִּקָּרֵא. וּמֵעַתָּה יְכַוֵּן הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁקֶּדֶם וְהִזְכִּיר שִׁבְיַת אַשּׁוּר, הוֹדִיעָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מַעֲשֶׂה שִׁבְיַת עַם קְדוֹשׁוֹ שֶׁהֵם גּוֹלִים בָּאֲרָצוֹת, וְאָמַר אוֹי לָאוּמּוֹת **מִשָּׂמוֹ אֵל**, פֵּרוּשׁ הָאוֹיֵב יְסוֹבֵב לָהֶם שִׂימַת אֵלָה בְּתוֹכָם, כִּי כָּל מָקוֹם יָשִׂים ה' יִשְׂרָאֵל שָׁמָּה הֵם מוֹצִיאִים מֵהֶם כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הַמַּעֲמִידָם וְהַמְּחַיֶּה אוֹתָם, וְהוּא מַאֲמַר עַצְמוֹ "עֵת אֲשֶׁר יִשְׁלַט וְגוֹ' לְרַע לוֹ" שֶׁל הַשּׁוֹלֵט.

כה **וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ.** פֵּרוּשׁ, לֹא פָּנָה לְבֵית אַכְסַנְיָתוֹ אֶלָּא הָלַךְ תֵּכֶף וּמִיָּד, וְהֵצֵרוּ לוֹמַר **וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקוֹמוֹ** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "וַיֵּלֶךְ לִמְקוֹמוֹ" לְהָעִירְךָ שֶׁהָלַךְ בְּקוּמוֹ וְלֹא נִתְעַכֵּב, שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר "וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ לִמְקוֹמוֹ" הָיְתָה הַכָּוָּנָה שֶׁמּוֹדִיעֲךָ שְׁנֵי דְּבָרִים: א׳ וַיָּקָם, ב׳ וַיֵּלֶךְ לִמְקוֹמוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם בְּקוּמוֹ הָלַךְ. לָזֶה אָמַר "וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ" לְהָעִירְךָ שֶׁהָלַךְ בְּקוּמוֹ, וּמוֹדִיעֲךָ עוֹד שֶׁחָזַר לִמְקוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ בָּלָק. וְאָמְרוֹ **וְגַם בָּלָק** הָלַךְ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא עָמַד עִמּוֹ לְלַוּוֹתוֹ בְּקוּמוֹ מִלְּפָנָיו.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁבָּלָק גַּם הוּא לֹא עָמַד עוֹד בְּמַלְכוּתוֹ שָׁם, לְפִי שֶׁיָּדְעוּ מוֹאָב מִדִּבְרֵי בִּלְעָם כִּי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ לָהֶם, אִם כֵּן בְּהִבָּטֵל הַסִּבָּה יִבָּטֵל הַמְסֻבָּב, וְהֶעֱמִידוּהוּ מִמְּלוּךְ עֲלֵיהֶם, וְהָלַךְ לְדַרְכּוֹ שֶׁבָּא בּוֹ לְמִדְיָן, וְהָרְאָיָה שֶׁשָּׁם נִמְצָא בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן וְנֶהֱרַג (במדבר לא:ח).

פרק כה

א **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת מַה צֹּרֶךְ בְּהוֹדָעַת מַאֲמַר זֶה, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה, תנחומא) הֵעִירוּ בָּזֶה וְאָמְרוּ כִּי לְהוֹדִיעֲךָ בָּא כִּי זֶה סִבָּה לִזְנוּת וְכוּ׳, לְפִי שֶׁהַמָּקוֹם מִשְׁבָּעוֹ לְעוֹרֵר טֶבַע הַתַּאֲוָה הַבַּהֲמִית. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ שֶׁהַכָּתוּב יָעִיד סִבַּת הַזְּנוּת שֶׁהָיְתָה לְפִי שֶׁיָּצְאוּ הָעָם לְטַיֵּל חוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְשָׁם נִמְצְאוּ בְּנוֹת מוֹאָב, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים**, פֵּרוּשׁ בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ מְטַיְּלִים בּוֹ חוּץ לְמַחֲנֵיהֶם, וְשִׁטִּים הוּא לְשׁוֹן טִיּוּלִים כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (במדבר יא:ח) "שָׁטוּ הָעָם", וּפֵרַשׁ רַשׁ"י שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֵין שִׁיט אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוּל. וְזֶה סִבַּת "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת".

וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב. אָמְרוֹ **וַיָּחֶל** לְשׁוֹן חִלּוּל, שֶׁנִּתְחַלֵּל לִזְנוֹת, פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁזָּנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר. וְאָמַר **אֶל בְּנוֹת** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה ותנחומא שם) שֶׁהָיוּ תּוֹבְעִים אוֹתָם לַעֲבֵרָה וְהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם הִשְׁתַּחֲוֵה לָזֶה וְגוֹ׳, וְהָיוּ מִשְׁתַּחֲוִים אֶל אֲשֶׁר הָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם בְּנוֹת מוֹאָב, וְהוּא אָמְרוֹ "אֶל בְּנוֹת" וְגוֹ׳. וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **הָעָם**, לִשְׁלוֹל הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנּוּ.

ב **וַתִּקְרֶאן לָעָם.** הֵצֵרוּ לְהַזְכִּיר "הָעָם" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "וַתִּקְרֶאן לָהֶם", נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁקָּרְאוּ לְאוֹתָם שֶׁלֹּא יָצְאוּ לָשׁוּט מֵאָהֳלֵיהֶם, הָלְכוּ הֵם אֶצְלָם וְקָרְאוּ לָהֶם. אוֹ יִרְצֶה, כִּי מִלְּבַד מַה שֶּׁהָיוּ הוֹלְכִים אֶחָד אֶחָד, הוֹסִיפוּ לִקְרֹא לָהֶם שֶׁיֵּלְכוּ בִּכְנוּפְיָא לִזְבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וְכוּ׳:

לִזְבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן. וַהֲגַם שֶׁאָמַר (סנהדרין סד.) שֶׁפְּעוֹר אֵין בַּעֲבוֹדָתוֹ זְבִיחָה אֶלָּא בְּהַתְרָזַת הַלְּכְלוּךְ לְמוּל פָּנָיו, וּמִן הַסְּתָם לֹא זָבְחוּ לוֹ, אוּלַי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים שִׂמְחָה בְּבָשָׂר לִכְבוֹדוֹ, אוֹ אוּלַי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים כֵּן כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַאֲכָלִים לְהַתְרִיז כְּנֶגְדּוֹ בְּרִבּוּי יְצִיאַת הַטִּנּוּף.

וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְגוֹ׳ וַיִּצָּמֶד. פֵּרוּשׁ, זוֹ סִבַּת הִשְׁתַּחֲוָיָתוֹ שֶׁנִּצְמַד וְגוֹ׳. עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין סד.) שֶׁבַּעַל פְּעוֹר מַאֲנִיס עוֹבְדָיו.

ד **וְיָשֹׁב חֲרוֹן וְגוֹ׳.** הֵצֵרוּ לְהָשִׁיב חָרוֹן גַּם אַחַר עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, לְפִי שֶׁהַבִּית דִּין שֶׁל מַטָּה אֵין מַעֲנִישִׁים אֶלָּא לְעוֹשִׂים בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, וְאִם יַעֲשֶׂה ה׳ מִשְׁפָּט יִגּוֹף גַּם עוֹשִׂים בְּלֹא עֵדִים וּבְלֹא הַתְרָאָה, וּכְשֶׁיֵּצֵא הַמַּשְׁחִית יַשְׁחִית גַּם לְחוֹשְׁבֵי מַחְשָׁבוֹת רַע, לָזֶה אָמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּבָזֶה יָשׁוּב חֲרוֹן אַפּוֹ לְבַל יַשְׁחִית עוֹבְדֶיהָ בְּלֹא עֵדִים וּבְלֹא וְכוּ׳ וְיָשׁוּבוּ וְיִחְיוּ.

ח **וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם וְגוֹ׳.** קָשֶׁה, בִּשְׁלָמָא דִּקְרַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל כְּמִשְׁפַּט הַהֲלָכָה שֶׁקִּנְּאִים פּוֹגְעִים בּוֹ, אֲבָל הָאִשָּׁה אֵינָהּ חַיֶּבֶת מִיתָה וְאֵינָהּ מְצֻוָּה, וְאִם עַל חֲשָׁשַׁת הֱיוֹתָהּ אֵשֶׁת אִישׁ לֹא הָיְתָה נֶהֱרֶגֶת עַל הַסָּפֵק. וְאֶפְשָׁר שֶׁדָּן בָּהּ מִשְׁפַּט הַבְּהֵמָה, דִּכְתִיב (ויקרא כ:טו-טז) "וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ", וּכְתִיב (יחזקאל כג:כ) "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם".

וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה לֹא הָרְגוּ יִשְׂרָאֵל הַמִּדְיָנִית מִקּוֹדֶם, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ מֵעֵת שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עֲלֵיהֶם? וְאֶפְשָׁר לְפִי שֶׁעַדַיִן לֹא שָׁלְחוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל קְרִיאַת שָׁלוֹם (דברים כ:י), וַהֲגַם שֶׁלְּבַסּוֹף גַּם כֵּן לֹא שָׁלְחוּ לָהֶם, זֶה הָיָה אַחַר מַעֲשֶׂה כִּי צִוָּה ה׳ "צָרוֹר" וְגוֹ׳ (במדבר כה:יז). אוֹ אוּלַי שֶׁלֹּא הָיוּ מַכִּירִים אוֹתָהּ וְחָשְׁבוּ כִּי הִיא מוֹאָבִית וְלֹא מִדְיָנִית, שֶׁהָרֵי לֹא הָיוּ רְגִילִים אֶצְלָם לְהַכִּירָם, אוֹ הָיָה מַלְבּוּשָׁם כְּמַלְבּוּשׁ מוֹאָב. וְאָמְרוֹ "הַמִּדְיָנִית", הוּא דִּבְרֵי הַכָּתוּב.

חסלת פרשת בלק

י **לֵאמֹר.** צָרִיךְ לְדַעַת לְמִי יֹאמַר, אִם לְפִנְחָס – לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר כָּךְ "לָכֵן אֱמֹר", שֶׁכְּבָר אָמַר שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַדְּבָרִים, וְעוֹד סֵדֶר הַדְּבָרִים יַגִּיד שֶׁלֹּא כֵן הוּא.

וְנִרְאָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן בָּזֶה שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בָּעִנְיָן, וְהַכַּוָּנָה כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ מִפְּעַל טוֹב שֶׁעָשָׂה לָהֶם פִּנְחָס וְלֹא יִשְׁנָאוּהוּ בִּשְׁבִיל הֲרִיגַת הַנָּשִׂיא, וּבְמַה שֶׁנִּמְשַׁךְ מִסִּבָּתוֹ שֶׁחָבַט הַמַּלְאָךְ מֵהֶם מַה שֶּׁחָבַט, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין פב:) כַּאֲשֶׁר אֲבָאר בְּסָמוּךְ:

יא **פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֵצֵרוּ לְיַחְסוֹ, וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן שֶׁיִּזָּכְרוּ אֲבוֹתָיו לְטוֹבָה. וְעוֹד נִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַשְׁלִים יִשְׂרָאֵל עִם אַהֲרֹן שֶׁסִּבֵּב נְפִילָה גְּדוֹלָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּאֶמְצָעוּת הָעֵגֶל, דִּכְתִיב (שמות לב:לה): "וַיִּגֹּף ה׳ אֶת הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן". הֲרֵי עָמַד פִּנְחָס בֶּן בְּנוֹ וּפָדָה נֶפֶשׁ כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ בְּסָמוּךְ "וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְלָזֶה יִחְסוֹ עַד אַהֲרֹן, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמִדְרָשׁ (תנא דבי אליהו רבה

פרק יג) שֶׁהָיָה אַהֲרֹן עוֹמֵד וּמְתַקֵּן וְהָיָה מְלַמֵּד כָּל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוּ', עַד כָּאן. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָיָה נֶחְשָׁב עַל אַהֲרֹן הַקִּלְקוּל שֶׁגָּרַם בְּמִיתַת עַם רָב וְהָיָה מְבַקֵּשׁ לְתַקֵּן מַה שֶּׁנִּפְרַץ, וְכָאן רָמַז ה' כִּי פְּנֹחָס שָׁלֵם בְּמִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה.

הֲשִׁיב אֶת חֲמָתִי. כְּוָנַת הוֹדָעַת דָּבָר זֶה אוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב שֶׁהַשֵּׁם הֵשִׁיב אֶת חֲמָתוֹ בְּלֹא אֶמְצָעוּת זְכוּת אֲשֶׁר כָּפָה מִדַּת הַדִּין, וְיֵצֵא מִזֶּה שֶׁיַּחְשֹׁב מֹשֶׁה כִּי הַשֵּׁם מִתְנַהֵג בְּסֵדֶר זֶה, לָכֵן הוֹדִיעַ הַשֵּׁם כִּי פִּנְחָס הוּא שֶׁהָיָה סִבָּה לְהָשִׁיב חֲמָה, וְהוּא אָמְרוֹ **הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי** וְלֹא מֵעַצְמָהּ שָׁבָה.

מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פֵּרוּשׁ, אַחַר שֶׁיָּצְתָה הַחֵמָה וְהָיְתָה עֲלֵיהֶם, וֶזֶה שֶׁבַח גָּדוֹל. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר מַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּגֶדֶר הַפְּעֻלָּה עַצְמָהּ, שֶׁהֵסִיר כַּעַס ה', כִּי הַכַּעַס הוּא עֹנֶף הַיָּגוֹן וְהַדְּאָבוֹן, וְיִהְיֶה לַה' נַחַת רוּחַ הַרְבֵּה מֵהַשָּׁבַת חֵמָה.

בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם. דִּקְדֵּק לוֹמַר **קִנְאָתִי**, גַּם אָמַר **בְּתוֹכָם**, בָּא לָתֵת כֹּחַ הַמַּשִּׂיג בּוֹ הֶשָּׁבַת חֵמָה, וְאָמַר שֶׁהָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: הָאֶחָד שֶׁקִּנֵּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ וְסִכֵּן בְּעַצְמוֹ כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּקַנְאוֹ** בִּכְנוּי. ב', שֶׁהָיְתָה הַקִּנְאָה בִּשְׁבִיל כְּבוֹדִי לְבַד לֹא לְאֶמְצָעוּת שׁוּם דָּבָר זוּלָתוֹ, וְזוֹ הִיא מִצְוָה שְׁלֵמָה אֲשֶׁר יִתְרָצֶה ה' בָּהּ יוֹתֵר מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ **אֶת קִנְאָתִי** בִּכְנוּי לְהַמְדַבֵּר בָּרוּךְ הוּא. ג', שֶׁלֹּא הָיְתָה הַפְּעֻלָּה שֶׁעָשָׂה נֶעֱלֶמֶת מֵעֵינֵי אָדָם אֶלָּא קִדֵּשׁ ה' בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין פב.) שֶׁהָיוּ כָּל שֶׁבֶט שִׁמְעוֹן סָבִיב לְאֹהֶל אֲשֶׁר שָׁם דָּקַר שְׁנֵיהֶם וְהָרַג נְשִׂיאֵיהֶם בְּפְנֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּתוֹכָם**:

וְלֹא כִלִּיתִי וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּתַב הַסִּפָּה שֶׁהִיא "בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם" בְּאֶמְצַע שְׁנֵי פָּרָטֵי הַמַּסָּבָב שֶׁהֵם "הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי" וְ"לֹא כִלִּיתִי" וְגוֹ', שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "בְּקַנְאוֹ וְגוֹ' הֵשִׁיב וְגוֹ' וְלֹא כִלִּיתִי" וְגוֹ', אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "הֵשִׁיב וְגוֹ' וְלֹא כִלִּיתִי וְגוֹ' בְּקַנְאוֹ" וְגוֹ'?

אָכֵן נִתְכַּוֵּן לְהָעִיר כִּי הַשָּׁבַת הַחֵמָה אַחַר שֶׁהָיְתָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גֶּדֶר זֶה לֹא הוּשַׂג אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת שָׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת עֶלְיוֹנוֹת הָרְשׁוּמִים בָּעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק "בְּקַנְאוֹ" וְגוֹ', אֲבָל לְגַבֵּי מְנִיעַת הַכְּלָיוֹן שֶׁאָמַר "וְלֹא כִלִּיתִי", אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה גַּם כֵּן ה' מַשְׁאִיר פְּלֵיטָה לְעַמּוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה בַּמַּעֲשֶׂה כָּל שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן, וּבְאֶמְצָעוּת תְּפִלַּת צַדִּיק וְכַדּוֹמֶה מֵהַזְּכוּת יֹאמַר ה' לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית "רַב" וְגוֹ'. גַּם לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּאָמְרוֹ "הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי" שֶׁהוּא דָּבָר טוֹב בְּגֶדֶר הַפְּעֻלָּה מִצַּד עַצְמָהּ, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר הַכָּתוּב בְּסֵדֶר זֶה, כִּי אִם הָיָה אוֹמֵר "הֵשִׁיב" וְגוֹ' "וְלֹא כִלִּיתִי" וַאֲחַר כָּךְ יֹאמַר "בְּקַנְאוֹ", הָיָה נִשְׁמָע כִּי תַּכְלִית עִנְיָן זֶה שֶׁל הֶשָּׁבַת חֵמָה הוּא הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא כִלָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מוּבָן שַׁיָּשׁ מִפְּעָל טוֹב בַּהֲשָׁבַת חֵמָה מִצַּד עַצְמָהּ. אֲבָל מֵאָמְרוֹ "הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי" וְאָמַר סָמוּךְ לָהּ סִבַּת הַדָּבָר שֶׁהוּא "בְּקַנְאוֹ" וְגוֹ', זֶה יַגִּיד שֶׁכְּבָר הוֹדִיעַ תַּכְלִית מִפְּעָל הַטּוֹב.

יב לָכֵן אֱמֹר. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "לָכֵן" אַחַר שֶׁאוֹמֵר בְּסָמוּךְ "תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא" שֶׁהוּא גַּם כֵּן מַשְׁמָעוּת מַאֲמַר "לָכֵן", וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה ו,ד) אֵין "לָכֵן" אֶלָּא שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב (שמואל א ג:יד) "לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי". וַעֲדַיִן צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לִשְׁבוּעָה. וְלָזֶה יֵשׁ לוֹמַר כִּי הֻצְרַךְ לִשְׁבוּעָה לְחַזֵּק בְּרִית הַשָּׁלוֹם, הֲגַם שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָּנָיו רְאוּיִים לְדָבָר זֶה יְקַיֵּם ה' אֶת הַשְּׁבוּעָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זבחים קא:) שֶׁאָמְרוּ כִּי קוֹדֶם מַעֲשֶׂה זִמְרִי לֹא נִתְכַּהֵן פִּנְחָס, לְפִי שֶׁהָיָה מָצוּי וְלֹא נִמְשַׁח, וְאַחַר שֶׁעָשָׂה קִנְאָתוֹ הָיְתָה לוֹ הַכְהוּנָה. וְהִנֵּה יֵשׁ בְּאוֹפֶן זֶה שְׁנֵי דְּרָכִים: אֶחָד הוּא דֶּרֶךְ מְחִילָה, וְהַשֵּׁנִי דֶּרֶךְ מַתָּנָה. דֶּרֶךְ מְחִילָה הוּא שֶׁיִּמְחוֹל לוֹ ה' הַקִּנְאָה שֶׁקִּנְאָה שֶׁלֹּא נִמְשַׁח בִּזְמַן מְשִׁיחַת הַכֹּהֲנִים, וְדֶרֶךְ מַתָּנָה הוּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַכְהוּנָה מֵחָדָשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְּנָה לְאַהֲרֹן, הֲגַם שֶׁאָבִיו וְאָחִיו לֹא הָיוּ כֹּהֲנִים. וּכְפִי הַדִּין יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין אִם יִהְיֶה הַדָּבָר דֶּרֶךְ מְחִילָה לְדֶרֶךְ נְתִינָה: דֶּרֶךְ מְחִילָה אֵינָהּ צְרִיכָה קִנְיָן, וְדֶרֶךְ מַתָּנָה צְרִיכָה קִנְיָן, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ לֹא זָכָה הַמְקַבֵּל בַּמַּתָּנָה אֶלָּא בְּמַה שֶּׁכְּבָר הִגִּיעוֹ.

עוֹד יֵשׁ בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה שְׁתֵּי רָעוֹת מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם תִּהְיֶה דֶּרֶךְ מְחִילָה, כִּי בְּדֶרֶךְ מְחִילָה אִם יִמְחוֹל לוֹ עַל הַקִּנְאָה וְיַחְזֹר לִכְהוּנַת אַהֲרֹן, אַף הוּא בָּטְלוּ הַמְעוֹרְרִים עַל כְּהוּנָתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּטְלוּ עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ בָּא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה שֶׁיֶּשְׁנָם לַמְעוֹרְרִים עָלָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ עַל אַהֲרֹן בַּתְּחִלָּה, וּמַה גַּם שֶׁהָיָה לָהֶם שִׂנְאָה עִמּוֹ לְסִבַּת הֲרִיגַת הַנָּשִׂיא וְכוּ', ב', שֶׁבְּדֶרֶךְ מַתָּנָה יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁהַדָּבָר חָדוּשׁ וְאֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא חִדּוּשׁוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ מְחִילָה וְחוֹזֵר לִכְהוּנַת אַהֲרֹן שֶׁחוֹזֵר הַדָּבָר לְשָׁרְשׁוֹ וְצֶאֱצָאָיו כְּמוֹתוֹ, נִמְצֵאת אוֹמֵר כִּי בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים דֶּרֶךְ הַמְּחִילָה הוּא הַנָּאוֹת מִדֶּרֶךְ הַמַּתָּנָה: א' שֶׁאֵין צָרִיךְ קִנְיָן, ב' שֶׁאֵין לָחוּשׁ לַמְעוֹרְרִים, ג' שֶׁתִּהְיֶה נִמְשֶׁכֶת לוֹ וּלְיוֹצְאֵי חֲלָצָיו.

וְהִנֵּה הָאָדוֹן ה' נִרְאָה בְּעֵינָיו בָּרוּךְ הוּא לְרוֹמֵם מַעֲלַת פִּנְחָס לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה, שֶׁיִּהְיֶה כֹּהֵן מִצִּדּוֹ וְלֹא מִצַּד הֱעָנַף שֶׁבָּא מִמֶּנּוּ לְתִפְאֶרֶת לוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ** בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה. וְתִקֵּן אֱלֹהֵי עוֹלָם כָּל הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם פְּקִפּוּק כְּשֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ מַתָּנָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ: כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַרְנוּ מַתָּנָה צְרִיכָה קִנְיָן אָמַר "לָכֵן" לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, וּכְנֶגֶד חֲשַׁשׁ הַמְעוֹרְרִים אָמַר **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם**, וּכְנֶגֶד מִיחוּשׁ שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לְפִנְחָס וְחִדּוּשׁ הוּא אָמַר **וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו** וְגוֹ', שֶׁמַּתָּנָה זוֹ נִתְקַיְּמָה בְּיָדוֹ בִּשְׁבוּעָה מִפִּי הַבּוֹרֵא שֶׁתִּהְיֶה לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו כְּהוּנַת עוֹלָם. וּכְבָר הֵעִירוֹתִיךָ בִּשְׁנַיִם וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהַכְּהוּנָה הִיא נֶפֶשׁ הַנִּקְרֵאת כֵּן בִּמְקוֹם הַנְּשָׁמוֹת, וְהִבְטִיחַ ה' אֶת פִּנְחָס כִּי יִשְׁתַּלְשֵׁל בְּזַרְעוֹ עָנָף זֶה הַקָּדוֹשׁ הַנִּקְרָא כְּהוּנָּה, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ "כְּהֻנַּת עוֹלָם".

יג **תַּחַת אֲשֶׁר וְגוֹ' וַיְכַפֵּר וְגוֹ'.** נָתַן טַעַם לָמָּה שֶׁבָּחַר לוֹ יְהֹ לְזַכּוּת הַכְּהוּנָּה לְפִינְחָס בְּתוֹרַת מַתָּנָה מֵה', וְלֹא מִכֹּחַ אֲבִיו, אָמַר **תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו** – הוּא עָשָׂה לֵאלֹהָיו וְחָשׁ עַל כְּבוֹדוֹ, גַּם אֱלֹהָיו יְרוֹמְמֵהוּ בְּאֵין צֹרֵךְ לוֹ לֵיהָנוֹת בִּיקָרוֹ מִיקַר אֲבִיו. וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שָׁלוֹם וְגַם תִּהְיֶה לְזַרְעוֹ וְגוֹ', אָמַר **וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** – פֵּרוּשׁ, שֶׁעָשָׂה שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְהִנִּיחַ לְיִשְׂרָאֵל מֵחֲמַת מֶלְךְ מַלְאֲכֵי מָוֶת, לָזֶה יִהְיֶה לוֹ בְּרִית הַשָּׁלוֹם מֵהֶם. וּכְשֵׁם שֶׁהַהֶטְבָה אֲשֶׁר הֵטִיב בְּכַפָּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא הֶטְבָה נִמְשֶׁכֶת, שֶׁכָּל דּוֹר וָדוֹר הַבָּא בָּא מִכֹּחַ הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר כִּפֶּר עֲלֵיהֶם, וְלָזֶה כְּמוֹ כֵן תִּהְיֶה נִמְשֶׁכֶת הֶטְבָתוֹ גַּם כֵּן, וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם.

וּבָרָךְ רֶמֶז יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא,ג?) שֶׁאָמְרוּ פִּינְחָס הוּא אֵלִיָּהוּ אֲשֶׁר הוּא עָתִיד לְבַשֵּׂר עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּגְּלוּת הָאַחֲרוֹן, וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב בְּמֶה זָכָה לְמַעֲלָה זוֹ לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עדיות פ״ח מ״ז) אֵין אֵלִיָּהוּ בָּא אֶלָּא לְהַרְבּוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, וְהוּא אָמְרוֹ **פִּינְחָס** וְגוֹ' **הֵשִׁיב** וְגוֹ' **בָּקָנְאוֹ** וְגוֹ', כָּפַל לוֹמַר שְׁתֵּי קְנָאוֹת לְרַמֹּז לַקְּנָאָה שֶׁקִּנֵּא בִּזְמַן זֶה וְלַקְּנָאָה שֶׁקִּנֵּא פַּעַם שְׁנִיָּה בִּימֵי אַחְאָב, כְּאָמְרוֹ (מלכים א יט:יד) ״קַנֹּא קִנֵּאתִי לַה׳״, גַּם שָׁם כָּפַל לוֹמַר ״קַנֹּא קִנֵּאתִי״ לְרַמֹּז לִשְׁתֵּי קְנָאוֹת, אַחַת בִּימֵי מֹשֶׁה וְאַחַת בִּימֵי אַחְאָב.

לָכֵן אָמַר **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם**, שֶׁהוּא הַבְּרִית שֶׁכָּרַת עִם הָאָבוֹת לָתֵת לָהֶם עֲשָׂרָה עַמָּמִין, וְזֶה יִקָּרֵא בְּרִית שָׁלוֹם כִּי אָז יִהְיֶה שָׁלוֹם בְּכָל הָעוֹלָם, דִּכְתִיב (ישעיה יא:ז): ״וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה וְגוֹ' לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ: וְגוֹ'. בְּרִית זֶה יִהְיֶה לוֹ כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְהֵשִׁיב לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת וְגוֹ', דִּכְתִיב (מלאכי ג:כג) ״הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה״ וְגוֹ'. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ** בִּפְרָטוּת וְלֹא שִׁתֵּף עִמּוֹ זַרְעוֹ, וְאַחַר כָּךְ אָמַר בְּרִית כְּהֻנָּה: ״וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם״. וְנֶמְצָא אוֹמֵר **תַּחַת** פֵּרוּשׁ שְׁנֵי יְעוּדִים אֵלּוּ הֵם כְּנֶגֶד שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁעָשָׂה: בְּרִית שָׁלוֹם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו, כָּאן רָמַז בְּמֶה שֶׁקִּנֵּא בִּימֵי אַחְאָב עַל שֶׁעָזְבוּ אֱלֹהִים וְהָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **לֵאלֹהָיו** שֶׁנִּתְקַנֵּא עַל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר (דברים ו:טו) ״כִּי אֵל קַנָּא״ וְגוֹ' עַד שֶׁאָמְרוּ כָּל הָעָם (מלכים א יח:לט) ״ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים״ וְגוֹ'. לָזֶה גַּם כֵּן הוּא יָבַשׁ בַּיּוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִהְיֶה ה׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, שֶׁהוּא גַּם כֵּן סוֹד ״ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים״.

וְאָמְרוֹ **וַיְכַפֵּר** וְגוֹ', הוּא כְּנֶגֶד יְעוּד ״וְהָיְתָה לוֹ וְגוֹ' בְּרִית כְּהֻנַּת״, כִּי זֶה הוּא לוֹ חֵלֶק אֲשֶׁר כִּפֶּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ כֵן יִהְיֶה תָּמִיד מְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ויקרא ד:כ) ״וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן״.

יד **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל.** קָשֶׁה, מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם חָפֵץ ה׳ לְהַלּוֹת הַמַּכִּים, הָיָה לוֹ לְהַזְכִּירָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה כְּשֶׁאָמַר (במדבר כה:ו) ״וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, שֶׁם הָיָה מָקוֹם לְהַזְכִּירוֹ וְלוֹמַר ״וְהִנֵּה אִישׁ וְגוֹ' זִמְרִי״ וְגוֹ', וּכְשֶׁהִזְכִּיר גַּם כֵּן הַמְּרִיָּנִית הָיָה לוֹ לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ. וְאִם תּוֹרָה כְּפָתָה עֲלֵיהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁכְּפָתָה עַל הַמְּקוֹשֵׁשׁ בְּשַׁבָּת, לָמָּה נִמְלַךְ לְהַזְכִּיר שְׁמָם וְהַצָּרַךְ גַּם כֵּן לְהוֹסִיף עוֹד תֵּיבוֹת יְתֵרוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם הָיָה מַזְכִּיר שְׁמָם לְמַעְלָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה ״וְשֵׁם אִישׁ וְגוֹ' וְשֵׁם הָאִשָּׁה״ וְגוֹ'?

אָכֵן הִנֵּה הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ חָפֵץ לְזַלְזֵל אֲפִלּוּ בָּרָשָׁעִים לְפָרְסֵם מִי בַּעֲלֵי דְּבָרִים הַמִּתְעָבִים, וּמְקוֹשֵׁשׁ יוֹכִיחַ. גַּם בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ תִּרְאֶה שֶׁלֹּא גִּלָּה אוֹתָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, אֶלָּא דַּוְקָא אַחַר שֶׁהִזְכִּיר שֶׁבַח פִּנְחָס אֲשֶׁר פָּעַל וְעָשָׂה מֵהַמִּפְעָל הַטּוֹב שֶׁקִּנֵּא לַה׳ וְכִפֶּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זָכַר גַּם כֵּן כִּי לֹא קִנֵּא בְּאָדָם פָּחוּת בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, אֶלָּא בְּאָדָם גָּדוֹל נְשִׂיא בֵּית אָב עִם הָאִשָּׁה רֹאשׁ הַקִּלְקוּלוֹת וְאָבִיהָ מֶלֶךְ, כְּאָמְרוֹ ״רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית אָב״, וְנִתְעַבָּה בְּמִיתָה בְּזוִיָּה לְעֵין כֹּל, וּבְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ מִתְקַדֵּשׁ, לָזֶה יִחֲסָהּ לוֹמַר בַּת מֶלֶךְ הִיא, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ זִלְזוּל לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינוֹ, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (משלי י:ז) ״זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה״ הֲגַם שֶׁ״שֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב״ בְּאֶמְצָעוּת כֵּן. וְאוּלַי כִּי לְהוֹדִיעֲךָ בָּא הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הִשִּׂיג הַשָּׂבַת הַחֵמָה וְכוּ' אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה שֶׁעָשָׂה הַקִּנְאָה בְּנָשִׂיא וְנִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ קִדּוּשׁ גָּדוֹל וְנִכְנְעָה כֹּחַ הַס״מ וּמַאַס הֶעָוֹן כָּל כָּךְ בְּעֵינֵי כֹּל, בָּזֶה הֵשִׁיב חֵמָה וַיְכַפֵּר וְגוֹ', אֲבָל זוֹלַת זֶה הַגַּם שֶׁהָיָה מְקַנֵּא לַה׳ בְּאָדָם הֶדְיוֹט לֹא הָיָה מַשִּׂיג כָּל הַדְּרָגוֹת הָרְשׁוּמוֹת.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְשֵׁם הָאִישׁ** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר ״וְשֵׁם הַמֻּכָּה״ וְגוֹ', לְפִי דַּרְכֵּנוּ יְרֻצָּה לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, לוֹמַר כִּי הָיָה חָשׁוּב וּמְעֻלֶּה בְּיִשְׂרָאֵל, וְעִם כָּל זֶה לֹא נִרְתַּע צַדִּיק זֶה מֵעֲשׂוֹת בּוֹ מַעֲשֶׂה הַנִּפְלָא. עוֹד נִרְאֶה כִּי טַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר ה׳ שְׁמוֹ לְמַעְלָה (במדבר כה:ו) לְפִי שֶׁעַדַיִן לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶלָּא חָשַׁב לַעֲשׂוֹת, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא עָשָׂה לֹא תִּבַּזְהוּ הַתּוֹרָה לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ, וְאַחַר שֶׁכְּבָר עָשָׂה מַעֲשֶׂה פִּרְסֵם ה׳ שְׁמוֹ כִּי מִצְוָה לְפָרְסֵם הָרְשָׁעִים.

הַמַּכָּה אֲשֶׁר הֻכָּה וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **הַמַּכָּה אֲשֶׁר הֻכָּה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּאַחַת מֵהֶנָּה. גַּם צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב מִטֶּבַע הַמַּאֲמָר שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ כְּשֶׁהִזְכִּיר שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ אָמַר הַמֻּכָּה וְגוֹ', וּכְשֶׁהִזְכִּיר הַמִּדְיָנִית הִקְדִּים הַמְאוֹרָע וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה וְאַחַר כֵּן אָמַר הַמִּדְיָנִית?

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות יח:) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָרָשָׁעִים בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים, וְהַטַּעַם הוּא לְפִי שֶׁכֹּחַ הָרַע שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמָּוֶת דְּבוּקָה בָּהֶם. וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי הַשֵּׁם שֶׁיִּקָּרֵא בּוֹ הָאָדָם הוּא שֵׁם הַנֶּפֶשׁ, וַה׳ שָׁם שֵׁמוֹת בָּאָרֶץ כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז:) אַל תִּקְרֵי שַׁמּוֹת אֶלָּא וכו', וּכְשֶׁאָדָם חוֹטֵא נִפְגָּמָה נַפְשׁוֹ בִּדְבֵקוּת הָרַע בְּחִינַת הַמַּרְקִיב, וְהוּא אָמְרוֹ (משלי י:ז) ״וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב״, וְלָזֶה הָיָה רַבִּי מֵאִיר בּוֹדֵק בַּשֵּׁם

(יומא פג:) לִרְאוֹת אִם בַּעַל נֶפֶשׁ יִשָּׂרֵה הוּא. וְהִנֵּה זֶה אֲשֶׁר בָּעַל אַרְמִית הִשְׁחִית נַפְשׁוֹ בְּפִגְעוֹ בָּהּ וְהִנֵּה הוּא מֵכֶּה מַכַּת מָוֶת קֹדֶם שֶׁהֻרְגוּ פִּנְחָס, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכָּה אֲשֶׁר הֻכָּה** וְגוֹ', כְּנֶגֶד הַכַּאַת הַנֶּפֶשׁ אָמַר "וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה", שֶׁמַּעַת אֲשֶׁר גָּעַל נַפְשׁוֹ וּבָא עָלֶיהָ הֻכָּה מַכַּת נֶפֶשׁ הַיִּשְׂרְאֵלִית, שֶׁהִיא כְּנוּי נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה הַנִּקְרֵאת יִשְׂרָאֵל, וּכְנֶגֶד הֲרִיגָתוֹ שֶׁהֻרְגוּ פִּנְחָס אָמַר "אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת" וְגוֹ', כְּאָמְרוֹ (במדבר כה:ח) "וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם". אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, "הַמֻּכֶּה" פֵּרוּשׁ שֶׁהִכָּהוּ פִּנְחָס, "אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית", הוּא הַכַּאַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁרָשַׁם בְּתֹרַת "אִישׁ". וְיֵדַיִּק עַל נָכוֹן גַּם כֵּן אָמְרוֹ "הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית", כִּי לְפִי שֶׁשָּׁכַב אוֹתָהּ הֻכָּה בְּנַפְשׁוֹ, וּכְפִי זֶה שִׁעוּר תֹּרַת "אֲשֶׁר הֻכָּה" פֵּרוּשׁ, שֶׁכְּבָר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית, פֵּרוּשׁ לִהְיוֹתוֹ אֹתָהּ.

עוֹד רָמַז בְּאָמְרוֹ **אֶת הַמִּדְיָנִית** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (בראשית ל"ט:י'): "וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא לה.): "לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ" בָּעוֹלָם הַזֶּה, "לִהְיוֹת עִמָּהּ" לָעוֹלָם הַבָּא. וְהוּא אָמְרוֹ **הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית** שֶׁהַכָּאתוֹ הִיא שֶׁיִּהְיֶה אֹתָהּ עִמָּהּ בָּעוֹלָם הַבָּא, כִּי מִן הַסְּתָם מֵת שֶׁלֹּא מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה, שֶׁהֲרֵי דְּרָרוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה. וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב מַה שֶּׁדִּקְדְּקָנוּ לָמָּה כָּפַל "הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה", גַּם טַעַם שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר "אִישׁ יִשְׂרָאֵל" קוֹדֶם אָמְרוֹ "הַמֻּכֶּה", כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חוֹזֵר אָמְרוֹ "הַמֻּכֶּה" עַל הַשֵּׁם, לוֹמַר שֶׁהַהַכָּאָה בָּאָה לוֹ גַּם בְּשֵׁם "אִישׁ יִשְׂרָאֵל" שֶׁהִיא עֲנַף הַקְּדֻשָּׁה. וְלָזֶה כִּשֶּׁהִזְכִּיר הַמִּדְיָנִית לֹא הִזְכִּיר בָּהּ אֶלָּא הַכָּאָה אַחַת, דִּכְתִיב "וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה", גַּם לֹא הִקְדִּים זִכְרוֹנָהּ קוֹדֶם זִכְרוֹן הַהַכָּאָה, כִּי בְּחַיֶּיהָ קְרוּיָה מֻתָּה וּשְׁמָהּ מֻכֶּה וְעוֹמֵד כָּרָשׁוּם בְּתֹרַת "מִדְיָנִית". וּכְבָר כְּתַבְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי שֵׁם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הוּא שֵׁם הַקְּלִפּוֹת שֶׁכֵּלָן הֵם בְּחִינוֹת הַמִּיתָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵי הַמְקֻבָּלִים שֶׁלֹּא יָדַח נָדָח מִכָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְכֵלָן לְבַסּוֹף יָזְכוּ לַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ בָּאוּ. וַהֲגַם שֶׁיֵּרֵעַ אִישׁ יִשְׂרָאֵל אַף יַצְרִיהַ נַפְשׁוֹ, סוֹף כָּל סוֹף יַחְזֹר לְשָׁרְשׁוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל**, הֲרֵי שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר מַעֲשֶׂה בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכָּנֶה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא נֶעֱקַר מִשָּׁרְשׁוֹ. **הַמֻּכָּה** פֵּרוּשׁ שֶׁהִכָּה פִּנְחָס, מוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הוּכָּה בְּאָבְדַן נַפְשׁוֹ, אֶלָּא "אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית", פֵּרוּשׁ, אוֹתוֹ הַחֵלֶק הָרַע שֶׁנִּדְבַּק בּוֹ מֵאֵת הַמִּדְיָנִית שֶׁיִּתְכַּנֶּה אֵלָיו שֵׁם הַכָּאָה, הוּא שֶׁהוּכָּה וָמֵת בְּאֶמְצָעוּת הַכַּאַת פִּנְחָס. הָא לָמַדְתָּ שֶׁיָּצָא הֶפְסֵדוֹ מַה שֶּׁהִפְסִיד בָּעֲבֵרָה, נִפְרַע מִמֶּנּוּ הֶעָוֹן בְּהַכָּאָתוֹ שֶׁל פִּנְחָס שֶׁהֻרְגוּ וּמִיתָתוֹ כַּפָּרָתוֹ. אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא הוּכָּה בְּנַפְשׁוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה עִמָּהּ, אֲבָל אַחַר שֶׁנִּבְדַּל מִמֶּנָּה לֹא נִשְׁאַר בּוֹ רֹשֶׁם הַחֵטְא כִּי הוּא נִבְדַּל בְּמִיתָה וּמִיתָתוֹ טְהֵרָה נַפְשׁוֹ. וּבָזֶה נָתַן טַעַם לָמָּה קָרָאוֹ אִישׁ יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחַר הֲרִיגָה בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכָּנֶה. זֶה כָּתַבְתִּי אִם אֶפְשָׁר.

טו הַמִּדְיָנִית. אָמַר בְּהֵ"א הַיְדִיעָה, נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לֹא הָיְתָה אִשָּׁה אַחֶרֶת מִדְיָנִית בְּמוּפְקָרוּת זוֹלָתָהּ, וְלָזֶה גַּם כֵּן בְּפָרָשַׁת בָּלָק (במדבר כה:ו) כְּשֶׁהִזְכִּיר "וַיִּקְרֵב אֶל אֶחָיו" אָמַר "אֶת הַמִּדְיָנִית" בְּהֵ"א הַיְדִיעָה, לוֹמַר אוֹתָהּ מִדְיָנִית שֶׁהָיְתָה בְּמוּפְקָרוּת. וּכְפִי זֶה לֹא הִפְקִירוּ מִדְיָן בְּנוֹתֵיהֶם, וְאִם הָיוּ הַמִּדְיָנִיּוֹת בְּמוּפְקָרוּת הָיָה ה' מְצַוֵּה עֲלֵיהֶם לְהָרְגָם. וְכֵן תִּמְצָא כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב (במדבר כה:א): "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב", הָא לָמַדְתָּ כִּי הַמּוּפְקָרוֹת מוֹאָבִיּוֹת הָיוּ. וְטַעַם שֶׁלֹּא הִפְקִירוּ מִדְיָן בְּנוֹתֵיהֶם, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּטוּחִים מֵהֶם כַּמּוֹאָבִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה (במדבר כד:יד) בְּפָסוּק "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וְגוֹ' בְּאַחֲרִית הַיָּמִים". וְזוֹ שֶׁיָּצְתָה טַעְמָהּ בְּצִדָּהּ לִהְיוֹתָהּ בַּת בָּלָק הַשּׁוֹנֵא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שָׂכַר עָלֵינוּ אֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר וְקִבֵּל עָצָתוֹ וְהִפְקִיר בְּתוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַנְשֵׁי מִדְיָן קָטָן וְגָדוֹל לֹא הִפְקִירוּ.

וּבָזֶה מָצָאתִי נַחַת בְּמַאֲמַר חֲזַ"ל (במדבר רבה כא,ג; תנחומא, מטות ד) שֶׁאָמְרוּ כִּי צוּר שֶׁנֶּהֱרַג עִם נְסִיכֵי מִדְיָן הוּא בָּלָק, וּבִשְׁבִיל שֶׁהִפְקִיר בְּתוֹ הוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ שֶׁהָיָה רֹאשׁ לְכֻלָּם, דִּכְתִיב "רֹאשׁ אֻמּוֹת", וַעֲתָּה מְנָאוֹ שְׁלִישִׁי לְמַלְכֵי מִדְיָן. וְצָרִיךְ לָדַעַת מִי גְּלָה סוֹד זֶה כִּי צוּר הוּא בָּלָק. וְלִדְבָרֵינוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לוֹמַר כֵּן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא מָצִינוּ אֶלָּא מִדְיָנִית אַחַת כָּאן, הַבֵּן שׁוֹאֵל מַה נִּשְׁתַּנִּית מִדְיָנִית זוֹ שֶׁיָּצְתָה מִכָּל בְּנוֹת מִדְיָן, אֶלָּא וַדַּאי כִּי הוּא זֶה בָּלָק אֲשֶׁר שָׂכַר עָלֵינוּ בִּלְעָם וְיָעַצוֹ וְקִיֵּם עֲצָתוֹ בְּבִתּוֹ, וְהוּא צוּר שֶׁזִּלְזֵל בִּכְבוֹדוֹ לְקַיֵּם עֵצָה רָעָה שֶׁל בִּלְעָם. וְאוּלַי שֶׁלֹּא רָצוּ מוֹאָב לְהַפְקִיר בְּנוֹתֵיהֶם עַד שֶׁקָּדַם בָּלָק שֶׁהָיָה אָז מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְהִפְקִיר בִּתּוֹ, וַהֲגַם שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁלֹּא עָמַד בְּמַלְכוּתוֹ אַחַר שֶׁהוֹדִיעָם בִּלְעָם שֶׁלֹּא יָרִיעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ לְמוֹאָב, תֵּכֶף וּמִיָּד קִיֵּם הָעֵצָה וְהָלַךְ לוֹ לְעִירוֹ וּבָזֶה הִפְקִירוּ מוֹאָב בְּנוֹתֵיהֶם, וְזוֹלַת זֶה אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה צוּר מִכֻּלָּן.

אֲלָא שֶׁבָּא לְיַדֵּי מִדְרָשׁ (ילקוט מטות), וְזֶה לְשׁוֹנָם: "הֵן הֵנָּה" מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַכִּירִין אוֹתָם וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: זוֹ הִיא שֶׁחָטָא עִמָּהּ פְּלוֹנִי, עַד כָּאן. כְּפִי מִדְרָשׁ זֶה לֹא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם הָיוּ. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁמִּדְיָן לֹא הִפְקִירוּ מִבְּנוֹת הַגְּדוֹלִים אֶלָּא מֵהֶמּוֹנֵיהֶם, וְלָזֶה הוֹרִידוּ בָּלָק שֶׁהִפְקִיר בִּתּוֹ וְהוּא הָיָה מֶלֶךְ. וּלְדֶרֶךְ זֶה אָמְרוֹ **הַמִּדְיָנִית** פֵּרוּשׁ הַמְכֻבֶּדֶת שֶׁבְּכֻלָּן, שֶׁלֹּא יָצְאָה מִמִּדְיָן בַּת מֶלֶךְ אֶלָּא הִיא. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְאַמֵּת לָנוּ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסוֹף פָּרָשַׁת בָּלָק שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מַכִּירִין אוֹתָם, שֶׁהֲרֵי הָיוּ שָׁם מִדְיָנִיּוֹת הַרְבֵּה, וְלֹא אָמַר הַכָּתוּב (במדבר כה:א) אֶלָּא "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב" וְלָמָּה לֹא הִזְכִּיר גַּם בְּנוֹת מִדְיָן? הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָיוּ כָּלָן בְּעֵינֵיהֶם בְּנוֹת מוֹאָב, שֶׁזּוֹלַת זֶה הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתָם מִתְּחִלָּה וְיִטְלוּ מָמוֹנָם, אוֹ לְבַסּוֹף אַחַר מַעֲשֵׂה פִּנְחָס הָיָה לָהֶם לַהֲרֹג בְּנוֹת מִדְיָן, אֶלָּא שֶׁהָיוּ כָּל הַנְּשִׁים בְּחֶזְקַת בְּנוֹת מוֹאָב.

בְּמִדְיָן הוּא. מַאֲמָר זֶה קָשֶׁה הַמַּשְׁמָעוּת, אִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא רֹאשׁ אֻמּוֹת שֶׁל מִדְיָן הָיָה לוֹ לוֹמַר "רֹאשׁ וְגוֹ' בֵּית אָב לְמִדְיָן", כִּי שִׁעוּר תֹּרַת "בְּמִדְיָן" הוּא מַשְׁמָע שֶׁמּוֹדִיעֵנוּ מְקוֹמוֹ וְאֵין יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה. וְנִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְפִי שֶׁאָמַר צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת עַל בָּלָק, יֹאמַר הָאוֹמֵר, וַהֲלֹא בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה

שֶׁהִמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם. לָזֶה הוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב וְאָמַר, לֹא כְמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁנִּשְׁאַר מֶלֶךְ לְמוֹאָב, אֶלָּא כְּבָר נִגְרַשׁ מֵהֶם וְחָזַר לִמְקוֹמוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **בְּמִדְיָן הוּא**, פֵּרוּשׁ בְּאוֹתוֹ מַצָּב שֶׁהָיְתָה מֻפְקֶרֶת בִּתּוֹ הָיָה בְּמִדְיָן. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (במדבר כד:כה) "וְגַם בָּלָק הָלַךְ" וְגוֹ':

יז **צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל **צָרוֹר וְהִכִּיתֶם**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִרְגִּישׁוּ וְאָמְרוּ (במדבר רבה פכ"א) כִּי נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁצִּוָּה ה' (דברים כ:י) "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר וְגוֹ' לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ" וְגוֹ', זוֹ אֲמָה קָלָה וּבְזוּיָה לְהַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ וְגוֹ', עַד כָּאן. וְצָרִיךְ לְדַעַת מַה נִּקְמָה הִיא זוֹ לְמִדְיָן, וְאַדְרַבָּה הָיָה לָהֶם לְקַיֵּם (דברים כ:יד) "וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלַל אוֹיְבֶיךָ" שֶׁזֶּה הוּא לָהֶם יוֹתֵר נִקְמָה וְדַאֲבוֹן נֶפֶשׁ, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מָצִינוּ בְּקִלְלוֹת הַתּוֹרָה (ויקרא כו:טז) "וַאֲכָלֵהוּ אוֹיְבֵיכֶם".

עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ **כִּי צֹרְרִים**, לָמָּה הֻצְרַךְ לִנְתִינַת טַעַם? וּלְפִי דִּבְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ שֶׁבָּא לוֹמַר יֵשׁ לָנוּ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁבָּא לָתֵת טַעַם לְבִטּוּל מִצְוַת "לֹא תַשְׁחִית" וְגוֹ' בַּמָּקוֹם הַזֶּה כִּי צוֹרְרִים. וּבַהַנָּחוּמָא אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "צָרוֹר" וְגוֹ' לָמָּה, "כִּי צֹרְרִים" וְגוֹ' – מִכָּאן אָמְרוּ הַבָּא לְהָרְגְךָ וְכוּ'. וּלְדִבְרֵי תַּנְחוּמָא בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֲךָ מִשְׁפַּט הַבָּא וְכוּ', וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ, בְּהָעִיר לָמָּה צִוָּה ה' מִצְוָה זוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, כִּי מָצִינוּ שֶׁאָמַר כָּךְ הֻצְרַךְ ה' לְצַוּוֹת לוֹמַר (במדבר לא:ב) "נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים", הָא לָמַדְתָּ כִּי מַאֲמָר זֶה לֹא הָיָה בִּזְמַן הַנְּקָמָה.

אָכֵן נִתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמָר זֶה לְתַקָּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁכָּל אֲשֶׁר יִטְעוֹם טַעַם חֵטְא הַטִּבְעִי הַשּׁוֹלֵט בָּאָדָם שֶׁלֹּא לִרְצוֹנוֹ, לוּ יִהְיֶה שֶׁלֹּא טָעֲמוֹ אֶלָּא בִּבְחִינַת הַחוֹשֵׁב, קָשֶׁה הוּא לְהַפְרִידוֹ, וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְתִּי בִּפְרָט זֶה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח:ג) בְּפָסוּק "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" וְגוֹ'. וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא נִפְרַד מֵהַחוֹטֵא תַּאֲוַת הַדָּבָר וּתְשׁוּקָתוֹ אֵלָיו הוּא מְשֻׁלָּל מֵהַכַּפָּרָה, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּמַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (בראשית ד:ז) "וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ". וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל טָעֲמוּ עֲרֵיבַת הַזְּנוּת, מֵהֶם בְּמַעֲשֶׂה מֵהֶם בַּמַּחֲשָׁבָה, גַּם נִדְבְּקוּ בְּפָעוֹר, דִּכְתִיב (במדבר כה:ג): "וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר", וְאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כ) שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּצָמִיד וְכוּ', עַד כָּאן. וְחָפֵץ ה' לְרַפְּאוֹתָם בַּעֲצַת ה' הַנְּכוֹנָה כְּדֵי לְסַלֵּק מֵעֲלֵיהֶם הַמַּגֵּפָה, שֶׁהֲלֹא תִּמְצָא שֶׁהָיְתָה הַמַּגֵּפָה בְּיִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר סָפוּ תַּמּוּ כָּל הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר, דִּכְתִיב (דברים ד:ג): "כִּי כָל הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ". וּבְהֶכְרֵחַ אַתָּה לוֹמַר כִּי לֹא עַל הָעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (במדבר כה:ט): "וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים וְגוֹ' אַרְבָּעָה" וְגוֹ' הוּא אוֹמֵר, שֶׁאִלּוּ הָיוּ מִשֶּׁבֶט שִׁמְעוֹן וּמֵתוּ עַל שֶׁרָצוּ לִשְׁלֹחַ יָד בְּפִנְחָס כְּמַאֲמָרָם ז"ל (במדבר רבה כ), וְהַכָּתוּב אוֹמֵר "אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ" וְגוֹ', הָא לָמַדְתָּ שֶׁהִשְׁמִיד גַּם כָּל הַזּוֹנִים לְבַד הָעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף. גַּם מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב כָּאן "הַמַּכָּה בְיוֹם הַמַּגֵּפָה עַל דְּבַר פְּעוֹר", זֶה יַגִּיד שֶׁמֵּתוּ מִיִּשְׂרָאֵל לְבַד אוֹתָם שֶׁמֵּתוּ בִּשְׁבִיל פִּנְחָס שֶׁרָצוּ לִשְׁלֹחַ בּוֹ יָד.

וְגַם שֶׁנִּשְׁכִּיל בְּעִקַּר הַסִּבָּה אֲשֶׁר סִבְּבָה מַעֲשֶׂה פִּנְחָס, לֹא הָיָה אֶלָּא זְנוּת זִמְרִי, כִּי לֹא הָרַג פִּנְחָס לְזִמְרִי עַל עֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהַמַּגֵּפָה הָיְתָה שׁוֹלֶטֶת בַּזּוֹנִים. וְהַגַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא כִלָּה כָּל הָעָם, מֵהֶם בִּשְׁבִיל מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה, מֵהֶם בִּשְׁבִיל הָעֲרָבוּת, וּלְעוֹלָם ה' לֹא וִתֵּר עַל הַזּוֹנִים. וְיָעַץ ה' וְאָמַר "צָרוֹר אֶת" וְגוֹ', הַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהַקְדִּים לִשְׁנֹא הַמַּחְטִיאִים, גַּם לְהַתְעִיב הֶעָרֶב וְהַטּוֹב הַבָּא מֵהֶם, לְאַבֵּד כָּל עֵץ נֶחְמָד וְכָל מַעְיָן מָתוֹק וְכָל טוֹב הַבָּא מֵהֶם עַל אֲשֶׁר גָּרְמוּ לָהֶם עֲשׂוֹת רַע. וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קלט:כא) "הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא", פֵּרוּשׁ "מְשַׂנְאֶיךָ" כְּאִלּוּ אָמַר "מַשְׂנִיאֶיךָ" שֶׁגּוֹרְמִים לְשִׂנְאַת בָּחוֹר בַּטּוֹב, כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קיד:) בְּפָסוּק "כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת" אַל תִּקְרָא וְכוּ'. וּבְאֶמְצָעוּת מַחְשָׁבָה זוֹ תִּהְיֶה מִתְרַחֶקֶת תַּאֲוַת הָעֲבֵרָה מֵהֶם וְתִהְיֶה לָהֶם לְזָרָה, כִּי עַל הֶעָבָר שׂוֹנְאִים הַסּוֹבֵב, וְיִוָּלֵד בָּהֶם טֶבַע אֱלֹהִי. וּמִזֶּה זוֹ מִדָּה סְגֻלִּיִּית הִיא לֶחָפֵץ בַּחַיִּים, וּבָזֶה יִתְכַּפֵּר עָוֹן הַקּוֹדֵם בְּמַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה גַּם בְּאֶרֶס תַּאֲוַת הַנְּאוּף וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף.

וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים**, פֵּרוּשׁ, יִהְיוּ לָכֶם בְּגֶדֶר צַר וְאוֹיֵב לִשְׁנֹאתָם וְלִשְׂנֹא כָּל הֶעָרֶב מֵהֶם, לְהַשְׁחִית עֵצָם וּלְקַלְקֵל מַעְיְנוֹתֵיהֶם, זֶה תְּמוּרַת מַה שֶּׁהִתְאַוּוּ לָהֶם, וְזוֹ הִיא אֶחָד מִתִּקּוּנֵי הַתְּשׁוּבָה. וְאָמַר **צָרוֹר** לְשׁוֹן הוֹוֶה, פֵּרוּשׁ, יַגְבִּירוּ בָּהֶם הַשִּׂנְאָה עַד גֶּדֶר שֶׁיִּהְיֶה נִקְבָּע בָּהֶם טֶבַע הַצְּרִירוּת. וְאָמַר **וְהִכִּיתֶם אוֹתָם**, פֵּרוּשׁ, תְּחַכּוּ לְיוֹם נָקָם שֶׁתַּכּוּ אוֹתָם, וְלָזֶה לֹא אָמַר "וְהַכּוּ אוֹתָם" כִּי אֵין זְמַנּוֹ עַתָּה. וְאָמַר **כִּי צֹרְרִים** וְגוֹ', הַכַּוָּנָה בָּזֶה לוֹמַר תְּנֵאי הוּא הַדָּבָר שֶׁהַשִּׂנְאָה וְאוֹיְבוּת שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם לֹא עַל שֶׁסִּבְּבוּ נְפִילָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאִם כֵּן נֶאֱבְדָה הַכַּוָּנָה שֶׁל תִּקּוּן הַחֵטְא, אֶלָּא **כִּי צוֹרְרִים הֵם וְגוֹ' עַל דְּבַר פְּעוֹר** אֲשֶׁר הֶחֱטִיאוּ אֶתְכֶם בַּעֲבוֹדָה זָרָה, **וְעַל דְּבַר כָּזְבִּי** וְגוֹ' שֶׁגָּרְמוּ לָכֶם לְהִכָּשֵׁל בִּזְנוּת. וְטַעַם שֶׁתָּלָה פֶּרֶט זֶה בְּכָזְבִּי לְבַד, לְפִי שֶׁהִיא בַּת מֶלֶךְ וְהִזְכִּיר הַגְּדוֹלָה, גַּם לְפִי שֶׁזְּנוּתָהּ הָיָה בְּפַרְהֶסְיָא, וְאֶפְשָׁר שֶׁעַל פִּיהָ הָיוּ כָּל הַמַּפְקָרוֹת.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁלָּזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **בַּת נְשִׁיא מִדְיָן**, שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ, שֶׁכְּבָר אָמַר בְּסָמוּךְ "כָּזְבִּי בַת צוּר" וְגוֹ', אֶלָּא בָּא לוֹמַר שֶׁלְּהֶיוֹתָהּ בַּת מֶלֶךְ יִתְפַּסּוּ בִּשְׁבִילָהּ כָּל הָאֻמָּה. וְדִקְדֵּק וְאָמַר **אֲחוֹתָם**, לוֹמַר הֲגַם שֶׁיִּצְיאָתָהּ הָיְתָה מִמּוֹאָב, "אֲחוֹתָם" פֵּרוּשׁ אֲחוֹתָם בְּעֶצָּה, שֶׁבַּעֲצָתָם שֶׁל מִדְיָן יָצְתָה וְיָחְשֵׁב הַדָּבָר עַל כֻּלָּן. וְאָמְרוֹ **הַמַּכָּה**, לוֹמַר שֶׁמָּסְרָה נַפְשָׁהּ עֲלֵיהֶם כְּאָח עַל אָחִיו. וְאָמְרוֹ **בְּיוֹם הַמַּגֵּפָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ הַמַּגֵּפָה שֶׁהָיְתָה עַל דְּבַר פְּעוֹר, הָא לָמַדְתָּ שֶׁבַּיּוֹם עַצְמוֹ נָגַף ה' הַהוֹלְכִים אַחַר פְּעוֹר לְבַד מֵהָעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, שֶׁאוֹתָם הָיוּ כֻּלָּן מִשִּׁמְעוֹן שֶׁמֵּתוּ בִּשְׁבִיל פִּנְחָס. וְהַכַּוָּנָה בְּעִקַּר הַמַּאֲמָר לַהֲעִירָם

בְּשִׁנְאָה טִבְעִית שֶׁהָיוּ סִבָּה לַחֲרוֹת אַף ה׳ בָּעָם, וְאֵין לִטְעוֹת שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא שֶׁיִּשְׂנְאוּם בִּשְׁבִיל הַמַּגֵּפָה, שֶׁכְּבָר אָמַר ״כִּי צוֹרְרִים״ וְגוֹ׳, שֶׁלֹּא יָצוּרוּ אוֹתָם אֶלָּא עַל דְּבַר פְּעוֹר וְגוֹ׳.

פרק כו

א **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה עָשָׂה תְּחִלַּת פָּרָשָׁה בְּאֶמְצַע הַכָּתוּב. וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן, שֶׁנִּתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר כִּי בְּאֶמְצָעוּת מִצְוַת ״צָרוֹר״ וְגוֹ׳ כְּדָרְךְ שֶׁפָּרְשָׁנוּ תִּקְנוּ מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה וְהִטּוּ עַצְמָם לַטֶּבַע הָאֱלֹהִי, וּבָזֶה ״וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה״ – פֵּרוּשׁ נִסְתַּלְּקָה הַמַּגֵּפָה שֶׁהָיְתָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּאֶמְצָעוּת תִּקּוּן זֶה אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ עֲשׂוֹת. וְלָזֶה הִתְחִיל הַפָּרָשָׁה בְּאֶמְצַע הַכָּתוּב, לוֹמַר כִּי מַאֲמַר ״אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה״ מְקֻשָּׁר עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ. וְטַעַם שֶׁלֹּא עָשָׂאוּ פָּסוּק בִּפְנֵי עַצְמוֹ, נִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לְקָשְׁרוֹ לְמַטָּה שֶׁאַחַר הַמַּגֵּפָה אָמַר ה׳ וְגוֹ׳ ״שְׂאוּ״ וְגוֹ׳, נִמְצָאתָ אוֹמֵר כִּי מַאֲמַר ״וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה״ מְשַׁמֵּשׁ לְמַעְלָה לְהַגִּיד עִנְיַן אֶחָד, וּלְמַטָּה לְהַגִּיד עִנְיַן אַחֵר.

עוד נִרְאֶה לָתֵת טַעַם שֶׁהִתְחִיל הַפָּרָשָׁה מֵאֶמְצַע הַכָּתוּב, עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני תהלים תשעג) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ״ וְגוֹ׳, זֶה הוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי״ וְגוֹ׳, בְּשָׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה נִתְקַנְּאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ׳, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הָבִיאוּ לִי סֵפֶר יוּחֲסִין שֶׁלָּכֶם וְכוּ׳, כְּשֶׁבָּאוּ לַשִּׁשִּׁים קִלְקְלוּ וְכוּ׳, אָמְרוּ הָאֻמּוֹת: הָעֲטָרָה שֶׁהָיְתָה בְּיָדֶם בָּטְלָה, שָׁוִים הֵם לָנוּ, זְקָפָן ה׳ שֶׁנִּגְנַךְ כָּל מִי שֶׁנִּתְקַלְקֵל וְהֶעֱמִידָן עַל טַהֲרָתָם, עַד כָּאן. לְפִי זֶה יֵשׁ טַעַם בַּהַפְסָקָה בְּאֶמְצַע הַפָּסוּק, לְהָעִיר שֶׁהַמַּאֲמָר קָשׁוּר גַּם עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה בְּעִנְיַן רָעוֹת אֲשֶׁר גָּרְמוּ מִדִּין עַל דְּבַר פְּעוֹר וְעַל דְּבַר כָּזְבִי וְגוֹ׳. וְגַם **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן צַעַר, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בַּפָּסוּק ״מָטָה רַגְלִי״ שֶׁהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם מְזַלְזְלִים בָּהֶם שֶׁנִּטְלָה הָעֲטָרָה מֵהֶם בְּיָדָם. וְזִלְזוּל זֶה לֹא נֶחְלַט מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּסְתַּלְּקָה הַמַּגֵּפָה מֵהֶם, עַד שֶׁמְּנָאָם וְנִמְצְאוּ כָּל אֶחָד מַכִּיר אֲבוֹתָיו עַד הַשֵּׁבֶט, אָז נָשְׂאוּ רֹאשׁ. וְהוּא אָמְרוֹ **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר גַּם אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה, וְלָזֶה ״וַיֹּאמֶר ה׳ וְגוֹ׳ שְׂאוּ״, וְלֹא הֶחְלִיט לְהַפְסִיק לַעֲשׂוֹתוֹ פָּסוּק בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעֵרְבוֹ עִם מַה שֶּׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, לוֹמַר כִּי בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁרָמוּז בְּתֵבַת ״וַיְהִי״ שֶׁהוּא זִלְזוּל הָאֻמּוֹת הוּא שֶׁאָמַר ה׳ ״שְׂאוּ״ וְגוֹ׳:

עוד יֵשׁ לָתֵת טַעַם שֶׁהִתְחִיל הַפָּרָשָׁה מֵאֶמְצַע הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא,ז) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְנִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה נִמְסְרוּ בְּמִנְיָן, כְּשֶׁקָּרַב לָמוּת הֶחְזִירָם בְּמִנְיָן, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בְּהַתְחָלַת הַפָּרָשָׁה **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ׳, לוֹמַר כִּי בִּלֹּא טַעַם ״אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה״ יֵשׁ טַעַם בְּמִנְיָן זֶה כְּדֵי לְהַחְזִירָם בְּמִנְיָן כָּאָמוּר, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה גַּם כֵּן סִבָּה אַחֶרֶת שֶׁהִיא ״אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה״, וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי סִבּוֹת הַמִּנְיָן נִרְמָזוֹת בְּאֶמְצָעוּת הַתְחָלַת פָּרָשָׁה בְּאֶמְצַע הַכָּתוּב.

ג **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ׳ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב וְגוֹ׳.** יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **בְּעַרְבוֹת מוֹאָב**, וְאִם יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהוֹדָעָה זוֹ הָיָה לוֹ לְהַזְכִּירוֹ בְּמִצְוַת ה׳ כְּשֶׁאָמַר ״וַיֹּאמֶר ה׳״ וְגוֹ׳? וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כב:א) מָשָׁל לְרוֹעֶה וְכוּ׳, כִּי בִּהְיוֹתָם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ נִגְמְרָה שִׂמְרַת רוֹעֶה נֶאֱמָן וְהֶחְזִירָם בְּחֶשְׁבּוֹן. וְלָזֶה גַּם כֵּן הִקְדִּים הַכָּתוּב לוֹמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה**, לְהָעִיר שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁהָיָה בָּהֶם הַמַּגֵּפָה בָּאוּ לִכְלַל חֶשְׁבּוֹן הָרִאשׁוֹן. וּלְטַעַם זֶה לֹא אָמַר הַכָּתוּב עִנְיַן זֶה בְּמִצְוַת ה׳, כִּי דָּבָר זֶה נוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה לְהַרְאוֹת שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ הַצֹּאן עַל יָדוֹ.

וְאִם תֹּאמַר, וַהֲלֹא רוֹאֲנִי כִּי ה׳ אָמַר אֵלָיו ״שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ״, אֵין כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמָר זֶה לְקַבְּלָם בַּמִּנְיָן, כִּי לִכְשֶׁיִּהְיוּ נִמְצָאִים חֲסֵרִים הַרְבֵּה אֵין לוֹ טַעֲנָה עָלָיו, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לִמְצִיאוּת הָרוֹעֶה, אֶלָּא הָיְתָה כַּוָּנַת ה׳ כְּדָרְךְ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁנִּכְנַס זְאֵב לְעֶדְרוֹ וְהָרַג בָּהֶם וְכוּ׳, וּמָצָא מֹשֶׁה דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת חֻפְצוֹ בִּזְמַן שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹתָם. וְאָמְרוֹ תֵּבַת **לֵאמֹר** בְּמָקוֹם זֶה שֶׁאֵין לָהֶם לְמִי יֹאמְרוּ, פֵּרוּשׁ שֶׁאָמַר לָהֶם הַמְכֻנֶּה הָרָמוּז בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַחְזִירָם בְּמִנְיָן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁלֹּא חָסְרוּ מִמִּנְיָנָם הָרִאשׁוֹן עַל יָדוֹ. אוֹ יִרְצֶה כִּי הוּא מוֹנֶה אוֹתָם עַל פִּי הַנֶּאֱמָר לוֹ מֵה׳ וְלֹא מִלִּבּוֹ לְבַד הוּא מוֹנֶה אוֹתָם:

ד **מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר הַמִּסְפָּר שֶׁעָלָיו חוֹזֵר מַאֲמַר מִבֶּן עֶשְׂרִים, וְאִם סָמַךְ שֶׁעַל הַמִּסְפָּר הוּא אוֹמֵר כְּאָמוּר בְּסָמוּךְ, אִם כֵּן גַּם מַאֲמַר מִבֶּן עֶשְׂרִים וְגוֹ׳ הָיָה לוֹ לִסְמֹךְ שֶׁהוּזְכַּר בְּסָמוּךְ וְלֹא יְצָטָרֵךְ לְהַזְכִּירוֹ. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו זֶה שֶׁבָּא הַמִּסְפָּר בְּעַרְבוֹת מוֹאָב גַּם כֵּן לְהַרְאוֹת שֶׁלֹּא חָסְרוּ עַל יָדוֹ, יִתְחַיֵּב הַדָּבָר לִמְנוֹת גַּם הַקְּטַנִּים, שֶׁזּוּלַת זֶה אֵין שֵׁבֶט שֶׁלֹּא חָסְרוּ כִּי לְעוֹלָם חָסְרוּ אֶלָּא שֶׁגָּדְלוּ הַגְּדָיִים וְנַעֲשׂוּ תְּיָשִׁים, וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר כִּי לְכֻלָּן מָנָה, לָזֶה אָמַר ״מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה״, וְנָתַן הַכָּתוּב טַעַם לַדָּבָר **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳** כִּי אִם הָיָה הַדָּבָר מִצַּד מֹשֶׁה לְבַד לְהַחְזִיר הַצֹּאן בְּמִנְיָן וְלֹא הָיָה דְּבַר ה׳ אֶלָּא לְצַוּוֹתוֹ עַל הַדָּבָר, דִּכְתִיב: ״שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ״ וְגוֹ׳, לֹא הָיָה מֹשֶׁה מוֹנֶה אֶת יִשְׂרָאֵל לִרְצוֹנוֹ הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה לוֹ טַעַם בַּדָּבָר, לָזֶה לֹא מָנָה אֶלָּא מִבֶּן עֶשְׂרִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ׳.

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. אֵין יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמָר זֶה. וְרַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא אָמַר כִּי יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁהָיוּ בַּסְּפוּרִים רַבִּים מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם. וְאֵין טַעַם לָמָּה יוֹדִיעַ הַכָּתוּב עִנְיָן זֶה, וְעוֹד וַדַּאי אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהָיוּ בָּהֶם מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרָה אֶלָּא עַל הַיּוֹצְאִים מִבֶּן עֶשְׂרִים. וְאוּלַי שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁנִּמְנוּ וְנִמְצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמִסְפַּר הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לֹא כַּמִּסְפָּר שֶׁבִּפְרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, שֶׁשָּׁם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ

מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וּמִסְפָּר זֶה עָלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁחָסֵר לַמִּסְפָּר בַּמִּדְבָּר. וְאֵין חִיּוּב עַל מֹשֶׁה אֶלָּא לְהַחְזִיר בַּמִּנְיָן שֶׁהֻפְקְדוּ אֶצְלוֹ בַּתְּחִלָּה, וְהִנֵּה הוּא מִסְפָּרָם שָׁלֵם. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל״ עָלָה מִנְיָנָם לְמִנְיָן הַיּוֹצְאִים וְגוֹ׳ וְלֹא לְמַטָּה מֵהֶם. אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי מִסְפָּרָם הָיָה כְּסֵדֶר מִסְפַּר הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁמָּנוּ לְמִשְׁפָּחוֹת, דִּכְתִיב (בראשית מ״ו:י׳): ״בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא, בְּנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין״ וְגוֹ׳, כְּמוֹ כֵן מִסְפָּר זֶה הָיוּ מוֹנִים לְמִשְׁפָּחוֹת כָּרְשׁוּם בָּעִנְיָן, וְלֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְנוּ בְּמִדְבַּר סִינַי שֶׁלֹּא הֻזְכַּר שָׁם פְּרָטֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת.

ה **מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי.** רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני במדבר תשע״ג) אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב אִידִי, הֵ״א בְּרֵישׁ דְּתֵבוֹתָא וְיוֹ״ד בְּסוֹפָהּ – יָ״הּ מֵעִיד עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם, וּמַה טַּעַם? ״שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת״ וְגוֹ׳, עַד כָּאן.

וָרְאִיתִי לְתֵת טַעַם לָמָּה נִקְבַּע בָּהֶם הַשֵּׁם שֶׁלֹּא כְּסִדְרוֹ, הֵ״א בַּתְּחִלָּה וְיוֹ״ד בַּסּוֹף, בְּהַקְדִּים דִּבְרֵיהֶם זַ״ל (תיקונים י׳) כִּי כְּלֻלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם מִכִּסֵּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר יִקָּרֵא הֵיכַל קָדְשׁוֹ וְיִתְכַּנֶּה בְּשֵׁם אדנ״י, וּכְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מֵאַנְשֵׁי אֱמֶת (טור שולחן ערוך אורח חיים סימן ה׳) כִּי יִתְחַיֵּב כָּל הַמּוֹצִיא מִפִּיו הַזְכָּרַת הַשֵּׁם לְכַוֵּן לְאוֹתִיּוֹת הַמֻּזְכָּרוֹת בְּפִיו וְהַנֶּעֱלָמוֹת בְּמַחְשָׁבָה, הַמֻּזְכָּרוֹת שֵׁם אדנ״י, וְהַנֶּעֱלָמוֹת שֵׁם הוי״ה, גַּם יְכַוֵּן לִשְׁלוֹשׁ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהוּא סוֹד ״ה׳ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ״ (תהילים י״א:ד׳), וּמֵעַתָּה בְּהִשְׁתַּלֵּב שְׁנֵי שֵׁמוֹת יַעֲמְדוּ יַחַד שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת ה׳ י׳, הֵ״א קוֹדֶם לְיוֹ״ד, וְהֵם הָאוֹתִיּוֹת הַנִּרְשָׁמוֹת בְּמִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל, הַחֲנֹכִי הַפַּלֻּאִי, שֶׁקּוֹרְמֶת הֵ״א לְיוֹ״ד שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת חוֹתָם ה׳ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ, וְיִבָּנֶה מִשְּׁנֵיהֶם שֵׁם י״ה הָרָמוּז בְּמַאֲמַר ״שִׁבְטֵי יָהּ״.

ט **הוּא דָתָן וַאֲבִירָם וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת מַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ בְּמַאֲמָר זֶה. וְאִם לְהוֹדִיעַ כִּי הֵן הֵנָּה הָאֲמוּרִים בְּמַעֲשֵׂה קֹרַח – דָּבָר פָּשׁוּט הוּא שֶׁאֵין לְטָעוֹת שֶׁהָיוּ דָתָן וַאֲבִירָם אֲחֵרִים בְּנֵי אֱלִיאָב אַחֵר. וְעוֹד, מֵעִקָּרָא לֹא הָיָה לוֹ לְהַזְכִּירָם וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ כְּשְׁאָר הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁפָּסוּ תַּמּוּ וְלֹא נִמְנוּ. עוֹד, לָמָּה הֶאֱרִיךְ בַּדְּבָרִים אֵלּוּ **אֲשֶׁר הִצּוּ** וְגוֹ׳ **בְּהַצֹּתָם עַל ה׳.**

וְנִרְאֶה כִּי לֹא בָא הַכָּתוּב כָּאן אֶלָּא לוֹמַר שֶׁהֵן הֵנָּה הָיוּ סִבָּה לְכָל מַעֲשֵׂה קֹרַח, כִּי יַחְפֹּץ ה׳ לְפָרְסֵם הָרְשָׁעִים שֶׁהֵם סִבָּה לָרַשַׁע הַנַּעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ **הוּא דָתָן** וְגוֹ׳ **אֲשֶׁר הִצּוּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, אֶת אֲחֵרִים עַל ה׳ וּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהֵם הַמַּחְטִיאִים הָעֵדָה הַנּוֹעֶדֶת. וְאִפְשָׁר שֶׁגַּם אֶת קֹרַח הֵם הֶחֱטִיאוּהוּ, וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ״וַיִּקַּח קֹרַח״ (במדבר טז:א) שֶׁנִּרְאֶה שֶׁמַּעֲצְמוֹ עָשָׂה, אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה לְמַה שֶּׁקָּדַם לוֹ מֵהֶם, וּלְעוֹלָם הֵם הִצּוּ אוֹתוֹ. וְאָמְרוֹ **וַתִּפְתַּח** וְגוֹ׳ אַחַר שֶׁהַדְּבָרִים כְּבָר כְּתוּבִין בְּפָרָשַׁת קֹרַח, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁגַּם בְּלִיעַת קֹרַח וַאֲכִילַת הָאֵשׁ מְאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ הֵם הָיוּ סִבָּה לַמְּאוֹרָע מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהֲגַם שֶׁנִּקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן הָיוּ חוֹזְרִים בָּהֶם אִם לֹא הָיוּ שְׁנֵי הָרְשָׁעִים.

וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי הָאִישׁ מֹשֶׁה לֹא הָיָה מִשְׁתַּדֵּל לְרָצוֹת אֶלָּא לָהֶם, דִּכְתִיב (במדבר ט״ז:י״ב) ״וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן״ וְגוֹ׳, וּכְתִיב (במדבר ט״ז:כ״ה) ״וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה אֶל דָּתָן״ וְגוֹ׳ שֶׁהִרְגִּישׁ שֶׁבָּהֶם הַדָּבָר תָּלוּי. מֵעַתָּה נַפְשׁוֹת כָּל הַמֵּתִים תְּלוּיִים בִּשְׁנֵי הָרְשָׁעִים הָהֵם, וְיֵשׁ בָּזֶה לְמוּד זְכוּת עַל קֹרַח וְעַל הַמְּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת עֵקֶב (דברים י״א:ו׳) ״וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם״ וְגוֹ׳ שֶׁאֵינוֹ מוֹנֶה הַמְּאוֹרָע אֶלָּא לְדָתָן וַאֲבִירָם. וּכְפִי זֶה יְכוֹלִין אָנוּ לְהַעֲמִיד סְבָרַת הָאוֹמֵר (סנהדרין קח.) עֲדַת קֹרַח אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא בְּדָתָן וַאֲבִירָם, וּלְהַעֲמִיד סְבָרַת הָאוֹמֵר עֲלֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב ״מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיַּעַל״ בִּשְׁאָר הָעֵדָה חוּץ מֵהֶם.

יא **וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ.** הוֹדִיעַ הַכָּתוּב עִנְיָן זֶה כָּאן וְלֹא בִּמְקוֹם עִקַּר הַמַּעֲשֶׂה, גַּם לֹא כְּתָבוֹ בִּמְקוֹם מִסְפַּר הַלְוִיִּם כִּי שָׁם מְקוֹם הוֹדָעַת הַמֵּתִים מֵהֶם, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ כִּי כָּאן בָּא אֱלֹהִים לְקַבֵּעַ הֶעָוֹן בְּדָתָן וַאֲבִירָם וּלְהָקֵל מֵעַל קֹרַח, לָזֶה גָּמַר אוֹמֵר **וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ**, הַכַּוָּנָה שֶׁזֶּה יַגִּיד זְכוּת אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא שִׁטָּפָם חוֹבוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁשִּׁטַּף חוֹבָם שֶׁל דָּתָן וַאֲבִירָם כָּל בְּתֵּיהֶם לֶהֱיוֹתָם עִקַּר הַמַּחְלֹקֶת.

יג **לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת וְגוֹ׳.** רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא,ג) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: זִמְרִי וְגוֹ׳ שָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית וְגוֹ׳, וְקָשֶׁה לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁשָּׁאוּל הָאָמוּר כָּאן הוּא זִמְרִי, לָמָּה מְיַחֵס ה׳ שְׁמוֹ עַל מִשְׁפַּחְתּוֹ הַמִּתְכַּנִּית עָלָיו, וַהֲלֹא אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא לח.) בַּפָּסוּק ״וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב״ דְּלָא מַסְקִינָן בִּשְׁמַיְיהוּ, עַד כָּאן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְהַחְתִּימוֹ בִּשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וּלְפִי אֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק (במדבר כה:יד) ״אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית״ שֶׁלֹּא הֻכָּה אֶלָּא בִּהְיוֹתָהּ עִמָּהּ וְלֹא אַחַר כָּךְ, הוּא מַה שֶּׁהִצְדִּיק ה׳ בְּמַאֲמָרוֹ כָּאן שֶׁהֻחְתִּים שְׁמוֹ עָלָיו. וְכֵן מַשְׁמַע גַּם כֵּן מִדִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא:ג) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: שָׁאוּל – שֶׁהִשְׁאִיל עַצְמוֹ לַעֲבֵרָה, וְיָדוּעַ הוּא דִּין הַשְּׁאָלָה שֶׁחוֹזֶרֶת בְּעֵינָהּ.

טז **לְאָזְנִי.** פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י: אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזּוֹ מִשְׁפַּחַת אֶצְבּוֹן וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְאֵין נִרְאֶה לְהַמְצִיא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ טַעַם וְאֵינוֹ מִדִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וְעוֹד קָשֶׁה שֶׁבְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: וּכְשֶׁאָתָה מוֹנֶה מִשְׁפַּחַת גָּד אֵין שָׁם אֶצְבּוֹן, כִּי חָסֵר עַל הַזְּנוּת בַּעֲצַת בִּלְעָם, עַד כָּאן. אֲשֶׁר עַל כֵּן הָיָה נִרְאֶה כִּי אָזְנִי הִיא מִשְׁפָּחָה אַחֶרֶת שֶׁיָּצָתָה מִגָּד, כִּי מִן הַסְּתָם הָיוּ בְּכָל שִׁבְטֵי עֲנָפִים אֲחֵרִים לְבַד מֵאוֹתָם שֶׁנִּבְנִית מֵהֶם הַמִּשְׁפָּחָה וְהָיוּ נִקְרָאִים עַל אֲחֵיהֶם, וְלִפְעָמִים יִגְדַּל הֶעָנָף הַהוּא וְתִקָּרֵא הַמִּשְׁפָּחָה עַל שְׁמוֹ. אֶלָּא שֶׁמָּצָאתִי בַּפְּסִיקְתָּא וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָזְנִי זֶה אֶצְבּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ (בראשית מו:טז)

מִלְּשׁוֹן אֲצִית וְהֶאֱזִין, עַד כָּאן. כְּפִי זֶה הוּא הַשֵּׁם עַצְמוֹ וְאֵין הַכָּתוּב מַקְפִּיד עַל שִׁנּוּי הַשֵּׁם כְּשֶׁיִּהְיֶה בְּמַשְׁמָעוֹ שֵׁם הָרִאשׁוֹן, וְרַשִׁ״י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוֹפִיעַ בּוֹ וְכֵן אֶל דִּבְרֵי חֲזַ״ל.

יט בְּנֵי יְהוּדָה. פָּרָשָׁה זוֹ תִּרְמֹז מְאוֹרָעוֹת עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבָחַר לִרְמֹז בִּיהוּדָה מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה צח,ו) לָמָּה נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם יְהוּדָה. אָמְרוּ **בְּנֵי יְהוּדָה** הֵם הַתּוֹלְדוֹת יִתְכְּנוּ בְּשֵׁם בָּנִים כַּיָּדוּעַ, וְאָמְרוּ **עֵר וְאוֹנָן** יִרְמֹז לְבֵית רִאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי, עֵר כְּנֶגֶד בַּיִת רִאשׁוֹן עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שיר השירים ה:ב) ״אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר״, שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹ עֵר בְּהַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה עִמָּנוּ בַּבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, אוֹנָן הוּא בַּיִת שֵׁנִי וּקְרָאוֹ אוֹנָן לְשׁוֹן אוֹנָאָה, לְפִי שֶׁהָיָה חָסֵר דְּבָרִים הָעִקָּרִים שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

וְאָמְרוּ **וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן** הוּא חֻרְבַּן הַבָּתִּים, כִּי סִלּוּק שְׁכִינָה מֵהֶם יִקָּרֵא מִיתָה, שֶׁפָּרְחָה הַנְּפָשׁ שֶׁהִיא הַשְׁכִינָה וְנִשְׁאַר הַבַּיִת מֵת בַּעֲוֹנוֹת וּמָלֵא טֻמְאַת הַקְּלִפָּה הַנִּתּוּנָה בּוֹ כַּיָּדוּעַ. גַּם תִּמְצָא שֶׁעָוֹן שֶׁבּוֹ מֵת עֵר הוּא הֶעָוֹן עַצְמוֹ שֶׁגָּרַם חֻרְבָּן, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת סב:) שֶׁהָיוּ מַסְרִיחִין עַל מִטּוֹתֵיהֶם, וְהוּא מַעֲשֵׂה עֵר, דִּכְתִיב (בראשית לח:ט) ״וַיִּשְׁחֵת אַרְצָה״, וַעֲוֹן אוֹנָן הוּא עָוֹן שֶׁגָּרַם חֻרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי שֶׁהָיָה לָהֶם שִׁנְאַת חִנָּם (יומא ט:) וּכְמוֹ כֵן אוֹנָן דִּכְתִיב בּוֹ (שם) ״לְבִלְתִּי נְתָן זֶרַע לְאָחִיו״, גַּם לְשׁוֹן אוֹנָאָה שֶׁהָיוּ מְאַנִּים זֶה אֶת זֶה.

וְאָמְרוּ **בְּאֶרֶץ כְּנַעַן**, רָשַׁם מָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ כִּי הוּא בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְשָׁם מִיתָתוֹ שֶׁחָזַר לִיכָּנֵס בִּרְשׁוּת ס״מ הַנִּקְרָא כְּנַעַן. גַּם יִרְמֹז סִבָּה אַחַת כְּלָלִית, וְהִיא שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא הוֹרִישׁוּ הַכְּנַעֲנִי וְנִשְׁאֲרוּ יוֹשְׁבִים בָּהּ, וְזֶה סִבַּב לְהַטּוֹתָם מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר כַּיָּדוּעַ, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר ״בְּאֶרֶץ כְּנָעַן״.

וְאָמְרוּ **וַיִּהְיוּ בְּנֵי יְהוּדָה** יִרְמֹז לַצַּעַר הַבָּא לָהֶם אַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת, וַוי הָיוּ בְּנֵי יְהוּדָה בַּגָּלוּת בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם. אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא טָעַם שְׁלִיטַת שׁוֹנֵא. וְתִמְצָא שֶׁבְּכָל הַשְׁבָטִים לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב לָשׁוֹן זֶה שֶׁל ״וַיִּהְיוּ״ אֶלָּא כָּאן, וּבְבִנְיָמִין, כַּיָּדוּעַ הַטַּעַם שָׁם.

וְאָמְרוּ **לְמִשְׁפְּחֹתָם**, כִּי כָּל מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוּדָה וַוי הָיוּ.

וְאָמְרוּ **לְשֵׁלָה** נִתְכַּוֵּן לְמוֹשִׁיעַ וְרַב הַבָּא לִגְאוֹל מִגָּלוּת הָאַחֲרוֹן הַנִּקְרָא שֵׁלָה, וַהֲגַם שֶׁיַּעֲקֹב קָרָאוֹ שִׁילֹה לֹא יִשְׁתַּנֶּה הַשֵּׁם בָּזֶה, וְצֵא וּלְמַד מִמִּשְׁפָּחוֹת הָרְשׁוּמוֹת כַּמָּה הִשְׁתַּנּוּת בַּשֵּׁמוֹת. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בִּסְמִיכוּת מַאֲמַר **לְשֵׁלָה** עִם מַאֲמַר **וַיִּהְיוּ בְּנֵי יְהוּדָה** שֶׁצְּרִיכִין יִשְׂרָאֵל לְהִצְטַעֵר בִּשְׁבִילוֹ וּלְקִוּוֹת לִישׁוּעָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל בְּמַעֲשֶׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שֶׁשְּׁאָלוֹ הַמָּשִׁיחַ אִם יִשְׂרָאֵל מַכִּירִים בְּצַעֲרוֹ וְחוֹלִים עָלָיו וְכוּ׳ עַד כָּאן. וּכְדִבְרֵי הַזֹּהַר (בשלח נה:) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק ״קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל״ וְגוּ׳ (ישעיהו נב:ח), וְהוּא מַאֲמַר ״וַיִּהְיוּ״ פֵּרוּשׁ, יִהְיוּ בְּנָ״ו שֶׁהוּא הַצַּעַר, ״לְמִשְׁפְּחוֹתָם״, בִּשְׁבִיל שֵׁלָה, וְהוּא אָמְרוּ ״לְשֵׁלָה״ וְגוּ׳, וּבָזֶה יִהְיוּ **מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי** פֵּרוּשׁ, דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא, וְיִקָּרְאוּ עַל שְׁמוֹ דּוֹרוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.

עוֹד יִרְמֹז בְּמַה שֶּׁנִּדַקְדֵּק אָמְרוּ **הַשֵּׁלָנִי**, וְאֵין אוֹת הַנּוּ״ן בְּבִנְיַן הַשֵּׁם, וְאֵין כֵּן מִנְהָגוֹ לְהוֹסִיף בְּשֵׁם הַמִּשְׁפָּחָה אוֹת חֲדָשָׁה זוּלַת הֵ״א וְיוֹ״ד, כָּאָמוּר בְּכָל הַקּוֹדְמוֹת ״חֲנוֹךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנוֹכִי״ וְגוֹ׳. אָכֵן יִרְמֹז לְמַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לב:) בְּפָסוּק ״וְהֶחֱזִיקוּ וְגוֹ׳ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי״ וְגוֹ׳, יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם, וְהוּא זֶה שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר **הַשֵּׁלָנִי**, פֵּרוּשׁ, שֶׁהָאֻמּוֹת כֻּלָּן יֹאמְרוּ לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל ״שֶׁלּוֹ אֲנִי״.

וְאָמְרוּ **לְעֶרֶן מִשְׁפַּחַת הַעֲרָנִי**, יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (סנהדרין כ:) שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹרֵץ גָּדֵר לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ, וְהַכַּוָּנָה כִּי בְּבֹא הַבָּא מִפֶּרֶץ יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִשְׁפַּחַת הַפֹּרְצִי מְלָכִים. וְעַל אוֹתוֹ זְמַן הוּא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיג:) כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים, וְכֵן אָמַר הַנָּבִיא (ישעיהו מט:ז) ״מְלָכִים יִרְאוּ וְקָמוּ״ וְגוֹ׳. גַּם יִרְמֹז עַל הַפְּרָצָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִפְרֹץ בָּאוּמּוֹת לְאֵין תַּכְלִית.

וְאָמְרוּ **לְעָרָח מִשְׁפַּחַת הַעֲרָחִי**, יִרְמֹז מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיהו ס:ב) ״הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ וְעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְגוֹ׳ וְעָלַיִךְ יִזְרַח ה׳״, וּכְתִיב ״וְהָיָה לָךְ ה׳ לְאוֹר עוֹלָם״, וְהוּא אָמְרוּ ״מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי״ אֲשֶׁר עָלֵינוּ יִזְרַח ה׳.

או תִּרְמֹז הַפָּרָשָׁה לִשְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים שֶׁיִּהְיוּ בְּעֵת הַפְּקִידָה: א׳ בִּיאַת מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב.), ב׳ גִּלּוּי מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, ג׳ כְּשֶׁיִּמְלוֹךְ ה׳ עָלֵינוּ. כְּנֶגֶד בִּיאַת מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם אָמַר **שֵׁלָה**, וְרָמַז שֶׁתִּפְגַּע בּוֹ מִדַּת הַדִּין וְיָמוּת בַּעֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הָרָמוּז בְּתֹרַת שֵׁלָה, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (שמואל ב ו:ז) ״וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל״. וּכְנֶגֶד מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד אָמַר **לְעֶרֶן** וְגוֹ׳, כִּי זֶה יַעֲשֶׂה פֶּרֶץ בָּאוּמּוֹת וְיִנְקֹם דַּם צַדִּיק. וּכְנֶגֶד מַלְכוּת עוֹלָם אָמַר **לְעָרָח** וְגוֹ׳, רָמְזוּ לִכְבוֹד ה׳ עָלֵינוּ יִזְרַח.

וְאָמְרוּ **וַיִּהְיוּ** בְּנֵי פֶּרֶץ, אָמַר לְשׁוֹן צַעַר לִרְמֹז עַל הַצָּרוֹת אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּבֹא הַגּוֹאֵל, כְּאָמְרָם בַּגְּמָרָא (סנהדרין צח.) ״יֵיתֵי וְלֹא אֶחְמֵינֵיהּ״ מֵרוֹב הַצַּעַר שֶׁל חֶבְלֵי מָשִׁיחַ. וְאָמְרוּ **בְּנֵי פָּרֶץ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ תּוֹלְדוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִבִּיאַת הַגּוֹאֵל הָרָמוּז בְּפֶרֶץ הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים: א׳ שֶׁיִּבְנֶה ה׳ חֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ, וְהוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר פָּעַל ה׳ וְכוֹנְנוּ יָדָיו, וְיִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי פַּלָּטִין שֶׁלּוֹ, וְהוּא אָמְרוּ **לְחָצְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצְרוֹנִי** וְהֶבֶן. הַב׳ **לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הָחֲמוּלִי** שֶׁיַּחְמֹל עָלֵינוּ בְּכָל עִנְיֵי הַחֶמְלָה.

וְאָמְרוּ **אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת יְהוּדָה.** פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁיִּהְיֶה לָהֶם מֵהַמְּאוֹרָעוֹת, גַּם הָרָעוֹת גַּם הַטּוֹבוֹת. וְאָמְרוּ ״לִפְקוּדֵיהֶם״, פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיִּהְיוּ נִפְקָדִים יֵשׁ פְּקִידָה לְרָעָה וְיֵשׁ פְּקִידָה לְטוֹבָה, כָּאָמוּר בִּדְבָרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חדש א, קס.), וּשְׁנֵי מִינֵי פְּקִידוֹת נֶאֱמְרוּ בַּכָּתוּב.

וְאָמְרוּ **שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת**, אוּלַי שֶׁרָמַז ה׳ בָּזֶה מָתַי יִהְיֶה תַּכְלִית הַפְּקִידָה טוֹבָה הָרְשׁוּמָה בְּסָמוּךְ שֶׁיִּזָּרַח עָלֵינוּ כְּבוֹד ה׳, וְאָמַר עַד עֲבוֹר כָּל גְּלֻיּוֹת, גָּלוּת מִצְרַיִם, וְגָלוּת בָּבֶל, וְגָלוּת אֱדוֹם. כְּנֶגֶד גָּלוּת מִצְרַיִם אָמַר **שִׁשָּׁה** לִרְמֹז לְגָלוּת מִצְרַיִם שֶׁהָיָה לִשִּׁשָּׁה דּוֹרוֹת, דִּכְתִיב (בראשית ט״ו:ט״ז) ״וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה״, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם שֶׁשִּׁלְשָׁה דּוֹרוֹת סָבְלוּ גָּלוּת לְבַד מִיִּצְחָק וְיַעֲקֹב וִיהוּדָה חֲרֵי שִׁשָּׁה, כִּי הַתְחָלַת הַגָּלוּת הָיָה מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק. וּכְנֶגֶד גָּלוּת בָּבֶל אָמַר **וְשִׁבְעִים** דִּכְתִיב (ירמיהו כ״ט:י׳) עַד לְמִלֹּאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה. וּכְנֶגֶד גָּלוּת אֱדוֹם שֶׁאָנוּ עֲדַיִן בּוֹ אָמַר **אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת**, וְאִם הָיוּ זוֹכִים יִשְׂרָאֵל הָיוּ נִמְנִים קע״ב שָׁנָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵאֶלֶף הָרְבִיעִי, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא זָכוּ יַתְחִיל הַחֶשְׁבּוֹן מֵאֶלֶף הַחֲמִישִׁי וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי, וּמְקֻוִּים אָנוּ כִּי הוּא זֶה קֵץ גְּלֻיּוֹתֵינוּ וְיִתְקַיְּמוּ כָּל הַיְעוּדִים הָרְשׁוּמִים וַיַּתְחִילוּ נִיצוֹצֵי גְּלוּי הַגְּאֻלָּה בְּהַתְחָלַת חֲמֵשׁ מֵאוֹת הַבָּאִים לְשָׁלוֹם.

כג **בְּנֵי יְשָׁשכָר וְגוֹ׳.** לָמָּה שֻׁקַּדַּם לָנוּ כִּי יְשָׁשכָר הוּא בֶּן תּוֹרָה, רָמְזָה הַתּוֹרָה בְּשֵׁם זֶה שֶׁל יְשָׁשכָר כִּי דַּוְקָא זֶה יֶשְׁנוֹ לְשָׁכָר, וְכָל חוֹץ מִפֶּנּוּ מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּבְרָכוֹת בְּפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (ברכות כח:) שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ בִּיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ ״מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ וְכוּ׳ אֲנִי עָמֵל וְהֵם עֲמֵלִים, אֲנִי עָמֵל וּמְקַבֵּל שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר״ וְכוּ׳ עַד כָּאן. וְהַטַּעַם כִּי לֹא יַעֲמֹד קִנְיָן הַמְּדֻמֶּה, וַהֲגַם שֶׁיַּעֲמֹד הֶבֶל הוּא. עוֹד יִרְמֹז כִּי כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם הוּא שָׂכָר לוֹ, כִּי כָּל מַה שֶּׁבָּרָא ה׳ לֹא בְּרָאוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִילוֹ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה א:א) בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית וְגוֹ׳ בִּשְׁבִיל תּוֹרָה וְכוּ׳ בָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ. עוֹד יִרְמֹז לָמָּה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עוקצין ג,יב) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה עוֹלָמוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יֵשׁ שָׂכָר.

וְאָמְרוּ **לְתוֹלָע** וְגוֹ׳, רָמַז הַכָּתוּב תְּנָאֵי הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה בִּשְׁמוֹת מִשְׁפְּחוֹת יְשָׁשכָר, וְהֵם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה, כְּאָמְרָם (אבות ו,ה) בַּמִּשְׁנָה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים. הִנֵּה מַשְׁמְעוּת תּוֹלָע יַגִּיד שְׁנֵי פְּרָטִים: א׳, יֶשׁ עַצְמוֹ כְּעֶדְיִן זֶה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מועד קטן טז:) עַל דָּוִד שֶׁנִּקְרָא ״עֲדֵינוֹ הָעֶצְנִי״ (שמואל ב כג:ח). ב׳, שֶׁיִּתְעַסֵּק בְּפִיו כְּתוֹלָע זֶה שֶׁכֹּחָהּ בְּפִיהָ, כִּי לַעֲמַל פֶּה נִבְרָא הָאָדָם. וּשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ כּוֹלְלִים כָּל עִנְיְנֵי הָעֲנָוָה וְכָל עִנְיְנֵי הַלִּמּוּד הַמְּנוּיִים בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה מַעֲלוֹת הַנִּזְכָּרִים.

וְאָמְרוּ **לְפָוָה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי** – יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה הוֹסִיף אוֹת שֶׁאֵינָהּ נִמְנֵית מֵאוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר מִשְׁפַּחַת הַפּוּוִי? אֶלָּא רָמַז לִשְׁאָר מַעֲלוֹת הַמְּנוּיִים שָׁם בָּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה (אבות ו:ה) שֶׁהֵם מִיעוּט שִׂיחָה, מִיעוּט שְׂחוֹק וּשְׁאָר הָעֲנָפִים הַדּוֹמִים לְאֵלּוּ. וְהוּא אָמְרוּ **לְפָוָה** מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי, פֵּרוּשׁ ״פָּוָה״ הוּא לְשׁוֹן פֶּה, וְהוֹסִיף לוֹ אוֹת וָא״ו שֶׁהוּא סוֹד עֵץ חַיִּים שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּהּ יֶתֶר עַל שְׁאָר הַפִּיּוֹת. גַּם רָמַז בִּסְמִיכוּת אוֹת הַוָּא״ו לְאוֹת הֵ״א לוֹמַר סוֹד חִבּוּר הַמִּדּוֹת בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה. וְאָמְרוּ **מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי**, פֵּרוּשׁ, שֶׁצָּרִיךְ לְפַנּוֹתוֹ מִמּוֹתָרוֹת הַמְּרֻגָּשׁוֹת גַּם מֵהַשְׂחוֹק וּמִדְּבָרִים בְּטֵלִים, כִּי הֵם מוֹנְעִים קִיּוּם הַתּוֹרָה בָּאָדָם. וּמָצָאתִי לַחֲסִידֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתְבוּ (אלשיך על שמות כח:לא) כִּי פֶּה שֶׁל לוֹמְדֵי תּוֹרָה דֵּינוֹ כִּכְלִי שָׁרֵת אֲשֶׁר יִשָּׁרְתוּ בָּם בַּקֹּדֶשׁ, כִּי אֵין קְדֻשָּׁה כִּקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה, וְלָזֶה אָסוּר לְדַבֵּר בּוֹ אֲפִלּוּ דִּבְרֵי חוֹל הֲגַם שֶׁאֵין בָּהֶם דְּבָרִים הָאֲסוּרִים. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **לְפָוָה** שֶׁהוּא פֶּה הֶעָמֵל בַּתּוֹרָה שֶׁבּוֹ שׁוֹכֵן חֲצִי שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, **מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי** פֵּרוּשׁ, צָרִיךְ לְפַנּוֹת מִפִּיו כֹּל חוֹץ מֵהֲגוֹת בַּתּוֹרָה, וּבָזֶה נִכְלָלִים חֵלֶק אֶחָד מֵהָאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה מַעֲלוֹת שֶׁהֵם בִּמְיעוּט שִׂיחָה, בִּמְיעוּט שְׂחוֹק, בִּמְיעוּט תַּעֲנוּג וְכַדּוֹמֶה לָהֶם שֶׁבַּעֲנַף הַמּוֹתָרוֹת.

וְאָמְרוּ **לְיָשׁוּב** – יִרְמֹז שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְבּוֹת בִּישִׁיבָה וְלֹא דֶּרֶךְ עֲרָאי, גַּם צָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּכָל פֶּרֶט וּפֶרֶט מֵהַתּוֹרָה עַד שֶׁיַּעֲמֹד עַל עִקָּרוֹ כַּמִּצְטָרֵךְ בְּעִסְקָהּ הֲלָכָה כִּי הוּא זֶה עִקַּר הַתּוֹרָה, וּבָזֶה נִכְלָלִים חֵלֶק אֶחָד מֵהָאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה מַעֲלוֹת שֶׁהֵם בִּישׁוּב, וּמִתְיַשֵּׁב לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב, הַמְכַוֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ וְכוּ׳, גַּם מַה שֶּׁמָּנוּ שָׁם שְׁמִיעַת הָאָזֶן, עֲרִיכַת שְׂפָתַיִם, בִּינַת הַלֵּב וְכוּ׳, וְכַדּוֹמֶה לָזֶה שֶׁבַּעֲנַף הֲבָנַת הַשִּׂכְלִיּוֹת.

וְאָמְרוּ **לְשִׁמְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרוֹנִי** – יִרְמֹז לְתוֹסֶפֶת הַשְׁמִירָה הַמִּתְחַיֵּב עֲשׂוֹת בֶּן תּוֹרָה יֶתֶר עַל הֶהָמוֹן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו.): הֵיכִי דָּמֵי חִלּוּל הַשֵּׁם? אָמַר רַב: כְּגוֹן אֲנָא דְּשָׁקֵילְנָא בִּשְׂרָא וְלָא יָהֵיבְנָא דְּמֵי לְאַלְתַּר, עַד כָּאן. מִזֶּה יֵקִישׁ כַּמָּה צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּר בֶּן תּוֹרָה בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּצְוֹוֹת. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חובת הלבבות שער התשובה פ״ה) כִּי חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹמְרִים חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי הֶתֵּר לְבַל יִכָּשְׁלוּ בְּשַׁעַר הָאִסּוּר, וְהוּא אָמְרוּ ״לִשְׁמְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרוֹנִי״.

וְאָמְרוּ **אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת יְשָׁשכָר לִפְקוּדֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ פְּקוּדֵיהֶם, פְּקִידָה לְטוֹב, וּמַה הִיא הַפְּקִידָה? פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב וְאָמַר אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת. כָּאן רָמַז הַשָּׂגָה בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד, שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה נַעֲשִׂים מֶרְכָּבָה לַשְּׁכִינָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים, וְהוּא בְּחִינַת נְקוּדָה אַחַת, הֲרֵי ס״ה שֶׁהוּא מִסְפַּר אדנ״י, וְאָמַר בְּסֵדֶר זֶה לוֹמַר כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַלַּמְדָן תִּתְמַתֵּק בְּחִינַת הַדִּין שֶׁחֶשְׁבּוֹנוֹ ס״ד וְתִהְיֶה נִתְקֶנֶת הַשְּׁכִינָה בְּמִסְפָּרָהּ ס״ה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (חלק ב ט.) בְּפָסוּק ״וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים״ וְגוֹ׳ (דברים כב:ו), וְהַשָּׁנָה שְׁנִיָּה הִיא לָעוֹלָם הַבָּא, כָּרְמוּז בְּשִׁמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר עוֹלָמוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת.

וְקוֹדֶם שֶׁנֶּעֱמַד עַל הַכַּוָּנָה, אָעִיר בְּמַאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי (עוקצין ג,יב) שֶׁאָמַר: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל וְכוּ׳ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר עוֹלָמוֹת, וּמוֹכִיחַ מֵאָמְרוּ (משלי ח:כא) ״לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ״. קָשֶׁה לְדִבְרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, אִם לְמִסְפָּר יְכַוֵּן הַכָּתוּב לָמָּה הִקְדִּים הַכָּתוּב מִסְפַּר הָעֶשֶׂר לְמִסְפַּר הַמֵּאוֹת, שֶׁהָיָה

לוֹ לוֹמַר ״לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי שׁ״י״? וְשָׁמַעְתִּי מִפִּי הָרִאשׁוֹנִים טַעַם עָרֵב, כִּי מִסְפָּר זֶה יִרְמֹז לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת כְּיָדוּעַ: אֲצִילוּת, בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָּה, וְכָל אֶחָד כָּלוּל מֵעֲשָׂר. וּמַאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בָּא לְלַמֵּד כִּי הַצַּדִּיקִים יִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן בְּאַרְבַּע עוֹלָמוֹת, אֲבָל אֵין הַשָּׂגָתָם בְּכֻלָּם שָׁוָה, אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה יַשִּׂיגוּ כָּל הַהַדְרָגוֹת שֶׁיֵּשְׁנָם בָּהֶם, וְהֵם בְּמִסְפָּר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, אֲבָל בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא עוֹלָם הָאֲצִילוּת לֹא יוּכְלוּ לְהַשִּׂיג כָּל צַדִּיק כִּי אִם חֵלֶק מֵעֲשָׂרָה שֶׁבָּהּ, שֶׁהִיא גַּם כֵּן עֲשָׂרָה בִּפְרָטָם כַּנִּזְכָּר שֶׁכָּל אֶחָד כְּלוּלָה מֵעֲשָׂר. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הָעֲשָׂר הַמֻּשָּׂג מֵעוֹלָם הָעֶלְיוֹן גָּדוֹל וּמְהֻלָּל מְאֹד לְמַעְלָה מִכָּל הַשָּׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב הָעֲשָׂר לַמֵּאוֹת וְאָמַר ״לְהַנְחִיל וְגוֹ׳ י״ש״. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יִרְמֹז בְּאָמְרוֹ **אֶלֶף** יְכַוֵּן לַחֵלֶק הַקָּטָן הָרָמוּז בְּיוֹ״ד, וְיִחֵד לוֹ מִסְפָּר זֶה שֶׁל אֶלֶף כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁכָּל עֶשֶׂר כְּלוּלָה מֵעֲשָׂר וְעֶשֶׂר מֵעֲשָׂר, הֲרֵי שְׁנַיִם מֵאָה תִּתְכַּפֵּל לְאֶלֶף. וְאָמְרוֹ ״וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת״ כִּפְשָׁטָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמוּז בְּשִׁמּוֹ שֶׁל יִשָּׁשכָר – ״יֵשׁ שָׂכָר״.

כו **בְּנֵי זְבוּלוּן וְגוֹ׳.** רָמַז הַכָּתוּב מַעֲשֵׂיהֶם וְהַמּוּשָּׂג מִמֶּנּוּ, סֵרֵד כְּמוֹ סֵדֶר, וְכֵן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לִקְרוֹת לְכֶבֶשׁ כֶּשֶׂב, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהָיָה מְסֻדֵּר לִפְנֵי יִשָּׁשכָר כָּל הַצָּרִיךְ לוֹ לִמְזוֹנוֹתָיו, וְאֵלוֹן לְשׁוֹן חוֹזֶק, וְרָמַז עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ג:יח) ״עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ״, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כה:א) לְלוֹמְדֶיהָ לֹא נֶאֱמַר וְכוּ׳, וְלָזֶה לְפִי שֶׁזְּבוּלוּן הָיָה מַחֲזִיק בְּיַד לוֹמְדֵי תּוֹרָה יִחֵס לוֹ מִדָּה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ לְאֵלוֹן.

נב **וַיְדַבֵּר וְגוֹ׳ לֵאמֹר.** פֵּרוּשׁ ״לֵאמֹר״ לִיהוֹשֻׁעַ וְהַזְּקֵנִים, כִּי הוּא הַמַּנְחִיל אֶת הָאָרֶץ, וְאֵין לְפָרֵשׁ ״לֵאמֹר״ לְיִשְׂרָאֵל, כִּי תֵּבֶת ״לָאֱלֹה״ שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ תַּכְחִישׁ זֶה.

נג **לָאֱלֹה תַּחֲלֹק הָאָרֶץ וְגוֹ׳.** אָמְרוּ **לָאֱלֹה,** נֶחְלְקוּ רַז״ל בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (בבא בתרא קיז.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם יִנָּחֲלוּ״, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם ״לָאֱלֹה״ וְגוֹ׳? לָאֱלֹה לְהוֹצִיא אֶת הַטְּפֵלִים, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַחֲלֹק אֶלָּא לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים. וְרַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר לְבָאֵי הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״לָאֱלֹה תַּחֲלֹק הָאָרֶץ״, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם ״לִשְׁמוֹת מַטּוֹת״? מְשֻׁנֶּה נַחֲלָה זוֹ וְכוּ׳ וְכָאן מֵתִים יוֹרְשִׁים וְכוּ׳ עַד כָּאן. לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן אָמְרוּ ״לָאֱלֹה״ לְהוֹצִיא דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה בְּמַשְׁמָעוּת פָּסוּק ״לִשְׁמוֹת מַטּוֹת״ וְגוֹ׳.

וְרָאִיתִי בָּרִיְתָא אַחַת (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״לָאֱלֹה״ – בְּנֵי כְשָׁרִים וּקְדוֹשִׁים, לְהוֹצִיא רְשָׁעִים שֶׁבָּהֶם שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם חֵלֶק וְנַחֲלָה. וְהוֹכִיחוּ הַדְּבָרִים מִבְּנֵי הַמְּרַגְּלִים וּמִתְלוֹנְנִים, וּסְבָרָא זוֹ הוֹלֶכֶת לְדַרְכּוֹ שֶׁל רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה שֶׁאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה, וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר ״לָאֱלֹה״ – כָּאֱלֹה שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים כֻּלָּם, לְמַעֵט הָרְשָׁעִים שֶׁהָיוּ בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, שֶׁהֵם הַמְּרַגְּלִים שֶׁלֹּא נָטְלוּ בְּנֵיהֶם חֶלְקָם. וְנִרְאֶה שֶׁאֵין דְּרָשָׁה זוֹ דִּלְמַעֵט רְשָׁעִים דּוֹחֶקֶת דְּרָשָׁתֵנוּ דִּלְמַעֵט יוֹצְאֵי מִצְרַיִם פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים וְלֹא לְהַפֵּךְ, כִּי כֻּלָּן נִשְׁמָעִים יַחַד מִמַּאֲמַר ״כָּאֱלֹה״ – כָּל שֶׁאֵינוֹ כָּאֱלֹה בֵּין בְּמִסְפָּר בֵּין בְּצִדְקוּת אֵינוֹ בִּכְלַל הַחֲלוּקָה.

וְרָאִיתִי לְרַשׁ״י זַ״ל שֶׁפֵּרֵשׁ ״לָאֱלֹה״ עַל בָּאֵי הָאָרֶץ כִּסְבָרַת רַבִּי יוֹנָתָן, וְאָמַר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: ״לָאֱלֹה״ וְגוֹ׳, וְלֹא לִפְחוּתִים מִבֶּן עֶשְׂרִים אַף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ לִכְלַל עֶשְׂרִים בְּטֶרֶם חִלּוּק הָאָרֶץ וְכוּ׳ עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, הֲלֹא לְרַבִּי יוֹנָתָן צָרִיךְ ״לָאֱלֹה״ לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהָאָרֶץ נֶחְלְקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ, וּכְמוֹ שֶׁדִּקְדֵּק רַבִּי יוֹנָתָן בְּאָמְרוֹ: לְבָאֵי הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר ״לָאֱלֹה״ וְגוֹ׳, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם ״לִשְׁמוֹת״ וְגוֹ׳, עַד כָּאן. הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא הֵכְרַח לוֹמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ אֶלָּא מֵאָמְרוֹ ״לָאֱלֹה״, וּמִכֹּחַ זֶה הַצָּרֵךְ לְחַפֵּשׂ בַּמֶּה יְקַיֵּם מַאֲמַר ״לִשְׁמוֹת״ וְגוֹ׳, הָא לְמַדְתָּ שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר ״לָאֱלֹה״ לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁתֶּחֱלֹק הָאָרֶץ לְבָאֶיהָ.

וְזֶהוּ אֱמֶת כִּי בְּעִקָּרָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁאוֹמֵר רַשׁ״י שֶׁלֹּא תֶּחֱלֹק אֶלָּא לְבֶן עֶשְׂרִים אֵין אֲנִי מַכְרִיעַ לַחְלוֹק, הֲגַם שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן, עִם כָּל זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת נִכְלָל בְּתֵיבַת ״לָאֱלֹה״ וְיִסְבּוֹל שְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת, אֶלָּא שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ לָדָבָר זֶה, דִּלְמָא לֹא בָּא אֶלָּא לִשְׁלוֹל לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְהַדָּבָר שָׁקוּל. אֶלָּא דְּצָרִיךְ עִיּוּן לָמָּה לֹא פֵּרֵשׁ רַשׁ״י כַּאֲמִתָּתָן שֶׁל דְּבָרִים אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹנָתָן.

וְרָאִיתִי לְרַבִּי אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי שֶׁפֵּרֵשׁ דִּבְרֵי רַשׁ״י שֶׁדַּיֵּק תֵּיבַת ״לָאֱלֹה״, וְלֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת עִיּוּנוֹ הַזַּךְ אֲפִלּוּ בְּעִנְיַן הַקַּשְׁיָא שֶׁיֵּשׁ עַל רַשׁ״י מֵהַבָּרַיְתָא. וַאֲנִי אוֹמֵר כִּי רַשׁ״י זַ״ל לֹא נֶעְלַם מִמֶּנּוּ כַּוָּנַת דִּבְרֵי ר׳ יוֹנָתָן, אֶלָּא שֶׁנִּרְאֶה לְדַעְתּוֹ הַזַּכָּה מֵכֶרַע מִתֵּיבַת ״לָאֱלֹה״ שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ אֶלָּא לְאוֹתָם שֶׁהָיוּ אָז וְדָוְקָא אוֹתָם שֶׁהָיוּ מִבֶּן עֶשְׂרִים בְּאוֹתוֹ מִסְפָּר, וּדְבַר חִדּוּשׁ זֶה הוּא שֶׁבָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ וְהַדָּבָר מוּבָן הוּא מֵעַצְמוֹ שֶׁנִּתְחַלְּקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ.

בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת. פֵּרוּשׁ, שֶׁתִּהְיֶה הַחֲלוּקָה לְמִסְפַּר הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת שֶׁהֵם חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, הַכַּוָּנָה שֶׁיְּחַלְּקוּ הָאָרֶץ לַחֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת וְכָל מִשְׁפָּחָה כְּפִי מַה שֶּׁהִיא. וְדֶרֶךְ זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְרַבִּי יוֹנָתָן, דִּלְרַבִּי יְאוֹשִׁיָּה שֶׁסּוֹבֵר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם אֵין לְחַלֵּק לַחֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ לְחַלֵּק גַּם לְשִׁשָּׁה מִשְׁפָּחוֹת שֶׁנִּחְסְרוּ מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, כְּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא), וְיִטְלוּ חֶלְקָם הַשִּׁבְטֵי שֶׁמִּמֶּנּוּ נֶחְסְרוּ בְּמִשְׁפַּט הַנַּחֲלָה. וְאָפְשָׁר שֶׁגַּם רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה [צ״ל יונתן?] יַצְדִּיק לוֹמַר ״בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת״ עַל הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם.

נד **לָרֹב תַּרְבֶּה וְגוֹ׳.** אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ב״ב קיז:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, הַיְינוּ דִּכְתִיב ״לָרֹב תַּרְבֶּה״ וְגוֹ׳, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ, מַאי ״לָרֹב״ וְגוֹ׳? קַשְׁיָא, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, אִם הַחֲלוּקָה הִיא לְאוֹתָם הַמְּנוּיִים בָּעֲרָבוֹת מוֹאָב, מַה מָּקוֹם לוֹמַר ״לָרֹב״ וְגוֹ׳? הִנֵּה קַשְׁיָא זוֹ אֵינָהּ מֵאֵיזֶה דִּיּוּק, רַק שֶׁנּוֹכַל לוֹמַר לֹא נָתַן דַּעְתּוֹ עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב. וְעוֹד, אֵין אֵלּוּ דִּבְרֵי אֲמוֹרָא לְדָחוֹתָן אֶלָּא

דִּבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן שֶׁהוּא תַּנָּא. וּלְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִכְּלֵלֵי הַתַּלְמוּד, שֶׁכָּל שֶׁאֹמַר הַגְּמָרָא "קַשְׁיָא" הִיא עוֹמֶדֶת לְתֵרוּץ, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִזְדַּמֵּן לָהֶם תֵּרוּץ.

וְנִרְאֶה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַה שֶּׁאָמַר "בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת" שֶׁחוֹזֵר עַל הַחֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, יְדוּעִין עַל נָכוֹן אָמְרוֹ "לָרֹב" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ שֶׁיְּחַלְּקוּ חֲמִשִּׁים וְשִׁבְעָה חֲלָקִים, וְלֹא חֵלֶק כְּחֵלֶק יִהְיֶה, אֶלָּא "לָרֹב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ". הַמָּשָׁל – מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשְׂרִים אֶלֶף תִּטּוֹל בְּכִפְלַיִם מֵהַמִּשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה.

עוֹד נִרְאֶה לְפִי דַּרְכּוֹ שֶׁל רַשִׁ"י זַ"ל, כִּי רַבִּי יוֹנָתָן סוֹבֵר שֶׁלֹּא יִטְּלוּ חֲלוּקָּה אֶלָּא אוֹתָם שֶׁהָיוּ בְּמִסְפַּר עַרְבוֹת מוֹאָב. כְּפִי זֶה בָּא הַכָּתוּב: לְאַם הָיוּ לְאֶחָד עֲשָׂרָה בָּנִים בְּנֵי עֶשְׂרִים, וּלְאֶחָד שְׁמוֹנָה בָּנִים – אַרְבָּעָה מִבֶּן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְמַטָּה מֵעֶשְׂרִים, וּבִכְנִיסָתָן לָאָרֶץ מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה בְּנֵי עֶשְׂרִים מֵתוּ לוֹ אַרְבָּעָה, וּמִי שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה בִּשְׁמוֹנָה לְמַטָּה מֵעֶשְׂרִים הִגִּיעוּ לְכָלַל עֶשְׂרִים בִּשְׁעַת הַחֲלוּקָּה. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב "לָרַב" – פֵּרוּשׁ בִּזְמַן הַמִּסְפָּר "תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ" – פֵּרוּשׁ מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה בְּנֵי עֶשְׂרִים בְּמִסְפָּר זֶה תַּרְבֶּה לוֹ כְּשִׁעוּר עֲשָׂרָה, חֲגַם שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא שִׁשָּׁה. וְ"לַמְעַט" בִּזְמַן הַמִּסְפָּר שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ אֶלָּא אַרְבָּעָה בְּנֵי עֶשְׂרִים "תַּמְעִיט" לָתֵת לוֹ כְּשִׁעוּר אַרְבָּעָה, חֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁמוֹנָה בְּנֵי עֶשְׂרִים. וְאוּלַי שֶׁרַשִׁ"י זַ"ל לְתֵרֶץ קַשְׁיָא זוֹ נִתְחַכֵּם בְּמַאֲמָרוֹ.

אִישׁ לְפִי פְּקֻדָּיו וְגוֹ'. בְּסִפְרֵי (ספרי במדבר קלב) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "לְפִי פְּקֻדָּיו" מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ אֶלָּא לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט לְפִי מַה שֶּׁהוּא, עַד כָּאן. אֵין בָּזֶה סְתִירָה לְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת" שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַחֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת. אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים וְלַמִּשְׁפָּחוֹת עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: חִלְּקוּ הָאָרֶץ לִשְׁנֵים עָשָׂר חֲלָקִים וְהַחֲלָקִים לַחֲמִשִּׁים וְשִׁבְעָה חֲלָקִים, שֵׁבֶט שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת יְטוֹל שְׁנֵי חֲלָקִים, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה יְטוֹל אַרְבָּעָה חֲלָקִים, וְהַחֵלֶק יִהְיֶה כְּפִי הַמִּסְפָּר, לְמַר מִסְפַּר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם וּלְמַר מִסְפַּר עַרְבוֹת מוֹאָב. וְאִם תֹּאמַר, כֵּיוָן שֶׁמְּחַלְּקִים לַמִּשְׁפָּחוֹת לָמָּה הֻצְרְכוּ לְחַלֵּק לַשְּׁבָטִים? הַשַּׁעַם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל שֵׁבֶט גּוֹרָלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה כֵּן אִם יְחַלְּקוּ לַמִּשְׁפָּחוֹת, שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת גּוֹרָל לִשְׁנֵי מִשְׁפָּחוֹת שִׁמְעוֹן עִם מִשְׁפָּחוֹת זְבוּלֻן וּלְהֶפֶךְ, וְלֹא יִהְיוּ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט יַחַד.

וּבְמַסָּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ב"ב קכב.) אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִיבַּעְיָא לְהוּ, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִשְׁבָטִים אִיפְּלִיג אוֹ לְקַרְקַף גַּבְרֵי אִיפְּלוּג? תָּא שְׁמַע: "בֵּין רַב לִמְעָט", וְעוֹד תַּנְיָא: עַתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים, שֶׁבַּתְּחִלָּה לֹא נֶחְלְקָה אֶלָּא לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, עַד כָּאן. וְנֶעְלַם מֵהַשַּׁ"ס בָּרִיְתָא בְּסִפְרֵי שֶׁדְּרָשׁוּהָ מֵ"אִישׁ לְפִי פְּקֻדָּיו", וּמִסְתַּבְּרָא כִּי תַּנָּא דִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים גַּם כֵּן דְּרָשָׁתוֹ מֵ"אִישׁ לְפִי פְּקֻדָּיו" כְּתַנָּא דְּסִפְרֵי, וְעַיֵּן בְּפָסוּק "בֵּין רַב" וְגוֹ':

עוֹד יִתְבָּאֵר לְדַרְכּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹנָתָן שֶׁסּוֹבֵר "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ" שֶׁהֵם בָּאֵי הָאָרֶץ, וַעֲדַיִן אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ אִם דַּוְקָא לְהַבָּאִים לִכְלַל עֶשְׂרִים אוֹ לִכְלַל בָּאֵי הָאָרֶץ וַאֲפִלּוּ לְאוֹתָם שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לִכְלַל עֶשְׂרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְפִי פְּקֻדָּיו", הָא לָמַדְתָּ כִּי דַּוְקָא לִבְנֵי עֶשְׂרִים, וּבָזֶה אָנוּ מַצְדִּיקִים דִּבְרֵי רַשִׁ"י שֶׁפֵּרֵשׁ בְּפָסוּק "לָאֵלֶּה" וְלֹא מִטַּעֲמוֹ.

נה לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם וְגוֹ'. לְדִבְרֵי רַבִּי יְאשִׁיָּה בָּא הַכָּתוּב לִשְׁלֹל פַּשְׁטִיוּת הַנִּשְׁמָע מֵאָמְרוֹ "לָאֵלֶּה", שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה הִיא עַל הַנִּמְנִים בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, אֶלָּא פֵּרוּשׁ "כְּאֵלֶּה" שֶׁהֵם בְּנֵי עֶשְׂרִים. וְרַבִּי יוֹנָתָן מְפָרֵשׁ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁחָלְקוּ לְהַנִּמְנִים בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, חָזְרוּ הֵם וְהוֹרִישׁוּ יוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְחָזְרוּ וִירָשׁוּם, כְּאָמְרָם בַּבָּרִיְתָא (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אַתָּה אוֹמֵר בְּבָאֵי הָאָרֶץ, זֶה נָטַל סְאָה וְאֵלּוּ נָטְלוּ שָׁלֹשׁ סְאִין, וְהוֹרִישׁוּ אֲבִיהֶם וְיָרְשׁוּ הַמֵּתִים אֶת הַחַיִּים וְחָזְרוּ וְחָלְקוּ בְּשָׁוֶה. וּלְדֶרֶךְ זֶה יֵרַיִּק עַל נָכוֹן אָמְרוֹ **יִנָּחֲלוּ**, שֶׁכִּנּוּי הַדָּבָר לַנּוֹחֲלִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַטְבֵּעַ הַדִּבּוּר עַד עַתָּה, כְּאָמְרוֹ **תֵּחָלֵק הָאָרֶץ** וְלֹא אָמַר "יֵחָלְקוּ", וְכֵן אָמְרוֹ **פִּרְבָּה נַחֲלָתוֹ** וְכוּ', וְכֵן אָמְרוֹ **יַתֵּן נַחֲלָתוֹ** וְלֹא אָמַר "יִקַּח נַחֲלָתוֹ", **יַחֲלֹק אֶת הָאָרֶץ** וְלֹא אָמַר "יֵחָלְקוּ הָאָרֶץ". הָא לָמַדְתָּ שֶׁעַד עַתָּה הָיָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּהַנְחִיל אוֹתָם, וּמֵאָמַר "לִשְׁמוֹת וְגוֹ' יִנָּחֲלוּ" הוּא מַה שֶּׁיַּעֲשׂוּ הַנּוֹחֲלִים אַחַר שֶׁהִגִּיעָתָם הַנַּחֲלָה, יִנָּחֲלוּהָ בְּדֶרֶךְ זֶה כְּאִלּוּ נָחֲלוּ אוֹתָהּ אֲבוֹתֵיהֶם מֵהֶם וְחוֹזְרִים וְנוֹחֲלִים אוֹתָהּ מֵהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **יִנָּחֲלוּ** כִּי לֹא הִזְכִּיר נוֹשֵׂא הַמַּנְחִיל לְהַלְבִּישׁ הַדָּבָר בּוֹ.

נו בֵּין רַב לְמְעָט. בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (דף קכב.) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִיבַּעְיָא לְהוּ, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִשְׁבָטִים אִיפְּלוּג אוֹ לְקַרְקַף גַּבְרֵי אִיפְּלוּג? תָּא שְׁמַע "בֵּין רַב לְמְעָט". וְעוֹד תַּנְיָא: עַתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים, שֶׁבַּתְּחִלָּה לֹא נֶחְלְקָה אֶלָּא לִשְׁנֵים עָשָׂר וְכוּ', וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בְּכֶסֶף שֶׁנֶּאֱמַר "בֵּין רַב לְמְעָט". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: סְאָה בִּיהוּדָה שָׁוֶה חֲמֵשׁ סְאָה בַּגָּלִיל, עַד כָּאן. וְכָתַב רַשְׁבַּ"ם שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: תָּא שְׁמַע "בֵּין רַב" וְגוֹ', שֶׁיִּקַּח כָּל שֵׁבֶט מַה שֶּׁיִּתֵּן לוֹ הַגּוֹרָל, בֵּין שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לוֹ חֵלֶק מְרוּבֶּה כְּגוֹן שֵׁבֶט שֶׁהָיָה לוֹ אֲנָשִׁים מְעַט, בֵּין שֶׁהָיָה לוֹ חֵלֶק מוּעָט כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לוֹ אֲנָשִׁים מְרוּבִּים וְכוּ', דְּכָל הַשְּׁבָטִים חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה וְכוּ', עַד כָּאן. וְקָשֶׁה בִּדְבְרֵי הַגְּמָרָא, לָמָּה מְפַשֵּׁט מֵהַכָּתוּב כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ הֶכְרֵחַ מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי בַּבָּרַיְתָא שֶׁמֵּבִיא מְפָרְשׁוֹ לְקָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם וְרָחוֹק מִמֶּנָּה, קָרוֹב קוֹרְיהוּ רַב, רָחוֹק מְעַט, לְפִי שֶׁשָּׁוֶה יוֹתֵר.

וְעוֹד נִרְאִים דִּבְרֵי הַשַּׁ"ס סוֹתְרִים סוֹפָם לְתְחִלָּתָם, כִּי מֵאָמְרוֹ "תָּא שְׁמַע בֵּין רַב" וְגוֹ' מְגַלֶּה דַּעְתּוֹ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁנִּתְחַלְּקָה בְּשָׁוֶה לַשְּׁבָטִים, וּמֵאָמְרוֹ "וְעוֹד תַּנְיָא" לֹא מַשְׁמַע כֵּן, שֶׁהֲרֵי מְפָרֵשׁ אָמְרוֹ "בֵּין רַב" וְגוֹ' לְרָחוֹק מָקוֹם וְקָרוֹב מָקוֹם. וּמִכֹּחַ זֶה מַכְרָחִים אָנוּ לוֹמַר דְּסוֹבֵר הַתַּלְמוּד כִּי תַּנָּא דַּעְתִּידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סוֹבֵר שֶׁנִּתְחַלְּקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַשְּׁבָטִים בְּהַשְׁוָאָה, וְלָזֶה הֵעִיר הַשַּׁ"ס בְּמַאֲמַר "תָּא שְׁמַע 'בֵּין רַב לְמְעָט'" לוֹמַר דְּסוֹבֵר כְּדִבְרֵי הַבָּרַיְתָא שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים בְּשָׁוֶה. וְאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ צוֹדְקִים, שֶׁהֲרֵי אִם נְפָרֵשׁ "בֵּין רַב לְמְעָט" בֵּין שֶׁבֵּט שֶׁנּוֹטֵל רַב לְנוֹטֵל מְעַט לְשִׁעוּר אֲנָשָׁיו, מִנַּיִן לָנוּ לוֹמַר רְחוֹק מָקוֹם וְקָרוֹב מָקוֹם, וְכֵן לְהֶפֶךְ אִם נְפָרֵשׁ לְרָחוֹק מָקוֹם וְכוּ' מִנַּיִן לוֹמַר שֶׁנֶּחְלְקָה וְכוּ'?

וְעוֹד, אִם נֹאמַר שֶׁנֶּחְלְקָה בְּשָׁוֶה לַשְּׁבָטִים, אִם כֵּן נַעֲמִיד מַחְלֹקֶת רַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה בַּחֲלֹקֶת כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְמָר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וּלְמָר לְבָאֵי הָאָרֶץ. כְּפִי זֶה מַה מַקְשֶׁה הַגְּמָרָא (בבא בתרא קיח.) וְזֶה לְשׁוֹנָהּ: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם הַיְינוּ דִּקָא צָווּחֵי? כּוּלְהוּ שָׁקוּל לְטָפָלִים, עַד כָּאן. אֵין אֲנִי רוֹאֶה קַשְׁיָא, כֵּיוָן שֶׁלְּכָל הַסְּבָרוֹת נָטְלוּ בְּנֵי יוֹסֵף בְּשָׁוֶה עִם הַשְּׁבָטִים, וְטַעֲנַת בְּנֵי יוֹסֵף הוּא שֶׁהֵם רַבִּים מִכָּל הַשְּׁבָטִים, וּבֵין לְהָאוֹמֵר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וּבֵין לְהָאוֹמֵר לְבָאֵי הָאָרֶץ מַחְלֹקְתָּם הִיא בְּחִלּוּק הַשֵּׁבֶט עַצְמוֹ. אֶלָּא לַדַּאי דְּבֵין לְרַבִּי יוֹנָתָן בֵּין לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה לֹא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ בְּהַשְׁוָאָה לַשְּׁבָטִים, וְאֵין לְהַעֲמִיד תַּנָּא דְּבְרַיְיתָא הֵפֶךְ שְׁנֵיהֶם. וְעוֹד, אִם נֹאמַר שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים בְּשָׁוֶה, יוֹתֵר הָיָה לוֹ לִצְעֹק שֵׁבֶט יְהוּדָה, שֶׁהָרֵי כְּפִי מִסְפַּר בָּאֵי הָאָרֶץ יֵשׁ בְּמִסְפַּר יְהוּדָה שִׁבְעִים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת, וּמִסְפַּר מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם יַחַד שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וּמָאתַיִם, נִמְצָא שֶׁאֵין יְתֵרִים שְׁנֵיהֶם מִיהוּדָה אֶלָּא שְׁמוֹנָה אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת, וְנָטְלוּ בְּכִפְלַיִם, שֶׁהֲרֵי הֵם נָטְלוּ שְׁנֵי חֲלָקִים וְיהוּדָה חֵלֶק אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר שָׁם שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא לִשְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים לְבַד מִלֵּוִי שֶׁלֹּא נָטַל חֵלֶק בָּאָרֶץ.

אֲלָא הַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי לֹא עָלָה עַל דַּעַת הַגְּמָרָא לוֹמַר שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים בְּשָׁוֶה כְּדִבְרֵי רַשְׁבָּ"ם, וּפֵרוּשׁ דְּבָרָיו שֶׁאָמַר תָּא שְׁמַע בֵּין רַב לְמָעָט – מִמַּשְׁמָעוּת הַכָּתוּב מוֹכִיחַ שֶׁהַחִלּוּק הָיָה לַשְּׁבָטִים, מִמַּה שֶׁהִזְכִּיר בַּגּוֹרָל "בֵּין רַב לְמָעָט", הֲרֵי שֶׁהַחֲלוּקָה שֶׁהָיְתָה עַל פִּי הַגּוֹרָל הָיָה בּוֹ חֵלֶק רַב וְחֵלֶק מוּעָט. וְאִם תֹּאמַר לְקַרְקַף דְּגַבְרֵי לֹא יָצָדַק לֵאָמַר "בֵּין רַב לְמָעָט", וּפֵרוּשׁ רַב וּמְעָט הוּא בֵּין שֵׁבֶט שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּפִי אֲנָשָׁיו הַרְבֵּה וּבֵין שֵׁבֶט שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּפִי אֲנָשָׁיו מוּעָט – הַכֹּל יִהְיֶה עַל פִּי הַגּוֹרָל לְעִנְיַן הַמָּקוֹם שֶׁיִּטְלוּ בּוֹ חֶלְקֵיהֶם. וְאָמְרוּ וְעוֹד תַּנְיָא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכוּ' – יְרֻצֶּה לְהָבִיא הַדָּבָר בְּיוֹתֵר בֵּאוּר, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לְבַעֵל הַדִּין לַחְלֹק וְלוֹמַר שֶׁאֵין לְהוֹכִיחַ מִפָּסוּק "בֵּין רַב לְמָעָט" אֶלָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לְקַרְקַף דְּגַבְרֵי, אֲבָל עֲדַיִן יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם לְמִשְׁפָּחוֹת אוֹ לִשְׁבָטִים. לָזֶה אָמַר" וְעוֹד תַּנְיָא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכוּ' נִתְחַלְּקָה לִשְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים. נִמְצִינוּ אוֹמְרִים כִּי פֵּרוּשׁ "בֵּין רַב לְמָעָט" לְכָל הַסְּבָרוֹת אֵין נִשְׁמָע מִמֶּנּוּ שֶׁיַּחְלְקוּ הַשְּׁבָטִים בְּשָׁוֶה, וְלֹא חָלְקוּ אֶלָּא כְּפִי שִׁעוּר הַפְּקוּדִים, וּכְדִבְרֵי תַּנָּא שֶׁל סִפְרֵי שֶׁהֵבֵאתִי בְּפָסוּק "אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו".

פרק כז

א **וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת וְגוֹ'.** אָמְרוּ **וַתִּקְרַבְנָה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "וַתַּעֲמֹדְנָה" וְגוֹ' שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ, לוֹמַר שֶׁלֹּא עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה עַד שֶׁהִתְוַעֲדוּ יַחַד בְּעֵצָה הֲגוּנָה וְרָאוּ כִּי יֵשׁ בְּפִיהֶם נְכוֹנָה בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּעִזְרַת הַשֵּׁם, וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְכוּ'. אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַתִּקְרַבְנָה** וְגוֹ' **לְמִשְׁפְּחוֹת מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף**, פֵּרוּשׁ, שֶׁנִּתְוַעֲדוּ לָקַחַת עֵצָה מִגְּדוֹלֵי הַשֵּׁבֶט וּלְהַמְלִיךְ עִמָּהֶם מִשּׁוּם דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְאוּלַי שֶׁרָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **בְּנוֹת** לוֹמַר שֶׁהֶעֱרָתָם הָיְתָה מַה שֶּׁאָמַר בְּסָמוּךְ "אִישׁ לְפִי פְקוּדָיו" וְאָמְרוּ בְּסִפְרֵי וְזֶה לְשׁוֹנָם: יָצְאוּ נָשִׁים וְכוּ'. אוֹ יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וַתִּקְרַבְנָה** וְגוֹ' לְהַגִּיד שֶׁבַּיְשָׁנִיּוֹת הָיוּ, וְקוֹדֶם שֶׁעָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, נִתְקָרְבוּ לִפְנֵי גְּדוֹלֵי הַשְּׁבָטִים, וְהוּא אָמְרוֹ **לְמִשְׁפְּחוֹת מְנַשֶּׁה**, וְאַחַר שֶׁנִּתְקָרְבוּ לִבְנֵי מִשְׁפַּחְתָּם הֵסִירוּ מַסָּוֶה הַבּוּשָׁה לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר סָרִיס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה, עַד שֶׁקָּדְמוּ לַעֲמֹד לִפְנֵי שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְדָבָר זֶה מִמִּדַּת הַבּוֹשֶׁת.

בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן יִחֲסָם הַכָּתוּב וְלֹא סָמַךְ עַל מַה שֶׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה, וְשָׁם נֶאֱמַר צְלָפְחָד וְשֵׁם בְּנוֹתָיו, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) דָּרְשׁוּ דְּרָשׁוֹת. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁרָשַׁם ה' בָּזֶה הַטַּעֲנָה שֶׁעָלֶיהָ נִתְקָרְבוּ יַחַד לְהִתְוַעֵד, וְהִיא עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּבָבָא בַּתְרָא (דף קיח.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם הַיְינוּ דִּקָא צָווּחֵן בְּנוֹת צְלָפְחָד, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ אַמַּאי צָווּחֵן? הָא לֵיתֵיהּ דְּלִשְׁקוֹל! וּמְתָרֵץ: לַחֲזָרָה, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, שֶׁאֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ הֻכְרַח לוֹמַר מִכֹּחַ פָּסוּק "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם" וְגוֹ', שֶׁבָּאֵי הָאָרֶץ יַחְזִירוּ הַנַּחֲלָה לִיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְחוֹזְרִים וְנוֹחֲלִים, וְאִם כֵּן כְּשֶׁיַּחְזִירוּ בְּנֵי חֵפֶר נַחֲלָתָם לְחֵפֶר וְיַחְזְרוּ לִנְחֹל מֵהֶם, יִזְכּוּ הַבָּנוֹת עִמָּהֶם בִּירֻשַּׁת חֵפֶר. וְהִיא הַטַּעֲנָה הַבָּאָה בְּמַאֲמַר בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר: אִם הַחֲלֻקָּה תִּהְיֶה לְמַאן דְּאָמַר שֶׁנֶּחְלְקָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, בָּאִים בְּטַעֲנָה לִתֵּן לָהֶם חֵלֶק צְלָפְחָד אֲבִיהֶם וַחֲלֻקָּה הַנּוֹגַעַת לָהֶם בְּחֵפֶר מוֹרִישׁ מוֹרִישָׁם. וּלְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: בְּנוֹת צְלָפְחָד, וַהֲגַם שֶׁנֶּחְלְקָה הָאָרֶץ לְבָאֶיהָ, אַף עַל פִּי כֵן נִתְוַעֲדוּ לְצַד טַעֲנַת הֱיוֹת צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר, וּכְשֶׁתַּחְזֹר נַחֲלַת בְּנֵי חֵפֶר לְחֵפֶר וְיַחְזֹר לְהַנְחִיל, יִהְיֶה נוֹגֵעַ לַבָּנוֹת חֵלֶק יַחַד עִם דּוֹדֵיהֶן.

וְאָמְרוּ **בֶּן גִּלְעָד בֶּן מָכִיר** בֶּן מְנַשֶּׁה, כְּבָר הֵעִירוּ רַ"ל וְאָמְרוּ בְּסִפְרֵי וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַגִּיד הַכָּתוּב כְּשֵׁם שֶׁצְּלָפְחָד הָיָה בְּכוֹר כָּךְ הָיוּ כֻּלָּן בְּכוֹרוֹת, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה יְכַוִּין הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ שֶׁנִּתְעוֹרְרוּ גַּם בִּפְרָט זֶה לִטּוֹל חֵלֶק הַבְּכוֹרָה הַנּוֹגַעַת לָהָאָבוֹת. עוֹד אָמְרוּ שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכֻּלָּן צַדִּיקִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּחֲסוֹ וְכוּ', עַד כָּאן. וְכֵן מַשְׁמַע מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י בַּחוּמָּשׁ. וְאָמְרוּ **וְאֵלֶּה** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו לוֹמַר מָה הָרִאשׁוֹנִים צְלָפְחָד חֵפֶר מָכִיר גִּלְעָד כֻּלָּם צַדִּיקִים כְּאָמְרָם זַ"ל כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, וְאֵלֶּה גַּם כֵּן צַדִּיקִים כְּמוֹתָם.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנוֹתָיו. קָשֶׁה אָמְרוּ **בְּנוֹתָיו**, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֶלָּא צְלָפְחָד וְלֹא הַבָּנוֹת, שֶׁבָּזֶה יֵצָדֵק לוֹמַר "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנוֹתָיו", וְלֹא כֵן הוּא, שֶׁאַדְרַבָּה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא הַבָּנוֹת בִּכְנוּי אֲבִיהֶם, וְאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם".

וּלְהֶבְין הַכַּוָּנָה אָעִיר גַּם כֵּן בְּסֵדֶר שְׁמוֹת הַבָּנוֹת, שֶׁרוֹאֲנִי שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְסַדְּרָן בְּסֵדֶר שָׁוֶה שֶׁמַּזְכִּירָם בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁכֵּן תִּמְצָא בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי (במדבר

ל״ו:י״א) שֶׁפִּדְרָם שֶׁלֹּא כִּסְדָּר זֶה. וּבְמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ב״ב ק״כ) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְהַלָּן מְנָאָן דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן וְכָאן דֶּרֶךְ חָכְמָתָן. וּפֵרֵשׁ רַשְׁבַּ״ם: ״לְהַלָּן״ הוּא בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי בִּשְׁעַת נְשׂוּאִין דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן, וְ״כָאן״, פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה מְנָאָן דֶּרֶךְ חָכְמָתָן. וְאֵין הַדְּבָרִים נִרְאִים מִכַּמָּה טְעָמִים: א׳ – בַּמֶּה מְסֻיָּם הַדָּבָר כִּי מְנָאָן דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן בְּעִנְיַן הַנְּשׂוּאִין, כִּי מִי יֹאמַר שֶׁהַכָּתוּב דֶּרֶךְ נְשׂוּאִיהֶן מָנַי לְהוּ. ב׳ – לָמָּה כְּשֶׁמְּנָאָם הַכָּתוּב לְמַעְלָה (במדבר כ״ו:ל״ג) בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה לָמָּה לֹא מְנָאָן דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן, וְשָׁם אֵין דָּבָר חָכְמָה וְלֹא תְבוּנָה. ג׳ – מִדִּבְרֵי הַתַּלְמוּד קָשֶׁה לָמָּה הִקְדִּים לוֹמַר ״לְהַלָּן״ וְאַחַר כָּךְ אָמַר ״וְכָאן״ וְכוּ׳, כֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת אָמְרוֹ ״לְהַלָּן״ הוּא הָאָמוּר לְבַסּוֹף בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי, גַּם תֵּבֵת ״לְהַלָּן״ פְּשָׁטָה הוּא מִקּוֹדֶם.

אָכֵן הַנִּכּוֹן בְּעֵינַי הוּא, כִּי סֵדֶר גְּדוּלָּתָן הוּא סֵדֶר הָאָמוּר בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה וְהָאָמוּר בְּפָסוּק ״וַתִּקְרַבְנָה״, וְסֵדֶר חָכְמָתָן הוּא סֵדֶר הָאָמוּר בְּפָסוּק ״וַתִּהְיֶינָה״ וְגוֹ׳, וְלָזֶה אָמַר הַשַּׁ״ס ״לְהַלָּן״ וְכוּ׳, פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁהַשַּׁ״ס אָמַר בְּסָמוּךְ צְדָקָנִיּוֹת הֵם שֶׁלֹּא נִשְּׂאוּ אֶלָּא לָהֶגְיוֹן לָהֶם, וְאָמַר ״לְהַלָּן״ פֵּרוּשׁ בְּזִכָּרוֹן הַקּוֹדֶם לְזִכָּרוֹן זֶה שֶׁל נְשׂוּאִין, וְהוּא זִכָּרוֹן הָאָמוּר בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה, גַּם בְּפָסוּק ״וַתִּקְרַבְנָה״ מְנָאָן דֶּרֶךְ גְּדוּלָּתָן, כִּי כֵן רָאוּי לָחוּשׁ לוֹמַר דֶּרֶךְ גְּדוּלָּתָן בְּזִכָּרוֹן רִאשׁוֹן לְהוֹדַעַת חֲוָיָתָן, וְכָאן, פֵּרוּשׁ בַּפָּסוּק ״וַתִּהְיֶינָה״ שֶׁאָנוּ עוֹסְקִין בּוֹ כְּאָמוּר מְנָאָן דֶּרֶךְ חָכְמָתָן, וְהוֹדִיעַ בָּהֶם הַכָּתוּב עִנְיָן זֶה שֶׁל דֶּרֶךְ חָכְמָתָן בְּפַעַם אַחֲרוֹנָה שֶׁהִזְכִּירָם, אֲבָל בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת לֹא הִזְכִּירָם אֶלָּא כְּסֵדֶר גְּדוּלָּתָן, וּכְפִי זֶה יְיַיֵּשׁ דִּבְרֵי הַשַּׁ״ס עַל נְכוֹן.

וּבָזֶה נָבֹא לְיַשֵּׁב מַה שֶּׁהִקְשִׁינוּ בַּכָּתוּב, וְהוּא שֶׁנִּתְחַכֵּם הַכָּתוּב לְהָעִיר כִּי דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן מוֹנָה אוֹתָם, וְלָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר ״וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם״ הָיָה צָרִיךְ לְסַדְּרָן כְּסֵדֶר חָכְמָתָן, וְסֵדֶר חָכְמָתָן אֵינָהּ כֵּן. וְלָזֶה אָמַר **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנוֹתָיו** לְהָעִירְךָ שֶׁסֵּדֶר חֲוָיַת בָּנוֹת מֵאֲבִיהֶם הוּא שֶׁמְּסַדֵּר הַכָּתוּב. וְכֵן תִּמְצָא לְמַעְלָה בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה שֶׁנֶּאֱמְרוּ גַּם כֵּן בְּסֵדֶר זֶה, דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר ״וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד״ לְהָעִיר כְּמוֹ כֵן. וַהֲגַם שֶׁגַּם בְּפָסוּק ״וַתִּהְיֶינָה״ אָמַר הַכָּתוּב גַּם כֵּן ״בְּנוֹת צְלָפְחָד״, שָׁם הִקְדִּים זִכְרוֹנָם וְאַחַר כָּךְ שֵׁם אֲבִיהֶם, וְאֵין בְּמַשְׁמָעוּתוֹ שֶׁסִּדְּרָן כְּדֶרֶךְ לֵידָתָן, אֶלָּא כְּשֶׁיַּקְדִּים זִכְרוֹן הָאָב וְיִסְמֹךְ לְזִכְרוֹנוֹ זִכְרוֹנָם – זֶה יַגִּיד כִּי מוֹנָה סֵדֶר יְצִיאָתָן מִמְּנוּ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת נֹחַ בְּפָסוּק (בראשית ו׳:י׳) ״וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים״.

ב **וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְגוֹ׳.** בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (במדבר ט׳:ו׳) פֵּרַשְׁתִּי מַחְלוֹקֶת אַבָּא חָנָן וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה, גַּם לָמָּה נֶחְלְקוּ גַּם בְּמָקוֹם זֶה, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם יִתְיַשֵּׁב אָמְרוֹ גַּם כֵּן כָּל הַנְּשִׁיאִים וְהָעֵדָה לִשְׁתֵּי הַסְּבָרוֹת, לְהָאוֹמֵר חוֹלְקִין כָּבוֹד וְכוּ׳ מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁאֲפִלּוּ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד מִן הַסְּתָם אֵין הַנְּשִׁיאִים חוֹלְקִים כָּבוֹד לְעַם הָאָרֶץ, וּלְמַאן דְּאָמַר אֵין חוֹלְקִין וְכוּ׳ מִכָּאן תִּתְחַיֵּב לוֹמַר סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ וְהָבֵן. וְטַעַם שֶׁדִּבְּרוּ בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, לוֹמַר דִּבְרֵיהֶם בִּפְנֵי כֻּלָּן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ תְּשׁוּבָתוֹ לָהֶם שֶׁלֹּא יְעַרְעֲרוּ אַחַר כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ.

וּבָסֶפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת בָּלָק דַּף ר״ה אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: דְּחָכָם בְּמַדְבְּרָא בְּמִלּוֹלָא לְגַבֵּי מֹשֶׁה, חֲשִׁיבוּ דְּמֹשֶׁה אַנְטִיר דְּבָבוּ, וּבְגִין כָּךְ קָרִיבוּ לְקַמֵּיהּ דְּמֹשֶׁה וְאִלְעָזָר וְכָל הַנְּשִׂיאִים וְכָל רָאשֵׁי אָבָהָן וְכוּ׳, עַד כָּאן. הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁמְּפָרֵשׁ טַעַם מַאֲמַר הַנְּשִׂיאִים וְכָל הָעֵדָה, הוּא שֶׁהַבָּנוֹת כִּנְּסוּ אוֹתָם לַחֲשָׁשׁ שֶׁיְּנַטֵּר מֹשֶׁה לָהֶם אֵיבַת אֲבִיהֶם. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר ״וְכָל רָאשֵׁי אָבָהָן״ הוּא פֵּרוּשׁ אָמְרוֹ ״וְכָל הָעֵדָה״, וְהֵכָרַח לְפָרֵשׁ כֵּן לְפִי מַה שֶּׁמְּפָרֵשׁ שֶׁהֵם כִּנְּסוּ אוֹתָם, לֹא יִתְכַּנְּסוּ הָעֵדָה כֻּלָּם זוֹלַת בְּמַאֲמַר מֹשֶׁה וּבְתַקִּיעָה בַּחֲצוֹצְרוֹת כַּיָּדוּעַ, לָזֶה פֵּרֵשׁ שֶׁהֵם רָאשֵׁי הָאָבוֹת.

וְיֵשׁ לְהָעִיר לְדִבְרֵי הַזֹּהַר, אֵיךְ יַעֲלֶה עַל דַּעַת הַצַּדְקָנִיּוֹת לַחְשֹׁד בְּכָשֵׁר כְּמֹשֶׁה? וְאוּלַי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְלַמְּדֵנוּ דֶּרֶךְ הַחַיִּים, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ שָׁם בַּזֹּהַר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: מִכָּאן מַאן דְּחָיֵישׁ מִן דַּיָּנָא יִקְרֵב אַחְרִינֵי וְיִסְגֵּי בְּגוּבְרֵי״ עַד כָּאן, וּכְבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא קיט:) שֶׁהַבָּנוֹת חַכְמָנִיּוֹת הָיוּ וְצַדְקָנִיּוֹת הָיוּ, וּלְעוֹלָם יוֹדְעִים הָיוּ כִּי מֹשֶׁה לֹא יַעֲוֹל מִשְׁפָּט. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁחָשְׁשׁוּ כִּי מֹשֶׁה יִשְׁפֹּט בָּהֶם כְּמִשְׁפַּט הַמִּתְלוֹנְנִים וְהַמִּרְגָּלִים שֶׁלֹּא נָטְלוּ בְּנֵיהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ לְפִי שֶׁדִּבְּרוּ בַּה׳ וּבְמֹשֶׁה, לָזֶה כִּנְּסוּ כָּל הָאֲמוּרִים לְצַדֵּד עִמּוֹ בַּמִּשְׁפָּט כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטֶּה בְּדַעְתּוֹ לְחוֹבָתָם. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְחַכְּמוּ בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיְּרַגִּישׁ מֹשֶׁה וְיַעֲשֶׂה מַה שֶּׁעָשָׂה כָּאָמוּר שָׁם בַּזֹּהַר, שֶׁנִּסְתַּלֵּק מִן הַמִּשְׁפָּט וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה׳. וְנִרְאֶה שֶׁהֲגַם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה שֶׁנּוֹטְלוֹת נַחֲלָה, עִם כָּל זֶה עָשָׂה כֵּן לְלַמֵּד לְדַיָּנִים שֶׁרוֹאִים שֶׁנֶּחְשָׁדִים בַּדִּין שֶׁיִּסְתַּלְּקוּ וְכוּ׳ כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה הוּא. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁחָשׁ לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּמִתְלוֹנְנִים וְסִלֵּק עַצְמוֹ מִלְּצַדֵּד בְּמִשְׁפָּטָם וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי ה׳.

ג **אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר.** טַעַם אָמְרוֹ **מֵת בַּמִּדְבָּר**, לִשְׁלֹל שֶׁלֹּא מֵת בְּמִצְרַיִם, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה בֵּין לְמַאן דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ בֵּין לְמַאן דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם זוֹ הִיא עִקַּר טַעֲנָתָם, לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם אָמְרוּ מֵת בַּמִּדְבָּר הֲרֵי שֶׁהָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְדִקְדְּקוּ גַּם כֵּן בְּתֵבַת **בַּמִּדְבָּר** לוֹמַר שֶׁהָיָה מִכְּלַל אוֹתָם שֶׁנִּגְזְרָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת ״בַּמִּדְבָּר יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם״ (במדבר י״ד:כ״ט) הָא לְמַדְתָּ שֶׁהָיָה בֶּן עֶשְׂרִים כְּשֶׁיָּצָא מִמִּצְרַיִם, וּלְמַאן דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ לְבָאֶיהָ הֲרֵי גַּם הוּא מוֹדֶה שֶׁתַּחְזֹר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְיִנָּחֲלוּ בְּנֵיהֶם, וְנוֹגַעַת הַיְרֻשָּׁה לָהֶם בַּחֲזָרָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵי הַזֹּהַר (זוהר ח״ב קנז.) שֶׁאָמַר כִּי הַמִּדְבָּר הוּא מְקוֹם שְׁלִיטַת ס״מ הָרָשָׁע, וְזוֹ סִבַּת פֶּרְעוֹן עֲוֹנָם תֵּכֶף וּמִיָּד, כִּי לְפִי שֶׁהָיוּ דּוֹרְסִים עָלָיו וְכוֹפִין אוֹתוֹ לֹא הָיוּ מַשִּׂיגִים גֶּדֶר זֶה לִשְׁלֹט עָלָיו עַד שֶׁהָיוּ מִתְרַפְּאִין מִנֶּגַע עֲוֹנָם, וְהוּא אָמְרוֹ **מֵת בַּמִּדְבָּר** פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִיל הֱיוֹתוֹ בַּמִּדְבָּר שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה ה׳ מַאֲרִיךְ אַפּוֹ עַד שֶׁהָיָה מִתְקַן מַעֲשָׂיו וְלֹא הָיָה מֵת.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר (חלק ג רה:) כִּי ״בַּמִּדְבָּר״ לְשׁוֹן דִּבּוּר, כִּי בָּאוּ לְהָסִיר מִלֵּב מֹשֶׁה לְבַל יַחְשֹׁד אוֹתָם שֶׁיֵּשׁ בְּלִבָּם עָלָיו חָס וְשָׁלוֹם שֶׁיְּעַוֵּל מִשְׁפָּטָם, וְאָמְרוּ **אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר** פֵּרוּשׁ: אֵיךְ יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיְּחַשְּׁבוּ דָּבָר זֶה? הֲלֹא הַמָּה רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֵמִית ה׳ אֲבִיהֶם בִּשְׁבִיל שֶׁדִּבֵּר בְּמֹשֶׁה,

וְזֶה אוֹת לָהֶם לְהַרְחִיק מַחְשָׁבוֹת אֶוֶן בְּאִישׁ אֱלֹהִים. וְאָמְרוּ רְאָיָה לַדָּבָר שֶׁמִּיתַת אֲבִיהֶם הָיְתָה בִּשְׁבִיל שֶׁדִּבֵּר בְּמֹשֶׁה, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה וְגוֹ', וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁכָּלְלוּ בְּדִבְרֵיהֶם עֲדַת מְרַגְּלִים וַעֲדַת קֹרַח וּמִתְלוֹנְנִים, וְהוּא לֹא הָיָה בֵּינֵיהֶם. הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶלָּא חֵטְא הַדִּבּוּר, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה כִּתּוֹת שֶׁל רֶשַׁע הָיוּ וְלֹא נִמְנָה עִמָּהֶם. וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמְרוּ אוֹמֶר **כִּי בְחָטְאוֹ** לְשׁוֹן יָחִיד, פֵּרוּשׁ: חֵטְא אֶחָד הָיָה לוֹ וְלֹא יוֹתֵר. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוְּנוּ לְדַבֵּר דִּבְרֵיהֶם בִּפְנֵי כָּל הַנְּשִׂיאִים וְהָעֵדָה לְהַשְׁמִיעָם דְּבָרִים אֵלּוּ לְהַגְדִּיל אֵימַת מֹשֶׁה בְּלִבָּם. וְאֶפְשָׁר כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ "לֵאמֹר אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר", פֵּרוּשׁ: טַעַם "וַתִּקְרַבְנָה לִפְנֵי וְגוֹ' וְלִפְנֵי" וְגוֹ' לֵאמֹר דָּבָר זֶה – אֲבִינוּ מֵת בִּשְׁבִיל שֶׁדִּבֵּר בְּמֹשֶׁה, הֲגַם שֶׁהָיָה צַדִּיק גָּמוּר וְלֹא הָיָה בְּיָדוֹ אֶלָּא חֵטְא אֶחָד.

וּבָנָיו נִתְיַשְּׁבָה תְּמִיהַת הַתּוֹסָפוֹת שֶׁהִקְשׁוּ שָׁם בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (בבא בתרא קיח:) בִּדְבּוּר הַמַּתְחִיל "וּלְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ" וְכוּ', שֶׁמִּדִּבְרֵי הַגְּמָרָא מוּכָח כִּי לְמַאן דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ לֹא נָטְלוּ הַבָּנוֹת חֵלֶק צְלָפְחָד הַנּוֹגֵעַ לוֹ לְעַצְמוֹ בְּנַחֲלָה, אֶלָּא הַנּוֹגֵעַ לוֹ בְּנַחֲלַת חֵפֶר כְּשֶׁחָזְרוּ לוֹ בָּנָיו. אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרְכוּ הַבָּנוֹת לוֹמַר "יְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה" וְגוֹ', וַהֲלֹא אֲפִלּוּ בְּנֵי הָעֵדָה שֶׁל הַמְרַגְּלִים נָטְלוּ בִּזְכוּת אֲבִי אֲבִיהֶם? וּלְדַרְכֵּנוּ הֻצְרְכוּ לוֹמַר "וְהוּא לֹא הָיָה" וְגוֹ', לוֹמַר "כִּי בְחָטְאוֹ" וְגוֹ' כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְחוּץ מִדַּרְכֵּנוּ יֵשׁ לַיִּשֵּׁב קֻשְׁיַת הַתּוֹסָפוֹת שֶׁהַבָּנוֹת לֹא יָדְעוּ שֶׁלֹּא נִקְנְסוּ הַמְרַגְּלִים לְטוֹל בַּחֲזָרָה בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶם, וְחָשְׁבוּ שֶׁפָּקַע מֵהַמְרַגְּלִים נַחֲלָה בָּאָרֶץ כָּל עִקָּר, לָזֶה הֻצְרְכוּ לוֹמַר "יְהוּא לֹא הָיָה" וְגוֹ'.

וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ. וְלֹא אָמְרוּ **אֵין לוֹ**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּנֵי בָנִים חֲרֵי הֵם כְּבָנִים, וְהֶעֱלוּ בַּגְּמָרָא (יבמות סב:) שֶׁהוּא הַדִּין בְּנֵי הַבָּנוֹת, לָזֶה אָמְרוּ לֹא הָיוּ לוֹ כְּבָר אֲבָל יֵשׁ תִּקְוָה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ, וְהֵם אֲשֶׁר יָלְדוּ בְּנוֹתָיו שֶׁהֵם נִקְרָאִים גַּם כֵּן בָּנָיו:

ד **לָמָּה יִגָּרַע.** פֵּרוּשׁ, עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (בבא בתרא קטז) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בָּנוֹת צְלָפְחָד נָטְלוּ שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים בְּנַחֲלָה – חֵלֶק אֲבִיהֶם, וְחֵלְקוֹ עִם אֶחָיו בִּנְכְסֵי חֵפֶר, וְשֶׁהָיָה בְּכוֹר וְכוּ' עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ **לָמָּה יִגָּרַע** וְגוֹ' כְּנֶגֶד חֵלֶק צְלָפְחָד, **תְּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ** פֵּרוּשׁ, חֵלֶק צְלָפְחָד שֶׁנּוֹגֵעַ לוֹ תּוֹךְ אֶחָיו בִּנְכְסֵי חֵפֶר שֶׁהָיָה מְיוּצְאֵי מִצְרַיִם, וְחֵלֶק הַבְּכוֹרָה כָּלוּל הוּא בְּמַאֲמַר "בְּתוֹךְ אֶחֵי" וְגוֹ'. וְדֶרֶךְ זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁהָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה לִיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֶיהָ נִתְחַלְּקָה לֹא נָטְלוּ חֶלְקוֹ שֶׁל צְלָפְחָד עַצְמוֹ. וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ אַחֵר, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם (בבא בתרא קיח) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה וְכוּ', הַיְינוּ דִּכְתִיב "חַבְלֵי מְנַשֶּׁה עֲשָׂרָה" – שִׁפְּא דְּשִׁפְּתָא בָּתֵּי אָבוֹת וְאַרְבְּעָה דִּידְהוּ, פֵּרוּשׁ: אֶחָד חֵלֶק צְלָפְחָד, ב' חֶלְקוֹ בְּחֵפֶר, ג' בְּכוֹרָתוֹ פִּי שְׁנַיִם, ד' חֶלְקוֹ בִּירוּשַׁת אֶחָיו. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ וְכוּ', וּמִתֻּרֶץ: תְּרֵי אֲחֵי אַבָּא הֲווֹ לֵיהּ, עַד כָּאן. מֵעַתָּה אֲפִילּוּ לִסְבָרַת מַאן דְּאָמַר לְבָאֶיהָ נִתְחַלְּקָה, נָטְלוּ הַבָּנוֹת שְׁתֵּי יְרוּשׁוֹת – יְרוּשַׁת צְלָפְחָד דְּאָבִיו פִּי שְׁנַיִם וִירוּשַׁת שְׁנֵי אֶחָיו שֶׁמֵּתוּ. לָזֶה אָמְרוּ **לָמָּה יִגָּרַע** וְגוֹ' כְּנֶגֶד יְרוּשַׁת חֵפֶר שֶׁנּוֹגַעַת לִצְלָפְחָד בַּחֲזָרָה, **תְּנָה לָנוּ** וְגוֹ' כְּנֶגֶד יְרוּשַׁת הָאַחִים שֶׁמֵּתוּ שֶׁנּוֹגַעַת לִצְלָפְחָד גַּם כֵּן מִצַּד הַחֲזָרָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב לִשְׁתֵּי הַסְּבָרוֹת בְּהָעִיר אָמְרוֹ "**לָמָּה יִגָּרַע** שֵׁם אָבִינוּ", שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "לָמָּה תִּגָּרַע נַחֲלַת אָבִינוּ". עוֹד, לָמָּה חָזְרוּ לוֹמַר **כִּי אֵין לוֹ** אַחַר שֶׁכְּבָר אָמְרוּ "וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ"? וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (קיט.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תָּנָא, בָּנוֹת צְלָפְחָד וְכוּ' חַכְמָנִיּוֹת הֵן שֶׁלְּפִי שָׂעָה דִּבְּרוּ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּפָרָשַׁת יְבָמִין שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים" וְגוֹ', אָמְרוּ לוֹ: אִם כְּבָר אָנוּ תֵּן לָנוּ נַחֲלָה, וְאִם לֹא – תִּתַּיְבֵּם אִמֵּנוּ עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב כָּאן **לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם אָבִינוּ**, פֵּרוּשׁ, זוֹ הִיא טַעֲנַת יְבוּם לְהָקִים שֵׁם הַמֵּת. וְלָזֶה דִּקְדְּקוּ בִּלְשׁוֹנָם "לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ", וְהַגֶּרְעוֹן הוּא "כִּי אֵין לוֹ בֵּן", וַה' צִוָּה "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים וְגוֹ' וּבֵן אֵין לוֹ וְגוֹ' יָבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ" וְגוֹ'. מַה תֹּאמַר שֶׁהַבַּת כְּבֵן תֶּחְשֹׁב וּפוֹטֶרֶת, אִם כֵּן "תְּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ". וַהֲגַם דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל הִקְדִּים בְּמַאֲמַר הַבָּנוֹת טַעֲנַת הַנַּחֲלָה לְטַעֲנַת הַיִּבּוּם, לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לוֹמַר שְׁתֵּי הַטְּעָנוֹת שֶׁאָמְרוּ וְלֹא דִּקְדֵּק לוֹמַר אוֹתָם כְּסִדְרָן. וְדֶרֶךְ זֶה יֵשְׁנוּ בֵּין לִסְבָרַת רַבִּי יֹאשִׁיָּה שֶׁאָמַר הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, בֵּין לִסְבָרַת רַבִּי יוֹנָתָן שֶׁאָמַר לְבָאֶיהָ נִתְחַלְּקָה. לִסְבָרַת הָאוֹמֵר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם שׁוֹאֲלִים גַּם חֶלְקוֹ שֶׁל צְלָפְחָד עַצְמוֹ וּשְׁאָר חֲלָקִים הַנּוֹגְעִים לוֹ מוּבָנִים מֵעַצְמָן, וְלִסְבָרַת הָאוֹמֵר לְבָאֶיהָ נִתְחַלְּקָה שׁוֹאֲלִים חֲלָקִים הַנּוֹגְעִים לִצְלָפְחָד בַּחֲזָרָה.

ה **וַיִּקְרַב מֹשֶׁה וְגוֹ'.** אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְפִי דִּבְרֵי תַּנָּא דְּחַכְמָנִיּוֹת וְכוּ' שֶׁהֵבִאתִי בְּפָסוּק "לָמָּה יִגָּרַע", שֶׁשָּׁפְטוּ אִם אָנוּ כְּבֵן נִירַשׁ וְאִם לָאו תִּתַּיְבֵּם אִמֵּנוּ, כְּמוֹ כֵן דִּבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה'. וְטַעְמוֹ שֶׁאָמַר כֵּן, לְשֶׁאִם יֹאמַר לוֹ ה' אֵין לָהֶם נַחֲלָה יִתֵּן לוֹ טַעַם לָמָּה לֹא תִּתַּיְבֵּם אִמָּם.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּבָבָא בַּתְרָא (קיט:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי חִדְקָא: שִׁמְעוֹן הַשִּׁקְמוֹנִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר – יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה שֶׁבָּנוֹת צְלָפְחָד יוֹרְשׁוֹת, אֲבָל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ אִם נוֹטְלוֹת חֵלֶק בְּכוֹרָה, וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת נְחָלוֹת לִכָּתֵב עַל פִּי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בָּנוֹת צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל יָדָן, וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ וְכוּ' אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקוֹשֵׁשׁ וְנִכְתְּבָה עַל יָדוֹ, עַד כָּאן. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת שָׁם בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה וְכוּ'": אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֶמְרָה פָּרָשַׁת נְחָלוֹת, יוֹדֵעַ הָיָה מִסִּינַי אִם כְּבֵן אָנוּ נִירַשׁ, אִם כְּבַת תִּתַּיְבֵּם אִמֵּנוּ, כִּדְלִקַּמָּן (במדבר כז:ד), עַד כָּאן.

וְקָשֶׁה לִדְבְרֵי בָּרַיְתָא זוֹ מִבָּרַיְתָא (זבחים קטו:) שֶׁנֶּחְלְקוּ רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּסֵדֶר נְתִינַת הַתּוֹרָה, שֶׁכֻּלָּם מוֹדִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ כְּלָלוֹת הַתּוֹרָה וּפְרָטֶיהָ בְּסִינַי. וּלְפִי בָּרַיְתָא זוֹ לֹא נֶאֶמַר לְמֹשֶׁה אִם יִטְּלוּ חֵלֶק בְּכוֹרָה אִם לֹא עַד שָׁנָה הָאַרְבָּעִים שֶׁהָיָה בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אַחַר מִיתַת אַהֲרֹן, שֶׁכֵּן אָמַר הַכָּתוּב "וּלְפִנֵי

אֶלְעָזָר״, הָא לָמַדְתָּ שֶׁמֵּת אַהֲרֹן. בִּשְׁלָמָא פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפִי שֶׁהָיְתָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי ח״א קיג:) נוֹכַל לוֹמַר שֶׁהָיָה ה׳ אוֹמְרָהּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקוֹשֵׁשׁ וְכוּ׳, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ. וְעוֹד כְּפִי זֶה מֵת אַהֲרֹן חָסֵר יְדִיעַת הַתּוֹרָה בִּפְרָט דִּין זֶה.

וְנִרְאָה כִּי לְעוֹלָם כָּל מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נֶאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת, וּכְמוֹ כֵן פָּרָשַׁת נַחֲלוֹת, וְהָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁהַבָּנוֹת יִטְלוּ גַּם חֵלֶק הַבְּכוֹרָה. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בַּבָּרַיְתָא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיִּטְלוּ חֵלֶק הַבְּכוֹרָה, פֵּרוּשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַכַּוָּנָה אִם תֶּחְשַׁב רָאוּי אוֹ מוּחְזָק, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם אֶלָּא בְּמוּחְזָק וְלֹא בְּרָאוּי. וְדָבָר זֶה לֹא בָּא מֵחֲמַת חֶסְרוֹן יְדִיעַת הֲלָכָה אֶלָּא חֶסְרוֹן יְדִיעַת מְצִיאוּת זֶה אִם קָרוּי מוּחְזָק אוֹ רָאוּי, וְחֶסְרוֹן יְדִיעַת דָּבָר זֶה אֵינוֹ חֶסְרוֹן דִּינֵי הַתּוֹרָה. וְכֵן מוֹכִיחִים הַדְּבָרִים מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם בַּגְּמָרָא שֶׁמַּקְשֶׁה מִבְּרַיְתָא זוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן הַשַּׁקְמוֹנִי לְרָבָא שֶׁאָמַר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מוּחְזֶקֶת הִיא, וְאָמַר: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מוּחְזֶקֶת הִיא, מַאי קָא מְסַפְּקָא לֵיהּ? וּמְתָרֵץ: הִיא גּוּפָא מְסַפְּקָא לֵיהּ בְּמַשְׁמָעוּת דִּקְרָא (שמות ו:ח) ״וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה״ וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, אִם פֵּרוּשׁ מוֹרָשָׁה הוּא יֵרֶשָׁה וּכְפִי זֶה הַבְּכוֹר יִטּוֹל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, אוֹ דִּלְמָא פֵּרוּשׁ מוֹרָשָׁה הוּא שֶׁיִּהְיוּ מוֹרִישִׁין אוֹתָהּ. וּפָשְׁטוּ לֵיהּ יֵרֶשָׁה לָכֶם וּמוֹרִישִׁין לִבְנֵיהֶם, וְהֵינוּ דִּכְתִיב (שמות טו:יז): ״תְּבִיאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ״ וְגוֹ׳, מְלַמֵּד שֶׁמִּתְנַבְּאִים וְאֵינָם יוֹדְעִים מַה וְכוּ׳, עַד כָּאן. הַדְּבָרִים מַגִּידִים שֶׁהַסָּפֵק הָיָה בָּאָרֶץ לֹא בְּמִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה שֶׁכְּבָר נֶאֶמְרָה פָּרָשַׁת נַחֲלוֹת, שֶׁאִם לֹא כֵן מַה מַּקְשֶׁה הַתַּלְמוּד בַּמֶּה נִסְתַּפֵּק מֹשֶׁה כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶאֶמְרָה פָּרָשַׁת נַחֲלוֹת עַד אוֹתָהּ שָׁעָה.

וְנִתְבָּאֵר גַּם כֵּן מֵהַגְּמָרָא שֶׁגַּם מִשְׁפַּט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִם הִיא מוּחְזֶקֶת אוֹ רְאוּיָה נֶאֶמְרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁנִּסְתַּפֵּק מֹשֶׁה בְּפֵרוּשׁ מוֹרָשָׁה. וְגַם אוֹתוֹ סָפֵק יֵשׁ לוֹ בְּרוּר בַּתּוֹרָה מִפָּסוּק ״תְּבִיאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ״ (שמות טו:יז), וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ, כְּאָמְרוֹ מִתְנַבְּאִים וְאֵינָם יוֹדְעִים וְכוּ׳. וּמֵעַתָּה אָמְרוֹ **וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן** הוּא טַעֲנַת הַבְּכוֹרָה בְּאֶרֶץ, וְאָמַר לֵיהּ רַחְמָנָא **וְהַעֲבַרְתָּ אֶת נַחֲלָת** וְגוֹ׳, וּפֵרֵשׁ שָׁם שֶׁדּוֹרֵשׁ רֶמֶז הַבְּכוֹרָה מִתֵּבַת ״וְהַעֲבַרְתָּ״ כִּדְכְתִיב (שמות יג:יב) ״וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם״. וְהַגַּם שֶׁתִּמְצָא שֶׁכָּל עִנְיַן הַנַּחֲלוֹת כָּתוּב כָּאן, בִּזְמַנּוֹ נֶאֱמַר בְּסִינַי אֶלָּא שֶׁנִּקְבַּע כָּאן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין נט:) בְּעִנְיַן מִילָה וְגִיד הַנָּשֶׁה (חולין ק:) שֶׁבְּסִינַי נֶאֶמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְבְּעוּ שָׁם. אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאַר לָנוּ לִידַע הֵיכָן רָמְזוּ הַבָּנוֹת בְּדִבְרֵיהֶם טַעֲנַת הַבְּכוֹרָה שֶׁאוֹמֵר שֶׁעָלֶיהָ הִקְרִיב מֹשֶׁה מִשְׁפָּטָן. וְאוּלַי כִּי אֵין צָרֵךְ שֶׁיִּשְׁאֲלוּ אִם הַדִּין יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זְכוּת מַה שֶּׁלֹּא הוּזְכַּר בְּדִבְרֵיהֶם וְנִסְתַּפֵּק בּוֹ, יִשְׁאַל עָלָיו לֵאלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁרָמְזוּהָ בְּמַאֲמַר **לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם אָבִינוּ**, שֶׁרָצוּ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר לָהֶם כְּאִלּוּ אֲבִיהֶם הוּא הַנִּכְנָס לָאָרֶץ, וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁרָצוֹנָם לוֹמַר שֶׁיִּטְלוּ חֵלֶק הַבְּכוֹרָה בָּאָרֶץ. וּלְפִי זֶה אָמְרוּ **מִשְׁפָּטָן** פֵּרוּשׁ, הַמִּשְׁפָּט שֶׁתִּבְעוּ בְּחֵלֶק הַבְּכוֹרָה.

ו **וַיֹּאמֶר ה׳ וְגוֹ׳ לֵאמֹר.** אָמְרוּ **לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב מֹשֶׁה כִּי מֵאַמַר ״כֵּן בְּנוֹת״ וְגוֹ׳ הֵם הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים לְמֹשֶׁה שֶׁהַקְרִיב הַמִּשְׁפָּט וְאֵין צָרֵךְ לְאָמְרָם לְזוּלָת, לָזֶה אָמַר ״לֵאמֹר״ שֶׁיֹּאמַר כְּמוֹ כֵן לָהֶם. וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא לָהֶם לְבַד אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה לֹא אָמַר ״לֵאמֹר לָהֶם״. אוֹ אֶפְשָׁר מִמַּה שֶּׁאָמַר אַחַר כָּךְ ״וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳ גִּלָּה כִּי מַה שֶּׁקָּדַם אֵין צָרֵךְ לְאָמְרוֹ כִּי אִם לִבְנוֹת צְלָפְחָד, וּכְפִי זֶה אָמְרוֹ ״לֵאמֹר״ הוּא לֵאמֹר לַבָּנוֹת.

ז **כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד וְגוֹ׳.** הֵצַרְךָ לוֹמַר **כֵּן** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶּׁפֵּרַט הַמִּשְׁפָּטִים, לוֹמַר שֶׁדֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט שֶׁשָּׁפְטוּ בְּשִׁכְלָם לְכָל הַפֵּרוּשִׁים שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, בֵּין לְפִי מַה שֶּׁאָמַר הַתַּנָּא דְּחַכְמָנִיּוֹת הָיוּ שֶׁשָּׁפְטוּ דִּין יֵרֶשָׁה מִדִּין יְבוּם – הִצְדִּיק ה׳ מַה שֶּׁדָּנוּ בְּשִׂכְלָם, בֵּין מַה שֶּׁאָמְרוּ מִדַּעַת עַצְמָן שֶׁנּוֹגֵעַ לָהֶם חֶלְקֵי הַבְּכוֹרָה וְחֵלֶק אֲחִיהֶם. עוֹד נִתְחַכֵּם ה׳ לוֹמַר ״כֵּן״ וְגוֹ׳ לְהָעִיר כִּי כָּל פְּרָטֵי הַדִּינִים אֲשֶׁר יָצוָ ה׳ בָּעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּבָּרַיְתָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (קיח:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״נָתַן תִּתֵּן״ – זוֹ נַחֲלַת אֲבִיהֶן, ״בְּתוֹךְ אֶחָיו״ וְגוֹ׳ – זוֹ נַחֲלַת אֲבִי אֲבִיהֶן, ״וְהַעֲבַרְתָּ״ – זוֹ בְּכוֹרָה וְכוּ׳, וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אַף חֵלֶק אֲחִי אֲבִיהֶן וְכוּ׳ דִּכְתִיב ״נָתֹן תִּתֵּן״ וְגוֹ׳ – לְכָל אִלּוּ הַפְּרָטִים נִתְכַּוְּנוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד בִּדְבְרֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **כֵּן בְּנוֹת** וְגוֹ׳, וְחָזַר לְפָרֵשׁ דְּבָרִים שֶׁכְּלָל בְּמַאֲמַר ״כֵּן״. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָתָם לִשְׁאוֹל כָּל הָאָמוּר, וּכְבָר רִמְזְנוּם לְמַעְלָה בִּדְבְרֵיהֶם.

וְנִתְכַּוֵּן ה׳ גַּם כֵּן לְרוֹמֵם הַצַּדָּקָנִיּוֹת הַחֲכָמָנִיּוֹת, וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּתֵיבַת **לֵאמֹר** לְשׁוֹן מַעֲלָה, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כ״ו:י״ח) ״הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם״ לְרוֹמְמָם בְּמַאֲמַר ״כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דּוֹבְרוֹת״. עוֹד נִתְכַּוֵּן ה׳ לְיַחֵד לָהֶם תְּשׁוּבָה לְמִשְׁפָּטָן בִּפְנֵי עַצְמָן, וְלֹא כְּלָלָן יַחַד בְּמִצְוָה אַחַת עִם יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁצִּוָּה בְּסָמוּךְ, דִּכְתִיב: ״וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר״, לְהַרְאוֹת אֶת אֲשֶׁר יְכַבֵּד מְכַבְּדָיו וְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

יג **וְרָאִיתָה אֹתָהּ.** וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁכְּבָר אָמַר ״וּרְאֵה אֶת הָאָרֶץ״, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי חלק א קלו) שֶׁהֶרְאָהוּ ה׳ רְאִיָּה נִסִּית מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁעוּר עֵין טִבְעִית לִרְאוֹת בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, זוּלַת בָּאוֹר הַגָּנוּז כַּיָּדוּעַ. וְלָזֶה הִבְטִיחוֹ וְאָמַר לוֹ **וְרָאִיתָה אֹתָהּ**, כִּי יָאִיר לְפָנָיו אוֹר הַחַיִּים. וּכְמוֹ כֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לד:א) ״וַיַּרְאֵהוּ ה׳״ וְגוֹ׳ לְהָעִיר עַל הָאָמוּר.

גַּם אָתָּה כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני ריש פרשת מסעי) שֶׁאָמְרוּ אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה: אִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ כֵּן הָיָה רוֹצֶה בַּדָּבָר מִקּוֹדֶם לָכֵן, וְהוּא אָמְרוֹ **גַּם אָתָּה** סָמוּךְ לְמַאֲמַר **וְנֶאֱסַפְתָּ**, לוֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְתָּע מֵהֶאֱסִיפָה, שֶׁמִּבְּטִיחוֹ שֶׁגַּם הוּא יַחְפֹּץ וְיִרְצֶה לְאָסֵף כְּשֶׁיִּרְאֶה עֲרְבוּת הַמּוּשָׁג בְּשָׁעַת מִיתָה, וְזֶה לְךָ הָאוֹת ״כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ״, שֶׁהוּא אָמַר לְךָ שֶׁאִם הָיָה יוֹדֵעַ וְכוּ׳, הֲרֵי שֶׁגַּם הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן יַסְכִּימוּ לֶאֱסֹף. עוֹד יִרְצֶה לְהָעִירוֹ בַּמִּצְוָה הַמּוּטֶלֶת עַל הַצַּדִּיקִים לַעֲשׂוֹת בְּשָׁעַת מִיתָה, וְהוּא שֶׁיַּצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין וְיַחְפֹּץ בִּגְזֵרַת מֶלֶךְ שֶׁתִּתְקַיֵּם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְנֶאֱסַפְתָּ** וְגוֹ׳ **גַּם אָתָּה,**

פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ אַתָּה תַּסְכִּים לְאָסְפָּךְ, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים לא:ו) ״בְּיָדְךָ אַפְקִיד״.

וְאָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר נָאֲסַף אַהֲרֹן** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שם) שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: ״אַהֲרֹן אָחִי, מְקֻבָּל עָלֶיךָ לָמוּת?״ אָמַר לוֹ: ״הֵן״. אָמַר לוֹ: ״נַעֲלֶה לָהָר״, מֵיד עָלוּ וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר נָאֲסַף אַהֲרֹן**, פֵּרוּשׁ, שֶׁהִסְכִּים גַּם הוּא עַל הָאֲסִיפָה. וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה ה׳ כְּסֵדֶר זֶה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ לְטוֹל נֶפֶשׁ הַצַּדִּיק אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ לְרוֹב חִבַּת יְדִידָיו, גַּם שֶׁבָּזֶה יִשְׁלְמוּ הָאוֹשֶׁר הַשָּׁלֵם, כָּאָמוּר (דברים ו:ה) ״וּבְכָל נַפְשְׁךָ״.

טו **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ׳ לֵאמֹר.** הִנֵּה לְמָה שֶׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם שֶׁלְּשׁוֹן דִּבּוּר יַגִּיד עַל מַעֲנֶה קָשֶׁה, כְּפִי זֶה לָמָּה אָמַר הַכָּתוּב **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה׳** שֶׁאֵין זֶה מֻהַמּוּסָר? עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אָמְרוֹ **לֵאמֹר** שֶׁאֵין לָהּ מַשְׁמָעוּת בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ. וְאֶפְשָׁר כִּי מֹשֶׁה בָּא בְּטַעֲנַת מִשְׁפָּט לְבַל יָמוּת, וְלֹא לְמָה שֶׁמִּמֶּנּוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר מַאֲמָרָיו, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן דִּבּוּר. וּלְפִי שֶׁבְּמַאֲמַר מֹשֶׁה הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן אֵינָם אֶלָּא דִּבְרֵי חִבָּה וְרַחְמָנוּת עַל יִשְׂרָאֵל, אֵין תַּכְלִית הַדְּבָרִים עוֹמֵד בַּנֶּאֱמָר אֶלָּא בַּמִּתְחַיֵּב מֵהַמַּאֲמָר, שֶׁהוּא מְנִיעַת הַמִּיתָה מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר, וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר.**

טז **יִפְקֹד ה׳ אֱלֹהֵי הָרוּחֹת וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת: א׳ לָמָּה בָּחַר כִּנּוּי זֶה מִכָּל כִּנּוּיֵי הַמַּעֲלָה וְהַשֶּׁבַח הַיְדוּעִים לַה׳. ב׳ לָמָּה הֶאֱרִיךְ לָשׁוֹן **אֲשֶׁר יֵצֵא** וְגוֹ׳ **וַאֲשֶׁר יָבֹא וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם.** ג׳ אָמְרוֹ **וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת** וְגוֹ׳, מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁה׳ יַעֲלִים עֵינוֹ מִבָּנָיו שֶׁיִּהְיוּ כַּצֹּאן אֲשֶׁר וְגוֹ׳.

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: דַּע כִּי תִּכּוּנַת הַשֵּׂכֶל וּבְחִירָתוֹ וּשְׁלֵילָתוֹ רְחוֹקָה בְּגֶדֶר הַנִּשְׁתָּוִין בְּרִבּוּי הַנּוֹשְׂאִים, וּכְשֶׁם שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ הַנִּבְרָאִים בְּצוּרָתָם וּבְקוֹמָתָם וְאֵין הַהִשְׁתַּוּוּת בָּהֶם, כְּמוֹ כֵּן וְיוֹתֵר מֵהֶמָּה בְּעִנְיַן הִשְׁתַּנּוּת הַנִּבְחָר וְהַנִּשְׁלָל בִּבְחִינַת הַהַשְׂכֵּל וְהָרָצוֹן, נוֹסָף עַל שִׁנּוּי פָּרְטֵי הַטֶּבַע בִּתְכוּנַת הַהַרְכָּבָה שֶׁבַּיְסוֹדוֹת וְכֹחוֹת הַיּוֹלְדִים אֲשֶׁר מֵהֶם יִוָּלֵד הַבְּחִירָה בַּדּוֹמִים, וְיִמָּצֵא לִפְעָמִים הַהִשְׁתַּוּוּת בַּתְּכוּנָה וְהוּא נֶעְלָם, וְהוּא מַה שֶּׁכְּוָנוּ רַז״ל (נדרים לט:) לוֹמַר ״בֶּן גֵּילוֹ״ בְּעִנְיַן בִּקּוּר חוֹלִים. וּמִזֶּה תִּשַּׁעַר שֶׁיֶּשְׁלַל בְּגֶדֶר הַנִּמְצָא שֶׁיִּשְׁתַּוּוּ רַבִּים כְּהֵמָּה שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁהָיוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְאֶחָד, וְהַמֻּלָּךְ אֲשֶׁר יָשִׂים ה׳ עֲלֵיהֶם לֹא יִשְׁתַּוּוּ בִּרְצוֹנָם אֵלָיו, זוֹלַת הָאִישׁ מֹשֶׁה שֶׁאָמְרוּ זַ״ל (תיקוני זוהר סט) שֶׁהָיָה שׁוֹרֶשׁ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל דּוֹר הַמִּדְבָּר, בְּסוֹד אָמְרוֹ (ישעיהו סג:יא) ״מֹשֶׁה עַמּוֹ״, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָסוּק (במדבר יא:יב) ״הֶאָנֹכִי הָרִיתִי״ וְגוֹ׳. וְזוֹ הָיְתָה סִבָּה שֶׁהַמַּפְקִיד וְהַנִּפְקָדִים נִמְזְגוּ לְגֶדֶר הַהִשְׁתַּוּוּת וְכָל אֶחָד הָיָה לוֹ כְּלָבָבוֹ.

וְזֶה הוּא גַּם כֵּן טַעַם שֶׁצִּוָּה ה׳ עֲשׂוֹת שׁוֹפְטִים לִשְׁבָטֶיךָ וְכוּ׳, לְפִי שֶׁהַשֵּׁבֶט יִתְקָרֵב בַּתְּכוּנָה לַעֲנָפָיו. וְזֶה יָדַע וּבָחַן מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְאָמַר תִּשּׂוּבָה לְמַאֲמַר הַמִּיתָה: **יִפְקֹד ה׳** – פֵּרוּשׁ יִמְנֶה, **אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת** – פֵּרוּשׁ שֶׁיּוֹדֵעַ רוּחַ שֶׁל כָּל בָּשָׂר וְגֶדֶר תְּכוּנָתָם, תְּמִנָּה אֶחָד שֶׁיִּהְיֶה טִבְעוֹ שָׁוֶה בִּתְכוּנָה לְכָל הָעֵדָה, שֶׁסַּיְכִים הוּא לְמַה שֶׁאֹמְרוּ הֵם וְיִסְכִּימוּ הֵם לְמַה שֶּׁיֹּאמַר הוּא לָהֶם. וְהוּא אָמְרוֹ **אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ הֶרְצוֹן בָּהֶם, **וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם** וְגוֹ׳ – שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם הָרָצוֹן כְּמוֹהוּ לָצֵאת וְלָבֹא עִמּוֹ. וְתָלָה הַדָּבָר בּוֹ כִּי הוּא הַמֻּלָּךְ, וּבְחִירָה כָּזֹאת הִיא מֻחְלֶטֶת הַשָּׁגָה מִזּוּלָתוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ תֹּכֶן הָרוּחוֹת וְיֵדַע רוּחַ שֶׁתִּתְמַזֵּג עִם כֻּלָּן. וְאִישׁ כָּזֶה אֵינוֹ בַּנִּמְצָא זוּלַת אִם יִהְיֶה אָדָם כְּמֹשֶׁה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם עֲנָפָיו וְהוּא שֹׁרֶשׁ לְכֻלָּם, וְזוּלַת זֶה תִּהְיֶה עֲדַת ה׳ כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רוֹעֶה. וְתַכְלִית כְּוָנַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה לַה׳ הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אֲנִי אֶעֱשֶׂה כַּאֲשֶׁר אָדֹנִי דּוֹבֵר, אֲבָל יִתָּקֵן דָּבָר זֶה קֹדֶם אִם יוּכַל לְהִכָּנֵס בְּגֶדֶר הַתִּקּוּן, וְאִם לֹא – תִּהְיֶה עֲדַת ה׳ כַּצֹּאן וְגוֹ׳. וְהַיּוֹצֵא מִזֶּה הוּא וְלֹא יָמוּת, כָּרָמוּז בְּתֹסֶבֶת ״לֵאמֹר״ שֶׁאָמַרְנוּ, וּמִתּוֹךְ הַדְּבָרִים אַתָּה לָמֵד שֶׁאִם יִמָּצֵא אִישׁ כָּזֶה הִנֵּה הוּא מַסְכִּים גַּם הוּא לֶאֱסֹף אֶל עַמָּיו כְּמַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ.

יח **וַיֹּאמֶר ה׳ וְגוֹ׳ קַח לְךָ וְגוֹ׳ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ.** צָרִיךְ לָדַעַת אָמְרוֹ **קַח לְךָ**, עוֹד אָמְרוֹ **אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ** וְכִי יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ? עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה זּוֹ סְמִיכָה. אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בִּדְבְרֵי מֹשֶׁה בָּאָה הַתְּשׁוּבָה שֶׁפֵּרוּשׁ אָמְרוֹ ״קַח לְךָ״, פֵּרוּשׁ כַּחֲשֶׁשְׁתְּךָ וְלִדְבָרֶיךָ קַח אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וְדַע שֶׁהוּא אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ, פֵּרוּשׁ אַתָּה יֶשְׁנְךָ שֹׁרֶשׁ כָּל הַנְּשָׁמוֹת וְהוּא יֶשְׁנוֹ בִּבְחִינַת הָרוּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ **אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ** פֵּרוּשׁ שֹׁרֶשׁ כָּל רוּחוֹת הַדּוֹר הַהוּא. וְצִוָּה ה׳ לִסְמֹךְ יָדוֹ לְהָעִיר לָרוּחַ מַהוּת הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּמֹשֶׁה, וְהוּא אָמְרוֹ לְבַסּוֹף **לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** סְמוּכָה לְמַאֲמַר ״וְנָתַתָּ מֵהוֹדְךָ עָלָיו״, לוֹמַר שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה גַּם כֵּן כָּלוּל מִשּׁוֹרֶשׁ הַנְּשָׁמוֹת, וּבָזֶה ״יִשְׁמְעוּ״, פֵּרוּשׁ יְקַבְּלוּ מַאֲמָרָיו, ״כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, פֵּרוּשׁ, תִּהְיֶה גַּם כֵּן תִּכּוּנַת הָאֲנָשִׁים הַשְּׁלֵמִים בַּעֲלֵי הַנְּשָׁמָה מְרֻצֵּית מִמֶּנּוּ.

כא **עַל פִּיו יֵצְאוּ וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, חוֹזֵר עַל ה׳ הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, הוּא הַמּוֹצִיא וְהַמֵּבִיא בְּהוֹדָעַת הָאוּרִים וְהַתּוּמִים.

כב **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, סָמוּךְ לְמִצְוַת הַמֶּלֶךְ, וְהַגַּם שֶׁה׳ לֹא צִוָּה לוֹ כֵּן אֶלָּא תְּשׁוּבָה לְמַאֲמָרוֹ, וְאֵין הֶכְרֵחַ שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדָּבָר תֵּכֶף, אַף עַל פִּי כֵן מִהֵר עֲשׂוֹת מַאֲמַר ה׳.

כג **וַיִּסְמֹךְ וְגוֹ׳ וַיְצַוֵּהוּ.** פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן צַוָּתָא, שֶׁהֵאִיר בּוֹ הוֹד הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה בְּמַה שֶׁכָּתוּב ״וְסָמַכְתָּ״, וִידַיֵּק כְּפִי זֶה אָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ בְּיַד מֹשֶׁה** שֶׁאֵין מַשְׁמָעוּת לְמַאֲמָר זֶה, וְכִי הַדִּבּוּר הַזֶּה עִנְיָן הַנִּתְפָּס בַּיָּד, אֶלָּא פֵּרוּשׁ כִּי ה׳ דִּבֶּר שֶׁהַשְׁפָּעַת הַהוֹד יִהְיֶה בְּיַד מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ. עוֹד יִרְמֹז אֶל הַמַּלְכוּת עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: אֵין צוֹ אֶלָּא מַלְכוּת (שמואל א יג,יד), דִּכְתִיב ״וַיְצַוֵּנִי ה׳ לְנָגִיד״. וִידַיֵּק גַּם כֵּן אָמְרוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ בְּיַד מֹשֶׁה, פֵּרוּשׁ כִּי הַמַּלְכוּת דִּבֶּר ה׳ שֶׁתִּהְיֶה בְּיַד מֹשֶׁה בִּמְקוֹם שֶׁמֵּן הַמִּשְׁחָה.

פרק כח

ב **צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה סִדֵּר פָּרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת בְּמָקוֹם זֶה אַחַר מִנּוּי יְהוֹשֻׁעַ, וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁצִּוָּה עַל הַקָּרְבָּנוֹת בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה זוֹ מֻכְרָח אַתָּה לוֹמַר שֶׁנֶּהֱגָה מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וְיהוֹשֻׁעַ נִסְמַךְ בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים.

וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁאִם יִרְצֶה יְהוֹשֻׁעַ לְהַקְרִיב תְּמִידִין וּמוּסָפִין מְשָׁלוֹ שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, הֲגַם שֶׁדַּיִן צִבּוּר יֵשׁ לוֹ כְּדְמוּכַח מִכַּמָּה מְקוֹמוֹת. לָזֶה סִדֵּר מִצְוָה זוֹ אַחַר מִנּוּי יְהוֹשֻׁעַ, וְצִוָּה בָּהּ שֶׁתִּהְיֶה מִשֶּׁל צִבּוּר, כְּאָמְרוֹ ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳, לוֹמַר שֶׁאֵין הַתְּמִידִים בָּאִים אֶלָּא מִשֶּׁל צִבּוּר. וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם** לְעִכּוּב. וְדִקְדֵּק גַּם כֵּן בְּאָמְרוֹ **אֲלֵיהֶם** וְלֹא אָמַר לָהֶם, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת ״וַיֵּרָא אֵלָיו״ (בראשית יח:א) כִּי יִרְצֶה מְעוּט זוּלָתוֹ, כְּמוֹ כֵן בְּמַה שֶּׁלָּפָנֵינוּ הֵעִיר אוֹתָנוּ שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְמַעֵט. שׁוּב רָאִיתִי לְרַז״ל (ילקוט שמעוני) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים, לְשֶׁעָבַר הָיוּ הַמַּפָּעוֹת נוֹהֲגִים וְהַתְּמִידִין נוֹהֲגִים, פָּסְקוּ הַמַּפָּעוֹת פָּסְקוּ הַתְּמִידִין. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: אֱמוֹר לָהֶם שֶׁיְּהוּ נוֹהֲגִין תְּמִידִין, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּתְּמִידִין שְׁלֹשָׁה מִינֵי קָרְבָּן: אֶחָד – הַקָּרֻבַת הַתָּמִיד, שֵׁנִי – עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל מִנְחַת הַתָּמִיד, שְׁלִישִׁי – הַנְּסָכִים. כְּנֶגֶד הַקָּרֻבַת הַתָּמִיד אָמַר **קָרְבָּנִי**, וּכְנֶגֶד הַמִּנְחָה אָמַר **לַחְמִי** שֶׁנִּקְרֵאת לֶחֶם, וּשְׁנֵיהֶם כָּלִיל לָאִשִּׁים, לָזֶה אָמַר **לְאִשַּׁי**, וּכְנֶגֶד הַנְּסָכִים אָמַר **רֵיחַ נִיחוֹחִי** שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רֵיחַ, שֶׁהוּא אֵינוֹ לָאִשִּׁים אֶלָּא יוֹצֵק עַל הַיְסוֹד וְיוֹרֵד לַשִּׁיתִין. וּבִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּכֻנּוּי: קָרְבָּנִי, לַחְמִי, נִיחוֹחִי, לוֹמַר שֶׁכֻּלָּן שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹרֵא הַכֹּל וַעֲדַיִן בִּרְשׁוּתוֹ, כְּאָמְרוֹ (תהילים כד:א) ״לַה׳ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ״ וּפֵרַשְׁנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹ. וְדִקְדֵּק גַּם כֵּן לוֹמַר **לְאִשַּׁי** בְּכֻנּוּי, לוֹמַר שֶׁגַּם הָאֵשׁ הִיא שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמֵעַתָּה מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין הוּא מִנְּכָסָיו שֶׁל הַבּוֹרֵא.

לָזֶה נִתְחַכֵּם ה׳ וְנָתַן אַזְהָרָה וְאָמַר **תִּשְׁמְרוּ**, לוֹמַר שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ הִנֵּה הֵם גּוֹזְלִים נְכָסָיו וְעוֹבְרִים בְּלָאו. וְאָמְרוֹ **לְהַקְרִיב לִי** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ כִּי מַה שֶּׁיַּעֲשׂוּ הוּא הַקָּרֻבַת חֵלֶק מִנְּכָסָיו לְפָנָיו, אֲבָל עִקָּרָן שֶׁל נְכָסִים הֵם שֶׁל הַמָּקוֹם.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהוֹדִיעַ סוֹד הַקָּרְבָּן, שֶׁהוּא לְקָרֵב עַנְפֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁהֵם חֵלֶק ה׳, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **קָרְבָּנִי** בְּכֻנּוּי אֵלָיו, וְהָבֵן. וְאָמְרוֹ **לַחְמִי לְאִשַּׁי** פֵּרוּשׁ, לֶחֶם זֶה שֶׁאֲנִי מְצַוֶּה לְהָבִיא לָאִשִּׁים סוֹדוֹ הוּא קָרְבָּנִי, שֶׁכְּשֶׁעוֹלֶה לַה׳ רֵיחַ נִיחוֹחַ מִתְקָרְבִים כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ.

ג **וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה וְגוֹ׳.** יָחֵד אֲמִירָה אַחֶרֶת, גַּם אָמַר **זֶה הָאִשֶּׁה**, לְבַל יַחְשְׁבוּ כִּי מַה שֶּׁיְּצַו ה׳ כֶּבֶשׂ אֶחָד וְגוֹ׳ לַתְּמִידִין הוּא לְצַד הַהִסְתַּפְּקוּת וְלֹא לְשֵׁעוּר הַנִּגְבָּל בִּשְׁלִילַת הַיּוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְהַפָּחוֹת מִמֶּנּוּ, לָזֶה יָחֵד אֲמִירָה לְהַגְבִּיל הַדָּבָר וְאָמַר ״זֶה הָאִשֶּׁה״ – זֶה וְלֹא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ ״אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד וְגוֹ׳ וְאֶת הַכֶּבֶשׂ״ וְגוֹ׳. נִמְצָאתָ אוֹמֵר שֶׁבְּפָסוּק רִאשׁוֹן ״צַו אֶת״ וְגוֹ׳ נִצְטַוּוּ עַל הַתָּמָדַת הַקָּרֻבַת הַתְּמִידִין, וּבְפָסוּק זֶה נִצְטַוּוּ עַל שִׁעוּר הַקָּרֻבַת הַתְּמִידִין.

ט **וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים וְגוֹ׳.** טַעַם שֶׁמּוֹסַף שַׁבָּת הוּא מוּעָט מִכָּל מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמוּסְפֵי יוֹם טוֹב וְהַמּוֹעֲדִים, הוּא סוֹד לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְלָזֶה מוּסָפָיו שְׁנֵי כְבָשִׂים עַל שְׁנֵי כִּבְשֵׂי תָּמִיד, וְסוֹד הַשְּׁבִיעִיּוֹת רָמוּז בַּיּוֹם עַצְמוֹ כִּי הוּא שְׁבִיעִי, מַה שֶּׁאֵין הַשְּׁבִיעִיּוֹת מְסֻיָּם לֹא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְלֹא בְּשָׁאָר יָמִים טוֹבִים, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, אֵין הַשְּׁבִיעִיּוֹת קְבוּעַ בּוֹ כְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְהָבֵן:

יא **וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם.** אָמַר בְּכֻנּוּי ״חָדְשֵׁיכֶם״ לְפִי שֶׁקִּדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ תָּלוּי בְּבֵית דִּין שֶׁל מַטָּה.

יז **לַחֹדֶשׁ הַזֶּה.** תִּיבַת **הַזֶּה** מְיֻתֶּרֶת, וּדְרָשׁוּהָ רַז״ל (תורת כהנים כג,ו) לְמַעֵט סַכּוֹת מִמַּצָּה, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיהָ בְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ (ויקרא יד,ז).

כו **בְּהַקְרִיבְכֶם וְגוֹ׳ בְּשָׁבְעֹתֵיכֶם.** נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי אֵין הֶחָג עַל סִימָן מִנְחָה חֲדָשָׁה לְבַד, אֶלָּא גַּם לְתַשְׁלוּם סְפִירַת הַשָּׁבוּעוֹת, כִּי הוּא תִּקּוּן גָּדוֹל לִנְשָׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאָמוּר בְּסִפְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״בְּשָׁבְעֹתֵיכֶם״ בְּכֻנּוּי, לְהָעִיר כִּי הַשִּׁבְעָה שָׁבוּעוֹת הֵם בְּחִינַת שִׁבְעָה הַצַּדִּיקִים יְסוֹדֵי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (תיקונים כא:).

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **בְּשָׁבְעֹתֵיכֶם** לִשְׁלֹל דַּעַת שׁוֹטִים (מנחות סה:) שֶׁסּוֹבְרִים בְּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב ״מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת״ (ויקרא כג:טו) הוּא שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, לָזֶה אָמַר **בְּשָׁבְעֹתֵיכֶם** פֵּרוּשׁ הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁלָּכֶם, וְאִם פֵּרוּשׁ מַאֲמַר ״מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת״ שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, אֵין שְׁבִיעִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁלָּהֶם אֶלָּא שְׁבִיעִיּוֹת עוֹלָם. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ בַּבְּרַיְתָא (מנחות עב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר ״תִּסְפָּר לָךְ״ (דברים טז:ט) – יָצְתָה שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית שֶׁסְּפִירָתָהּ בְּכָל אָדָם.

פרק כט

יג **וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה וְגוֹ׳ לַה׳ פָּרִים וְגוֹ׳.** נִרְאֶה כִּי טַעַם הַמְעָטַת הַפָּרִים יוֹם יוֹם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי סוֹדֵי שְׁבִיעִיּוֹת: הָאֲמוֹת הֵם הָרִבִּים שִׁבְעִים אֻמּוֹת וְנִמְשְׁלוּ לְפָרִים, וְיִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן הֵם בִּבְחִינַת הַשֶּׁבַע בְּסוֹד בַּת שֶׁבַע (זוהר חדש ג רסו.), וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם שְׁבִיעִיּוֹת: הַקָּרְבָּנוֹת בְּכָל הַמּוּסָפִין שִׁבְעָה שִׁבְעָה, יָמִים טוֹבִים שִׁבְעָה שִׁבְעָה, הַשַּׁבָּת סוֹד שִׁבְעָה עַנְפֵי אִילָן שֶׁבּוֹ שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָן שִׁבְעָה, צַדִּיקִים שִׁבְעָה, וְרָמַז ה׳ כְּנֶגֶד הָאֻמּוֹת הָרְמוּזִים בַּפָּרִים שֶׁיִּהְיוּ מִתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים.

וְרָמַז בְּחֻשְׁבּוֹן זֶה קֶבוּעַ אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים, לְרָמֹז שִׁתֵּי הַדְּרָגוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאִים בְּרֶמֶז הַכְּבָשִׂים, אֶחָד נִסְתָּר וְאֶחָד נִגְלֶה. הַנִּסְתָּר הֵם הַבְּרוּרִים שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵר מֵהָאֻמּוֹת, וְהַנִּגְלֶה הֵם הַמְבָרְרִים. וְלָזֶה כְּשֶׁכָּלִים הַפָּרִים זֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁכָּלָה מֵהֶם הַנִּסְתָּר וְלֹא יִשָּׂאֲרוּ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל לְמוֹפֵת וְאוֹת. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז ה׳ בְּקֶרְבַּן יוֹם עֲצֶרֶת שִׁבְעָה כְּבָשִׂים שֶׁהֵם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל צֹאן קֳדוֹשִׁים, פַּר הוּא הַנִּשְׁאָר מֵהָאֻמּוֹת מֵעָנָף יִשְׁמָעֵאל, אַיִל הוּא הַנִּשְׁאָר מִבְּנֵי עֵשָׂו הַבָּא מִיִּצְחָק, וְהֶבֶן סוֹד הַדָּבָר.

פרק ל

א **כְּכֹל אֲשֶׁר וגו' אֶת מֹשֶׁה.** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "אוֹתוֹ" וּמוּבָן שֶׁעַל מֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר, לְהָעִירְךָ שֶׁהוּא מַאֲמָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁהֵם דִּבְרֵי הַתּוֹרָה שֶׁמְּעִידָה וְאוֹמֶרֶת שֶׁהַמַּאֲמָר מְמֻנֶּה אֲלֵיהֶם הָיָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר "אוֹתוֹ" שֶׁאָז הָיָה נִשְׁמָע שֶׁהוּא גְּמַר מַאֲמַר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וגו' כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתוֹ", וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא חָשַׁב כֵּן וּמִי יֹאמַר שֶׁלֹּא טָעָה בִּדְבָרָיו וְלֹא שִׁנָּה בְּהֶסַּח הַדַּעַת.

חסלת פרשת פינחס

ב **אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת וגו'.** צָרִיךְ לְדַעַת מַה נִּשְׁתַּנִּית מִצְוָה זוֹ שֶׁפֵּרֵט בָּהּ הַכָּתוּב **רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי אָמְרוּ: לְפִי שֶׁבְּמַאֲמַר הַחֲצוֹצְרוֹת הִקְדִּים קְרִיאַת הָעֲדָה לַנְּשִׂיאִים, חָשׁ לוֹמַר שֶׁהָעֲדָה קוֹדֶמֶת לַנְּשִׂיאִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל רָאשֵׁי" וגו' שֶׁהֵם הַקּוֹדְמִים. וּבְמָקוֹם אַחֵר (נדרים עח:, בבא בתרא קכ:) אָמְרוּ שֶׁבָּא לוֹמַר הֶתֵּר נְדָרִים בְּיָחִיד מֵמְחֶה, וְכָל זֶה דֶּרֶךְ דָּרַשׁ וְאַסְמַכְתְּאוֹת. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **הַמַּטּוֹת לִבְנֵי**, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "אֶל רָאשֵׁי מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁנִּתְפַּוֵּן לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא בָּאָה הַמִּצְוָה אֶלָּא לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת יִשְׂרָאֵל לְבַד, לָזֶה אָמַר "אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְאִלּוּ אָמַר לָזֶה וְלָזֶה. וַהֲגַם שֶׁלֹּא אָמַר "וְלִבְנֵי", הַרְבֵּה מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּסֵדֶר זֶה, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (שמות א:ב) "רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן" וגו' וּכְאִלּוּ אָמַר "וְשִׁמְעוֹן".

אָלָּא שֶׁרָאִיתִי בָּרִיתָא (בבא בתרא קכ.) וְזֶה לְשׁוֹנָהּ: תַּנְיָא, יָכוֹל שֶׁלֹּא אָמַר מֹשֶׁה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לַנְּשִׂיאִים בִּלְבַד? נֶאֱמַר כָּאן "זֶה הַדָּבָר" וְנֶאֱמַר בִּשְׁחוּטֵי חוּץ (ויקרא יז) "זֶה הַדָּבָר", מַה לְּהַלָּן וְכוּ' אַף זוֹ נֶאֱמְרָה לְכֻלָּן. אִם כֵּן אֵין מַשְׁמָעוּת אָמְרוֹ "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְ"לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁהֲרֵי הֻצְרְכוּ בַּבָּרִיתָא לְהוֹכִיחַ מִגְּזֵרָה שָׁוָה, וּכְבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כריתות ה.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵרָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ וְכוּ'.

עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, כִּי לְמִי יֹאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל? וְאִם הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת יֹאמְרוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, הָיָה לוֹ לוֹמַר "לֵאמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". עוֹד אָמְרוֹ **זֶה** הַדָּבָר, מַה בָּא לְמַעֵט בְּתֵיבַת "זֶה"?

אָכֵן יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּהַקְדִּים מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (חגיגה י.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הֻתַּר נְדָרִים פּוֹרְחִים בָּאֲוִיר, עַד כָּאן. וְיֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה עָשָׂה ה' מִמִּצְוָה זוֹ סֵדֶר זֶה, מַה שֶּׁלֹּא עָשָׂה כֵּן בְּכָל הַתּוֹרָה, שֶׁכָּל דָּבָר וְדָבָר כָּתוּב יוֹשֵׁר וְזוֹ פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר?

אָכֵן הַטַּעַם הוּא כִּי לֹא רָצָה ה' שֶׁיִּהְיֶה כָּתוּב לְעֵין כָּל אָדָם שֶׁהַנֶּדֶר וְהַשְּׁבוּעָה יֶשְׁנָם בְּהֶתֵּר, שֶׁבָּזֶה יְזַלְזְלוּ בִּנְדָרִים וּבִשְׁבוּעוֹת. וְלָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְהֶעְלִים הַדָּבָר וּמָסַר הֶתֵּר לִגְדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם יֵדְעוּ וְיַבְחִינוּ חִלּוּקֵי הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבַּהֶתֵּר, אֲבָל בִּפְנֵי כָּל הֶהָמוֹן יִהְיוּ נְעוּלֵי דֶּלֶת לִקַּיֵּם כָּל נֶדֶר וְכָל שְׁבוּעָה, כְּאָמְרוֹ "לֹא יַחֵל" וְגוֹמֵר "כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו" וגו'. וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת** שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּצְוָה בִּשְׁלֵמוּת, אֲבָל **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר** פֵּרוּשׁ כִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּכְלָלוּת לֹא יֹאמַר לָהֶם מֵהַדִּבּוּר הַנֶּאֱמָר לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת אֶלָּא זֶה הַדָּבָר, וְלֹא הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר שֶׁנֶּאֱמַר בְּעַל פֶּה לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת (חגיגה י.), וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים.

או יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת** בָּאָה הַמִּצְוָה, **וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר** – פֵּרוּשׁ, כִּי הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָבֹא וְיֹאמַר לָרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת, וְהֵם יַגִּידוּ לָמוֹ אֶת שֶׁיִּשְׁנוּ בְּכַל יַחֵל וְאֶת שֶׁיֵּשְׁנוּ בְּהַתָּרָה כְּפִי הַהֲלָכוֹת שֶׁבָּאוּ בְּמִשְׁפָּט זֶה.

וְאִם תֹּאמַר, לְכָל הַדְּרָכִים חֲרֵי הֵזְּכִרוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוָה זוֹ, וְלָמָּה הֻצְרְכוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לִלְמֹד הַדָּבָר כַּנִּזְכָּר? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא הֻצְרְכוּ לָדוּן בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר הַדְּבָרִים מִפִּיו לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לְהוֹדַעַת הַמִּצְוָה לְיִשְׂרָאֵל לֹא הֻצְרְכוּ לִגְזֵרָה שָׁוָה. וְזֶה הוּא מַה שֶּׁדִּקְדְּקוּ לוֹמַר "יָכוֹל שֶׁלֹּא אָמַר מֹשֶׁה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לָרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", וְלֹא אָמְרוּ "יָכוֹל שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לָרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", שֶׁאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה כָּל עִקָּר.

עוֹד יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזּוֹלֶת גְּזֵרָה שָׁוָה שֶׁהוֹדִיעָה שֶׁמִּצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּיִשְׂרָאֵל, הָיִיתִי יָכוֹל לְפָרֵשׁ אָמְרוֹ "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּאִלּוּ אָמַר "שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְיִהְיֶה הַדָּבָר שָׁקוּל. וְאַחַר שֶׁבָּאָה גְּזֵרָה שָׁוָה שֶׁהִצְדִּיקָה הַמִּצְוָה גַּם בְּיִשְׂרָאֵל, אָנוּ מְיַשְּׁבִים הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ הָאֲמוּר. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ "זֶה הַדָּבָר" שֶׁבָּא לְמַעֵט שֶׁלֹּא יֹאמַר לַכֹּל שֶׁהַנְּדָרִים נִתָּרִים בַּפֶּה, וַהֲרֵי צְרִיכָה "זֶה הַדָּבָר" לִגְזֵרָה שָׁוָה, כִּי הַגְּזֵרָה שָׁוָה גָּמַר לָהּ מִתֵּיבַת "הַדָּבָר", וּפֵרוּשֵׁנוּ הוּא מִתֵּיבַת "זֶה" לְבַד, הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר "זֶה אֲשֶׁר צִוָּה ה'":

וּבָרָךְ רָמַז יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר**, עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כב:א) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּנְדָרִים, אֶלָּף עֲיָירוֹת הָיוּ לוֹ לְיַנַּאי וְכוּ', הֲרֵי שֶׁהֲגַם שֶׁהָיוּ מְקֻיָּמִין שְׁבוּעָתָן נֶעֱנָשׁוּ. וְאָמַר הַכָּתוּב כָּאן כִּי יֵשׁ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁצִּוָּה ה' אוֹתָם, וְהוּא אָמְרוֹ **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר** – אֵין "לֵאמֹר" אֶלָּא גִּלּוּי עֲרָיוֹת (סנהדרין נו:), פֵּרוּשׁ לַחֲשֹׁשׁ הָעֲרָיוֹת – "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר" וגו'. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אִישׁ** לְרַמֵּז לְתִגְבֹּרֶת נִגּוּד הַתַּאֲוָה, כְּאָמְרָם זַ"ל (רות רבה פ"ו) בְּפָסוּק "חַי ה' שִׁכְבִי" וגו' שֶׁנִּשְׁבַּע לְיִצְרוֹ, וְכֵן אָמְרוּ (חגיגה י.) בְּפָסוּק "נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר" וְגוֹ' כִּי מִצְוָה לִשָּׁבַע לְיִצְרוֹ.

ג **אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה׳ וגו׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **יִדֹּר נֶדֶר אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבוּעָה** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר כִּי יִדֹּר לַה׳ אוֹ יִשָּׁבַע. עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **לֹא יַחֵל** וְגוֹ׳ **כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו.** אָכֵן לְפִי שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מִינֵי נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת, אֶחָד בְּעִנְיָנִים הַנּוֹגְעִים לַנֶּפֶשׁ וְיִתְחַלֵּק לִשְׁנֵי עִנְיָנִים: אֶחָד לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה הַטּוֹב, כְּגוֹן לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לְהַקְדִּישׁ לִגְמִילוּת חֲסָדִים, וְאֶחָד לְהַרְחִיק הַתִּיעוּב לְהַגְדִּיר עַצְמוֹ לְבַל יָדוּר בִּשְׁכוּנַת אִשָּׁה חֲשׁוּדָה, לְבַל יֵלֵךְ בְּחֻבְרַת פּוֹעֲלֵי אָוֶן וְכַדּוֹמֶה. ב׳ בְּעִנְיָנִים הַנּוֹגְעִים לַגּוּף בְּמַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בּוֹ לֹא אִסּוּר וְלֹא מִצְוָה, וְגַם זֶה יִתְחַלֵּק לִשְׁנֵי דְּבָרִים: לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת, לָדוּר בְּדִירָה זוֹ וְכַדּוֹמֶה, אוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּבָר פְּלוֹנִי וְשֶׁלֹּא לִלְבּוֹשׁ מַלְבּוּשׁ זֶה וְכַדּוֹמֶה. וְיָצָא ה׳ מִשְׁפָּטָיו כְּדַת מָה לַעֲשׂוֹת, וְאָמַר ״כִּי יִדֹּר נֶדֶר״, סְתָם נֶדֶר יַגִּיד עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנָּדַר לָלֶכֶת לְמָקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר, וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ נֶדֶר שֶׁהוּא לַה׳ וְדִינוֹ מְשֻׁנֶּה מִנִּדְרֵי חוֹל כַּאֲשֶׁר יָבֹאר הַכָּתוּב, לָזֶה פָּרַט וְאָמַר ״נֶדֶר לַה׳״. נִמְצֵאת אוֹמֵר שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב שְׁנֵי מִינֵי נְדָרִים: נִדְרֵי חוֹל וְנִדְרֵי קֹדֶשׁ.

וְאָמְרוֹ **אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבוּעָה** כְּנֶגֶד הֶעְדֵּר הַמַּעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁגָּמַר אוֹמֶר ״לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ״, וְיֵשׁ גַּם כֵּן בָּזֶה שְׁנֵי נְדָרִים: נִדְרֵי חוֹל, כְּגוֹן לֶאֱסֹר דְּבָרִים שֶׁאֵין מִצְוָה בְּאִסּוּרָם, אוֹ לֶאֱסֹר גַּם כֵּן דְּבָרִים שֶׁהֵם אֲסוּרִין, כְּגוֹן בִּעַז שֶׁנִּשְׁבַּע לְיִצְרוֹ.

וְנִתְחַכֵּם ה׳ בְּמַה שֶׁאָמַר תֵּיבַת **לַה׳** בֵּין נֶדֶר לִשְׁבוּעָה, לְהַסְמִיךְ לַה׳ נֶדֶר וּשְׁבוּעָה, לוֹמַר שֶׁהַכֹּפֶל שֶׁבָּא בְּנֶדֶר וּבִשְׁבוּעָה הוּא פְּרָט הַנּוֹגֵעַ לַה׳ וְלֹא כְּלָלוֹ בִּכְלַל נִדְרֵי חוֹל, לְפִי שֶׁדִּינוֹ מְשֻׁנֶּה. וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיּוֹצֵא** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ: כְּנֶגֶד נְדָרִים שֶׁהֵם דִּבְרֵי חוֹל וּשְׁבוּעוֹת שֶׁהֵם מְנִיעַת דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם צָרְכֵי מִצְוָה, כִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁל בּוֹעַז וְכַדּוֹמֶה לָהּ, אָמַר ״לֹא יַחֵל״ – פֵּרוּשׁ, הוּא לֹא יַחֵל אֲבָל אֲחֵרִים מַתִּירִים לוֹ, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַז״ל (נדרים יד.). וּכְנֶגֶד נְדָרִים שֶׁהֵם נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁוֹת וְנִדְרֵי שָׁמַיִם וּשְׁבוּעוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צָרְכֵי מִצְוָה, אָמַר **כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה** – בָּזֶה אֵין בָּהֶם תְּנַאי שֶׁאֲחֵרִים יְכוֹלִין לְהַתִּירוֹ, אֶלָּא הֵם דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם הַתָּרָה.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ טַעַם אָמְרוֹ **לַה׳** עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק י״א מֵהִלְכוֹת נְדָרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ שֶׁנָּדַר, בּוֹדְקִים אוֹתוֹ אִם יוֹדֵעַ לְשֵׁם מִי נָדַר וְכוּ׳, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן ה׳ בְּמַאֲמַר **נֶדֶר לַה׳**, כִּי לְפִי שֶׁקָּדַם וְאָמַר **אִישׁ**, בָּא לָתֵת גֶּדֶר שֶׁיִּקָּרֵא אִישׁ לְדָבָר זֶה, וְאָמַר ״נֶדֶר לַה׳״ פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיָּדַע לְשֵׁם מִי נָדַר, וְכֵן בִּשְׁבוּעָה כְּאָמְרוֹ ״אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה״, שֶׁהַדִּין כְּמוֹ כֵן בִּשְׁבוּעָה.

ה **וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ וְגוֹ׳ וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הִתְחִיל לְדַבֵּר לְשׁוֹן יָחִיד, כְּאָמְרוֹ ״נִדְרָהּ״, וְגָמַר אוֹמֶר לְשׁוֹן רַבִּים, כְּאָמְרוֹ ״נְדָרֶיהָ״. גַּם מַה מְּרַבָּה בְּתֵיבוֹת ״כָּל נְדָרֶיהָ״ וְ״כָל אִסָּר״, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא ״וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וַאֲסָרֶיהָ״. עוֹד לָמָּה שָׁנָה בַּנְּדָרִים אָמַר **וְקָמוּ נְדָרֶיהָ** וּבָאֲסָרִים **יָקוּם.** גַּם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר ״יָקוּם״ וְהָיָה סוֹמֵךְ עַל מַאֲמַר ״וְקָמוּ״ שֶׁאָמַר בַּתְּחִלָּה.

וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים דף פז וְזֶה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: אָמְרָה ״קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים״, קֵיְּמִים לַתְּאֵנִים – כֻּלּוֹ קַיָּם, הֵפֵר לַתְּאֵנִים – אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיָּפֵר גַּם לַעֲנָבִים. אָמְרָה ״קוֹנָם עֲנָבִים שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת וּתְאֵנִים שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת״ – חֲרֵי אֵלּוּ שְׁנֵי נְדָרִים, עַד כָּאן. וְאָמְרוּ בַּשַּׁ״ס וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַתְנִיתִין רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּתַנְיָא ״אִישָׁה יְקִימֶנּוּ״, אָמְרָה ״קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים״ וְכוּ׳, קֵיְּמִים לַתְּאֵנִים – כֻּלּוֹ קַיָּם וְכוּ׳, הֵפֵר לַעֲנָבִים – אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיָּפֵר גַּם לַתְּאֵנִים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר ״אִישָׁה יְקִימֶנּוּ״ וְגוֹ׳, מַה יְקִימֶנּוּ מִמֶּנּוּ אַף יְפֵירֶנּוּ מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי כְּתִיב יָפֵר מִמֶּנּוּ? וְרַבִּי עֲקִיבָא: מַקִּישׁ הֶפֵרָה לַהֲקָמָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: מַקִּישׁ הֲקָמָה לַהֲפָרָה, מַה הֲפָרָה מַה שֶּׁהֵפֵר הֵפֵר, אַף הֲקָמָה מַה שֶּׁקִּיֵּם קִיֵּם, עַד כָּאן. זוֹ הִיא גִּירְסַת הַסְּפָרִים שֶׁלְּפָנֵינוּ, אֲבָל הַתּוֹסְפוֹת וְרַמְבַּ״ן וְהָרַ״ן גּוֹרְסִים: אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים מַה הֲפָרָה שֶׁהֵפֵר לֹא הוּפַר אַף וְכוּ׳, וּלְפִי גִּירְסָא זוֹ חֲכָמִים וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הֵם בִּסְבָרָא אַחַת בְּעִנְיַן הַהֲפָרָה שֶׁלֹּא הוּפַר, וְגִרְסָה זוֹ הִיא עִקַּר כְּמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּ מֵהַתּוֹסְפְתָּא.

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שָׁלֹשׁ סְבָרוֹת: א׳ הִיא סְבָרַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁהֵבִיא רַבִּי בַּמִּשְׁנָה, שֶׁאִם הֵקִים חֵלֶק מֵהַנֶּדֶר הֵקִים הַכֹּל, וְאִם הֵפֵר חֵלֶק מֵהַנֶּדֶר אֵינוֹ מוּפָר אֲפִלּוּ חֵלֶק שֶׁהֵפֵר. ב׳ סְבָרַת רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁכָּל שֶׁהֵקִים מִקְצָת אוֹ הֵפֵר מִקְצָת כְּאִלּוּ הֵקִים אוֹ הֵפֵר הַכֹּל. ג׳ סְבָרַת חֲכָמִים שֶׁסּוֹבְרִים שֶׁבֵּין בַּהֲפָרָה בֵּין בַּהֲקָמָה אֵין הֲקָמָתוֹ וַהֲפָרָתוֹ כְּלוּם אֶלָּא אִם הֵקִים אוֹ הֵפֵר הַכֹּל. וּלְכָל אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ הַסְּבָרוֹת יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל נָכוֹן.

לְסִבָּרַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁסָּתַם רַבִּי בַּמִּשְׁנָה כְּמוֹתוֹ, יִתְיַשֵּׁב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אָמְרוֹ ״וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ״ לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר שֶׁבְּנוֹדֶרֶת נֶדֶר אֶחָד הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּכְגוֹן שֶׁאָמְרָה ״קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים״, שֶׁזֶּה יִקָּרֵא נֶדֶר אֶחָד, לְאַפּוֹקֵי אִם אָמְרָה ״קוֹנָם תְּאֵנִים שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת, קוֹנָם עֲנָבִים״ וְכוּ׳, שֶׁזֶּה יִקָּרֵא שְׁנֵי נְדָרִים.

וְאָמְרוֹ **וְהֶחֱרִישׁ** וְגוֹ׳ **וְקָמוּ** כָּל נְדָרֶיהָ, פֵּרוּשׁ: אֲפִלּוּ לֹא הֶחֱרִישׁ אֶלָּא מִפְּרָט אֶחָד, פֵּרוּשׁ שֶׁמִּהִתְאַנִּים וְהָעֲנָבִים שֶׁנָּדְרָה בָּהֶם לֹא הֶחֱרִישׁ אֶלָּא לַתְּאֵנִים, ״וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ״, פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ לָעֲנָבִים. וּבָזֶה הֶעִירְךָ כִּי אָמְרוֹ **וְהֶחֱרִישׁ** אֵין הַכַּוָּנָה מֵהַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הַצָּרוֹךְ לְהוֹדִיעֲךָ בַּקִּיּוּם וְאָמַר **וְקָמוּ כָּל,** הָא לְמַדְתָּ שֶׁעַד עַתָּה בְּמַאֲמַר **וְהֶחֱרִישׁ** לֹא הָיִינוּ עֲסוּקִים לְכָל נְדָרֶיהָ.

וְאָמְרוֹ **וְכָל אִסָּר** וְגוֹ׳ **יָקוּם,** נִתְכַּוֵּן בְּשִׁנּוּי זֶה לְהַזְכִּירוֹ בִּלְשׁוֹן יָחִיד, לְגַלּוֹת שֶׁמַּאֲמַר ״כָּל נְדָרֶיהָ״ לֹא שֶׁהֵם נְדָרִים רַבִּים, אֶלָּא נֶדֶר אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁכָּלְלָה בּוֹ דִּבְרִים רַבִּים – תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, וּבְעֶרֶךְ הַנְּדָרִים הוּא שֶׁאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים, וְהוּא אָמְרוֹ ״וְכָל אִסָּר וגו׳ יָקוּם״. וְהַגַּם שֶׁהַמַּאֲמָר בָּא בְּאִסָּר, כְּבָר הוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב

שֶׁדִּין הַנֶּדֶר וְהַשְּׁבוּעָה שָׁוִים.

וְאָמְרוּ **יָקוּם** – וְלֹא סָמַךְ עַל מַאֲמַר ״וְקָמוּ״ שֶׁקָּדַם, שֶׁאִם כֵּן הָיִיתִי מְפָרֵשׁ כַּנָּנַת הַכָּתוּב שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁאִם נָדְרָה וְנִשְׁבְּעָה עַל שְׁנֵי דְּבָרִים יַחַד וְהֶחֱרִישׁ לַנֶּדֶר, קַיֵּים גַּם לַשְּׁבוּעָה, לָזֶה אָמַר ״יָקוּם״ לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ הֲקָמָה לְכָל אֶחָד מֵהֶם.

וְאָמְרוּ **וְאִם הֲנִיא** וְגוֹ׳ **כָּל נְדָרֶיהָ**, פֵּרוּשׁ, צָרִיךְ שֶׁיָּפֵר כָּל נְדָרֶיהָ, פֵּרוּשׁ – אִם לֹא הֵפֵר אֶלָּא לַתְּאֵנִים אֵינוֹ מוֹפֵר עַד שֶׁיָּפֵר גַּם לָעֲנָבִים. וְאָמְרוּ **לֹא יָקוּם** לְשׁוֹן יָחִיד, לְהָעִירְךָ שֶׁבְּנֶדֶר אֶחָד הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לְבַל תִּטְעֶה מִמַּאֲמַר ״נְדָרֶיהָ״ וְגוֹ׳, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנוֹדֶרֶת נְדָרִים רַבִּים כַּדִּין הָאָמוּר בַּסֵּיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה (נדרים סו:).

וְלִסְבָרַת רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁבַּהֲפָרַת חֵלֶק הוּפַר הַכֹּל וּבַהֲקָמַת חֵלֶק קָמוּ כֻּלָּן הוּקַם הַכֹּל, יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ** וְגוֹ׳ **וְהֶחֱרִישׁ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ – אִם שָׁמַע אֲפִלּוּ חֵלֶק מִנִּדְרָהּ, הֲגַם שֶׁלֹּא שָׁמַע כָּל נִדְרָהּ וְהֶחֱרִישׁ לְאוֹתוֹ חֵלֶק, בָּזֶה **וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ** אֲפִלּוּ חֵלֶק שֶׁלֹּא שָׁמַע. וְאָמְרוּ **וְאִם הֲנִיא אֲבִיהָ אוֹתָהּ**, פֵּרוּשׁ – אֲפִלּוּ לֹא הֵנִיא הַכֹּל אֶלָּא חֵלֶק אֶחָד, כָּל שֶׁאָנוּ קוֹרִין בּוֹ ״הֵנִיא אוֹתָהּ״. וְלָזֶה לֹא הִסְמִיךְ מַאֲמַר ״כָּל נְדָרֶיהָ״ לְמַאֲמַר ״וְאִם הֵנִיא״ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״וְאִם הֵנִיא אֲבִיהָ כָּל נְדָרֶיהָ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ״, וְאָז לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר תֵּבַת ״אוֹתָהּ״. וּכְפִי זֶה, מַאֲמַר ״כָּל נְדָרֶיהָ״ וְגוֹ׳ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה לְמַאֲמַר ״לֹא יָקוּם״. וְאָמַר **לֹא יָקוּם** לְשׁוֹן יָחִיד, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר חִדּוּשׁ הַדִּין שֶׁאֲפִלּוּ מַה שֶּׁלֹּא הֵפֵר הוּפַר.

וּלְרָבָנָן זֶה יִתְיַשֵּׁב עַל נָכוֹן מַאֲמַר **וַה׳ יִסְלַח לָהּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, שֶׁאִם לֹא הֵנִיא אֲבִיהָ אֶלָּא לָעֲנָבִים וְהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת הַמִּשְׁפָּט שֶׁגַּם לַתְּאֵנִים הוֹעִיל הַבִּטּוּל וְאָכְלָה תְּאֵנִים, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁה׳ יִסְלַח לָהּ, כִּי צְרִיכָה סְלִיחָה כֵּיוָן שֶׁלְּדַעְתָּהּ לֹא הֵנִיא עַל הַתְּאֵנִים. וְנָתַן טַעַם הַסְּלִיחָה ״כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אוֹתָהּ״, פֵּרוּשׁ, כִּי הַבִּטּוּל שֶׁעָשָׂה אֲבִיהָ הוֹעִיל גַּם לָזֶה. וְהַצָּרִךְ לוֹמַר כֵּן לְהָעִירְךָ שֶׁהַדָּבָר שֶׁעָלָיו בָּא הַסְּלִיחָה הוּא עַל הֶעְדֵּר יְדִיעָה זוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה יָצְאָה הַשְּׁגָגָה, וְהָבֵן.

וְלִסְבָרַת חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא תּוֹעִיל הֲפָרָה לְמִקְצָת וְלֹא הֲקָמָה לְמִקְצָת, עַד שֶׁיָּפֵר לַכֹּל אוֹ יָקוּם לַכֹּל, יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ״ – אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד לְהָעִירְךָ שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּעָשְׂתָה נֶדֶר אֶחָד, וְלֹא בְּעָשְׂתָה שְׁנֵי נְדָרִים, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְסִבָרַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְאָמְרוּ **וְהֶחֱרִישׁ** וְגוֹ׳ **וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ** – מַאֲמַר ״כָּל נְדָרֶיהָ״ נִמְשָׁךְ לְפָנָיו וְלִפְנֵי פָּנָיו, וְזֶה פֵּרוּשׁוֹ: ״וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ״ – אֵימָתַי יוֹעִיל הַחֲרִישָׁה לְהָקִים? אִם יִהְיוּ ״כָּל נְדָרֶיהָ״, אֲבָל חֵלֶק מִמֶּנָּה לֹא תּוֹעִיל לוֹ הֲקָמָה.

וְאָמְרוּ **וְאִם הֲנִיא** וְגוֹ׳ **כָּל נְדָרֶיהָ** וְגוֹ׳, מַאֲמַר ״כָּל נְדָרֶיהָ״ נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְאִם הֲנִיא** וְגוֹ׳ – אִם בַּהֲפָרָתוֹ הֵנִיא הַכֹּל, אָז לֹא יָקוּם פֵּרֵט מֵהֶם. וּלְהוֹדִיעֲךָ בָּא שֶׁאִם הֵנִיא פֵּרֵט אֶחָד אֵין אָנוּ קוֹרִים בּוֹ ״לֹא יָקוּם״. וַהֲגַם שֶׁנֹּאמַר שֶׁמַּאֲמַר ״כָּל נְדָרֶיהָ״ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה לְמַאֲמַר ״לֹא יָקוּם״, יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״כָּל נְדָרֶיהָ״ וְגוֹ׳ ״לֹא יָקוּם״ – פֵּרוּשׁ, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ כָּל נְדָרֶיהָ בִּכְלָל, אָז יֶשְׁנוֹ לַפֵּרֵט. הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין בְּטוּל לַפֵּרֵט לְבַדּוֹ. וְכָל זֶה דַּוְקָא שֶׁעָשְׂתָה נֶדֶר אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁרָשַׁם בְּמַאֲמַר ״וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ״, אֲבָל אִם עָשְׂתָה אוֹתָם בְּגֶדֶר שְׁנֵי נְדָרִים, אֵין נִתְלֶה זֶה בָּזֶה.

יג **וְאִם הָפֵר יָפֵר וְגוֹ׳.** טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר **הָפֵר יָפֵר**, גַּם רִבּוּי **כָּל מוֹצָא**, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים פֶּרֶק י״א (נדרים פב:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב יְהוּדָה וְכוֹ׳ נְדָרָה מִשְּׁתֵי כְּרוֹת, בְּאַחַת מִתְעַנָּה וּבְאַחַת אֵין מִתְעַנָּה, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה מֵפֵר גַּם לְשֶׁאֵינָהּ מִתְעַנָּה, עַד כָּאן, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּכֻלָּם **וְאִם הָפֵר יָפֵר**, פֵּרוּשׁ, אִם הֵפֵר בַּחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲפָרָה, ״יָפֵר״ לְרַבּוֹת גַּם חֵלֶק שֶׁאֵין לוֹ בּוֹ דִּין הֲפָרָה. וְאָמַר **כָּל מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, טַעַם שֶׁהוּא מֵפֵר גַּם חֵלֶק שֶׁאֵין בּוֹ דִּין הֲפָרָה לְפִי שֶׁהוּא כָּלוּל עִם דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲפָרָה, וּכְשֶׁהוּא מֵפֵר מֵפֵר כֻּלָּם יַחַד. וּלְסִבָרַת רַב אַסִי שֶׁחָלַק שָׁם בִּנְדָרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: רַב אַסִי אָמַר מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה וְאֵינוֹ מֵפֵר לְשֶׁאֵינוֹ מִתְעַנָּה, עַד כָּאן, יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״אִם הָפֵר״, פֵּרוּשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּין הֲפָרָה, ״יָפֵר״ פֵּרוּשׁ תּוֹעִיל הֲפָרָתוֹ, אֲבָל לֹא חֵלֶק שֶׁאֵין בּוֹ דִּין הֲפָרָה. וְאָמְרוּ **כָּל** וְגוֹ׳ **לִנְדָרֶיהָ**, פֵּרוּשׁ: אֲפִלּוּ הֵם כְּלוּלִים יַחַד שְׁנֵי דְּבָרִים, אֶחָד מִתְעַנָּה בּוֹ וְאֶחָד אֵין מִתְעַנָּה בּוֹ.

עוד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם בַּמִּשְׁנָה (נדרים פז.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נֶדֶר – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יָפֵר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָפֵר, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **הָפֵר יָפֵר**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ אֵין לוֹ שְׁגָגָה אֶלָּא בַּהֲפָרָה, תּוֹעִיל לוֹ לְהָפֵר אַחַר זְמַן כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין, זוֹ כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וּלְרַבִּי מֵאִיר יִתְבָּאֵר הַכֹּל לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ מְצִיאוּת שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא הֵפֵר בִּזְמַנּוֹ יָפֵר שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, וּכְגוֹן שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין. וְאָמְרוּ **לִנְדָרֶיהָ** לִסְבָרַת רַבִּי מֵאִיר יִתְיַשֵּׁב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אֵימָתַי אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁיָּכוֹל לְהָפֵר אַחַר כָּךְ – כְּשֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ הַשְׁגָּגָה בִּנְדָרִים, וְהוּא אָמְרוּ **לִנְדָרֶיהָ**, פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיֵּכִיר נְדָרֶיהָ. וּלְסִבָרַת חֲכָמִים יִתְבָּאֵר אָמְרוּ ״לִנְדָרֶיהָ״ – הַכָּרַת הֱיוֹתָהּ נְדָרֶיהָ, הָא לָמַדְתָּ שֶׁבָּהּ שָׁגַג וְאַף עַל פִּי כֵן רִבָּה בּוֹ הֲפָרָה לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל לְהָפֵר לִכְשֶׁיֵּדַע שֶׁהֵם נְדָרִים.

טז **וְאִם הָפֵר יָפֵר.** פֵּרוּשׁ, אֲפִילּוּ בִּנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הֲפָרָה, אִם יָפֵר וְנָשָׂא וְגוֹ׳:

פרק לא

א **וַיְדַבֵּר ה׳ וגו׳ לֵאמֹר נְקֹם וגו׳.** קֻשָּׁה, אִם הַדִּבּוּר בָּא לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל כַּנִּשְׁמָע מִתֵּיבַת ״לֵאמֹר״, הָיָה לוֹ לוֹמַר ״נִקְמוּ נִקְמָתֵנוּ מֵאֵת״ וגו׳. וּבְמִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין וַיְדַבֵּר אֶלָּא לְשׁוֹן עַז וכו׳, הִתְחִיל מֹשֶׁה לְפַיֵּס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מִיתָתוֹ וְלֹא נִתְפַּיֵּס וכו׳, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: לִי רָאוּי מִיתָה שֶׁרָאִיתִי נִפְלָאוֹת וכו׳, וּפִיְּסוֹ ה׳ בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: אִם אַתָּה רוֹצֶה לִחְיוֹת שָׁנִים רַבּוֹת לֹא יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַפָּלֶת אוֹיְבֵיהֶם וְלֹא תִּכָּבֵשׁ מִדָּיָן לִפְנֵיהֶם וכו׳, וְכֵיוָן שֶׁנִּתְפַּיֵּס מֹשֶׁה הָיָה קָשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁקָּנַס עָלָיו מִיתָה וכו׳, עַד כָּאן. הִנֵּה בַּעַל הַמִּדְרָשׁ הִרְגִּישׁ בְּמַה שֶּׁדִּקְדְּקָנוּ וְלִדְבָרָיו יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל נָכוֹן. ״וַיְדַבֵּר״ לְשׁוֹן קוֹשִׁי, זֶה יִרְמֹז לִשְׁנֵי מִינֵי קוֹשִׁי: אֶחָד לְמֹשֶׁה עַל מִיתָתוֹ, וְאֶחָד בְּעֵינֵי ה׳ עַל שֶׁקָּנַס עַל יְדִידוֹ הַמִּיתָה. וְתֵיבַת **לֵאמֹר** נִתְכַּוֵּן לְרָמֹז אֶל הַפִּיּוּס שֶׁפִּיֵּס ה׳ לְמֹשֶׁה לְהִתְפַּיֵּס לָמוּת מִטַּעַם ״נִקְמַ״ וגו׳ כָּאָמוּר בַּמִּדְרָשׁ. אוֹ יִרְצֶה בְּתֵיבַת **לֵאמֹר** לְהוֹדִיעַ רִצּוּי שֶׁרָצָה מֹשֶׁה לַה׳ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת, וְעָנָהוּ ה׳ ״נִקְמַ״ וגו׳ פֵּרוּשׁ, בִּשְׁבִיל שֶׁיִּנָּקֵם מֵאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל.

וְלָפֵי פְּשַׁט הַכָּתוּב יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: ״וַיְדַבֵּר ה׳״ – אָמַר לְשׁוֹן דִּבּוּר, לוֹמַר דִּבֵּר אֵלָיו דְּבַר מֶלֶךְ שֶׁלְּטוֹן כִּשְׁאָר כָּל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה. וְאָמְרוּ **לֵאמֹר** כִּפְשָׁטָהּ – לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל כָּכָל ״לֵאמֹר״ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְכָאן צְרִיכָה לֵיאָמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַמִּקּוֹמוֹת, לְפִי שֶׁאָמַר ״נִקֹּם״ תָּבֹא לוֹ הַסְּבָרָא שֶׁהוּא לְבַד יַעֲשֶׂה הַנְּקָמָה כִּפְשָׁטָהּ כְּמַאֲמָר, וְאֵין זֶה דָּבָר זָר כִּי גִּבּוֹר חַיִל הָיָה וַה׳ בְּעֶזְרוֹ. וְצָא וּלְמַד מִיהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל וְגוֹ׳ (שמואל א יד), וּמִכָּל שֶׁכֵּן מֹשֶׁה גִּבּוֹר הַגִּבּוֹרִים. לָזֶה אָמַר אֵלָיו לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ **נְקֹם** וגו׳, פֵּרוּשׁ: לְפִי שֶׁתָּלָה לוֹ ה׳ מִיתָתוֹ בְּנִקְמַת מִדְיָן, דִּכְתִיב ״אַחַר תֵּאָסֵף״ וגו׳, אָמַר אֵלָיו כִּי בְּמַה שֶׁיֵּאָמַר הַדְּבָרִים הוּא לָהֶם, בָּזֶה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁהוּא הַנּוֹקֵם, כִּי הוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ מַמָּשׁ עַל הַדָּבָר, שֶׁהֲגַם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת כֵּן יָמוּת, אַף עַל פִּי כֵן יֹאמַר לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁאָמַר בְּסָמוּךְ. אֵין לְךָ קִיּוּם מִצְוָת ״בְּכָל נַפְשְׁךָ״ כָּזוֹ, וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר בְּאֹפֶן אַחֵר.

ב **נְקֹם נִקְמַת וגו׳.** מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב יַגִּיד שֶׁהֵטִיל ה׳ עַל מֹשֶׁה לְהִנָּקֵם מִמִּדְיָן, וְרָאִינוּ שֶׁאֲפִלּוּ לַמִּלְחָמָה לֹא יָצָא עִמָּהֶם. וַהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהַנְּקָמָה הִיא הָאֲמִירָה שֶׁיֵּאָמֵר לָהֶם, עִם כָּל זֶה פְּשַׁט הַכָּתוּב מַשְׁמַע שֶׁהוּא עַצְמוֹ יִנָּקוֹם, לֹא שֶׁיִּשְׁלַח פִּינְחָס בִּמְקוֹמוֹ. עוֹד לָמָּה תָּלָה אֲסִיפַת מֹשֶׁה בְּנִקְמַת מִדְיָן?

אָכֵן כַּוָּנַת מַאֲמַר ״נִקֹּם״ סוֹבֶלֶת שְׁנֵי דְּרָכִים: א׳, הוּא הִשְׁתַּדְּלוּת סֵדֶר הַמַּעֲשֶׂה, פֵּרוּשׁ הִתְחַכְּמוּת סֵדֶר הַמִּלְחָמָה לְתוֹעֶלֶת הַנִּצָּחוֹן, בֵּין בַּשִּׁעוּר הַצָּרִיךְ בֵּין בַּסֵּדֶר שֶׁבּוֹ יַשִּׂיג לְאַבֵּד קָמָיו וְהַעֲרֵכַת הַלּוֹחֲמִים וְכַדּוֹמֶה. ב׳, הַמִּלְחָמָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא פְּעֻלַּת הַנְּקָמָה. וְהֵבִין מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ צוֹדֶק כִּי כַּוָּנַת ״נִקֹּם״ וגו׳ שֶׁאָמַר ה׳ הִיא הִתְחַכְּמוּת סֵדֶר הַדָּבָר שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ תִּהְיֶה הַנְּקָמָה. וּפֵרוּשׁ זֶה הַצָּדָקָתוֹ הִיא מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר לוֹ ה׳ בְּפֵרוּשׁ ״הִלָּחֵם בְּמִדְיָן״ שֶׁהוּא לָשׁוֹן מֻכְרָע, גַּם לְפִי שֶׁהִשְׂכִּיל בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִתְחַכְּמוּת בְּסֵדֶר הַדָּבָר, מִטַּעַם כִּי הִנֵּה הָעָם אֲשֶׁר יָצָו ה׳ עֲלֵיהֶם הַנְּקָמָה הֵם עַם אֲשֶׁר נִכְשְׁלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּהֶם בַּעֲרָיוֹת, מֵהֶם בְּמַעֲשֶׂה מֵהֶם בְּמַחְשָׁבָה. וַהֲגַם שֶׁנִּגַּף ה׳ כַּמָּה וְכַמָּה, סוֹף כָּל סוֹף יִמָּנַע מֵהֶם הַנֶּגַע בָּהֶם, וְאַדְרַבָּה יִקָּטֵרֶג הַמְקַטְרֵג לְהַפִּילָם בְּמִלְחָמוֹתָם לְצַד שֶׁמֶץ הֶעָוֹן. וְזֶה יִדְמֶה לְמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל שֶׁהֲגַם שֶׁנִּגַּף ה׳ כָּל עוֹבְדָיו, עִם כָּל זֶה יְצָו ה׳ לְבַל יִכָּנֵס כֹּהֵן גָּדוֹל לְפָנִים בְּבִגְדֵי זָהָב, גַּם צְוָיָה (פרקי דרבי אליעזר פרק ד) שׁוֹנְאֵי שָׁמַיִם לְכַסּוֹת בְּכַנְפֵיהֶם אֶת רַגְלֵיהֶם שֶׁדּוֹמִים לְרֶגֶל עֵגֶל לְבַל יִתְעוֹרֵר הַמְקַטְרֵג. וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּעֵת הַמִּלְחָמָה שֶׁיִּתְעוֹרֵר הַמְקַטְרֵג עַל הַחֵטְא שֶׁבָּא מֵהֶם. וְצָא וּלְמַד (סוטה מד.) שִׁעוּר הַחֵטְא שֶׁיַּחְזְרוּ עָלָיו מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה, וּכְמוֹ כֵן יִתָּפְסוּ בְּכָל שֶׁהוּא מֵהֶרְהוּר הַתְּשׁוּבָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיִּהְיוּ מְנוּעֵי הַנֶּגַע. וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר ה׳ לְמֹשֶׁה ״נִקֹּם״, אָמַר, וַדַּאי כַּוָּנַת ה׳ הוּא הַהִתְחַכְּמוּת בְּסֵדֶר הָעִנְיָן לְהָרִים הַמֵּחוֹשׁ הָאָמוּר, וְזוֹ הִיא עִקַּר הַדָּבָר שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדָם הַנְּקָמָה, וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה בְּחָכְמָתוֹ עֶבֶד ה׳ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ.

וְאָמְרוּ **אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ** – נִרְאֶה כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁקּוֹדֶם לָכֵן אֵינוֹ שָׁלֵם הַתִּקּוּן לֵאָסֵף אֶל עַמָּיו, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹנֵעַ בַּדִּין וְיִמָּנְעוּ מִגֶּשֶׁת נַפְשׁוֹ לִמְקוֹם מוֹשָׁבָהּ שֶׁיִּקָּרֵא ״עַמָּיו״ כַּיָּדוּעַ, עַד שֶׁיַּעֲמִידֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט, כִּי עַל הַכֹּל יָבִיא ה׳ בַּמִּשְׁפָּט וּסְבִיבָיו נִשְׁעָרָה מְאֹד, וְהַמּוֹנֵעַ הוּא לְפִי שֶׁהַשָּׁלֵם הַזֶּה נִתְרַפֶּה בְּמַעֲשֶׂה זִמְרִי וְלֹא עָשָׂה דָּבָר, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,כד) שֶׁרָפוּ יָדָיו, וְהִקְפִּיד ה׳ עָלָיו שֶׁלֹּא נָקַם עַד שֶׁעָמַד פִּנְחָס. וְלָזֶה כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן פְּטִירָתוֹ אָמַר ה׳ אֵלָיו תִּקּוּן לָדָבָר זֶה שֶׁנִּמְנַע מֵהִתְנַקֵּם מֵעוֹשֵׂי רֶשַׁע – יָקוּם וְיִתְנַקֵּם מִמִּדְיָן שֶׁסִּבְּבוּהוּ, וְאַחַר שֶׁיַּשְׁלִים הַתִּקּוּן לֵיאָסֵף אֶל עַמָּיו בְּאֵין שָׂטָן וְאֵין וכו׳, וְזֶה מֻחְסָרֵי אֵל וְאַהֲבָתוֹ לִידִידָיו יִנָּחֵם בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק.

מֵאֵת הַמִּדְיָנִים. אָמְרוּ **מֵאֵת** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר מֵהַמִּדְיָנִים, אוּלַי שֶׁרָמַז לְזוּלָתָם הַנִּמְצָא אִתָּם, וְהוּא בִּלְעָם שֶׁנִּמְצָא שָׁם אָז וְהָרַגּוּהוּ, דִּכְתִיב (במדבר לא:ח) ״וְאֶת בִּלְעָם״ וגו׳. וְאוּלַי כִּי לָזֶה מְהֵר ה׳ הַדָּבָר קוֹדֶם שֶׁיַּחְזוֹר בִּלְעָם לְאַרְצוֹ, כִּי לֹא הָיָה בְּמִדְיָן אֶלָּא לְקַחַת שְׂכָרוֹ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קו.), וְעוֹמֵד לַחְזוֹר, וַה׳ פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלוֹ וְצָדוֹ לְחֶרֶב נוֹקֶמֶת.

ג **וַיְדַבֵּר וגו׳ לֵאמֹר הֶחָלְצוּ וגו׳.** צָרִיךְ לָדַעַת: א׳ אָמְרוּ **לֵאמֹר** לְמִי יֹאמְרוּ. ב׳ אָמְרוּ **הֶחָלְצוּ** וגו׳ לָמָּה לֹא צִוָּה כַּפֶּדֶר שֶׁאָמַר בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק לִיהוֹשֻׁעַ (שמות יז:ט) ״בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים״, כְּמוֹ כֵן כָּאן הָיָה לוֹ לְצַוּוֹת לְפִינְחָס שֶׁשָּׁלַח עִמָּהֶם וְלֹא לְכָלָּלוּת הָעָם. גַּם שֶׁאֵין דֶּרֶךְ זֶה נָכוֹן, כִּי מִי מֵפִיס לָדַעַת מִי זֶה הוּא שֶׁיִּזְרֹז עַצְמוֹ לָצֵאת, וְכָל אֶחָד יֹאמַר לֹא עָלַי הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹת. ג׳ אָמְרוּ **וְיִהְיוּ עַל מִדְיָן** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר ״וְיִלָּחֲמוּ בְּמִדְיָן״ כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (שם) ״הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק״. ד׳ לָמָּה שִׁנָּה מִדִּבְרֵי ה׳ כִּי ה׳ אָמַר אֵלָיו ״נִקֹּם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְהוּא אָמַר ״נִקְמַת ה׳״, וְהָיָה צָרִיךְ לְדַיֵּק מַאֲמַר ה׳. ה׳ אָמְרוּ **אֶלֶף לַמַּטֶּה** לָמָּה לֹא שָׁלַח כָּל הָעָם

לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם הָרְשָׁעִים, וְעַל מִי סָמַךְ לִשְׁלֹחַ אֲנָשִׁים מוּעָטִים שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף לְעַם רַב, וְצָא וּלְמַד רִבּוּיָם מִטַּפָּם הַנִּשְׁאָרִים שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף.

אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי יֵשׁ בְּעִנְיָן מִלְחָמָה זוֹ מֵחוּשׁ צוֹדֵק, וְלָזֶה בָּא הָאֱלֹהִים בְּנוֹעַם דְּבָרָיו לְמֹשֶׁה "נְקֹם" וגו' לְהָעִירְךָ סֵדֶר הַמִּלְחָמָה בְּסֵדֶר שֶׁבּוֹ יִקַּיֵּם דְּבַר הַנְּקָמָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'. לָזֶה נִתְחַכֵּם וְלֹא רָצָה לִבְחוֹר אֲנָשִׁים עַל יְדֵי הַזּוֹלַת, כִּי מִי יוֹדֵעַ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא חָשְׁבוּ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן וְלֹא טָעוּ בְּמִכְשׁוֹל אוּמָּה זוֹ. וְיַעַץ וְאָמַר לָהֶם שֶׁיֶּחֱלְצוּ מֵהָעֵדָה, פֵּרוּשׁ הֵם מֵעַצְמָן כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ עַצְמוֹ שֶׁהוּא בַּר לֵבָב וּנְקִי כַּפַּיִם יִפָּסֵר לְחֶשְׁבּוֹן הָאֶלֶף לַמַּטֶּה. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּתֹבַת **לֵאמֹר** מַאֲמָר הַנֶּעְלָם שֶׁהוּא עִנְיַן נְקִיּוּתָם מֵחֵטְא מִדְיָן, לְהַבְחִין בְּעַצְמוֹ כָּל אֶחָד מֵהַנִּמְסָרִים אִם הוּא נָקִי וּבַר. וְאוּלַי כִּי רָמַז גַּם כֵּן בְּתֹבַת **לֵאמֹר** עִנְיַן הָעֲרָיוֹת, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין נו:) "לֵאמֹר" זוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת, שֶׁאָמַר לָהֶם שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַחֲלוּצִים נְקִיִּים מֵהַחֵטְא. וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר "אֲנָשִׁים לַצָּבָא", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא) כָּל אֲנָשִׁים צַדִּיקִים. וַהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּשֶׁתִּהְיֶה תֹּבֶת אֲנָשִׁים יְתֵרָה, כְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ מַה שֶּׁדִּיְּקָנוּ בָּעִנְיָן. וְלָזֶה אֵין לָהֶם לָחוּשׁ לְמִכְשׁוֹל כֵּיוָן שֶׁהַיּוֹצְאִים לַצָּבָא צַדִּיקִים. וְעוֹד לָהֶם שֶׁיִּקָּרְאוּ חֲסִידִים כֵּיוָן שֶׁבָּא לְיָדָם עָוֹן זֶה וְנִצּוֹלוּ מִמֶּנּוּ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זהר חדש ג קצה:) שֶׁלָּזֶה יִקָּרֵא חָסִיד. בְּאֶמְצָעוּת כֵּן תִּהְיֶה הַנְּקָמָה בְּאֵין מֵחוּשׁ. וְלָזֶה לֹא רָצָה שֶׁיִּרְצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לַצָּבָא, כִּי בְּדֶרֶךְ זֶה יֵשׁ מֵחוּשׁ מִנִּיעַת הַנְּקָמָה, וְאַדְרַבָּה לְהֵיפֶךְ כַּנִּזְכָּר:

וַיִּהְיוּ עַל מִדְיָן – יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת, שֶׁבְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה הוּא יְסוֹד הָעֶלְיָה, וּבְחִינַת הַקְּלִפָּה הִיא סוֹד הַיְרִידָה. וּכְשֶׁאָדָם חוֹטֵא וְנִדְבָּק בּוֹ חֵלֶק הָרַע, תַּפְעִיל בּוֹ טִבְעָהּ וְיסוֹדָהּ לְהַשְׁפִּילוֹ. וּפְרָט זֶה פֵּרְשָׁנוּהוּ בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות ל:יב), שֶׁהַחוֹטֵא יָכֹף כְּאַגְמוֹן רֹאשׁוֹ וְעוֹמֵד בְּגֶדֶר הַשִּׁפְלוּת. וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּהְיוּ עַל מִדְיָן**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶם מֵהַטַּמְאָה הַסּוֹבֶבֶת הַשְׁוָאָתָם לְמִדְיָן, אֶלָּא יִהְיוּ בְּגֶדֶר הַטּוֹב שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה.

וְאָמְרוֹ **"לָתֵת נְקַמַת ה'"** – גַּם זֶה מֵהַהִתְחַכְּמוּת לְהַשְׁגַּת הַנְּקָמָה, שֶׁצִּוָּה אוֹתָם שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנַת הַנְּקָמָה לְקִנְאַת ה' אֲשֶׁר גָּרְמוּ בְּטוּל מִצְוֹתָיו וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלֹא לְהִתְנַקֵּם עַל הַמְּסֻבָּב מֵהַחֵטְא שֶׁמִּתּוֹ כַּמָּה מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי לִכְשֶׁתִּהְיֶה הַכַּוָּנָה עַל זֶה אֵין בַּמַּעֲשֶׂה מִצְוָה לְהִסְתַּיֵּעַ בְּאֶמְצָעוּתָם לְהִנָּקֵם מֵאוֹיֵב. וַהֲגַם שֶׁה' אָמַר אֵלָיו "נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לֹא אָמַר אֵלָיו שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל לָשׁוֹן זֶה, אֶלָּא שֶׁדִּבְּרָיו הָיוּ עִם מֹשֶׁה "נִקֹּם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמֹשֶׁה נִתְחַכֵּם לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר בְּדֶרֶךְ זֶה לְקַיֵּם הַנְּקָמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּצְטַוָּה עָלֶיהָ בְּמַאֲמַר "נִקֹּם".

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁאֵין צֹרֶךְ שֶׁיִּלָּחֲמוּ הֵם, אֶלָּא יִהְיוּ שָׁם עֲלֵיהֶם, פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִילָם. וְהַטַּעַם – **לָתֵת נְקַמַת ה'**, פֵּרוּשׁ נְקָמָה שֶׁיִּתְנַקֵּם ה' בְּמִדְיָן בְּאֶמְצָעוּתָם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות י"ד:י"ד) "ה' יִלָּחֶם לָכֶם".

וְאָמַר הַכָּתוּב **וַיִּפְקְדוּ מַאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁעוֹמֵד בְּצִדְקוֹ מָסַר עַצְמוֹ לַדָּבָר, עַד שֶׁבָּאוּ לִכְלַל הָאֶלֶף. וַהֲגַם שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה מֵהַצַּדִּיקִים, נִתְחַכֵּם ה' כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ הַנִּשְׁאָרִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִכָּרִים.

ו **וַיִּשְׁלַח וגו' אוֹתָם וְאֶת פִּנְחָס וגו'.** אָמְרוֹ **וַיִּשְׁלַח**, נִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹתָן שְׁלוּחֵי מִצְוָה לִנְקוֹם נִקְמַת ה', וּשְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִיזּוֹקִין. וְכָפַל לוֹמַר אוֹתָם פַּעַם שְׁנִיָּה לְרַמּוֹז שֶׁשָּׁקוֹל פִּנְחָס כְּנֶגֶד כֻּלָּן.

וְטַעַם שֶׁבָּחַר בְּפִינְחָס וְלֹא יְהוֹשֻׁעַ וְכַדּוֹמֶה, גַּם זֶה מֵהִתְחַכְּמוּת הַנְּקָמָה, כִּי זֶה הוּא אֲשֶׁר קִנֵּא וְעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים מַפְלָאִים, וְסָמוּךְ הוּא בְּכֹחַ מֻפְלָא לְהַשְׁמִיד כָּל הָאֻמָּה הַטְּמֵאָה. גַּם אֶפְשָׁר שֶׁחָשׁ מֹשֶׁה לְקִטְרוּג הָאֲנָשִׁים לָמָּה לֹא מִיחוּ בַּזּוֹנִים, הֲגַם שֶׁהֵם נְקִיִּים, לָזֶה נִתְחַכֵּם וְשָׁלַח הַמְקַנֵּא קִנְאַת ה' בְּמִסְירַת נַפְשׁוֹ. כָּל הָאֻמָּה הַטְּמֵאָה. וְאוּלַי כִּי הוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק בְּמַאֲמַר **אוֹתָם וְאֶת פִּנְחָס** לוֹמַר יַשְׁלִים זֶה מַה שֶּׁחָסֵר לָזֶה. וְאוּלַי כִּי דָּבָר זֶה הָיָה בִּלֵּב תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה שֶׁנִּקְמַת מִדְיָן צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל יְדֵי פִּינְחָס, וְהֵן הָאָדוֹן חָשַׁב לְטוֹבָה שֶׁלֹּא יַכְלִים מֹשֶׁה לוֹמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ שְׁלַח אֶת פִּינְחָס, שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁנִּפְסַל חָס וְשָׁלוֹם הוּא מֵהַמַּעֲשֶׂה, לָזֶה נִתְחַכֵּם וְתָלָה הַדָּבָר בְּיַד מֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ "נְקֹם" וגו', וּמֹשֶׁה מֵעַצְמוֹ יָדַע הַנָּכוֹן עֲשׂוֹת וַיִּשְׁלַח פִּינְחָס, וּבָזֶה נַעֲשֵׂית מַחְשֶׁבֶת ה' לְטוֹבָה וְלֹא נִכְלַם מֹשֶׁה יְדִיד ה'.

ח **וְאֶת מַלְכֵי וגו' חֲמֻשֶּׁת וגו'.** טַעַם שֶׁהַצְּרִיךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר מִנְיָנָם, לוֹמַר שֶׁנֶּהֶרְגוּ יַחַד זֶה עִם זֶה וְרָאוּ זֶה אֶת זֶה בְּמַפַּלְתָּן. וְאָמְרוֹ **מַלְכֵי מִדְיָן** פַּעַם שְׁנִיָּה, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּכָפֶל הַדְּבָרִים לוֹמַר שֶׁהֲרָגוּם בִּידִיעָה שֶׁהֵם מַלְכֵי מִדְיָן וְלֹא בְּהֶסַּח הַדַּעַת:

הָרְגוּ בָּהָרֶב. הַצְּרִיךְ לוֹמַר **הָרְגוּ**, הֲגַם שֶׁמּוּבָן הוּא שֶׁהֲרָגוּהוּ מִסְּמִיכוּת זִכְרוֹנוֹ עִם הַנֶּהֱרָגִים. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמְרוּ כִּי בִּלְעָם הָלַךְ מִמִּדְיָן לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל לְיַעֲצָם לְבַל יִלָּחֲמוּ בְּמִדְיָן, וְאָמַר לָהֶם: וּמָה כְּשֶׁהֵייְתֶם וְכוּ', עַד כָּאן. הַדְּבָרִים יַגִּידוּ כִּי בִּלְעָם נֶהֱרַג לִקְדֶם הֲרִיגַת ה' מַלְכֵי מִדְיָן, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְחַכֵּם ה' וְיִחֵד לוֹ הֲרִיגָה בִּכְּנֵי עַצְמוֹ, לְהָעִירְךָ שֶׁלֹּא נֶהֱרַג עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא הָיָה מוּבָן כֵּן אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר הָרְגוּ. וְאָמְרוֹ **בָּהָרֶב**, לוֹמַר שֶׁבִּטְּלוּ כְּשָׁפָיו בְּעֵרֶךְ יִשְׂרָאֵל וַהֲרָגוּהוּ בְּנַשְׁמִי.

טז **הֵן הֵנָּה וגו' בִּדְבַר בִּלְעָם.** צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **הֵן הֵנָּה**, עוֹד לָמָּה הֶאֱרִיךְ לוֹמַר "בִּדְבַר בִּלְעָם וגו' עַל דְּבַר פְּעוֹר", וְיִתְבָּאֵר הַדָּבָר בְּהָעִיר לָמָּה שָׁגְגוּ פִּינְחָס וַאֲנָשֵׁי הַצָּבָא דְּנוּ וּפָטְרוּם מִטַּעַם שֶׁהַנָּשִׁים כְּפוּפוֹת הֵן לְבַעֲלֵיהֶן וְלַאֲבוֹתֵיהֶן וַאֲנוּסִים הֵמָּה, וְהֵן הָאָדוֹן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הִרְגִּישׁ שֶׁמִּטַּעַם

אָכֵן פִּינְחָס וַאֲנָשֵׁי הַצָּבָא דָּנוּ וּפָטְרוּם מִטַּעַם שֶׁהַנָּשִׁים כְּפוּפוֹת הֵן לְבַעֲלֵיהֶן וְלַאֲבוֹתֵיהֶן וַאֲנוּסִים הֵמָּה, וְהֵן הָאָדוֹן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הִרְגִּישׁ שֶׁמִּטַּעַם

זֶה הֶחֱיוּ אוֹתָם וּבָא בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת וְאָמַר: בִּשְׁלָמָא אִם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים אֶלָּא מַעֲשֵׂה הַזְּנוּת שֶׁבָּא לָהֶם עָלָיו מִצַּוֹת גְּדוֹלֵיהֶם יֵשׁ לָדוּן אוֹתָם לִזְכוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם עָשׂוּ מֵעַצְמָן מַעֲשֶׂה אַחֵר מַה שֶּׁלֹּא צִוּוּ אוֹתָם גְּדוֹלֵיהֶם, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה פְּעוֹר, שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כ,כג) שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִים לָהֶם צוֹאַת פְּעוֹר וְאוֹמְרִים לָהֶם: הִשְׁתַּחֲוֶה לָזֶה וְתִהְיֶה נִשְׁמַעַת לוֹ. נִמְצָא שֶׁמִּכְשׁוֹל עֲבוֹדָה זָרָה הָיָה מֻטָּם. וְהוּא אָמְרוֹ **הֵן הֵנָּה**, פֵּרוּשׁ, מִדַּנְפְשָׁם הָיוּ סִבָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. **בִּדְבַר בִּלְעָם** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, בְּאֶמְצָעוּת סִבַּת עֲצַת בִּלְעָם שֶׁיְּעָצָם לְהַפְקִיר בְּנוֹתֵיהֶם לִזְנוּת. וְתִמְצָא שֶׁלֹּא אָמְרוּ זַ"ל שֶׁאָמַר בִּלְעָם אֶלָּא עִנְיַן הַזְּנוּת, כְּאָמְרָם (שם): אֱלֹהֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה וְכוּ', וְהֵם הָיוּ סִבָּה לִמְסֹר מַעַל בַּה' עַל דְּבַר פְּעוֹר, שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהִשָּׁמַע לָהֶם אֶלָּא אִם יִשְׁתַּחֲווּ לְפְעוֹר. **וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת ה'**, פֵּרוּשׁ, בְּסִבַּת עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא בְּסִבַּת הַזְּנוּת, וּמִי גָּרַם עֲבוֹדָה זָרָה – הֵן הֵנָּה. וְאוֹמֵר "וְעָתָּה" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, יִתְוַדּוּ עַל הַשְּׁגָגָה וְיַהַרְגוּ כָּל וְגוֹ'.

יז הָרֹגוּ. הֶצְרֵךְ לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה "הָרֹגוּ", אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (ספרי) לְהַפְסִיק וְכוּ', שֶׁאִם לֹא כֵן יִהְיֶה מַאֲמַר "וְכָל אִשָּׁה" וְגוֹ' שָׁקוּל אִם נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה. וְקָשֶׁה שֶׁהָיָה לוֹ לְהַקְדִּים תֵּבַת "הַחֲיוּ לָכֶם" בְּפָסוּק "וְכֹל הַטָּף" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "הַחֲיוּ לָכֶם", וּבָזֶה אֵין צֹרֶךְ לִכְפּוֹל מַאֲמַר "הָרֹגוּ". וְאוּלַי שֶׁחָשׁ לוֹמַר כֵּן שֶׁאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא מְצַוֵּה אוֹתָם לְהַחֲיוֹתָם, וְלֹא כֵן מַחֲשֶׁבֶת ה' אֶלָּא רְשׁוּת הוּא אוֹמֵר שֶׁאֵין מִצְוָה לַהֲמִיתָם, וְלָזֶה הִקְדִּים מַאֲמַר "וְכֹל הַטָּף" וְגוֹ' לוֹמַר שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לְהוֹדִיעַ מַה יִּהְיֶה דִּינָם, לֹא לְצַוּוֹת בָּהֶם.

וְעוֹד נִשְׁאַר לָנוּ לְיַשֵּׁב מַה שֶּׁקָּשֶׁה עוֹד, לָמָּה אָמַר **הָרֹגוּ** בִּתְחִלַּת הַכָּתוּב וְלֹא הִסְפִּיק בַּ"הָרֹגוּ" שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף? וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ מַאֲמַר "הִרְגוּ" לְמַאֲמַר "וְעַתָּה", לוֹמַר שֶׁהַתְּשׁוּבָה הָרְמוּזָה בְּ"וְעַתָּה" הִיא בְּמַעֲשֵׂה הֲרִיגָה, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא הָרְגוּ לֹא קָיְמוּ תְּשׁוּבַת הַחֵטְא. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ "הִרְגוּ" לַ"הָרֹגוּ" לָאִשָּׁה וְכוּ', לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ מִצְוָה עַל אֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל אֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן. אוֹ נִתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ זְכִרוֹן הַהֲרִיגָה לְתֵיבַת "וְעַתָּה", לוֹמַר שֶׁיַּהַרְגוּם תֵּכֶף וּמִיָּד.

יח הַחֲיוּ לָכֶם. פֵּרוּשׁ, יְגַיְּרוּ אוֹתָם, שֶׁבָּזֶה יִקָּרְאוּ חַיִּים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיוֹת לָהֶם לְהִנָּשֵׂא לֶחָפֵץ בָּהֶם:

לב וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ וְגוֹ' וַתְּהִי הַמַּחֲצָה וְגוֹ' וַיְהִי הַמֶּכֶס וְגוֹ' וַתְּהִי מֶחֱצַת וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֶאֱרִיךְ כָּל כָּךְ בִּפְרָטֵי הַחֶשְׁבּוֹן בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל כָּל הַבָּא לִמְנוֹת לֵידַע כִּי כָּךְ יַעֲלֶה לְמֶחְצָה וְכֵן יַעֲלֶה לְמֶכֶס וְגוֹ', גַּם בְּעִנְיַן מֶחֱצַת הָעֵדָה לֹא הֶאֱרִיךְ לוֹמַר כָּל פְּרָטֵי הַסְּכוּמִים אֶלָּא חֶשְׁבּוֹן הָעוֹלֶה בְּמַחֲצִית הַמַּלְקוֹחַ, וְגַם עָלָיו דָּן אָנֹכִי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְאָמְרוֹ. וְהָרַמְבַּ"ן עָלָיו הַשָּׁלוֹם כָּתַב טַעַם הַדָּבָר שֶׁבָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא נֶחְסַר אֶחָד מִזְּמַן הַמִּסְפָּר לְזְמַן שֶׁחָצוּהוּ, עַד כָּאן. וְאֵין נִרְאֶה בְּעֵינַי דָּבָר זֶה שֶׁמַּה שֶּׁלֹּא נֶחְסַר מֵהַמַּקְנֶה בִּזְמַן מוּעָט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גֶּס, וּמַה גַּם שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַכָּתוּב לְכָתוֹב כָּל הַדְּבָרִים בִּשְׁבִילוֹ.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי הוּא, שֶׁהוֹדִיעַ פְּרָטֵי הַחֶשְׁבּוֹן בְּמַחֲצִית חֵלֶק הַיּוֹצְאִים בַּצָּבָא הוּא לְגַלּוֹת שֶׁהַמֶּכֶס הָיָה מִלְּגָיו, לֹא שֶׁהָיָה מוֹנֶה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְנוֹתֵן אֶחָד לַה' מִפְּאַת הַמֶּכֶס, אֶלָּא מוֹנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע וְנוֹתֵן אֶחָד, וְלָזֶה הֶעֱלָה כָּל פְּרָטֵי חֶשְׁבּוֹן הַמֶּכֶס, וּמִמֶּנּוּ תֵּדַע שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים אֶחָד לְאַרְבַּע מֵאוֹת תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע.

וְהוֹדִיעַ חֶשְׁבּוֹן מֶחֱצַת הָעֵדָה – בָּא הַכָּתוּב לְהָסִיר טָעוּת אַחֵר, וְהוּא שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר לְעוֹלָם מֶכֶס שֶׁנָּתְנוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא הָיָה אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִלְּבַר, וְאֵין רְאָיָה מִסְּכוּם הַמֶּכֶס שֶׁעָלָה הַמֶּכֶס לוֹמַר שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה עוֹלֶה מֶכֶס שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת צֹאן לַמִּסְפָּר הָאָמוּר. יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים אוֹתוֹ הַמֶּכֶס מִמַּחֲצִית הָעֵדָה, שֶׁבָּזֶה יַעֲלֶה מִסְפָּר הָאָמוּר בַּמֶּכֶס חֵלֶק הַצָּבָא הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה נִתָּן מִלְּבַר. אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַכָּתוּב וּמָנָה מִסְפַּר חֵלֶק הָעֵדָה וּמְנָאוֹ שֶׁלֹּם לְהָסִיר מֵחוּשׁ זֶה, וְלָזֶה לֹא פֵּרֵט הַכָּתוּב בְּמִסְפַּר חֵלֶק הָעֵדָה אֶלָּא מִסִּפַּר הַמַּחֲצִית לְצֹרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שֶׁהַמֶּכֶס נִתָּן מִלְּגָיו וְכָל אֶחָד שֶׁלֹּם חֶלְקוֹ מִמַּחֲצִיתוֹ, וְהוּא גַּם כֵּן מַה שֶּׁצִּוָּהוּ ה' בְּמַאֲמַר "מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ" לוֹמַר שֶׁלֹּא יִפְרְעוּ הַמֶּכֶס אֶלָּא מִמַּחֲצִיתָם, וְגַם אָמַר אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת, הָא לָמַדְתָּ שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַמֶּכֶס מִלְּגָיו.

מט וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ' וְנִקָּרֵב וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ מַאֲמַר **וַיֹּאמְרוּ** וְגוֹ' **וְלֹא נִפְקַד** וְגוֹ' הוּא לְהָסִיר מֵהֶם חֲשַׁשׁ מִכְשׁוֹל עָוֹן, כַּמּוּבָן מִמִּין הַקָּרְבָּן אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ תַּכְשִׁיטֵי נָשִׁים, וּמַאֲמַר **וְנִקָּרֵב** וְגוֹ' הוּא טַעַם הַקָּרְבָּן שֶׁהוּא לְכַפֵּר עַל הִרְהוּר עָוֹן, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּשַׁבָּת (שבת סד.) וּפֵרַשְׁתִּיהוּ בְּחִבּוּרִי (חפץ ה'):

נא כָּל כְּלִי מַעֲשֶׂה. הוֹדִיעַ בָּזֶה רִבּוּי הַשָּׁלָל שֶׁל מִדְיָן לְבַד הָיָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. וְאָמַר עוֹד **אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ** אַחַר שֶׁכְּבָר הוֹדִיעַ הַכָּתוּב לְמַעְלָה בְּזֹת אַנְשֵׁי הַצָּבָא שֶׁבָּזְזוּ לְעַצְמָן, גַּם אֵין זֶה מְקוֹם הוֹדָעָה זוֹ, אֶלָּא בָּא לְהוֹדִיעַ כִּי לֹא כָל כְּלֵי זָהָב שֶׁל מִדְיָן הָיוּ אֵלּוּ, אֶלָּא מַה שֶּׁהֵבִיאוּ הַמְמֻנִּים שֶׁל הַצָּבָא מִלְּבַד מַה שֶּׁבָּזְזוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁמָּצְאוּ לָהֶם עֹשֶׁר גָּדוֹל.

נד אֶל אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן וְגוֹ' לִפְנֵי ה'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּתַב בְּסֵדֶר זֶה שֶׁהִפְסִיק בֵּין זִכָּרוֹן הַמָּקוֹם וּבֵין מַאֲמַר "לִפְנֵי ה'", שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה' זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל"? וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת כַּלָּה וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב אַחַאי בַּר יֹאשִׁיָּה, כָּל הַמְפַגֵּעַ עַצְמוֹ מִן הָעֲבֵרָה, אֲפִלּוּ הוּא יִשְׂרָאֵל רָאוּי הוּא לְהַעֲלוֹת עוֹלָה כְּכֹהֵן גָּדוֹל עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְכוּ', עַד כָּאן. וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה שֶׁהֵרִימוּ הַפְּקוּדִים הָיוּ מֵהָאֲנָשִׁים שֶׁפָּגוּ עַצְמָן מֵהָעֲבֵרָה, וְהַכֵּלִים בָּאוּ מִגּוּף הַדָּבָר, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שיר השירים ו:ו) שֶׁכָּךְ הָיָה מִנְהָגָם בְּאוֹתָהּ מִלְחָמָה: כְּשֶׁהָיוּ מַפְשִׁיטִים תַּכְשִׁיטֵיהֶם הָיוּ טָחִין

פְּנֵיהֶם בְּטֵט וָרֶפֶשׁ וְהָיוּ פּוֹרְקִין נִזְמֵיהֶם מֵהֶם שֶׁלֹּא יִסְתַּכְּלוּ בָּהֶם. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַה שֶׁפָּמַךְ מַאֲמַר "לִפְנֵי ה'" לְמַאֲמַר "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲלוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת לִפְנֵי ה' כְּמַאֲמַר רַב אַחַאי בַּר יֹאשִׁיָה, וְהָיָה הַדָּבָר לְזִכָּרוֹן.

פרק לב

א וּמִקְנֶה רַב וְגוֹ'. טַעַם הוֹדָעָה זוֹ, לְהַצְדִּיק הַכָּתוּב טַעַם הַנִּמְצָא בְּפִיהֶם לִשְׁאֹלַת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג כִּי אֱמֶת הוּא. וְטַעַם שֶׁהָיָה לָהֶם יוֹתֵר מִכָּל הַשְּׁבָטִים לִהְיוֹת שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרֵי כֹּחַ בָּזוּז אַנְשֵׁי הַצָּבָא חֵלֶק מֻרְכָּב מִכָּל הַשְּׁבָטִים.

ב וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לָהֶם לְדַבֵּר לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ, וְאִם אֵין צֹרֶךְ בַּדָּבָר לָמָּה הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּירָם? וְאוּלַי שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לוֹמַר שֶׁהָיָה הַדָּבָר כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה ה' עֲשׂוֹת בְּנַחֲלַת הָאָרֶץ, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה מַסְעֵי (במדבר לד:יז): "אֵלֶּה אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד" וְגוֹ', שֶׁצְּרִיךְ מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל וְהַנְּשִׂיאִים, וְהֵם הָאֲמוּרִים כָּאן. וְטַעַם שֶׁהִצְרִיךְ ה' שְׁלָשְׁתָּם, לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ כֹּחַ אַחֵר, הַמֶּלֶךְ תִּמְצָא שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ד' מֵהִלְכוֹת מְלָכִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֵשׁ הוּא שֶׁלּוֹ וְנוֹתֵן לַעֲבָדָיו וּלְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה, עַד כָּאן. חֲרִי שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּיָדוֹ הַכֹּל. אֶלְעָזָר וְהַנְּשִׂיאִים כְּשֶׁאֵין רְצוֹן הַמֶּלֶךְ לְתֵת אֶלָּא לְכָל אֶחָד הָרָאוּי לוֹ כְּפִי הַחֲלוּקָּה צְרִיכִין כָּל בַּעֲלֵי הַחֲלוּקָּה לְהִזְדַּמֵּן לַחֲלוּק. וְהַכֹּהֵן לָדַעַת אֲשֶׁר יַסְכִּים אֵל עֶלְיוֹן בְּאֵיזֶה מָקוֹם יִטּוֹל פְּלוֹנִי חֶלְקוֹ. הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל הַשְּׁלֹשָׁה צְרִיכִין לִהְיוֹת בְּהַסְכָּמַת נְתִינַת חֵלֶק בָּאָרֶץ, כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ כֹּחַ אַחֵר. וּמַה גַּם שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה לְצַדֵּד שֶׁאֵין דִּין מֶלֶךְ שֶׁנּוֹתֵן לְמִי שֶׁיִּרְצֶה אֶלָּא אַחַר חֲלוּקַת הָאָרֶץ וִישִׁיבַת יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם, אֲבָל לֹא בְּתִחִלַּת הַיְרוּשָׁה, שֶׁאֵין לַמֶּלֶךְ מִשְׁפָּט זֶה, וְלָכֵן הֵצְרִכוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לַעֲמוֹד גַּם כֵּן לִפְנֵי אֶלְעָזָר וְהַנְּשִׂיאִים. וְאָמְרוּ **לֵאמֹר**, אוּלַי יִרְצֶה שֶׁיֹּאמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל כֵּלֶּן דָּבָר שֶׁיַּסְכִּימוּ עָלָיו. אוֹ יִרְצֶה אֲמִירָה רַכָּה לְשׁוֹן רְצוּי.

ג עֲטָרוֹת וְגוֹ' הָאָרֶץ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת: א', לָמָּה הֵצְרִכוּ לְפָרֵט כָּל הָעֲיָרוֹת וְלֹא הִסְפִּיק בַּמַּאֲמָר הַכְּלָלִי שֶׁאָמְרוּ "הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה'" וְגוֹ', שֶׁשָּׁם כְּלוּלִים כָּל הָאֲרָצוֹת הֵהֵם, אוֹ הָיָה לָהֶם לוֹמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁהִזְכִּירָם הַכָּתוּב בְּסָמוּךְ בִּשְׁנֵי כְּלָלִים, דִּכְתִיב "אֶת אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת אֶרֶץ גִּלְעָד" (במדבר לב:א). ב', אָמְרוּ **הָאָרֶץ אֲשֶׁר** וְגוֹ', וְכִי הָיוּ לִפְנֵיהֶם אֲרָצוֹת אֲחֵרִים שֶׁשָּׁמָּם כְּמוֹ כֵן שֶׁהֵצְרִכוּ לְסַמֵּן אֵלּוּ, וְאִם לוֹמַר שֶׁה' הִכָּה אוֹתָם מִי לֹא יָדַע בָּזֶה?

אֶרֶץ הַכַּוָּנָה הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הִשְׁכִּילוּ לְדַבֵּר בְּסֶדֶר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לְהַקְשׁוֹת לִשְׁאֹלָתָם מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת בָּעִנְיָן. א' כֵּיוָן שֶׁהָאָרֶץ הַלָּזוּ הִיא שֶׁל כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, מַה כִּחָם לִשְׁאוֹל דָּבָר שֶׁל אֲחֵרִים. ב' אֵיךְ יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שֶׁיִּשְׁבוּ בֶּטַח בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר כְּבָר נִכְבְּשָׁה וּשְׁאָר הַשְּׁבָטִים יִכָּנְסוּ בְּסַכָּנַת הַמִּלְחָמוֹת הָעֲצוּמוֹת הַמּוּכָנוֹת לָהֶם, וְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֹאמַר: כְּדִבְרֵיכֶם אֲדַבֵּר גַּם אֲנִי, וְלֹא אִכָּנִיס עַצְמִי בְּסַכָּנַת הָעַמִּים. וְכָל זֶה לָמָּה שֶׁנּוֹגֵעַ לִשְׁלִילַת הָרָצוֹן מִמֹּשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, לְבַד מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהִתְרַעֵם עֲלֵיהֶם שֶׁבּוֹחֲרִים לָשֶׁבֶת חוּץ לָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה וְהַנִּבְחֶרֶת לַה'.

אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכְּמוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן, וְנָתְנוּ תְּשׁוּבָה לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים הַמְּרַעִים שְׁאֵלָתָם, בְּמַה שֶׁאָמְרוּ **עֲטָרוֹת** וְגוֹ' **הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה'** וְגוֹ', כְּנֶגֶד טַעֲנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהָאָרֶץ הִיא שֶׁל כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ בְּמַאֲמָר זֶה תְּשׁוּבָה לָזֶה, שֶׁלֹּא לָקְחוּ הָאָרֶץ בְּדֶרֶךְ טֶבַע לוֹמַר הַלֹּא לָנוּ הִיא, אֶלָּא ה' הוּא שֶׁהִכָּה יוֹשְׁבֶיהָ לִפְנֵיהֶם, וְאֵין זֶה אֶלָּא נִכְסֵי שָׁמַיִם וּמִנִּכְסֵי גְבוֹהַּ אָנוּ בָּאִים לִשְׁאוֹל.

גַּם טַעֲנָה שְׁנִיָּה שֶׁאֲחֵיהֶם יִכָּנְסוּ בְּסַכָּנַת מִלְחָמוֹת וְכוּ', סְתָרוּהָ בְּמַאֲמַר זֶה **אֲשֶׁר הִכָּה ה'**, פֵּרוּשׁ, בִּשְׁלָמָא אִם יָרְשַׁת הָאָרֶץ הָיְתָה בְּדֶרֶךְ טֶבַע הָיְתָה טַעֲנָה זוֹ טַעֲנָה, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁה' הוּא הַמַּכֶּה אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לְפְנֵיהֶם, מַה מָּקוֹם לַחֲשֹׁשׁ סַכָּנַת מִלְחָמוֹת? וְזֶה לְךָ הָאוֹת – הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵיהֶם, וְזֶה סִימָן לְכָל הָאָרֶץ, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים ג:כא): "וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאוֹת אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי כֵּן יַעֲשֶׂה ה' לְכָל הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה". מֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לְטַעֲנַת פַּחַד הַמִּלְחָמָה. וְנִתְכַּוְּנוּ גַּם כֵּן בָּזֶה לְהָסִיר מֵחוּשׁ הַנּוֹפֵל בִּשְׁאֵלָתָם, שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ כֵן אֶלָּא לְפַחַד מִלְחֶמֶת הָאָרֶץ.

גַּם טַעֲנַת מְאִיסַת אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה נָתְנוּ תְּשׁוּבָה בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר הִכָּה ה'**, פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם הוּא אֶרֶץ שֶׁכָּבְשָׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹ נָבִיא מִדַּעַת רוֹב יִשְׂרָאֵל, אֲבָל יָחִיד מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁבֶט שֶׁהָלְכוּ וְכָבְשׁוּ לְעַצְמָן מָקוֹם אֲפִלּוּ מִן הָאָרֶץ שֶׁנִּתְּנָה לְאַבְרָהָם אֵינָהּ נִקְרֵאת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד כָּאן. וְכָתַב עוֹד שָׁם בִּדְבַר אַרְצוֹת שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וּמִפְּנֵי מָה יָרְדוּ מִמַּעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי שֶׁכָּבַשׁ אוֹתָם קוֹדֶם שֶׁיִּכְבּוֹשׁ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ מִשִּׁבְעָה עַמְּמִין, עַד כָּאן. וְעִקַּר דִּין זֶה הוּבָא בְּסִפְרֵי (סוף פרשת עקב) שֶׁלָּמְדוּ דִּין שְׁאָר אַרְצוֹת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפָּסוּק (דברים י"א:כ"ד) "כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה", לְלַמֵּד עַל מְקוֹמוֹת שֶׁכְּבָשׁוּ חוּץ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן וְגוֹ' עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְגוֹ'. וְלָמְדוּ שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִדִּכְתִיב קוֹדֶם מַאֲמַר "כָּל מָקוֹם" – "וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדוֹלִים" וְגוֹ', שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְטֻמְאָה בְּגִלּוּלִים וְאַתֶּם מְכַבְּשִׁים חוּצָה לָאָרֶץ וְכוּ', עַד כָּאן. הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁזּוֹלֶת טַעַם הַקְּדִימָה, כָּל שֶׁכְּבָשׁוּהָ רוֹב יִשְׂרָאֵל דִּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ לְכָל דָּבָר. וְהוּא מַאֲמַר בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן **הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, אֶרֶץ זוֹ קְדֻשַּׁת הָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ, לְטַעַם שֶׁכְּבָשׁוּהָ לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל,

וְכִבּוּשׁ רַבִּים דִּינָהּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דְּבָרֶיהָ.

וּלְטַעֲנַת מַה שֶּׁדִּיְּקוּ לוֹמַר שֶׁכִּבּוּשׁ חוּץ לָאָרֶץ קוֹדֶם כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ אֵין לוֹ דִּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג קוֹדֶם כִּבְישַׁת הָאָרֶץ הָיְתָה, לָזֶה שָׁלְלוּ טַעֲנָה זוֹ בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר הִכָּה ה׳**, פֵּרוּשׁ, מְשַׁנֶּה כִּבּוּשׁ זֶה לְפִי שֶׁהָיָה בְּמַאֲמַר ה׳, כִּי הוּא אָמַר אֶל מֹשֶׁה עַל אֶרֶץ סִיחוֹן: ״וְאֶת אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ״ כָּאָמוּר בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים ב:לא), וְגַם עַל אֶרֶץ עוֹג (דברים ג:ב) אָמַר ה׳ שָׁם: ״בְּיָדְךָ נָתַתִּי אוֹתוֹ וְאֶת אַרְצוֹ וְאֶת כָּל עַמּוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ״ וְגוֹ׳. מֵעַתָּה ה׳ הִסְכִּים עַל הַקְּדִימָה. וְיֵשׁ גַּם כֵּן טַעַם בַּדָּבָר שֶׁלֹּא הָיוּ לְפָנֵיהֶם שְׁתֵּי כִּבּוּשׁוֹת, אֶחָד שֶׁל הָאָרֶץ וְאֶחָד שֶׁל חוּץ לָאָרֶץ, וְהִקְדִּימוּ שֶׁל חוּץ לָאָרֶץ כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה דָּוִד שֶׁלָּקַח אֲרַם צוֹבָה קוֹדֶם שֶׁהוֹרִישׁ הַיְבוּסִי כָּאָמוּר שָׁם, לוֹמַר לָמָּה הִנְחִתָּם מִלִּכְבּוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדֶם. וְאַדְרַבָּה, כִּבְישַׁת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג הָיְתָה צֹרֶךְ כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ כְּדֵי שֶׁיַּעַבְרוּ דֶּרֶךְ שָׁם לְכָבְשָׁהּ, וּכְבָר שָׁלְחוּ לוֹ דִּבְרֵי שָׁלוֹם לָתֵת לָהֶם מַעֲבָר דֶּרֶךְ אַרְצוֹ וְלֹא אָבָה. מֵעַתָּה אֵין תַּרְעוֹמֶת נֶגֶד שְׁאֵלָתָם מֵה׳ וּמִיְּשָׂרְאֵל.

וּבָזֶה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לָמָּה הֻצְרְכוּ לְהַזְכִּיר פְּרָטֵי שְׁמוֹת הָאָרֶץ, כִּי לָמָּה שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר ״אֲשֶׁר הִכָּה ה׳״ לוֹמַר שֶׁלֹּא בָּאוּ לִשְׁאוֹל אֶלָּא מִנְּכְסֵי גְּבוֹהַּ, אָמְרוּ כִּי כָּל פְּרָטֵי הַמְּדִינוֹת כֻּלָּם לֹא כִּבְּשׁוּם דֶּרֶךְ טֶבַע אֶלָּא ה׳ הִכָּה אוֹתָם לִפְנֵיהֶם, בֵּין לָמָּה שֶׁבָּאוּ לְהַחֲזִיקָם בְּחֶזְקַת קַדֶּשֶׁת הָאָרֶץ דִּקְדְּקוּ לְהַזְכִּיר כָּל הַשֵּׁמוֹת לוֹמַר שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶם יֶשְׁנָהּ בִּקְדֻשַּׁת הָאָרֶץ, וּמְדִינָה אַחֶרֶת זוֹלַת אֵלּוּ אֵינָהּ בִּכְלָל, וְהַיּוֹצֵא מִזֶּה כָּל עִיר שֶׁבְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן זוֹלַת אֵלּוּ אֵין לָהֶם דִּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁאֵינָהּ כִּבּוּשׁ רַבִּים.

וְאָמְרוּ **אֶרֶץ מִקְנֶה הִיא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה**, נִתְכַּוְּנוּ לְהָסִיר טַעֲנָה אַחֶרֶת וְהִיא, אַחַר שֶׁנִּסְכִּים לְכָל הַטְּעָנוֹת שֶׁאָמְרוּ, עֲדַיִן כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל יָבֹא וְיֹאמַר הַטְּעָנוֹת עַצְמָן לְטוֹל אֶת הָאָרֶץ, כִּי הַטְּעָנוֹת צוֹדְקוֹת לְכָל שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל. לָזֶה אָמְרוּ, אֵין שֵׁבֶט אַחַר צָרִיךְ לָהּ כְּמוֹ שֶׁצְּרִיכִין הֵם לָהּ, לְפִי שֶׁהִיא אֶרֶץ מִקְנֶה וְלָהֶם יֵשׁ מִקְנֶה רַב.

ה **וַיֹּאמְרוּ וְגוֹ׳ יִתֵּן אֶת הָאָרֶץ וְגוֹ׳.** הֻצְרַךְ לוֹמַר תֵּיבַת **וַיֹּאמְרוּ** הֲגַם שֶׁהֵם עוֹדָם מְדַבְּרִים וְלֹא הָיָה הֶפְסֵק לְדִבְּרֵיהֶם, לַהֲעִירְךָ כִּי עַד עַתָּה הָיוּ מְסַדְּרִים הַהַצָּעָה שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָם תִּתְקַבֵּל הַשְּׁאֵלָה כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, וּמִכָּאן הוּא מַתְחִיל מַאֲמַר הַשְּׁאֵלָה. וְאָמְרוּ **יִתֵּן** וְלֹא אָמְרוּ תִּתֵּן, לְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי כֹּחַ נַחֲלַת הָאָרֶץ הִיא בְּמֶלֶךְ וְכֹהֵן וְיִשְׂרָאֵל, לָזֶה אָמְרוּ ״יִתֵּן״, פֵּרוּשׁ תִּהְיֶה הַנְּתִינָה בְּאֹפֶן הַמּוֹעִיל, אוֹ אִם יִרְצֶה לָתֵת מֹשֶׁה לְבַדּוֹ כְּמִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ שֶׁיָּכוֹל לָתֵת כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, אוֹ בְּהַסְכָּמַת אֶלְעָזָר וְהַנְּשִׂיאִים כְּדִין חֲלֻקַּת הָאָרֶץ.

אַל תַּעֲבִרֵנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. הַכַּוָּנָה בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא קט:) בְּפָסוּק ״וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ״, שֶׁהַבַּת מַעֲבֶרֶת הַנַּחֲלָה מִמְּקוֹמָהּ, כְּמוֹ כֵן נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁאִם לֹא יִתֵּן לָהֶם אֶרֶץ הַמְּקֻנֶּה הָרְאוּיָה לָהֶם הִנֵּה הוּא מַעֲבִיר נַחֲלָתָם מִמְּקוֹמָהּ.

עוֹד נִתְכַּוְּנוּ לְהָרִים מִכְשׁוֹל הַחָשָׁד בָּהֶם שֶׁבּוֹחֲרִים בְּאֶרֶץ זוֹ לְצַד הַמְּנוּחָה לְבַל יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם, וְאָמְרוּ שֶׁמֵּעַם דִּבְרֵיהֶם אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵינָם רוֹצִים לִנְחוֹל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֶלָּא כָּאן לְצַד הַהֲכָנָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּ בְּמִלְחֲמוֹת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי אֵין לָהֶם בָּזֶה אֶלָּא הַעֲבָרָה.

עוֹד נִתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר **אַל תַּעֲבִרֵנוּ** לוֹמַר, כִּי יֵשׁ בָּזֶה דָּבָר נָאוֹת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיְּקֻלּוּ מֵעֲלֵיהֶם עֹלָם וְלֹא יִצְטָרְכוּ לִנְחֹל אוֹתָם בָּאָרֶץ.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לִשְׁלוֹל הַעֲבָרָתָם עִם יִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְנָה עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה לְבַסּוֹף, וְסָמְכוּ עַל הַסַּעַם שֶׁנָּתְנוּ בִּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ ״אֲשֶׁר הִכָּה ה׳״, וְאֵין צֹרֶךְ לַעֲבֹר כָּל חָלוּץ.

ו **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ׳ הַאֲחֵיכֶם יָבֹואוּ וְגוֹ׳ וְלָמָּה תְנִיאוּן וְגוֹ׳.** הֵן הָאָדוֹן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הִשְׂכִּיל בְּדִבְרֵי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן כָּל מַה שֶּׁרָצוּ לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, וְטָעַן כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁמִּנִּכְסֵי גְּבוֹהַּ הֵם שׁוֹאֲלִים כִּי הָעֵדָה לֹא עָשׂוּ דָּבָר, גַּם מַה שֶּׁנִּתְכַּוְּנוּ לִטְעוֹן כְּנֶגֶד הֶעָתִיד שֶׁאֵין טוֹרַח בַּדָּבָר כִּי ה׳ הוּא עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ, אָמַר לָהֶם ״הַאֲחֵיכֶם יָבֹואוּ לַמִּלְחָמָה״, פֵּרוּשׁ, אֱמֶת כִּי ה׳ הוּא הַנִּלְחָם לָהֶם, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים צְרִיכִין לְהִזְדַּמֵּן בַּמִּלְחָמָה, וְהוּא מַה שֶּׁדַּיֵּק **יָבֹואוּ לַמִּלְחָמָה** וְלֹא אָמַר ״הַאֲחֵיכֶם יִלָּחֲמוּ״ לוֹמַר שֶׁעַל הַבִּיאָה בִּלְבַד הוּא תָּמֵהַּ, וְיֵשׁ בָּזֶה סְתִירָה עַל טַעֲנַת מִלְחָמָה שֶׁעָבְרָה וְגַם טַעֲנַת מִלְחָמָה הַבָּאָה בָּאָרֶץ, שֶׁעַל כָּל פָּנִים כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם יְגִיעָה בַּדָּבָר, וְלָמָּה יְבַקְּשׁוּ הֵם יְגִיעַ כַּפָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְגָמַר אוֹמֵר **וְאַתֶּם תָּשֻׁבוּ פֹּה**, נִתְחַכֵּם לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁהַבְטָחַת ה׳ הִיא מֻשֶּׁגֶת, שֶׁאָמְרָה הַגָּבוֹהַּ כִּמְסִירַת הַהֶדְיוֹט וְאֵין כָּאן יְגִיעָה, הֲלֹא תַּשְׂכִּיל בִּיאַת יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה בְּעֶרֶךְ יְשִׁיבָתְכֶם פֹּה וְתִרְאוּ כִּי יֵשׁ הֶרְגֵּשׁ לִיגִיעַת בִּיאַת הַמִּלְחָמָה, וְאִם כֵּן לָמָּה תִּרְצוּ לְטוֹל דָּבָר שֶׁהִיא יְגִיעָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל כֵּיוָן שֶׁאֵין אַתֶּם יְגִעִים עִמָּהֶם בִּבִיאַתְכֶם לְמִלְחֶמֶת הָאָרֶץ?

גַּם נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **תָּשֻׁבוּ פֹּה** בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת, כִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁהֵם שׁוֹאֲלִים נִתְּנָה ה׳ כְּשֶׁהָיוּ מְקֻבָּצִים יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁזְּכוּת כֻּלָּן עָמַד לְהַנְחִילָם הָאָרֶץ הַלָּזוּ, וּכְשֶׁהֵם נוֹטְלִים חֶלְקָם בָּאָרֶץ נִגְרַע מֵעֶרֶךְ זְכוּת הָרַבִּים לְפִי שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים פֹּה. וּבָזֶה סָתַר טַעֲנָתָם שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר אֲשֶׁר הִכָּה ה׳, שֶׁזֶּה יַגִּיד עַל מִלְחֲמוֹת הָאָרֶץ שֶׁאֵין טֹרַח לְיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, כִּי לֹא כֵן הוּא שֶׁאֵין הַדָּבָר דּוֹמֶה.

ז **וְלָמָּה תְנִיאוּן וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ, מִלְּבַד הַטְּעָנוֹת, עוֹד קוֹבֵל אֲנִי עֲלֵיכֶם ״לָמָּה תְנִיאוּן אֶת לֵב״ וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, לוּ יְהִי שֶׁאֵין כַּוָּנָתְכֶם אֶלָּא לַטְּעָמִים הָאֲמוּרִים בְּדִבְרֵיכֶם, עִם כָּל זֶה יֵשׁ מָקוֹם לָרוֹצָה לַחְשׁוֹב שֶׁטַּעֲנוֹתֵיכֶם הוּא לְיִרְאַת עַם הָאָרֶץ. וַהֲגַם שֶׁאַתֶּם שׁוֹלְלִים הַדְּבָרִים, שֶׁאַדְרַבָּה אַתֶּם חוֹשְׁבִים הָאָרֶץ כְּאִלּוּ כְּבוּשָׁה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶפְשָׁר שֶׁזֶּה עֻצָּה וְתַחְבּוּלָה לְכַסּוֹת טַעַם הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא לְיִרְאַת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. וְהֵן הֵנָּה דִּבְרֵי הַמְּרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ (במדבר י״ג:ל״א) שָׁחְזָק

הוּא מִמֶּנּוּ. וְהוּא אָמְרוּ "כֹּה עֲשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם" וְגוֹ'. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לָהֶם שֶׁהָיָה לָהֶם לְחוּשׁ לַחֲשָׁד זֶה אַחַר שֶׁכְּבָר קָדַם מַעֲשֶׂה הָאָבוֹת וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה, שֶׁפָּחֲדוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲלוֹת אֶל הָאָרֶץ. וְלָזֶה יֵשׁ מָקוֹם לַחְשׁוֹב הַדָּבָר עַצְמוֹ כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁחֵלֶק מֵהַשְּׁבָטִים מְבַקְּשִׁים לָשֶׁבֶת חוּץ לָאָרֶץ.

אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה'. נִתְכַּוֵּן גַּם בָּזֶה כְּנֶגֶד מַה שֶּׁנִּתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר "אֲשֶׁר הִכָּה ה'" וְגוֹ', לוֹמַר שֶׁדַּיִן הָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ. אָמַר לָהֶם שֶׁעַל כָּל פָּנִים יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הָאָרֶץ אֲשֶׁר הֵם בָּאִים שָׁמָּה מֵאָרֶץ אֲשֶׁר הֵם רוֹצִים, כִּי הָאָרֶץ נָתַן לָהֶם ה' מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אֵינָהּ בִּכְלַל אֶרֶץ שֶׁנָּתַן ה' לְאַבְרָהָם, וְכִדְתַנְיָא (ספרי דברים רצט) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "לָתֵת לְךָ" – פְּרָט לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁנָּטַלְתָּ מֵעַצְמְךָ. וַהֲגַם שֶׁסְּבָרָא זוֹ סְבָרַת רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲבָל תַּנָּא קַמָּא דּוֹרֵשׁ דְּרָשָׁה אַחֶרֶת, מִדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן נִשְׁמַע לְתַנָּא קַמָּא, כִּי מִן הַסְּתָם אֵינָם חוֹלְקִים בְּעִקַּר הַדָּבָר אִם אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג הִיא בִּכְלַל מַה שֶּׁנָּתַן ה' לְאַבְרָהָם אִם לָאו:

גַּם מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה פ"ז) בְּעֶשֶׂר קְרֻשׁוֹת, שֶׁאֵין עֵבֶר הַיַּרְדֵּן רָאוּי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּלְשִׁכּוֹן הַשְּׁכִינָה, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב (יהושע כ"ב:י"ט) "אִם טְמֵאָה אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם", הָא לָמַדְתָּ שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאִפְשָׁר כִּי מִטַּעַם זֶה לֹא הָיָה בְּדַעַת מֹשֶׁה לְחַלְּקָהּ לַשְּׁבָטִים, וְהָיָה חָפֵץ שֶׁיִּהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן ה' לָהֶם לְיֵרֻשָּׁתָהּ יוֹתֵר קְדוֹשָׁה. וְעַיֵּן בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (ג:יג) בְּפָסוּק "הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים":

טז וַיִּגְּשׁוּ וְגוֹ'. טַעַם אָמְרוֹ **וַיִּגְּשׁוּ**, הֲגַם שֶׁשָּׁם הָיוּ עוֹמְדִים לְפָנָיו לְדַבֵּר אֵלָיו, אֶפְשָׁר שֶׁנִּזְהֲגוּ בְּצַעֲמָן הַרְחָקָה כְּשֶׁכָּעַס עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וְאָמַר לָהֶם "קַמְתֶּם תַּחַת אֲבוֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים", לָזֶה כְּשֶׁרָצוּ לְדַבֵּר אָמַר הַכָּתוּב "וַיִּגְּשׁוּ".

או לְפִי שֶׁמִּדִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁתָּלָה לָהֶם הַמְּנִיעָה בִּדְבָרִים שֶׁבְּיָדָם לְתַקְּנָם, לָזֶה הָיָה לָהֶם אַבִּירוּת לֵב וְחִזְקוּ יָדַיִם רָפוֹת לֵגֶשֶׁת אֵלָיו בְּיוֹתֵר מִמָּקוֹם שֶׁהָיוּ בּוֹ כְּשֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים.

גְּדֵרוֹת צֹאן וְגוֹ'. קָשֶׁה לָמָּה הֻצְרְכוּ לְמַאֲמָר זֶה שֶׁל "גְּדֵרוֹת צֹאן" וְגוֹ', שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לוֹמַר אֶלָּא תְּשׁוּבָה הַסּוֹתֶרֶת הַשָּׂגוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה הָאֲמוּרָה בְּדִבְרֵיהֶם בְּסָמוּךְ, שֶׁהוּא "אֲנַחְנוּ נֶחְלֹץ חוּשִׁים וְגוֹ' לֹא נָשׁוּב וְגוֹ' עַד הִתְנַחֵל". וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק י"א מֵהִלְכוֹת מְכִירָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְהֶחֱזִיק זֶה בַּבַּיִת, קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ "אִם תֵּלֵךְ עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי אֶתֵּן לְךָ בַּיִת זֶה" וְכוּ', וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם הַתְּנַאי לֹא קָנָה, שֶׁזֶּה אַסְמַכְתָּא, עַד כָּאן. וּבְפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת מְכִירָה כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כֵּיצַד הַחֲזָקָה? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה אוֹ שִׁנָּתַן וְכוּ', כֵּינָן שֶׁנָּעַל אוֹ פָּרַץ אוֹ גָּדַר כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שֶׁיּוֹעִיל מַעֲשָׂיו, הֲרֵי זֶה קָנָה, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְעַל פִּי הַדִּינִים נִתְחַכְּמוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְדַבֵּר דִּבְרֵיהֶם, כֵּינָן שֶׁמִּה שֶּׁלִּפְנֵיהֶם הוּא הַדָּבָר בִּתְנַאי בַּמְּצִיאוּת עַצְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק י"א מֵהִלְכוֹת מְכִירָה, שֶׁהֵם מְקַבְּלִים הָאָרֶץ בִּתְנַאי שֶׁיַּעֲלוּ עִמָּהֶם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה הִקְדִּימוּ זְכִיָּתָם בָּאָרֶץ קוֹדֶם הַתְּנַאי שֶׁהוּא מְצִיאוּת שֶׁכָּתַב בּוֹ רַמְבַּ"ם, וְאָמְרוּ **גְּדֵרוֹת צֹאן נִבְנָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ נַחְזִיק בָּאָרֶץ לִזְכוּתֵנוּ מֵעַכְשָׁיו, וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר עַל מְנָת שֶׁנַּעֲלֶה לָאָרֶץ עִם אַחֵינוּ בַּיּוֹם שֶׁיַּעֲלוּ. וְאָמְרוּ אוֹפֶן הַחֲזָקָה **גְּדֵרוֹת צֹאן** וְגוֹ', נִתְכַּוְּנוּ לַעֲשׂוֹת הַחֲזָקָה בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת בְּמַה שֶּׁיַּעֲשׂוּ בּוֹ גְּדֵרוֹת לַצֹּאן וְעָרִים לַטַּף, פֵּרוּשׁ, יִבְנוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁיּוֹעִילוּ מַעֲשֵׂיהֶם בָּאֲרָצוֹת כְּמִשְׁפַּט הַחֲזָקָה.

וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה הֻצְרְכוּ לוֹמַר הַדְּבָרִים, וְהָיוּ יְכוֹלִין לְהַחֲזִיק מֵעַצְמָן בְּאֵין צֹרֶךְ הוֹדָעָה? הִנֵּה כָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת מְכִירָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהֶחֱזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר אוֹ הִנּוֹתֵן, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר וְכוּ' צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ לֵךְ חֲזֹק וּקְנֵה, וְאַחַר כָּךְ אִם הֶחֱזִיק קָנָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּעַלִים, עַד כָּאן. וְלָזֶה נִתְכַּוְּנוּ כָּאן לוֹמַר עִנְיַן הַחֲזָקָה לִפְנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיַּסְכִּימוּ, שֶׁזּוּלַת זֶה אֵין חֶזְקָתָם חֲזָקָה. וְלָזֶה כִּשְׁהִסְכִּים מֹשֶׁה עַל הַדָּבָר אָמַר לָהֶם **בְּנוּ לָכֶם עָרִים** וְגוֹ', וְהוּא מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם שֶׁאָמַר לוֹ "לֵךְ חֲזֹק וּקְנֵה".

וְלִסְבָרַת רַמְבַּ"ן וְסִיעָתוֹ שֶׁחוֹלְקִים עִם הָרַמְבַּ"ם בְּדִין זֶה, וְסוֹבְרִים שֶׁכָּל שֶׁהַתְּנַאי קִיּוּמוֹ תָּלוּי בְּיַד הַלּוֹקֵחַ אוֹ הַמְקַבֵּל מַתָּנָה אֵין בּוֹ דִּין אַסְמַכְתָּא, מִשּׁוּם שֶׁהַמַּקְנֶה גָּמַר וְהִקְנָה, כְּפִי זֶה צָרִיךְ לְיַשֵּׁב טַעַם מַאֲמַר בְּנֵינ הַגְּדֵרוֹת וְעָרִים, כִּי הוּא לְבַל יִתְחַיְּבוּ לַעֲבֹר הַיַּרְדֵּן עַד שֶׁיִּכְּינוּ הַגְּדֵרוֹת וְיִבְנוּ הֶעָרִים וְאָז יֵחָלְצוּ לָלֶכֶת עִמָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ "גְּדֵרוֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ וְעָרִים לְטַפֵּנוּ" וְאַחַר כָּךְ "אֲנַחְנוּ נֶחְלֹץ חֲשִׁים" וְגוֹ'.

יז וְיָשַׁב טַפֵּנוּ וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר זֶה, גַּם לֹא אָמְרוּ כֵּן לְמַעְלָה כְּשֶׁהִזְכִּירוּ "וְעָרִים לְטַפֵּנוּ", נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁאִם יֵשְׁבוּ טַפָּם בְּעָרִים בְּצוּרוֹת אָז יְכוֹלִין לְהוֹסִיף עוֹד תְּנַאי אַחֵר, שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ לִבְנֵיהֶם עַד הִתְנַחֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ, פֵּרוּשׁ, אַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁל כִּבּוּשׁ וְשֶׁבַע שָׁנִים שֶׁל חִלּוּק, וְאִם לֹא יִהְיוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר, פֵּרוּשׁ עָרִים בְּצוּרוֹת, אֶלָּא לִשְׁמִירָה כַּמִּצְטָרֵךְ, לֹא יִהְיוּ בְּטוּחִים בָּהֶם לְהִתְעַכֵּב כָּל כָּךְ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אֶלָּא שֶׁבַע שָׁנִים עַד שֶׁיִּכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ. וְלָזֶה כָּתַב מַאֲמַר "וְיָשַׁב טַפֵּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר" בְּאֶמְצַע שְׁנֵי הַמַּאֲמָרִים שֶׁכֻּלָּם עִנְיָן אֶחָד, שֶׁהֵם מַאֲמַר "וַאֲנַחְנוּ נֶחְלֹץ חוּשִׁים וְגוֹ' עַד הֲבִיאוֹנוּם אֶל מְקוֹמָם" וּמַאֲמַר "לֹא נָשׁוּב אֶל בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל" וְגוֹ', וּמִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ שְׁנֵי הַמַּאֲמָרִים, שֶׁהַשֵּׁנִי גְּזֵרָה שֶׁל הָרִאשׁוֹן, וְלֹא לְהַפְסִיק בְּשֶׁלֹּא כָּעִנְיָן, וּלְדַרְכֵּנוּ יִתְיַשֵּׁב עַל נָכוֹן.

גַּם יִתְיַשֵּׁב לָמָּה אָמְרוּ שְׁנֵי גְּבוּלִים נֶגְדִּיִּים: א' "עַד אֲשֶׁר אִם הֲבִיאוֹנוּם" וְגוֹ', וְב' "עַד הִתְנַחֵל", וְהַגַּם שֶׁהָאֶחָד אָמְרוּ לְעִנְיַן נַחֲלַת חוּשִׁים וְהַשֵּׁנִי לְעִנְיַן הֲשָׁבָתָם לְאַרְצָם, עִם כָּל זֶה מִפְּסוּק רִאשׁוֹן מַשְׁמַע שֶׁלֹּא חִיְּבוּ עַצְמָן אֶלָּא עַד הֲבִיאָם לִמְקוֹמָן וְלֹא עַד הִתְנַחֵל, וְלִדְבָרֵינוּ עָלָה עַל נָכוֹן.

וְאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה ״בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם״, דִּקְדֵּק לוֹמַר **לָכֶם**, פֵּרוּשׁ, לְמַה שֶּׁבִּרְצוֹנְכֶם שֶׁהוּא לִבְנוֹת עָרֵי מִבְצָר, וְכֵן הָיָה, דִּכְתִיב: ״וַיִּבְנוּ אֶת דִּיבוֹן וְאֶת עֲטָרוֹת״ וְגוֹ׳ (במדבר לב:לד-לח), שֶׁאֵלּוּ הֵם עָרֵי הַמִּבְצָר שֶׁהֵם הָעֲיָרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁהִזְכִּירוּ בִּשְׁאֵלָתָם, וְתִמְצָא שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְבָתֵּיהֶם עַד אַחַר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁל כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק.

יט כִּי לֹא נִנְחַל וְגוֹ׳ כִּי בָאָה וְגוֹ׳. אָמְרוּ כִּי **לֹא נִנְחַל**, הוּא נְתִינַת טַעַם לְמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסָמוּךְ ״עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳, שֶׁהוֹצִיאוּ עַצְמָן מֵהַנַּחֲלָה. לָזֶה אָמְרוּ טַעַם שֶׁאָנוּ מְיַחֲסִים הַנַּחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא לָנוּ, מִטַּעַם ״כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם כִּי בָאָה״ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, מִטַּעַם שֶׁבָּאָה נַחֲלָתֵנוּ וְגוֹ׳. אוֹ נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם כָּל הָאָמוּר, יָדַע עַתָּה שֶׁטַּעַם שְׁאֵלָתָם לֹא מִטַּעַם יִרְאָתָם מִמִּלְחֶמֶת הָעַמִּים הוּא, כְּמוֹ שֶׁבָּא הַחָשָׁד בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא מִטַּעַם שֶׁאֵין לָהֶם נַחֲלָה בָּאָרֶץ, כִּי ה׳ נָתַן לָהֶם נַחֲלָתָם כְּבָר מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה.

כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם תַּעֲשׂוּן וְגוֹ׳ אִם תֶּחֱלְצוּ וְגוֹ׳. קָשֶׁה, לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **אִם תַּעֲשׂוּן** וְגוֹ׳ **אִם תֶּחֱלְצוּ** וְגוֹ׳ וְלֹא הִסְפִּיק בְּאַחַת מֵהֶנָּה. וְלִכְשֶׁנְּדַיֵּק לֹא הָיָה צָרִיךְ לַהֲשִׁיבָם, אֶלָּא יַסְפִּים לְדַבְּרֵיהֶם בְּמַה שֶׁיִּקְרָא לֵיהוֹשֻׁעַ וּלְאֶלְעָזָר וְיֹצֵא אוֹתָם כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ. עוֹד, לָמָּה דִּקְדֵּק לוֹמַר ״הַזֶּה״. עוֹד, מַה כַּוָּנָתוֹ בְּאָמְרוֹ בְּסָמוּךְ ״לִפְנֵי ה׳״?

אָכֵן כַּוָּנַת מַאֲמַר מֹשֶׁה הִיא, לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁדַּעַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁרוֹצִים לַעֲבוֹר עִם יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתְרַצּוּ וְיַחְלִיטוּ לָהֶם נְתִינַת הָאָרָצוֹת וְלֹא לְתַכְלִית אַחֵר, וְדָבָר זֶה אֵין נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן לְעִנְיַן הַצָּלַחַת הַמִּלְחָמָה, כִּי צְרִיכִין בְּנֵי הַמִּלְחָמָה שֶׁתִּהְיֶה מִלְחֶמְתָּם לְהַנְקֵם מֵאוֹיְבֵי ה׳ לְהַכְרִית לָהֶם כָּל נְשָׁמָה, וְתִקָּרֵא מִלְחֶמֶת חוֹבַת מִצְוַת ה׳, וְזֶה לְךָ לְשׁוֹן רַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ז׳ מֵהִלְכוֹת מְלָכִים: כָּל הַנִּלְחָם בְּכָל לִבּוֹ וְכוּ׳ וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ ה׳ בִּלְבַד, מֻבְטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא לוֹ שׁוּם נֶזֶק וְלֹא תַּגִּיעֵהוּ רָעָה וְכוּ׳ וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, עַד כָּאן.

עַל כֵּן הָאֲנָשִׁים הֲהֻמָּה, כֵּיוָן שֶׁאֵין הוֹלְכִים אֶלָּא לְהִתְקַיֵּם בְּיָדָם הָאָרֶץ, יֵשׁ מֵחוּשׁ בַּחֲלִיצָתָם שֶׁלֹּא תּוֹעִיל, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ נִזּוֹקִים מֵהֶם. אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה וְאָמַר לָהֶם **אִם תַּעֲשׂוּן** וְגוֹ׳ **אִם תֶּחֱלְצוּ** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמְרוּ הֵם ״וַאֲנַחְנוּ נֶחְלָץ חֲשִׁים״ וְגוֹ׳, אָמַר ״אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדָּבָר הַזֶּה״, וְתִיבַת ״זֶה״ חוֹזֶרֶת לַמַּאֲמָר הַנֶּאֱמָר בְּסָמוּךְ. וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁכַּוָּנָתָן בַּהֲלִיכָה לְקִיּוּם הַתְּנַאי אָמַר ״אִם תֶּחֱלְצוּ לִפְנֵי ה׳ לַמִּלְחָמָה״. דִּקְדֵּק לוֹמַר **לִפְנֵי ה׳** כְּמַאֲמַר רַמְבַּ״ם שֶׁכָּתַב שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ ה׳, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת אוֹיְבָיו**, פֵּרוּשׁ, אוֹיְבָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאֵין לְפָרֵשׁ אוֹיְבָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי לֹא הֻזְכַּר בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה מִתְּחִלַּת דְּבָרָיו עַד עַתָּה זְכִרּוֹן יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שֶׁעָלָיו חוֹזֵר מַאֲמַר אוֹיְבָיו, אֶלָּא וַדַּאי כִּי לַה׳ חוֹזְרִים הַדְּבָרִים, שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתָם לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֵי ה׳ לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וּכְפֵרוּשׁ זֶה הִרְוַחְנוּ גְּזֵרַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁלֹּא נוֹדַע מְקוֹמָהּ, שֶׁכָּל הַמַּאֲמָרִים הִטִּיל לָהֶם נָא״ו בְּתִחְלָתָם, וְלִדְבָרֵינוּ הַגְּזֵרָה הִיא ״לִפְנֵי ה׳״.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **אִם תֶּחֱלְצוּ לִפְנֵי ה׳** לַהֲשִׁיבָם לְהַמּוּבָן בְּדִבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ ״נֵחָלֵץ וְגוֹ׳ לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁיִּשְׂרָאֵל צְרִיכִין עֶזֶר טִבְעִי. לָזֶה אָמַר ״אִם תֶּחֱלְצוּ לִפְנֵי ה׳״, ״תֶּחֱלְצוּ״ פֵּרוּשׁ, לְהַרְבּוֹת זְכוּתְכֶם לִפְנֵי ה׳, שֶׁאֵין דּוֹמֶה זְכוּת מֵאָה לִזְכוּת מֵאָה וְאֶחָד:

כא וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ. וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁאָמַר ״אִם תֶּחֱלְצוּ״, בָּא לְהַתְנוֹת דָּבָר שֶׁלֹּא הוּזְכְּרוּ בְּדִבְרֵיהֶם, וְהוּא שֶׁיַּעַבְרוּ כֻּלָּם, פֵּרוּשׁ, כָּל הָרָאוּי לַחֲלוּץ צָבָא. אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן קָשֶׁה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן ״אִם תֶּחֱלְצוּ כֻּלְּכֶם״ אוֹ ״אִם תַּעַבְרוּ כֻּלְּכֶם חֲלוּצִים״.

אָכֵן כַּוָּנַת מֹשֶׁה בָּזֶה הוּא הַבְטָחָה וְהוֹדָעַת דִּיּוּק הַנִּשְׁמָע עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁאִם **תַּעֲשׂוּ** וְגוֹ׳ **וְתֶחֱלְצוּ** וְגוֹ׳ מַבְטִיחַ כִּי לֹא יִפּוֹל מֵהֶם אֶחָד וְיִהְיוּ שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים, וְהוּא אָמְרוֹ **וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ** פֵּרוּשׁ, כֻּלָּם, וְלֹא יִפָּקֵד מֵהֶם אִישׁ, וּמִכְּלַל זֶה אַתָּה שׁוֹמֵעַ שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ הָאָמוּר הֵם מוּכָנִים לְהַשְׁחָתָה. וּכְפֵרוּשׁ זֶה מַאֲמַר **וְעָבַר** וְגוֹ׳ הוּא גְּזֵרָה לְפָסוּק שֶׁקָּדַם לֹא תְּנַאי בְּמַעֲשֶׂה, שֶׁהַתְּנַאי כְּבָר אָמַר ״אִם תַּעֲשׂוּן הַדָּבָר הַזֶּה״ שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הוּא הַתְּנַאי שֶׁהִתְנוּ הֵם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה. וְאָמְרוֹ **לִפְנֵי ה׳** לוֹמַר שֶׁבָּזֶה לֹא יִהְיֶה מָסָךְ מַבְדִּיל בֵּינָם וּבֵין ה׳, כְּאָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִין בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם״, שֶׁס״מ הָרָשָׁע וְחֵילוֹתָיו הֵם הַמַּבְדִּילִים וְהֵם הַמְּכַלִּים.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר **לִפְנֵי ה׳**, פֵּרוּשׁ, שֶׁהוּא הַמּוֹרִישׁ אוֹיְבָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר ״עַד הוֹרִישׁוֹ״, פֵּרוּשׁ, ה׳, לְאוֹיְבָיו מִפָּנָיו. וּכְפֵרוּשׁ זֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **אִם תֶּחֱלְצוּ** וְתִהְיֶה כַּוָּנַתְכֶם לִפְנֵי ה׳ וְגוֹ׳, אָז אֵינְכֶם צְרִיכִין לְמִלְחָמָה אֶלָּא הַעֲבָרָה לְבַד לִפְנֵי ה׳ וְהוּא יוֹרִישׁ אוֹיְבָיו. וְהוּא אָמְרוֹ ״וְעָבַר לָכֶם וְגוֹ׳ לִפְנֵי ה׳״ הַיּוֹצֵא לְהִנָּקֵם, עַד הוֹרִישׁוֹ אוֹיְבָיו. הָא לָמַדְתָּ כִּי הוּא הַמּוֹרִישׁ לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִפָּנָיו**, לְפִי שֶׁה׳ שׁוֹכֵן בָּעִיר אֲשֶׁר בָּחַר לוֹ יְרוּשָׁלַיִם הַחֲבִיבָה, וְאֵינוֹ חָפֵץ לְרָאוֹת אוֹיְבָיו לְפָנָיו.

כב וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר ״עַד הוֹרִישׁוֹ״ שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ? עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וְאַחַר תָּשׁוּבוּ**, שֶׁמּוּבָן הוּא מֵאָמְרוֹ ״עַד הוֹרִישׁוֹ״ וְגוֹ׳, חֲרִי גְּבוּל הַהֲלִיכָה, וּמוּבָן מֵעַצְמוֹ שֶׁיָּשׁוּבוּ אַחַר כָּךְ. אָכֵן כַּוָּנַת מֹשֶׁה בָּזֶה הוּא הַבְטָחַת הַטּוֹבָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִקִּיּוּם הַדְּבָרִים, כִּי בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשֶׂה הַקּוֹדֵם יַבְטִיחַ בְּכַמָּה הַבְטָחוֹת: א׳ **וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ** – פֵּרוּשׁ, וַדַּאי שֶׁתִּכָּבֵשׁ הָאָרֶץ לִפְנֵי ה׳, ב׳ **וְאַחַר תָּשׁוּבוּ** – פֵּרוּשׁ, הִבְטִיחַ כָּל הַמְּדַבֵּר אֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִפָּקְדוּ בְּכָל זְמַן שֶׁיִּהְיוּ בָּאָרֶץ בַּמִּלְחָמוֹת הַגְּדוֹלוֹת וְיָשׁוּבוּ שְׁלֵמִים לְבֵיתָם. וְהַגַּם שֶׁמְּצִינוּ (בבא בתרא קכא:) שְׁיָאיר בֶּן מְנַשֶּׁה נָגֵרַג בְּמִלְחֶמֶת

הָעֵי, חֲצִי הַמְנַשֶּׁה לֹא הָיָה מֵאוֹתָם שֶׁדִּבֵּר מֹשֶׁה עִמָּהֶם אָז, כַּמּוּבָן מֵהַכְּתוּבִים.

עוֹד הוֹדִיעָם שֶׁבָּזֶה יִהְיוּ נְקִיִּים מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל, פֵּרוּשׁ: מֵה׳ – כְּשֶׁיַּעַבְרוּ לַמִּלְחָמָה עַל דֶּרֶךְ שֶׁכָּתַבְתִּי שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתָם לְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא לַהֲנָאָתָם בִּשְׁבִיל קִיּוּם תְּנַאי הָאָרֶץ, וּמִיִּשְׂרָאֵל – לְבַל יַחְשְׁדוּ שֶׁטִּינָא הָיְתָה בְלִבָּם מֵהַמְּרַגְּלִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה "קַמְתֶּם תַּחַת אֲבוֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים" שֶׁכַּוָּנָתָם לָשׁוּב מֵאַחֲרֵי ה׳. וְאָמְרוּ **וְהָיְתָה הָאָרֶץ** וְגוֹ׳ – הִבְטִיחָם שֶׁבָּזֶה תִּתְקַיֵּם בְּיֶדֶם הָאָרֶץ לַאֲחָזָה וְלֹא תִּהְיֶה נִגְזֶלֶת מֵהֶם, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה יֵשָׁלְלוּ מִכָּל הַבְּטָחוֹת הַטּוֹבוֹת.

וְאָמְרוּ **לִפְנֵי ה׳** אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְחַזְּקָם בְּקִדֻּשַׁת הָאָרֶץ מֵהַטָּעָמִים עַצְמָן שֶׁאָמְרוּ הֵם בִּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם, וְזֶה הוּא שִׁעוּר דְּבָרָיו: **וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת** וְגוֹ׳, הֲגַם שֶׁהוּא חוּצָה לָאָרֶץ תִּהְיֶה נֶחְשֶׁבֶת לָכֶם **לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי ה׳**, פֵּרוּשׁ, תִּהְיֶה נֶחְשֶׁבֶת אֲחֻזָּה זוֹ שֶׁהִיא לִפְנֵי ה׳, וְזוֹ הִיא קְדֻשָּׁתָהּ, שֶׁלְּטַעַם זֶה הִיא שֶׁנֶּחְשֶׁבֶת הָאָרֶץ קְדוֹשָׁה לִפְנֵי שֶׁהִיא לִפְנֵי ה׳ בְּאֵין רְצוּעַת חוֹל מַפְסֶקֶת בֵּינָהּ וּבֵין ה׳ שׁוֹכֵן הַבִּירָה.

כג **וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חְטָאתֶם.** קָשֶׁה, לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "וְאִם לֹא תַּעֲשׂוּן כֵּן לֹא תִּהְיֶה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם". אָכֵן כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר הוּא שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם שֶׁיֵּלְכוּ לְקִיִּם מִצְוַת מִלְחֶמֶת חוֹבָה לַעֲשׂוֹת נָקָמָה בְּאוֹיְבֵי ה׳, הֲגַם שֶׁיַּעַבְרוּ חֲלוּצִים הִנֵּה חְטָאתֶם, פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ כְּבָר יֵשׁ בְּיֶדְכֶם חֵטְא, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "חֲטָאתֶם לַה׳" כְּבָר.

וּדְעוּ אֶת חַטַּאתְכֶם וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ, מוֹדִיעָם שֶׁיֵּשׁ חֵטְא בְּיָדוֹ יִמְצָאֵהוּ בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה וְיִפָּרַע מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ **אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם** בִּפְשִׁיטוּת. וְצֵא וּלְמַד מִמַּאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (טור אורח חיים סימן נד) שֶׁחוֹזְרִים מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל חֵטְא קַל אִם שָׁח בֵּין יִשְׁתַּבַּח לְיוֹצֵר, וּכְמוֹ כֵן יִמְצָאֵם עָוֹן זֶה וְיֵחָסְרוּ כָּל הַהֲצָלָחוֹת הָרְשׁוּמִים בִּדְבָרָיו, גַּם אָז לֹא יִהְיוּ נְקִיִּים מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל, כִּי מֵהַמִּקְרֶה הָרַע אַדְרַבָּה יַצְדִּיקוּ כִּי לֹא נְקִיִּים הָיוּ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בִּתְשׁוּבַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁאָמְרוּ "עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה" (במדבר לב:כה).

כד **וְהֵיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ.** הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמָר זֶה שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהֶחְלִיט לָהֶם מַאֲמַר בִּנְיַן הֶעָרִים וְגוֹ׳ עַל כָּל פָּנִים, אֶלָּא תְּנַאי הוּא הַדָּבָר. אוֹ נִתְכַּוֵּן לְהָשִׁיב לְמַה שֶׁאָמְרוּ שֶׁאִם יִבְנוּ עָרֵי מִבְצָר וְיֵשְׁבוּ שָׁם טַפָּם שֶׁיִּתְעַכְּבוּ עַד שֶׁיִּנָּחֲלוּ יִשְׂרָאֵל נַחֲלָתָם בָּאָרֶץ. לָזֶה אָמַר **וְהֵיצֵא** וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, פְּרָט זֶה אִם לֹא הָיִיתֶם אוֹמְרִים אוֹתוֹ אֵין צֹרֶךְ בּוֹ לְמֵחוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּעִנְיָן, וְהָיָה דַּי בְּעִכָּבַתְכֶם שָׁם עַד תַּשְׁלוּם שֶׁבַע שָׁנִי כִּבּוּשׁ וְאֵין צֹרֶךְ לְהִתְעַכֵּב שָׁם אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּלְפִי שֶׁאֵתֶם אֲמַרְתֶּם כֵּן – הֵיוֹצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ. וְתִמְצָא שֶׁלֹּא הִתְנָה עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אֶלָּא עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה וְלֹא עַד שֶׁנֶּחְלְקָה כָּאָמוּר בְּמַאֲמַר הַתְּנָאִים, לוֹמַר שֶׁאֵין תְּנַאי זֶה מְעַכֵּב אֶלָּא לְקִיִּם הֵיוֹצֵא מִפִּיהֶם.

כה **וַיֹּאמֶר בְּנֵי גָד וְגוֹ׳ לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ וְגוֹ׳.** קָשֶׁה: א׳ אָמְרוֹ **לֵאמֹר** לְמִי יֹאמַר מֹשֶׁה. ב׳ מַה חִדּוּשׁ בִּדְבֵרֵיהֶם **עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ** הֲלֹא כְּבָר הֵם קָדְמוּ וְאָמְרוּ מַה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם מֹשֶׁה. ג׳ אַחַר שֶׁאָמְרוּ בְּרֶדֶךְ כְּלָל "עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה" לָמָּה הֶצְרִכוּ לוֹמַר עוֹד **טַפֵּנוּ** וְגוֹ׳ **יִהְיוּ שָׁם** וְגוֹ׳ **וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ.** עוֹד לָמָּה כָּפְלוּ לוֹמַר **כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר**, וַהֲלֹא כְּבָר אָמְרוּ "עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה". ד׳ לָמָּה שִׁנָּה, בְּפָסוּק רִאשׁוֹן אָמַר **מְצַוָּה** וּבְפָסוּק שֵׁנִי אָמַר **דּוֹבֵר**?

אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְחַדֵּשׁ לָהֶם שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנַת עֲבָרָתָם לַמִּלְחָמָה כְּמִשְׁפַּט אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ז׳ מֵהִלְכוֹת מְלָכִים, גַּם בְּעִנְיַן פְּרָט הַקְּדֻמַּת עָרִים לַטַּף לִבְנִין גְּדֵרוֹת צֹאן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כאן) שֶׁהֵם חִבְּבוּ הַמָּמוֹן מִטַּף וּמֹשֶׁה הָפַךְ לָהֶם, לָזֶה הִשִּׁיבוּ יַחַד כְּאִישׁ אֶחָד "וַיֹּאמֶר בְּנֵי גָד" וְהִסְפִּימוּ לְמַאֲמַר מֹשֶׁה בִּשְׁנֵי הַפָּרָטִים שֶׁחִדֵּשׁ לָהֶם מֹשֶׁה, וְהִתְחִילוּ מֵהַסָּמוּךְ שֶׁהוּא עִנְיַן חִבּוּב טַפָּם מִמָּמוֹנָם וְאָמְרוּ **טַפֵּנוּ** וְגוֹ׳ **וְכָל בְּהֶמְתֵּנוּ**, הֲרֵי שֶׁהִקְדִּימוּ טַפָּם לִבְהֶמְתָּם כִּדְבְרֵי מֹשֶׁה. וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ גַּם כֵּן הוֹדָאָתָם עֲשׂוֹת בַּפֶּרֶט הָרִאשׁוֹן שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתָם בַּמִּלְחָמָה לִפְנֵי ה׳, וְהוּא אָמְרָם "וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי ה׳ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר", וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּתְּחִלָּה "נֵחָלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הֲבִיאוֹנוּם" וְגוֹ׳:

וְהַנָּה לְצַד כִּי שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ יֵשׁ עֲלֵיהֶם חִיּוּב לְקַיְּמָם בִּשְׁבִיל שֶׁכָּךְ הִתְנָה עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה, וְכָל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה הַמַּתְנֶה אִישׁ הֶדְיוֹט, לָזֶה נִתְחַכְּמוּ בִּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם וְאָמְרוּ כִּי גַּם בְּלֹא חִיּוּב הַתְּנַאי עֲלֵיהֶם לְקַיְּמָם כָּל דִּבְרֵי מֹשֶׁה נְבִיא ה׳ דִּכְתִיב (דברים י״ח:ט״ו) "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן", וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן שֶׁאָמְרוּ **עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה** אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹת גַּם בְּלֹא טַעַם שֶׁהוּא תְּנַאי נִתְּנַת הָאָרֶץ, וְלָזֶה אָמַר תֵּיבַת **לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, בְּמַאֲמָרְךָ לְבַד חוֹבָה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת מִצְוָתֶךָ.

גַּם יִרְאָה לְשׁוֹן עִלּוּי וְרוֹמְמוּת, כִּי דָּבָר זֶה אָמְרוּהוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְצַד מַעֲלַת מֶלֶךְ וְנָבִיא, וְאַחַר כָּךְ פֵּרְשׁוּ הַדְּבָרִים וְאָמְרוּ **עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דּוֹבֵר**, פֵּרוּשׁ, גַּם מִלְּבַד חִיּוּב הַבָּא מֵחֲמַת הַמִּצְוָה יֵשׁ חוֹבָה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר מִצְוָה אֶלָּא דִּבּוּר, כַּדְּבָרִים הָעוֹבְרִים בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ בְּעִנְיְנֵי תְּנַאי מֶקַח וּמִמְכָּר זוֹכֶה וּמְזַכֶּה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁמְּקַבְּלִים גַּם כֵּן עֲלֵיהֶם הַדָּבָר כַּדְּבָרִים שֶׁמִּתְחַיֵּב אָדָם לַחֲבֵרוֹ בִּתְנַאי הַמָּמוֹן שֶׁקַּיְּמִין כְּרָאוּי מוּצָק.

כט **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ' וּנְתַתָּם לָהֶם.** אָמַר "וּנְתַתֶּם לָהֶם" שֶׁנִּרְאֶה כִּי הֵם הַנּוֹתְנִים, וּבְסָמוּךְ אָמַר הַכָּתוּב "וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה וְגוֹ' אֶת מַמְלֶכֶת" וְגוֹ' (במדבר לב:לג), לְפִי שֶׁאֵין הֶחְלֵט הַנְּתִינָה אֶלָּא אַחַר קִיּוּם הַתְּנַאי, לָזֶה אָמַר **וּנְתַתֶּם.** וְנִשְׁאַר לָדַעַת לָמָּה אָמַר **וּנְתַתֶּם.** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "תִּתְּנוּ לָהֶם". וְאוּלַי שֶׁרָמַז לָהֶם הַדְּבָרִים עַצְמָן שֶׁאָמַר לִבְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, שֶׁאִם יֵלְכוּ – יַצְלִיחוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, בֵּין הַנּוֹחֲלִים בְּאֶרֶץ בֵּין הַנּוֹחֲלִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם יַעַבְרוּ** וְגוֹ' **וְנִכְבְּשָׁה** וְגוֹ' הַצְלָחַת נוֹחֲלֵי הָאָרֶץ, **וּנְתַתֶּם** וְגוֹ' הַצְלָחַת נוֹחֲלֵי עֵבֶר הַיַּרְדֵּן. וְרָמַז זֶה לֹא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר "תִּתְּנוּ לָהֶם".

ל **וְאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם.** פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁיַּעַבְרוּ אַחַר כָּךְ יֵאָחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם. וְטַעַם אָמְרוֹ **וְנֶאֶחֱזוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו וְלֹא אָמַר "יֵאָחֲזוּ", נִתְכַּוֵּן לְרָמוֹז דִּיּוּק הַצְלָחָתָם הַנִּשְׁמָע מִפָּסוּק "אִם יַעַבְרוּ" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְאִם לֹא יַעַבְרוּ אֵין הַצְלָחָתָם בָּאָרֶץ הַלָּזוּ, וּמֵעַצְמָן יֵאָחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם לְצַד הַמִּצַּר לָהֶם בָּאָרֶץ, וְנִמְצְאוּ בִּטְלוּ הַמִּצְוָה וְשָׁלָהֶם לֹא הִגִּיעָם.

לא **וַיַּעֲנוּ בְנֵי גָד וְגוֹ'.** הֶצְרְכוּ לְהַחְזִיר הַדְּבָרִים, גַּם אָמַר הַכָּתוּב **וַיַּעֲנוּ** וְלֹא אָמַר "וַיֹּאמְרוּ", לְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה "וּנְתַתֶּם לָהֶם" חָשׁוּ שֶׁאָז תַּתְחִיל הַנְּתִינָה, לָזֶה עָנוּ וְאָמְרוּ כִּי עֲבָרָתָם חֲלוּצִים הוּא דָּבָר שֶׁחַיָּבִין לַעֲשׂוֹתוֹ בִּדְבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וּמִלְחֶמֶת חוֹבָה הִיא לָהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לַעֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה** נִחְנוּ נֶחָלֵץ חוּשִׁים לִפְנֵי ה' לְהִלָּחֵם בְּאוֹיְבָיו, אֲבָל הַנְּתִינָה הִיא מֵעַכְשָׁיו, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֹתָנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ**, וְהֵם לֹא הֵבִינוּ כַּוָּנַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּהוּ, וְלָזֶה תֵּכֶף נָתַן לָהֶם וּבָזֶה גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמַר "וּנְתַתֶּם לָהֶם" הִיא בְּיָדָם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

או אֶפְשָׁר שֶׁגַּם מֹשֶׁה דַּעְתּוֹ הָיָה שֶׁלֹּא יַתְחִיל זְכוּתָם בָּהּ אֶלָּא אַחַר הַתְּנַאי, וּכְשֶׁרָאָה חוֹזֶק רְצוֹנָם בַּמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב הִסְכִּים וּנְתָנָהּ לָהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד.

חסלת פרשת מטות

פרק לג

א **אֵלֶּה מַסְעֵי וְגוֹ'.** רַז"ל (בראשית רבה יב,ג) אָמְרוּ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה" פָּסַל הַקּוֹדְמִים, וּבְמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ לֹא רָאִינוּ שֶׁקָּדְמוּ בַּמַּאֲמָר מַסָּעוֹת זוּלָתָם לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְפָסְלָם. וְהָיָה נִרְאֶה כִּי נִתְכַּוֵּן לִפְסֹל כָּל מַסָּעוֹת זוּלָתָם שֶׁיֵּשְׁנָם בָּעוֹלָם, הֲגַם שֶׁלֹּא חָזְרוּ. אֶלָּא שֶׁרוֹאֲנִי שֶׁלֹּא הָיוּ הַמַּסָּעוֹת לְשֶׁבַח, וּלְוַאי שֶׁלֹּא הָיוּ בָּעוֹלָם, כִּי רֻבָּם הָיוּ לִיסּוּרִין שֶׁל עֲוֹן הַמִּרְגָּלִים. גַּם הַקּוֹדְמִים הָיוּ דֶּרֶךְ רְחוֹקָה לְבַל יִתְּנוּ רֹאשׁ וְיָשׁוּבוּ, דִּכְתִיב (שמות י"ג:י"ז) "וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים". הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא הָיָה לָרָצוֹן וּלְסֶדֶר הַנָּכוֹן לְמוֹעֲדֵי רֶגֶל. גַּם אָמְרוּ רַז"ל (ילקוט יתרו רעג) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם" – בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהָיוּ חוֹלְקִין אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְכוּ', מַה כְּתִיב "וַיִּסְעוּ מִסֻּכּוֹת וַיַּחֲנוּ בְאֵיתָם", הָיוּ נוֹסְעִים בִּמְרִיבָה וְחוֹנִים בִּמְרִיבָה וְכוּ', עַד כָּאן. וּכְפֵרוּשׁ זֶה אֵין בְּמַסָּעוֹת אֵלּוּ דָּבָר יָקָר הֶעֱרֵךְ לִפְסֹל כָּל זוּלָתָם.

וְאָפְשָׁר כִּי לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּמַּסָּעוֹת אֵלֶּה הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה שְׁתֵּי הַדְרָגוֹת: א' הֵם הַמַּסָּעוֹת שֶׁהָיוּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה קוֹדֶם גְּזֵרַת מְרַגְּלִים, ב' הַמַּסָּעוֹת שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁבִיל גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעַת ה' עֲשׂוֹת זוּלַת מַה שֶּׁעָשׂוּ בִּשְׁתֵּי שָׁנִים, וּמַסָּעוֹת אֵלּוּ גְּרוּעִים הֵם מֵעֶרֶךְ שְׁלְאַחֲרֵיהֶם, וּכְנֶגְדָּן נִתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמַר אֵלֶּה לְפָסְלָם. וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב **אֵלֶּה מַסְעֵי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, הָאֲמוּרִים בְּסָמוּךְ הֵם הַמַּסָּעוֹת הָרְאוּיִים וְהַצְּרִיכִין, וְכָל זוּלָתָם פְּסוּלִין הֵם, שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא יְסוּרִין לְהַנִּיעָם בַּמִּדְבָּר בְּתוֹכָחוֹת שֶׁל עֲוֹן הַמְרַגְּלִים.

עוד נִרְאֶה בְּהָעִיר לָמָּה בָּחַר הַכָּתוּב לִמְנוֹת הַמַּסָּעוֹת וְלֹא הַחֲנָיוֹת, וּמַה גַּם לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה כאן) שֶׁאָמְרוּ מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ' כָּאן יָשַׁנּוּ כָּאן וְכוּ', עַד כָּאן, שֶׁזֶּה יוֹתֵר בִּזְכְרוֹן הַחֲנָיוֹת, לֹא בַּמַּסָּעוֹת. גַּם לְפִי מִדְרָשׁ אַחֵר (תנחומא) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהִזְכִּיר הַמַּסָּעוֹת לְקַבֵּעַ לָהֶם שָׂכָר לֶעָתִיד לָבֹא, דִּכְתִיב (ישעיהו לה:א) "יְשִׂשׂוּם מִדְבָּר" וְגוֹ', לְפִי זֶה הָיָה רָאוּי לִמְנוֹת הַחֲנָיוֹת.

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת (זוהר חלק ב קנז.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַלִּיכַת יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיְתָה לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁאָנַס אִישׁ הַבְּלִיַּעַל הַחוֹנֶה בַּמִּדְבָּר הַשָּׁמֵם, שֶׁשָּׁם קָנָה מְקוֹמוֹ מְקוֹם נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב, וְדַרְכּוֹ שָׁם עֲדַת ה' לְהוֹצִיא בָּלְעוֹ מִפִּיו. וְהוּא הַטַּעַם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים בְּמָקוֹם אֶחָד שָׁנָה וּבְמָקוֹם אַחֵר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, שֶׁהוּא כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָרוּר הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁיֵּשְׁנָם בַּמָּקוֹם הַהוּא. וּבְרוּר זֶה אֵין כֹּחַ בָּעוֹלָם שֶׁיָּכוֹל עֲשׂוֹתוֹ זוּלַת קְדֻשָּׁה הַשְּׁלֵמָה אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, שֶׁהוּא כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָרוּר הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁיֵּשְׁנָם בַּמָּקוֹם הַהוּא. וּבְרוּר זֶה אֵין כֹּחַ בָּעוֹלָם שֶׁיָּכוֹל עֲשׂוֹתוֹ זוּלַת קְדֻשָּׁה הַשְּׁלֵמָה וּבְסוֹד שְׁלֵמוּת מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת וּמַחְבֶּרֶת הַפְּרָטוּת: קְדֻשָּׁה הַשְּׁלֵמָה הִיא הַשְּׁכִינָה וְיִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה, וּמַחְבֶּרֶת הַפְּרָטוּת הֵם שִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת קְדוֹשׁוֹת, מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת הוּא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּסוֹד "מֹשֶׁה עַמּוֹ" (ישעיהו סג:יא), כִּי הוּא אֵילָן שֶׁמִּמֶּנּוּ נוֹצְצוּ נְשָׁמוֹת שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁהָיוּ שָׁם, וְנִסְתַּיְּעוּ בְּעֵזֶר אֱלֹהֵי בִּשְׁכוּנַת שׁוֹכֵן הַבִּירָה, וְשִׁבְּרוּ מַלְתְּעוֹת עָוֶל וּבֵרְרוּ בֵּרוּר עָצוּם.

וּכְפִי זֶה תַּכְלִית הַמַּעֲשֶׂה הוּא כְּשֶׁנּוֹסְעִים עִמָּהֶם כָּל הַדּוֹמֶה לְמִין הַקֹּדֶשׁ, לֹא בִּזְמַן הַחֲנָיָה שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה עִמּוֹ דָּבָר. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **אֵלֶּה מַסְעֵי** – אֵלֶּה פָּסַל כָּל הַמַּסָּעוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁאֵין מַסָּע כָּזֶה שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עִמָּהֶם הוֹן קָדוֹשׁ וְיָקָר שֶׁאֵין עֲרוֹךְ אֵלָיו. וַהֲגַם שֶׁקָּדְמוּ הָאָבוֹת וְדָרְכוּ מְקוֹמוֹת וְעָשׂוּ חֶלְקָם בְּבֵרוּרֵי נִיצוֹצוֹת, לֹא הִגִּיעוּ לְגֶדֶר זֶה. וְאָמַר הַכָּתוּב עַצְמוֹ טַעַם עִלּוּי מַסָּעוֹת אֵלֶּה לְפִי שֶׁהֵם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** וְנִצְרְפוּ בְּכוּר הַבְּרָזֶל שֶׁהִיא אֶרֶץ מִצְרַיִם כָּאָמוּר, וּבָזֶה הָיוּ נִשְׁמוֹתָם רְאוּיִים לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יָבוֹאוּ שָׁמָּה. וְעוֹד **לְצִבְאוֹתָם** שֶׁהִיא שְׁלֵמוּת

הַצָּבָא אֲשֶׁר תִּשְׁרֶה עָלָיו הַשְּׁכִינָה שֶׁהוּא מִסְפַּר שִׁשִּׁים רִבּוֹא, וּפָחוֹת מִמִּסְפָּר זֶה אֵינוֹ בְּגֶדֶר הַשְּׁלֵמוּת.

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה ע״א, מכילתא יתרו) כִּי לְסִבָּה זוֹ לֹא נָתַן ה׳ הַתּוֹרָה לָרִאשׁוֹנִים, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שְׁלֵמוּת הַצָּבָא שֶׁתִּשְׁרֶה עֲלֵיהֶם שְׁכִינָה הַנִּקְרֵאת צְבָאוֹת. גַּם רָמַז בְּתֵיבַת **לְצִבְאוֹתָם** הַשְׁרָאַת שְׁכִינָה עִמָּהֶם. חֲרִי לְפָנֶיךָ זִכְרוֹן מִסְפָּר הַשָּׁלֵם וְזִכְרוֹן מִסְפָּר הַשְׁרַאַת הַשְּׁכִינָה, וּכְנֶגֶד מַחְבֶּרֶת כְּלָלוּת מִסְפָּר הַשָּׁלֵם אָמַר ״בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן״, מֹשֶׁה הוּא מַחְבֶּרֶת מִסְפָּר הַשָּׁלֵם, וְאַהֲרֹן הוּא שׁוֹשְׁבִין הַשְּׁכִינָה הַמַּקְרִיב וּמְיַחֵד אֵלֶיהָ כָּל הָעֲנָפִים כַּיָּדוּעַ בְּסוֹד הַקָּרְבָּן:

אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם. לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ כִּי תֵּבֶת ״אֵלֶּה״ הִגִּידָה עַל הַמַּסָּעוֹת הַמֻּבְחָרִים וּפְסָלָה מַסָּעוֹת הַגְּרוּעִים, סָמַךְ הַכָּתוּב לְמַאֲמַר ״אֵלֶּה״ מַאֲמַר **אֲשֶׁר יָצְאוּ** וְגוֹ׳ **לְצִבְאֹתָם**, לְהָעִירְךָ כִּי הַמֻּבְחָרִים הֵם אוֹתָם שֶׁקָּדְמוּ לַמְרַגְּלִים, שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאוֹתָם. פֵּרוּשׁ, הַצְּבָאוֹת עַצְמָן, שֶׁיָּצְאוּ לִשְׁלֹל מַסָּעוֹת שֶׁהָיוּ מִזְמַן הַמְרַגְּלִים, שֶׁלֹּא הָיוּ לִצְבָאוֹתָם, שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה לָמוּת בַּמִּדְבָּר, וּמֵאוֹתָהּ שָׁנָה עַצְמָהּ מֵתוּ חֵלֶק מֵהֶם וְלֹא הָיָה בַּנִּמְצָא הַצְּבָאוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. וְאָמְרוֹ **בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן**, פֵּרוּשׁ, הַמַּסָּעוֹת הָיוּ בְּיָדָם, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (במדבר ט׳:כ׳): ״וְעַל פִּי ה׳ יִסָּעוּ״ וְגוֹ׳ ״עַל פִּי ה׳ בְּיַד מֹשֶׁה״, וְסָמַךְ עִמּוֹ אַהֲרֹן שֶׁאַהֲרֹן הוּא הַתּוֹקֵעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת לְמַסָּעָם, לָזֶה שִׁתְּפוֹ עִם מֹשֶׁה.

ב **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם וְגוֹ׳.** צָרִיךְ לְדַעַת מַה מּוֹדִיעֵנוּ הַכָּתוּב בְּמַאֲמָר זֶה, אִם לוֹמַר שֶׁמֹּשֶׁה כְּתָבָם, הֲלֹא כָּל הַתּוֹרָה מֹשֶׁה כְּתָבָהּ וְהַמַּסָּעוֹת הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה מִכְּלַל הַתּוֹרָה. עוֹד הָיָה לוֹ לוֹמַר ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מַסְעֵיהֶם״. עוֹד לָמָּה חָזַר לוֹמַר **וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם** וְגוֹ׳, וַהֲלֹא כְּבָר אָמַר ״אֵלֶּה מַסְעֵי״ וְגוֹ׳. עוֹד לָמָּה שִׁנָּה, בַּתְּחִלָּה הִקְדִּים לוֹמַר **לְמוֹצָאֵיהֶם** וְאַחַר כָּךְ אָמַר **לְמַסְעֵיהֶם**, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּים תֵּבֶת **לְמַסְעֵיהֶם** לְתֵבַת **לְמוֹצָאֵיהֶם**:

וְנִרְאֶה שֶׁהַכָּתוּב נִתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעֵנוּ סֵדֶר כְּתִיבַת הַמַּסָּעוֹת, שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בְּיוֹם אֶחָד, אֶלָּא עַל זֶה הַסֵּדֶר: שֶׁהִתְחִיל מֹשֶׁה לִכְתֹּב בְּפִנְקָסוֹ בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ מִיּוֹם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – יוֹם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם כָּתַב פָּסוּק ״וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס״ וְגוֹ׳, שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד הַכְּתוּבִים לְפָנֵינוּ עַד תֵּיבַת ״שְׁפָטִים״, וּכְשֶׁחָנוּ בְּסֻכּוֹת כָּתַב פָּסוּק ״וַיִּסְעוּ וְגוֹ׳ וַיַּחֲנוּ בְּסֻכּוֹת״, וּכְשֶׁנָּסְעוּ מִסֻּכּוֹת כָּתַב ״וַיִּסְעוּ מִסֻּכּוֹת״, וּכְשֶׁחָנוּ בְּאֵיתָם כָּתַב ״וַיַּחֲנוּ בְּאֵיתָם״, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הָיָה כּוֹתֵב כָּל מַסָּע בִּזְמַנּוֹ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְעַרְבוֹת מוֹאָב. וְאַחַר כָּךְ אָמַר ה׳ אֵלָיו שֶׁיְּסַדְּרֵם בַּתּוֹרָה כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ כְּתוּבִים אֶצְלוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ יוֹם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְהֵם שְׁנֵי הַכְּתוּבִים מִ״וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס״ עַד תֵּיבַת ״שְׁפָטִים״. וְאָמְרוֹ **לְמַסְעֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ לְסֵדֶר כָּל מַסְעֵיהֶם שֶׁנָּסְעוּ מִיּוֹם צֵאתָם מִמִּצְרַיִם עַד סוֹף הַמַּסָּעוֹת. וְאָמְרוֹ **עַל פִּי ה׳** – לוֹמַר שֶׁמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן עַצְמוֹ הָיָה עַל פִּי ה׳, הוּא אָמַר אֵלָיו שֶׁיִּהְיֶה כּוֹתֵב וְהוֹלֵךְ. וְאָמְרוֹ **וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם** וְגוֹ׳ – פֵּרוּשׁ אֵלֶּה הֵם הַמַּסָּעוֹת הָאֲמוּרִים שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה **לְמוֹצָאֵיהֶם** כָּל אֶחָד בִּזְמַנּוֹ וּבִמְקוֹמוֹ, וְזֶה הַעְתָּקָה.

ג **וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס וְגוֹמֵר.** הֵצֵרָךְ לוֹמַר זִכְרוֹן **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** שְׁתֵּי פְּעָמִים, הֲגַם שֶׁהָיָה יָכוֹל לוֹמַר ״בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם״ וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁבַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מְדַבֵּר הַכָּתוּב, אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ ״וַיִּסְעוּ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן״. אוּלַי שֶׁרָמַז מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה טו,יא) כִּי חֹדֶשׁ נִיסָן הוּא זְמַן שֶׁמִּזָּלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד, גַּם זְמַן שְׁלֵמוּת הַהַצָּלָחָה בּוֹ הוּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּסְעוּ** וְגוֹ׳ **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** שֶׁהוּא זְמַן הַעֲמָדַת מַזָּלָם, וְעוֹד לְתוֹסֶפֶת גֹּדֶל הַמַּעֲרָכָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁהוּא זְמַן מִלּוּי הַלְּבָנָה, וְאָמְרוֹ **לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** לְפִי שֶׁאֵין גֶּדֶר זֶה מוֹרֶה עַל רוֹם הַהַצְלָחָה אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הַמַּצְלָח.

ה **וַיִּסְעוּ וְגוֹ׳ וַיַּחֲנוּ בְּסֻכּוֹת.** קָשֶׁה, הֲלֹא כְּבָר אָמַר ״וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס״ וְגוֹ׳, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא ״וַיַּחֲנוּ בְּסֻכּוֹת״? וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה מַסָּע אַחַר בֵּין רַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁסָּמַךְ לְ״וַיִּסְעוּ״ ״וַיַּחֲנוּ״, וְזוּלַת זֶה אִם הָיָה מַתְחִיל ״וַיַּחֲנוּ בְּסֻכּוֹת״ אֵין הֶעָרָה לָזֶה, וּכְמוֹ כֵן דִּקְדֵּק בְּכָל הַמַּסָּעוֹת לְהַסְמִיךְ הַחֲנָיָה לַמַּסָּע (מכילתא שמות יב,לז).

נב **וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגוֹ׳.** וְהַגַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּשִׁבְעָה עֲמָמִין (דברים כ׳:טז) ״לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה״, כָּאן מְדַבֵּר הַכָּתוּב חוּץ מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין הַנִּמְצָאִין שָׁם, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ** לוֹמַר אֲפִלּוּ שֶׁאֵינָם מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁחוֹזֵר עַל אוּמָּה שֶׁאֵין כֹּחַ בָּהֶם לְהָרְגָם, שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ לְהוֹרִישָׁם וְלֹא יַנִּיחוּ מֵהֶם בָּאָרֶץ.

נג **וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת וְגוֹ׳ וְיִשַּׁבְתֶּם וְגוֹ׳.** רַשִׁ״י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּרֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה הִיא ״וְהוֹרַשְׁתֶּם״, אֲבָל ״וְיִשַּׁבְתֶּם״ הוּא הַבְטָחָה. וְרַמְבַּ״ן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּרֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה הִיא ״וְיִשַּׁבְתֶּם״, וּמִכָּאן סָמְכוּ לוֹמַר (כתובות קי.) הַפֵּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וְנִרְאֶה פְּשַׁט הַכָּתוּב כְּדִבְרֵי רַשִׁ״י, מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **כִּי לָכֶם** וְגוֹ׳ **לָרֶשֶׁת אֹתָהּ**, וְאִם הַיְשִׁיבָה הִיא הַמִּצְוָה, הָיָה לוֹ לְהִתְלוֹת בְּעִקַּר הַמִּצְוָה וְלוֹמַר ״כִּי לָכֶם וְגוֹ׳ לְשֶׁבֶת בָּהּ״.

נה **וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ וְגוֹ׳ וְהָיָה וְגוֹ׳.** לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה י׳:) שֶׁאָמְרוּ כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהָיָה״ הוּא לְשׁוֹן שִׂמְחָה, כָּאן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁהֵם יוֹתִירוּ אוֹתָם לְצַד הָרָצוֹן וְהַשִּׂמְחָה בָּהֶם לְצָרְכֵיהֶם, הוּא מְבַשְּׂרָם שֶׁיִּהְיוּ לְשִׂכִּים וְגוֹ׳.

וַעֲבַרְתֶּם אֶתְכֶם עַל הָאָרֶץ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לֹא מִלְּבַד שֶׁיַּחְזִיקוּ בְּחֵלֶק מֵהָאָרֶץ שֶׁלֹּא זְכִיתֶם בּוֹ, אֶלָּא גַּם חֵלֶק שֶׁזְּכִיתֶם בּוֹ אַתֶּם וִישַׁבְתֶּם בּוֹ, וַעֲבַרְתֶּם אֶתְכֶם עַל חֵלֶק שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים בּוֹ לוֹמַר "קוּמוּ צְאוּ מִמֶּנּוּ". וּפֵרוּשׁ תֵּבַת **עַל** כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (במדבר כ:כד) "עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי", "עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם" (דברים לב:נא).

נוּ כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, חָשַׁבְתִּי בְּמַצְוָתִי זוֹ לָכֶם, וְאַתֶּם לֹא עֲשִׂיתֶם, וְתִשָּׁאֵר מַחְשַׁבְתִּי עוֹמֶדֶת בְּלֹא קִיּוּם וְקִימָה בָּהֶם.

פרק לד

יד כִּי לָקֹחַ מַטֵּה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, נְתִינַת טַעַם לְהַקּוֹדֶם, לָמָּה הִגְבִּיל ה' גְּבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּסֵדֶר זֶה, כִּי לָקְחוּ מַטֵּה וְגוֹ', אֲבָל זוּלַת זֶה אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה ה' מַרְחִיב לָהֶם הַגְּבוּל יוֹתֵר מֵהַגְּבוּלוֹת הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן.

לָקֹחוּ נַחֲלָתָם. הֵצֶרֶךְ לִכְפּוֹל מַאֲמָר זֶה פַּעַם שְׁנִיָּה, לְפִי שֶׁחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה לֹא בָּא עִם בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן יַחַד, לָזֶה יֵחֵד לוֹ לְקִיחָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּכְפִי זֶה מַאֲמַר **לָקֹחוּ נַחֲלָתָם** חוֹזֵר לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, וְלָזֶה הִפְסִיק הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **לְבֵית אֲבוֹתָם** בֵּין שְׁנֵי הַמַּטּוֹת לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה. עוֹד יִרְצֶה בְּכָפֶל הַדְּבָרִים לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁלָּקְחוּ הוּא כְּפִי נַחֲלָתָם בֶּאֱמֶת, כִּי בָא לָהֶם נַחֲלָתָם שָׁם כִּדְבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ "בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ".

טוּ שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וְגוֹ' לָקֹחוּ וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁנִּנְחֲלָתָם הָיְתָה יַחַד מִמֹּשֶׁה מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ', וְלֹא חֵלֶק מֹשֶׁה חֵלֶק לְכָל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

יט לְמַטֵּה יְהוּדָה וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה נִשְׁתַּנּוּ מַטֵּה יְהוּדָה וּמַטֵּה שִׁמְעוֹן וּמַטֵּה בִּנְיָמִין שֶׁלֹּא הִזְכִּיר נָשִׂיא בָּהֶם. וְאוּלַי כִּי לֶהֱיוֹתָם סְמוּכִים לִזְכרוֹן "נָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד" מוּבָן כִּי הֵם נְשִׂיאִים, וּמִשְּׁלֹשָׁה וְאֵילָךְ הֵפְלַג זִכְרוֹן הַנְּשִׂיאוּת וְהֵצֶרֶךְ הַכָּתוּב לְזָכְרוֹ בְּכָל אֶחָד.

וְרָאִיתִי בְּשֵׁם רַבֵּינוּ נִסִּים גָּאוֹן כִּי בִּיהוּדָה לֹא הֵצֶרֶךְ, כִּי יָדוּעַ כְּלָל לְנָשִׂיא. שִׁמְעוֹן לֹא הָיָה רָאוּי לְנָשִׂיא מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה זִמְרִי, בִּנְיָמִין אֱלִידָד זֶה אֶלְדָּד וּכְבָר זָכָה לִנְבוּאָה (במדבר יא:טז-כט), וְהוֹרָדָה הִיא לוֹ לִקָּרוֹת נָשִׂיא, עַד כָּאן.

וְאָפְשָׁר עוֹד לוֹמַר, כִּי לֹא יֵחֵס נְשִׂיאוּת לְכָלֵב עַל יְהוּדָה מִשּׁוּם כְּבוֹד מַלְכוּת שֶׁעוֹמֶדֶת מִמֶּנּוּ, וּכְמוֹ כֵּן לְבִנְיָמִין מִשּׁוּם שֶׁמִּמֶּנּוּ מַתְחֶלֶת הַמַּלְכוּת בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא שָׁאוּל אִישׁ יְמִינִי, וְשִׁמְעוֹן טַעְמוֹ נָכוֹן כְּדִבְרֵי גָּאוֹן.

פרק לה

ב וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁצִּוָּה ה' שֶׁלֹּא יִהְיֶה לַלְוִיִּם חֵלֶק וְנַחֲלָה בָּאָרֶץ, אֲבָל בְּתוֹרַת חֶסֶד יִתְּנוּ לָהֶם מַתָּנַת חִנָּם מִמַּה שֶׁהִגִּיעָם, כְּדִין שֶׁמְּפַרְנְסִים מִי שֶׁהִשִּׁיגָה (אולי צריך לומר שלא השיגה) יָדוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁכְּתוּב לוֹמַר **עָרִים לָשָׁבֶת**, פֵּרוּשׁ לְצַד הַהֶכְרֵחַ לָשֶׁבֶת בָּהֶם וְגוֹ', וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר אַחַר כָּךְ **וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת**, לְהָעִירְךָ כִּי מַאֲמַר "לָשָׁבֶת" רִאשׁוֹן הִיא טַעַם הַנְּתִינָה, וּמַאֲמַר "וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת" הוּא לוֹמַר לְךָ שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לִישִׁיבָה. וְרַז"ל אָמְרוּ (מכות יב. ; ערכין לג.) שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהֶעָרִים יִהְיוּ לִישִׁיבָה, שֶׁאֵין עוֹשִׂין עִיר מִגְרָשׁ.

ג וּלְכָל חַיָּתָם. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא לְכָל צָרְכֵיהֶם, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וְכָלוּל הוּא בִּכְלַל רְכוּשָׁם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (מכות יב.) פֵּרְשׁוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְּנוּ אֶלָּא לַחַיִּים וְלֹא לִקְבוּרָה, שֶׁאֵין קוֹבְרִין בָּהֶם אֶלָּא הָרוֹצֵחַ שֶׁבָּא בּוֹ מַאֲמַר ה' כִּי שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרָתוֹ. וּלְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה קָשֶׁה תֵּבַת "וּלְכָל", כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָּא מַאֲמַר "וּלְכָל חַיָּתָם" אֶלָּא לְמַעַט קְבוּרַת מֵתִים, "לְחַיָּתָם" הָיָה לוֹ לוֹמַר, כִּי "וּלְכָל" מַשְׁמַע שֶׁמְּרַבֶּה בְּתַשְׁמִישֵׁי הַמִּגְרָשׁ, וּמַה גַּם בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו "וּלְכָל חַיָּתָם" רִבּוּי. וְרָצָה לוֹמַר "וּלְכָל" רִבּוּי, וְהִשְׁכִּילוּ שֶׁהַמְעוּט הוּא הַנִּשְׁמָע מִתֵּבַת "חַיָּתָם" עַצְמָהּ, אוֹ לְפִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמַעַט הַקְּבוּרָה הֵצֶרֶךְ לְרַבּוֹת כָּל חוּץ מִמֶּנָּה, וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב **וּלְכָל** מִין תַּשְׁמִישׁ שֶׁהוּא לַחַיִּים. הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא מִעֵט אֶלָּא לִקְבוּרָה, וְאִם הָיָה אוֹמֵר "לְחַיָּתָם" הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמִּעֵט כָּל שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ חַיָּתָם לְגַמְרֵי, וְיִכָּנְסוּ בְּגֶדֶר הָאִסּוּר דְּבָרִים אֲחֵרִים לְבַד הַקְּבוּרָה.

ו וְאֵת הֶעָרִים וְגוֹ' אֵת שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט. מִכָּאן מַשְׁמַע כִּי הַשֵּׁשׁ עָרֵי מִקְלָט הֵם לַגּוֹלִין וְלֹא לַלְוִיִּם, וּמֵאֲמְרוֹ בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה שֶׁאָמַר **כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה**, מַשְׁמַע שֶׁלִּזְכוּת הַלְוִיִּם הֵם גַּם הַשִּׁשָּׁה. וְנִרְאֶה כִּי נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה לָתֵת זְכוּת שָׁוֶה לְיִשְׂרָאֵל הַגּוֹלִין וְלַלְוִיִּם, שֶׁיֵּד כֻּלָּן שָׁוָה, לָכֵן בְּפָסוּק רִאשׁוֹן אָמַר זְכוּת לַגּוֹלִין שֶׁיִּהְיוּ שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט לָהֶם לָדוּר בָּהֶם, וּבְפָסוּק שֵׁנִי נָתַן זְכוּת לַלְוִיִּם, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהֵם שֶׁל לְוִיִּם וְהֵם שֶׁל הַגּוֹלִין וְאֵין הַגּוֹלִין מַעֲלִין שָׂכָר, וְכֵן הֶעֱלוּ בְּסוֹף הַגּוֹלִין (מכות יג.) לְכָל הַסְּבָרוֹת. וְסוֹבֵר אֲנִי שֶׁבֶּן לֵוִי נִדְחֶה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַגּוֹלֶה, אִם רַבּוּ הָרַצְחָנִים וְהֵצֶרְכוּ לְשֵׁשׁ עֲיָרוֹת יְדֵחוּ הַלְוִיִּם מֵהֶם, שֶׁהֲרֵי הִקְדִּים הַכָּתוּב זְכוּת לַגּוֹלִין.

פרק לו

ה **וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ, שֶׁצִּוָּה אוֹתָם עַל פִּי ה' שֶׁצִּוָּהוּ לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל, וּמַה צִּוָּה? "כֵּן מַטֵּה בְּנֵי יוֹסֵף" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁבָּאָה הַמִּצְוָה מֵה' שֶׁטַּעֲנָתָם וְדִבְּרֵיהֶם אֱמֶת, וְהַכְּוָנָה בָּזֶה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת בְּנֵי יוֹסֵף.

ו **זֶה הַדָּבָר.** אָמְרוֹ **זֶה הַדָּבָר**, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (קכ.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּנוֹת צְלָפְחָד הוּתְרוּ לִנָּשֵׂא לְכָל מִי שֶׁיִּרְצוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אַךְ לְמִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן" וְגוֹ' – עַצָּה טוֹבָה וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ **זֶה הַדָּבָר**, פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁקָּדַם וְאָמַר "כֵּן מַטֵּה בְּנֵי יוֹסֵף דּוֹבְרִים" שֶׁהַדִּין עִמָּם, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ שֶׁדִּין זֶה שֶׁל בְּנוֹת צְלָפְחָד לֹא נִכְלַל בְּגֶדֶר גְּזֵרַת מִשְׁפָּט זֶה, וְהוּא אָמְרוֹ **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד** שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדָם לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם וְגוֹ'. וְדִקְדֵּק לוֹמַר "זֶה" לוֹמַר וְלֹא אַחֵר, שֶׁלֹּא עָשָׂה ה' מַעֲלָה זוֹ בְּרִשְׁיוֹן זֶה אֶלָּא לָהֶם, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **בְּנוֹת צְלָפְחָד לַאמֹר** שֶׁאֵין לְתֵבֵת "לֵאמֹר" מַשְׁמָעוּת, וּלְדַרְכֵּנוּ יָכוֹן לוֹמַר כִּי בָּא הָאֱלֹהִים בְּמַאֲמָר זֶה לְרוֹמֵם כְּבוֹדָם.

ט **וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה וְגוֹ'.** טַעַם שֶׁכָּפַל הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ "וְלֹא תִסֹּב" וְגוֹ', לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא עֵצָה טוֹבָה, בָּא מַאֲמָר שֵׁנִי לְחַיֵּב לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֲלֵיהֶם בָּאָה מִצְוַת "וְכָל בַּת יוֹרֶשֶׁת" וְגוֹ' הָאֲמוּרָה קֹדֶם לָזֶה.

י **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ.** צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב מַאֲמָר זֶה מִסֵּדֶר הָרֶגִיל שֶׁמְּקֻדִּים הַמַּעֲשֶׂה וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר "כַּאֲשֶׁר צִוָּה", וְכָאן הִקְדִּים מַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר** וְגוֹ' וְאַחַר כָּךְ אָמַר **כֵּן עָשׂוּ**?

וְנִרְאֶה כִּי לְפִי שֶׁה' עָשָׂה לָהֶם יִתְרוֹן לִבְנוֹת צְלָפְחָד וּמַעֲלָה וְהִתִּיר לָהֶם לִנָּשֵׂא לְכָל אָדָם וְהוֹצִיאָם מִכְּלַל מִצְוָה הַכְּלָלִית, בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁהַגַּם שֶׁה' עָשָׂה הַבְּחִירָה בְּיָדָם, אַף עַל פִּי כֵן לֹא עָשׂוּ אֶלָּא כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ לְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כַּמִּצְוָה הַכְּלָלִית כֵּן עָשׂוּ וְלֹא כָּרְשִׁיוֹן שְׁנִתַּן לָהֶם. וְלָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר "וַיַּעֲשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוָּה" יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁהַהוֹדָעָה בָּאָה לוֹמַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשׂוּ, וּמוֹדִיעַ בְּמַאֲמַר "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'" כַּסֵּדֶר הָרֶגִיל לוֹמַר, אֲבָל מֵאָמְרוֹ בַּתְּחִלָּה **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'** וְאַחַר כָּךְ הוֹדָעַת הַמַּעֲשֶׂה, זֶה יַגִּיד כִּי לֹא בָּא לְהוֹדִיעַ הַמַּעֲשֶׂה אֶלָּא לְשַׁלֵּל רִשְׁיוֹן הֶפְקֵר מִצְוָה הַכְּלָלִית, וְהָבֵן:

חסלת פרשת מסעי, סליק ספר במדבר